។ នមោ តស្ស ភគវតោ អរហតោ សម្មាសម្ពុទ្ធស្ស។

ខុទ្ទកនិកាយេ

មិលិន្ទបញ្ហបាឡិ

១. មិលិន្ទោ នាម សោ រាជា, សាគលាយំ បុរុត្តមេ;
ឧបគញ្ឆិ នាគសេនំ, គង្គា ច [គង្គាវ (សី. បី.)] យថា សាគរំ។

អាសជ្ជ រាជា ចិត្រកថី, ឧក្កាធារំ តមោនុទំ;
អបុច្ឆិ និបុណេ បញ្ហេ, ឋានាដ្ឋានគតេ បុថូ។

បុច្ឆា វិសជ្ជនា [វិស្សជ្ជនា (សី. បី.)] ចេវ, គម្ភីរត្ថូបនិស្សិតា;
ហទយង្គមា កណ្ណសុខា, អព្ភុតា លោមហំសនា។

អភិធម្មវិនយោគាឡ្ហា, សុត្តជាលសមត្ថិតា;
នាគសេនកថា ចិត្រា, ឱបម្មេហិ នយេហិ ច។

តត្ថ ញាណំ បណិធាយ, ហាសយិត្វាន មានសំ;
សុណាថ និបុណេ បញ្ហេ, កង្ខាដ្ឋានវិទាលនេតិ។

២. តំ យថានុសូយតេ – អត្ថិ យោនកានំ នានាបុដភេទនំ សាគលំ នាម នគរំ នទីបព្ពតសោភិតំ រមណីយភូមិប្បទេសភាគំ អារាមុយ្យានោបវនតឡាកបោក្ខរណិសម្បន្នំ នទីបព្ពតវនរាមណេយ្យកំ សុតវន្តនិម្មិតំ និហតបច្ចត្ថិកំ [និប្បច្ចត្ថិកំ (ក.)] បច្ចាមិត្តានុបបីឡិតំ វិវិធវិចិត្រទឡ្ហមដ្ដាលកោដ្ឋកំ វរបវរគោបុរ [បវរបចុរគោបុរ (សី.)] តោរណំ គម្ភីរបរិខាបណ្ឌរបាការបរិក្ខិត្តន្តេបុរំ។ សុវិភត្តវីថិចច្ចរចតុក្កសិង្ឃាដកំ សុប្បសារិតានេកវិធវរភណ្ឌបរិបូរិតន្តរាបណំ វិវិធទានគ្គសតសមុបសោភិតំ [សតសមុបសោភិតំ (សី. បី.)] ហិមគិរិសិខរសង្កាសវរភវនសតសហស្សប្បដិមណ្ឌិតំ គជហយរថបត្តិសមាកុលំ អភិរូបនរនារិគណានុចរិតំ អាកិណ្ណជនមនុស្សំ បុថុខត្តិយព្រាហ្មណវេស្សសុទ្ទំ វិវិធសមណព្រាហ្មណសភាជន [សភាជន (សី. បី.), សម្មាភាជន (ក.)] សង្ឃដិតំ ពហុវិធវិជ្ជាវន្ត [វិជ្ជាធរ (ក.)] នរចិរ [នរវិរ (សី. បី.)] និសេវិតំ កាសិកកោដុម្ពរិកាទិនានាវិធវត្ថាបណសម្បន្នំ សុប្បសារិតរុចិរពហុវិធបុប្ផគន្ធាបណំ គន្ធគន្ធិតំ អាសីសនីយពហុរតនបរិបូរិតំ ទិសាមុខសុប្បសារិតាបណំ សិង្គារវាណិជគណានុចរិតំ កហាបណរជតសុវណ្ណកំសបត្ថរបរិបូរំ បជ្ជោតមាននិធិនិកេតំ បហូតធនធញ្ញវិត្តូបករណំ បរិបុណ្ណកោសកោដ្ឋាគារំ ពហ្វន្នបានំ ពហុវិធខជ្ជភោជ្ជលេយ្យបេយ្យសាយនីយំ ឧត្តរកុរុសង្កាសំ សម្បន្នសស្សំ អាឡកមន្ទា វិយ ទេវបុរំ។

ឯត្ថ ឋត្វា តេសំ បុព្ពកម្មំ កថេតព្ពំ, កថេន្តេន ច ឆធា វិភជិត្វា កថេតព្ពំ។ សេយ្យថិទំ – បុព្ពយោគោ មិលិន្ទបញ្ហំ លក្ខណបញ្ហំ មេណ្ឌកបញ្ហំ អនុមានបញ្ហំ ឱបម្មកថាបញ្ហន្តិ។

តត្ថ មិលិន្ទបញ្ហោ លក្ខណបញ្ហោ, វិមតិច្ឆេទនបញ្ហោតិ ទុវិធោ។ មេណ្ឌកបញ្ហោបិ មហាវគ្គោ, យោគិកថាបញ្ហោតិ ទុវិធោ។

បុព្ពយោគោតិ តេសំ បុព្ពកម្មំ។

១. ពាហិរកថា

បុព្ពយោគាទិ

៣. អតីតេ កិរ កស្សបស្ស ភគវតោ សាសនេ វត្តមានេ គង្គាយ សមីបេ ឯកស្មិំ អាវាសេ មហាភិក្ខុសង្ឃោ បដិវសតិ, តត្ថ វត្តសីលសម្បន្នា ភិក្ខូ បាតោវ ឧដ្ឋាយ យដ្ឋិសម្មជ្ជនិយោ [យដ្ឋិសម្មុញ្ជនិយោ (សី. បី.)] អាទាយ ពុទ្ធគុណេ អាវជ្ជេន្តា អង្គណំ សម្មជ្ជិត្វា កចវរព្យូហំ ករោន្តិ។ អថេកោ ភិក្ខុ ឯកំ សាមណេរំ “ឯហិ សាមណេរ, ឥមំ

កចវរំ ឆឌ្ឌេហី”តិ អាហ, សោ អសុណន្តោ វិយ គច្ឆតិ, សោ ទុតិយម្បិ…បេ.… តតិយម្បិ អាមន្តិយមានោ អសុណន្តោ វិយ គច្ឆតេវ។ តតោ សោ ភិក្ខុ “ទុព្ពចោ វតាយំ សាមណេរោ”តិ កុទ្ធោ សម្មជ្ជនិទណ្ឌេន បហារំ អទាសិ។ តតោ សោ រោទន្តោ ភយេន កចវរំ ឆឌ្ឌេន្តោ “ឥមិនា កចវរឆឌ្ឌនបុញ្ញកម្មេន យាវាហំ និព្ពានំ បាបុណាមិ [ន បាបុណាមិ (ស្យា.)], ឯត្ថន្តរេ និព្ពត្តនិព្ពត្តដ្ឋានេ មជ្ឈន្ហិកសូរិយោ [សុរិយោ (សី. បី.)] វិយ មហេសក្ខោ មហាតេជោ ភវេយ្យ”ន្តិ បឋមំ បត្ថនំ បដ្ឋបេសិ។ កចវរំ ឆឌ្ឌេត្វា នហានត្ថាយ គង្គាតិត្ថំ គតោ គង្គាយ ឩមិវេគំ គគ្គរាយមានំ ទិស្វា “យាវាហំ និព្ពានំ បាបុណាមិ [ន បាបុណាមិ (ស្យា.)], ឯត្ថន្តរេ និព្ពត្តនិព្ពត្តដ្ឋានេ អយំ ឩមិវេគោ វិយ ឋានុប្បត្តិកបដិភានោ ភវេយ្យំ អក្ខយបដិភានោ”តិ ទុតិយម្បិ បត្ថនំ បដ្ឋបេសិ។

សោបិ ភិក្ខុ សម្មជ្ជនិសាលាយ សម្មជ្ជនី ឋបេត្វា នហានត្ថាយ គង្គាតិត្ថំ គច្ឆន្តោ សាមណេរស្ស បត្ថនំ សុត្វា “ឯស មយា បយោជិតោបិ តាវ ឯវំ បត្ថេតិ, មយ្ហំ កឹ ន សមិជ្ឈិស្សតី”តិ ចិន្តេត្វា “យាវាហំ និព្ពានំ បាបុណាមិ [ន បាបុណាមិ (ស្យា.)], ឯត្ថន្តរេ និព្ពត្តនិព្ពត្តដ្ឋានេ អយំ គង្គាឩមិវេគោ វិយ អក្ខយបដិភានោ ភវេយ្យំ, ឥមិនា បុច្ឆិតបុច្ឆិតំ សព្ពំ បញ្ហបដិភានំ វិជដេតុំ និព្ពេឋេតុំ សមត្ថោ ភវេយ្យ”ន្តិ បត្ថនំ បដ្ឋបេសិ។

តេ ឧភោបិ ទេវេសុ ច មនុស្សេសុ ច សំសរន្តា ឯកំ ពុទ្ធន្តរំ ខេបេសុំ។ អថ អម្ហាកំ ភគវតាបិ យថា មោគ្គលិបុត្តតិស្សត្ថេរោ ទិស្សតិ, ឯវមេតេបិ ទិស្សន្តិ មម បរិនិព្ពានតោ បញ្ចវស្សសតេ អតិក្កន្តេ ឯតេ ឧប្បជ្ជិស្សន្តិ, យំ មយា សុខុមំ កត្វា ទេសិតំ ធម្មវិនយំ, តំ ឯតេ បញ្ហបុច្ឆនឱបម្មយុត្តិវសេន និជ្ជដំ និគ្គុម្ពំ កត្វា វិភជិស្សន្តីតិ និទ្ទិដ្ឋា។

៤. តេសុ សាមណេរោ ជម្ពុទីបេ សាគលនគរេ មិលិន្ទោ នាម រាជា អហោសិ បណ្ឌិតោ ព្យត្តោ មេធាវី បដិពលោ អតីតានាគតបច្ចុប្បន្នានំ មន្តយោគវិធានកិរិយានំ [សមន្តយោគ … (សី. បី.)], ករណកាលេ និសម្មការី ហោតិ, ពហូនិ ចស្ស សត្ថានិ ឧគ្គហិតានិ ហោន្តិ។ សេយ្យថិទំ, សុតិ សម្មុតិ សង្ខ្យា យោគា នីតិ វិសេសិកា គណិកា គន្ធព្ពា តិកិច្ឆា ធនុព្ពេទា [ចតុព្ពេទា (សី. បី.)] បុរាណា ឥតិហាសា ជោតិសា មាយា កេតុ [ហេតុ (សី. បី.)] មន្តនា យុទ្ធា ឆន្ទសា ពុទ្ធវចនេន [ឆន្ទសាមុទ្ទវចនេន (សី. បី.)] ឯកូនវីសតិ, វិតណ្ឌវាទី [វាទី (សី. បី.)] ទុរាសទោ ទុប្បសហោ បុថុតិត្ថករានំ អគ្គមក្ខាយតិ, សកលជម្ពុទីបេ មិលិន្ទេន រញ្ញា សមោ កោចិ នាហោសិ យទិទំ ថាមេន ជវេន សូរេន បញ្ញាយ, អឌ្ឍោ មហទ្ធនោ មហាភោគោ អនន្តពលវាហនោ។

៥. អថេកទិវសំ មិលិន្ទោ រាជា អនន្តពលវាហនំ ចតុរង្គិនី ពលគ្គសេនាព្យូហំ ទស្សនកម្យតាយ នគរា និក្ខមិត្វា ពហិនគរេ សេនង្គទស្សនំ កត្វា [សេនាគណនំ ការេត្វា (សី. បី.)] សារេត្វា សោ រាជា ភស្សប្បវាទកោ លោកាយតវិតណ្ឌ [បវត្ត (សី. បី.)] ជនសល្លាបប្លវ ចិត្តកោតូហលោ វិសារទោ វិជម្ភកោ សូរិយំ ឱលោកេត្វា អមច្ចេ អាមន្តេសិ “ពហុ ភណេ តាវ ទិវសាវសេសោ កឹ ករិស្សាម, ឥទានេវ នគរំ បវិសិត្វា អត្ថិ កោចិ បណ្ឌិតោ សមណោ វា ព្រាហ្មណោ វា សង្ឃី គណី គណាចរិយោ អបិ អរហន្តំ សម្មាសម្ពុទ្ធំ បដិជានមានោ, យោ មយា សទ្ធឹ សល្លបិតុំ សក្កោតិ កង្ខំ បដិវិនេតុំ, តំ ឧបសង្កមិត្វា បញ្ហំ បុច្ឆិស្សាម, កង្ខំ បដិវិនយិស្សាមា”តិ។

ឯវំ វុត្តេ បញ្ចសតា យោនកា រាជានំ មិលិន្ទំ ឯតទវោចុំ “អត្ថិ, មហារាជ, ឆ សត្ថារោ បូរណោ កស្សបោ មក្ខលិគោសាលោ និគណ្ឋោ នាដបុត្តោ [នាថបុត្តោ (សី. បី.)] សញ្ចយោ ពេលដ្ឋបុត្តោ អជិតោ កេសកម្ពលោ បកុធោ កច្ចាយនោ, តេ សង្ឃិនោ គណិនោ គណាចរិយកា ញាតា យសស្សិនោ តិត្ថករា សាធុសម្មតា ពហុជនស្ស, គច្ឆ ត្វំ មហារាជ, តេ បញ្ហំ បុច្ឆស្សុ, កង្ខំ បដិវិនយស្សូ”តិ។

៦. អថ ខោ មិលិន្ទោ រាជា បញ្ចហិ យោនកសតេហិ បរិវុតោ ភទ្រវាហនំ រថវរមារុយ្ហ យេន បូរណោ កស្សបោ តេនុបសង្កមិ, ឧបសង្កមិត្វា បូរណេន កស្សបេន សទ្ធឹ សម្មោទិ, សម្មោទនីយំ កថំ សារណីយំ វីតិសារេត្វា ឯកមន្តំ និសីទិ, ឯកមន្តំ និសិន្នោ ខោ មិលិន្ទោ រាជា បូរណំ កស្សបំ ឯតទវោច “កោ, ភន្តេ កស្សប, លោកំ បាលេតី”តិ? “បថវី, មហារាជ , លោកំ បាលេតី”តិ។ “យទិ, ភន្តេ កស្សប, បថវី [បឋវី (សី. ស្យា. បី.)] លោកំ បាលេតិ, អថ កស្មា អវីចិនិរយំ គច្ឆន្តា សត្តា បថវឹ អតិក្កមិត្វា គច្ឆន្តី”តិ? ឯវំ វុត្តេ បូរណោ កស្សបោ នេវ សក្កិ ឱគិលិតុំ, នោ សក្កិ ឧគ្គិលិតុំ, អធោមុខោ បត្តក្ខន្ធោ តុណ្ហីភូតោ បជ្ឈាយន្តោ និសីទិ។

៧. អថ ខោ មិលិន្ទោ រាជា មក្ខលិំ គោសាលំ ឯតទវោច “អត្ថិ, ភន្តេ គោសាល, កុសលាកុសលានិ កម្មានិ, អត្ថិ សុកតទុក្កដានំ កម្មានំ ផលំ វិបាកោ”តិ? “នត្ថិ, មហារាជ, កុសលាកុសលានិ កម្មានិ, នត្ថិ សុកតទុក្កដានំ កម្មានំ ផលំ វិបាកោ។ យេ តេ, មហារាជ, ឥធ លោកេ ខត្តិយា, តេ បរលោកំ គន្ត្វាបិ បុន ខត្តិយាវ ភវិស្សន្តិ, យេ តេ ព្រាហ្មណា វេស្សា សុទ្ទា ចណ្ឌាលា បុក្កុសា, តេ បរលោកំ គន្ត្វាបិ បុន ព្រាហ្មណា វេស្សា សុទ្ទា ចណ្ឌាលា បុក្កុសាវ ភវិស្សន្តិ។ កឹ កុសលាកុសលេហិ កម្មេហី”តិ? “យទិ, ភន្តេ គោសាល, ឥធ លោកេ ខត្តិយា

ព្រាហ្មណា វេស្សា សុទ្ទា ចណ្ឌាលា បុក្កុសា, តេ បរលោកំ គន្ត្វាបិ បុន ខត្តិយា ព្រាហ្មណា វេស្សា សុទ្ទា ចណ្ឌាលា បុក្កុសាវ ភវិស្សន្តិ, នត្ថិ កុសលាកុសលេហិ កម្មេហិ ករណីយំ។ តេន ហិ, ភន្តេ គោសាល, យេ តេ ឥធ លោកេ ហត្ថច្ឆិន្នា, តេ បរលោកំ គន្ត្វាបិ បុន ហត្ថច្ឆិន្នាវ ភវិស្សន្តិ។ យេ បាទច្ឆិន្នា, តេ បាទច្ឆិន្នាវ ភវិស្សន្តិ។ យេ ហត្ថបាទច្ឆិន្នា, តេ ហត្ថបាទច្ឆិន្នាវ ភវិស្សន្តិ។ យេ កណ្ណច្ឆិន្នា, តេ កណ្ណច្ឆិន្នាវ ភវិស្សន្តិ។ យេ នាសច្ឆិន្នា, តេ នាសច្ឆិន្នាវ ភវិស្សន្តិ។ យេ កណ្ណនាសច្ឆិន្នា, តេ កណ្ណនាសច្ឆិន្នាវ ភវិស្សន្តី"តិ។ ឯវំ វុត្តេ គោសាលោ តុណ្ហី អហោសិ។

អថ ខោ មិលិន្ទស្ស រញ្ញោ ឯតទហោសិ "តុច្ឆោ វត ភោ ជម្ពុទីបោ, បលាបោ វត ភោ ជម្ពុទីបោ, នត្ថិ កោចិ សមណោ វា ព្រាហ្មណោ វា, យោ មយា សទ្ធឹ សល្លបិតុំ សក្កោតិ កង្ខំ បដិវិនេតុ"ន្តិ។

អថ ខោ មិលិន្ទោ រាជា អមច្ចេ អាមន្តេសិ "រមណីយា វត ភោ ទោសិនា រត្តិ, កំ នុ ខ្វជ្ជ សមណំ វា ព្រាហ្មណំ វា ឧបសង្កមេយ្យាម បញ្ហំ បុច្ឆិតុំ, កោ មយា សទ្ធឹ សល្លបិតុំ សក្កោតិ កង្ខំ បដិវិនេតុ"ន្តិ? ឯវំ វុត្តេ អមច្ចា តុណ្ហីភូតា រញ្ញោ មុខំ ឱលោកយមានា អដ្ឋំសុ។

តេន ខោ បន សមយេន សាគលនគរំ ទ្វាទស វស្សានិ សុញ្ញំ អហោសិ សមណព្រាហ្មណគហបតិបណ្ឌិតេហិ, យត្ថ សមណព្រាហ្មណគហបតិបណ្ឌិតា បដិវសន្តីតិ សុណាតិ, តត្ថ គន្ត្វា រាជា តេ បញ្ហំ បុច្ឆតិ, តេ សព្ពេបិ បញ្ហវិសជ្ជនេន រាជានំ អារាធេតុំ អសក្កោន្តា យេន វា តេន វា បក្កមន្តិ។ យេ អញ្ញំ ទិសំ ន បក្កមន្តិ, តេ សព្ពេ តុណ្ហីភូតា អច្ឆន្តិ។ ភិក្ខូ បន យេភុយ្យេន ហិមវន្តមេវ គច្ឆន្តិ។

៨. តេន ខោ បន សមយេន កោដិសតា អរហន្តោ ហិមវន្តេ បព្ពតេ រក្ខិតតលេ បដិវសន្តិ។ អថ ខោ អាយស្មា អស្សគុត្តោ ទិព្វាយ សោតធាតុយា មិលិន្ទស្ស រញ្ញោ វចនំ សុត្វា យុគន្ធរមត្ថកេ ភិក្ខុសង្ឃំ សន្និបាតេត្វា ភិក្ខូ បុច្ឆិ "អត្ថាវុសោ កោចិ ភិក្ខុ បដិពលោ មិលិន្ទេន រញ្ញា សទ្ធឹ សល្លបិតុំ កង្ខំ បដិវិនេតុ"ន្តិ?

ឯវំ វុត្តេ កោដិសតា អរហន្តោ តុណ្ហី អហេសុំ។ ទុតិយម្បិ តតិយម្បិ បុដ្ឋា តុណ្ហី អហេសុំ។ អថ ខោ អាយស្មា អស្សគុត្តោ ភិក្ខុសង្ឃំ ឯតទវោច "អត្ថាវុសោ តាវតឹសភវនេ វេជយន្តស្ស បាចីនតោ **កេតុមតី** នាម វិមានំ, តត្ថ **មហាសេនោ** នាម ទេវបុត្តោ បដិវសតិ, សោ បដិពលោ តេន មិលិន្ទេន រញ្ញា សទ្ធឹ សល្លបិតុំ កង្ខំ បដិវិនេតុ"ន្តិ។

អថ ខោ កោដិសតា អរហន្តោ យុគន្ធរបព្ពតេ អន្តរហិតា តាវតឹសភវនេ បាតុរហេសុំ។ អទ្ទសា ខោ សក្កោ ទេវានមិន្ទោ តេ ភិក្ខូ ទូរតោវ អាគច្ឆន្តេ, ទិស្វាន យេនាយស្មា អស្សគុត្តោ តេនុបសង្កមិ, ឧបសង្កមិត្វា អាយស្មន្តំ អស្សគុត្តំ អភិវាទេត្វា ឯកមន្តំ អដ្ឋាសិ, ឯកមន្តំ ឋិតោ ខោ សក្កោ ទេវានមិន្ទោ អាយស្មន្តំ អស្សគុត្តំ ឯតទវោច "មហា ខោ, ភន្តេ, ភិក្ខុសង្ឃោ អនុប្បត្តោ, អហំ សង្ឃស្ស អារាមិកោ, កេនត្ថោ, កឹ មយា ករណីយ"ន្តិ?

អថ ខោ អាយស្មា អស្សគុត្តោ សក្កំ ទេវានមិន្ទំ ឯតទវោច "អយំ ខោ, មហារាជ, ជម្ពុទីបេ សាគលនគរេ **មិលិន្ទោ** នាម រាជា វិតណ្ឌវាទី ទុរាសទោ ទុប្បសហោ បុថុតិត្ថករានំ អគ្គមក្ខាយតិ, សោ ភិក្ខុសង្ឃំ ឧបសង្កមិត្វា ទិដ្ឋិវាទេន បញ្ហំ បុច្ឆិត្វា ភិក្ខុសង្ឃំ វិហេឋេតី"តិ។

អថ ខោ សក្កោ ទេវានមិន្ទោ អាយស្មន្តំ អស្សគុត្តំ ឯតទវោច "អយំ ខោ, ភន្តេ, មិលិន្ទោ រាជា ឥតោ ចុតោ មនុស្សេសុ ឧប្បន្នោ, ឯសោ ខោ, ភន្តេ, កេតុមតិវិមានេ មហាសេនោ នាម ទេវបុត្តោ បដិវសតិ, សោ បដិពលោ តេន មិលិន្ទេន រញ្ញា សទ្ធឹ សល្លបិតុំ កង្ខំ បដិវិនេតុំ, តំ ទេវបុត្តំ យាចិស្សាម មនុស្សលោកូបបត្តិយា"តិ។

អថ ខោ សក្កោ ទេវានមិន្ទោ ភិក្ខុសង្ឃំ បុរក្ខត្វា កេតុមតិវិមានំ បវិសិត្វា មហាសេនំ ទេវបុត្តំ អាលិង្គិត្វា ឯតទវោច "យាចតិ តំ, មារិស, ភិក្ខុសង្ឃោ មនុស្សលោកូបបត្តិយា"តិ។ "ន មេ, ភន្តេ, មនុស្សលោកេនត្ថោ កម្មពហុលេន, តិព្ពោ មនុស្សលោកោ, ឥធេវាហំ, ភន្តេ, ទេវលោកេ ឧបរូបរូបបត្តិកោ ហុត្វា បរិនិព្ពាយិស្សាមី"តិ។ ទុតិយម្បិ...បេ.... តតិយម្បិ ខោ សក្កេន ទេវានមិន្ទេន យាចិតោ មហាសេនោ ទេវបុត្តោ ឯវមាហ "ន មេ, ភន្តេ, មនុស្សលោកេនត្ថោ កម្មពហុលេន, តិព្ពោ មនុស្សលោកោ, ឥធេវាហំ, ភន្តេ, ទេវលោកេ ឧបរូបរូបបត្តិកោ ហុត្វា បរិនិព្ពាយិស្សាមី"តិ។

អថ ខោ អាយស្មា អស្សគុត្តោ មហាសេនំ ទេវបុត្តំ ឯតទវោច “ឥជ មយំ, មារិស, សទេវកំ លោកំ អនុវិលោកយមានា អញ្ញត្រ តយា មិលិន្ទស្ស រញ្ញោ វាទំ ភិន្ទិត្វា សាសនំ បគ្គហេតុំ សមត្ថំ អញ្ញំ កញ្ចិ ន បស្សាម, យាចតិ តំ, មារិស, ភិក្ខុសង្ឃោ, សាធុ សប្បុរិស មនុស្សលោកេ និព្ពត្តិត្វា ទសពលស្ស សាសនំ បគ្គណ្ហាហី”តិ។ ឯវំ វុត្តេ មហាសេនោ ទេវបុត្តោ “អហំ កិរ មិលិន្ទស្ស រញ្ញោ វាទំ ភិន្ទិត្វា ពុទ្ធសាសនំ បគ្គហេតុំ សមត្ថោ ភវិស្សាមី”តិ ហដ្ឋបហដ្ឋោ ឧទគ្គុទគ្គោ ហុត្វា “សាធុ, ភន្តេ, មនុស្សលោកេ ឧប្បជ្ជិស្សាមី”តិ បដិញ្ញំ អទាសិ។

៩. អថ ខោ តេ ភិក្ខូ ទេវលោកេ តំ ករណីយំ តីរេត្វា ទេវេសុ តាវតិំសេសុ អន្តរហិតា ហិមវន្តេ បព្ពតេ រក្ខិតតលេ បាតុរហេសុំ។

អថ ខោ អាយស្មា អស្សគុត្តោ ភិក្ខុសង្ឃំ ឯតទវោច “អត្ថាវុសោ, ឥមស្មិំ ភិក្ខុសង្ឃេ កោចិ ភិក្ខុ សន្និបាតំ អនាគតោ”តិ។ ឯវំ វុត្តេ អញ្ញតរោ ភិក្ខុ អាយស្មន្តំ អស្សគុត្តំ ឯតទវោច “អត្ថិ, ភន្តេ , អាយស្មា **រោហណោ** ឥតោ សត្តមេ ទិវសេ ហិមវន្តំ បព្ពតំ បវិសិត្វា និរោធំ សមាបន្នោ, តស្ស សន្តិកេ ទូតំ បាហេថា”តិ។ អាយស្មាបិ រោហណោ តង្ខណញ្ញេវ និរោធា វុដ្ឋាយ “សង្ឃោ មំ បដិមានេតី”តិ ហិមវន្តេ បព្ពតេ អន្តរហិតោ រក្ខិតតលេ កោដិសតានំ អរហន្តានំ បុរតោ បាតុរហោសិ។

អថ ខោ អាយស្មា អស្សគុត្តោ អាយស្មន្តំ រោហណំ ឯតទវោច “កិំ នុ ខោ, អាវុសោ, រោហណ ពុទ្ធសាសនេ ភិជ្ជន្តេ [បលុជ្ជន្តេ (សី. បី.)] ន បស្សសិ សង្ឃស្ស ករណីយានី”តិ។ “អមនសិការោ មេ, ភន្តេ, អហោសី”តិ។

“តេន , ហាវុសោ រោហណ, ទណ្ឌកម្មំ ករោហី”តិ។ “កិំ, ភន្តេ, ករោមី”តិ? “អត្ថាវុសោ រោហណ, ហិមវន្តបព្ពតបស្សេ **គជង្គលំ** [កជង្គលំ (សី. បី.)] នាម ព្រាហ្មណគាមោ, តត្ថ **សោណុត្តរោ** នាម ព្រាហ្មណោ បដិវសតិ, តស្ស បុត្តោ ឧប្បជ្ជិស្សតិ **នាគសេនោ**តិ នាម ទារកោ, តេន ហិ ត្វំ, អាវុសោ រោហណ, ទសមាសាធិកានិ សត្ត វស្សានិ តំ កុលំ បិណ្ឌាយ បវិសិត្វា នាគសេនំ ទារកំ នីហរិត្វា បព្ពាជេហិ, បព្ពជិតេវ តស្មិំ ទណ្ឌកម្មតោ មុច្ចិស្សសី”តិ។ អាយស្មាបិ ខោ រោហណោ “សាធូ”តិ សម្បដិច្ឆិ។

១០. មហាសេនោបិ ខោ ទេវបុត្តោ ទេវលោកា ចវិត្វា សោណុត្តរព្រាហ្មណស្ស ភរិយាយ កុច្ឆិស្មិំ បដិសន្ធិំ អគ្គហេសិ, សហ បដិសន្ធិគ្គហណា តយោ អច្ឆរិយា អព្ភុតា ធម្មា បាតុរហេសុំ, អាវុធភណ្ឌានិ បជ្ជលិំសុ, អគ្គសស្សំ អភិនិប្ផន្នំ, មហាមេឃោ អភិប្បវស្សិ។ អាយស្មាបិ ខោ រោហណោ តស្ស បដិសន្ធិគ្គហណតោ បដ្ឋាយ ទសមាសាធិកានិ សត្ត វស្សានិ តំ កុលំ បិណ្ឌាយ បវិសន្តោ ឯកទិវសម្បិ កដច្ឆុមត្តំ ភត្តំ វា ឧឡុង្កមត្តំ យាគុំ វា អភិវាទនំ វា អញ្ជលិកម្មំ វា សាមីចិកម្មំ វា នាលត្ថ, អថ ខោ អក្កោសញ្ញេវ បរិភាសញ្ញេវ បដិលភតិ “អតិច្ឆថ ភន្តេ”តិ វចនមត្តម្បិ វត្តា នាម នាហោសិ, ទសមាសាធិកានំ បន សត្តន្នំ វស្សានំ អច្ចយេន ឯកទិវសំ “អតិច្ឆថ ភន្តេ”តិ វចនមត្តំ អលត្ថ។ តំ ទិវសមេវ ព្រាហ្មណោបិ ពហិ កម្មន្តា អាគច្ឆន្តោ បដិបថេ ថេរំ ទិស្វា “កិំ, ភោ បព្ពជិត, អម្ហាកំ គេហំ អគមិត្ថា”តិ អាហ។ “អាម, ព្រាហ្មណ, អគមម្ហា”តិ។ “អបិ កិញ្ចិ លភិត្ថា”តិ។ “អាម, ព្រាហ្មណ, លភិម្ហា”តិ។ សោ អនត្តមនោ គេហំ គន្ត្វា បុច្ឆិ “តស្ស បព្ពជិតស្ស កិញ្ចិ អទត្ថា”តិ។ “ន កិញ្ចិ អទម្ហា”តិ។ ព្រាហ្មណោ ទុតិយទិវសេ ឃរទ្វារេ យេវ និសីទិ “អជ្ជ បព្ពជិតំ មុសាវាទេន និគ្គហេស្សាមី”តិ។ ថេរោ ទុតិយទិវសេ ព្រាហ្មណស្ស ឃរទ្វារំ សម្បត្តោ។

ព្រាហ្មណោ ថេរំ ទិស្វាវ ឯវមាហ “តុម្ហេ ហិយ្យោ អម្ហាកំ គេហេ កិញ្ចិ អលភិត្វាវ ‘លភិម្ហា’តិ អវោចុត្ថ, វដ្ដតិ នុ ខោ តុម្ហាកំ មុសាវាទោ”តិ។ ថេរោ អាហ “មយំ, ព្រាហ្មណ, តុម្ហាកំ គេហេ ( ) [(បវិសន្តា) (ក.)] ទសមាសាធិកានិ សត្ត វស្សានិ ‘អតិច្ឆថា’តិ វចនមត្តម្បិ អលភិត្វា ហិយ្យោ ‘អតិច្ឆថា’តិ វចនមត្តំ លភិម្ហា, អថេតំ វាចាបដិសន្ថារំ [បដិសន្តារំ (សី. បី.)] ឧបាទាយ ឯវមវោចុម្ហា”តិ។

ព្រាហ្មណោ ចិន្តេសិ “ឥមេ វាចាបដិសន្ថារមត្តម្បិ លភិត្វា ជនមជ្ឈេ ‘លភិម្ហា’តិ បសំសន្តិ, អញ្ញំ កិញ្ចិ ខាទនីយំ វា ភោជនីយំ វា លភិត្វា កស្មា នប្បសំសន្តី”តិ បសីទិត្វា អត្តនោ អត្ថាយ បដិយាទិតភត្តតោ កដច្ឆុភិក្ខំ, តទុបិយញ្ច ព្យញ្ជនំ ទាបេត្វា “ឥមំ ភិក្ខំ សព្ពកាលំ តុម្ហេ លភិស្សថា”តិ អាហ។

សោ បុនទិវសតោ បភុតិ ឧបសង្កមន្តស្ស ថេរស្ស ឧបសមំ ទិស្វា ភិយ្យោសោ មត្តាយ បសីទិត្វា ថេរំ និច្ចកាលំ អត្តនោ ឃរេ ភត្តវិស្សគ្គករណត្ថាយ យាចិ។ ថេរោ តុណ្ហីភាវេន អធិវាសេត្វា ទិវសេ ទិវសេ ភត្តកិច្ចំ កត្វា គច្ឆន្តោ ថោកំ ថោកំ ពុទ្ធវចនំ កថេត្វា គច្ឆតិ។ សាបិ ខោ ព្រាហ្មណី ទសមាសច្ចយេន បុត្តំ វិជាយិ, “នាគសេនោ”តិស្ស នាមមកំសុ, សោ អនុក្កមេន វឌ្ឍន្តោ សត្តវស្សិកោ ជាតោ។

១១. អថ ខោ នាគសេនស្ស ទារកស្ស បិតា នាគសេនំ ទារកំ ឯតទវោច “ឥមស្មិំ ខោ , តាត នាគសេន, ព្រាហ្មណកុលេ សិក្ខានិ សិក្ខេយ្យាសី”តិ។ “កតមានិ, តាត, ឥមស្មិំ ព្រាហ្មណកុលេ សិក្ខានិ នាមា”តិ? “តយោ ខោ, តាត នាគសេន, វេទា **សិក្ខានិ** នាម, អវសេសានិ សិប្បានិ **សិប្បំ** នាមា”តិ។ “តេន ហិ, តាត, សិក្ខិស្សាមី”តិ។

អថ ខោ សោណុត្តរោ ព្រាហ្មណោ អាចរិយព្រាហ្មណស្ស អាចរិយភាគំ សហស្សំ ទត្វា អន្តោបាសាទេ ឯកស្មិំ គព្ភេ ឯកតោ មញ្ចកំ បញ្ញបេត្វា អាចរិយព្រាហ្មណំ ឯតទវោច “សជ្ឈាបេហិ ខោ, ត្វំ ព្រាហ្មណ, ឥមំ ទារកំ មន្តានីតិ។ តេន ហិ ‘តាត ទារក’ ឧគ្គណ្ហាហិ មន្តានី”តិ។ អាចរិយព្រាហ្មណោ សជ្ឈាយតិ នាគសេនស្ស ទារកស្ស ឯកេនេវ ឧទ្ទេសេន តយោ វេទា ហទយង្គតា វាចុគ្គតា សូបធារិតា សុវវត្ថាបិតា សុមនសិកតា អហេសុំ, សកិមេវ ចក្ខុំ ឧទបាទិ តីសុ វេទេសុ សនិឃណ្ឌុកេដុភេសុ [សនិឃណ្ដុកេដុភេសុ (ក.)] សាក្ខរប្បភេទេសុ ឥតិហាសបញ្ចមេសុ បទកោ វេយ្យាករណោ លោកាយតមហាបុរិសលក្ខណេសុ អនវយោ អហោសិ។

អថ ខោ នាគសេនោ ទារកោ បិតរំ ឯតទវោច “អត្ថិ នុ ខោ, តាត, ឥមស្មិំ ព្រាហ្មណកុលេ ឥតោ ឧត្តរិម្បិ សិក្ខិតព្ពានិ, ឧទាហុ ឯត្តកានេវា”តិ។ “នត្ថិ, តាត នាគសេន, ឥមស្មិំ ព្រាហ្មណកុលេ ឥតោ ឧត្តរិំ សិក្ខិតព្ពានិ, ឯត្តកានេវ សិក្ខិតព្ពានី”តិ។

អថ ខោ នាគសេនោ ទារកោ អាចរិយស្ស អនុយោគំ ទត្វា បាសាទា ឱរុយ្ហ បុព្ពវាសនាយ ចោទិតហទយោ រហោគតោ បដិសល្លីនោ អត្តនោ សិប្បស្ស អាទិមជ្ឈបរិយោសានំ ឱលោកេន្តោ អាទិម្ហិ វា មជ្ឈេ វា បរិយោសានេ វា អប្បមត្តកម្បិ សារំ អទិស្វា “តុច្ឆា វត ភោ ឥមេ វេទា, បលាបា វត ភោ ឥមេ វេទា អសារា និស្សារា”តិ វិប្បដិសារី អនត្តមនោ អហោសិ។

១២. តេន ខោ បន សមយេន អាយស្មា រោហណោ វត្តនិយេ សេនាសនេ និសិន្នោ នាគសេនស្ស ទារកស្ស ចេតសា ចេតោបរិវិតក្កមញ្ញាយ និវាសេត្វា បត្តចីវរមាទាយ វត្តនិយេ សេនាសនេ អន្តរហិតោ គជង្គលព្រាហ្មណគាមស្ស បុរតោ បាតុរហោសិ។ អទ្ទសា ខោ នាគសេនោ ទារកោ អត្តនោ ទ្វារកោដ្ឋកេ ឋិតោ អាយស្មន្តំ រោហណំ ទូរតោវ អាគច្ឆន្តំ, ទិស្វាន អត្តមនោ ឧទគ្គោ បមុទិតោ បីតិសោមនស្សជាតោ “អប្បេវ នាមាយំ បព្ពជិតោ កញ្ចិ សារំ ជានេយ្យា”តិ យេនាយស្មា រោហណោ តេនុបសង្កមិ, ឧបសង្កមិត្វា អាយស្មន្តំ រោហណំ ឯតទវោច “កោ នុ ខោ, ត្វំ មារិស, ឯទិសោ ភណ្ឌុកាសាវវសនោ”តិ។ “បព្ពជិតោ [បាបកានំ មលានំ បព្ពាជេតុំ បព្ពជិតោ (សី. បី.)] នាមាហំ ទារកា”តិ។ “កេន, ត្វំ មារិស, បព្ពជិតោ នាមាសី”តិ? “បាបកានិ មលានិ បព្ពាជេតិ, តស្មាហំ, ទារក, បព្ពជិតោ នាមា”តិ។ “កិំការណា, មារិស, កេសា តេ ន យថា អញ្ញេស”ន្តិ ? “សោឡសិមេ, ទារក, បលិពោធេ ទិស្វា កេសមស្សុំ ឱហារេត្វា បព្ពជិតោ។ “កតមេ សោឡស”? “អលង្ការបលិពោធោ មណ្ឌនបលិពោធោ តេលមក្ខនបលិពោធោ ធោវនបលិពោធោ មាលាបលិពោធោ គន្ធបលិពោធោ វាសនបលិពោធោ ហរីដកបលិពោធោ អាមលកបលិពោធោ រង្គបលិពោធោ ពន្ធនបលិពោធោ កោច្ឆបលិពោធោ កប្បកបលិពោធោ វិជដនបលិពោធោ ឩកាបលិពោធោ, កេសេសុ វិលូនេសុ សោចន្តិ កិលមន្តិ បរិទេវន្តិ ឧរត្តាឡិំ កន្ទន្តិ សម្មោហំ អាបជ្ជន្តិ, ឥមេសុ ខោ, ទារក, សោឡសសុ បលិពោធេសុ បលិគុណ្ឋិតា មនុស្សា សព្ពានិ អតិសុខុមានិ សិប្បានិ នាសេន្តី”តិ។ “កិំការណា, មារិស, វត្ថានិបិ តេ ន យថា អញ្ញេស”ន្តិ? “កាមនិស្សិតានិ ខោ, ទារក, វត្ថានិ, កាមនិស្សិតានិ គិហិព្យញ្ជនភណ្ឌានិ [កមនីយានិ គិហិព្យញ្ជនានិ (សី. បី.)], យានិ កានិចិ ខោ ភយានិ វត្ថតោ ឧប្បជ្ជន្តិ, តានិ កាសាវវសនស្ស ន ហោន្តិ, តស្មា វត្ថានិបិ មេ ន យថា អញ្ញេស”ន្តិ។ “ជានាសិ ខោ, ត្វំ មារិស, សិប្បានិ នាមា”តិ? “អាម, ទារក, ជានាមហំ សិប្បានិ, យំ លោកេ ឧត្តមំ មន្តំ, តម្បិ ជានាមី”តិ។ “មយ្ហម្បិ តំ, មារិស, ទាតុំ សក្កា”តិ? “អាម, ទារក, សក្កា”តិ។ “តេន ហិ មេ ទេហី”តិ។ “អកាលោ ខោ, ទារក, អន្តរឃរំ បិណ្ឌាយ បវិដ្ឋម្ហា”តិ។

អថ ខោ នាគសេនោ ទារកោ អាយស្មតោ រោហណស្ស ហត្ថតោ បត្តំ គហេត្វា ឃរំ បវេសេត្វា បណីតេន ខាទនីយេន ភោជនីយេន សហត្ថា សន្តប្បេត្វា សម្បវារេត្វា អាយស្មន្តំ រោហណំ ភុត្តាវិំ ឱនីតបត្តបាណិំ ឯតទវោច “ទេហិ មេ ទានិ, មារិស, មន្ត”ន្តិ។ “យទា ខោ ត្វំ, ទារក, និប្បលិពោធោ ហុត្វា មាតាបិតរោ អនុជានាបេត្វា មយា គហិតំ បព្ពជិតវេសំ គណ្ហិស្សសិ, តទា ទស្សាមី”តិ អាហ។

អថ ខោ នាគសេនោ ទារកោ មាតាបិតរោ ឧបសង្កមិត្វា អាហ “អម្មតាតា, អយំ បព្ពជិតោ ‘យំ លោកេ ឧត្តមំ មន្តំ, តំ ជានាមី’តិ វទតិ, ន ច អត្តនោ សន្តិកេ អបព្ពជិតស្ស ទេតិ, អហំ ឯតស្ស សន្តិកេ បព្ពជិត្វា តំ ឧត្តមំ មន្តំ ឧគ្គណ្ហិស្សាមី”តិ។ អថស្ស មាតាបិតរោ “បព្ពជិត្វាបិ នោ បុត្តោ មន្តំ គណ្ហតុ, គហេត្វា បុន អាគច្ឆិស្សតី”តិ មញ្ញមានា “គណ្ហ បុត្តា”តិ អនុជានិំសុ។

១៣. អថ ខោ អាយស្មា រោហណោ នាគសេនំ ទារកំ អាទាយ យេន វត្តនិយំ សេនាសនំ, យេន វិជម្ភវត្ថុ តេនុបសង្កមិ, ឧបសង្កមិត្វា វិជម្ភវត្ថុស្មឹ សេនាសនេ ឯករត្តំ វសិត្វា យេន រក្ខិតតលំ តេនុបសង្កមិ, ឧបសង្កមិត្វា កោដិសតានំ អរហន្តានំ មជ្ឈេ នាគសេនំ ទារកំ បព្ពាជេសិ។ បព្ពជិតោ ច បនាយស្មា នាគសេនោ អាយស្មន្តំ រោហណំ ឯតទវោច "គហិតោ មេ, ភន្តេ, តវ វេសោ, ទេថ មេ ទានិ មន្តេ"ន្តិ។ អថ ខោ អាយស្មា រោហណោ "កិម្ហិ នុ ខោហំ នាគសេនំ វិនេយ្យំ បឋមំ វិនយេ វា សុត្តន្តេ វា អភិធម្មេ វា"តិ ចិន្តេត្វា "បណ្ឌិតោ ខោ អយំ នាគសេនោ, សក្កោតិ សុខេនេវ អភិធម្មំ បរិយាបុណិតុ"ន្តិ បឋមំ អភិធម្មេ វិនេសិ។

អាយស្មា ច នាគសេនោ "កុសលា ធម្មា, អកុសលា ធម្មា, អព្យាកតា ធម្មា"តិ តិកទុកបដិមណ្ឌិតំ ធម្មសង្គណីបករណំ, ខន្ធវិភង្គាទិ អដ្ឋារស វិភង្គបដិមណ្ឌិតំ វិភង្គប្បករណំ, "សង្គហោ អសង្គហោ"តិ អាទិនា ចុទ្ទសវិធេន វិភត្តំ ធាតុកថាបករណំ, "ខន្ធបញ្ញត្តិ អាយតនបញ្ញត្តី"តិ អាទិនា ឆព្ពិធេន វិភត្តំ បុគ្គលបញ្ញត្តិប្បករណំ, សកវាទេ បញ្ចសុត្តសតានិ បរវាទេ បញ្ចសុត្តសតានីតិ សុត្តសហស្សំ សមោធានេត្វា វិភត្តំ កថាវត្ថុប្បករណំ, "មូលយមកំ ខន្ធយមក"ន្តិ អាទិនា ទសវិធេន វិភត្តំ យមកប្បករណំ, "ហេតុបច្ចយោ អារម្មណបច្ចយោ"តិ អាទិនា ចតុវីសតិវិធេន វិភត្តំ បដ្ឋានប្បករណន្តិ សព្ពំ តំ អភិធម្មបិដកំ ឯកេនេវ សជ្ឈាយេន បគុណំ កត្វា "តិដ្ឋថ ភន្តេ, ន បុន ឱសារេថ, ឯត្តកេនេវាហំ សជ្ឈាយិស្សាមី"តិ អាហ។

១៤. អថ ខោ អាយស្មា នាគសេនោ យេន កោដិសតា អរហន្តោ តេនុបសង្កមិ, ឧបសង្កមិត្វា កោដិសតេ អរហន្តេ ឯតទវោច "អហំ ខោ ភន្តេ 'កុសលា ធម្មា, អកុសលា ធម្មា , អព្យាកតា ធម្មា'តិ ឥមេសុ តីសុ បទេសុ បក្ខិបិត្វា សព្ពំ តំ អភិធម្មបិដកំ វិត្ថារេន ឱសារេស្សាមី"តិ។ "សាធុ, នាគសេន, ឱសារេហី"តិ។

អថ ខោ អាយស្មា នាគសេនោ សត្ត មាសានិ សត្ត បករណានិ វិត្ថារេន ឱសារេសិ, បថវី ឧន្នទិ, ទេវតា សាធុការមទំសុ, ព្រហ្មានោ អប្ផោដេសុំ, ទិព្ពានិ ចន្ទនចុណ្ណានិ ទិព្ពានិ ច មន្ទារវបុប្ផានិ អភិប្បវស្សឹសុ។

១៥. អថ ខោ កោដិសតា អរហន្តោ អាយស្មន្តំ នាគសេនំ បរិបុណ្ណវីសតិវស្សំ រក្ខិតតលេ ឧបសម្បាទេសុំ។ ឧបសម្បន្នោ ច បនាយស្មា នាគសេនោ តស្សា រត្តិយា អច្ចយេន បុព្ពណ្ហសមយំ និវាសេត្វា បត្តចីវរមាទាយ ឧបជ្ឈាយេន សទ្ធឹ គាមំ បិណ្ឌាយ បវិសន្តោ ឯវរូបំ បរិវិតក្កំ ឧប្បាទេសិ "តុច្ឆោ វត មេ ឧបជ្ឈាយោ, ពាលោ វត មេ ឧបជ្ឈាយោ, ឋបេត្វា អវសេសំ ពុទ្ធវចនំ បឋមំ មំ អភិធម្មេ វិនេសី"តិ។

អថ ខោ អាយស្មា រោហណោ អាយស្មតោ នាគសេនស្ស ចេតសា ចេតោបរិវិតក្កមញ្ញាយ អាយស្មន្តំ នាគសេនំ ឯតទវោច "អននុច្ឆវិកំ ខោ នាគសេន បរិវិតក្កំ វិតក្កេសិ, ន ខោ បនេតំ នាគសេន តវានុច្ឆវិក"ន្តិ។

អថ ខោ អាយស្មតោ នាគសេនស្ស ឯតទហោសិ "អច្ឆរិយំ វត ភោ, អព្ភុតំ វត ភោ, យត្រ ហិ នាម មេ ឧបជ្ឈាយោ ចេតសា ចេតោបរិវិតក្កំ ជានិស្សតិ, បណ្ឌិតោ វត មេ ឧបជ្ឈាយោ, យំនូនាហំ ឧបជ្ឈាយំ ខមាបេយ្យ"ន្តិ។ អថ ខោ អាយស្មា នាគសេនោ អាយស្មន្តំ រោហណំ ឯតទវោច "ខមថ មេ, ភន្តេ, ន បុន ឯវរូបំ វិតក្កេស្សាមី"តិ។

អថ ខោ អាយស្មា រោហណោ អាយស្មន្តំ នាគសេនំ ឯតទវោច "ន ខោ ត្យាហំ នាគសេន ឯត្តាវតា ខមាមិ, អត្ថិ ខោ នាគសេន សាគលំ នាម នគរំ, តត្ថ មិលិន្ទោ នាម រាជា រជ្ជំ ការេតិ, សោ ទិដ្ឋិវាទេន បញ្ហំ បុច្ឆិត្វា ភិក្ខុសង្ឃំ វិហេឋេតិ, សចេ ត្វំ តត្ថ គន្ត្វា តំ រាជានំ ទមេត្វា ពុទ្ធសាសនេ បសាទេស្សសិ, ឯវាហំ តំ ខមិស្សាមី"តិ។

"តិដ្ឋតុ, ភន្តេ, ឯកោ មិលិន្ទោ រាជា; សចេ, ភន្តេ, សកលជម្ពុទីបេ សព្ពេ រាជានោ អាគន្ត្វា មំ បញ្ហំ បុច្ឆេយ្យុំ, សព្ពំ តំ វិសជ្ជេត្វា សម្បទាលេស្សាមិ, 'ខមថ មេ ភន្តេ'តិ វត្វា, 'ន ខមាមី'តិ វុត្តេ 'តេន ហិ, ភន្តេ, ឥមំ តេមាសំ កស្ស សន្តិកេ វសិស្សាមី'តិ អាហ" ។ អយំ ខោ, នាគសេន, អាយស្មា អស្សគុត្តោ វត្តនិយេ សេនាសនេ វិហរតិ, គច្ឆ ត្វំ, នាគសេន, យេនាយស្មា អស្សគុត្តោ តេនុបសង្កម, ឧបសង្កមិត្វា មម វចនេន អាយស្មតោ អស្សគុត្តស្ស បាទេ សិរសា វន្ទ, ឯវញ្ច នំ វទេហិ 'ឧបជ្ឈាយោ មេ, ភន្តេ, តុម្ហាកំ បាទេ សិរសា វន្ទតិ, អប្បាពាធំ អប្បាតង្កំ លហុដ្ឋានំ ពលំ ផាសុវិហារំ បុច្ឆតិ, ឧបជ្ឈាយោ មេ, ភន្តេ, ឥមំ តេមាសំ តុម្ហាកំ សន្តិកេ វសិតុំ មំ បហិណី'តិ , 'កោនាមោ តេ ឧបជ្ឈាយោ'តិ ច វុត្តេ 'រោហណត្ថេរោ នាម ភន្តេ"តិ វទេយ្យាសិ, 'អហំ កោនាមោ'តិ វុត្តេ ឯវំ វទេយ្យាសិ 'មម ឧបជ្ឈាយោ, ភន្តេ, តុម្ហាកំ នាមំ ជានាតី'"តិ។ "ឯវំ ភន្តេ"តិ ខោ អាយស្មា នាគសេនោ អាយស្មន្តំ រោហណំ អភិវាទេត្វា បទក្ខិណំ កត្វា បត្តចីវរមាទាយ អនុបុព្ពេន ចារិកំ ចរមានោ

យេន វត្តនិយំ សេនាសនំ, យេនាយស្មា អស្សគុត្តោ តេនុបសង្កមិ, ឧបសង្កមិត្វា អាយស្មន្តំ អស្សគុត្តំ អភិវាទេត្វា ឯកមន្តំ អដ្ឋាសិ, ឯកមន្តំ ឋិតោ ខោ អាយស្មា នាគសេនោ អាយស្មន្តំ អស្សគុត្តំ ឯតទវោច "ឧបជ្ឈាយោ មេ, ភន្តេ, តុម្ហាកំ បាទេ សិរសា វន្ទតិ, ឯវញ្ច វទេតិ អប្បាពាធំ អប្បាតង្កំ លហុដ្ឋានំ ពលំ ផាសុវិហារំ បុច្ឆតិ, ឧបជ្ឈាយោ មេ, ភន្តេ, ឥមំ តេមាសំ តុម្ហាកំ សន្តិកេ វសិតុំ មំ បហិណី"តិ។

អថ ខោ អាយស្មា អស្សគុត្តោ អាយស្មន្តំ នាគសេនំ ឯតទវោច "ត្វំ កិន្នាមោសី"តិ។ "អហំ, ភន្តេ, នាគសេនោ នាមា"តិ។ "កោនាមោ តេ ឧបជ្ឈាយោ"តិ? "ឧបជ្ឈាយោ មេ, ភន្តេ, រោហណោ នាមា"តិ។ "អហំ កោនាមោ"តិ។ "ឧបជ្ឈាយោ មេ, ភន្តេ, តុម្ហាកំ នាមំ ជានាតី"តិ។

"សាធុ, នាគសេន, បត្តចីវរំ បដិសាមេហី"តិ។ "សាធុ ភន្តេ"តិ បត្តចីវរំ បដិសាមេត្វា បុនទិវសេ បរិវេណំ សម្មជ្ជិត្វា មុខោទកំ ទន្តបោណំ ឧបដ្ឋបេសិ។ ថេរោ សម្មជ្ជិតដ្ឋានំ បដិសម្មជ្ជិ, តំ ឧទកំ ឆឌ្ឌេត្វា អញ្ញំ ឧទកំ អាហរិ, តញ្ច ទន្តកដ្ឋំ អបនេត្វា អញ្ញំ ទន្តកដ្ឋំ គណ្ហិ, ន អាលាបសល្លាបំ អកាសិ, ឯវំ សត្ត ទិវសានិ កត្វា សត្តមេ ទិវសេ បុន បុច្ឆិត្វា បុន តេន តថេវ វុត្តេ វស្សាវាសំ អនុជានិ។

១៦. តេន ខោ បន សមយេន ឯកា មហាឧបាសិកា អាយស្មន្តំ អស្សគុត្តំ តឹសមត្តានិ វស្សានិ ឧបដ្ឋាសិ។ អថ ខោ សា មហាឧបាសិកា តេមាសច្ចយេន យេនាយស្មា អស្សគុត្តោ តេនុបសង្កមិ, ឧបសង្កមិត្វា អាយស្មន្តំ អស្សគុត្តំ ឯតទវោច "អត្ថិ នុ ខោ, តាត, តុម្ហាកំ សន្តិកេ អញ្ញោ ភិក្ខូ"តិ។ "អត្ថិ, មហាឧបាសិកេ, អម្ហាកំ សន្តិកេ នាគសេនោ នាម ភិក្ខូ"តិ ។ "តេន ហិ, តាត អស្សគុត្ត, អធិវាសេហិ នាគសេនេន សទ្ធឹ ស្វាតនាយ ភត្ត"ន្តិ។ អធិវាសេសិ ខោ អាយស្មា អស្សគុត្តោ តុណ្ហីភាវេន។

អថ ខោ អាយស្មា អស្សគុត្តោ តស្សា រត្តិយា អច្ចយេន បុព្ពណ្ហសមយំ និវាសេត្វា បត្តចីវរមាទាយ អាយស្មតា នាគសេនេន សទ្ធឹ បច្ឆាសមណេន យេន មហាឧបាសិកាយ និវេសនំ តេនុបសង្កមិ, ឧបសង្កមិត្វា បញ្ញត្តេ អាសនេ និសីទិ។ អថ ខោ សា មហាឧបាសិកា អាយស្មន្តំ អស្សគុត្តំ អាយស្មន្តញ្ច នាគសេនំ បណីតេន ខាទនីយេន ភោជនីយេន សហត្ថា សន្តប្បេសិ សម្បវារេសិ។ អថ ខោ អាយស្មា អស្សគុត្តោ ភុត្តាវី ឱនីតបត្តបាណី អាយស្មន្តំ នាគសេនំ ឯតទវោច "ត្វំ, នាគសេន, មហាឧបាសិកាយ អនុមោទនំ ករោហី"តិ ឥទំ វត្វា ឧដ្ឋាយាសនា បក្កាមិ។

អថ ខោ សា មហាឧបាសិកា អាយស្មន្តំ នាគសេនំ ឯតទវោច "មហល្លិកា ខោហំ, តាត នាគសេន, គម្ភីរាយ ធម្មកថាយ មយ្ហំ អនុមោទនំ ករោហី"តិ។ អថ ខោ អាយស្មា នាគសេនោ តស្សា មហាឧបាសិកាយ គម្ភីរាយ ធម្មកថាយ លោកុត្តរាយ សុញ្ញតប្បដិសំយុត្តាយ អនុមោទនំ អកាសិ។ អថ ខោ តស្សា មហាឧបាសិកាយ តស្មិំយេវ អាសនេ វិរជំ វីតមលំ ធម្មចក្ខុំ ឧទបាទិ "យំ កិញ្ចិ សមុទយធម្មំ, សព្ពំ តំ និរោធធម្ម"ន្តិ។ អាយស្មាបិ ខោ នាគសេនោ តស្សា មហាឧបាសិកាយ អនុមោទនំ កត្វា អត្តនា ទេសិតំ ធម្មំ បច្ចវេក្ខន្តោ វិបស្សនំ បដ្ឋបេត្វា តស្មិំយេវ អាសនេ និសិន្នោ សោតាបត្តិផលេ បតិដ្ឋាសិ។

អថ ខោ អាយស្មា អស្សគុត្តោ មណ្ឌលមាឡេ និសិន្នោ ទ្វិន្នម្បិ ធម្មចក្ខុបដិលាភំ ញត្វា សាធុការំ បវត្តេសិ "សាធុ សាធុ នាគសេន, ឯកេន កណ្ឌប្បហារេន ទ្វេ មហាកាយា បទាលិតា"តិ, អនេកានិ ច ទេវតាសហស្សានិ សាធុការំ បវត្តេសុំ។

១៧. អថ ខោ អាយស្មា នាគសេនោ ឧដ្ឋាយាសនា យេនាយស្មា អស្សគុត្តោ តេនុបសង្កមិ, ឧបសង្កមិត្វា អាយស្មន្តំ អស្សគុត្តំ អភិវាទេត្វា ឯកមន្តំ និសីទិ, ឯកមន្តំ និសិន្នំ ខោ អាយស្មន្តំ នាគសេនំ អាយស្មា អស្សគុត្តោ ឯតទវោច "គច្ឆ, ត្វំ នាគសេន, បាដលិបុត្តំ, បាដលិបុត្តនគរេ អសោការាមេ អាយស្មា ធម្មរក្ខិតោ បដិវសតិ, តស្ស សន្តិកេ ពុទ្ធវចនំ បរិយាបុណាហី"តិ។ "កីវ ទូរេ, ភន្តេ, ឥតោ បាដលិបុត្តនគរ"ន្តិ? "យោជនសតានិ ខោ នាគសេនា"តិ។ "ទូរោ ខោ, ភន្តេ, មគ្គោ ។ អន្តរាមគ្គេ ភិក្ខា ទុល្លភា, កថាហំ គមិស្សាមី"តិ? "គច្ឆ, ត្វំ នាគសេន, អន្តរាមគ្គេ បិណ្ឌបាតំ លភិស្សសិ សាលីនំ ឱទនំ វិគតកាឡកំ អនេកសូបំ អនេកព្យញ្ជន"ន្តិ។ "ឯវំ ភន្តេ"តិ ខោ អាយស្មា នាគសេនោ អាយស្មន្តំ អស្សគុត្តំ អភិវាទេត្វា បទក្ខិណំ កត្វា បត្តចីវរមាទាយ យេន បាដលិបុត្តំ តេន ចារិកំ បក្កាមិ។

១៨. តេន ខោ បន សមយេន បាដលិបុត្តកោ សេដ្ឋិ បញ្ចហិ សកដសតេហិ បាដលិបុត្តគាមិមគ្គំ បដិបន្នោ ហោតិ។ អទ្ទសា ខោ បាដលិបុត្តកោ សេដ្ឋិ អាយស្មន្តំ នាគសេនំ ទូរតោវ អាគច្ឆន្តំ, ទិស្វាន យេនាយ

ស្មា នាគសេនោ តេនុបសង្កមិ, ឧបសង្កមិត្វា អាយស្មន្តំ នាគសេនំ អភិវាទេត្វា “កុហឹ គច្ឆសិ តាតា”តិ អាហ។ “បាដលិបុត្តំ គហបតី”តិ។ “សាធុ តាត, មយម្បិ បាដលិបុត្តំ គច្ឆាម។ អម្ហេហិ សទ្ធឹ សុខំ គច្ឆថា”តិ។

អថ ខោ បាដលិបុត្តកោ សេដ្ឋិ អាយស្មតោ នាគសេនស្ស ឥរិយាបថេ បសីទិត្វា អាយស្មន្តំ នាគសេនំ បណីតេន ខាទនីយេន ភោជនីយេន សហត្ថា សន្តប្បេត្វា សម្បវារេត្វា អាយស្មន្តំ នាគសេនំ ភុត្តាវឹ ឱនីតបត្តបាណឹ អញ្ញតរំ នីចំ អាសនំ គហេត្វា ឯកមន្តំ និសីទិ, ឯកមន្តំ និសិន្នោ ខោ បាដលិបុត្តកោ សេដ្ឋិ អាយស្មន្តំ នាគសេនំ ឯតទវោច “កិន្នាមោសិ ត្វំ តាតា”តិ។ “អហំ, គហបតិ, នាគសេនោ នាមា”តិ។ “ជានាសិ ខោ, ត្វំ តាត, ពុទ្ធវចនំ នាមា”តិ? “ជានាមិ ខោហំ, គហបតិ, អភិធម្មបទានី”តិ។ “លាភា នោ តាត, សុលទ្ធំ នោ តាត, អហម្បិ ខោ, តាត, អាភិធម្មិកោ, ត្វម្បិ អាភិធម្មិកោ, ភណ, តាត, អភិធម្មបទានី”តិ។ អថ ខោ អាយស្មា នាគសេនោ បាដលិបុត្តកស្ស សេដ្ឋិស្ស អភិធម្មំ ទេសេសិ, ទេសេន្តេ យេវ បាដលិបុត្តកស្ស សេដ្ឋិស្ស វិរជំ វីតមលំ ធម្មចក្ខុំ ឧទបាទិ “យំ កិញ្ចិ សមុទយធម្មំ, សព្ពំ តំ និរោធធម្ម”ន្តិ។

អថ ខោ បាដលិបុត្តកោ សេដ្ឋិ បញ្ចមត្តានិ សកដសតានិ បុរតោ ឧយ្យោជេត្វា សយំ បច្ឆតោ គច្ឆន្តោ បាដលិបុត្តស្ស អវិទូរេ ទ្វេធាបថេ ឋត្វា អាយស្មន្តំ នាគសេនំ ឯតទវោច “អយំ ខោ, តាត នាគសេន, អសោការាមស្ស មគ្គោ, ឥទំ ខោ, តាត, អម្ហាកំ កម្ពលរតនំ សោឡសហត្ថំ អាយាមេន, អដ្ឋហត្ថំ វិត្ថារេន, បដិគ្គណ្ហាហិ ខោ, តាត, ឥទំ កម្ពលរតនំ អនុកម្បំ ឧបាទាយា”តិ។ បដិគ្គហេសិ ខោ អាយស្មា នាគសេនោ តំ កម្ពលរតនំ អនុកម្បំ ឧបាទាយ។ អថ ខោ បាដលិបុត្តកោ សេដ្ឋិ អត្តមនោ ឧទគ្គោ បមុទិតោ បីតិសោមនស្សជាតោ អាយស្មន្តំ នាគសេនំ អភិវាទេត្វា បទក្ខិណំ កត្វា បក្កាមិ។

១៩. អថ ខោ អាយស្មា នាគសេនោ យេន អសោការាមោ យេនាយស្មា ធម្មរក្ខិតោ តេនុបសង្កមិ , ឧបសង្កមិត្វា អាយស្មន្តំ ធម្មរក្ខិតំ អភិវាទេត្វា អត្តនោ អាគតការណំ កថេត្វា អាយស្មតោ ធម្មរក្ខិតស្ស សន្តិកេ តេបិដកំ ពុទ្ធវចនំ ឯកេនេវ ឧទ្ទេសេន តីហិ មាសេហិ ព្យញ្ជនសោ បរិយាបុណិត្វា បុន តីហិ មាសេហិ អត្ថសោ មនសាកាសិ។

អថ ខោ អាយស្មា ធម្មរក្ខិតោ អាយស្មន្តំ នាគសេនំ ឯតទវោច “សេយ្យថាបិ, នាគសេន, គោបាលកោ គាវោ រក្ខតិ, អញ្ញេ គោរសំ បរិភុញ្ជន្តិ។ ឯវមេវ ខោ, ត្វំ នាគសេន, តេបិដកំ ពុទ្ធវចនំ ធារេន្តោបិ ន ភាគី សាមញ្ញស្សា”តិ។ “ហោតុ, ភន្តេ, អលំ ឯត្តកេនា”តិ។ តេនេវ ទិវសភាគេន តេន រត្តិភាគេន សហ បដិសម្ភិទាហិ អរហត្តំ បាបុណិ, សហ សច្ចប្បដិវេធេន អាយស្មតោ នាគសេនស្ស សព្ពេ ទេវា សាធុការមទំសុ, បថវី ឧន្នទិ, ព្រហ្មានោ អប្ផោដេសុំ, ទិព្ពានិ ចន្ទនចុណ្ណានិ ទិព្ពានិ ច មន្ទារវបុប្ផានិ អភិប្បវស្សឹសុ។

២០. តេន ខោ បន សមយេន កោដិសតា អរហន្តោ ហិមវន្តេ បព្ពតេ រក្ខិតតលេ សន្និបតិត្វា អាយស្មតោ នាគសេនស្ស សន្តិកេ ទូតំ បាហេសុំ “អាគច្ឆតុ នាគសេនោ, ទស្សនកាមា មយំ នាគសេន”ន្តិ។ អថ ខោ អាយស្មា នាគសេនោ ទូតស្ស វចនំ សុត្វា អសោការាមេ អន្តរហិតោ ហិមវន្តេ បព្ពតេ រក្ខិតតលេ កោដិសតានំ អរហន្តានំ បុរតោ បាតុរហោសិ។

អថ ខោ កោដិសតា អរហន្តោ អាយស្មន្តំ នាគសេនំ ឯតទវោចុំ “ឯសោ ខោ, នាគសេន, មិលិន្ទោ រាជា ភិក្ខុសង្ឃំ វិហេឋេតិ វាទប្បដិវាទេន បញ្ហបុច្ឆាយ។ សាធុ, នាគសេន, គច្ឆ ត្វំ មិលិន្ទំ រាជានំ ទមេហី”តិ។ “តិដ្ឋតុ, ភន្តេ, ឯកោ មិលិន្ទោ រាជា; សចេ, ភន្តេ, សកលជម្ពុទីបេ រាជានោ អាគន្ត្វា មំ បញ្ហំ បុច្ឆេយ្យុំ, សព្ពំ តំ វិសជ្ជេត្វា សម្បទាលេស្សាមិ, គច្ឆថ វោ, ភន្តេ, អច្ឆម្ភិតា សាគលនគរ”ន្តិ។ អថ ខោ ថេរា ភិក្ខូ សាគលនគរំ កាសាវប្បជ្ជោតំ ឥសិវាតបដិវាតំ អកំសុ។

២១. តេន ខោ បន សមយេន អាយស្មា អាយុបាលោ សង្ខេយ្យបរិវេណេ បដិវសតិ។ អថ ខោ មិលិន្ទោ រាជា អមច្ចេ ឯតទវោច “រមណីយា វត ភោ ទោសិនា រត្តិ, កន្នុ ខ្វជ្ជ សមណំ វា ព្រាហ្មណំ វា ឧបសង្កមេយ្យាម សាកច្ឆាយ បញ្ហបុច្ឆនាយ, កោ មយា សទ្ធឹ សល្លបិតុំ ឧស្សហតិ កង្ខំ បដិវិនេតុ”ន្តិ។ ឯវំ វុត្តេ បញ្ចសតា យោនកា រាជានំ មិលិន្ទំ ឯតទវោចុំ “អត្ថិ, មហារាជ, អាយុបាលោ នាម ថេរោ តេបិដកោ ពហុស្សុតោ អាគតាគមោ, សោ ឯតរហិ សង្ខេយ្យបរិវេណេ បដិវសតិ; គច្ឆ, ត្វំ មហារាជ, អាយស្មន្តំ អាយុបាលំ បញ្ហំ បុច្ឆស្សូ”តិ។ “តេន ហិ, ភណេ, ភទន្តស្ស អារោចេថា”តិ។

អថ ខោ នេមិត្តិកោ អាយស្មតោ អាយុបាលស្ស សន្តិកេ ទូតំ បាហេសិ “រាជា, ភន្តេ, មិលិន្ទោ អាយស្មន្តំ អាយុបាលំ ទស្សនកាមោ”តិ។ អាយស្មាបិ ខោ អាយុបាលោ ឯវមាហ “តេន ហិ អាគច្ឆតូ”តិ។ អថ ខោ

មិលិន្ទោ រាជា បញ្ចមត្តេហិ យោនកសតេហិ បរិវុតោ រថវរមារុយ្ហ យេន សង្ខេយ្យបរិវេណំ យេនាយស្មា អាយុបាលោ តេនុបសង្កមិ, ឧបសង្កមិត្វា អាយស្មតា អាយុបាលេន សទ្ធិំ សម្មោទិ, សម្មោទនីយំ កថំ សារណីយំ វីតិសារេត្វា ឯកមន្តំ និសីទិ, ឯកមន្តំ និសិន្នោ ខោ មិលិន្ទោ រាជា អាយស្មន្តំ អាយុបាលំ ឯតទវោច "កិមត្ថិយា, ភន្តេ អាយុបាល, តុម្ហាកំ បព្ពជ្ជា, កោ ច តុម្ហាកំ បរមត្ថោ"តិ។ ថេរោ អាហ "ធម្មចរិយសមចរិយត្ថា ខោ, មហារាជ, បព្ពជ្ជា, សាមញ្ញផលំ ខោ បន អម្ហាកំ បរមត្ថោ"តិ។ "អត្ថិ បន, ភន្តេ, កោចិ គិហីបិ ធម្មចារី សមចារី"តិ? "អាម, មហារាជ, អត្ថិ គិហីបិ ធម្មចារី សមចារី, ភគវតិ ខោ, មហារាជ, ពារាណសិយំ ឥសិបតនេ មិគទាយេ ធម្មចក្កំ បវត្តេន្តេ អដ្ឋារសន្នំ ព្រហ្មកោដីនំ ធម្មាភិសមយោ អហោសិ, ទេវតានំ បន ធម្មាភិសមយោ គណនបថំ វីតិវត្តោ, សព្ពេតេ គិហិភូតា, ន បព្ពជិតា។

"បុន ចបរំ, មហារាជ, ភគវតា ខោ មហាសមយសុត្តន្តេ ទេសិយមានេ, មហាមង្គលសុត្តន្តេ ទេសិយមានេ, សមចិត្តបរិយាយសុត្តន្តេ ទេសិយមានេ, រាហុលោវាទសុត្តន្តេ ទេសិយមានេ, បរាភវសុត្តន្តេ ទេសិយមានេ គណនបថំ វីតិវត្តានំ ទេវតានំ ធម្មាភិសមយោ អហោសិ, សព្ពេតេ គិហិភូតា, ន បព្ពជិតា"តិ។ "តេន ហិ, ភន្តេ អាយុបាល, និរត្ថិកា តុម្ហាកំ បព្ពជ្ជា, បុព្ពេ កតស្ស បាបកម្មស្ស និស្សន្ទេន សមណា សក្យបុត្តិយា បព្ពជន្តិ ធុតង្គានិ ច បរិហរន្តិ។ យេ ខោ តេ, ភន្តេ អាយុបាល, ភិក្ខូ ឯកាសនិកា, នូន តេ បុព្ពេ បរេសំ ភោគហារកា ចោរា, តេ បរេសំ ភោគេ អច្ឆិន្ទិត្វា តស្ស កម្មស្ស និស្សន្ទេន ឯតរហិ ឯកាសនិកា ភវន្តិ, ន លភន្តិ កាលេន កាលំ បរិភុញ្ជិតុំ, នត្ថិ តេសំ សីលំ, នត្ថិ តបោ, នត្ថិ ព្រហ្មចរិយំ។ យេ ខោ បន តេ, ភន្តេ អាយុបាល, ភិក្ខូ អព្ភោកាសិកា, នូន តេ បុព្ពេ គាមឃាតកា ចោរា, តេ បរេសំ គេហានិ វិនាសេត្វា តស្ស កម្មស្ស និស្សន្ទេន ឯតរហិ អព្ភោកាសិកា ភវន្តិ, ន លភន្តិ សេនាសនានិ បរិភុញ្ជិតុំ, នត្ថិ តេសំ សីលំ, នត្ថិ តបោ, នត្ថិ ព្រហ្មចរិយំ។ យេ ខោ បន តេ, ភន្តេ អាយុបាល, ភិក្ខូ នេសជ្ជិកា, នូន តេ បុព្ពេ បន្ថទូសកា ចោរា, តេ បរេសំ បថិកេ ជនេ គហេត្វា ពន្ធិត្វា និសីទាបេត្វា តស្ស កម្មស្ស និស្សន្ទេន ឯតរហិ នេសជ្ជិកា ភវន្តិ, ន លភន្តិ សេយ្យំ កប្បេតុំ, នត្ថិ តេសំ សីលំ, នត្ថិ តបោ, នត្ថិ ព្រហ្មចរិយ"ន្តិ អាហ។

ឯវំ វុត្តេ អាយស្មា អាយុបាលោ តុណ្ហី អហោសិ, ន កិញ្ចិ បដិភាសិ។ អថ ខោ បញ្ចសតា យោនកា រាជានំ មិលិន្ទំ ឯតទវោចុំ "បណ្ឌិតោ, មហារាជ, ថេរោ, អបិ ច ខោ អវិសារទោ ន កិញ្ចិ បដិភាសតី"តិ។

អថ ខោ មិលិន្ទោ រាជា អាយស្មន្តំ អាយុបាលំ តុណ្ហីភូតំ ទិស្វា អប្ផោដេត្វា ឧក្កុដ្ឋិំ កត្វា យោនកេ ឯតទវោច "តុច្ឆោ វត ភោ ជម្ពុទីបោ, បលាបោ វត ភោ ជម្ពុទីបោ, នត្ថិ កោចិ សមណោ វា ព្រាហ្មណោ វា, យោ មយា សទ្ធិំ សល្លបិតុំ ឧស្សហតិ កង្ខំ បដិវិនេតុ"ន្តិ។

២២. អថ ខោ មិលិន្ទស្ស រញ្ញោ សព្ពំ តំ បរិសំ អនុវិលោកេន្តស្ស អភីតេ អមង្កុភូតេ យោនកេ ទិស្វា ឯតទហោសិ "និស្សំសយំ អត្ថិ មញ្ញេ អញ្ញោ កោចិ បណ្ឌិតោ ភិក្ខុ, យោ មយា សទ្ធិំ សល្លបិតុំ ឧស្សហតិ, យេនិមេ យោនកា ន មង្កុភូតា"តិ។ អថ ខោ មិលិន្ទោ រាជា យោនកេ ឯតទវោច "អត្ថិ, ភណេ, អញ្ញោ កោចិ បណ្ឌិតោ ភិក្ខុ, យោ មយា សទ្ធិំ សល្លបិតុំ ឧស្សហតិ កង្ខំ បដិវិនេតុ"ន្តិ។

តេន ខោ បន សមយេន អាយស្មា នាគសេនោ សមណគណបរិវុតោ សង្ឃី គណី គណាចរិយោ ញាតោ យសស្សី សាធុសម្មតោ ពហុជនស្ស បណ្ឌិតោ ព្យត្តោ មេធាវី និបុណោ វិញ្ញូ វិភាវី វិនីតោ វិសារទោ ពហុស្សុតោ តេបិដកោ វេទគូ បភិន្នពុទ្ធិមា អាគតាគមោ បភិន្នបដិសម្ភិទោ នវង្គសត្ថុសាសនេ បរិយត្តិធរោ បារមិប្បត្តោ ជិនវចនេ ធម្មត្ថទេសនាបដិវេធកុសលោ អក្ខយវិចិត្របដិភានោ ចិត្រកថី កល្យាណវាក្ករណោ ទុរាសទោ ទុប្បសហោ ទុរុត្តរោ ទុរាវរណោ ទុន្និវារយោ, សាគរោ វិយ អក្ខោភោ, គិរិរាជា វិយ និច្ចលោ, រណញ្ជហោ តមោនុទោ បភង្ករោ មហាកថី បរគណិគណមថនោ បរតិត្ថិយមទ្ទនោ ភិក្ខូនំ ភិក្ខុនីនំ ឧបាសកានំ ឧបាសិកានំ រាជូនំ រាជមហាមត្តានំ សក្កតោ គរុកតោ មានិតោ បូជិតោ អបចិតោ លាភី ចីវរបិណ្ឌបាតសេនាសនគិលានប្បច្ចយភេសជ្ជបរិក្ខារានំ លាភគ្គយសគ្គប្បត្តោ វុទ្ធានំ វិញ្ញូនំ សោតាវធានេន សមន្នាគតានំ សន្ទស្សេន្តោ នវង្គំ ជិនសាសនរតនំ, ឧបទិសន្តោ ធម្មមគ្គំ, ធារេន្តោ ធម្មប្បជ្ជោតំ, ឧស្សាបេន្តោ ធម្មយូបំ, យជន្តោ ធម្មយាគំ, បគ្គណ្ហន្តោ ធម្មទ្ធជំ, ឧស្សាបេន្តោ ធម្មកេតុំ, ធមេន្តោ [ឧប្បឡាសេន្តោ (សី. បី.)] ធម្មសង្ខំ, អាហនន្តោ ធម្មភេរិំ, នទន្តោ សីហនាទំ , គជ្ជន្តោ ឥន្ទគជ្ជិតំ, មធុរគិរគជ្ជិតេន ញាណវរវិជ្ជុជាលបរិវេឋិតេន ករុណាជលភរិតេន មហតា ធម្មាមតមេឃេន សកលលោកមភិតប្បយន្តោ គាមនិគមរាជធានីសុ ចារិកំ ចរមានោ អនុបុព្ពេន សាគលនគរំ អនុប្បត្តោ ហោតិ។ តត្រ សុទំ អាយស្មា នាគសេនោ អសីតិយា ភិក្ខុសហស្សេហិ សទ្ធិំ សង្ខេយ្យបរិវេណេ បដិវសតិ។ តេនាហុ បោរាណា –

"ពហុស្សុតោ ចិត្រកថី, និបុណោ ច វិសារទោ;

សាមយិកោ ច កុសលោ, បដិភានេ ច កោវិទោ។

“តេ ច តេបិដកា ភិក្ខូ, បញ្ចនេកាយិកាបិ ច;
ចតុនេកាយិកា ចេវ, នាគសេនំ បុរក្ខរុំ។

“គម្ភីរបញ្ញោ មេធាវី, មគ្គាមគ្គស្ស កោវិទោ;
ឧត្តមត្ថំ អនុប្បត្តោ, នាគសេនោ វិសារទោ។

“តេហិ ភិក្ខូហិ បរិវុតោ, និបុណេហិ សច្ចវាទិភិ;
ចរន្តោ គាមនិគមំ, សាគលំ ឧបសង្កមិ។

“សង្ខេយ្យបរិវេណស្មិំ, នាគសេនោ តទា វសិ;
កថេតិ សោ មនុស្សេហិ, បព្ពតេ កេសរី យថា”តិ។

២៣. អថ ខោ ទេវមន្តិយោ រាជានំ មិលិន្ទំ ឯតទវោច “អាគមេហិ, ត្វំ មហារាជ; អត្ថិ, មហារាជ, នាគសេនោ នាម ថេរោ បណ្ឌិតោ ព្យត្តោ មេធាវី វិនីតោ វិសារទោ ពហុស្សុតោ ចិត្រកថី កល្យាណបដិភានោ អត្ថធម្មនិរុត្តិបដិភានបដិសម្ភិទាសុ បារមិប្បត្តោ, សោ ឯតរហិ សង្ខេយ្យបរិវេណេ បដិវសតិ, គច្ឆ, ត្វំ មហារាជ, អាយស្មន្តំ នាគសេនំ បញ្ហំ បុច្ឆស្សុ, ឧស្សហតិ សោ តយា សទ្ធិំ សល្លបិតុំ កង្ខំ បដិវិនេតុ”ន្តិ។ អថ ខោ មិលិន្ទស្ស រញ្ញោ សហសា “នាគសេនោ”តិ សទ្ទំ សុត្វាវ អហុទេវ ភយំ, អហុទេវ ឆម្ភិតត្តំ, អហុទេវ លោមហំសោ។ អថ ខោ មិលិន្ទោ រាជា ទេវមន្តិយំ ឯតទវោច “ឧស្សហតិ ភោ នាគសេនោ ភិក្ខុ មយា សទ្ធិំ សល្លបិតុ”ន្តិ? “ឧស្សហតិ, មហារាជ, អបិ ឥន្ទយមវរុណកុវេរបជាបតិ សុយាម សន្តុសិតលោកបាលេហិបិ បិតុបិតាមហេន មហាព្រហ្មុនាបិ សទ្ធិំ សល្លបិតុំ, កិមង្គំ បន មនុស្សភូតេនា”តិ។

អថ ខោ មិលិន្ទោ រាជា ទេវមន្តិយំ ឯតទវោច “តេន ហិ, ត្វំ ទេវមន្តិយ, ភទន្តស្ស សន្តិកេ ទូតំ បេសេហី”តិ។ “ឯវំ ទេវា”តិ ខោ ទេវមន្តិយោ អាយស្មតោ នាគសេនស្ស សន្តិកេ ទូតំ បាហេសិ “រាជា, ភន្តេ, មិលិន្ទោ អាយស្មន្តំ ទស្សនកាមោ”តិ។ អាយស្មាបិ ខោ នាគសេនោ ឯវមាហ “តេន ហិ អាគច្ឆតូ”តិ។

អថ ខោ មិលិន្ទោ រាជា បញ្ចមត្តេហិ យោនកសតេហិ បរិវុតោ រថវរមារុយ្ហ មហតា ពលកាយេន សទ្ធិំ យេន សង្ខេយ្យបរិវេណំ យេនាយស្មា នាគសេនោ តេនុបសង្កមិ។ តេន ខោ បន សមយេន អាយស្មា នាគសេនោ អសីតិយា ភិក្ខុសហស្សេហិ សទ្ធិំ មណ្ឌលមាឡេ និសិន្នោ ហោតិ។ អទ្ទសា ខោ មិលិន្ទោ រាជា អាយស្មតោ នាគសេនស្ស បរិសំ ទូរតោវ, ទិស្វាន ទេវមន្តិយំ ឯតទវោច “កស្សេសា, ទេវមន្តិយ, មហតី បរិសា”តិ? “អាយស្មតោ ខោ, មហារាជ, នាគសេនស្ស បរិសា”តិ។

អថ ខោ មិលិន្ទស្ស រញ្ញោ អាយស្មតោ នាគសេនស្ស បរិសំ ទូរតោវ ទិស្វា អហុទេវ ភយំ, អហុទេវ ឆម្ភិតត្តំ, អហុទេវ លោមហំសោ។ អថ ខោ មិលិន្ទោ រាជា ខគ្គបរិវារិតោ វិយ គជោ, គរុឡបរិវារិតោ វិយ នាគោ, អជគរបរិវារិតោ វិយ កោត្ថុកោ [កោត្ថកោ (សី. បី.)], មហិំសបរិវុតោ វិយ អច្ឆោ, នាគានុពទ្ធោ វិយ មណ្ឌូកោ, សទ្ទូលានុពទ្ធោ វិយ មិគោ, អហិតុណ្ឌិកសមាគតោ [អភិតុណ្ឌិកសមាគតោ (សី. បី.)] វិយ បន្នគោ, មជ្ជារសមាគតោ វិយ ឧន្ទូរោ, ភូតវេជ្ជសមាគតោ វិយ បិសាចោ, រាហុមុខគតោ វិយ ចន្ទោ, បន្នគោ វិយ បេឡន្តរគតោ, សកុណោ វិយ បញ្ជរន្តរគតោ, មច្ឆោ វិយ ជាលន្តរគតោ, វាឡវនមនុប្បវិដ្ឋោ វិយ បុរិសោ, វេស្សវណាបរាធិកោ វិយ យក្ខោ, បរិក្ខីណាយុកោ វិយ ទេវបុត្តោ ភីតោ ឧព្ពិគ្គោ ឧត្រស្តោ សំវិគ្គោ លោមហដ្ឋជាតោ វិមនោ ទុម្មនោ ភន្តចិត្តោ វិបរិណតមានសោ “មា មំ អយំ បរិជនោ បរិភវី”តិ សតិំ [ធិតិំ (សី. បី.)] ឧបដ្ឋបេត្វា ទេវមន្តិយំ ឯតទវោច – “មា ខោ, ត្វំ ទេវមន្តិយ, អាយស្មន្តំ នាគសេនំ មយ្ហំ អាចិក្ខេយ្យាសិ, អនក្ខាតញ្ញេវាហំ នាគសេនំ ជានិស្សាមី”តិ។ “សាធុ, មហារាជ, ត្វញ្ញេវ ជានាហី”តិ។

តេន ខោ បន សមយេន អាយស្មា នាគសេនោ តស្សា ភិក្ខុបរិសាយ បុរតោ ចត្តាលីសាយ ភិក្ខុសហស្សានំ នវកតរោ ហោតិ បច្ឆតោ ចត្តាលីសាយ ភិក្ខុសហស្សានំ វុឌ្ឍតរោ។

អថ ខោ មិលិន្ទោ រាជា សព្ពំ តំ ភិក្ខុសង្ឃំ បុរតោ ច បច្ឆតោ ច មជ្ឈតោ ច អនុវិលោកេន្តោ អទ្ទសា ខោ អាយស្មន្តំ នាគសេនំ ទូរតោវ ភិក្ខុសង្ឃស្ស មជ្ឈេ និសិន្នំ កេសរសីហំ វិយ វិគតភយភេរវំ វិគតលោមហំសំ វិគតភយសារជ្ជំ, ទិស្វាន អាការេនេវ អញ្ញាសិ “ឯសោ ខោ ឯត្ថ នាគសេនោ”តិ។

អថ ខោ មិលិន្ទោ រាជា ទេវមន្តិយំ ឯតទវោច “ឯសោ ខោ, ទេវមន្តិយ, អាយស្មា នាគសេនោ”តិ។ “អាម, មហារាជ, ឯសោ ខោ នាគសេនោ, សុដ្ឋុ ខោ, ត្វំ មហារាជ, នាគសេនំ អញ្ញាសី”តិ ។ តតោ រាជា តុដ្ឋោ អហោសិ “អនក្ខាតោវ មយា នាគសេនោ អញ្ញាតោ”តិ។ អថ ខោ មិលិន្ទស្ស រញ្ញោ អាយស្មន្តំ នាគសេនំ ទិស្វាវ អហុទេវ ភយំ, អហុទេវ ឆម្ភិតត្តំ, អហុទេវ លោមហំសោ។

តេនាហុ –

“ចរណេន ច សម្បន្នំ, សុទន្តំ ឧត្តមេ ទមេ;
ទិស្វា រាជា នាគសេនំ, ឥទំ វចនមព្រវិ។

“កថិតា [កថិកា (សី. បី.)] មយា ពហូ ទិដ្ឋា, សាកច្ឆា ឱសដា ពហូ;
ន តាទិសំ ភយំ អាសិ, អជ្ជ តាសោ យថា មម។

“និស្សំសយំ បរាជយោ, មម អជ្ជ ភវិស្សតិ;
ជយោ ច នាគសេនស្ស, យថា ចិត្តំ ន សណ្ឋិត”ន្តិ។

ពាហិរកថា និដ្ឋិតា។

២-៣. មិលិន្ទបញ្ហោ

១. មហាវគ្គោ

១. បញ្ញត្តិបញ្ហោ

១. អថ ខោ មិលិន្ទោ រាជា យេនាយស្មា នាគសេនោ តេនុបសង្កមិ, ឧបសង្កមិត្វា អាយស្មតា នាគសេនេន សទ្ធិំ សម្មោទិ, សម្មោទនីយំ កថំ សារណីយំ វីតិសារេត្វា ឯកមន្តំ និសីទិ។ អាយស្មាបិ ខោ នាគសេនោ បដិសម្មោទនីយេនេវ [បដិសម្មោទិ, តេនេវ (សី.)] មិលិន្ទស្ស រញ្ញោ ចិត្តំ អារាធេសិ។ អថ ខោ មិលិន្ទោ រាជា អាយស្មន្តំ នាគសេនំ ឯតទវោច "កថំ ភទន្តោ ញាយតិ, កិន្នាមោសិ ភន្តេ"តិ? "នាគសេនោ"តិ ខោ អហំ, មហារាជ, ញាយាមិ, "នាគសេនោ"តិ ខោ មំ, មហារាជ, សព្រហ្មចារី សមុទាចរន្តិ, អបិ ច មាតាបិតរោ នាមំ ករោន្តិ "នាគសេនោ"តិ វា "សូរសេនោ"តិ វា "វីរសេនោ"តិ វា "សីហសេនោ"តិ វា, អបិ ច ខោ, មហារាជ, សង្ខា សមញ្ញា បញ្ញត្តិ វោហារោ នាមមត្តំ យទិទំ នាគសេនោតិ, ន ហេត្ថ បុគ្គលោ ឧបលព្ភតីតិ។

អថ ខោ មិលិន្ទោ រាជា ឯវមាហ "សុណន្តុ មេ ភោន្តោ បញ្ចសតា យោនកា អសីតិសហស្សា ច ភិក្ខូ, អយំ នាគសេនោ ឯវមាហ 'ន ហេត្ថ បុគ្គលោ ឧបលព្ភតី'តិ, កល្លំ នុ ខោ តទភិនន្ទិតុ"ន្តិ។ អថ ខោ មិលិន្ទោ រាជា អាយស្មន្តំ នាគសេនំ ឯតទវោច "សចេ, ភន្តេ នាគសេន, បុគ្គលោ នូបលព្ភតិ, កោ ចរហិ តុម្ហាកំ ចីវរបិណ្ឌបាតសេនាសនគិលានប្បច្ចយភេសជ្ជបរិក្ខារំ ទេតិ, កោ តំ បរិភុញ្ជតិ, កោ សីលំ រក្ខតិ, កោ ភាវនមនុយុញ្ជតិ, កោ មគ្គផលនិព្ពានានិ សច្ឆិករោតិ, កោ បាណំ ហនតិ, កោ អទិន្នំ អាទិយតិ, កោ កាមេសុមិច្ឆាចារំ ចរតិ, កោ មុសា ភណតិ, កោ មជ្ជំ បិវតិ, កោ បញ្ចានន្តរិយកម្មំ ករោតិ, តស្មា នត្ថិ កុសលំ, នត្ថិ អកុសលំ, នត្ថិ កុសលាកុសលានំ កម្មានំ កត្តា វា ការេតា វា, នត្ថិ សុកតទុក្កដានំ កម្មានំ ផលំ វិបាកោ, សចេ , ភន្តេ នាគសេន, យោ តុម្ហេ មារេតិ, នត្ថិ តស្សាបិ បាណាតិបាតោ, តុម្ហាកម្បិ, ភន្តេ នាគសេន, នត្ថិ អាចរិយោ, នត្ថិ ឧបជ្ឈាយោ, នត្ថិ ឧបសម្បទា។ 'នាគសេនោតិ មំ, មហារាជ, សព្រហ្មចារី សមុទាចរន្តី'តិ យំ វទេសិ, 'កតមោ ឯត្ថ នាគសេនោ ? កិន្នុ ខោ, ភន្តេ, កេសា នាគសេនោ"តិ? "ន ហិ មហារាជា"តិ។ "លោមា នាគសេនោ"តិ? "ន ហិ មហារាជា"តិ។ "នខា…បេ.… ទន្តា…បេ.… តចោ…បេ.… មំសំ…បេ.… ន្ហារុ…បេ.… អដ្ឋិ…បេ.… អដ្ឋិមិញ្ជំ…បេ.… វក្កំ…បេ.… ហទយំ…បេ.… យកនំ…បេ.… កិលោមកំ…បេ.… បិហកំ…បេ.… បប្ផាសំ…បេ.… អន្តំ…បេ.… អន្តគុណំ…បេ.… ឧទរិយំ…បេ.… ករីសំ…បេ.… បិត្តំ…បេ.… សេម្ហំ…បេ.… បុព្វោ…បេ.… លោហិតំ…បេ.… សេទោ…បេ.… មេទោ…បេ.… អស្សុ…បេ.… វសា…បេ.… ខេឡោ…បេ.… សិង្ឃាណិកា…បេ.… លសិកា…បេ.… មុត្តំ…បេ.… មត្ថកេ មត្ថលុង្គំ នាគសេនោ"តិ? "ន ហិមហារាជា"តិ។ "កឹ នុ ខោ, ភន្តេ, រូបំ នាគសេនោ"តិ? "នហិ មហារាជា"តិ។ "វេទនា នាគសេនោ"តិ?"ន ហិ មហារាជា"តិ។ "សញ្ញា នាគសេនោ"តិ? "ន ហិ មហារាជា"តិ។ "សង្ខារា នាគសេនោ"តិ? "ន ហិ មហារាជា"តិ។ "វិញ្ញាណំ នាគសេនោ"តិ? "ន ហិ មហារាជា"តិ។ "កឹ បន, ភន្តេ, រូបវេទនាសញ្ញាសង្ខារវិញ្ញាណំ នាគសេនោ"តិ? "ន ហិ មហារាជា"តិ។ "កឹ បន, ភន្តេ, អញ្ញត្រ រូបវេទនាសញ្ញាសង្ខារវិញ្ញាណំ នាគសេនោ"តិ? "ន ហិ មហារាជា"តិ។ "តមហំ ភន្តេ, បុច្ឆន្តោ បុច្ឆន្តោ ន បស្សាមិ នាគសេនំ។ នាគសេនសទ្ទោ យេវ នុ ខោ, ភន្តេ, នាគសេនោ"តិ? "ន ហិ មហារាជា"តិ។ "កោ បនេត្ថ នាគសេនោ, អលិកំ ត្វំ, ភន្តេ, ភាសសិ មុសាវាទំ, នត្ថិ នាគសេនោ"តិ។

អថ ខោ អាយស្មា នាគសេនោ មិលិន្ទំ រាជានំ ឯតទវោច "ត្វំ ខោសិ, មហារាជ, ខត្តិយសុខុមាលោ អច្ចន្តសុខុមាលោ, តស្ស តេ, មហារាជ, មជ្ឈន្ហិកសមយំ តត្តាយ ភូមិយា ឧណ្ហាយ វាលិកាយ ខរាយ សក្ខរកថលិកាយ [ខរា សក្ខរកឋលវាលិកា (សី. បី.)] មទ្ទិត្វា បាទេនាគច្ឆន្តស្ស បាទា រុជន្តិ, កាយោ កិលមតិ, ចិត្តំ ឧបហញ្ញតិ, ទុក្ខសហគតំ កាយវិញ្ញាណំ ឧប្បជ្ជតិ, កឹ នុ ខោ ត្វំ បាទេនាគតោសិ, ឧទាហុ វាហនេនា"តិ? "នាហំ, ភន្តេ, បាទេនាគច្ឆាមិ, រថេនាហំ អាគតោស្មី"តិ។ "សចេ, ត្វំ មហារាជ, រថេនាគតោសិ, រថំ មេ អារោចេហិ, កឹ នុ ខោ, មហារាជ, ឦសា រថោ"តិ? "ន ហិ ភន្តេ"តិ។ "អក្ខោ រថោ"តិ? "ន ហិ ភន្តេ"តិ។ "ចក្កានិ រថោ"តិ? "ន ហិ ភន្តេ"តិ។ "រថបញ្ជរំ រថោ"តិ? "ន ហិ ភន្តេ"តិ។ "រថទណ្ឌកោ រថោ"តិ? "ន ហិ ភន្តេ"តិ។ "យុគំ រថោ"តិ? "ន ហិ ភន្តេ"តិ។ "រស្មិយោ រថោ"តិ? "ន ហិ ភន្តេ"តិ។ "បតោទលដ្ឋិ រថោ"តិ? "ន ហិ ភន្តេ"តិ។ "កឹ នុ ខោ, មហារាជ, ឦសាអក្ខចក្ករថបញ្ជររថទណ្ឌយុគរស្មិបតោទា រថោ"តិ? "ន ហិ ភន្តេ"តិ។ "កឹ បន, មហារាជ , អញ្ញត្រ ឦសាអក្ខចក្ករថបញ្ជររថទណ្ឌយុគរស្មិបតោទា រថោ"តិ? "ន ហិ ភន្តេ"តិ។ "តមហំ, មហារាជ, បុច្ឆន្តោ បុច្ឆន្តោ ន បស្សាមិ រថំ។ រថសទ្ទោយេវ នុ ខោ, មហារាជ, រថោ"តិ? "ន ហិ ភន្តេ"តិ។ "កោ បនេត្ថ រថោ, អលិកំ, ត្វំ មហារាជ, ភាសសិ មុសាវាទំ, នត្ថិ រថោ, ត្វំសិ, មហារាជ, សកលជម្ពុទីបេ អគ្គរាជា, កស្ស បន ត្វំ ភាយិត្វា

មុសាវាទំ ភាសសិ, សុណន្តុ មេ ភោន្តោ បញ្ចសតា យោនកា អសីតិសហស្សា ច ភិក្ខូ, អយំ មិលិន្ទោ រាជា ឯវមាហ ‘រថេនាហំ អាគតោស្មី’តិ, សចេ ត្វំ, មហារាជ, រថេនាគតោ‘សិ, រថំ មេ អារោចេហី’តិ វុត្តោ សមានោ រថំ ន សម្បាទេតិ, កល្លំ នុ ខោ តទភិនន្ទិតុ”ន្តិ។ ឯវំ វុត្តេ បញ្ចសតា យោនកា អាយស្មតោ នាគសេនស្ស សាធុការំ ទត្វា មិលិន្ទំ រាជានំ ឯតទវោចុំ “ឥទានិ ខោ ត្វំ, មហារាជ, សក្កោន្តោ ភាសស្សូ”តិ។

អថ ខោ មិលិន្ទោ រាជា អាយស្មន្តំ នាគសេនំ ឯតទវោច “នាហំ, ភន្តេ នាគសេន, មុសា ភណាមិ, ឦសញ្ច បដិច្ច អក្ខញ្ច បដិច្ច ចក្កានិ ច បដិច្ច រថបញ្ជរញ្ច បដិច្ច រថទណ្ឌកញ្ច បដិច្ច ‘រថោ’តិ សង្ខា សមញ្ញា បញ្ញត្តិ វោហារោ នាមមត្តំ បវត្តតី”តិ។

“សាធុ ខោ, ត្វំ មហារាជ, រថំ ជានាសិ, ឯវមេវ ខោ, មហារាជ, មយ្ហម្បិ កេសេ ច បដិច្ច លោមេ ច បដិច្ច...បេ.... មត្ថកេ មត្ថលុង្គញ្ច បដិច្ច រូបញ្ច បដិច្ច វេទនញ្ច បដិច្ច សញ្ញញ្ច បដិច្ច សង្ខារេ ច បដិច្ច វិញ្ញាណញ្ច បដិច្ច ‘នាគសេនោ’តិ សង្ខា សមញ្ញា បញ្ញត្តិ វោហារោ នាមមត្តំ បវត្តតិ, បរមត្ថតោ បនេត្ថ បុគ្គលោ នូបលព្ភតិ។ ភាសិតម្បេតំ, មហារាជ, វជិរាយ ភិក្ខុនិយា ភគវតោ សម្មុខា –

“‘យថា ហិ អង្គសម្ភារា, ហោតិ សទ្ទោ រថោ ឥតិ;
ឯវំ ខន្ធេសុ សន្តេសុ, ហោតិ “សត្តោ”តិ សម្មុតី’”តិ [បស្ស សំ. និ. ១.១៧១]។

“អច្ឆរិយំ, ភន្តេ នាគសេន, អព្ភុតំ, ភន្តេ នាគសេន, អតិចិត្រានិ បញ្ហបដិភានានិ វិសជ្ជិតានិ, យទិ ពុទ្ធោ តិដ្ឋេយ្យ សាធុការំ ទទេយ្យ, សាធុ សាធុ នាគសេន, អតិចិត្រានិ បញ្ហបដិភានានិ វិសជ្ជិតានី”តិ។

បញ្ញត្តិបញ្ហោ បឋមោ។

២. វស្សគណនបញ្ហោ

២. “កតិវស្សោសិ ត្វំ, ភន្តេ នាគសេនា”តិ? “សត្តវស្សោហំ, មហារាជា”តិ។ “កេ តេ, ភន្តេ, សត្ត, ត្វំ វា សត្ត, គណនា វា សត្តា”តិ?

តេន ខោ បន សមយេន មិលិន្ទស្ស រញ្ញោ សព្ពាភរណបដិមណ្ឌិតស្ស អលង្កតបដិយត្តស្ស បថវិយំ ឆាយា ទិស្សតិ, ឧទកមណិកេ ច ឆាយា ទិស្សតិ។ អថ ខោ អាយស្មា នាគសេនោ មិលិន្ទំ រាជានំ ឯតទវោច “អយំ តេ, មហារាជ, ឆាយា បថវិយំ ឧទកមណិកេ ច ទិស្សតិ, កិំ បន, មហារាជ, ត្វំ វា រាជា, ឆាយា វា រាជា”តិ? “អហំ, ភន្តេ នាគសេន, រាជា, នាយំ ឆាយា រាជា, មំ បន និស្សាយ ឆាយា បវត្តតី”តិ។ “ឯវមេវ ខោ, មហារាជ, វស្សានំ គណនា សត្ត, ន បនាហំ សត្ត, មំ បន និស្សាយ សត្ត បវត្តតិ, ឆាយូបមំ មហារាជា”តិ។ “អច្ឆរិយំ, ភន្តេ នាគសេន, អព្ភុតំ, ភន្តេ នាគសេន, អតិចិត្រានិ បញ្ហបដិភានានិ វិសជ្ជិតានី”តិ។

វស្សគណនបញ្ហោ ទុតិយោ។

៣. វីមំសនបញ្ហោ

៣. រាជា អាហ “ភន្តេ នាគសេន, សល្លបិស្សសិ មយា សទ្ធិ”ន្តិ? “សចេ, ត្វំ មហារាជ, បណ្ឌិតវាទំ [បណ្ឌិតវាទា (សី. បី.)] សល្លបិស្សសិ សល្លបិស្សាមិ, សចេ បន រាជវាទំ សល្លបិស្សសិ ន សល្លបិស្សាមី”តិ។ “កថំ, ភន្តេ នាគសេន, បណ្ឌិតា សល្លបន្តី”តិ? “បណ្ឌិតានំ ខោ, មហារាជ, សល្លាបេ អាវេឋនម្បិ កយិរតិ, និព្ពេឋនម្បិ កយិរតិ, និគ្គហោបិ កយិរតិ, បដិកម្មម្បិ កយិរតិ, វិសេសោបិ [វិសេសោបិ (សី. បី.)] កយិរតិ, បដិវិសេសោបិ កយិរតិ, ន ច តេន បណ្ឌិតា កុប្បន្តិ, ឯវំ ខោ, មហារាជ, បណ្ឌិតា សល្លបន្តី”តិ។ “កថំ បន, ភន្តេ, រាជានោ សល្លបន្តី”តិ? “រាជានោ ខោ, មហារាជ, សល្លាបេ ឯកំ វត្ថុំ បដិជានន្តិ, យោ តំ វត្ថុំ វិលោមេតិ, តស្ស ទណ្ឌំ អាណាបេន្តិ ‘ឥមស្ស ទណ្ឌំ បណេថា’តិ, ឯវំ ខោ, មហារាជ, រាជានោ សល្លបន្តី”តិ។ “បណ្ឌិតវាទាហំ, ភន្តេ, សល្លបិស្សាមិ, នោ រាជវាទំ, វិស្សដ្ឋោ ភទន្តោ សល្លបតុ យថា ភិក្ខុនា វា សាមណេរេន វា ឧបាសកេន វា អារាមិកេន វា សទ្ធឹ សល្លបតិ , ឯវំ វិស្សដ្ឋោ ភទន្តោ សល្លបតុ មា ភាយតូ”តិ។ “សុដ្ឋុ មហារាជា”តិ ថេរោ អព្ភានុមោទិ។

រាជា អាហ “ភន្តេ នាគសេន, បុច្ឆិស្សាមី”តិ។ “បុច្ឆ មហារាជា”តិ។ “បុច្ឆិតោសិ មេ ភន្តេ”តិ។ “វិសជ្ជិតំ មហារាជា”តិ។ “កិំ បន, ភន្តេ, តយា វិសជ្ជិត”ន្តិ? “កិំ បន, មហារាជ, តយា បុច្ឆិត”ន្តិ។

វីមំសនបញ្ហោ តតិយោ។

៤. អនន្តកាយបញ្ហោ

៤. អថ ខោ មិលិន្ទស្ស រញ្ញោ ឯតទហោសិ “បណ្ឌិតោ ខោ អយំ ភិក្ខុ បដិពលោ មយា សទ្ធឹ សល្លបិតុំ, ពហុកានិ ច មេ ឋានានិ បុច្ឆិតព្ពានិ ភវិស្សន្តិ, យាវ អបុច្ឆិតានិ យេវ តានិ ឋានានិ ភវិស្សន្តិ, អថ សូរិយោ អត្ថំ គមិស្សតិ, យំនូនាហំ ស្វេ អន្តេបុរេ សល្លបេយ្យ”ន្តិ។ អថ ខោ រាជា ទេវមន្តិយំ ឯតទវោច “តេន ហិ, ត្វំ ទេវមន្តិយ, ភទន្តស្ស អារោចេយ្យាសិ ‘ស្វេ អន្តេបុរេ រញ្ញា សទ្ធឹ សល្លាបោ ភវិស្សតី’”តិ។ ឥទំ វត្វា មិលិន្ទោ រាជា ឧដ្ឋាយាសនា ថេរំ នាគសេនំ អាបុច្ឆិត្វា រថំ អភិរូហិត្វា “នាគសេនោ នាគសេនោ”តិ សជ្ឈាយំ ករោន្តោ បក្កាមិ។

អថ ខោ ទេវមន្តិយោ អាយស្មន្តំ នាគសេនំ ឯតទវោច “រាជា, ភន្តេ, មិលិន្ទោ ឯវមាហ ‘ស្វេ អន្តេបុរេ រញ្ញា សទ្ធឹ សល្លាបោ ភវិស្សតី’”តិ។ “សុដ្ឋុ”តិ ថេរោ អព្ភានុមោទិ។ អថ ខោ តស្សា រត្តិយា អច្ចយេន ទេវមន្តិយោ ច អនន្តកាយោ ច មង្កុរោ ច សព្ពទិន្នោ ច យេន មិលិន្ទោ រាជា តេនុបសង្កមឹសុ, ឧបសង្កមិត្វា រាជានំ មិលិន្ទំ ឯតទវោចុំ “អាគច្ឆតុ, មហារាជ, ភទន្តោ នាគសេនោ”តិ ? “អាម អាគច្ឆតូ”តិ។ “កិត្តកេហិ ភិក្ខូហិ សទ្ធឹ អាគច្ឆតូ”តិ? “យត្តកេ ភិក្ខូ ឥច្ឆតិ, តត្តកេហិ ភិក្ខូហិ សទ្ធឹ អាគច្ឆតូ”តិ។

អថ ខោ សព្ពទិន្នោ អាហ “អាគច្ឆតុ, មហារាជ, ទសហិ ភិក្ខូហិ សទ្ធិ”ន្តិ, ទុតិយម្បិ ខោ រាជា អាហ “យត្តកេ ភិក្ខូ ឥច្ឆតិ, តត្តកេហិ ភិក្ខូហិ សទ្ធឹ អាគច្ឆតូ”តិ ។ ទុតិយម្បិ ខោ សព្ពទិន្នោ អាហ “អាគច្ឆតុ, មហារាជ, ទសហិ ភិក្ខូហិ សទ្ធិ”ន្តិ។ តតិយម្បិ ខោ រាជា អាហ “យត្តកេ ភិក្ខូ ឥច្ឆតិ, តត្តកេហិ ភិក្ខូហិ សទ្ធឹ អាគច្ឆតូ”តិ។ តតិយម្បិ ខោ សព្ពទិន្នោ អាហ “អាគច្ឆតុ, មហារាជ, ទសហិ ភិក្ខូហិ សទ្ធិ”ន្តិ។ “សព្ពោ បនាយំ សក្ការោ បដិយាទិតោ, អហំ ភណាមិ ‘យត្តកេ ភិក្ខូ ឥច្ឆតិ, តត្តកេហិ ភិក្ខូហិ សទ្ធឹ អាគច្ឆតូ’តិ។ អយំ, ភណេ សព្ពទិន្នោ, អញ្ញថា ភណតិ, កឹ នុ មយំ នប្បដិពលា ភិក្ខូនំ ភោជនំ ទាតុ”ន្តិ? ឯវំ វុត្តេ សព្ពទិន្នោ មង្កុ អហោសិ។

អថ ខោ ទេវមន្តិយោ ច អនន្តកាយោ ច មង្កុរោ ច យេនាយស្មា នាគសេនោ តេនុបសង្កមឹសុ, ឧបសង្កមិត្វា អាយស្មន្តំ នាគសេនំ ឯតទវោចុំ “រាជា, ភន្តេ, មិលិន្ទោ ឯវមាហ ‘យត្តកេ ភិក្ខូ ឥច្ឆតិ, តត្តកេហិ ភិក្ខូហិ សទ្ធឹ អាគច្ឆតូ’”តិ។ អថ ខោ អាយស្មា នាគសេនោ បុព្ពណ្ហសមយំ និវាសេត្វា បត្តចីវរមាទាយ អសីតិយា ភិក្ខុសហស្សេហិ សទ្ធឹ សាគលំ បាវិសិ។

អថ ខោ អនន្តកាយោ អាយស្មន្តំ នាគសេនំ និស្សាយ គច្ឆន្តោ អាយស្មន្តំ នាគសេនំ ឯតទវោច “ភន្តេ នាគសេន, យំ បនេតំ ព្រូសិ ‘នាគសេនោ’តិ, កតមោ ឯត្ថ, នាគសេនោ”តិ? ថេរោ អាហ “កោ បនេត្ថ ‘នាគសេនោ’តិ មញ្ញសី”តិ? “យោ សោ, ភន្តេ, អព្ភន្តរេ វាតោ ជីវោ បវិសតិ ច និក្ខមតិ ច, សោ ‘នាគសេនោ’តិ មញ្ញាមី”តិ។ “យទិ បនេសោ វាតោ និក្ខមិត្វា នប្បវិសេយ្យ, បវិសិត្វា ន និក្ខមេយ្យ, ជីវេយ្យ នុ ខោ សោ បុរិសោ”តិ? “ន ហិ ភន្តេ”តិ ។ “យេ បនិមេ សង្ខធមកា សង្ខំ ធមេន្តិ, តេសំ វាតោ បុន បវិសតី”តិ? “ន ហិ ភន្តេ”តិ។ “យេ បនិមេ វំសធមកា វំសំ ធមេន្តិ, តេសំ វាតោ បុន បវិសតី”តិ? “ន ហិ ភន្តេ”តិ។ “យេ បនិមេ សិង្គធមកា សិង្គំ ធមេន្តិ, តេសំ វាតោ បុន បវិសតី”តិ? “ន ហិ ភន្តេ”តិ។ “អថ កិស្ស បន តេន ន មរន្តី”តិ។ “នាហំ បដិពលោ តយា វាទិនា សទ្ធឹ សល្លបិតុំ, សាធុ, ភន្តេ, អត្ថំ ជប្បេហី”តិ។ “នេសោ ជីវោ, អស្សាសបស្សាសា នាមេតេ កាយសង្ខារា”តិ ថេរោ អភិធម្មកថំ កថេសិ។ អថ អនន្តកាយោ ឧបាសកត្តំ បដិវេទេសីតិ។

អនន្តកាយបញ្ហោ ចតុត្ថោ។

៥. បព្ពជ្ជបញ្ហោ

៥. អថ ខោ អាយស្មា នាគសេនោ យេន មិលិន្ទស្ស រញ្ញោ និវេសនំ តេនុបសង្កមិ, ឧបសង្កមិត្វា បញ្ញត្តេ អាសនេ និសីទិ។ អថ ខោ មិលិន្ទោ រាជា អាយស្មន្តំ នាគសេនំ សបរិសំ បណីតេន ខាទនីយេន ភោជនីយេន សហត្ថា សន្តប្បេត្វា សម្បវារេត្វា ឯកមេកំ ភិក្ខុំ ឯកមេកេន ទុស្សយុគេន អច្ឆាទេត្វា អាយស្មន្តំ នាគសេនំ តិចីវរេន អច្ឆាទេត្វា អាយស្មន្តំ នាគសេនំ ឯតទវោច “ភន្តេ នាគសេន ទសហិ, ភិក្ខូហិ សទ្ធឹ ឥធ និសីទថ, អវសេសា គច្ឆន្តូ”តិ។

អថ ខោ មិលិន្ទោ រាជា អាយស្មន្តំ នាគសេនំ ភុត្តាវិំ ឱនីតបត្តបាណិំ វិទិត្វា អញ្ញតរំ នីចំ អាសនំ គហេត្វា ឯកមន្តំ និសីទិ, ឯកមន្តំ និសិន្នោ ខោ មិលិន្ទោ រាជា អាយស្មន្តំ នាគសេនំ ឯតទវោច “ភន្តេ នាគសេន, កិម្ហិ ហោតិ កថាសល្លាបោ”តិ? “អត្ថេន មយំ, មហារាជ, អត្ថិកា, អត្ថេ ហោតុ កថាសល្លាបោ”តិ។

រាជា អាហ “កិមត្ថិយា, ភន្តេ នាគសេន, តុម្ហាកំ បព្ពជ្ជា, កោ ច តុម្ហាកំ បរមត្ថោ”តិ។ ថេរោ អាហ “កិន្តិ, មហារាជ, ឥទំ ទុក្ខំ និរុជ្ឈេយ្យ, អញ្ញញ្ច ទុក្ខំ ន ឧប្បជ្ជេយ្យាតិ។ ឯតទត្ថា, មហារាជ, អម្ហាកំ បព្ពជ្ជា, អនុបាទា បរិនិព្ពានំ ខោ បន អម្ហាកំ បរមត្ថោ”តិ។

“កិំ បន, ភន្តេ នាគសេន, សព្ពេ ឯតទត្ថាយ បព្ពជន្តី”តិ? “ន ហិ, មហារាជ, កេចិ ឯតទត្ថាយ បព្ពជន្តិ, កេចិ រាជាភិនីតា [រាជភីតិតា (សី.)] បព្ពជន្តិ, កេចិ ចោរាភិនីតា [ចោរភីតិតា (សី.)] បព្ពជន្តិ, កេចិ ឥណដ្ដា បព្ពជន្តិ, កេចិ អាជីវិកត្ថាយ បព្ពជន្តិ, យេ បន សម្មា បព្ពជន្តិ, តេ ឯតទត្ថាយ បព្ពជន្តី”តិ។

“ត្វំ បន, ភន្តេ, ឯតទត្ថាយ បព្ពជិតោសី”តិ? “អហំ ខោ, មហារាជ, ទហរកោ សន្តោ បព្ពជិតោ, ន ជានាមិ ឥមស្ស នាមត្ថាយ បព្ពជាមីតិ, អបិ ច ខោ មេ ឯវំ អហោសិ ‘បណ្ឌិតា ឥមេ សមណា សក្យបុត្តិយា, តេ មំ សិក្ខាបេស្សន្តី’តិ, ស្វាហំ តេហិ សិក្ខាបិតោ ជានាមិ ច បស្សាមិ ច ‘ឥមស្ស នាមត្ថាយ បព្ពជ្ជា’”តិ។

“កល្លោសិ , ភន្តេ នាគសេនា”តិ។

បព្ពជ្ជបញ្ហោ បញ្ចមោ។

៦. បដិសន្ធិបញ្ហោ

៦. រាជា អាហ “ភន្តេ នាគសេន, អត្ថិ កោចិ មតោ ន បដិសន្ទហតី”តិ។ ថេរោ អាហ “កោចិ បដិសន្ទហតិ, កោចិ ន បដិសន្ទហតី”តិ។ “កោ បដិសន្ទហតិ, កោ ន បដិសន្ទហតី”តិ? “សកិលេសោ, មហារាជ, បដិសន្ទហតិ, និក្កិលេសោ ន បដិសន្ទហតី”តិ។ “ត្វំ បន, ភន្តេ នាគសេន, បដិសន្ទហិស្សសី”តិ? “សចេ, មហារាជ, សឧបាទានោ ភវិស្សាមិ បដិសន្ទហិស្សាមិ, សចេ អនុបាទានោ ភវិស្សាមិ ន បដិសន្ទហិស្សាមី”តិ។

“កល្លោសិ, ភន្តេ នាគសេនា”តិ។

បដិសន្ធិបញ្ហោ ឆដ្ឋោ។

៧. យោនិសោមនសិការបញ្ហោ

៧. រាជា អាហ “ភន្តេ នាគសេន, យោ ន បដិសន្ទហតិ, ននុ សោ យោនិសោ មនសិការេន ន បដិសន្ទហតី”តិ? “យោនិសោ ច មហារាជ, មនសិការេន បញ្ញាយ ច អញ្ញេហិ ច កុសលេហិ ធម្មេហី”តិ។ “ននុ, ភន្តេ, យោនិសោ មនសិការោ យេវ បញ្ញា”តិ? “ន ហិ, មហារាជ, អញ្ញោ មនសិការោ, អញ្ញា បញ្ញា, ឥមេសំ ខោ, មហារាជ, អជេឡកគោណមហិំសឱដ្ឋគទ្រភានម្បិ មនសិការោ អត្ថិ, បញ្ញា បន តេសំ នត្ថី”តិ។

“កល្លោសិ, ភន្តេ នាគសេនា”តិ។

យោនិសោមនសិការបញ្ហោ សត្តមោ។

៨. មនសិការលក្ខណបញ្ហោ

៨. រាជា អាហ “កិំលក្ខណោ, ភន្តេ នាគសេន, មនសិការោ, កិំលក្ខណា បញ្ញា”តិ? “ឩហនលក្ខណោ ខោ, មហារាជ, មនសិការោ, ឆេទនលក្ខណា បញ្ញា”តិ។

“កថំ ឩហនលក្ខណោ មនសិការោ, កថំ ឆេទនលក្ខណា បញ្ញា, ឱបម្មំ ករោហី”តិ។ “ជានាសិ, ត្វំ មហារាជ, យវលាវកេ”តិ។ “អាម , ភន្តេ, ជានាមី”តិ ។ “កថំ, មហារាជ, យវលាវកា យវំ លុនន្តី”តិ? “វាមេន, ភន្តេ, ហត្ថេន យវកលាបំ គហេត្វា ទក្ខិណេន ហត្ថេន ទាត្តំ គហេត្វា ទាត្តេន ឆិន្ទន្តី”តិ។

“យថា, មហារាជ, យវលាវកោ វាមេន ហត្ថេន យវកលាបំ គហេត្វា ទក្ខិណេន ហត្ថេន ទាត្តំ គហេត្វា យវំ ឆិន្ទតិ, ឯវមេវ ខោ, មហារាជ, យោគាវចរោ មនសិការេន មានសំ គហេត្វា បញ្ញាយ កិលេសេ ឆិន្ទតិ, ឯវំ ខោ, មហារាជ, ឩហនលក្ខណោ មនសិការោ, ឯវំ ឆេទនលក្ខណា បញ្ញា”តិ។

“កល្លោសិ, ភន្តេ នាគសេនា”តិ។

មនសិការលក្ខណបញ្ហោ អដ្ឋមោ។

៩. សីលលក្ខណបញ្ហោ

៩. រាជា អាហ “ភន្តេ នាគសេន, យំ បនេតំ ព្រូសិ ‘អញ្ញេហិ ច កុសលេហិ ធម្មេហី’តិ, កតមេ តេ កុសលា ធម្មា”តិ? “សីលំ, មហារាជ, សទ្ធា វីរិយំ សតិ សមាធិ, ឥមេ តេ កុសលា ធម្មា”តិ។ “កឹលក្ខណំ, ភន្តេ, សីល”ន្តិ? “បតិដ្ឋានលក្ខណំ, មហារាជ, សីលំ សព្ពេសំ កុសលានំ ធម្មានំ, ឥន្ទ្រិយពលពោជ្ឈង្គមគ្គង្គសតិបដ្ឋាន សម្មប្បធានឥទ្ធិបាទឈានវិមោក្ខស- មាធិសមាបត្តីនំ សីលំ បតិដ្ឋំ, សីលេ បតិដ្ឋិតោ ខោ, មហារាជ, យោគាវចរោ សីលំ និស្សាយ សីលេ បតិដ្ឋាយ បញ្ចិន្ទ្រិយានិ ភាវេតិ សទ្ធិន្ទ្រិយំ វីរិយិន្ទ្រិយំ សតិន្ទ្រិយំ សមាធិន្ទ្រិយំ បញ្ញិន្ទ្រិយន្តិ, សព្ពេ កុសលា ធម្មា ន បរិហាយន្តី”តិ។ “ឱបម្មំ ករោហី”តិ។ “យថា, មហារាជ , យេ កេចិ ពីជគាមភូតគាមា វុឌ្ឍិំ វិរូឡ្ហិំ វេបុល្លំ អាបជ្ជន្តិ, សព្ពេ តេ បថវឹ និស្សាយ បថវិយំ បតិដ្ឋាយ វុឌ្ឍិំ វិរូឡ្ហិំ វេបុល្លំ អាបជ្ជន្តិ។ ឯវមេវ ខោ, មហារាជ, យោគាវចរោ សីលំ និស្សាយ សីលេ បតិដ្ឋាយ បញ្ចិន្ទ្រិយានិ ភាវេតិ សទ្ធិន្ទ្រិយំ វីរិយិន្ទ្រិយំ សតិន្ទ្រិយំ សមាធិន្ទ្រិយំ បញ្ញិន្ទ្រិយ”ន្តិ។

“ភិយ្យោ ឱបម្មំ ករោហី”តិ។ “យថា, មហារាជ, យេ កេចិ ពលករណីយា កម្មន្តា កយិរន្តិ, សព្ពេ តេ បថវឹ និស្សាយ បថវិយំ បតិដ្ឋាយ កយិរន្តិ។ ឯវមេវ ខោ, មហារាជ, យោគាវចរោ សីលំ និស្សាយ សីលេ បតិដ្ឋាយ បញ្ចិន្ទ្រិយានិ ភាវេតិ សទ្ធិន្ទ្រិយំ វីរិយិន្ទ្រិយំ សតិន្ទ្រិយំ សមាធិន្ទ្រិយំ បញ្ញិន្ទ្រិយ”ន្តិ ។

“ភិយ្យោ ឱបម្មំ ករោហី”តិ។ “យថា, មហារាជ, នគរវឌ្ឍកី នគរំ មាបេតុកាមោ បឋមំ នគរដ្ឋានំ សោធាបេត្វា ខាណុកណ្ដកំ អបកឌ្ឍាបេត្វា ភូមឹ សមំ ការាបេត្វា តតោ អបរភាគេ វីថិចតុក្កសិង្ឃាដកាទិ បរិច្ឆេទេន វិភជិត្វា នគរំ មាបេតិ។ ឯវមេវ ខោ, មហារាជ, យោគាវចរោ សីលំ និស្សាយ សីលេ បតិដ្ឋាយ បញ្ចិន្ទ្រិយានិ ភាវេតិ សទ្ធិន្ទ្រិយំ វីរិយិន្ទ្រិយំ សតិន្ទ្រិយំ សមាធិន្ទ្រិយំ បញ្ញិន្ទ្រិយ”ន្តិ។

“ភិយ្យោ ឱបម្មំ ករោហី”តិ។ “យថា, មហារាជ, លង្ឃកោ សិប្បំ ទស្សេតុកាមោ បថវឹ ខណាបេត្វា សក្ខរកថលំ អបកឌ្ឍាបេត្វា ភូមឹ សមំ ការាបេត្វា មុទុកាយ ភូមិយា សិប្បំ ទស្សេតិ។ ឯវមេវ ខោ, មហារាជ, យោគាវចរោ សីលំ និស្សាយ សីលេ បតិដ្ឋាយ បញ្ចិន្ទ្រិយានិ ភាវេតិ សទ្ធិន្ទ្រិយំ វីរិយិន្ទ្រិយំ សតិន្ទ្រិយំ សមាធិន្ទ្រិយំ បញ្ញិន្ទ្រិយន្តិ។ ភាសិតម្បេតំ, មហារាជ, ភគវតា –

“‘សីលេ បតិដ្ឋាយ នរោ សបញ្ញោ, ចិត្តំ បញ្ញញ្ច ភាវយំ;
អាតាបី និបកោ ភិក្ខុ, សោ ឥមំ វិជដយេ ជដ’ន្តិ [បស្ស សំ. និ. ១.២៣]។

“‘អយំ បតិដ្ឋា ធរណីវ បាណិនំ, ឥទញ្ច មូលំ កុសលាភិវុឌ្ឍិយា;
មុខញ្ចិទំ សព្ពជិនានុសាសនេ, យោ សីលក្ខន្ធោ វរបាតិមោក្ខិយោ’”តិ។

“កល្លោសិ, ភន្តេ នាគសេនា”តិ។

សីលលក្ខណបញ្ហោ នវមោ។

១០. សម្បសាទនលក្ខណសទ្ធាបញ្ហោ

១០. រាជា អាហ “ភន្តេ នាគសេន, កឹលក្ខណា សទ្ធា”តិ? “សម្បសាទនលក្ខណា ច, មហារាជ, សទ្ធា, សម្បក្ខន្ទនលក្ខណា ចា”តិ។ “កថំ, ភន្តេ, សម្បសាទនលក្ខណា សទ្ធា”តិ? “សទ្ធា ខោ, មហារាជ, ឧប្បជ្ជមានា នីវរណេ វិក្ខម្ភេតិ, វិនីវរណំ ចិត្តំ ហោតិ អច្ឆំ វិប្បសន្នំ អនាវិលំ។ ឯវំ ខោ, មហារាជ, សម្បសាទនលក្ខណា សទ្ធា”តិ។

“ឱបម្មំ ករោហី”តិ។ “យថា, មហារាជ, រាជា ចក្កវត្តី ចតុរង្គិនិយា សេនាយ សទ្ធិំ អទ្ធានមគ្គប្បដិបន្នោ បរិត្តំ ឧទកំ តរេយ្យ, តំ ឧទកំ ហត្ថីហិ ច អស្សេហិ ច រថេហិ ច បត្តីហិ ច ខុភិតំ ភវេយ្យ អាវិលំ លុឡិតំ កលលីភូតំ។ ឧត្តិណ្ណោ ច រាជា ចក្កវត្តី មនុស្សេ អាណាបេយ្យ ‘បានីយំ, ភណេ, អាហរថ, បិវិស្សាមី’តិ, រញ្ញោ ច ឧទកប្បសាទកោ មណិ ភវេយ្យ។ ‘ឯវំ ទេវា’តិ ខោ តេ មនុស្សា រញ្ញោ ចក្កវត្តិស្ស បដិស្សុត្វា តំ ឧទកប្បសាទកំ មណឹ ឧទកេ បក្ខិបេយ្យុំ, តស្មិំ ឧទកេ បក្ខិត្តមត្តេ សង្ខសេវាលបណកំ វិគច្ឆេយ្យ, កទ្ទមោ ច សន្និសីទេយ្យ, អច្ឆំ ភវេយ្យ ឧទកំ វិប្បសន្នំ អនាវិលំ។ តតោ រញ្ញោ ចក្កវត្តិស្ស បានីយំ ឧបនាមេយ្យុំ ‘បិវតុ, ទេវ, បានីយ’ន្តិ។

“យថា, មហារាជ, ឧទកំ, ឯវំ ចិត្តំ ទដ្ឋព្ពំ, យថា តេ មនុស្សា, ឯវំ យោគាវចរោ ទដ្ឋព្ពោ, យថា សង្ខសេវាលបណកំ កទ្ទមោ ច, ឯវំ កិលេសា ទដ្ឋព្ពា។ យថា ឧទកប្បសាទកោ មណិ, ឯវំ សទ្ធា ទដ្ឋព្ពា, យថា ឧទកប្បសាទកេ មណិម្ហិ ឧទកេ បក្ខិត្តមត្តេ សង្ខសេវាលបណកំ វិគច្ឆេយ្យ, កទ្ទមោ ច សន្និសីទេយ្យ, អច្ឆំ ភវេយ្យ ឧទកំ វិប្បសន្នំ អនាវិលំ, ឯវមេវ ខោ, មហារាជ, សទ្ធា ឧប្បជ្ជមានា នីវរណេ វិក្ខម្ភេតិ, វិនីវរណំ ចិត្តំ ហោតិ អច្ឆំ វិប្បសន្នំ អនាវិលំ, ឯវំ ខោ, មហារាជ, សម្បសាទនលក្ខណា សទ្ធា”តិ។

“កល្លោសិ, ភន្តេ នាគសេនា”តិ។

សម្បសាទនលក្ខណសទ្ធាបញ្ហោ ទសមោ។

១១. សម្បក្ខន្ទនលក្ខណសទ្ធាបញ្ហោ

១១. “កថំ , ភន្តេ, សម្បក្ខន្ទនលក្ខណា សទ្ធា”តិ,? “យថា, មហារាជ, យោគាវចរោ អញ្ញេសំ ចិត្តំ វិមុត្តំ បស្សិត្វា សោតាបត្តិផលេ វា សកទាគាមិផលេ វា អនាគាមិផលេ វា អរហត្តេ វា សម្បក្ខន្ទតិ យោគំ ករោតិ អប្បត្តស្ស បត្តិយា អនធិគតស្ស អធិគមាយ អសច្ឆិកតស្ស សច្ឆិកិរិយាយ។ ឯវំ ខោ, មហារាជ, សម្បក្ខន្ទនលក្ខណា សទ្ធា”តិ។

“ឱបម្មំ ករោហី”តិ។ “យថា, មហារាជ, ឧបរិបព្ពតេ មហាមេឃោ អភិប្បវស្សេយ្យ, តំ ឧទកំ យថានិន្នំ បវត្តមានំ បព្ពតកន្ទរបទរសាខា បរិបូរេត្វា នទី បរិបូរេយ្យ, សា ឧភតោ កូលានិ សំវិស្សន្ទន្តី គច្ឆេយ្យ, អថ មហាជនកាយោ អាគន្ត្វា តស្សា នទិយា ឧត្តានតំ វា គម្ភីរតំ វា អជានន្តោ ភីតោ វិត្ថតោ តីរេ តិដ្ឋេយ្យ, អថញ្ញតរោ បុរិសោ អាគន្ត្វា អត្តនោ ថាមញ្ច ពលញ្ច សម្បស្សន្តោ គាឡ្ហំ កច្ឆំ ពន្ធិត្វា បក្ខន្ទិត្វា តរេយ្យ, តំ តិណ្ណំ បស្សិត្វា មហាជនកាយោបិ តរេយ្យ។ ឯវមេវ ខោ, មហារាជ, យោគាវចរោ អញ្ញេសំ ចិត្តំ វិមុត្តំ បស្សិត្វា សោតាបត្តិផលេ វា សកទាគាមិផលេ វា អនាគាមិផលេ វា អរហត្តេ វា សម្បក្ខន្ទតិ យោគំ ករោតិ អប្បត្តស្ស បត្តិយា អនធិគតស្ស អធិគមាយ អសច្ឆិកតស្ស សច្ឆិកិរិយាយ។ ឯវំ ខោ, មហារាជ, សម្បក្ខន្ទនលក្ខណា សទ្ធាតិ។ ភាសិតម្បេតំ, មហារាជ, ភគវតា សំយុត្តនិកាយវរេ –

“‘សទ្ធាយ តរតី ឱឃំ, អប្បមាទេន អណ្ណវំ;
វីរិយេន ទុក្ខមច្ចេតិ, បញ្ញាយ បរិសុជ្ឈតី’”តិ [បស្ស សំ. និ. ១.២៤៦]។

“កល្លោសិ, ភន្តេ នាគសេនា”តិ។

សម្បក្ខន្ទនលក្ខណសទ្ធាបញ្ហោ ឯកាទសមោ។

១២. វីរិយលក្ខណបញ្ហោ

១២. រាជា អាហ “ភន្តេ នាគសេន, កឹលក្ខណំ វីរិយ”ន្តិ? “ឧបត្ថម្ភនលក្ខណំ, មហារាជ, វីរិយំ, វីរិយូបត្ថម្ភិតា សព្ពេ កុសលា ធម្មា ន បរិហាយន្តី”តិ។

“ឱបម្មំ ករោហី”តិ។ “យថា, មហារាជ, បុរិសោ គេហេ បតន្តេ អញ្ញេន ទារុនា ឧបត្ថម្ភេយ្យ, ឧបត្ថម្ភិតំ សន្តំ ឯវំ តំ គេហំ ន បតេយ្យ។ ឯវមេវ ខោ, មហារាជ, ឧបត្ថម្ភនលក្ខណំ វីរិយំ, វីរិយូបត្ថម្ភិតា សព្ពេ កុសលា ធម្មា ន បរិហាយន្តី”តិ។

“ភិយ្យោ ឱបម្មំ ករោហី”តិ។ “យថា, មហារាជ, បរិត្តកំ សេនំ មហតី សេនា ភញ្ជេយ្យ, តតោ រាជា អញ្ញមញ្ញំ អនុស្សារេយ្យ អនុបេសេយ្យ អត្តនោ បរិត្តកាយ សេនាយ ពលំ អនុបទំ ទទេយ្យ, តាយ សទ្ធិំ បរិត្តកា សេនា

មហតី សេនំ ភញ្ជេយ្យ។ ឯវមេវ ខោ, មហារាជ, ឧបត្ថម្ភនលក្ខណំ វីរិយំ, វីរិយូបត្ថម្ភិតា សព្ពេ កុសលា ធម្មា ន បរិហាយន្តិ។ ភាសិតម្បេតំ , មហារាជ, ភគវតា – ‘វីរិយវា ខោ, ភិក្ខវេ, អរិយសាវកោ អកុសលំ បជហតិ, កុសលំ ភាវេតិ។ សាវជ្ជំ បជហតិ, អនវជ្ជំ ភាវេតិ។ សុទ្ធមត្តានំ បរិហរតី’’’តិ។

“កល្លោសិ, ភន្តេ នាគសេនា’’តិ។

វីរិយលក្ខណបញ្ហោ ទ្វាទសមោ។

១៣. សតិលក្ខណបញ្ហោ

១៣. រាជា អាហ “ភន្តេ នាគសេន, កឹលក្ខណា សតី’’តិ? “អបិលាបនលក្ខណា, មហារាជ, សតិ, ឧបគ្គណ្ហនលក្ខណា ចា’’តិ។ “កថំ, ភន្តេ, អបិលាបនលក្ខណា សតី’’តិ? “សតិ, មហារាជ, ឧប្បជ្ជមានា កុសលាកុសលសាវជ្ជានវជ្ជហីនប្បណីតកណ្ហសុក្កសប្បដិភាគធម្មេ អបិលាបេតិ ‘ឥមេ ចត្តារោ សតិបដ្ឋានា, ឥមេ ចត្តារោ សម្មប្បធានា, ឥមេ ចត្តារោ ឥទ្ធិបាទា, ឥមានិ បញ្ចិន្ទ្រិយានិ, ឥមានិ បញ្ច ពលានិ, ឥមេ សត្ត ពោជ្ឈង្គា, អយំ អរិយោ អដ្ឋង្គិកោ មគ្គោ, អយំ សមថោ, អយំ វិបស្សនា, អយំ វិជ្ជា, អយំ វិមុត្តី’តិ។ តតោ យោគាវចរោ សេវិតព្ពេ ធម្មេ សេវតិ, អសេវិតព្ពេ ធម្មេ ន សេវតិ។ ភជិតព្ពេ ធម្មេ ភជតិ អភជិត្តព្ពេ ធម្មេ ន ភជតិ។ ឯវំ ខោ, មហារាជ, អបិលាបនលក្ខណា សតី’’តិ។

“ឱបម្មំ ករោហី’’តិ។ “យថា, មហារាជ, រញ្ញោ ចក្កវត្តិស្ស ភណ្ឌាគារិកោ រាជានំ ចក្កវត្តិំ សាយំ បាតំ យសំ សរាបេតិ ‘ឯត្តកា, ទេវ, តេ ហត្ថី, ឯត្តកា អស្សា, ឯត្តកា រថា, ឯត្តកា បត្តី, ឯត្តកំ ហិរញ្ញំ, ឯត្តកំ សុវណ្ណំ, ឯត្តកំ សាបតេយ្យំ, តំ ទេវោ សរតូ’តិ រញ្ញោ សាបតេយ្យំ អបិលាបេតិ។ ឯវមេវ ខោ, មហារាជ, សតិ ឧប្បជ្ជមានា កុសលាកុសលសាវជ្ជានវជ្ជហីនប្បណីតកណ្ហសុក្កសប្បដិភាគធម្មេ អបិលាបេតិ ‘ឥមេ ចត្តារោ សតិបដ្ឋានា, ឥមេ ចត្តារោ សម្មប្បធានា, ឥមេ ចត្តារោ ឥទ្ធិបាទា, ឥមានិ បញ្ចិន្ទ្រិយានិ, ឥមានិ បញ្ច ពលានិ, ឥមេ សត្ត ពោជ្ឈង្គា, អយំ អរិយោ អដ្ឋង្គិកោ មគ្គោ, អយំ សមថោ, អយំ វិបស្សនា, អយំ វិជ្ជា, អយំ វិមុត្តី’តិ។ តតោ យោគាវចរោ សេវិតព្ពេ ធម្មេ សេវតិ, អសេវិតព្ពេ ធម្មេ ន សេវតិ។ ភជិតព្ពេ ធម្មេ ភជតិ, អភជិតព្ពេ ធម្មេ ន ភជតិ។ ឯវំ ខោ, មហារាជ, អបិលាបនលក្ខណា សតី’’តិ។

“កថំ, ភន្តេ, ឧបគ្គណ្ហនលក្ខណា សតី’’តិ? “សតិ, មហារាជ, ឧប្បជ្ជមានា ហិតាហិតានំ ធម្មានំ គតិយោ សមន្នេតិ ‘ឥមេ ធម្មា ហិតា, ឥមេ ធម្មា អហិតា។ ឥមេ ធម្មា ឧបការា, ឥមេ ធម្មា អនុបការា’តិ។ តតោ យោគាវចរោ អហិតេ ធម្មេ អបនុទេតិ, ហិតេ ធម្មេ ឧបគ្គណ្ហាតិ។ អនុបការេ ធម្មេ អបនុទេតិ, ឧបការេ ធម្មេ ឧបគ្គណ្ហាតិ។ ឯវំ ខោ, មហារាជ, ឧបគ្គណ្ហនលក្ខណា សតី’’តិ។

“ឱបម្មំ ករោហី’’តិ។ “យថា, មហារាជ, រញ្ញោ ចក្កវត្តិស្ស បរិណាយករតនំ រញ្ញោ ហិតាហិតេ ជានាតិ ‘ឥមេ រញ្ញោ ហិតា, ឥមេ អហិតា។ ឥមេ ឧបការា, ឥមេ អនុបការា’តិ។ តតោ អហិតេ អបនុទេតិ, ហិតេ ឧបគ្គណ្ហាតិ។ អនុបការេ អបនុទេតិ, ឧបការេ ឧបគ្គណ្ហាតិ។ ឯវមេវ ខោ, មហារាជ, សតិ ឧប្បជ្ជមានា ហិតាហិតានំ ធម្មានំ គតិយោ សមន្នេតិ ‘ឥមេ ធម្មា ហិតា, ឥមេ ធម្មា អហិតា។ ឥមេ ធម្មា ឧបការា, ឥមេ ធម្មា អនុបការា’តិ។ តតោ យោគាវចរោ អហិតេ ធម្មេ អបនុទេតិ, ហិតេ ធម្មេ ឧបគ្គណ្ហា’តិ។ អនុបការេ ធម្មេ អបនុទេតិ, ឧបការេ ទម្មេ ឧបគ្គណ្ហាតិ។ ឯវំ ខោ, មហារាជ, ឧបគ្គណ្ហនលក្ខណា សតិ។ ភាសិតម្បេតំ, មហារាជ, ភគវតា – ‘សតិញ្ច ខ្វាហំ, ភិក្ខវេ, សព្ពត្ថិកំ វទាមី’’’តិ។

“កល្លោសិ , ភន្តេ នាគសេនា’’តិ។

សតិលក្ខណបញ្ហោ តេរសមោ។

១៤. សមាធិបញ្ហោ

១៤. រាជា អាហ “ភន្តេ នាគសេន, កឹលក្ខណោ សមាធី’’តិ? “បមុខលក្ខណោ, មហារាជ, សមាធិ, យេ កេចិ កុសលា ធម្មា, សព្ពេ តេ សមាធិបមុខា ហោន្តិ សមាធិនិន្នា សមាធិបោណា សមាធិបព្ភារា’’តិ។

“ឱបម្មំ ករោហី’’តិ។ “យថា, មហារាជ, កូដាគារស្ស យា កាចិ គោបានសិយោ, សព្ពា តា កូដង្គមា ហោន្តិ កូដនិន្នា កូដសមោសរណា, កូដំ តាសំ អគ្គមក្ខាយតិ។ ឯវមេវ ខោ, មហារាជ, យេ កេចិ កុសលា ធម្មា, សព្ពេ

តេ សមាធិបមុខា ហោន្តិ សមាធិនិន្នា សមាធិបោណា សមាធិបព្ភារាតិ។

“ភិយ្យោ ឱបម្មំ ករោហី”តិ។ “យថា, មហារាជ, កោចិ រាជា ចតុរង្គិនិយា សេនាយ សទ្ធិំ សង្គាមំ ឱតរេយ្យ, សព្ពាវ សេនា ហត្ថី ច អស្សា ច រថា ច បត្តី ច តប្បមុខា [តម្ឫមុខា (ស្យា. ក.)] ភវេយ្យុំ តន្និន្នា តប្បោណា តប្បព្ភារា តំ យេវ អនុបរិយាយេយ្យុំ។ ឯវមេវ ខោ, មហារាជ, យេ កេចិ កុសលា ធម្មា, សព្ពេ តេ សមាធិបមុខា ហោន្តិ សមាធិនិន្នា សមាធិបោណា សមាធិបព្ភារា។ ឯវំ ខោ, មហារាជ, បមុខលក្ខណោ សមាធិ។ ភាសិតម្បេតំ, មហារាជ, ភគវតា – “សមាធី, ភិក្ខវេ, ភាវេថ, សមាហិតោ, ភិក្ខវេ, ភិក្ខុ យថាភូតំ បជានាតី”តិ។

“កល្លោសិ, ភន្តេ នាគសេនា”តិ។

សមាធិបញ្ហោ ចុទ្ទសមោ។

១៥. បញ្ញាលក្ខណបញ្ហោ

១៥. រាជា អាហ “ភន្តេ នាគសេន, កឹលក្ខណា បញ្ញា”តិ? “បុព្ពេវ ខោ, មហារាជ, មយា វុត្តំ ‘ឆេទនលក្ខណា បញ្ញា’តិ, អបិ ច ឱភាសនលក្ខណា បញ្ញា”តិ។ “កថំ, ភន្តេ, ឱភាសនលក្ខណា បញ្ញា”តិ? “បញ្ញា, មហារាជ, ឧប្បជ្ជមានា អវិជ្ជន្ធការំ វិធមេតិ, វិជ្ជោភាសំ ជនេតិ, ញាណាលោកំ វិទំសេតិ, អរិយសច្ចានិ បាកដានិ ករោតិ។ តតោ យោគាវចរោ ‘អនិច្ច’ន្តិ វា ‘ទុក្ខ’ន្តិ វា ‘អនត្តា’តិ វា សម្មប្បញ្ញាយ បស្សតី”តិ។

“ឱបម្មំ ករោហី”តិ។ “យថា, មហារាជ, បុរិសោ អន្ធការេ គេហេ បទីបំ បវេសេយ្យ, បវិដ្ឋោ បទីបោ អន្ធការំ វិធមេតិ, ឱភាសំ ជនេតិ, អាលោកំ វិទំសេតិ, រូបានិ បាកដានិ ករោតិ។ ឯវមេវ ខោ, មហារាជ, បញ្ញា ឧប្បជ្ជមានា អវិជ្ជន្ធការំ វិធមេតិ, វិជ្ជោភាសំ ជនេតិ, ញាណាលោកំ វិទំសេតិ, អរិយសច្ចានិ បាកដានិ ករោតិ។ តតោ យោគាវចរោ ‘អនិច្ច’ន្តិ វា ‘ទុក្ខ’ន្តិ វា ‘អនត្តា’តិ វា សម្មប្បញ្ញាយ បស្សតិ។ ឯវំ ខោ, មហារាជ, ឱភាសនលក្ខណា បញ្ញា”តិ។

“កល្លោសិ, ភន្តេ នាគសេនា”តិ។

បញ្ញាលក្ខណបញ្ហោ បន្នរសមោ។

១៦. នានាធម្មានំ ឯកកិច្ចអភិនិប្ផាទនបញ្ហោ

១៦. រាជា អាហ “ភន្តេ នាគសេន, ឥមេ ធម្មា នានា សន្តា ឯកំ អត្ថំ អភិនិប្ផាទេន្តី”តិ? “អាម, មហារាជ, ឥមេ ធម្មា នានា សន្តា ឯកំ អត្ថំ អភិនិប្ផាទេន្តិ, កិលេសេ ហនន្តី”តិ។

“កថំ, ភន្តេ, ឥមេ ធម្មា នានា សន្តា ឯកំ អត្ថំ អភិនិប្ផាទេន្តិ, កិលេសេ ហនន្តិ? ឱបម្មំ ករោហី”តិ។ “យថា, មហារាជ, សេនា នានា សន្តា ហត្ថី ច អស្សា ច រថា ច បត្តី ច ឯកំ អត្ថំ អភិនិប្ផាទេន្តិ, សង្គាមេ បរសេនំ អភិវិជិនន្តិ។ ឯវមេវ ខោ, មហារាជ, ឥមេ ធម្មា នានា សន្តា ឯកំ អត្ថំ អភិនិប្ផាទេន្តិ, កិលេសេ ហនន្តី”តិ។

“កល្លោសិ, ភន្តេ នាគសេនា”តិ។

នានាធម្មានំ ឯកកិច្ចអភិនិប្ផាទនបញ្ហោ សោឡសមោ។

មហាវគ្គោ បឋមោ។

ឥមស្មិំ វគ្គេ សោឡស បញ្ហា។

២. អទ្ធានវគ្គោ

១. ធម្មសន្តតិបញ្ហោ

១. រាជា អាហ “ភន្តេ នាគសេន, យោ ឧប្បជ្ជតិ, សោ ឯវ សោ, ឧទាហុ អញ្ញោ”តិ? ថេរោ អាហ “ន ច សោ, ន ច អញ្ញោ”តិ។

“ឱបម្មំ ករោហី”តិ។ “តំ កឹ មញ្ញសិ, មហារាជ, យទា ត្វំ ទហរោ តរុណោ មន្ទោ ឧត្តានសេយ្យកោ អហោសិ, សោ យេវ ត្វំ ឯតរហិ មហន្តោ”តិ? “ន ហិ, ភន្តេ, អញ្ញោ សោ ទហរោ តរុណោ មន្ទោ ឧត្តានសេយ្យកោ អហោសិ, អញ្ញោ អហំ ឯតរហិ មហន្តោ”តិ។ “ឯវំ សន្តេ ខោ, មហារាជ, មាតាតិបិ ន ភវិស្សតិ, បិតាតិបិ ន ភវិស្សតិ, អាចរិយោតិបិ ន ភវិស្សតិ, សិប្បវាតិបិ ន ភវិស្សតិ, សីលវាតិបិ ន ភវិស្សតិ, បញ្ញវាតិបិ ន ភវិស្សតិ។ កឹ នុ ខោ, មហារាជ, អញ្ញា ឯវ កលលស្ស មាតា, អញ្ញា អព្ពុទស្ស មាតា, អញ្ញា បេសិយា មាតា, អញ្ញា ឃនស្ស មាតា, អញ្ញា ខុទ្ទកស្ស មាតា, អញ្ញា មហន្តស្ស មាតា, អញ្ញោ សិប្បំ សិក្ខតិ, អញ្ញោ សិក្ខិតោ ភវតិ, អញ្ញោ បាបកម្មំ ករោតិ, អញ្ញស្ស ហត្ថបាទា ឆិជ្ជន្តី”តិ? “ន ហិ, ភន្តេ។ ត្វំ បន, ភន្តេ, ឯវំ វុត្តេ កឹ វទេយ្យាសី”តិ? ថេរោ អាហ “អហញ្ញេវ ខោ, មហារាជ, ទហរោ អហោសី តរុណោ មន្ទោ ឧត្តានសេយ្យកោ, អហញ្ញេវ ឯតរហិ មហន្តោ, ឥមមេវ កាយំ និស្សាយ សព្ពេ តេ ឯកសង្គហិតា”តិ។

“ភិយ្យោ ឱបម្មំ ករោហី”តិ។ “យថា, មហារាជ, កោចិទេវ បុរិសោ បទីបំ បទីបេយ្យ, កឹ សោ សព្ពរត្តឹ បទីបេយ្យា”តិ? “អាម, ភន្តេ, សព្ពរត្តឹ បទីបេយ្យា”តិ។ “កឹ នុ ខោ, មហារាជ, យា បុរិមេ យាមេ អច្ចិ, សា មជ្ឈិមេ យាមេ អច្ចី”តិ? “ន ហិ ភន្តេ”តិ។ “យា មជ្ឈិមេ យាមេ អច្ចិ, សា បច្ឆិមេ យាមេ អច្ចី”តិ? “ន ហិ ភន្តេ”តិ។ “កឹ នុ ខោ, មហារាជ, អញ្ញោ សោ អហោសិ បុរិមេ យាមេ បទីបោ, អញ្ញោ មជ្ឈិមេ យាមេ បទីបោ, អញ្ញោ បច្ឆិមេ យាមេ បទីបោ”តិ? “ន ហិ ភន្តេ, តំ យេវ និស្សាយ សព្ពរត្តឹ បទីបិតោ”តិ។ “ឯវមេវ ខោ, មហារាជ, ធម្មសន្តតិ សន្ទហតិ, អញ្ញោ ឧប្បជ្ជតិ, អញ្ញោ និរុជ្ឈតិ, អបុព្ពំ អចរិមំ វិយ សន្ទហតិ, តេន ន ច សោ, ន ច អញ្ញោ, បុរិមវិញ្ញាណេ បច្ឆិមវិញ្ញាណំ សង្គហំ គច្ឆតី”តិ។

“ភិយ្យោ ឱបម្មំ ករោហី”តិ។ “យថា, មហារាជ, ខីរំ ទុយ្ហមានំ កាលន្តរេន ទធិ បរិវត្តេយ្យ, ទធិតោ នវនីតំ, នវនីតតោ ឃតំ បរិវត្តេយ្យ, យោ នុ ខោ, មហារាជ, ឯវំ វទេយ្យ ‘យំ យេវ ខីរំ តំ យេវ ទធិ, យំ យេវ ទធិ តំ យេវ នវនីតំ, យំ យេវ នវនីតំ តំ យេវ ឃត’ន្តិ, សម្មា នុ ខោ សោ, មហារាជ, វទមានោ វទេយ្យា”តិ? “ន ហិ ភន្តេ, តំយេវ និស្សាយ សម្ភូត”ន្តិ។ “ឯវមេវ ខោ, មហារាជ, ធម្មសន្តតិ សន្ទហតិ, អញ្ញោ ឧប្បជ្ជតិ, អញ្ញោ និរុជ្ឈតិ, អបុព្ពំ អចរិមំ វិយ សន្ទហតិ, តេន ន ច សោ, ន ច អញ្ញោ, បុរិមវិញ្ញាណេ បច្ឆិមវិញ្ញាណំ សង្គហំ គច្ឆតី”តិ។

“កល្លោសិ, ភន្តេ នាគសេនា”តិ។

ធម្មសន្តតិបញ្ហោ បឋមោ។

២. បដិសន្ទហនបញ្ហោ

២. រាជា អាហ “ភន្តេ នាគសេន, យោ ន បដិសន្ទហតិ, ជានាតិ សោ ‘ន បដិសន្ទហិស្សាមី’តិ? “អាម, មហារាជ, យោ ន បដិសន្ទហតិ, ជានាតិ សោ ‘ន បដិសន្ទហិស្សាមី’តិ។ “កថំ, ភន្តេ, ជានាតី”តិ? “យោ ហេតុ យោ បច្ចយោ, មហារាជ, បដិសន្ទហនាយ, តស្ស ហេតុស្ស តស្ស បច្ចយស្ស ឧបរមា ជានាតិ សោ ‘ន បដិសន្ទហិស្សាមី’”តិ។

“ឱបម្មំ ករោហី”តិ។ “យថា, មហារាជ, កស្សកោ គហបតិកោ កសិត្វា ច វបិត្វា ច ធញ្ញាគារំ បរិបូរេយ្យ។ សោ អបរេន សមយេន នេវ កស្សេយ្យ ន វប្បេយ្យ, យថាសម្ភតញ្ច ធញ្ញំ បរិភុញ្ជេយ្យ វា វិសជ្ជេយ្យ វា យថា បច្ចយំ វា ករេយ្យ, ជានេយ្យ សោ, មហារាជ, កស្សកោ គហបតិកោ ‘ន មេ ធញ្ញាគារំ បរិបូរេស្សតី’តិ? “អាម, ភន្តេ, ជានេយ្យា”តិ។ “កថំ ជានេយ្យា”តិ? “យោ ហេតុ យោ បច្ចយោ ធញ្ញាគារស្ស បរិបូរណាយ, តស្ស ហេតុស្ស តស្ស បច្ចយស្ស ឧបរមា ជានាតិ ‘ន មេ ធញ្ញាគារំ បរិបូរេស្សតី’”តិ។ “ឯវមេវ ខោ, មហារាជ, យោ ហេតុ យោ បច្ចយោ បដិសន្ទហនាយ, តស្ស ហេតុស្ស តស្ស បច្ចយស្ស ឧបរមា ជានាតិ សោ ‘ន បដិសន្ទហិស្សាមី’តិ។

“កល្លោសិ, ភន្តេ នាគសេនា”តិ។

បដិសន្ទហនបញ្ហោ ទុតិយោ។

៣. ញាណបញ្ញាបញ្ហោ

៣. រាជា អាហ “ភន្តេ នាគសេន, យស្ស ញាណំ ឧប្បន្នំ, តស្ស បញ្ញា ឧប្បន្នា”តិ? “អាម, មហារាជ, យស្ស ញាណំ ឧប្បន្នំ, តស្ស បញ្ញា ឧប្បន្នា”តិ។ “កឹ, ភន្តេ, យញ្ញេវ ញាណំ សា យេវ បញ្ញា”តិ? “អាម, មហារាជ, យញ្ញេវ ញាណំ សា យេវ បញ្ញា”តិ។ “យស្ស បន, ភន្តេ, តញ្ញេវ ញាណំ សា យេវ បញ្ញា ឧប្បន្នា, កឹ សម្មុយ្ហេយ្យ សោ, ឧទាហុ ន សម្មុយ្ហេយ្យា”តិ? “កត្ថចិ, មហារាជ, សម្មុយ្ហេយ្យ, កត្ថចិ ន សម្មុយ្ហេយ្យា”តិ។ “កុហឹ, ភន្តេ, សម្មុយ្ហេយ្យា”តិ? “អញ្ញាតបុព្ពេសុ វា, មហារាជ, សិប្បដ្ឋានេសុ, អគតបុព្ពាយ វា ទិសាយ, អស្សុតបុព្ពាយ វា នាមបញ្ញត្តិយា សម្មុយ្ហេយ្យា”តិ។ “កុហឹ ន សម្មុយ្ហេយ្យា”តិ? “យំ ខោ បន, មហារាជ, តាយ បញ្ញាយ កតំ ‘អនិច្ច’ន្តិ វា ‘ទុក្ខ’ន្តិ វា ‘អនត្តា’តិ វា, តហឹ ន សម្មុយ្ហេយ្យា”តិ។ “មោហោ បនស្ស, ភន្តេ, កុហឹ គច្ឆតី”តិ? “មោហោ ខោ, មហារាជ, ញាណេ ឧប្បន្នមត្តេ តត្ថេវ និរុជ្ឈតី”តិ។

“ឱបម្មំ ករោហី”តិ។ “យថា, មហារាជ, កោចិទេវ បុរិសោ អន្ធការគេហេ បទីបំ អារោបេយ្យ, តតោ អន្ធការោ និរុជ្ឈេយ្យ, អាលោកោ បាតុភវេយ្យ។ ឯវមេវ ខោ, មហារាជ, ញាណេ ឧប្បន្នមត្តេ មោហោ តត្ថេវ និរុជ្ឈតី”តិ។

“បញ្ញា បន, ភន្តេ, កុហឹ គច្ឆតី”តិ? “បញ្ញាបិ ខោ, មហារាជ, សកិច្ចយំ កត្វា តត្ថេវ និរុជ្ឈតិ, យំ បន តាយ បញ្ញាយ កតំ ‘អនិច្ច’ន្តិ វា ‘ទុក្ខ’ន្តិ វា ‘អនត្តា’តិ វា, តំ ន និរុជ្ឈតី”តិ។

“ភន្តេ នាគសេន, យំ បនេតំ ព្រូសិ ‘បញ្ញា សកិច្ចយំ កត្វា តត្ថេវ និរុជ្ឈតិ, យំ បន តាយ បញ្ញាយ កតំ ‘អនិច្ច’ន្តិ វា ‘ទុក្ខ’ន្តិ វា ‘អនត្តា’តិ វា, តំ ន និរុជ្ឈតី’តិ, តស្ស ឱបម្មំ ករោហី”តិ។ “យថា, មហារាជ, យោ កោចិ បុរិសោ រត្តឹ លេខំ បេសេតុកាមោ លេខកំ បក្កោសាបេត្វា បទីបំ អារោបេត្វា លេខំ លិខាបេយ្យ, លិខិតេ បន លេខេ បទីបំ វិជ្ឈាបេយ្យ, វិជ្ឈាបិតេបិ បទីបេ លេខំ ន វិនស្សេយ្យ។ ឯវមេវ ខោ, មហារាជ, បញ្ញា សកិច្ចយំ កត្វា តត្ថេវ និរុជ្ឈតិ, យំ បន តាយ បញ្ញាយ កតំ ‘អនិច្ច’ន្តិ វា ‘ទុក្ខ’ន្តិ វា ‘អនត្តា’តិ វា, តំ ន និរុជ្ឈតី”តិ។

“ភិយ្យោ ឱបម្មំ ករោហី”តិ។ “យថា, មហារាជ, បុរត្ថិមេសុ ជនបទេសុ មនុស្សា អនុឃរំ បញ្ច បញ្ច ឧទកឃដកានិ ឋបេន្តិ អាលិម្បនំ វិជ្ឈាបេតុំ, ឃរេ បទិត្តេ តានិ បញ្ច ឧទកឃដកានិ ឃរស្សូបរិ ខិបន្តិ, តតោ អគ្គិ វិជ្ឈាយតិ, កឹ នុ ខោ, មហារាជ, តេសំ មនុស្សានំ ឯវំ ហោតិ ‘បុន តេហិ ឃដេហិ ឃដកិច្ចំ ករិស្សាមា’”តិ? “ន ហិ, ភន្តេ, អលំ តេហិ ឃដេហិ, កឹ តេហិ ឃដេហី”តិ? “យថា, មហារាជ, បញ្ច ឧទកឃដកានិ, ឯវំ បញ្ចិន្ទ្រិយានិ ទដ្ឋព្ពានិ សទ្ធិន្ទ្រិយំ វីរិយិន្ទ្រិយំ សតិន្ទ្រិយំ សមាធិន្ទ្រិយំ បញ្ញិន្ទ្រិយំ។ យថា តេ មនុស្សា, ឯវំ យោគាវចរោ ទដ្ឋព្ពោ។ យថា អគ្គិ, ឯវំ កិលេសា ទដ្ឋព្ពា។ យថា បញ្ចហិ ឧទកឃដកេហិ អគ្គិ វិជ្ឈាបីយតិ, ឯវំ បញ្ចិន្ទ្រិយេហិ កិលេសា វិជ្ឈាបិយន្តិ, វិជ្ឈាបិតាបិ កិលេសា ន បុន សម្ភវន្តិ។ ឯវមេវ ខោ, មហារាជ, បញ្ញា សកិច្ចយំ កត្វា តត្ថេវ និរុជ្ឈតិ, យំ បន តាយ បញ្ញាយ កតំ ‘អនិច្ច’ន្តិ វា ‘ទុក្ខ’ន្តិ វា ‘អនត្តា’តិ វា, តំ ន និរុជ្ឈតី”តិ។

“ភិយ្យោ ឱបម្មំ ករោហី”តិ។ “យថា, មហារាជ, វេជ្ជោ បញ្ចមូលភេសជ្ជានិ គហេត្វា គិលានកំ ឧបសង្កមិត្វា តានិ បញ្ចមូលភេសជ្ជានិ បិសិត្វា [បីសិត្វា (សី. បី.)] គិលានកំ បាយេយ្យ, តេហិ ច ទោសា និទ្ធមេយ្យុំ, កឹ នុ ខោ, មហារាជ, តស្ស វេជ្ជស្ស ឯវំ ហោតិ ‘បុន តេហិ បញ្ចមូលភេសជ្ជេហិ ភេសជ្ជកិច្ចំ ករិស្សាមី’”តិ? “ន ហិ, ភន្តេ, អលំ តេហិ បញ្ចមូលភេសជ្ជេហិ, កឹ តេហិ បញ្ចមូលភេសជ្ជេហី”តិ? “យថា, មហារាជ, បញ្ចមូលភេសជ្ជានិ, ឯវំ បញ្ចិន្ទ្រិយានិ ទដ្ឋព្ពានិ សទ្ធិន្ទ្រិយំ វីរិយិន្ទ្រិយំ សតិន្ទ្រិយំ សមាធិន្ទ្រិយំ បញ្ញិន្ទ្រិយំ, យថា វេជ្ជោ, ឯវំ យោគាវចរោ ទដ្ឋព្ពោ។ យថា ព្យាធិ, ឯវំ កិលេសា ទដ្ឋព្ពា។ យថា ព្យាធិតោ បុរិសោ, ឯវំ បុថុជ្ជនោ ទដ្ឋព្ពោ។ យថា បញ្ចមូលភេសជ្ជេហិ គិលានស្ស ទោសា និទ្ធន្តា, ទោសេ និទ្ធន្តេ គិលានោ អរោគោ ហោតិ, ឯវំ បញ្ចិន្ទ្រិយេហិ កិលេសា និទ្ធមីយន្តិ, និទ្ធមិតា ច កិលេសា ន បុន សម្ភវន្តិ។ ឯវមេវ ខោ, មហារាជ, បញ្ញា សកិច្ចយំ កត្វា តត្ថេវ និរុជ្ឈតិ, យំ បន តាយ បញ្ញាយ កតំ ‘អនិច្ច’ន្តិ វា ‘ទុក្ខ’ន្តិ វា ‘អនត្តា’តិ វា, តំ ន និរុជ្ឈតី”តិ។

“ភិយ្យោ ឱបម្មំ ករោហី”តិ។ “យថា, មហារាជ, សង្គាមាវចរោ យោធោ បញ្ច កណ្ឌានិ គហេត្វា សង្គាមំ ឱតរេយ្យ បរសេនំ វិជេតុំ, សោ សង្គាមគតោ តានិ បញ្ច កណ្ឌានិ ខិបេយ្យ, តេហិ ច បរសេនា ភិជ្ជេយ្យ , កឹ នុ ខោ, មហារាជ, តស្ស សង្គាមាវចរស្ស យោធស្ស ឯវំ ហោតិ ‘បុន តេហិ កណ្ឌេហិ កណ្ឌកិច្ចំ ករិស្សាមី’”តិ? “ន ហិ, ភន្តេ, អលំ តេហិ កណ្ឌេហិ, កឹ តេហិ កណ្ឌេហី”តិ? “យថា, មហារាជ, បញ្ច កណ្ឌានិ, ឯវំ បញ្ចិន្ទ្រិយានិ ទដ្ឋព្ពានិ សទ្ធិន្ទ្រិយំ វីរិយិន្ទ្រិយំ សតិន្ទ្រិយំ សមាធិន្ទ្រិយំ បញ្ញិន្ទ្រិយំ។ យថា, មហារាជ, សង្គាមាវចរោ យោធោ, ឯវំ យោគាវចរោ ទដ្ឋព្ពោ។ យថា បរសេនា, ឯវំ កិលេសា ទដ្ឋព្ពា។ យថា បញ្ចហិ កណ្ឌេហិ បរសេនា ភិជ្ជតិ, ឯវំ បញ្ចិន្ទ្រិយេហិ កិលេសា ភិជ្ជន្តិ, ភគ្គា ច កិលេសា ន បុន សម្ភវន្តិ។ ឯវមេវ ខោ, មហារាជ, បញ្ញា សកិច្ចយំ កត្វា តត្ថេវ និរុជ្ឈតិ, យំ បន តាយ បញ្ញាយ កតំ ‘អនិច្ច’ន្តិ វា ‘ទុក្ខ’ន្តិ វា ‘អនត្តា’តិ វា, តំ ន និរុជ្ឈតី”តិ។

“កល្លោសិ, ភន្តេ នាគសេនា”តិ។

ញាណបញ្ញាបញ្ហោ តតិយោ។

៤. បដិសន្ទហនបុគ្គលវេទិយនបញ្ហោ

៤. រាជា អាហ “ភន្តេ នាគសេន, យោ ន បដិសន្ទហតិ, វេទេតិ សោ កិញ្ចិ ទុក្ខំ វេទន”ន្តិ? ថេរោ អាហ “កិញ្ចិ វេទេតិ, កិញ្ចិ ន វេទេតី”តិ។ “កឹ វេទេតិ, កឹ ន វេទេតី”តិ? “កាយិកំ, មហារាជ, វេទនំ វេទេតិ, ចេតសិកំ វេទនំ ន វេទេតី”តិ។ “កថំ, ភន្តេ, កាយិកំ វេទនំ វេទេតិ, កថំ ចេតសិកំ វេទនំ ន វេទេតី”តិ? “យោ ហេតុ យោ បច្ចយោ កាយិកាយ ទុក្ខវេទនាយ ឧប្បត្តិយា, តស្ស ហេតុស្ស តស្ស បច្ចយស្ស អនុបរមា កាយិកំ ទុក្ខវេទនំ វេទេតិ, យោ ហេតុ យោ បច្ចយោ ចេតសិកាយ ទុក្ខវេទនាយ ឧប្បត្តិយា, តស្ស ហេតុស្ស តស្ស បច្ចយស្ស ឧបរមា ចេតសិកំ ទុក្ខវេទនំ ន វេទេតិ។ ភាសិតម្បេតំ, មហារាជ, ភគវតា – ‘សោ ឯកំ វេទនំ វេទេតិ កាយិកំ ន ចេតសិក’”ន្តិ។

“ភន្តេ នាគសេន, យោ ទុក្ខំ វេទនំ វេទេតិ, កស្មា សោ ន បរិនិព្ពាយតី”តិ? “នត្ថិ, មហារាជ, អរហតោ អនុនយោ វា បដិឃោ វា, ន ច អរហន្តោ អបក្កំ បាតេន្តិ បរិបាកំ អាគមេន្តិ បណ្ឌិតា។ ភាសិតម្បេតំ , មហារាជ, ថេរេន សារិបុត្តេន ធម្មសេនាបតិនា –

“‘នាភិនន្ទាមិ មរណំ, នាភិនន្ទាមិ ជីវិតំ;
កាលញ្ច បដិកង្ខាមិ, និព្ពិសំ ភតកោ យថា។

“‘នាភិនន្ទាមិ មរណំ, នាភិនន្ទាមិ ជីវិតំ;
កាលញ្ច បដិកង្ខាមិ, សម្បជានោ បតិស្សតោ’”តិ។

“កល្លោសិ, ភន្តេ នាគសេនា”តិ [បស្ស ថេរគា. ៦៥៤]។

បដិសន្ទហនបុគ្គលវេទិយនបញ្ហោ ចតុត្ថោ។

៥. វេទនាបញ្ហោ

៥. រាជា អាហ “ភន្តេ នាគសេន, សុខា វេទនា កុសលា វា អកុសលា វា អព្យាកតា វា”តិ? “សិយា, មហារាជ, កុសលា, សិយា អកុសលា, សិយា អព្យាកតា”តិ។ “យទិ, ភន្តេ, កុសលា ន ទុក្ខា, យទិ ទុក្ខា ន កុសលា, កុសលំ ទុក្ខន្តិ នុប្បជ្ជតី”តិ។ “តំ កឹ មញ្ញសិ, មហារាជ, ឥធ បុរិសស្ស ហត្ថេ តត្តំ អយោគុឡំ និក្ខិបេយ្យ, ទុតិយេ ហត្ថេ សីតំ ហិមបិណ្ឌំ និក្ខិបេយ្យ, កឹ នុ ខោ, មហារាជ, ឧភោបិ តេ ទហេយ្យុ”ន្តិ? “អាម, ភន្តេ, ឧភោបិ តេ ទហេយ្យុ”ន្តិ។ “កឹ នុ ខោ, តេ មហារាជ, ឧភោបិ ឧណ្ហា”តិ? “ន ហិ ភន្តេ”តិ។ “កឹ បន តេ, មហារាជ, ឧភោបិ សីតលា”តិ? “ន ហិ ភន្តេ”តិ។ “អាជានាហិ និគ្គហំ យទិ តត្តំ ទហតិ, ន ច តេ ឧភោបិ ឧណ្ហា, តេន នុប្បជ្ជតិ។ យទិ សីតលំ ទហតិ, ន ច តេ ឧភោបិ សីតលា, តេន នុប្បជ្ជតិ។ កិស្ស បន តេ, មហារាជ, ឧភោបិ ទហន្តិ, ន ច តេ ឧភោបិ ឧណ្ហា, ន ច តេ ឧភោបិ សីតលា? ឯកំ ឧណ្ហំ, ឯកំ សីតលំ, ឧភោបិ តេ ទហន្តិ, តេន នុប្បជ្ជតី”តិ។ “នាហំ បដិពលោ តយា វាទិនា សទ្ធឹ សល្លបិតុំ, សាធុ អត្ថំ ជប្បេហី”តិ។ តតោ ថេរោ អភិធម្មសំយុត្តាយ កថាយ រាជានំ មិលិន្ទំ សញ្ញាបេសិ –

“ឆយិមានិ , មហារាជ, គេហនិស្សិតានិ សោមនស្សានិ, ឆ នេក្ខម្មនិស្សិតានិ សោមនស្សានិ, ឆ គេហនិស្សិតានិ ទោមនស្សានិ, ឆ នេក្ខម្មនិស្សិតានិ ទោមនស្សានិ, ឆ គេហនិស្សិតា ឧបេក្ខា, ឆ នេក្ខម្មនិស្សិតា ឧបេក្ខាតិ, ឥមានិ ឆ ឆក្កានិ, អតីតាបិ ឆត្តឹសវិធា វេទនា, អនាគតាបិ ឆត្តឹសវិធា វេទនា, បច្ចុប្បន្នាបិ ឆត្តឹសវិធា វេទនា, តទេកជ្ឈំ អភិសញ្ញូហិត្វា អភិសម្បិណ្ឌេត្វា អដ្ឋសតំ វេទនា ហោន្តី”តិ។

“កល្លោសិ, ភន្តេ នាគសេនា”តិ។

វេទនាបញ្ហោ បញ្ចមោ។

៦. នាមរូបឯកត្តនានត្តបញ្ហោ

៦. រាជា អាហ “ភន្តេ នាគសេន, កោ បដិសន្ទហតី”តិ? ថេរោ អាហ “នាមរូបំ ខោ, មហារាជ, បដិសន្ទហតី”តិ។ “កឹ ឥមំ យេវ នាមរូបំ បដិសន្ទហតី”តិ? “ន ខោ, មហារាជ, ឥមំ យេវ នាមរូបំ បដិសន្ទហតិ, ឥមិនា បន, មហារាជ, នាមរូបេន កម្មំ ករោតិ សោភនំ វា បាបកំ វា, តេន កម្មេន អញ្ញំ នាមរូបំ បដិសន្ទហតី”តិ។ “យទិ, ភន្តេ, ន ឥមំ យេវ នាមរូបំ បដិសន្ទហតិ, ននុ សោ មុត្តោ ភវិស្សតិ បាបកេហិ កម្មេហី”តិ? ថេរោ អាហ “យទិ ន បដិសន្ទហេយ្យ, មុត្តោ ភវេយ្យ បាបកេហិ កម្មេហិ។ យស្មា ច ខោ, មហារាជ, បដិសន្ទហតិ, តស្មា ន មុត្តោ បាបកេហិ កម្មេហី”តិ។

“ឱបម្មំ ករោហី”តិ។ “យថា, មហារាជ, កោចិទេវ បុរិសោ អញ្ញតរស្ស បុរិសស្ស អម្ពំ អវហរេយ្យ, តមេនំ អម្ពសាមិកោ គហេត្វា រញ្ញោ ទស្សេយ្យ ‘ឥមិនា ទេវ បុរិសេន មយ្ហំ អម្ពា អវហដា’តិ, សោ ឯវំ វទេយ្យ ‘នាហំ, ទេវ, ឥមស្ស អម្ពេ អវហរាមិ, អញ្ញេ តេ អម្ពា, យេ ឥមិនា រោបិតា, អញ្ញេ តេ អម្ពា, យេ មយា អវហដា, នាហំ ទណ្ឌប្បត្តោ’តិ។ កឹ នុ ខោ សោ, មហារាជ, បុរិសោ ទណ្ឌប្បត្តោ ភវេយ្យា”តិ? “អាម, ភន្តេ, ទណ្ឌប្បត្តោ ភវេយ្យា”តិ។ “កេន ការណេនា”តិ? “កិញ្ចាបិ សោ ឯវំ វទេយ្យ, បុរិមំ, ភន្តេ, អម្ពំ អប្បច្ចក្ខាយ បច្ឆិមេន អម្ពេន សោ បុរិសោ ទណ្ឌប្បត្តោ ភវេយ្យា”តិ។ “ឯវមេវ ខោ, មហារាជ, ឥមិនា នាមរូបេន កម្មំ ករោតិ សោភនំ វា បាបកំ វា, តេន កម្មេន អញ្ញំ នាមរូបំ បដិសន្ទហតិ, តស្មា ន មុត្តោ បាបកេហិ កម្មេហី”តិ។

“ភិយ្យោ ឱបម្មំ ករោហី”តិ។ “យថា, មហារាជ, កោចិទេវ បុរិសោ អញ្ញតរស្ស បុរិសស្ស សាលឹ អវហរេយ្យ… បេ.… ឧច្ឆុំ អវហរេយ្យ…បេ.… យថា មហារាជ កោចិ បុរិសោ ហេមន្តកាលេ អគ្គឹ ជាលេត្វា វិសិព្បេត្វា [វិសីវេត្វា (សី. បី.)] អវិជ្ឈាបេត្វា បក្កមេយ្យ, អថ ខោ សោ អគ្គិ អញ្ញតរស្ស បុរិសស្ស ខេត្តំ ឌហេយ្យ [ឧបឌហេយ្យ (ក.)], តមេនំ ខេត្តសាមិកោ គហេត្វា រញ្ញោ ទស្សេយ្យ ‘ឥមិនា, ទេវ, បុរិសេន មយ្ហំ ខេត្តំ ទឌ្ឍ’ន្តិ។ សោ ឯវំ វទេយ្យ ‘នាហំ, ទេវ, ឥមស្ស ខេត្តំ ឈាបេមិ, អញ្ញោ សោ អគ្គិ, យោ មយា អវិជ្ឈាបិតោ, អញ្ញោ សោ អគ្គិ, យេនិមស្ស ខេត្តំ ទឌ្ឍំ, នាហំ ទណ្ឌប្បត្តោ’តិ។ កឹ នុ ខោ សោ, មហារាជ, បុរិសោ ទណ្ឌប្បត្តោ ភវេយ្យា”តិ? “អាម, ភន្តេ, ទណ្ឌប្បត្តោ ភវេយ្យា”តិ។ “កេន ការណេនា”តិ? “កិញ្ចាបិ សោ ឯវំ វទេយ្យ, បុរិមំ, ភន្តេ, អគ្គឹ អប្បច្ចក្ខាយ បច្ឆិមេន អគ្គិនា សោ បុរិសោ ទណ្ឌប្បត្តោ ភវេយ្យា”តិ។ “ឯវមេវ ខោ, មហារាជ, ឥមិនា នាមរូបេន កម្មំ ករោតិ សោភនំ វា បាបកំ វា, តេន កម្មេន អញ្ញំ នាមរូបំ បដិសន្ទហតិ, តស្មា ន មុត្តោ បាបកេហិ កម្មេហី”តិ។

“ភិយ្យោ ឱបម្មំ ករោហី”តិ។ “យថា, មហារាជ, កោចិទេវ បុរិសោ បទីបំ អាទាយ បាសាទំ អភិរូហិត្វា ភុញ្ជេយ្យ, បទីបោ ឈាយមានោ តិណំ ឈាបេយ្យ, តិណំ ឈាយមានំ ឃរំ ឈាបេយ្យ, ឃរំ ឈាយមានំ គាមំ ឈាបេយ្យ, គាមជនោ តំ បុរិសំ គហេត្វា ឯវំ វទេយ្យ ‘កិស្ស ត្វំ, ភោ បុរិស, គាមំ ឈាបេសី’តិ, សោ ឯវំ វទេយ្យ ‘នាហំ, ភោ, គាមំ ឈាបេមិ, អញ្ញោ សោ បទីបគ្គិ, យស្សាហំ អាលោកេន ភុញ្ជឹ, អញ្ញោ សោ អគ្គិ, យេន គាមោ ឈាបិតោ’តិ, តេ វិវទមានា តវ សន្តិកេ អាគច្ឆេយ្យុំ, កស្ស ត្វំ, មហារាជ, អដ្ដំ [អត្ថំ (សី. បី.)] ធារេយ្យាសី”តិ? “គាមជនស្ស ភន្តេ”តិ។ “កឹ ការណា”តិ? “កិញ្ចាបិ សោ ឯវំ វទេយ្យ, អបិ ច តតោ ឯវ សោ អគ្គិ និព្ពត្តោ”តិ។ “ឯវមេវ ខោ, មហារាជ, កិញ្ចាបិ អញ្ញំ មារណន្តិកំ នាមរូបំ, អញ្ញំ បដិសន្ធិស្មឹ នាមរូបំ, អបិ ច តតោ យេវ តំ និព្ពត្តំ, តស្មា ន មុត្តោ បាបកេហិ កម្មេហី”តិ។

“ភិយ្យោ ឱបម្មំ ករោហី”តិ។ “យថា, មហារាជ, កោចិទេវ បុរិសោ ទហរឹ ទារិកំ វារេត្វា សុង្កំ ទត្វា បក្កមេយ្យ។ សា អបរេន សមយេន មហតី អស្ស វយប្បត្តា, តតោ អញ្ញោ បុរិសោ សុង្កំ ទត្វា វិវាហំ ករេយ្យ, ឥតរោ អាគន្ត្វា ឯវំ វទេយ្យ ‘កិស្ស បន មេ ត្វំ, អម្ភោ បុរិស, ភរិយំ នេសី’តិ? សោ ឯវំ វទេយ្យ ‘នាហំ តវ ភរិយំ នេមិ, អញ្ញា សា ទារិកា ទហរី តរុណី, យា តយា វារិតា ច ទិន្នសុង្កា ច, អញ្ញាយំ ទារិកា មហតី វយប្បត្តា មយា វារិតា ច ទិន្នសុង្កា ចា’តិ, តេ វិវទមានា តវ សន្តិកេ អាគច្ឆេយ្យុំ។ កស្ស ត្វំ, មហារាជ, អដ្ដំ ធារេយ្យាសី”តិ? “បុរិមស្ស ភន្តេ”តិ។ “កឹ ការណា”តិ? “កិញ្ចាបិ សោ ឯវំ វទេយ្យ, អបិ ច តតោ យេវ សា មហតី និព្ពត្តា”តិ។ “ឯវមេវ ខោ, មហារាជ, កិញ្ចាបិ អញ្ញំ មារណន្តិកំ នាមរូបំ, អញ្ញំ បដិសន្ធិស្មឹ នាមរូបំ, អបិ ច តតោ យេវ តំ និព្ពត្តំ, តស្មា នបរិមុត្តោ បាបកេហិ កម្មេហី”តិ។

“ភិយ្យោ ឱបម្មំ ករោហី”តិ។ “យថា, មហារាជ, កោចិទេវ បុរិសោ គោបាលកស្ស ហត្ថតោ ខីរឃដំ កិណិត្វា តស្សេវ ហត្ថេ និក្ខិបិត្វា បក្កមេយ្យ ‘ស្វេ គហេត្វា គមិស្សាមី’តិ, តំ អបរជ្ជុ ទធិ សម្បជ្ជេយ្យ។ សោ អាគន្ត្វា ឯវំ វទេយ្យ ‘ទេហិ មេ ខីរឃដ’ន្តិ។ សោ ទធឹ ទស្សេយ្យ។ ឥតរោ ឯវំ វទេយ្យ ‘នាហំ តវ ហត្ថតោ ទធឹ កិណាមិ, ទេហិ មេ ខីរឃដ’ន្តិ។ សោ ឯវំ វទេយ្យ ‘អជានតោ តេ ខីរំ ទធិភូត’ន្តិ តេ វិវទមានា តវ សន្តិកេ អាគច្ឆេយ្យុំ, កស្ស ត្វំ មហារាជ, អដ្ដំ ធារេយ្យាសី”តិ? “គោបាលកស្ស ភន្តេ”តិ។ “កឹ ការណា”តិ? “កិញ្ចាបិ សោ ឯវំ វទេយ្យ, អបិ ច តតោ យេវ តំ និព្ពត្ត”ន្តិ។ “ឯវមេវ ខោ, មហារាជ, កិញ្ចាបិ អញ្ញំ មារណន្តិកំ នាមរូបំ, អញ្ញំ បដិសន្ធិស្មឹ នាមរូបំ, អបិ ច តតោ យេវ តំ និព្ពត្តំ, តស្មា ន បរិមុត្តោ បាបកេហិ កម្មេហី”តិ។

“កល្លោសិ, ភន្តេ នាគសេនា”តិ។

នាមរូបឯកត្តនានត្តបញ្ហោ ឆដ្ឋោ។

៧. ថេរបដិសន្ទហនាបដិសន្ទហនបញ្ហោ

៧. រាជា អាហ “ភន្តេ នាគសេន, ត្វំ បន បដិសន្ទហិស្សសី”តិ? “អលំ, មហារាជ, កឹ តេ តេន បុច្ឆិតេន, ននុ មយា បដិកច្ចេវ អក្ខាតំ ‘សចេ, មហារាជ, សឧបាទានោ ភវិស្សាមិ , បដិសន្ទហិស្សាមិ, សចេ អនុបាទានោ ភវិស្សាមិ, ន បដិសន្ទហិស្សាមី’”តិ។

“ឱបម្មំ ករោហី”តិ។ “យថា, មហារាជ, កោចិទេវ បុរិសោ រញ្ញោ អធិការំ ករេយ្យ។ រាជា តុដ្ឋោ អធិការំ ទទេយ្យ, សោ តេន អធិការេន បញ្ចហិ កាមគុណេហិ សមប្បិតោ សមង្គិភូតោ បរិចរេយ្យ, សោ ចេ ជនស្ស អារោចេយ្យ ‘ន មេ រាជា កិញ្ចិ បដិករោតី’ តិ។ កឹ នុ ខោ សោ, មហារាជ, បុរិសោ យុត្តការី ភវេយ្យា”តិ? “ន ហិ ភន្តេ”តិ។ “ឯវមេវ ខោ, មហារាជ , កឹ តេ តេន បុច្ឆិតេន, ននុ មយា បដិកច្ចេវ អក្ខាតំ ‘សចេ សឧបាទានោ ភវិស្សាមិ, បដិសន្ទហិស្សាមិ, សចេ អនុបាទានោ ភវិស្សាមិ, ន បដិសន្ទហិស្សាមី’”តិ។

“កល្លោសិ, ភន្តេ នាគសេនា”តិ។

ថេរបដិសន្ទហនាបដិសន្ទហនបញ្ហោ សត្តមោ។

៨. នាមរូបបដិសន្ទហនបញ្ហោ

៨. រាជា អាហ “ភន្តេ នាគសេន, យំ បនេតំ ព្រូសិ ‘នាមរូប’ន្តិ, តត្ថ កតមំ នាមំ, កតមំ រូប”ន្តិ។ “យំ តត្ថ, មហារាជ, ឱឡារិកំ, ឯតំ រូបំ, យេ តត្ថ សុខុមា ចិត្តចេតសិកា ធម្មា, ឯតំ នាម”ន្តិ។ “ភន្តេ នាគសេន, កេន ការណេន នាមំ យេវ ន បដិសន្ទហតិ, រូបំ យេវ វា”តិ? “អញ្ញមញ្ញូបនិស្សិតា, មហារាជ, ឯតេ ធម្មា ឯកតោវ ឧប្បជ្ជន្តី”តិ។

“ឱបម្មំ ករោហី”តិ។ “យថា, មហារាជ, កុក្កុដិយា កលលំ ន ភវេយ្យ, អណ្ឌម្បិ ន ភវេយ្យ, យញ្ច តត្ថ កលលំ, យញ្ច អណ្ឌំ, ឧភោបេតេ អញ្ញមញ្ញូបនិស្សិតា, ឯកតោវ នេសំ ឧប្បត្តិ ហោតិ។ ឯវមេវ ខោ, មហារាជ, យទិ តត្ថ នាមំ ន ភវេយ្យ, រូបម្បិ ន ភវេយ្យ, យញ្ចេវ តត្ថ នាមំ, យញ្ចេវ រូបំ, ឧភោបេតេ អញ្ញមញ្ញូបនិស្សិតា, ឯកតោវ នេសំ ឧប្បត្តិ ហោតិ។ ឯវមេតំ ទីឃមទ្ធានំ សន្ធាវិត”ន្តិ។

“កល្លោសិ, ភន្តេ នាគសេនា”តិ។

នាមរូបបដិសន្ទហនបញ្ហោ អដ្ឋមោ។

៩. អទ្ធានបញ្ហោ

៩. រាជា អាហ “ភន្តេ នាគសេន, យំ បនេតំ ព្រូសិ ‘ទីឃមទ្ធាន’ន្តិ, កិមេតំ អទ្ធានំ នាមា”តិ ? “អតីតោ, មហារាជ, អទ្ធា, អនាគតោ អទ្ធា, បច្ចុប្បន្នោ អទ្ធា”តិ។ “កឹ បន, ភន្តេ, សព្ពេ អទ្ធា អត្ថី”តិ? “កោចិ, មហារាជ , អទ្ធា អត្ថិ, កោចិ នត្ថី”តិ។ “កតមោ បន, ភន្តេ, អត្ថិ, កតមោ នត្ថី”តិ? “យេ តេ, មហារាជ, សង្ខារា អតីតា វិគតា និរុទ្ធា វិបរិណតា, សោ អទ្ធា នត្ថិ, យេ ធម្មា វិបាកា, យេ ច វិបាកធម្មធម្មា, យេ ច អញ្ញត្រ បដិសន្ធឹ ទេន្តិ, សោ អទ្ធា អត្ថិ។ យេ សត្តា កាលង្កតា អញ្ញត្រ ឧប្បន្នា, សោ ច អទ្ធា អត្ថិ។ យេ សត្តា កាលង្កតា អញ្ញត្រ អនុប្បន្នា, សោ អទ្ធា នត្ថិ។ យេ ច សត្តា បរិនិព្ពុតា, សោ ច អទ្ធា នត្ថិ បរិនិព្ពុតត្តា”តិ។

“កល្លោសិ, ភន្តេ នាគសេនា”តិ។

អទ្ធានបញ្ហោ នវមោ។

អទ្ធានវគ្គោ ទុតិយោ។

ឥមស្មិំ វគ្គេ នវ បញ្ហា។

៣. វិចារវគ្គោ

១. អទ្ធានមូលបញ្ហោ

១. រាជា អាហ “ភន្តេ នាគសេន, អតីតស្ស អទ្ធានស្ស កិំ មូលំ, អនាគតស្ស អទ្ធានស្ស កិំ មូលំ, បច្ចុប្បន្នស្ស អទ្ធានស្ស កិំ មូល”ន្តិ? “អតីតស្ស ច, មហារាជ, អទ្ធានស្ស អនាគតស្ស ច អទ្ធានស្ស បច្ចុប្បន្នស្ស ច អទ្ធានស្ស អវិជ្ជា មូលំ។ អវិជ្ជាបច្ចយា សង្ខារា, សង្ខារបច្ចយា វិញ្ញាណំ, វិញ្ញាណបច្ចយា នាមរូបំ, នាមរូបបច្ចយា សឡាយតនំ, សឡាយតនបច្ចយា ផស្សោ, ផស្សបច្ចយា វេទនា, វេទនាបច្ចយា តណ្ហា, តណ្ហាបច្ចយា ឧបាទានំ, ឧបាទានបច្ចយា ភវោ, ភវបច្ចយា ជាតិ, ជាតិបច្ចយា ជរាមរណំ សោកបរិទេវទុក្ខទោមនស្សុបាយាសា សម្ភវន្តិ។ ឯវមេតស្ស កេវលស្ស ទុក្ខក្ខន្ធស្ស អទ្ធានស្ស [ទុក្ខក្ខន្ធស្ស អទ្ធានស្ស (សី.)] បុរិមា កោដិ ន បញ្ញាយតី”តិ។

“កល្លោសិ, ភន្តេ នាគសេនា”តិ។

អទ្ធានមូលបញ្ហោ បឋមោ។

២. បុរិមកោដិបញ្ហោ

២. រាជា អាហ “ភន្តេ នាគសេន, យំ បនេតំ ព្រូសិ ‘បុរិមា កោដិ ន បញ្ញាយតី’តិ, តស្ស ឱបម្មំ ករោហី”តិ។ “យថា, មហារាជ, បុរិសោ បរិត្តំ [បរិបក្កំ (ក.)] ពីជំ បឋវិយំ និក្ខិបេយ្យ, តតោ អង្កុរោ ឧដ្ឋហិត្វា អនុបុព្ពេន វុឌ្ឍិំ វិរូឡ្ហិំ វេបុល្លំ អាបជ្ជិត្វា ផលំ ទទេយ្យ។ តតោ ពីជំ គហេត្វា បុន រោបេយ្យ, តតោបិ អង្កុរោ ឧដ្ឋហិត្វា អនុបុព្ពេន វុឌ្ឍិំ វិរូឡ្ហិំ វេបុល្លំ អាបជ្ជិត្វា ផលំ ទទេយ្យ។ ឯវមេតិស្សា សន្តតិយា អត្ថិ អន្តោ”តិ? “នត្ថិ ភន្តេ”តិ។ “ឯវមេវ ខោ, មហារាជ, អទ្ធានស្សាបិ បុរិមា កោដិ ន បញ្ញាយតី”តិ។

“ភិយ្យោ ឱបម្មំ ករោហី”តិ។ “យថា, មហារាជ, កុក្កុដិយា អណ្ឌំ ភវេយ្យ, អណ្ឌតោ កុក្កុដី កុក្កុដិយា អណ្ឌន្តិ។ ឯវមេតិស្សា សន្តតិយា អត្ថិ អន្តោ”តិ? “នត្ថិ ភន្តេ”តិ។ “ឯវមេវ ខោ, មហារាជ, អទ្ធានស្សាបិ បុរិមា កោដិ ន បញ្ញាយតី”តិ។

“ភិយ្យោ ឱបម្មំ ករោហី”តិ។ ថេរោ បឋវិយា ចក្កំ លិខិត្វា មិលិន្ទំ រាជានំ ឯតទវោច “អត្ថិ, មហារាជ, ឥមស្ស ចក្កស្ស អន្តោ”តិ? “នត្ថិ ភន្តេ”តិ។ “ឯវមេវ ខោ, មហារាជ, ឥមានិ ចក្កានិ វុត្តានិ ភគវតា ‘ចក្ខុញ្ច បដិច្ច រូបេ ច ឧប្បជ្ជតិ ចក្ខុវិញ្ញាណំ, តិណ្ណំ សង្គតិ ផស្សោ, ផស្សបច្ចយា វេទនា, វេទនាបច្ចយា តណ្ហា, តណ្ហាបច្ចយា ឧបាទានំ, ឧបាទានបច្ចយា កម្មំ, កម្មតោ បុន ចក្ខុំ ជាយតី’តិ។ ឯវមេតិស្សា សន្តតិយា អត្ថិ អន្តោ”តិ? “នត្ថិ ភន្តេ”តិ។

“‘សោតញ្ច បដិច្ច សទ្ទេ ច…បេ.… មនញ្ច បដិច្ច ធម្មេ ច ឧប្បជ្ជតិ មនោវិញ្ញាណំ, តិណ្ណំ សង្គតិ ផស្សោ, ផស្សបច្ចយា វេទនា, វេទនាបច្ចយា តណ្ហា, តណ្ហាបច្ចយា ឧបាទានំ, ឧបាទានបច្ចយា កម្មំ, កម្មតោ បុន មនោ ជាយតី’តិ។ ឯវមេតិស្សា សន្តតិយា អត្ថិ អន្តោ”តិ? “នត្ថិ ភន្តេ”តិ។ “ឯវមេវ ខោ, មហារាជ, អទ្ធានស្សាបិ បុរិមា កោដិ ន បញ្ញាយតី”តិ។

“កល្លោសិ, ភន្តេ នាគសេនា”តិ។

បុរិមកោដិបញ្ហោ ទុតិយោ។

៣. កោដិបញ្ញាយនបញ្ហោ

៣. រាជា អាហ “ភន្តេ នាគសេន, យំ បនេតំ ព្រូសិ ‘បុរិមា កោដិ ន បញ្ញាយតី’តិ, កតមា ច សា បុរិមា កោដី”តិ? “យោ ខោ, មហារាជ, អតីតោ អទ្ធា, ឯសា បុរិមា កោដី”តិ។ “ភន្តេ នាគសេន, យំ បនេតំ ព្រូសិ ‘បុរិមា កោដិ ន បញ្ញាយតី’តិ, កិំ បន, ភន្តេ , សព្ពាបិ បុរិមា កោដិ ន បញ្ញាយតី”តិ? “កាចិ, មហារាជ, បញ្ញាយតិ, កាចិ ន បញ្ញាយតី”តិ។ “កតមា, ភន្តេ, បញ្ញាយតិ, កតមា ន បញ្ញាយតី”តិ? “ឥតោ បុព្ពេ, មហា

រាជ, សព្ពេន សព្ពំ សព្ពថា សព្ពំ អវិជ្ជា នាហោសីតិ ឯសា បុរិមា កោដិ ន បញ្ញាយតិ, យំ អហុត្វា សម្ភោតិ, ហុត្វា បដិវិគច្ឆតិ, ឯសប បុរិមា កោដិ បញ្ញាយតី’’តិ ។

“ភន្តេ នាគសេន, យំ អហុត្វា សម្ភោតិ, ហុត្វា បដិវិគច្ឆតិ, ននុ តំ ឧភតោ ឆិន្នំ អត្ថំ គច្ឆតី’’តិ? “យទិ, មហារាជ, ឧភតោ ឆិន្នំ អត្ថំ គច្ឆតិ, ឧភតោ ឆិន្នា សក្កា វឌ្ឍេតុ’’ន្តិ? “អាម, សាបិ សក្កា វឌ្ឍេតុ’’ន្តិ។’’នាហំ, ភន្តេ, ឯតំ បុច្ឆាមិ កោដិតោ សក្កា វឌ្ឍេតុ’’ន្តិ? “អាម សក្កា វឌ្ឍេតុ’’ន្តិ។

“ឱបម្មំ ករោហី’’តិ។ ថេរោ តស្ស រុក្ខូបមំ អកាសិ, ខន្ធា ច កេវលស្ស ទុក្ខក្ខន្ធស្ស ពីជានី’’តិ។

“កល្លោសិ, ភន្តេ នាគសេនា’’តិ។

កោដិបញ្ញាយនបញ្ហោ តតិយោ។

៤. សង្ខារជាយមានបញ្ហោ

៤. រាជា អាហ “ភន្តេ នាគសេន, អត្ថិ កេចិ សង្ខារា, យេ ជាយន្តី’’តិ? “អាម, មហារាជ, អត្ថិ សង្ខារា, យេ ជាយន្តី’’តិ។ “កតមេ តេ, ភន្តេ’’តិ? “ចក្ខុស្មិញ្ច ខោ, មហារាជ, សតិ រូបេសុ ច ចក្ខុវិញ្ញាណំ ហោតិ, ចក្ខុវិញ្ញាណេ សតិ ចក្ខុសម្ផស្សោ ហោតិ, ចក្ខុសម្ផស្សេ សតិ វេទនា ហោតិ, វេទនាយ សតិ តណ្ហា ហោតិ, តណ្ហាយ សតិ ឧបាទានំ ហោតិ, ឧបាទានេ សតិ ភវោ ហោតិ, ភវេ សតិ ជាតិ ហោតិ, ជាតិយា សតិ ជរាមរណំ សោកបរិទេវទុក្ខទោមនស្សុបាយាសា សម្ភវន្តិ, ឯវមេតស្ស កេវលស្ស ទុក្ខក្ខន្ធស្ស សមុទយោ ហោតិ។ ចក្ខុស្មិញ្ច ខោ, មហារាជ, អសតិ រូបេសុ ច អសតិ ចក្ខុវិញ្ញាណំ ន ហោតិ, ចក្ខុវិញ្ញាណេ អសតិ ចក្ខុសម្ផស្សោ ន ហោតិ, ចក្ខុសម្ផស្សេ អសតិ វេទនា ន ហោតិ, វេទនាយ អសតិ តណ្ហា ន ហោតិ, តណ្ហាយ អសតិ ឧបាទានំ ន ហោតិ, ឧបាទានេ អសតិ ភវោ ន ហោតិ, ភវេ អសតិ ជាតិ ន ហោតិ, ជាតិយា អសតិ ជរាមរណំ សោកបរិទេវទុក្ខទោមនស្សុបាយាសា ន ហោន្តិ, ឯវមេតស្ស កេវលស្ស ទុក្ខក្ខន្ធស្ស និរោធោ ហោតី’’តិ។

“កល្លោសិ, ភន្តេ នាគសេនា’’តិ។

សង្ខារជាយមានបញ្ហោ ចតុត្ថោ។

៥. ភវន្តសង្ខារជាយមានបញ្ហោ

៥. រាជា អាហ “ភន្តេ នាគសេន, អត្ថិ កេចិ សង្ខារា, យេ អភវន្តា ជាយន្តី’’តិ? “នត្ថិ, មហារាជ, កេចិ សង្ខារា, យេ អភវន្តា ជាយន្តិ, ភវន្តា យេវ ខោ, មហារាជ, សង្ខារា ជាយន្តី’’តិ។

“ឱបម្មំ ករោហី’’តិ។ “តំ កិំ មញ្ញសិ, មហារាជ, ឥទំ គេហំ អភវន្តំ ជាតំ, យត្ថ ត្វំ និសិន្នោសី’’តិ? “នត្ថិ កិញ្ចិ, ភន្តេ, ឥធ អភវន្តំ ជាតំ, ភវន្តំ យេវ ជាតំ, ឥមានិ ខោ, ភន្តេ, ទារូនិ វនេ អហេសុំ, អយញ្ច មត្តិកា បថវិយំ អហោសិ, ឥត្ថីនញ្ច បុរិសានញ្ច តជ្ជេន វាយាមេន ឯវមិទំ គេហំ និព្ពត្ត’’ន្តិ។ “ឯវមេវ ខោ, មហារាជ, នត្ថិ កេចិ សង្ខារា, យេ អភវន្តា ជាយន្តិ, ភវន្តា យេវ សង្ខារា ជាយន្តី’’តិ។

“ភិយ្យោ ឱបម្មំ ករោហី’’តិ។ “យថា, មហារាជ, យេ កេចិ ពីជគាមភូតគាមា បថវិយំ និក្ខិត្តា អនុបុព្ពេន វុឌ្ឍិំ វិរូឡ្ហិំ វេបុល្លំ អាបជ្ជមានា បុប្ផានិ ច ផលានិ ច ទទេយ្យុំ, ន តេ រុក្ខា អភវន្តា ជាតា, ភវន្តា យេវ តេ រុក្ខា ជាតា។ ឯវមេវ ខោ, មហារាជ, នត្ថិ កេចិ សង្ខារា, យេ អភវន្តា ជាយន្តិ, ភវន្តា យេវ តេ សង្ខារា ជាយន្តី’’តិ។

“ភិយ្យោ ឱបម្មំ ករោហី’’តិ។ “យថា, មហារាជ, កុម្ភការោ បថវិយា មត្តិកំ ឧទ្ធរិត្វា នានាភាជនានិ ករោតិ, ន តានិ ភាជនានិ អភវន្តានិ ជាតានិ, ភវន្តានិ យេវ ជាតានិ។ ឯវមេវ ខោ, មហារាជ, នត្ថិ កេចិ សង្ខារា, យេ អភវន្តា ជាយន្តិ, ភវន្តា យេវ សង្ខារា ជាយន្តី’’តិ។

“ភិយ្យោ ឱបម្មំ ករោហី’’តិ។ “យថា, មហារាជ, វីណាយ បត្តំ ន សិយា, ចម្មំ ន សិយា, ទោណិ ន សិយា, ទណ្ឌោ ន សិយា, ឧបវីណោ ន សិយា, តន្តិយោ ន សិយុំ, កោណោ ន សិយា, បុរិសស្ស ច តជ្ជោ វាយាមោ ន សិយា, ជាយេយ្យ សទ្ទោ’’តិ? “ន ហិ ភន្តេ’’តិ។ “យតោ ច ខោ, មហារាជ, វីណាយ បត្តំ សិយា, ចម្មំ សិយា, ទោណិ សិយា, ទណ្ឌោ សិយា, ឧបវីណោ សិយា, តន្តិយោ សិយុំ, កោណោ សិយា, បុរិសស្ស ច តជ្ជោ វាយាមោ សិយា,

ជាយេយ្យ សទ្ទោ”តិ? “អាម, ភន្តេ, ជាយេយ្យា”តិ។ “ឯវមេវ ខោ, មហារាជ, នត្ថិ កេចិ សង្ខារា, យេ អភវន្តា ជាយន្តិ, ភវន្តា យេវ ខោ សង្ខារា ជាយន្តី”តិ។

“ភិយ្យោ ឱបម្មំ ករោហី”តិ។ “យថា, មហារាជ, អរណិ ន សិយា, អរណិបោតកោ ន សិយា, អរណិយោត្តកំ ន សិយា, ឧត្តរារណិ ន សិយា, ចោឡកំ ន សិយា, បុរិសស្ស ច តជ្ជោ វាយាមោ ន សិយា, ជាយេយ្យ សោ អគ្គី”តិ? “ន ហិ ភន្តេ”តិ។ “យតោ ច ខោ, មហារាជ, អរណិ សិយា, អរណិបោតកោ សិយា, អរណិយោត្តកំ សិយា, ឧត្តរារណិ សិយា, ចោឡកំ សិយា, បុរិសស្ស ច តជ្ជោ វាយាមោ សិយា, ជាយេយ្យ សោ អគ្គី”តិ? “អាម, ភន្តេ , ជាយេយ្យា”តិ។ “ឯវមេវ ខោ, មហារាជ, នត្ថិ កេចិ សង្ខារា, យេ អភវន្តា ជាយន្តិ, ភវន្តា យេវ ខោ សង្ខារា ជាយន្តី”តិ។

“ភិយ្យោ ឱបម្មំ ករោហី”តិ។ “យថា, មហារាជ, មណិ ន សិយា, អាតបោ ន សិយា, គោមយំ ន សិយា, ជាយេយ្យ សោ អគ្គី”តិ? “ន ហិ ភន្តេ”តិ។ “យតោ ច ខោ, មហារាជ, មណិ សិយា, អាតបោ សិយា, គោមយំ សិយា, ជាយេយ្យ សោ អគ្គី”តិ? “អាម, ភន្តេ, ជាយេយ្យា”តិ។ “ឯវមេវ ខោ, មហារាជ, នត្ថិ កេចិ សង្ខារា យេ អភវន្តា ជាយន្តិ, ភវន្តា យេវ ខោ សង្ខារា ជាយន្តី”តិ។

“ភិយ្យោ ឱបម្មំ ករោហី”តិ។ “យថា, មហារាជ, អាទាសោ ន សិយា, អាភា ន សិយា, មុខំ ន សិយា, ជាយេយ្យ អត្តា”តិ? “ន ហិ, ភន្តេ”តិ។ “យតោ ច ខោ, មហារាជ, អាទាសោ សិយា, អាភា សិយា, មុខំ សិយា, ជាយេយ្យ អត្តា”តិ? “អាម, ភន្តេ, ជាយេយ្យា”តិ។ “ឯវមេវ ខោ, មហារាជ, នត្ថិ កេចិ សង្ខារា, យេ អភវន្តា ជាយន្តិ, ភវន្តា យេវ ខោ សង្ខារា ជាយន្តី”តិ។

“កល្លោសិ , ភន្តេ នាគសេនា”តិ។

ភវន្តសង្ខារជាយមានបញ្ហោ បញ្ចមោ។

៦. វេទគូបញ្ហោ

៦. រាជា អាហ “ភន្តេ នាគសេន, វេទគូ ឧបលព្ភតី”តិ? “កោ បនេស, មហារាជ, វេទគូ នាមា”តិ? “យោ, ភន្តេ, អព្ភន្តរេ ជីវោ ចក្ខុនា រូបំ បស្សតិ, សោតេន សទ្ទំ សុណាតិ, ឃានេន គន្ធំ ឃាយតិ, ជិវ្ហាយ រសំ សាយតិ, កាយេន ផោដ្ឋព្ពំ ផុសតិ, មនសា ធម្មំ វិជានាតិ, យថា មយំ ឥធ បាសាទេ និសិន្នា យេន យេន វាតបានេន ឥច្ឆេយ្យាម បស្សិតុំ, តេន តេន វាតបានេន បស្សេយ្យាម, បុរត្ថិមេនបិ វាតបានេន បស្សេយ្យាម, បច្ឆិមេនបិ វាតបានេន បស្សេយ្យាម, ឧត្តរេនបិ វាតបានេន បស្សេយ្យាម, ទក្ខិណេនបិ វាតបានេន បស្សេយ្យាម។ ឯវមេវ ខោ, ភន្តេ, អយំ អព្ភន្តរេ ជីវោ យេន យេន ទ្វារេន ឥច្ឆតិ បស្សិតុំ, តេន តេន ទ្វារេន បស្សតី”តិ។

ថេរោ អាហ “បញ្ចទ្វារំ, មហារាជ, ភណិស្សាមិ, តំ សុណោហិ, សាធុកំ មនសិករោហិ, យទិ អព្ភន្តរេ ជីវោ ចក្ខុនា រូបំ បស្សតិ, យថា មយំ ឥធ បាសាទេ និសិន្នា យេន យេន វាតបានេន ឥច្ឆេយ្យាម បស្សិតុំ, តេន តេន វាតបានេន រូបំ យេវ បស្សេយ្យាម, បុរត្ថិមេនបិ វាតបានេន រូបំ យេវ បស្សេយ្យាម, បច្ឆិមេនបិ វាតបានេន រូបំ យេវ បស្សេយ្យាម, ឧត្តរេនបិ វាតបានេន រូបំ យេវ បស្សេយ្យាម, ទក្ខិណេនបិ វាតបានេន រូបំ យេវ បស្សេយ្យាម, ឯវមេតេន អព្ភន្តរេ ជីវេន សោតេនបិ រូបំ យេវ បស្សិតព្ពំ, ឃានេនបិ រូបំ យេវ បស្សិតព្ពំ, ជិវ្ហាយបិ រូបំ យេវ បស្សិតព្ពំ, កាយេនបិ រូបំ យេវ បស្សិតព្ពំ, មនសាបិ រូបំ យេវ បស្សិតព្ពំ; ចក្ខុនាបិ សទ្ទោ យេវ សោតព្ពោ, ឃានេនបិ សទ្ទោ យេវ សោតព្ពោ, ជិវ្ហាយបិ សទ្ទោ យេវ សោតព្ពោ, កាយេនបិ សទ្ទោ យេវ សោតព្ពោ, មនសាបិ សទ្ទោ យេវ សោតព្ពោ; ចក្ខុនាបិ គន្ធោ យេវ ឃាយិតព្ពោ, សោតេនបិ គន្ធោ យេវ ឃាយិតព្ពោ, ជិវ្ហាយបិ គន្ធោ យេវ ឃាយិតព្ពោ, កាយេនបិ គន្ធោ យេវ ឃាយិតព្ពោ, មនសាបិ គន្ធោ យេវ ឃាយិតព្ពោ; ចក្ខុនាបិ រសោ យេវ សាយិតព្ពោ, សោតេនបិ រសោ យេវ សាយិតព្ពោ, ឃានេនបិ រសោ យេវ សាយិតព្ពោ, កាយេនបិ រសោ យេវ សាយិតព្ពោ, មនសាបិ រសោ យេវ សាយិតព្ពោ; ចក្ខុនាបិ ផោដ្ឋព្ពំ យេវ ផុសិតព្ពំ, សោតេនបិ ផោដ្ឋព្ពំ យេវ ផុសិតព្ពំ, ឃានេនបិ ផោដ្ឋព្ពំ យេវ ផុសិតព្ពំ, ជិវ្ហាយបិ ផោដ្ឋព្ពំ យេវ ផុសិតព្ពំ, មនសាបិ ផោដ្ឋព្ពំ យេវ ផុសិតព្ពំ; ចក្ខុនាបិ ធម្មំ យេវ វិជានិតព្ពំ, សោតេនបិ ធម្មំ យេវ វិជានិតព្ពំ, ឃានេនបិ ធម្មំ យេវ វិជានិតព្ពំ, ជិវ្ហាយបិ ធម្មំ យេវ វិជានិតព្ពំ, កាយេនបិ ធម្មំ យេវ វិជានិតព្ព”ន្តិ? “ន ហិ ភន្តេ”តិ។

“ន ខោ តេ, មហារាជ, យុជ្ជតិ បុរិមេន វា បច្ឆិមំ, បច្ឆិមេន វា បុរិមំ, យថា វា បន, មហារាជ, មយំ ឥធ បាសាទេ និសិន្នា ឥមេសុ ជាលវាតបានេសុ ឧគ្ឃាដិតេសុ មហន្តេន អាកាសេន ពហិមុខា សុដ្ឋុតរំ រូបំ បស្សាម, ឯវមេវេតេន អព្ភន្តរេ ជីវេនាបិ ចក្ខុទ្វារេសុ ឧគ្ឃាដិតេសុ មហន្តេន អាកាសេន សុដ្ឋុតរំ រូបំ បស្សិតព្ពំ, សោតេសុ ឧគ្ឃាដិតេសុ...បេ.... ឃានេ ឧគ្ឃាដិតេ...បេ.... ជិវ្ហាយ ឧគ្ឃាដិតាយ...បេ.... កាយេ ឧគ្ឃាដិតេ មហន្តេន អាកាសេន សុដ្ឋុតរំ សទ្ទោ សោតព្ពោ, គន្ធោ ឃាយិតព្ពោ, រសោ សាយិតព្ពោ, ផោដ្ឋព្ពោ ផុសិតព្ពោ”តិ? “ន ហិ ភន្តេ”តិ ។

“ន ខោ តេ, មហារាជ, យុជ្ជតិ បុរិមេន វា បច្ឆិមំ, បច្ឆិមេន វា បុរិមំ, យថា វា បន, មហារាជ, អយំ ទិន្នោ និក្ខមិត្វា ពហិទ្វារកោដ្ឋកេ តិដ្ឋេយ្យ, ជានាសិ ត្វំ, មហារាជ, ‘អយំ ទិន្នោ និក្ខមិត្វា ពហិទ្វារកោដ្ឋកេ ឋិតោ’”តិ? “អាម, ភន្តេ, ជានាមី”តិ។ “យថា វា បន, មហារាជ, អយំ ទិន្នោ អន្តោ បវិសិត្វា តវ បុរតោ តិដ្ឋេយ្យ, ជានាសិ ត្វំ, មហារាជ, ‘អយំ ទិន្នោ អន្តោ បវិសិត្វា មម បុរតោ ឋិតោ’”តិ? “អាម, ភន្តេ, ជានាមី”តិ។ “ឯវមេវ ខោ, មហារាជ, អព្ភន្តរេ សោ ជីវោ ជិវ្ហាយ រសេ និក្ខិត្តេ ជានេយ្យ អម្ពិលត្តំ វា លវណត្តំ វា តិត្តកត្តំ វា កដុកត្តំ វា កសាយត្តំ វា មធុរត្តំ វា”តិ? “អាម, ភន្តេ, ជានេយ្យា”តិ។ “តេ រសេ អន្តោ បវិដ្ឋេ ជានេយ្យ អម្ពិលត្តំ វា លវណត្តំ វា តិត្តកត្តំ វា កដុកត្តំ វា កសាយត្តំ វា មធុរត្តំ វា”តិ។ “ន ហិ ភន្តេ”តិ។

“ន ខោ តេ, មហារាជ, យុជ្ជតិ បុរិមេន វា បច្ឆិមំ, បច្ឆិមេន វា បុរិមំ, យថា, មហារាជ, កោចិទេវ បុរិសោ មធុឃដសតំ អាហរាបេត្វា មធុទោណិំ បូរាបេត្វា បុរិសស្ស មុខំ បិទហិត្វា [បិទហិត្វាវ (ក.)] មធុទោណិយា បក្ខិបេយ្យ, ជានេយ្យ, មហារាជ, សោ បុរិសោ មធុំ សម្បន្នំ វា ន សម្បន្នំ វា”តិ? “ន ហិ ភន្តេ”តិ។ “កេន ការណេនា”តិ។ “ន ហិ តស្ស, ភន្តេ, មុខេ មធុ បវិដ្ឋ”ន្តិ។

“ន ខោ តេ, មហារាជ, យុជ្ជតិ បុរិមេន វា បច្ឆិមំ, បច្ឆិមេន វា បុរិម”ន្តិ។ “នាហំ បដិពលោ តយា វាទិនា សទ្ធិំ សល្លបិតុំ; សាធុ, ភន្តេ, អត្ថំ ជប្បេហី”តិ។

ថេរោ អភិធម្មសំយុត្តាយ កថាយ រាជានំ មិលិន្ទំ សញ្ញាបេសិ – “ឥធ, មហារាជ, ចក្ខុញ្ច បដិច្ច រូបេ ច ឧប្បជ្ជតិ ចក្ខុវិញ្ញាណំ, តំសហជាតា ផស្សោ វេទនា សញ្ញា ចេតនា ឯកគ្គតា ជីវិតិន្ទ្រិយំ មនសិការោតិ ឯវមេតេ ធម្មា បច្ចយតោ ជាយន្តិ, ន ហេត្ថ វេទគូ ឧបលព្ភតិ, សោតញ្ច បដិច្ច សទ្ទេ ច...បេ.... មនញ្ច បដិច្ច ធម្មេ ច ឧប្បជ្ជតិ មនោវិញ្ញាណំ, តំសហជាតា ផស្សោ វេទនា សញ្ញា ចេតនា ឯកគ្គតា ជីវិតិន្ទ្រិយំ មនសិការោតិ ឯវមេតេ ធម្មា បច្ចយតោ ជាយន្តិ, ន ហេត្ថ វេទគូ ឧបលព្ភតី”តិ។

“កល្លោសិ, ភន្តេ នាគសេនា”តិ។

វេទគូបញ្ហោ ឆដ្ឋោ។

៧. ចក្ខុវិញ្ញាណាទិបញ្ហោ

៧. រាជា អាហ “ភន្តេ នាគសេន, យត្ថ ចក្ខុវិញ្ញាណំ ឧប្បជ្ជតិ, តត្ថ មនោវិញ្ញាណម្បិ ឧប្បជ្ជតី”តិ? “អាម, មហារាជ, យត្ថ ចក្ខុវិញ្ញាណំ ឧប្បជ្ជតិ, តត្ថ មនោវិញ្ញាណម្បិ ឧប្បជ្ជតី”តិ។

“កិំ នុ ខោ, ភន្តេ នាគសេន, បឋមំ ចក្ខុវិញ្ញាណំ ឧប្បជ្ជតិ, បច្ឆា មនោវិញ្ញាណំ, ឧទាហុ មនោវិញ្ញាណំ បឋមំ ឧប្បជ្ជតិ, បច្ឆា ចក្ខុវិញ្ញាណ”ន្តិ? “បឋមំ, មហារាជ, ចក្ខុវិញ្ញាណំ ឧប្បជ្ជតិ, បច្ឆា មនោវិញ្ញាណ”ន្តិ។

“កិំ នុ ខោ, ភន្តេ នាគសេន, ចក្ខុវិញ្ញាណំ មនោវិញ្ញាណំ អាណាបេតិ ‘យត្ថាហំ ឧប្បជ្ជាមិ, ត្វម្បិ តត្ថ ឧប្បជ្ជាហី’តិ, ឧទាហុ មនោវិញ្ញាណំ ចក្ខុវិញ្ញាណំ អាណាបេតិ ‘យត្ថ ត្វំ ឧប្បជ្ជិស្សសិ, អហម្បិ តត្ថ ឧប្បជ្ជិស្សាមី’”តិ? “ន ហិ, មហារាជ, អនាលាបោ តេសំ អញ្ញមញ្ញេហី”តិ។

“កថំ , ភន្តេ នាគសេន, យត្ថ ចក្ខុវិញ្ញាណំ ឧប្បជ្ជតិ, តត្ថ មនោវិញ្ញាណម្បិ ឧប្បជ្ជតី”តិ? “និន្នត្តា ច, មហារាជ, ទ្វារត្តា ច ចិណ្ណត្តា ច សមុទាចរិតត្តា ចា”តិ។

“កថំ, ភន្តេ នាគសេន, និន្នត្តា យត្ថ ចក្ខុវិញ្ញាណំ ឧប្បជ្ជតិ, តត្ថ មនោវិញ្ញាណម្បិ ឧប្បជ្ជតិ? ឱបម្មំ ករោហី”តិ។ “តំ កិំ មញ្ញសិ, មហារាជ, ទេវេ វស្សន្តេ កតមេន ឧទកំ គច្ឆេយ្យា”តិ? “យេន, ភន្តេ, និន្នំ, តេន

គច្ឆេយ្យា”តិ។ “អថាបរេន សមយេន ទេវោ វស្សេយ្យ, កតមេន តំ ឧទកំ គច្ឆេយ្យា”តិ។ “យេន, ភន្តេ, បុរិមំ ឧទកំ គតំ, តម្បិ តេន គច្ឆេយ្យា”តិ។

“កឹ នុំ ខោ, មហារាជ, បុរិមំ ឧទកំ បច្ឆិមំ ឧទកំ អាណាបេតិ ‘យេនាហំ គច្ឆាមិ, ត្វម្បិ តេន គច្ឆាហី’តិ, បច្ឆិមំ វា ឧទកំ បុរិមំ ឧទកំ អាណាបេតិ ‘យេន ត្វំ គច្ឆិស្សសិ, អហម្បិ តេន គច្ឆិស្សាមី’”តិ។ “ន ហិ, ភន្តេ, អនាលាបោ តេសំ អញ្ញមញ្ញេហិ, និន្នត្តា គច្ឆន្តី”តិ។ “ឯវមេវ ខោ, មហារាជ, និន្នត្តា យត្ថ ចក្ខុវិញ្ញាណំ ឧប្បជ្ជតិ, តត្ថ មនោវិញ្ញាណម្បិ ឧប្បជ្ជតិ, ន ចក្ខុវិញ្ញាណំ មនោវិញ្ញាណំ អាណាបេតិ ‘យត្ថាហំ ឧប្បជ្ជាមិ, ត្វម្បិ តត្ថ ឧប្បជ្ជាហី’តិ, នាបិ មនោវិញ្ញាណំ ចក្ខុវិញ្ញាណំ អាណាបេតិ ‘យត្ថ ត្វំ ឧប្បជ្ជិស្សសិ, អហម្បិ តត្ថ ឧប្បជ្ជិស្សាមី’តិ, អនាលាបោ តេសំ អញ្ញមញ្ញេហិ, និន្នត្តា ឧប្បជ្ជន្តី’”តិ។

“កថំ, ភន្តេ នាគសេន, ទ្វារត្តា យត្ថ ចក្ខុវិញ្ញាណំ ឧប្បជ្ជតិ, តត្ថ មនោវិញ្ញាណម្បិ ឧប្បជ្ជតិ? អបេបម្មំ ករោហី”តិ។ “តំ កឹ មញ្ញសិ, មហារាជ, រញ្ញោ បច្ចន្តិមំ នគរំ អស្ស ទឡ្ហបាការតោរណំ ឯកទ្វារំ, តតោ បុរិសោ និក្ខមិតុកាមោ ភវេយ្យ, កតមេន និក្ខមេយ្យា”តិ? “ទ្វារេន, ភន្តេ, និក្ខមេយ្យា”តិ។ “អថាបរោ បុរិសោ និក្ខមិតុកាមោ ភវេយ្យ, កតមេន សោ និក្ខមេយ្យា”តិ? “យេន, ភន្តេ, បុរិមោ បុរិសោ និក្ខន្តោ, សោបិ តេន និក្ខមេយ្យា”តិ។

“កឹ នុ ខោ, មហារាជ, បុរិមោ បុរិសោ បច្ឆិមំ បុរិសំ អាណាបេតិ ‘យេនាហំ គច្ឆាមិ, ត្វម្បិ តេន គច្ឆាហី’តិ, បច្ឆិមោ វា បុរិសោ បុរិមំ បុរិសំ អាណាបេតិ ‘យេន ត្វំ គច្ឆិស្សសិ, អហម្បិ តេន គច្ឆិស្សាមី’តិ។ “ន ហិ, ភន្តេ, អនាលាបោ តេសំ អញ្ញមញ្ញេហិ, ទ្វារត្តា គច្ឆន្តី”តិ។ “ឯវមេវ ខោ, មហារាជ, ទ្វារត្តា យត្ថ ចក្ខុវិញ្ញាណំ ឧប្បជ្ជតិ, តត្ថ មនោវិញ្ញាណម្បិ ឧប្បជ្ជតិ, ន ចក្ខុវិញ្ញាណំ មនោវិញ្ញាណំ អាណាបេតិ ‘យត្ថាហំ ឧប្បជ្ជាមិ , ត្វម្បិ តត្ថ ឧប្បជ្ជាហី’តិ, នាបិ មនោវិញ្ញាណំ ចក្ខុវិញ្ញាណំ អាណាបេតិ ‘យត្ថ ត្វំ ឧប្បជ្ជិស្សសិ, អហម្បិ តត្ថ ឧប្បជ្ជិស្សាមី’តិ, អនាលាបោ តេសំ អញ្ញមញ្ញេហិ, ទ្វារត្តា ឧប្បជ្ជន្តី”តិ។

“កថំ, ភន្តេ នាគសេន, ចិណ្ណត្តា យត្ថ ចក្ខុវិញ្ញាណំ ឧប្បជ្ជតិ, តត្ថ មនោវិញ្ញាណម្បិ ឧប្បជ្ជតិ?ឱបម្មំ ករោហី”តិ។ “តំ កឹ មញ្ញសិ, មហារាជ, បឋមំ ឯកំ សកដំ គច្ឆេយ្យ, អថ ទុតិយំ សកដំ កតមេន គច្ឆេយ្យា”តិ? “យេន, ភន្តេ, បុរិមំ សកដំ គតំ, តម្បិ តេន គច្ឆេយ្យា”តិ។

“កឹ នុ ខោ, មហារាជ, បុរិមំ សកដំ បច្ឆិមំ សកដំ អាណាបេតិ ‘យេនាហំ គច្ឆាមិ, ត្វម្បិ តេន គច្ឆាហី’តិ, បច្ឆិមំ វា សកដំ បុរិមំ សកដំ អាណាបេតិ ‘យេន ត្វំ គច្ឆិស្សសិ, អហម្បិ តេន គច្ឆិស្សាមី’”តិ។ “ន ហិ, ភន្តេ, អនាលាបោ តេសំ អញ្ញមញ្ញេហិ, ចិណ្ណត្តា គច្ឆន្តី”តិ។ “ឯវមេវ ខោ, មហារាជ, ចិណ្ណត្តា យត្ថ ចក្ខុវិញ្ញាណំ ឧប្បជ្ជតិ, តត្ថ មនោវិញ្ញាណម្បិ ឧប្បជ្ជតិ, ន ចក្ខុវិញ្ញាណំ មនោវិញ្ញាណំ អាណាបេតិ ‘យត្ថាហំ ឧប្បជ្ជាមិ, ត្វម្បិ តត្ថ ឧប្បជ្ជាហី’តិ, នាបិ មនោវិញ្ញាណំ ចក្ខុវិញ្ញាណំ អាណាបេតិ ‘យត្ថ ត្វំ ឧប្បជ្ជិស្សសិ, អហម្បិ តត្ថ ឧប្បជ្ជិស្សាមី’តិ, អនាលាបោ តេសំ អញ្ញមញ្ញេហិ, ចិណ្ណត្តា ឧប្បជ្ជន្តី”តិ។

“កថំ, ភន្តេ នាគសេន, សមុទាចរិតត្តា យត្ថ ចក្ខុវិញ្ញាណំ ឧប្បជ្ជតិ, តត្ថ មនោវិញ្ញាណម្បិ ឧប្បជ្ជតិ? ឱបម្មំ ករោហី”តិ។ “យថា, មហារាជ, មុទ្ទាគណនាសង្ខ្យាលេខាសិប្បដ្ឋានេសុ អាទិកម្មិកស្ស ទន្ធាយនា ភវតិ, អថាបរេន សមយេន និសម្មកិរិយាយ សមុទាចរិតត្តា អទន្ធាយនា ភវតិ។ ឯវមេវ ខោ, មហារាជ, សមុទាចរិតត្តា យត្ថ ចក្ខុវិញ្ញាណំ ឧប្បជ្ជតិ, តត្ថ មនោវិញ្ញាណម្បិ ឧប្បជ្ជតិ, ន ចក្ខុវិញ្ញាណំ មនោវិញ្ញាណំ អាណាបេតិ ‘យត្ថាហំ ឧប្បជ្ជាមិ, ត្វម្បិ តត្ថ ឧប្បជ្ជាហី’តិ, នាបិ មនោវិញ្ញាណំ ចក្ខុវិញ្ញាណំ អាណាបេតិ ‘យត្ថ ត្វំ ឧប្បជ្ជិស្សសិ, អហម្បិ តត្ថ ឧប្បជ្ជិស្សាមី’តិ, អនាលាបោ តេសំ អញ្ញមញ្ញេហិ, សមុទាចរិតត្តា ឧប្បជ្ជន្តី”តិ។

“ភន្តេ នាគសេន, យត្ថ សោតវិញ្ញាណំ ឧប្បជ្ជតិ, តត្ថ មនោវិញ្ញាណម្បិ ឧប្បជ្ជតីតិ…បេ… យត្ថ ឃានវិញ្ញាណំ ឧប្បជ្ជតិ…បេ… យត្ថ ជិវ្ហាវិញ្ញាណំ ឧប្បជ្ជតិ …បេ… យត្ថ កាយវិញ្ញាណំ ឧប្បជ្ជតិ, តត្ថ មនោវិញ្ញាណម្បិ ឧប្បជ្ជតី”តិ? “អាម, មហារាជ, យត្ថ កាយវិញ្ញាណំ ឧប្បជ្ជតិ, តត្ថ មនោវិញ្ញាណម្បិ ឧប្បជ្ជតី”តិ។

“កឹ នុ ខោ, ភន្តេ នាគសេន, បឋមំ កាយវិញ្ញាណំ ឧប្បជ្ជតិ, បច្ឆា មនោវិញ្ញាណំ, ឧទាហុ មនោវិញ្ញាណំ បឋមំ ឧប្បជ្ជតិ, បច្ឆា កាយវិញ្ញាណ”ន្តិ? “កាយវិញ្ញាណំ, មហារាជ, បឋមំ ឧប្បជ្ជតិ, បច្ឆា មនោវិញ្ញាណ”ន្តិ។

“កឹ នុ ខោ, ភន្តេ នាគសេន,…បេ… អនាលាបោ តេសំ អញ្ញមញ្ញេហិ, សមុទាចរិតត្តា ឧប្បជ្ជន្តី”តិ។

“កល្លោសិ, ភន្តេ នាគសេនា”តិ។

ចក្ខុវិញ្ញាណាទិបញ្ហោ សត្តមោ។

៨. ផស្សលក្ខណបញ្ហោ

៨. រាជា អាហ “ភន្តេ នាគសេន, យត្ថ មនោវិញ្ញាណំ ឧប្បជ្ជតិ, ផស្សោបិ វេទនាបិ តត្ថ ឧប្បជ្ជតី”តិ? “អាម, មហារាជ, យត្ថ មនោវិញ្ញាណំ ឧប្បជ្ជតិ, ផស្សោបិ តត្ថ ឧប្បជ្ជតិ, វេទនាបិ តត្ថ ឧប្បជ្ជតិ, សញ្ញាបិ តត្ថ ឧប្បជ្ជតិ, ចេតនាបិ តត្ថ ឧប្បជ្ជតិ, វិតក្កោបិ តត្ថ ឧប្បជ្ជតិ, វិចារោបិ តត្ថ ឧប្បជ្ជតិ, សព្ពេបិ ផស្សប្បមុខា ធម្មា តត្ថ ឧប្បជ្ជន្តី”តិ។

“ភន្តេ នាគសេន, កឹលក្ខណោ ផស្សោ”តិ? “ផុសនលក្ខណោ, មហារាជ, ផស្សោ”តិ។

“ឱបម្មំ ករោហី”តិ។ “យថា, មហារាជ, ទ្វេ មេណ្ឌា យុជ្ឈេយ្យុំ, តេសុ យថា ឯកោ មេណ្ឌោ, ឯវំ ចក្ខុ ទដ្ឋព្ពំ យថា ទុតិយោ មេណ្ឌោ, ឯវំ រូបំ ទដ្ឋព្ពំ។ យថា តេសំ សន្និបាតោ, ឯវំ ផស្សោ ទដ្ឋព្ពោ”តិ។

“ភិយ្យោ ឱបម្មំ ករោហី”តិ។ “យថា, មហារាជ, ទ្វេ បាណី វជ្ជេយ្យុំ, តេសុ យថា ឯកោ បាណិ, ឯវំ ចក្ខុ ទដ្ឋព្ពំ។ យថា ទុតិយោ បាណិ, ឯវំ រូបំ ទដ្ឋព្ពំ។ យថា តេសំ សន្និបាតោ, ឯវំ ផស្សោ ទដ្ឋព្ពោ”តិ។

“ភិយ្យោ ឱបម្មំ ករោហី”តិ។ “យថា, មហារាជ, ទ្វេ សម្មា វជ្ជេយ្យុំ, តេសុ យថា ឯកោ សម្មោ, ឯវំ ចក្ខុ ទដ្ឋព្ពំ។ យថា ទុតិយោ សម្មោ, ឯវំ រូបំ ទដ្ឋព្ពំ។ យថា តេសំ សន្និបាតោ, ឯវំ ផស្សោ ទដ្ឋព្ពោ”តិ។

“កល្លោសិ, ភន្តេ នាគសេនា”តិ។

ផស្សលក្ខណបញ្ហោ អដ្ឋមោ។

៩. វេទនាលក្ខណបញ្ហោ

៩. “ភន្តេ នាគសេន, កឹលក្ខណា វេទនា”តិ? “វេទយិតលក្ខណា, មហារាជ, វេទនា អនុភវនលក្ខណា ចា”តិ។

“ឱបម្មំ ករោហី”តិ។ “យថា, មហារាជ, កោចិទេវ បុរិសោ រញ្ញោ អធិការំ ករេយ្យ, តស្ស រាជា តុដ្ឋោ អធិការំ ទទេយ្យ, សោ តេន អធិការេន បញ្ចហិ កាមគុណេហិ សមប្បិតោ សមង្គិភូតោ បរិចរេយ្យ, តស្ស ឯវមស្ស ‘មយា ខោ បុព្ពេ រញ្ញោ អធិការោ កតោ, តស្ស មេ រាជា តុដ្ឋោ អធិការំ អទាសិ, ស្វាហំ តតោនិទានំ ឥមំ ឯវរូបំ វេទនំ វេទយាមី’តិ។

“យថា វា បន, មហារាជ, កោចិទេវ បុរិសោ កុសលំ កម្មំ កត្វា កាយស្ស ភេទា បរំ មរណា សុគតឹ សគ្គំ លោកំ ឧបបជ្ជេយ្យ, សោ ច តត្ថ ទិព្ពេហិ បញ្ចហិ កាមគុណេហិ សមប្បិតោ សមង្គិភូតោ បរិចរេយ្យ, តស្ស ឯវមស្ស ‘ស្វាហំ ខោ បុព្ពេ កុសលំ កម្មំ អកាសឹ, សោហំ តតោនិទានំ ឥមំ ឯវរូបំ វេទនំ វេទយាមី’តិ, ឯវំ ខោ, មហារាជ, វេទយិតលក្ខណា វេទនា អនុភវនលក្ខណា ចា”តិ។

“កល្លោសិ , ភន្តេ នាគសេនា”តិ។

វេទនាលក្ខណបញ្ហោ នវមោ។

១០. សញ្ញាលក្ខណបញ្ហោ

១០. “ភន្តេ នាគសេន, កឹលក្ខណា សញ្ញា”តិ? “សញ្ជាននលក្ខណា, មហារាជ, សញ្ញា។ កឹ សញ្ជានាតិ? នីលម្បិ សញ្ជានាតិ, បីតម្បិ សញ្ជានាតិ, លោហិតម្បិ សញ្ជានាតិ, ឱទាតម្បិ សញ្ជានាតិ, មញ្ជិដ្ឋម្បិ [មញ្ជេដ្ឋម្បិ (សី. បី.)] សញ្ជានាតិ។ ឯវំ ខោ, មហារាជ, សញ្ជាននលក្ខណា សញ្ញា”តិ។

“ឱបម្មំ ករោហី”តិ។ “យថា, មហារាជ, រញ្ញោ ភណ្ឌាគារិកោ ភណ្ឌាគារំ បវិសិត្វា នីលបីត លោហិតោទាតមញ្ជិដ្ឋានិ [មញ្ជេដ្ឋានិ (សី. បី.)] រាជភោគានិ រូបានិ បស្សិត្វា សញ្ជានាតិ។ ឯវំ ខោ, មហារាជ, សញ្ជាននលក្ខណា សញ្ញា”តិ។

“កល្លោសិ, ភន្តេ នាគសេនា”តិ។

សញ្ញាលក្ខណបញ្ហោ ទសមោ។

១១. ចេតនាលក្ខណបញ្ហោ

១១. “ភន្តេ នាគសេន, កឹលក្ខណា ចេតនា”តិ? “ចេតយិតលក្ខណា, មហារាជ, ចេតនា អភិសង្ខរណលក្ខណា ចា”តិ។

“ឱបម្មំ ករោហី”តិ។ “យថា, មហារាជ, កោចិទេវ បុរិសោ វិសំ អភិសង្ខរិត្វា អត្តនា ច បិវេយ្យ, បរេ ច បាយេយ្យ, សោ អត្តនាបិ ទុក្ខិតោ ភវេយ្យ, បរេបិ ទុក្ខិតា ភវេយ្យុំ។ ឯវមេវ ខោ, មហារាជ, ឥធេកច្ចោ បុគ្គលោ អកុសលំ កម្មំ ចេតនាយ ចេតយិត្វា កាយស្ស ភេទា បរំ មរណា អបាយំ ទុគ្គតឹ វិនិបាតំ និរយំ ឧបបជ្ជេយ្យ។ យេបិ តស្ស អនុសិក្ខន្តិ , តេបិ កាយស្ស ភេទា បរំ មរណា អបាយំ ទុគ្គតឹ វិនិបាតំ និរយំ ឧបបជ្ជន្តិ។

“យថា វា បន, មហារាជ, កោចិទេវ បុរិសោ សប្បិនវនីតតេលមធុផាណិតំ ឯកជ្ឈំ អភិសង្ខរិត្វា អត្តនា ច បិវេយ្យ, បរេ ច បាយេយ្យ, សោ អត្តនា សុខិតោ ភវេយ្យ, បរេបិ សុខិតា ភវេយ្យុំ។ ឯវមេវ ខោ, មហារាជ, ឥធេកច្ចោ បុគ្គលោ កុសលំ កម្មំ ចេតនាយ ចេតយិត្វា កាយស្ស ភេទា បរំ មរណា សុគតឹ សគ្គំ លោកំ ឧបបជ្ជតិ។ យេបិ តស្ស អនុសិក្ខន្តិ, តេបិ កាយស្ស ភេទា បរំ មរណា សុគតឹ សគ្គំ លោកំ ឧបបជ្ជន្តិ។ ឯវំ ខោ, មហារាជ, ចេតយិតលក្ខណា ចេតនា អភិសង្ខរណលក្ខណា ចា”តិ។

“កល្លោសិ, ភន្តេ នាគសេនា”តិ។

ចេតនាលក្ខណបញ្ហោ ឯកាទសមោ។

១២. វិញ្ញាណលក្ខណបញ្ហោ

១២. “ភន្តេ នាគសេន, កឹលក្ខណំ វិញ្ញាណ”ន្តិ? “វិជាននលក្ខណំ, មហារាជ, វិញ្ញាណ”ន្តិ។

“ឱបម្មំ ករោហី”តិ។ “យថា, មហារាជ, នគរគុត្តិកោ មជ្ឈេ នគរសិង្ឃាដកេ និសិន្នោ បស្សេយ្យ បុរត្ថិមទិសតោ បុរិសំ អាគច្ឆន្តំ, បស្សេយ្យ ទក្ខិណទិសតោ បុរិសំ អាគច្ឆន្តំ, បស្សេយ្យ បច្ឆិមទិសតោ បុរិសំ អាគច្ឆន្តំ, បស្សេយ្យ ឧត្តរទិសតោ បុរិសំ អាគច្ឆន្តំ។ ឯវមេវ ខោ, មហារាជ, យញ្ច បុរិសោ ចក្ខុនា រូបំ បស្សតិ, តំ វិញ្ញាណេន វិជានាតិ។ យញ្ច សោតេន សទ្ទំ សុណាតិ, តំ វិញ្ញាណេន វិជានាតិ។ យញ្ច ឃានេន គន្ធំ ឃាយតិ, តំ វិញ្ញាណេន វិជានាតិ។ យញ្ច ជិវ្ហាយ រសំ សាយតិ, តំ វិញ្ញាណេន វិជានាតិ។ យញ្ច កាយេន ផោដ្ឋព្ពំ ផុសតិ, តំ វិញ្ញាណេន វិជានាតិ, យញ្ច មនសា ធម្មំ វិជានាតិ, តំ វិញ្ញាណេន វិជានាតិ។ ឯវំ ខោ, មហារាជ, វិជាននលក្ខណំ វិញ្ញាណ”ន្តិ។

“កល្លោសិ , ភន្តេ នាគសេនា”តិ។

វិញ្ញាណលក្ខណបញ្ហោ ទ្វាទសមោ។

១៣. វិតក្កលក្ខណបញ្ហោ

១៣. “ភន្តេ នាគសេន, កឹលក្ខណោ វិតក្កោ”តិ? “អប្បនាលក្ខណោ មហារាជ, វិតក្កោ”តិ។

“ឱបម្មំ ករោហី”តិ។ “យថា, មហារាជ, វឌ្ឍកី សុបរិកម្មកតំ ទារុំ សន្ធិស្មឹ អប្បេតិ, ឯវមេវ ខោ, មហារាជ, អប្បនាលក្ខណោ វិតក្កោ”តិ។

“កល្លោសិ, ភន្តេ នាគសេនា”តិ។

វិតក្កលក្ខណបញ្ហោ តេរសមោ។

១៤. វិចារលក្ខណបញ្ហោ

១៤. “ភន្តេ នាគសេន, កឹលក្ខណោ វិចារោ”តិ? “អនុមជ្ជនលក្ខណោ, មហារាជ, វិចារោ”តិ។

“ឱបម្មំ ករោហី”តិ។ “យថា, មហារាជ, កំសថាលំ អាកោដិតំ បច្ឆា អនុរវតិ អនុសន្ទហតិ [អនុសទ្ទាយតិ (ក.)], យថា, មហារាជ, អាកោដនា, ឯវំ វិតក្កោ ទដ្ឋព្ពោ។ យថា អនុរវនា [អនុមជ្ជនា (ក.)], ឯវំ វិចារោ ទដ្ឋព្ពោ”តិ។

“កល្លោសិ , ភន្តេ នាគសេនា”តិ។

វិចារលក្ខណបញ្ហោ ចុទ្ទសមោ។

វិចារវគ្គោ តតិយោ។

ឥមស្មឹ វគ្គេ ចុទ្ទស បញ្ហា។

៤. និព្ពានវគ្គោ

១. ផស្សាទិវិនិព្ភុជនបញ្ហោ

១. រាជា អាហ “ភន្តេ នាគសេន, សក្កា ឥមេសំ ធម្មានំ ឯកតោភាវគតានំ វិនិព្ភុជិត្វា វិនិព្ភុជិត្វា នានាករណំ បញ្ញាបេតុំ ‘អយំ ផស្សោ, អយំ វេទនា, អយំ សញ្ញា, អយំ ចេតនា, ឥទំ វិញ្ញាណំ, អយំ វិតក្កោ, អយំ វិចារោ’តិ”? “ន សក្កា, មហារាជ, ឥមេសំ ធម្មានំ ឯកតោភាវគតានំ វិនិព្ភុជិត្វា វិនិព្ភុជិត្វា នានាករណំ បញ្ញាបេតុំ ‘អយំ ផស្សោ, អយំ វេទនា, អយំ សញ្ញា, អយំ ចេតនា, ឥទំ វិញ្ញាណំ, អយំ វិតក្កោ, អយំ វិចារោ’”តិ។

“ឱបម្មំ ករោហី”តិ។ “យថា, មហារាជ, រញ្ញោ សូទោ អរសំ វា រសំ វា [យូសំ វា រសំ វា (សី. ស្យា. បី.)] ករេយ្យ, សោ តត្ថ ទធិម្បិ បក្ខិបេយ្យ, លោណម្បិ បក្ខិបេយ្យ, សិង្គិវេរម្បិ បក្ខិបេយ្យ, ជីរកម្បិ បក្ខិបេយ្យ, មរិចម្បិ បក្ខិបេយ្យ, អញ្ញានិបិ បការានិ បក្ខិបេយ្យ, តមេនំ រាជា ឯវំ វទេយ្យ, ‘ទធិស្ស មេ រសំ អាហរ, លោណស្ស មេ រសំ អាហរ, សិង្គិវេរស្ស មេ រសំ អាហរ, ជីរកស្ស មេ រសំ អាហរ, មរិចស្ស មេ រសំ អាហរ, សព្ពេសំ មេ បក្ខិត្តានំ រសំ អាហរា’តិ។ សក្កា នុ ខោ, មហារាជ, តេសំ រសានំ ឯកតោភាវគតានំ វិនិព្ភុជិត្វា វិនិព្ភុជិត្វា រសំ អាហរិតុំ អម្បិលត្តំ វា លវណត្តំ វា តិត្តកត្តំ វា កដុកត្តំ វា កសាយត្តំ វា មធុរត្តំ វា”តិ? “ន ហិ, ភន្តេ, សក្កា តេសំ រសានំ ឯកតោភាវគតានំ វិនិព្ភុជិត្វា វិនិព្ភុជិត្វា រសំ អាហរិតុំ អម្បិលត្តំ វា លវណត្តំ វា តិត្តកត្តំ វា កដុកត្តំ វា កសាយត្តំ វា មធុរត្តំ វា, អបិ ច ខោ បន សកេន សកេន លក្ខណេន ឧបដ្ឋហន្តី”តិ។ “ឯវមេវ ខោ, មហារាជ, ន សក្កា ឥមេសំ ធម្មានំ ឯកតោភាវគតានំ វិនិព្ភុជិត្វា វិនិព្ភុជិត្វា នានាករណំ បញ្ញាបេតុំ ‘អយំ ផស្សោ, អយំ វេទនា, អយំ សញ្ញា, អយំ ចេតនា, ឥទំ វិញ្ញាណំ, អយំ វិតក្កោ, អយំ វិចារោ’តិ, អបិ ច ខោ បន សកេន សកេន លក្ខណេន ឧបដ្ឋហន្តី”តិ។

“កល្លោសិ , ភន្តេ នាគសេនា”តិ។

ផស្សាទិវិនិព្ភុជនបញ្ហោ បឋមោ។

២. នាគសេនបញ្ហោ

២. ថេរោ អាហ “លោណំ, មហារាជ, ចក្ខុវិញ្ញេយ្យ”ន្តិ។ “អាម, ភន្តេ, ចក្ខុវិញ្ញេយ្យ”ន្តិ។ “សុដ្ឋុ ខោ, មហារាជ, ជានាហី”តិ។ “កឹ បន, ភន្តេ, ជិវ្ហាវិញ្ញេយ្យ”ន្តិ? “អាម, មហារាជ, ជិវ្ហាវិញ្ញេយ្យ”ន្តិ។ “កឹ បន, ភន្តេ, សព្ពំ លោណំ ជិវ្ហាយ វិជានាតី”តិ? “អាម, មហារាជ, សព្ពំ លោណំ ជិវ្ហាយ វិជានាតិ”។

“យទិ, ភន្តេ, សព្ពំ លោណំ ជិវ្ហាយ វិជានាតិ, កិស្ស បន តំ សកដេហិ ពលីពទ្ទា [ពលិពទ្ទា (សី. បី.)] អាហរន្តិ, ននុ លោណមេវ អាហរិតព្ព”ន្តិ? “ន សក្កា, មហារាជ, លោណមេវ អាហរិតុំ ឯកតោភាវគតា ឯតេ

ធម្មា គោចរនានត្តគតា លោណំ គរុភាវោ ចាតិ។ សក្កា បន, មហារាជ, លោណំ តុលាយ តុលយិតុ”ន្តិ? “អាម, ភន្តេ, សក្កា”តិ។ “ន សក្កា, មហារាជ, លោណំ តុលាយ តុលយិតុំ, គរុភាវោ តុលាយ តុលិយតី”តិ។

“កល្លោសិ, ភន្តេ នាគសេនា”តិ។

នាគសេនបញ្ហោ ទុតិយោ។

៣. បញ្ចាយតនកម្មនិព្ពត្តបញ្ហោ

៣. រាជា អាហ “ភន្តេ នាគសេន, យានិមានិ បញ្ចាយតនានិ, កឹ នុ តានិ នានាកម្មេហិ និព្ពត្តានិ, ឧទាហុ ឯកេន កម្មេនា”តិ? “នានាកម្មេហិ, មហារាជ, និព្ពត្តានិ, ន ឯកេន កម្មេនា”តិ។

“ឱបម្មំ ករោហី”តិ។ “តំ កឹ មញ្ញសិ, មហារាជ, ឯកស្មិំ ខេត្តេ នានាពីជានិ វបេយ្យុំ , តេសំ នានាពីជានំ នានាផលានិ និព្ពត្តេយ្យុ”ន្តិ? “អាម, ភន្តេ, និព្ពត្តេយ្យុ”ន្តិ។ “ឯវមេវ ខោ, មហារាជ, យានិ យានិ បញ្ចាយតនានិ, តានិ តានិ នានាកម្មេហិ និព្ពត្តានិ, ន ឯកេន កម្មេនា”តិ។

“កល្លោសិ, ភន្តេ នាគសេនា”តិ។

បញ្ចាយតនកម្មនិព្ពត្តបញ្ហោ តតិយោ។

៤. កម្មនានាករណបញ្ហោ

៤. រាជា អាហ “ភន្តេ នាគសេន, កេន ការណេន មនុស្សា ន សព្ពេ សមកា, អញ្ញេ អប្បាយុកា, អញ្ញេ ទីឃាយុកា, អញ្ញេ ពហ្វាពាធា អញ្ញេ អប្បាពាធា, អញ្ញេ ទុព្ពណ្ណា, អញ្ញេ វណ្ណវន្តោ, អញ្ញេ អប្បេសក្ខា, អញ្ញេ មហេសក្ខា, អញ្ញេ អប្បភោគា, អញ្ញេ មហាភោគា, អញ្ញេ នីចកុលីនា, អញ្ញេ មហាកុលីនា, អញ្ញេ ទុប្បញ្ញា, អញ្ញេ បញ្ញវន្តោ”តិ?

ថេរោ អាហ “កិស្ស បន, មហារាជ, រុក្ខា ន សព្ពេ សមកា, អញ្ញេ អម្ពិលា, អញ្ញេ លវណា, អញ្ញេ តិត្តកា, អញ្ញេ កដុកា, អញ្ញេ កសាវា, អញ្ញេ មធុរា”តិ? “មញ្ញាមិ, ភន្តេ, ពីជានំ នានាករណេនា”តិ។ “ឯវមេវ ខោ, មហារាជ, កម្មានំ នានាករណេន មនុស្សា ន សព្ពេ សមកា, អញ្ញេ អប្បាយុកា, អញ្ញេ ទីឃាយុកា, អញ្ញេ ពហ្វាពាធា, អញ្ញេ អប្បាពាធា, អញ្ញេ ទុព្ពណ្ណា, អញ្ញេ វណ្ណវន្តោ, អញ្ញេ អប្បេសក្ខា, អញ្ញេ មហេសក្ខា, អញ្ញេ អប្បភោគា, អញ្ញេ មហាភោគា, អញ្ញេ នីចកុលីនា, អញ្ញេ មហាកុលីនា, អញ្ញេ ទុប្បញ្ញា, អញ្ញេ បញ្ញវន្តោ។ ភាសិតម្បេតំ មហារាជ ភគវតា – ‘កម្មស្សកា, មាណវ, សត្តា កម្មទាយាទា កម្មយោនី កម្មពន្ធូ កម្មប្បដិសរណា, កម្មំ សត្តេ វិភជតិ យទិទំ ហីនប្បណីតតាយា’”តិ។

“កល្លោសិ, ភន្តេ នាគសេនា”តិ។

កម្មនានាករណបញ្ហោ ចតុត្ថោ។

៥. វាយាមករណបញ្ហោ

៥. រាជា អាហ “ភន្តេ នាគសេន, តុម្ហេ ភណថ ‘កិន្តិ ឥមំ ទុក្ខំ និរុជ្ឈេយ្យ, អញ្ញញ្ច ទុក្ខំ នុប្បជ្ជេយ្យា’តិ ។ ឯតទត្ថា, មហារាជ, អម្ហាកំ បព្ពជ្ជា”តិ។ “កឹ បដិកច្ចេវ វាយមិតេន, ននុ សម្បត្តេ កាលេ វាយមិតព្ព”ន្តិ? ថេរោ អាហ “សម្បត្តេ កាលេ, មហារាជ, វាយាមោ អកិច្ចករោ ភវតិ, បដិកច្ចេវ វាយាមោ កិច្ចករោ ភវតី”តិ។

“ឱបម្មំ ករោហី”តិ។ “តំ កឹ មញ្ញសិ, មហារាជ, យទា ត្វំ បិបាសិតោ ភវេយ្យាសិ, តទា ត្វំ ឧទបានំ ខណាបេយ្យាសិ, តឡាកំ ខណាបេយ្យាសិ ‘បានីយំ បិវិស្សាមី’តិ? “ន ហិ, ភន្តេ”តិ។ “ឯវមេវ ខោ, មហារាជ, សម្បត្តេ កាលេ វាយាមោ អកិច្ចករោ ភវតិ, បដិកច្ចេវ វាយាមោ កិច្ចករោ ភវតី”តិ។

“ភិយ្យោ ឱបម្មំ ករោហី”តិ។ “តំ កឹ មញ្ញសិ, មហារាជ, យទា ត្វំ ពុភុក្ខិតោ ភវេយ្យាសិ, តទា ត្វំ ខេត្តំ កសាបេយ្យាសិ, សាលី រោបាបេយ្យាសិ, ធញ្ញំ អតិហរាបេយ្យាសិ ‘ភត្តំ ភុញ្ជិស្សាមី’តិ? “ន ហិ, ភន្តេ”តិ។ “ឯវមេវ

ខោ, មហារាជ, សម្បត្តេ កាលេ វាយាមោ អកិច្ចករោ ភវតិ, បដិកច្ចេវ វាយាមោ កិច្ចករោ ភវតីតិ។

“ភិយ្យោ ឱបម្មំ ករោហី”តិ។ “តំ កឹ មញ្ញសិ, មហារាជ, យទា តេ សង្គាមោ បច្ចុបដ្ឋិតោ ភវេយ្យ, តទា ត្វំ បរិខំ ខណាបេយ្យាសិ, បាការំ ការាបេយ្យាសិ, គោបុរំ ការាបេយ្យាសិ, អដ្ដាលកំ ការាបេយ្យាសិ, ធញ្ញំ អតិហរាបេយ្យាសិ, តទា ត្វំ ហត្ថិស្មឹ សិក្ខេយ្យាសិ, អស្សស្មឹ សិក្ខេយ្យាសិ, រថស្មឹ សិក្ខេយ្យាសិ, ធនុស្មឹ សិក្ខេយ្យាសិ, ថរុស្មឹ សិក្ខេយ្យាសី”តិ? “ន ហិ, ភន្តេ”តិ។ “ឯវមេវ ខោ, មហារាជ, សម្បត្តេ កាលេ វាយាមោ អកិច្ចករោ ភវតិ, បដិកច្ចេវ វាយាមោ កិច្ចករោ ភវតិ។ ភាសិតម្បេតំ មហារាជ ភគវតា –

“‘បដិកច្ចេវ តំ កយិរា, យំ ជញ្ញា ហិតមត្តនោ;
ន សាកដិកចិន្តាយ, មន្តា ធីរោ បរក្កមេ។

“‘យថា សាកដិកោ មដ្ឋំ [នាម (សី. បី. ក.) សំ. និ. ១.១០៣], សមំ ហិត្វា មហាបថំ;
វិសមំ មគ្គមារុយ្ហ, អក្ខច្ឆិន្នោវ ឈាយតិ។

“‘ឯវំ ធម្មា អបក្កម្ម, អធម្មមនុវត្តិយ;
មន្ទោ មច្ចុមុខំ បត្តោ, អក្ខច្ឆិន្នោវ ឈាយតី’”តិ [សោចតីតិ (សព្ពត្ថ)]។

“កល្លោសិ, ភន្តេ នាគសេនា”តិ។

វាយាមករណបញ្ហោ បញ្ចមោ។

៦. នេរយិកគ្គិឧណ្ហភាវបញ្ហោ

៦. រាជា អាហ “ភន្តេ នាគសេន, តុម្ហេ ភណថ ‘បាកតិកអគ្គិតោ នេរយិកោ អគ្គិ មហាភិតាបតរោ ហោតិ, ខុទ្ទកោបិ បាសាណោ បាកតិកេ អគ្គិម្ហិ បក្ខិត្តោ ទិវសម្បិ បច្ចមានោ [ធមមានោ (សី. បី.)] ន វិលយំ គច្ឆតិ, កូដាគារមត្តោបិ បាសាណោ នេរយិកគ្គិម្ហិ បក្ខិត្តោ ខណេន វិលយំ គច្ឆតី’តិ, ឯតំ វចនំ ន សទ្ទហាមិ, ឯវញ្ច បន វទេថ ‘យេ ច តត្ថ ឧប្បន្នា សត្តា, តេ អនេកានិបិ វស្សសហស្សានិ និរយេ បច្ចមានា ន វិលយំ គច្ឆន្តី’តិ, តម្បិ វចនំ ន សទ្ទហាមី”តិ។

ថេរោ អាហ “តំ កឹ មញ្ញសិ, មហារាជ, យា តា សន្តិ មករិនិយោបិ សុសុមារិនិយោបិ កច្ឆបិនិយោបិ មោរិនិយោបិ កបោតិនិយោបិ, កឹនុ តា កក្ខឡានិ បាសាណានិ សក្ខរាយោ ច ខាទន្តី”តិ? “អាម, ភន្តេ, ខាទន្តី”តិ។ “កឹ បន តានិ តាសំ កុច្ឆិយំ កោដ្ឋព្ភន្តរគតានិ វិលយំ គច្ឆន្តី”តិ? “អាម, ភន្តេ, វិលយំ គច្ឆន្តី”តិ។ “យោ បន តាសំ កុច្ឆិយំ គព្ភោ, សោបិ វិលយំ គច្ឆតី”តិ? “ន ហិ ភន្តេ”តិ។ “កេន ការណេនា”តិ? “មញ្ញាមិ, ភន្តេ, កម្មាធិកតេន ន វិលយំ គច្ឆតី”តិ។ “ឯវមេវ ខោ, មហារាជ, កម្មាធិកតេន នេរយិកា សត្តា អនេកានិបិ វស្សសហស្សានិ និរយេ បច្ចមានា ន វិលយំ គច្ឆន្តិ។ ភាសិតម្បេតំ, មហារាជ, ភគវតា – ‘សោ ន តាវ កាលំ ករោតិ, យាវ ន តំ បាបកម្មំ ព្យន្តីហោតី’”តិ។

“ភិយ្យោ ឱបម្មំ ករោហី”តិ។ “តំ កឹ មញ្ញសិ, មហារាជ, យា តា សន្តិ សីហិនិយោបិ ព្យគ្ឃិនិយោបិ ទីបិនិយោបិ កុក្កុរិនិយោបិ, កឹនុ តា កក្ខឡានិ អដ្ឋិកានិ មំសានិ ខាទន្តីតិ? “អាម, ភន្តេ, ខាទន្តី”តិ។ “កឹ បន តានិ តាសំ កុច្ឆិយំ កោដ្ឋព្ភន្តរគតានិ វិលយំ គច្ឆន្តី”តិ? “អាម, ភន្តេ, វិលយំ គច្ឆន្តី”តិ។ “យោ បន តាសំ កុច្ឆិយំ គព្ភោ, សោបិ វិលយំ គច្ឆតី”តិ? “ន ហិ ភន្តេ”តិ។ “កេន ការណេនា”តិ? “មញ្ញាមិ, ភន្តេ, កម្មាធិកតេន ន វិលយំ គច្ឆតី”តិ។ “ឯវមេវ ខោ, មហារាជ, កម្មាធិកតេន នេរយិកា សត្តា អនេកានិបិ វស្សសហស្សានិ និរយេ បច្ចមានា ន វិលយំ គច្ឆន្តី”តិ។

“ភិយ្យោ ឱបម្មំ ករោហី”តិ។ “តំ កឹ មញ្ញសិ, មហារាជ, យា តា សន្តិ យោនកសុខុមាលិនិយោបិ ខត្តិយសុខុមាលិនិយោបិ ព្រាហ្មណសុខុមាលិនិយោបិ គហបតិសុខុមាលិនិយោបិ, កឹនុ តា កក្ខឡានិ ខជ្ជកានិ មំសានិ ខាទន្តី”តិ? “អាម, ភន្តេ, ខាទន្តី”តិ។ “កឹ បន តានិ តាសំ កុច្ឆិយំ កោដ្ឋព្ភន្តរគតានិ វិលយំ គច្ឆន្តី”តិ? “អាម, ភន្តេ, វិលយំ គច្ឆន្តី”តិ។ “យោ បន តាសំ កុច្ឆិយំ គព្ភោ សោបិ វិលយំ គច្ឆតី”តិ? “ន ហិ ភន្តេ”តិ។ “កេន ការណេនា”តិ។ “មញ្ញាមិ, ភន្តេ, កម្មាធិកតេន ន វិលយំ គច្ឆតី”តិ។ “ឯវមេវ ខោ, មហារាជ,

កម្មាធិកតេន នេរយិកា សត្តា អនេកានិបិ វស្សសហស្សានិ និរយេ បច្ចមានា ន វិលយំ គច្ឆន្តិ។ ភាសិតម្បេតំ, មហារាជ, ភគវតា – “សោ ន តាវ កាលំ ករោតិ, យាវ ន តំ បាបកម្មំ ព្យន្តីហោតី”តិ។

“កល្លោសិ, ភន្តេ នាគសេនា”តិ។

នេរយិកគ្គិឧណ្ហភាវបញ្ហោ ឆដ្ឋោ។

៧. បថវិសន្ធារកបញ្ហោ

៧. រាជា អាហ “ភន្តេ នាគសេន, តុម្ហេ ភណថ ‘អយំ មហា បថវី ឧទកេ បតិដ្ឋិតា, ឧទកំ វាតេ បតិដ្ឋិតំ, វាតោ អាកាសេ បតិដ្ឋិតោ’តិ, ឯតម្បិ វចនំ ន សទ្ទហាមី”តិ។ ថេរោ ធម្មករកេន [ធម្មករណេន (ក.)] ឧទកំ គហេត្វា រាជានំ មិលិន្ទំ សញ្ញាបេសិ “យថា, មហារាជ, ឥមំ ឧទកំ វាតេន អាធារិតំ, ឯវំ តម្បិ ឧទកំ វាតេន អាធារិត”ន្តិ។

“កល្លោសិ , ភន្តេ នាគសេនា”តិ។

បថវិសន្ធារកបញ្ហោ សត្តមោ។

៨. និរោធនិព្ពានបញ្ហោ

៨. រាជា អាហ “ភន្តេ នាគសេន, និរោធោ និព្ពាន”ន្តិ? “អាម, មហារាជ, និរោធោ និព្ពាន”ន្តិ។ “កថំ, ភន្តេ , នាគសេន, និរោធោ និព្ពាន”ន្តិ? “សព្ពេ ពាលបុថុជ្ជនា ខោ, មហារាជ, អជ្ឈត្តិកពាហិរេ អាយតនេ អភិនន្ទន្តិ អភិវទន្តិ អជ្ឈោសាយ តិដ្ឋន្តិ, តេ តេន សោតេន វុយ្ហន្តិ, ន បរិមុច្ចន្តិ ជាតិយា ជរាយ មរណេន សោកេន បរិទេវេន ទុក្ខេហិ ទោមនស្សេហិ ឧបាយាសេហិ ន បរិមុច្ចន្តិ ទុក្ខស្មាតិ វទាមិ។ សុតវា ច ខោ, មហារាជ, អរិយសាវកោ អជ្ឈត្តិកពាហិរេ អាយតនេ នាភិនន្ទតិ នាភិវទតិ នាជ្ឈោសាយ តិដ្ឋតិ, តស្ស តំ អនភិនន្ទតោ អនភិវទតោ អនជ្ឈោសាយ តិដ្ឋតោ តណ្ហា និរុជ្ឈតិ, តណ្ហានិរោធា ឧបាទាននិរោធោ, ឧបាទាននិរោធា ភវនិរោធោ, ភវនិរោធា ជាតិនិរោធោ, ជាតិនិរោធា ជរាមរណំ សោកបរិទេវទុក្ខទោមនស្សុបាយាសា និរុជ្ឈន្តិ, ឯវមេតស្ស កេវលស្ស ទុក្ខក្ខន្ធស្ស និរោធោ ហោតិ, ឯវំ ខោ, មហារាជ, និរោធោ និព្ពាន”ន្តិ។

“កល្លោសិ, ភន្តេ នាគសេនា”តិ។

និរោធនិព្ពានបញ្ហោ អដ្ឋមោ។

៩. និព្ពានលភនបញ្ហោ

៩. រាជា អាហ “ភន្តេ នាគសេន, សព្ពេវ លភន្តិ និព្ពាន”ន្តិ? “ន ខោ, មហារាជ, សព្ពេវ លភន្តិ និព្ពានំ, អបិ ច ខោ, មហារាជ, យោ សម្មា បដិបន្នោ អភិញ្ញេយ្យេ ធម្មេ អភិជានាតិ, បរិញ្ញេយ្យេ ធម្មេ បរិជានាតិ, បហាតព្ពេ ធម្មេ បជហតិ, ភាវេតព្ពេ ធម្មេ ភាវេតិ, សច្ឆិកាតព្ពេ ធម្មេ សច្ឆិករោតិ, សោ លភតិ និព្ពាន”ន្តិ។

“កល្លោសិ , ភន្តេ នាគសេនា”តិ។

និព្ពានលភនបញ្ហោ នវមោ។

១០. និព្ពានសុខជាននបញ្ហោ

១០. រាជា អាហ “ភន្តេ នាគសេន, យោ ន លភតិ និព្ពានំ, ជានាតិ សោ ‘សុខំ និព្ពាន’”ន្តិ? “អាម, មហារាជ, យោ ន លភតិ និព្ពានំ, ជានាតិ សោ ‘សុខំ និព្ពាន’”ន្តិ។ “កថំ, ភន្តេ នាគសេន, អលភន្តោ ជានាតិ ‘សុខំ និព្ពាន’”ន្តិ? “តំ កឹ មញ្ញសិ, មហារាជ, យេសំ នច្ឆិន្នា ហត្ថបាទា , ជានេយ្យុំ តេ, មហារាជ, ‘ទុក្ខំ ហត្ថបាទច្ឆេទន’”ន្តិ? “អាម, ភន្តេ, ជានេយ្យុ”ន្តិ។ “កថំ ជានេយ្យុ”ន្តិ? “អញ្ញេសំ, ភន្តេ, ឆិន្នហត្ថបាទានំ បរិទេវិតសទ្ទំ សុត្វា ជានន្តិ ‘ទុក្ខំ ហត្ថបាទច្ឆេទន’”ន្តិ ។ “ឯវមេវ ខោ, មហារាជ, យេសំ ទិដ្ឋំ និព្ពានំ, តេសំ សទ្ទំ សុត្វា ជានាតិ ‘សុខំ និព្ពាន’”ន្តិ។

“កល្លោសិ, ភន្តេ នាគសេនា”តិ។

និព្ពានសុខជាននបញ្ហោ ទសមោ។

និព្ពានវគ្គោ ចតុត្ថោ។

ឥមស្មិំ វគ្គេ ទស បញ្ហា។

៥. ពុទ្ធវគ្គោ

១. ពុទ្ធស្ស អត្ថិនត្ថិភាវបញ្ហោ

១. រាជា អាហ “ភន្តេ នាគសេន, ពុទ្ធោ តយា ទិដ្ឋោ”តិ? “ន ហិ, មហារាជា”តិ។ “អថ តេ អាចរិយេហិ ពុទ្ធោ ទិដ្ឋោ”តិ? “ន ហិ, មហារាជា”តិ។ “តេន ហិ, ភន្តេ នាគសេន, នត្ថិ ពុទ្ធោ”តិ។ “កិំ បន, មហារាជ, ហិមវតិ ឩហា នទី តយា ទិដ្ឋា”តិ? “ន ហិ, ភន្តេ”តិ។ “អថ តេ បិតរា ឩហា នទី ទិដ្ឋា”តិ? “ន ហិ, ភន្តេ”តិ។ “តេន ហិ, មហារាជ, នត្ថិ ឩហា នទី”តិ។ “អត្ថិ, ភន្តេ, កិញ្ចាបិ មយា ឩហា នទី ន ទិដ្ឋា, បិតរាបិ មេ ឩហា នទី ន ទិដ្ឋា, អបិ ច អត្ថិ ឩហា នទី”តិ។ “ឯវមេវ ខោ, មហារាជ, កិញ្ចាបិ មយា ភគវា ន ទិដ្ឋោ, អាចរិយេហិបិ មេ ភគវា ន ទិដ្ឋោ, អបិ ច អត្ថិ ភគវា”តិ។

“កល្លោសិ, ភន្តេ នាគសេនា”តិ។

ពុទ្ធស្ស អត្ថិនត្ថិភាវបញ្ហោ បឋមោ។

២. ពុទ្ធស្ស អនុត្តរភាវបញ្ហោ

២. រាជា អាហ “ភន្តេ នាគសេន, ពុទ្ធោ អនុត្តរោ”តិ? “អាម, មហារាជ, ភគវា អនុត្តរោ”តិ។ “កថំ, ភន្តេ នាគសេន, អទិដ្ឋបុព្ពំ ជានាសិ ‘ពុទ្ធោ អនុត្តរោ’”តិ? “តំ កិំ មញ្ញសិ, មហារាជ, យេហិ អទិដ្ឋបុព្ពោ មហាសមុទ្ទោ, ជានេយ្យុំ តេ, មហារាជ, មហន្តោ ខោ មហាសមុទ្ទោ គម្ភីរោ អប្បមេយ្យោ ទុប្បរិយោគាហោ, យត្ថិមា បញ្ច មហានទិយោ សតតំ សមិតំ អប្បេន្តិ, សេយ្យថិទំ, គង្គា យមុនា អចិរវតី សរភូ មហី, នេវ តស្ស ឩនត្តំ វា បូរត្តំ វា បញ្ញាយតី”តិ ? “អាម, ភន្តេ, ជានេយ្យុ”ន្តិ។ “ឯវមេវ ខោ, មហារាជ, សាវកេ មហន្តេ បរិនិព្ពុតេ បស្សិត្វា ជានាមិ ‘ភគវា អនុត្តរោ’”តិ។

“កល្លោសិ, ភន្តេ នាគសេនា”តិ។

ពុទ្ធស្ស អនុត្តរភាវបញ្ហោ ទុតិយោ។

៣. ពុទ្ធស្ស អនុត្តរភាវជាននបញ្ហោ

៣. រាជា អាហ “ភន្តេ នាគសេន, សក្កា ជានិតុំ ‘ពុទ្ធោ អនុត្តរោ’”តិ? “អាម, មហារាជ, សក្កា ជានិតុំ ‘ភគវា អនុត្តរោ’”តិ។ “កថំ, ភន្តេ នាគសេន, សក្កា ជានិតុំ ‘ពុទ្ធោ អនុត្តរោ’”តិ។ “ភូតបុព្ពំ, មហារាជ, តិស្សត្ថេរោ នាម លេខាចរិយោ អហោសិ, ពហូនិ វស្សានិ អព្ភតីតានិ កាលង្កតស្ស កថំ សោ ញាយតី”តិ។ “លេខេន ភន្តេ”តិ។ “ឯវមេវ ខោ, មហារាជ, យោ ធម្មំ បស្សតិ, សោ ភគវន្តំ បស្សតិ, ធម្មោ ហិ, មហារាជ, ភគវតា ទេសិតោ”តិ។

“កល្លោសិ, ភន្តេ នាគសេនា”តិ។

ពុទ្ធស្ស អនុត្តរភាវជាននបញ្ហោ តតិយោ។

៤. ធម្មទិដ្ឋបញ្ហោ

៤. រាជា អាហ “ភន្តេ នាគសេន, ធម្មោ តយា ទិដ្ឋោ”តិ។ “ពុទ្ធនេត្តិយា ខោ, មហារាជ, ពុទ្ធបញ្ញត្តិយា យាវជីវំ សាវកេហិ វត្តិតព្ព”ន្តិ។

“កល្លោសិ, ភន្តេ នាគសេនា”តិ។

ធម្មទិដ្ឋបញ្ហោ ចតុត្ថោ។

៥. អសង្កមនបដិសន្ទហនបញ្ហោ

៥. រាជា អាហ “ភន្តេ នាគសេន, ន ច សង្កមតិ បដិសន្ទហតិ ចា”តិ? “អាម, មហារាជ, ន ច សង្កមតិ បដិសន្ទហតិ ចា”តិ។ “កថំ, ភន្តេ នាគសេន, ន ច សង្កមតិ បដិសន្ទហតិ ច, ឱបម្មំ ករោហី”តិ? “យថា, មហារាជ, កោចិទេវ បុរិសោ បទីបតោ បទីបំ បទីបេយ្យ, កិន្នុ ខោ សោ, មហារាជ, បទីបោ បទីបម្ហា សង្កន្តោ”តិ? “ន ហិ, ភន្តេ”តិ។ “ឯវមេវ ខោ, មហារាជ, ន ច សង្កមតិ បដិសន្ទហតិ ចា”តិ។

“ភិយ្យោ ឱបម្មំ ករោហី”តិ។ “អភិជានាសិ នុ, ត្វំ មហារាជ, ទហរកោ សន្តោ សិលោកាចរិយស្ស សន្តិកេ កិញ្ចិ សិលោកំ គហិត”ន្តិ? “អាម, ភន្តេ”តិ ។ “កិន្នុ ខោ, មហារាជ, សោ សិលោកោ អាចរិយម្ហា សង្កន្តោ”តិ? “ន ហិ, ភន្តេ”តិ។ “ឯវមេវ ខោ, មហារាជ, ន ច សង្កមតិ បដិសន្ទហតិ ចាតិ។

“កល្លោសិ, ភន្តេ នាគសេនា”តិ។

អសង្កមនបដិសន្ទហនបញ្ហោ បញ្ចមោ។

៦. វេទគូបញ្ហោ

៦. រាជា អាហ “ភន្តេ នាគសេន, វេទគូ ឧបលព្ភតី”តិ? ថេរោ អាហ “បរមត្ថេន ខោ, មហារាជ, វេទគូ នុបលព្ភតី”តិ។

“កល្លោសិ, ភន្តេ នាគសេនា”តិ។

វេទគូបញ្ហោ ឆដ្ឋោ។

៧. អញ្ញកាយសង្កមនបញ្ហោ

៧. រាជា អាហ “ភន្តេ នាគសេន, អត្ថិ កោចិ សត្តោ យោ ឥមម្ហា កាយា អញ្ញំ កាយំ សង្កមតី”តិ? “ន ហិ, មហារាជា”តិ។ “យទិ, ភន្តេ នាគសេន, ឥមម្ហា កាយា អញ្ញំ កាយំ សង្កមន្តោ នត្ថិ, ននុ មុត្តោ ភវិស្សតិ បាបកេហិ កម្មេហី”តិ? “អាម, មហារាជ, យទិ ន បដិសន្ទហេយ្យ, មុត្តោ ភវិស្សតិ បាបកេហិ កម្មេហីតិ, យស្មា ច ខោ, មហារាជ, បដិសន្ទហតិ, តស្មា ន បរិមុត្តោ បាបកេហិ កម្មេហី”តិ។

“ឱបម្មំ ករោហី”តិ។ “យថា, មហារាជ, កោចិទេវ បុរិសោ អញ្ញតរស្ស បុរិសស្ស អម្ពំ អវហរេយ្យ, កឹ សោ ទណ្ឌប្បត្តោ ភវេយ្យា”តិ? “អាម, ភន្តេ, ទណ្ឌប្បត្តោ ភវេយ្យា”តិ។ “ន ខោ សោ, មហារាជ, តានិ អម្ពានិ អវហរិ, យានិ តេន រោបិតានិ, កស្មា ទណ្ឌប្បត្តោ ភវេយ្យា”តិ? “តានិ, ភន្តេ, អម្ពានិ និស្សាយ ជាតានិ, តស្មា ទណ្ឌប្បត្តោ ភវេយ្យា”តិ។ “ឯវមេវ ខោ, មហារាជ, ឥមិនា នាមរូបេន កម្មំ ករោតិ សោភនំ វា អសោភនំ វា, តេន កម្មេន អញ្ញំ នាមរូបំ បដិសន្ទហតិ, តស្មា ន បរិមុត្តោ បាបកេហិ កម្មេហី”តិ។

“កល្លោសិ, ភន្តេ នាគសេនា”តិ។

អញ្ញកាយសង្កមនបញ្ហោ សត្តមោ។

៨. កម្មផលអត្ថិភាវបញ្ហោ

៨. រាជា អាហ “ភន្តេ នាគសេន, ឥមិនា នាមរូបេន កម្មំ កតំ កុសលំ វា អកុសលំ វា, កុហឹ តានិ កម្មានិ តិដ្ឋន្តី”តិ? “អនុពន្ធេយ្យុំ ខោ, មហារាជ, តានិ កម្មានិ ឆាយាវ អនបាយិនី”តិ [អនុបាយិនីតិ (ក.)]។ “សក្កា បន, ភន្តេ, តានិ កម្មានិ ទស្សេតុំ ‘ឥធ វា ឥធ វា តានិ កម្មានិ តិដ្ឋន្តី’”តិ? “ន សក្កា, មហារាជ, តានិ កម្មានិ ទស្សេតុំ ‘ឥធ វា ឥធ វា តានិ កម្មានិ តិដ្ឋន្តី’”តិ។

“ឱបម្មំ ករោហី”តិ។ “តំ កឹ មញ្ញសិ, មហារាជ, យានិមានិ រុក្ខានិ អនិព្ពត្តផលានិ, សក្កា តេសំ ផលានិ ទស្សេតុំ ‘ឥធ វា ឥធ វា តានិ ផលានិ តិដ្ឋន្តី’”តិ។ “ន ហិ, ភន្តេ”តិ។ “ឯវមេវ ខោ, មហារាជ, អព្ពោច្ឆិន្នាយ សន្តតិយា ន សក្កា តានិ កម្មានិ ទស្សេតុំ ‘ឥធ វា ឥធ វា តានិ កម្មានិ តិដ្ឋន្តី’តិ។

“កល្លោសិ, ភន្តេ នាគសេនា”តិ។

កម្មផលអត្ថិភាវបញ្ហោ អដ្ឋមោ។

៩. ឧប្បជ្ជតិជាននបញ្ហោ

៩. រាជា អាហ “ភន្តេ នាគសេន, យោ ឧប្បជ្ជតិ, ជានាតិ សោ ‘ឧប្បជ្ជិស្សាមី’”តិ? “អាម, មហារាជ, យោ ឧប្បជ្ជតិ ជានាតិ សោ ‘ឧប្បជ្ជិស្សាមី’”តិ។ “ឱបម្មំ ករោហី”តិ។ “យថា, មហារាជ, កស្សកោ គហបតិកោ ពីជានិ បថវិយំ និក្ខិបិត្វា សម្មា ទេវេ វស្សន្តេ ជានាតិ ‘ធញ្ញំ និព្ពត្តិស្សតី’”តិ? “អាម, ភន្តេ, ជានេយ្យា”តិ។ “ឯវមេវ ខោ, មហារាជ, យោ ឧប្បជ្ជតិ, ជានាតិ សោ ‘ឧប្បជ្ជិស្សាមី’”តិ។

“កល្លោសិ, ភន្តេ នាគសេនា”តិ។

ឧប្បជ្ជតិជាននបញ្ហោ នវមោ។

១០. ពុទ្ធនិទស្សនបញ្ហោ

១០. រាជា អាហ “ភន្តេ នាគសេន, ពុទ្ធោ អត្ថី”តិ? “អាម, មហារាជ, ភគវា អត្ថី”តិ។ “សក្កា បន, ភន្តេ នាគសេន, ពុទ្ធោ និទស្សេតុំ ឥធវា ឥធវា”តិ? “បរិនិព្ពុតោ, មហារាជ, ភគវា អនុបាទិសេសាយ និព្ពានធាតុយា, ន សក្កា ភគវា និទស្សេតុំ ‘ឥធ វា ឥធ វា’”តិ។

“ឱបម្មំ ករោហី”តិ។ “តំ កឹ មញ្ញសិ, មហារាជ, មហតោ អគ្គិក្ខន្ធស្ស ជលមានស្ស យា អច្ចិ អត្ថង្គតា, សក្កា សា អច្ចិ ទស្សេតុំ ‘ឥធ វា ឥធ វា’”តិ? “ន ហិ, ភន្តេ, និរុទ្ធា សា អច្ចិ អប្បញ្ញត្តិំ គតា”តិ។ “ឯវមេវ ខោ, មហារាជ, ភគវា អនុបាទិសេសាយ និព្ពានធាតុយា បរិនិព្ពុតោ អត្ថង្គតោ, ន សក្កា ភគវា និទស្សេតុំ ‘ឥធ វា ឥធ វា’ តិ, ធម្មកាយេន បន ខោ, មហារាជ, សក្កា ភគវា និទស្សេតុំ។ ធម្មោ ហិ, មហារាជ, ភគវតា ទេសិតោ”តិ។

“កល្លោសិ, ភន្តេ នាគសេនា”តិ។

ពុទ្ធនិទស្សនបញ្ហោ ទសមោ។

ពុទ្ធវគ្គោ បញ្ចមោ។

ឥមស្មិំ វគ្គេ ទស បញ្ហា។

៦. សតិវគ្គោ

១. កាយបិយាយនបញ្ហោ

១. រាជា អាហ “ភន្តេ នាគសេន, បិយោ បព្ពជិតានំ កាយោ”តិ? “ន ខោ, មហារាជ, បិយោ បព្ពជិតានំ កាយោ”តិ។ “អថ កិស្ស នុ ខោ, ភន្តេ, កេលាយថ មមាយថា”តិ? “កឹ បន តេ, មហារាជ, កទាចិ ករហចិ សង្គាមគតស្ស កណ្ឌប្បហារោ ហោតី”តិ? “អាម, ភន្តេ, ហោតី”តិ។ “កឹនុ ខោ , មហារាជ, សោ វណោ អាលេបេន ច អាលិម្បីយតិ តេលេន ច មក្ខីយតិ សុខុមេន ច ចោឡបដ្ដេន បលិវេឋីយតី”តិ? “អាម, ភន្តេ,

អាលេបេន ច អាលិម្បីយតិ តេលេន ច មក្ខីយតិ សុខុមេន ច ចោឡបង្គេន បលិវេឋីយតី''តិ។ ''កឹនុ ខោ, មហារាជ, បិយោ តេ វណោ, តេន អាលេបេន ច អាលិម្បីយតិ តេលេន ច មក្ខីយតិ សុខុមេន ច ចោឡបង្គេន បលិវេឋីយតី''តិ? ''ន មេ, ភន្តេ, បិយោ វណោ, អបិ ច មំសស្ស រុហនត្ថាយ អាលេបេន ច អាលិម្បីយតិ តេលេន ច មក្ខីយតិ សុខុមេន ច ចោឡបង្គេន បលិវេឋីយតី''តិ។ ''ឯវមេវ ខោ, មហារាជ, អប្បិយោ បព្ពជិតានំ កាយោ, អថ ច បព្ពជិតា អនជ្ឈោសិតា កាយំ បរិហរន្តិ ព្រហ្មចរិយានុគ្គហាយ។ អបិ ច ខោ, មហារាជ, វណូបមោ កាយោ វុត្តោ ភគវតា, តេន បព្ពជិតា វណមិវ កាយំ បរិហរន្តិ អនជ្ឈោសិតា។ ភាសិតម្បេតំ មហារាជ ភគវតា –

'''អល្លចម្មបដិច្ឆន្នោ, នវទ្វារោ មហាវណោ;
សមន្តតោ បគ្ឃរតិ, អសុចិបូតិគន្ធិយោ'''តិ។

''កល្លោសិ, ភន្តេ នាគសេនា''តិ។

កាយបិយាយនបញ្ហោ បឋមោ។

២. សព្ពញ្ញូភាវបញ្ហោ

២. រាជា អាហ ''ភន្តេ នាគសេន, ពុទ្ធោ សព្ពញ្ញូ សព្ពទស្សាវី''តិ? ''អាម, មហារាជ, ភគវា សព្ពញ្ញូ សព្ពទស្សាវី''តិ។ ''អថ កិស្ស នុ ខោ, ភន្តេ នាគសេន, សាវកានំ អនុបុព្ពេន សិក្ខាបទំ បញ្ញបេសី''តិ? ''អត្ថិ បន តេ មហារាជ, កោចិ វេជ្ជោ, យោ ឥមិស្សំ បថវិយំ សព្ពភេសជ្ជានិ ជានាតី''តិ? ''អាម, ភន្តេ, អត្ថី''តិ។ ''កឹនុ ខោ, មហារាជ, សោ វេជ្ជោ គិលានកំ សម្បត្តេ កាលេ ភេសជ្ជំ បាយេតិ, ឧទាហុ អសម្បត្តេ កាលេ''តិ? ''សម្បត្តេ កាលេ, ភន្តេ, គិលានកំ ភេសជ្ជំ បាយេតិ, នោ អសម្បត្តេ កាលេ''តិ? ''ឯវមេវ ខោ, មហារាជ, ភគវា សព្ពញ្ញូ សព្ពទស្សាវី ន អសម្បត្តេ កាលេ សាវកានំ សិក្ខាបទំ បញ្ញាបេតិ, សម្បត្តេ កាលេ សាវកានំ សិក្ខាបទំ បញ្ញាបេតិ យាវជីវំ អនតិក្កមនីយ''ន្តិ។

''កល្លោសិ, ភន្តេ នាគសេនា''តិ។

សព្ពញ្ញូភាវបញ្ហោ ទុតិយោ។

៣. មហាបុរិសលក្ខណបញ្ហោ

៣. រាជា អាហ ''ភន្តេ នាគសេន, ពុទ្ធោ ទ្វត្តឹសមហាបុរិសលក្ខណេហិ សមន្នាគតោ អសីតិយា ច អនុព្យញ្ជនេហិ បរិរញ្ជិតោ សុវណ្ណវណ្ណោ កញ្ចនសន្និភត្តចោ ព្យាមប្បភោ''តិ? ''អាម, មហារាជ, ភគវា ទ្វត្តឹសមហាបុរិសលក្ខណេហិ សមន្នាគតោ អសីតិយា ច អនុព្យញ្ជនេហិ បរិរញ្ជិតោ សុវណ្ណវណ្ណោ កញ្ចនសន្និភត្តចោ ព្យាមប្បភោ''តិ។

''កឹ បនស្ស, ភន្តេ, មាតាបិតរោបិ ទ្វត្តឹសមហាបុរិសលក្ខណេហិ សមន្នាគតា អសីតិយា ច អនុព្យញ្ជនេហិ បរិរញ្ជិតា សុវណ្ណវណ្ណា កញ្ចនសន្និភត្តចា ព្យាមប្បភា''តិ? ''នោ ចស្ស, មហារាជ, មាតាបិតរោ ទ្វត្តឹសមហាបុរិសលក្ខណេហិ សមន្នាគតា អសីតិយា ច អនុព្យញ្ជនេហិ បរិរញ្ជិតា សុវណ្ណវណ្ណា កញ្ចនសន្និភត្តចា ព្យាមប្បភា''តិ។

''ឯវំ សន្តេ ខោ, ភន្តេ នាគសេន, ន ឧប្បជ្ជតិ ពុទ្ធោ ទ្វត្តឹសមហាបុរិសលក្ខណេហិ សមន្នាគតោ អសីតិយា ច អនុព្យញ្ជនេហិ បរិរញ្ជិតោ សុវណ្ណវណ្ណោ កញ្ចនសន្និភត្តចោ ព្យាមប្បភោតិ, អបិ ច មាតុសទិសោ វា បុត្តោ ហោតិ មាតុបក្ខោ វា, បិតុសទិសោ វា បុត្តោ ហោតិ បិតុបក្ខោ វា''តិ។ ថេរោ អាហ ''អត្ថិ បន, មហារាជ, កិញ្ចិ បទុមំ សតបត្ត''ន្តិ? ''អាម, ភន្តេ, អត្ថី''តិ។ ''តស្ស បន កុហឹ សម្ភវោ''តិ? ''កទ្ទមេ ជាយតិ ឧទកេ អាសីយតី''តិ ។ ''កឹនុ ខោ, មហារាជ, បទុមំ កទ្ទមេន សទិសំ វណ្ណេន វា គន្ធេន វា រសេន វា''តិ? ''ន ហិ, ភន្តេ''តិ។ ''អថ ឧទកេន វា គន្ធេន វា រសេន វា''តិ? ''ន ហិ, ភន្តេ''តិ។ ''ឯវមេវ ខោ, មហារាជ, ភគវា ទ្វត្តឹសមហាបុរិសលក្ខណេហិ សមន្នាគតោ អសីតិយា ច អនុព្យញ្ជនេហិ បរិរញ្ជិតោ សុវណ្ណវណ្ណោ កញ្ចនសន្និភត្តចោ ព្យាមប្បភោ, នោ ចស្ស មាតាបិតរោ ទ្វត្តឹសមហាបុរិសលក្ខណេហិ សមន្នាគតា អសីតិយា ច អនុព្យញ្ជនេហិ បរិរញ្ជិតា សុវណ្ណវណ្ណា កញ្ចនសន្និភត្តចា ព្យាមប្បភា''តិ។

''កល្លោសិ, ភន្តេ នាគសេនា''តិ។

មហាបុរិសលក្ខណបញ្ហោ តតិយោ។

៤. ភគវតោ ព្រហ្មចារិបញ្ហោ

៤. រាជា អាហ “ភន្តេ នាគសេន, ពុទ្ធោ ព្រហ្មចារី”តិ? “អាម, មហារាជ, ភគវា ព្រហ្មចារី”តិ។ “តេន ហិ, ភន្តេ នាគសេន, ពុទ្ធោ ព្រហ្មុនោ សិស្សោ”តិ? “អត្ថិ បន តេ, មហារាជ, ហត្ថិបាមោក្ខោ”តិ? “អត្ថិ , ភន្តេ”តិ។ “កីន្នុ ខោ, មហារាជ, សោ ហត្ថី កទាចិ ករហចិ កោញ្ចនាទំ នទតី”តិ? “អាម, ភន្តេ, នទតី”តិ “តេន ហិ, មហារាជ, សោ ហត្ថី កោញ្ចសកុណស្ស សិស្សោ”តិ? “ន ហិ, ភន្តេ”តិ។ “កិំ បន, មហារាជ, ព្រហ្មា សពុទ្ធិកោ អពុទ្ធិកោ”តិ? “សពុទ្ធិកោ, ភន្តេ”តិ។ “តេន ហិ, មហារាជ, ព្រហ្មា ភគវតោ សិស្សោ”តិ។

“កល្លោសិ, ភន្តេ នាគសេនា”តិ។

ភគវតោ ព្រហ្មចារិបញ្ហោ ចតុត្ថោ។

៥. ភគវតោ ឧបសម្បទាបញ្ហោ

៥. រាជា អាហ “ភន្តេ នាគសេន, ឧបសម្បទា សុន្ទរា”តិ? “អាម, មហារាជ, ឧបសម្បទា សុន្ទរា”តិ។ “អត្ថិ បន, ភន្តេ, ពុទ្ធស្ស ឧបសម្បទា, ឧទាហុ នត្ថី”តិ? “ឧបសម្បន្នោ ខោ, មហារាជ , ភគវា ពោធិរុក្ខមូលេ សហ សព្ពញ្ញុតញ្ញាណេន, នត្ថិ ភគវតោ ឧបសម្បទា អញ្ញេហិ ទិន្នា, យថា សាវកានំ, មហារាជ, ភគវា សិក្ខាបទំ បញ្ញបេតិ យាវជីវំ អនតិក្កមនីយ”ន្តិ។

“កល្លោសិ, ភន្តេ នាគសេនា”តិ។

ភគវតោ ឧបសម្បទាបញ្ហោ បញ្ចមោ។

៦. អស្សុភេសជ្ជាភេសជ្ជបញ្ហោ

៦. រាជា អាហ “ភន្តេ នាគសេន, យោ ច មាតរិ មតាយ រោទតិ, យោ ច ធម្មបេមេន រោទតិ, ឧភិន្នំ តេសំ រោទន្តានំ កស្ស អស្សុ ភេសជ្ជំ, កស្ស ន ភេសជ្ជ”ន្តិ? “ឯកស្ស ខោ, មហារាជ, អស្សុ រាគទោសមោហេហិ សមលំ ឧណ្ហំ, ឯកស្ស បីតិសោមនស្សេន វិមលំ សីតលំ។ យំ ខោ, មហារាជ, សីតលំ, តំ ភេសជ្ជំ, យំ ឧណ្ហំ, តំ ន ភេសជ្ជ”ន្តិ។

“កល្លោសិ, ភន្តេ នាគសេនា”តិ។

អស្សុភេសជ្ជាភេសជ្ជបញ្ហោ ឆដ្ឋោ។

៧. សរាគវីតរាគនានាករណបញ្ហោ

៧. រាជា អាហ “ភន្តេ នាគសេន, កិំ នានាករណំ សរាគស្ស ច វីតរាគស្ស ចា”តិ? “ឯកោ ខោ, មហារាជ, អជ្ឈោសិតោ, ឯកោ អនជ្ឈោសិតោ”តិ។ “កិំ ឯតំ, ភន្តេ, អជ្ឈោសិតោ អនជ្ឈោសិតោ នាមា”តិ? “ឯកោ ខោ, មហារាជ, អត្ថិកោ, ឯកោ អនត្ថិកោ”តិ។ “បស្សាមហំ, ភន្តេ, ឯវរូបំ យោ ច សរាគោ, យោ ច វីតរាគោ, សព្ពោបេសោ សោភនំ យេវ ឥច្ឆតិ ខាទនីយំ វា ភោជនីយំ វា, ន កោចិ បាបកំ ឥច្ឆតី”តិ។ “អវីតរាគោ ខោ, មហារាជ, រសបដិសំវេទី ច រសរាគបដិសំវេទី ច ភោជនំ ភុញ្ជតិ, វីតរាគោ បន រសបដិសំវេទី ភោជនំ ភុញ្ជតិ, នោ ច ខោ រសរាគបដិសំវេទី”តិ។

“កល្លោសិ , ភន្តេ នាគសេនា”តិ។

សរាគវីតរាគនានាករណបញ្ហោ សត្តមោ។

៨. បញ្ញាបតិដ្ឋានបញ្ហោ

៨. រាជា អាហ “ភន្តេ នាគសេន, បញ្ញា កុហឹ បដិវសតី”តិ? “ន កត្ថចិ មហារាជា”តិ។ “តេន ហិ, ភន្តេ នាគសេន, នត្ថិ បញ្ញា”តិ។ “វាតោ, មហារាជ, កុហឹ បដិវសតី”តិ? “ន កត្ថចិ ភន្តេ”តិ។ “តេន ហិ, មហារាជ, នត្ថិ វាតោ”តិ។

“កល្លោសិ, ភន្តេ នាគសេនា”តិ។

បញ្ញាបតិដ្ឋានបញ្ហោ អដ្ឋមោ។

៩. សំសារបញ្ហោ

៩. រាជា អាហ “ភន្តេ នាគសេន, យំ បនេតំ ព្រូសិ ‘សំសារោ’តិ, កតមោ សោ សំសារោ”តិ? “ឥធ, មហារាជ, ជាតោ ឥធេវ មរតិ, ឥធ មតោ អញ្ញត្រ ឧប្បជ្ជតិ, តហឹ ជាតោ តហឹ យេវ មរតិ, តហឹ មតោ អញ្ញត្រ ឧប្បជ្ជតិ, ឯវំ ខោ, មហារាជ, សំសារោ ហោតី”តិ។ “ឱបម្មំ ករោហី”តិ។ “យថា, មហារាជ, កោចិទេវ បុរិសោ បក្កំ អម្ពំ ខាទិត្វា អដ្ឋឹ រោបេយ្យ, តតោ មហន្តោ អម្ពរុក្ខោ និព្ពត្តិត្វា ផលានិ ទទេយ្យ, អថ សោ បុរិសោ តតោបិ បក្កំ អម្ពំ ខាទិត្វា អដ្ឋឹ រោបេយ្យ, តតោបិ មហន្តោ អម្ពរុក្ខោ និព្ពត្តិត្វា ផលានិ ទទេយ្យ, ឯវមេតេសំ រុក្ខានំ កោដិ ន បញ្ញាយតិ, ឯវមេវ ខោ, មហារាជ, ឥធ ជាតោ ឥធេវ មរតិ, ឥធ មតោ អញ្ញត្រ ឧប្បជ្ជតិ, តហឹ ជាតោ តហឹ យេវ មរតិ, តហឹ មតោ អញ្ញត្រ ឧប្បជ្ជតិ, ឯវំ ខោ, មហារាជ, សំសារោ ហោតី”តិ។

“កល្លោសិ, ភន្តេ នាគសេនា”តិ។

សំសារបញ្ហោ នវមោ។

១០. ចិរកតសរណបញ្ហោ

១០. រាជា អាហ “ភន្តេ នាគសេន, កេន អតីតំ ចិរកតំ សរតី”តិ? “សតិយា, មហារាជា”តិ។ “ននុ, ភន្តេ នាគសេន, ចិត្តេន សរតិ នោ សតិយា”តិ? “អភិជានាសិ នុ, ត្វំ មហារាជ, កិញ្ចិទេវ ករណីយំ កត្វា បមុដ្ឋ”ន្តិ? “អាម ភន្តេ”តិ។ “កឹ នុ ខោ, ត្វំ មហារាជ, តស្មឹ សមយេ អចិត្តកោ អហោសី”តិ? “ន ហិ, ភន្តេ, សតិ តស្មឹ សមយេ នាហោសី”តិ។ “អថ កស្មា, ត្វំ មហារាជ, ឯវមាហ ‘ចិត្តេន សរតិ, នោ សតិយា’”តិ?

“កល្លោសិ, ភន្តេ នាគសេនា”តិ។

ចិរកតសរណបញ្ហោ ទសមោ។

១១. អភិជានន្តសតិបញ្ហោ

១១. រាជា អាហ “ភន្តេ នាគសេន, សព្ពា សតិ អភិជានន្តី ឧប្បជ្ជតិ , ឧទាហុ កដុមិកាវ សតី”តិ? “អភិជានន្តីបិ, មហារាជ, កដុមិកាបិ សតី”តិ។ “ឯវញ្ហិ ខោ, ភន្តេ នាគសេន, សព្ពា សតិ អភិជានន្តី, នត្ថិ កដុមិកា សតី”តិ? “យទិ នត្ថិ, មហារាជ, កដុមិកា សតិ, នត្ថិ កិញ្ចិ សិប្បិកានំ កម្មាយតនេហិ វា សិប្បាយតនេហិ វា វិជ្ជាដ្ឋានេហិ វា ករណីយំ, និរត្ថកា អាចរិយា, យស្មា ច ខោ, មហារាជ, អត្ថិ កដុមិកា សតិ, តស្មា អត្ថិ កម្មាយតនេហិ វា សិប្បាយតនេហិ វា វិជ្ជាដ្ឋានេហិ វា ករណីយំ, អត្ថោ ច អាចរិយេហី”តិ។

“កល្លោសិ, ភន្តេ នាគសេនា”តិ។

អភិជានន្តសតិបញ្ហោ ឯកាទសមោ។

សតិវគ្គោ ឆដ្ឋោ។

ឥមស្មឹ វគ្គេ ឯកាទស បញ្ហា។

៧. អរូបធម្មវវត្ថានវគ្គោ

១. សតិឧប្បជ្ជនបញ្ហោ

១. រាជា អាហ “ភន្តេ នាគសេន, កតិហាការេហិ សតិ ឧប្បជ្ជតី”តិ? “សត្តរសហាការេហិ, មហារាជ, សតិ ឧប្បជ្ជតី”តិ។ “កតមេហិ សត្តរសហាការេហី”តិ? “អភិជានតោបិ, មហារាជ, សតិ ឧប្បជ្ជតិ, កដុមិកាយបិ សតិ ឧប្បជ្ជតិ, ឱឡារិកវិញ្ញាណតោបិ សតិ ឧប្បជ្ជតិ, ហិតវិញ្ញាណតោបិ សតិ ឧប្បជ្ជតិ, អហិតវិញ្ញាណតោបិ សតិ ឧប្បជ្ជតិ, សភាគនិមិត្តតោបិ សតិ ឧប្បជ្ជតិ, វិសភាគនិមិត្តតោបិ សតិ ឧប្បជ្ជតិ, កថាភិញ្ញាណតោបិ សតិ ឧប្បជ្ជតិ, លក្ខណតោបិ សតិ ឧប្បជ្ជតិ, សារណតោបិ សតិ ឧប្បជ្ជតិ, មុទ្ទាតោបិ សតិ ឧប្បជ្ជតិ, គណនាតោបិ សតិ ឧប្បជ្ជតិ, ធារណតោបិ សតិ ឧប្បជ្ជតិ, ភាវនតោបិ សតិ ឧប្បជ្ជតិ, បោត្ថកនិពន្ធនតោបិ សតិ ឧប្បជ្ជតិ, ឧបនិក្ខេបតោបិ សតិ ឧប្បជ្ជតិ, អនុភូតតោបិ សតិ ឧប្បជ្ជតីតិ។

“កថំ អភិជានតោ សតិ ឧប្បជ្ជតិ? យថា, មហារាជ, អាយស្មា ច អានន្ទោ ខុជ្ជុត្តរា ច ឧបាសិកា, យេ វា បន អញ្ញេបិ កេចិ ជាតិស្សរា ជាតឹ សរន្តិ, ឯវំ អភិជានតោ សតិ ឧប្បជ្ជតិ។

“កថំ កដុមិកាយ សតិ ឧប្បជ្ជតិ? យោ បកតិយា មុដ្ឋស្សតិកោ, បរេ ច តំ សរាបនត្ថំ និពន្ធន្តិ, ឯវំ កដុមិកាយ សតិ ឧប្បជ្ជតិ។

“កថំ ឱឡារិកវិញ្ញាណតោ សតិ ឧប្បជ្ជតិ? យទា រជ្ជេ វា អភិសិត្តោ ហោតិ, សោតាបត្តិផលំ វា បត្តោ ហោតិ, ឯវំ ឱឡារិកវិញ្ញាណតោ សតិ ឧប្បជ្ជតិ។

“កថំ ហិតវិញ្ញាណតោ សតិ ឧប្បជ្ជតិ? យម្ហិ សុខាបិតោ, ‘អមុកស្មឹ ឯវំ សុខាបិតោ’តិ សរតិ, ឯវំ ហិតវិញ្ញាណតោ សតិ ឧប្បជ្ជតិ។

“កថំ អហិតវិញ្ញាណតោ សតិ ឧប្បជ្ជតិ? យម្ហិ ទុក្ខាបិតោ, ‘អមុកស្មឹ ឯវំ ទុក្ខាបិតោ’តិ សរតិ, ឯវំ អហិតវិញ្ញាណតោ សតិ ឧប្បជ្ជតិ។

“កថំ សភាគនិមិត្តតោ សតិ ឧប្បជ្ជតិ? សទិសំ បុគ្គលំ ទិស្វា មាតរំ វា បិតរំ វា ភាតរំ វា ភគិនឹ វា សរតិ, ឱដ្ឋំ វា គោណំ វា គទ្រភំ វា ទិស្វា អញ្ញំ តាទិសំ ឱដ្ឋំ វា គោណំ វា គទ្រភំ វា សរតិ, ឯវំ សភាគនិមិត្តតោ សតិ ឧប្បជ្ជតិ។

“កថំ វិសភាគនិមត្តតោ សតិ ឧប្បជ្ជតិ? អសុកស្ស នាម វណ្ណោ ឯទិសោ, សទ្ទោ ឯទិសោ, គន្ធោ ឯទិសោ, រសោ ឯទិសោ, ផោដ្ឋព្ពោ ឯទិសោតិ សរតិ, ឯវម្បិ វិសភាគនិមិត្តតោបិ ំសតិ ឧប្បជ្ជតិ។

“កថំ កថាភិញ្ញាណតោ សតិ ឧប្បជ្ជតិ? យោ បកតិយា មុដ្ឋស្សតិកោ ហោតិ, តំ បរេ សរាបេន្តិ, តេន សោ សរតិ, ឯវំ កថាភិញ្ញាណតោ សតិ ឧប្បជ្ជតិ។

“កថំ លក្ខណតោ សតិ ឧប្បជ្ជតិ? យោ បកតិយា ពលីពទ្ទានំ អង្គេន ជានាតិ, លក្ខណេន ជានាតិ, ឯវំ លក្ខណតោ សតិ ឧប្បជ្ជតិ។

“កថំ សារណតោ សតិ ឧប្បជ្ជតិ? យោ បកតិយា មុដ្ឋស្សតិកោ ហោតិ, យោ តំ ‘សរាហិ ភោ, សរាហិ ភោ’តិ បុនប្បុនំ សរាបេតិ, ឯវំ សារណតោ សតិ ឧប្បជ្ជតិ។

“កថំ មុទ្ទាតោ សតិ ឧប្បជ្ជតិ? លិបិយា សិក្ខិតត្តា ជានាតិ ‘ឥមស្ស អក្ខរស្ស អនន្តរំ ឥមំ អក្ខរំ កាតព្ព’ន្តិ ឯវំ មុទ្ទាតោ សតិ ឧប្បជ្ជតិ។

“កថំ គណនាតោ សតិ ឧប្បជ្ជតិ? គណនាយ សិក្ខិតត្តា គណកា ពហុម្បិ គណេន្តិ, ឯវំ គណនាតោ សតិ ឧប្បជ្ជតិ។

“កថំ ធារណតោ សតិ ឧប្បជ្ជតិ? ធារណាយ សិក្ខិតត្តា ធារណកា ពហុម្បិ ធារេន្តិ , ឯវំ ធារណតោ សតិ ឧប្បជ្ជតិ។

“កថំ ភាវនាតោ សតិ ឧប្បជ្ជតិ? ឥធ ភិក្ខុ អនេកវិហិតំ បុព្ពេនិវាសំ អនុស្សរតិ, សេយ្យថិទំ, ឯកម្បិ ជាតឹ ទ្វេបិ ជាតិយោ…បេ…. ឥតិ សាការំ សឧទ្ទេសំ បុព្ពេនិវាសំ អនុស្សរតិ, ឯវំ ភាវនាតោ សតិ ឧប្បជ្ជតិ។

“កថំ បោត្ថកនិពន្ធនតោ សតិ ឧប្បជ្ជតិ? រាជានោ អនុសាសនិយំ អស្សរន្តា [អនុស្សរន្តា (សព្ពត្ថ)] ឯតំ បោត្ថកំ អាហរថាតិ, តេន បោត្ថកេន អនុស្សរន្តិ, ឯវំ បោត្ថកនិពន្ធនតោ សតិ ឧប្បជ្ជតិ។

“កថំ ឧបនិក្ខេបតោ សតិ ឧប្បជ្ជតិ? ឧបនិក្ខិត្តំ ភណ្ឌំ ទិស្វា សរតិ, ឯវំ ឧបនិក្ខេបតោ សតិ ឧប្បជ្ជតិ។

“កថំ អនុភូតតោ សតិ ឧប្បជ្ជតិ? ទិដ្ឋត្តា រូបំ សរតិ, សុតត្តា សទ្ទំ សរតិ, ឃាយិតត្តា គន្ធំ សរតិ, សាយិតត្តា រសំ សរតិ, ផុដ្ឋត្តា ផោដ្ឋព្ពំ សរតិ, វិញ្ញាតត្តា ធម្មំ សរតិ, ឯវំ អនុភូតតោ សតិ ឧប្បជ្ជតិ។ ឥមេហិ ខោ, មហារាជ, សត្តរសហាការេហិ សតិ ឧប្បជ្ជតី”តិ។

“កល្លោសិ, ភន្តេ នាគសេនា”តិ។

សតិឧប្បជ្ជនបញ្ហោ បឋមោ។

២. ពុទ្ធគុណសតិបដិលាភបញ្ហោ

២. រាជា អាហ “ភន្តេ នាគសេន, តុម្ហេ ឯវំ ភណថ ‘យោ វស្សសតំ អកុសលំ ករេយ្យ, មរណកាលេ ច ឯកំ ពុទ្ធគុណំ សតឹ បដិលភេយ្យ, សោ ទេវេសុ ឧប្បជ្ជេយ្យា’តិ ឯតំ ន សទ្ទហាមិ, ឯវញ្ច បន វទេថ ‘ឯកេន បាណាតិបាតេន និរយេ ឧប្បជ្ជេយ្យា’តិ ឯតម្បិ ន សទ្ទហាមី”តិ។

“តំ កឹ មញ្ញសិ, មហារាជ, ខុទ្ទកោបិ បាសាណោ វិនា នាវាយ ឧទកេ ឧប្បិលវេយ្យា”តិ ។ “ន ហិ, ភន្តេ”តិ។ “កឹ នុ ខោ, មហារាជ, វាហសតម្បិ បាសាណានំ នាវាយ អារោបិតំ ឧទកេ ឧប្បិលវេយ្យា”តិ? “អាម, ភន្តេ”តិ។ “យថា, មហារាជ, នាវា, ឯវំ កុសលានិ កម្មានិ ទដ្ឋព្ពានី”តិ។

“កល្លោសិ, ភន្តេ នាគសេនា”តិ។

ពុទ្ធគុណសតិបដិលាភបញ្ហោ ទុតិយោ។

៣. ទុក្ខប្បហានវាយមបញ្ហោ

៣. រាជា អាហ “ភន្តេ នាគសេន, កឹ តុម្ហេ អតីតស្ស ទុក្ខស្ស បហានាយ វាយមថា”តិ? “ន ហិ, មហារាជា”តិ។ “កឹ បន, ភន្តេ, អនាគតស្ស ទុក្ខស្ស បហានាយ វាយមថា”តិ? “ន ហិ, មហារាជា”តិ។ “កឹ បន បច្ចុប្បន្នស្ស ទុក្ខស្ស បហានាយ វាយមថា”តិ? “ន ហិ, មហារាជា”តិ។ “យទិ តុម្ហេ ន អតីតស្ស ទុក្ខស្ស បហានាយ វាយមថ, ន អនាគតស្ស ទុក្ខស្ស បហានាយ វាយមថ, ន បច្ចុប្បន្នស្ស ទុក្ខស្ស បហានាយ វាយមថ, អថ កិមត្ថាយ វាយមថា”តិ។ ថេរោ អាហ ‘កិន្តិ, មហារាជ, ឥទញ្ច ទុក្ខំ និរុជ្ឈេយ្យ, អញ្ញញ្ច ទុក្ខំ នុប្បជ្ជេយ្យា’តិ ឯតទត្ថាយ វាយមាមា”តិ។

“អត្ថិ បន តេ, ភន្តេ នាគសេន, អនាគតំ ទុក្ខ”ន្តិ? “នត្ថិ [កថា. ៨២៨, ៨២៩ បស្សិតព្ពំ], មហារាជា”តិ “តុម្ហេ ខោ, ភន្តេ នាគសេន, អតិបណ្ឌិតា, យេ តុម្ហេ អសន្តានំ អនាគតានំ ទុក្ខានំ បហានាយ វាយមថា”តិ? “អត្ថិ បន តេ, មហារាជ, កេចិ បដិរាជានោ បច្ចត្ថិកា បច្ចាមិត្តា បច្ចុបដ្ឋិតា ហោន្តី”តិ? “អាម, ភន្តេ, អត្ថី”តិ។ “កឹនុ ខោ, មហារាជ, តទា តុម្ហេ បរិខំ ខណាបេយ្យាថ, បាការំ ចិនាបេយ្យាថ គោបុរំ ការាបេយ្យាថ, អដ្ដាលកំ ការាបេយ្យាថ, ធញ្ញំ អតិហរាបេយ្យាថា”តិ? “ន ហិ, ភន្តេ, បដិកច្ចេវ តំ បដិយត្តំ ហោតី”តិ។ “កឹ តុម្ហេ, មហារាជ, តទា ហត្ថិស្មឹ សិក្ខេយ្យាថ, អស្សស្មឹ សិក្ខេយ្យាថ, រថស្មឹ សិក្ខេយ្យាថ, ធនុស្មឹ សិក្ខេយ្យាថ, ថរុស្មឹ សិក្ខេយ្យាថា”តិ? “ន ហិ, ភន្តេ, បដិកច្ចេវ តំ សិក្ខិតំ ហោតី”តិ។ “កិស្សត្ថាយា”តិ? “អនាគតានំ, ភន្តេ, ភយានំ បដិពាហនត្ថាយា”តិ។ “កឹ នុ ខោ, មហារាជ, អត្ថិ អនាគតំ ភយ”ន្តិ? “នត្ថិ, ភន្តេ”តិ ។ “តុម្ហេ ច ខោ, មហារាជ, អតិបណ្ឌិតា, យេ តុម្ហេ អសន្តានំ អនាគតានំ ភយានំ បដិពាហនត្ថាយ បដិយាទេថា”តិ។

“ភិយ្យោ ឱបម្មំ ករោហី”តិ។ “តំ កឹ មញ្ញសិ, មហារាជ, យទា ត្វំ បិបាសិតោ ភវេយ្យាសិ, តទា ត្វំ ឧទបានំ ខណាបេយ្យាសិ, បោក្ខរណឹ ខណាបេយ្យាសិ, តឡាកំ ខណាបេយ្យាសិ ‘បានីយំ បិវិស្សាមី’”តិ? “ន ហិ, ភន្តេ,

បដិកច្ចេវ តំ បដិយត្តំ ហោតី”តិ។ “កិស្សត្ថាយា”តិ? “អនាគតានំ, ភន្តេ, បិបាសានំ បដិពាហនត្ថាយ បដិយត្តំ ហោតី”តិ។ “អត្ថិ បន, មហារាជ, អនាគតា បិបាសា”តិ? “នត្ថិ, ភន្តេ”តិ។ “តុម្ហេ ខោ, មហារាជ, អតិបណ្ឌិតា , យេ តុម្ហេ អសន្តានំ អនាគតានំ បិបាសានំ បដិពាហនត្ថាយ តំ បដិយាទេថា”តិ។

“ភិយ្យោ ឱបម្មំ ករោហី”តិ។ “តំ កឹ មញ្ញសិ, មហារាជ, យទា ត្វំ ពុភុក្ខិតោ ភវេយ្យាសិ, តទា ត្វំ ខេត្តំ កសាបេយ្យាសិ, សាលី វបាបេយ្យាសិ ‘ភត្តំ ភុញ្ជិស្សាមី’”តិ? “ន ហិ, ភន្តេ, បដិកច្ចេវ តំ បដិយត្តំ ហោតី”តិ។ “កិស្សត្ថាយា”តិ។ “អនាគតានំ, ភន្តេ, ពុភុក្ខានំ បដិពាហនត្ថាយា”តិ។ “អត្ថិ បន, មហារាជ, អនាគតា ពុភុក្ខា”តិ? “នត្ថិ, ភន្តេ”តិ។ “តុម្ហេ ខោ, មហារាជ, អតិបណ្ឌិតា, យេ តុម្ហេ អសន្តានំ អនាគតានំ ពុភុក្ខានំ បដិពាហនត្ថាយ បដិយាទេថា”តិ។

“កល្លោសិ, ភន្តេ នាគសេនា”តិ។

ទុក្ខប្បហានវាយមបញ្ហោ តតិយោ។

៤. ព្រហ្មលោកបញ្ហោ

៤. រាជា អាហ “ភន្តេ នាគសេន, កីវទូរោ ឥតោ ព្រហ្មលោកោ”តិ? “ទូរោ ខោ, មហារាជ, ឥតោ ព្រហ្មលោកោ កូដាគារមត្តា សិលា តម្ហា បតិតា អហោរត្តេន អដ្ឋចត្តាលីសយោជនសហស្សានិ ភស្សមានា ចតូហិ មាសេហិ បថវិយំ បតិដ្ឋហេយ្យា”តិ។

“ភន្តេ នាគសេន, តុម្ហេ ឯវំ ភណថ ‘សេយ្យថាបិ ពលវា បុរិសោ សមិញ្ជិតំ វា ពាហំ បសារេយ្យ , បសារិតំ វា ពាហំ សមិញ្ជេយ្យ, ឯវមេវ ឥទ្ធិមា ភិក្ខុ ចេតោវសិប្បត្តោ ជម្ពុទីបេ អន្តរហិតោ ព្រហ្មលោកេ បាតុភវេយ្យា’តិ ឯតំ វចនំ ន សទ្ទហាមិ, ឯវំ អតិសីឃំ តាវ ពហូនិ យោជនសតានិ គច្ឆិស្សតី”តិ។

ថេរោ អាហ “កុហឹ បន, មហារាជ, តវ ជាតភូមី”តិ? “អត្ថិ, ភន្តេ, អលសន្ទោ នាម ទីបោ, តត្ថាហំ ជាតោ”តិ។ “កីវ ទូរោ, មហារាជ, ឥតោ អលសន្ទោ ហោតី”តិ? “ទ្វិមត្តានិ, ភន្តេ, យោជនសតានី”តិ។ “អភិជានាសិ នុ ត្វំ, មហារាជ, តត្ថ កិញ្ចិទេវ ករណីយំករិត្វា សរិតា”តិ? “អាម, ភន្តេ, សរាមី”តិ។ “លហុំ ខោ ត្វំ, មហារាជ, គតោសិ ទ្វិមត្តានិ យោជនសតានី”តិ។

“កល្លោសិ, ភន្តេ នាគសេនា”តិ។

ព្រហ្មលោកបញ្ហោ ចតុត្ថោ។

៥. ទ្វិន្នំ លោកុប្បន្នានំ សមកភាវបញ្ហោ

៥. រាជា អាហ “ភន្តេ នាគសេន, យោ ឥធ កាលង្កតោ ព្រហ្មលោកេ ឧប្បជ្ជេយ្យ, យោ ច ឥធ កាលង្កតោ កស្មីរេ ឧប្បជ្ជេយ្យ, កោ ចិរតរំ កោ សីឃតរ”ន្តិ? “សមកំ, មហារាជា”តិ។

“ឱបម្មំ ករោហី”តិ។ “កុហឹ បន, មហារាជ, តវ ជាតនគរ”ន្តិ? “អត្ថិ, ភន្តេ, កលសិគាមោ នាម, តត្ថាហំ ជាតោ”តិ។ “កីវ ទូរោ, មហារាជ, ឥតោ កលសិគាមោ ហោតី”តិ។ “ទ្វិមត្តានិ, ភន្តេ, យោជនសតានី”តិ។ “កីវ ទូរំ, មហារាជ, ឥតោ កស្មីរំ ហោតី”តិ? “ទ្វាទស, ភន្តេ, យោជនានី”តិ។ “ឥង្ឃ, ត្វំ មហារាជ, កលសិគាមំ ចិន្តេហី”តិ។ “ចិន្តិតោ, ភន្តេ”តិ។ “ឥង្ឃ, ត្វំ មហារាជ, កស្មីរំ ចិន្តេហី”តិ។ “ចិន្តិតំ ភន្តេ”តិ។ “កតមំ នុ ខោ, មហារាជ, ចិរេន ចិន្តិតំ, កតមំ សីឃតរ”ន្តិ? “សមកំ ភន្តេ”តិ។ “ឯវមេវ ខោ, មហារាជ, យោ ឥធ កាលង្កតោ ព្រហ្មលោកេ ឧប្បជ្ជេយ្យ, យោ ច ឥធ កាលង្កតោ កស្មីរេ ឧប្បជ្ជេយ្យ, សមកំ យេវ ឧប្បជ្ជន្តី”តិ។

“ភិយ្យោ ឱបម្មំ ករោហី”តិ។ “តំ កឹ មញ្ញសិ, មហារាជ, ទ្វេ សកុណា អាកាសេន គច្ឆេយ្យុំ , តេសុ ឯកោ ឧច្ចេ រុក្ខេ និសីទេយ្យ, ឯកោ នីចេ រុក្ខេ និសីទេយ្យ, តេសំ សមកំ បតិដ្ឋិតានំ កតមស្ស ឆាយា បឋមតរំ បថវិយំ បតិដ្ឋហេយ្យ, កតមស្ស ឆាយា ចិរេន បថវិយំ បតិដ្ឋហេយ្យា”តិ? “សមកំ, ភន្តេ”តិ។ “ឯវមេវ ខោ, មហារាជ, យោ ឥធ កាលង្កតោ ព្រហ្មលោកេ ឧប្បជ្ជេយ្យ, យោ ច ឥធ កាលង្កតោ កស្មីរេ ឧប្បជ្ជេយ្យ, សមកំ យេវ ឧប្បជ្ជន្តី”តិ។

“កល្លោសិ, ភន្តេ នាគសេនា”តិ។

ទុតិយំ លោកុប្បន្នានំ សមកភាវបញ្ហោ បញ្ចមោ។

៦. ពោជ្ឈង្គបញ្ហោ

៦. រាជា អាហ “កតិ នុ ខោ, ភន្តេ នាគសេន, ពោជ្ឈង្គា”តិ? “សត្ត ខោ, មហារាជ, ពោជ្ឈង្គា”តិ។ “កតិហិ បន, ភន្តេ, ពោជ្ឈង្គេហិ ពុជ្ឈតី”តិ? “ឯកេន ខោ, មហារាជ, ពោជ្ឈង្គេន ពុជ្ឈតិ ធម្មវិចយសម្ពោជ្ឈង្គេនា”តិ។ “អថ កិស្ស នុ ខោ, ភន្តេ, វុច្ចន្តិ ‘សត្ត ពោជ្ឈង្គា’”តិ? “តំ កឹ មញ្ញសិ, មហារាជ, អសិ កោសិយា បក្ខិត្តោ អគ្គហិតោ ហត្ថេន ឧស្សហតិ ឆេជ្ជំ ឆិន្ទិតុ”ន្តិ។ “ន ហិ, ភន្តេ”តិ។ “ឯវមេវ ខោ, មហារាជ, ធម្មវិចយសម្ពោជ្ឈង្គេន វិនា ឆហិ ពោជ្ឈង្គេហិ ន ពុជ្ឈតី”តិ។

“កល្លោសិ, ភន្តេ នាគសេនា”តិ។

ពោជ្ឈង្គបញ្ហោ ឆដ្ឋោ។

៧. បាបបុញ្ញានំ អប្បានប្បភាវបញ្ហោ

៧. រាជា អាហ “ភន្តេ នាគសេន, កតរំ នុ ខោ ពហុតរំ បុញ្ញំ វា អបុញ្ញំ វា”តិ? “បុញ្ញំ ខោ, មហារាជ , ពហុតរំ, អបុញ្ញំ ថោក”ន្តិ។ “កេន ការណេនា”តិ? “អបុញ្ញំ ខោ, មហារាជ, ករោន្តោ វិប្បដិសារី ហោតិ ‘បាបកម្មំ មយា កត’ន្តិ, តេន បាបំ ន វឌ្ឍតិ។ បុញ្ញំ ខោ, មហារាជ, ករោន្តោ អវិប្បដិសារី ហោតិ, អវិប្បដិសារិនោ បាមោជ្ជំ ជាយតិ, បមុទិតស្ស បីតិ ជាយតិ, បីតិមនស្ស កាយោ បស្សម្ភតិ, បស្សទ្ធកាយោ សុខំ វេទេតិ, សុខិនោ ចិត្តំ សមាធិយតិ, សមាហិតោ យថាភូតំ បជានាតិ, តេន ការណេន បុញ្ញំ វឌ្ឍតិ។ បុរិសោ ខោ, មហារាជ, ឆិន្នហត្ថបាទោ ភគវតោ ឯកំ ឧប្បលហត្ថំ ទត្វា ឯកនវុតិកប្បានិ វិនិបាតំ ន គច្ឆិស្សតិ។ ឥមិនាបិ, មហារាជ, ការណេន ភណាមិ ‘បុញ្ញំ ពហុតរំ, អបុញ្ញំ ថោក’”ន្តិ។

“កល្លោសិ, ភន្តេ នាគសេនា”តិ។

បាបបុញ្ញានំ អប្បានប្បភាវបញ្ហោ សត្តមោ។

៨. ជានន្តាជានន្តបាបករណបញ្ហោ

៨. រាជា អាហ “ភន្តេ នាគសេន, យោ ជានន្តោ បាបកម្មំ ករោតិ, យោ អជានន្តោ បាបកម្មំ ករោតិ, កស្ស ពហុតរំ អបុញ្ញ”ន្តិ? ថេរោ អាហ “យោ ខោ, មហារាជ, អជានន្តោ បាបកម្មំ ករោតិ, តស្ស ពហុតរំ អបុញ្ញ”ន្តិ។ “តេន ហិ, ភន្តេ នាគសេន, យោ អម្ហាកំ រាជបុត្តោ វា រាជមហាមត្តោ វា អជានន្តោ បាបកម្មំ ករោតិ, តំ មយំ ទិគុណំ ទណ្ឌេមា”តិ? “តំ កឹ មញ្ញសិ, មហារាជ, តត្តំ អយោគុឡំ អាទិត្តំ សម្បជ្ជលិតំ សជោតិភូតំ ឯកោ ជានន្តោ គណ្ហេយ្យ, ឯកោ អជានន្តោ គណ្ហេយ្យ, កតមោ [កស្ស (ក.)] ពលវតរំ ឌយ្ហេយ្យា”តិ។ “យោ ខោ, ភន្តេ, អជានន្តោ គណ្ហេយ្យ, សោ [តស្ស (បី. ក.)] ពលវតរំ ឌយ្ហេយ្យា”តិ។ “ឯវមេវ ខោ, មហារាជ, យោ អជានន្តោ បាបកម្មំ ករោតិ, តស្ស ពហុតរំ អបុញ្ញ”ន្តិ។

“កល្លោសិ, ភន្តេ នាគសេនា”តិ។

ជានន្តាជានន្តបាបករណបញ្ហោ អដ្ឋមោ។

៩. ឧត្តរកុរុកាទិគមនបញ្ហោ

៩. រាជា អាហ “ភន្តេ នាគសេន, អត្ថិ កោចិ, យោ ឥមិនា សរីរេន ឧត្តរកុរុំ វា គច្ឆេយ្យ, ព្រហ្មលោកំ វា, អញ្ញំ វា បន ទីប”ន្តិ? “អត្ថិ, មហារាជ, យោ ឥមិនា ចាតុម្មហាភូតិកេន កាយេន ឧត្តរកុរុំ វា គច្ឆេយ្យ, ព្រហ្មលោកំ វា, អញ្ញំ វា បន ទីប”ន្តិ។

“កថំ, ភន្តេ នាគសេន, តមិនា ចាតុម្មហាភូតិកេន កាយេន ឧត្តរកុរុំ វា គច្ឆេយ្យ, ព្រហ្មលោកំ វា, អញ្ញំ វា បន ទីប”ន្តិ? “អភិជានាសិ នុ, ត្វំ មហារាជ, តមិស្សា បថវិយា វិទត្ថឹ វា រតនំ វា លង្ឃិតា”តិ? “អាម, ភន្តេ, អភិជានាមិ ‘អហំ, ភន្តេ នាគសេន, អដ្ឋបិ រតនិយោ លង្ឃេមី’”តិ។ “កថំ, ត្វំ មហារាជ, អដ្ឋបិ រតនិយោ លង្ឃេសី”តិ? “អហញ្ហិ, ភន្តេ, ចិត្តំ ឧប្បាទេមិ ‘ឯត្ថ និបតិស្សាមី’តិ សហ ចិត្តុប្បាទេន កាយោ មេ លហុកោ ហោតី”តិ។ “ឯវមេវ ខោ, មហារាជ, ឥទ្ធិមា ភិក្ខុ ចេតោវសិប្បត្តោ កាយំ ចិត្តេ សមារោបេត្វា ចិត្តវសេន វេហាសំ គច្ឆតី”តិ។

“កល្លោសិ, ភន្តេ នាគសេនា”តិ។

ឧត្តរកុរុកាទិគមនបញ្ហោ នវមោ។

១០. ទីឃដ្ឋិបញ្ហោ

១០. រាជា អាហ “ភន្តេ នាគសេន, តុម្ហេ ឯវំ ភណថ ‘អដ្ឋិកានិ ទីឃានិ យោជនសតិកានិបី’តិ, រុក្ខោបិ តាវ នត្ថិ យោជនសតិកោ, កុតោ បន អដ្ឋិកានិ ទីឃានិ យោជនសតិកានិ ភវិស្សន្តី”តិ?

“តំ កឹ មញ្ញសិ, មហារាជ, សុតំ តេ ‘មហាសមុទ្ទេ បញ្ចយោជនសតិកាបិ មច្ឆា អត្ថី’”តិ? “អាម, ភន្តេ, សុត”ន្តិ។ “ននុ មហារាជ, បញ្ចយោជនសតិកស្ស មច្ឆស្ស អដ្ឋិកានិ ទីឃានិ ភវិស្សន្តិ យោជនសតិកានិបី”តិ?

“កល្លោសិ , ភន្តេ នាគសេនា”តិ។

ទីឃដ្ឋិបញ្ហោ ទសមោ។

១១. អស្សាសបស្សាសនិរោធបញ្ហោ

១១. រាជា អាហ “ភន្តេ នាគសេន, តុម្ហេ ឯវំ ភណថ ‘សក្កា អស្សាសបស្សាសេ និរោធេតុ’”ន្តិ? “អាម, មហារាជ, សក្កា អស្សាសបស្សាសេ និរោធេតុ”ន្តិ។ “កថំ, ភន្តេ នាគសេន, សក្កា អស្សាសបស្សាសេ និរោធេតុ”ន្តិ។ “តំ កឹ មញ្ញសិ, មហារាជ, សុតបុព្វោ តេ កោចិ កាកច្ឆមានោ”តិ។ “អាម, ភន្តេ, សុតបុព្វោ”តិ។ “កឹ នុ ខោ, មហារាជ, សោ សទ្ទោ កាយេ នមិតេ វិរមេយ្យា”តិ។ “អាម, ភន្តេ, វិរមេយ្យា”តិ។ “សោ ហិ នាម, មហារាជ, សទ្ទោ អភាវិតកាយស្ស អភាវិតសីលស្ស អភាវិតចិត្តស្ស អភាវិតបញ្ញស្ស កាយេ នមិតេ វិរមិស្សតិ, កឹ បន ភាវិតកាយស្ស ភាវិតសីលស្ស ភាវិតចិត្តស្ស ភាវិតបញ្ញស្ស ចតុត្ថជ្ឈានំ សមាបន្នស្ស អស្សាសបស្សាសា ន និរុជ្ឈិស្សន្តី”តិ។

“កល្លោសិ, ភន្តេ នាគសេនា”តិ។

អស្សាសបស្សាសនិរោធបញ្ហោ ឯកាទសមោ។

១២. សមុទ្ទបញ្ហោ

១២. រាជា អាហ “ភន្តេ នាគសេន, ‘សមុទ្ទោ សមុទ្ទោ’តិ វុច្ចតិ, កេន ការណេន ឧទកំ ‘សមុទ្ទោ’តិ វុច្ចតី”តិ? ថេរោ អាហ “យត្តកំ, មហារាជ, ឧទកំ, តត្តកំ លោណំ។ យត្តកំ លោណំ, តត្តកំ ឧទកំ។ តស្មា ‘សមុទ្ទោ’តិ វុច្ចតី”តិ។

“កល្លោសិ, ភន្តេ នាគសេនា”តិ។

សមុទ្ទបញ្ហោ ទ្វាទសមោ។

១៣. សមុទ្ទឯករសបញ្ហោ

១៣. រាជា អាហ “ភន្តេ នាគសេន, កេន ការណេន សមុទ្ទោ ឯករសោ លោណរសោ”តិ? “ចិរសណ្ឋិតត្តា ខោ, មហារាជ, ឧទកស្ស សមុទ្ទោ ឯករសោ លោណរសោ”តិ។

“កល្លោសិ, ភន្តេ នាគសេនា”តិ។

សមុទ្ទឯករសបញ្ហោ តេរសមោ។

១៤. សុខុមបញ្ហោ

១៤. រាជា អាហ “ភន្តេ នាគសេន, សក្កា សព្ពំ សុខុមំ ឆិន្ទិតុ”ន្តិ? “អាម, មហារាជ, សក្កា សព្ពំ សុខុមំ ឆិន្ទិតុ”ន្តិ។ “កឹ បន, ភន្តេ, សព្ពំ សុខុម”ន្តិ? “ធម្មោ ខោ, មហារាជ, សព្ពសុខុមោ, ន ខោ, មហារាជ, ធម្មា សព្ពេ សុខុមា, ‘សុខុម’ន្តិ វា ‘ថូល’ន្តិ វា ធម្មានមេតមធិវចនំ។ យំ កិញ្ចិ ឆិន្ទិតព្ពំ, សព្ពំ តំ បញ្ញាយ ឆិន្ទតិ, នត្ថិ ទុតិយំ បញ្ញាយ ឆេទន”ន្តិ។

“កល្លោសិ, ភន្តេ នាគសេនា”តិ។

សុខុមបញ្ហោ ចុទ្ទសមោ។

១៥. វិញ្ញាណនានត្ថបញ្ហោ

១៥. រាជា អាហ “ភន្តេ នាគសេន, ‘វិញ្ញាណ’ន្តិ វា ‘បញ្ញា’តិ វា ‘ភូតស្មិំ ជីវោ’តិ វា ឥមេ ធម្មា នានត្ថា ចេវ នានាព្យញ្ជនា ច, ឧទាហុ ឯកត្ថា ព្យញ្ជនមេវ នាន”ន្តិ ? “វិជាននលក្ខណំ, មហារាជ, វិញ្ញាណំ, បជាននលក្ខណា បញ្ញា, ភូតស្មិំ ជីវោ នុបលព្ភតី”តិ។ “យទិ ជីវោ នុបលព្ភតិ, អថ កោ ចរហិ ចក្ខុនា រូបំ បស្សតិ, សោតេន សទ្ទំ សុណាតិ, ឃានេន គន្ធំ ឃាយតិ, ជិវ្ហាយ រសំ សាយតិ, កាយេន ផោដ្ឋព្ពំ ផុសតិ, មនសា ធម្មំ វិជានាតី”តិ? ថេរោ អាហ “យទិ ជីវោ ចក្ខុនា រូបំ បស្សតិ…បេ.… មនសា ធម្មំ វិជានាតិ, សោ ជីវោ ចក្ខុទ្វារេសុ ឧប្បាដិតេសុ មហន្តេន អាកាសេន ពហិមុខោ សុដ្ឋុតរំ រូបំ បស្សេយ្យ, សោតេសុ ឧប្បាដិតេសុ, ឃានេ ឧប្បាដិតេ, ជិវ្ហាយ ឧប្បាដិតាយ, កាយេ ឧប្បាដិតេ មហន្តេន អាកាសេន សុដ្ឋុតរំ សទ្ទំ សុណេយ្យ, គន្ធំ ឃាយេយ្យ, រសំ សាយេយ្យ, ផោដ្ឋព្ពំ ផុសេយ្យា”តិ? “ន ហិ , ភន្តេ”តិ។ “តេន ហិ, មហារាជ, ភូតស្មិំ ជីវោ នុបលព្ភតី”តិ។

“កល្លោសិ, ភន្តេ នាគសេនា”តិ។

វិញ្ញាណនានត្ថបញ្ហោ បន្នរសមោ។

១៦. អរូបធម្មវវត្ថានទុក្ករបញ្ហោ

១៦. រាជា អាហ “ភន្តេ នាគសេន, ទុក្ករំ នុ ខោ ភគវតា កត”ន្តិ? ថេរោ អាហ “ទុក្ករំ, មហារាជ, ភគវតា កត”ន្តិ។ “កឹ បន, ភន្តេ នាគសេន, ភគវតា ទុក្ករំ កត”ន្តិ។ “ទុក្ករំ, មហារាជ, ភគវតា កតំ ឥមេសំ អរូបីនំ ចិត្តចេតសិកានំ ធម្មានំ ឯការម្មណេ វត្តមានានំ វវត្ថានំ អក្ខាតំ ‘អយំ ផស្សោ, អយំ វេទនា, អយំ សញ្ញា, អយំ ចេតនា, ឥទំ ចិត្ត’”ន្តិ។

“ឱបម្មំ ករោហី”តិ។ “យថា, មហារាជ, កោចិទេវ បុរិសោ នាវាយ មហាសមុទ្ទំ អជ្ឈោគាហេត្វា ហត្ថបុដេន ឧទកំ គហេត្វា ជិវ្ហាយ សាយិត្វា ជានេយ្យ នុ ខោ, មហារាជ, សោ បុរិសោ “ឥទំ គង្គាយ ឧទកំ, ឥទំ យមុនាយ ឧទកំ, ឥទំ អចិរវតិយា ឧទកំ, ឥទំ សរភុយា ឧទកំ, ឥទំ មហិយា ឧទក”’ន្តិ? “ទុក្ករំ, ភន្តេ, ជានិតុ”ន្តិ។ “ឥតោ ទុក្ករតរំ ខោ, មហារាជ, ភគវតា កតំ ឥមេសំ អរូបីនំ ចិត្តចេតសិកានំ ធម្មានំ ឯការម្មណេ វត្តមានានំ វវត្ថានំ អក្ខាតំ ‘អយំ ផស្សោ, អយំ វេទនា, អយំ សញ្ញា, អយំ ចេតនា, ឥទំ ចិត្ត’”ន្តិ។ “សុដ្ឋុ, ភន្តេ”តិ រាជា អព្ភានុមោទីតិ។

អរូបធម្មវវត្ថានទុក្ករបញ្ហោ សោឡសមោ។

អរូបធម្មវវត្ថានវគ្គោ សត្តមោ។

ឥមស្មិំ វគ្គេ សោឡស បញ្ហា។

មិលិន្ទបញ្ហបុច្ឆាវិសជ្ជនា

ថេរោ អាហ “ជានាសិ ខោ, មហារាជ, សម្បតិ កា វេលា”តិ? “អាម, ភន្តេ, ជានាមិ ‘សម្បតិ បឋមោ យាមោ អតិក្កន្តោ, មជ្ឈិមោ យាមោ បវត្តតិ, ឧក្កា បទីបីយន្តិ, ចត្តារិ បដាកានិ អាណត្តានិ គមិស្សន្តិ ភណ្ឌតោ រាជទេយ្យានី’”តិ។

យោនកា ឯវមាហំសុ “កល្លោសិ, មហារាជ, បណ្ឌិតោ ថេរោ”តិ។ “អាម, ភណេ, បណ្ឌិតោ ថេរោ, ឯទិសោ អាចរិយោ ភវេយ្យ មាទិសោ ច អន្តេវាសី, នចិរស្សេវ បណ្ឌិតោ ធម្មំ អាជានេយ្យា”តិ។ តស្ស បញ្ហវេយ្យាករណេន តុដ្ឋោ រាជា ថេរំ នាគសេនំ សតសហស្សគ្ឃនកេន កម្ពលេន អច្ឆាទេត្វា “ភន្តេ នាគសេន, អជ្ជតគ្គេ តេ អដ្ឋសតំ ភត្តំ បញ្ញបេមិ, យំ កិញ្ចិ អន្តេបុរេ កប្បិយំ, តេន ច បវារេមី”តិ អាហ។ អលំ មហារាជ ជីវាមី”តិ។ “ជានាមិ, ភន្តេ នាគសេន, ជីវសិ, អបិ ច អត្តានញ្ច រក្ខ, មមញ្ច រក្ខាហី”តិ។ “កថំ អត្តានំ រក្ខសិ, ‘នាគសេនោ មិលិន្ទំ រាជានំ បសាទេតិ, ន ច កិញ្ចិ អលភី’តិ បរាបវាទោ [បរប្បវាទោ (ក.)] អាគច្ឆេយ្យាតិ, ឯវំ អត្តានំ រក្ខ។ កថំ មមំ រក្ខសិ, ‘មិលិន្ទោ រាជា បសន្នោ បសន្នាការំ ន ករោតី’តិ បរាបវាទោ អាគច្ឆេយ្យាតិ, ឯវំ មមំ រក្ខាហី”តិ។ “តថា ហោតុ, មហារាជា”តិ។ “សេយ្យថាបិ, ភន្តេ, សីហោ មិគរាជា សុវណ្ណបញ្ជរេ បក្ខិត្តោបិ ពហិមុខោ យេវ ហោតិ, ឯវមេវ ខោ អហំ, ភន្តេ, កិញ្ចាបិ អគារំ អជ្ឈាវសាមិ ពហិមុខោ យេវ បន អច្ឆាមិ។ សចេ អហំ, ភន្តេ, អគារស្មា អនាគារិយំ បព្ពជេយ្យំ, ន ចិរំ ជីវេយ្យំ, ពហូ មេ បច្ចត្ថិកា”តិ។

អថ ខោ អាយស្មា នាគសេនោ មិលិន្ទស្ស រញ្ញោ បញ្ហំ វិសជ្ជេត្វា ឧដ្ឋាយាសនា សង្ឃារាមំ អគមាសិ។ អចិរបក្កន្តេ ច អាយស្មន្តេ នាគសេនេ មិលិន្ទស្ស រញ្ញោ ឯតទហោសិ “កិំ មយា បុច្ឆិតំ, កិំ ភទន្តេន នាគសេនេន វិសជ្ជិត”ន្តិ? អថ ខោ មិលិន្ទស្ស រញ្ញោ ឯតទហោសិ “សព្ពំ មយា សុបុច្ឆិតំ, សព្ពំ ភទន្តេន នាគសេនេន សុវិសជ្ជិត”ន្តិ។ អាយស្មតោបិ នាគសេនស្ស សង្ឃារាមគតស្ស ឯតទហោសិ “កិំ មិលិន្ទេន រញ្ញា បុច្ឆិតំ, កិំ មយា វិសជ្ជិត”ន្តិ។ អថ ខោ អាយស្មតោ នាគសេនស្ស ឯតទហោសិ “សព្ពំ មិលិន្ទេន រញ្ញា សុបុច្ឆិតំ, សព្ពំ មយា សុវិសជ្ជិត”ន្តិ។

អថ ខោ អាយស្មា នាគសេនោ តស្សា រត្តិយា អច្ចយេន បុព្ពណ្ហសមយំ និវាសេត្វា បត្តចីវរមាទាយ យេន មិលិន្ទស្ស រញ្ញោ និវេសនំ តេនុបសង្កមិ, ឧបសង្កមិត្វា បញ្ញត្តេ អាសនេ និសីទិ។ អថ ខោ មិលិន្ទោ រាជា អាយស្មន្តំ នាគសេនំ អភិវាទេត្វា ឯកមន្តំ និសីទិ, ឯកមន្តំ និសិន្នោ ខោ មិលិន្ទោ រាជា អាយស្មន្តំ នាគសេនំ ឯតទវោច –

“មា ខោ ភទន្តស្ស ឯវំ អហោសិ ‘នាគសេនោ មយា បញ្ហំ បុច្ឆិតោ’តិ តេនេវ សោមនស្សេន តំ រត្តាវសេសំ វីតិនាមេសីតិ ន តេ ឯវំ ទដ្ឋព្ពំ។ តស្ស មយ្ហំ, ភន្តេ, តំ រត្តាវសេសំ ឯតទហោសិ ‘កិំ មយា បុច្ឆិតំ, កិំ ភទន្តេន វិសជ្ជិត’ន្តិ, ‘សព្ពំ មយា សុបុច្ឆិតំ, សព្ពំ ភទន្តេន សុវិសជ្ជិត’”ន្តិ។

ថេរោបិ ឯវមាហ – “មា ខោ មហារាជស្ស ឯវំ អហោសិ ‘មិលិន្ទស្ស រញ្ញោ មយា បញ្ហោ វិសជ្ជិតោ’តិ តេនេវ សោមនស្សេន តំ រត្តាវសេសំ វីតិនាមេសីតិ ន តេ ឯវំ ទដ្ឋព្ពំ។ តស្ស មយ្ហំ, មហារាជ, តំ រត្តាវសេសំ ឯតទហោសិ ‘កិំ មិលិន្ទេន រញ្ញា បុច្ឆិតំ, កិំ មយា វិសជ្ជិត’ន្តិ, ‘សព្ពំ មិលិន្ទេន រញ្ញា សុបុច្ឆិតំ, សព្ពំ មយា សុវិសជ្ជិត’”ន្តិ ឥតិហ តេ មហានាគា អញ្ញមញ្ញស្ស សុភាសិតំ សមនុមោទឹសូតិ។

មិលិន្ទបញ្ហបុច្ឆាវិសជ្ជនា និដ្ឋិតា។

មេណ្ឌកបញ្ហារម្ភកថា

អដ្ឋមន្តបរិវជ្ជនីយដ្ឋានានិ

ភស្សប្បវាទោ [ភស្សប្បវេទី (សី. បី.)] វេតណ្ឌី, អតិពុទ្ធិ វិចក្ខណោ;
មិលិន្ទោ ញាណភេទាយ, នាគសេនមុបាគមិ។

វសន្តោ តស្ស ឆាយាយ, បរិបុច្ឆំ បុនប្បុនំ;
បភិន្នពុទ្ធិ ហុត្វាន, សោបិ អាសិ តិបេដកោ។

នវង្គំ អនុមជ្ជន្តោ, រត្តិភាគេ រហោគតោ;
អទ្ទក្ខិ មេណ្ឌកេ បញ្ហេ, ទុន្និវេឋេ សនិគ្គហេ។

“បរិយាយភាសិតំ អត្ថិ, អត្ថិ សន្ធាយភាសិតំ;
សភាវភាសិតំ អត្ថិ, ធម្មរាជស្ស សាសនេ។

“តេសមត្ថំ អវិញ្ញាយ, មេណ្ឌកេ ជិនភាសិតេ;
អនាគតម្ហិ អទ្ធានេ, វិគ្គហោ តត្ថ ហេស្សតិ។

“ហន្ទ កថី បសាទេត្វា, ឆេជ្ជាបេស្សាមិ មេណ្ឌកេ;
តស្ស និទ្ទិដ្ឋមគ្គេន, និទ្ទិសិស្សន្ត្យនាគតេ”តិ។

អថ ខោ មិលិន្ទោ រាជា បភាតាយ រត្តិយា ឧទ្ធស្តេ [ឧដ្ឋិតេ (ស្យា.), ឧគ្គតេ (សី. បី.)] អរុណេ សីសំ ន្ហត្វា សិរសិ អញ្ជលិំ បគ្គហេត្វា អតីតានាគតបច្ចុប្បន្នេ សម្មាសម្ពុទ្ធេ អនុស្សរិត្វា អដ្ឋ វត្តបទានិ សមាទិយិ “ឥតោ មេ អនាគតានិ សត្ត ទិវសានិ អដ្ឋ គុណេ សមាទិយិត្វា តបោ ចរិតព្ពោ ភវិស្សតិ , សោហំ ចិណ្ណតបោ សមានោ អាចរិយំ អារាធេត្វា មេណ្ឌកេ បញ្ហេ បុច្ឆិស្សាមី”តិ។ អថ ខោ មិលិន្ទោ រាជា បកតិទុស្សយុគំ អបនេត្វា អាភរណានិ ច ឱមុញ្ចិត្វា កាសាវំ និវាសេត្វា មុណ្ឌកបដិសីសកំ សីសេ បដិមុញ្ចិត្វា មុនិភាវមុបគន្ត្វា អដ្ឋ គុណេ សមាទិយិ “ឥមំ សត្តាហំ មយា ន រាជត្ថោ អនុសាសិតព្ពោ, ន រាគូបសញ្ហិតំ ចិត្តំ ឧប្បាទេតព្ពំ, ន ទោសូបសញ្ហិតំ ចិត្តំ ឧប្បាទេតព្ពំ, ន មោហូបសញ្ហិតំ ចិត្តំ ឧប្បាទេតព្ពំ, ទាសកម្មករបោរិសេ ជនេបិ និវាតវុត្តិនា ភវិតព្ពំ, កាយិកំ វាចសិកំ អនុរក្ខិតព្ពំ, ឆបិ អាយតនានិ និរវសេសតោ អនុរក្ខិតព្ពានិ, មេត្តាភាវនាយ មានសំ បក្ខិបិតព្ព”ន្តិ។ ឥមេ អដ្ឋ គុណេ សមាទិយិត្វា តេស្វេវ អដ្ឋសុ គុណេសុ មានសំ បតិដ្ឋបេត្វា ពហិ អនិក្ខមិត្វា សត្តាហំ វីតិនាមេត្វា អដ្ឋមេ ទិវសេ បភាតាយ រត្តិយា បគេវ បាតរាសំ កត្វា ឱក្ខិត្តចក្ខុ មិតភាណី សុសណ្ឋិតេន ឥរិយាបថេន អវិក្ខិត្តេន ចិត្តេន ហដ្ឋេន ឧទគ្គេន វិប្បសន្នេន ថេរំ នាគសេនំ ឧបសង្កមិត្វា ថេរស្ស បាទេ សិរសា វន្ទិត្វា ឯកមន្តំ ឋិតោ ឥទមវោច –

“អត្ថិ មេ, ភន្តេ នាគសេន, កោចិ អត្ថោ តុម្ហេហិ សទ្ធឹ មន្តយិតព្ពោ, ន តត្ថ អញ្ញោ កោចិ តតិយោ ឥច្ឆិតព្ពោ, សុញ្ញេ ឱកាសេ បវិវិត្តេ អរញ្ញេ អដ្ឋង្គុបាគតេ សមណសារុប្បេ។ តត្ថ សោ បញ្ហោ បុច្ឆិតព្ពោ ភវិស្សតិ, តត្ថ មេ គុយ្ហំ ន កាតព្ពំ ន រហស្សកំ, អរហាមហំ រហស្សកំ សុណិតុំ សុមន្តនេ ឧបគតេ, ឧបមាយបិ សោ អត្ថោ ឧបបរិក្ខិតព្ពោ, យថា កឹ វិយ, យថា នាម, ភន្តេ នាគសេន, មហាបថវី និក្ខេបំ អរហតិ និក្ខេបេ ឧបគតេ។ ឯវមេវ ខោ, ភន្តេ នាគសេន, អរហាមហំ រហស្សកំ សុណិតុំ សុមន្តនេ ឧបគតេ”តិ។ គរុនា សហ បវិវិត្តបវនំ បវិសិត្វា ឥទមវោច – “ភន្តេ នាគសេន, ឥធ បុរិសេន មន្តយិតុកាមេន អដ្ឋ ឋានានិ បរិវជ្ជយិតព្ពានិ ភវន្តិ, ន តេសុ ឋានេសុ វិញ្ញូ បុរិសោ អត្ថំ មន្តេតិ, មន្តិតោបិ អត្ថោ បរិបតតិ ន សម្ភវតិ។ កតមានិ អដ្ឋ ឋានានិ? វិសមដ្ឋានំ បរិវជ្ជនីយំ, សភយំ បរិវជ្ជនីយំ, អតិវាតដ្ឋានំ បរិវជ្ជនីយំ, បដិច្ឆន្នដ្ឋានំ បរិវជ្ជនីយំ, ទេវដ្ឋានំ បរិវជ្ជនីយំ, បន្ថោ បរិវជ្ជនីយោ, សង្គាមោ [សង្កមោ (សី. បី.)] បរិវជ្ជនីយោ, ឧទកតិត្ថំ បរិវជ្ជនីយំ។ ឥមានិ អដ្ឋ ឋានានិ បរិវជ្ជនីយានី”តិ។

ថេរោ អាហ “កោ ទោសោ វិសមដ្ឋានេ, សភយេ, អតិវាតេ, បដិច្ឆន្នេ, ទេវដ្ឋានេ, បន្ថេ, សង្គាមេ, ឧទកតិត្ថេ”តិ? “វិសមេ, ភន្តេ នាគសេន, មន្តិតោ អត្ថោ វិកិរតិ វិធមតិ បគ្ឃរតិ ន សម្ភវតិ, សភយេ មនោ សន្តស្សតិ, សន្តស្សិតោ ន សម្មា អត្ថំ សមនុបស្សតិ, អតិវាតេ សទ្ទោ អវិភូតោ ហោតិ, បដិច្ឆន្នេ ឧបស្សុតឹ តិដ្ឋន្តិ, ទេវដ្ឋានេ មន្តិតោ អត្ថោ គរុកំ បរិណមតិ, បន្ថេ មន្តិតោ អត្ថោ តុច្ឆោ ភវតិ, សង្គាមេ ចញ្ចលោ ភវតិ, ឧទកតិត្ថេ បាកដោ ភវតិ។ ភវតីហ –

“‘វិសមំ សភយំ អតិវាតោ, បដិច្ឆន្នំ ទេវនិស្សិតំ;
បន្ថោ ច សង្គាមោ តិត្ថំ, អដ្ឋេតេ បរិវជ្ជិយា’”តិ។

អដ្ឋ មន្តនស្ស បរិវជ្ជនីយដ្ឋានានិ។

អដ្ឋមន្តវិនាសកបុគ្គលា

“ភន្តេ នាគសេន, អដ្ឋិមេ បុគ្គលា មន្តិយមានា មន្តិតំ អត្ថំ ព្យាបាទេន្តិ។ កតមេ អដ្ឋ? រាគចរិតោ ទោសចរិតោ មោហចរិតោ មានចរិតោ លុទ្ធោ អលសោ ឯកចិន្តី ពាលោតិ។ ឥមេ អដ្ឋ បុគ្គលា មន្តិតំ អត្ថំ ព្យាបាទេន្តី”តិ។

ថេរោ អាហ “តេសំ កោ ទោសោ”តិ? “រាគចរិតោ, ភន្តេ នាគសេន, រាគវសេន មន្តិតំ អត្ថំ ព្យាបាទេតិ, ទោសចរិតោ ទោសវសេន មន្តិតំ អត្ថំ ព្យាបាទេតិ, មោហចរិតោ មោហវសេន មន្តិតំ អត្ថំ ព្យាបាទេតិ, មានចរិតោ មានវសេន មន្តិតំ អត្ថំ ព្យាបាទេតិ, លុទ្ធោ លោភវសេន មន្តិតំ អត្ថំ ព្យាបាទេតិ, អលសោ អលសតាយ មន្តិតំ អត្ថំ ព្យាបាទេតិ, ឯកចិន្តី ឯកចិន្តិតាយ មន្តិតំ អត្ថំ ព្យាបាទេតិ, ពាលោ ពាលតាយ មន្តិតំ អត្ថំ ព្យាបាទេតិ។ ភវតីហ –

“‘រត្តោ ទុដ្ឋោ ច មូឡ្ហោ ច, មានី លុទ្ធោ តថាលសោ;
ឯកចិន្តី ច ពាលោ ច, ឯតេ អត្ថវិនាសកា’”តិ។

អដ្ឋ មន្តវិនាសកបុគ្គលា។

នវគុយ្ហមន្តវិធំសកំ

“ភន្តេ នាគសេន, នវិមេ បុគ្គលា មន្តិតំ គុយ្ហំ វិវរន្តិ ន ធារេន្តិ។ កតមេ នវ? រាគចរិតោ ទោសចរិតោ មោហចរិតោ ភីរុកោ អាមិសគរុកោ ឥត្ថី សោណ្ឌោ បណ្ឌកោ ទារកោ”តិ។

ថេរោ អាហ “តេសំ កោ ទោសោ”តិ? “រាគចរិតោ, ភន្តេ នាគសេន, រាគវសេន មន្តិតំ គុយ្ហំ វិវរតិ ន ធារេតិ, ទោសចរិតោ, ភន្តេ , ទោសវសេន មន្តិតំ គុយ្ហំ វិវរតិ ន ធារេតិ, មូឡ្ហោ មោហវសេន មន្តិតំ គុយ្ហំ វិវរតិ ន ធារេតិ, ភីរុកោ ភយវសេន មន្តិតំ គុយ្ហំ វិវរតិ ន ធារេតិ, អាមិសគរុកោ អាមិសហេតុ មន្តិតំ គុយ្ហំ វិវរតិ ន ធារេតិ, ឥត្ថី បញ្ញាយ ឥត្តរតាយ មន្តិតំ គុយ្ហំ វិវរតិ ន ធារេតិ, សោណ្ឌិកោ សុរាលោលតាយ មន្តិតំ គុយ្ហំ វិវរតិ ន ធារេតិ, បណ្ឌកោ អនេកំសិកតាយ មន្តិតំ គុយ្ហំ វិវរតិ ន ធារេតិ, ទារកោ ចបលតាយ មន្តិតំ គុយ្ហំ វិវរតិ ន ធារេតិ។ ភវតីហ –

“‘រត្តោ ទុដ្ឋោ ច មូឡ្ហោ ច, ភីរុ អាមិសគរុកោ [អាមិសចក្ខុកោ (សី. បី.)];
ឥត្ថី សោណ្ឌោ បណ្ឌកោ ច, នវមោ ភវតិ ទារកោ។

“នវេតេ បុគ្គលា លោកេ, ឥត្តរា ចលិតា ចលា;
ឯតេហិ មន្តិតំ គុយ្ហំ, ខិប្បំ ភវតិ បាកដ’”ន្តិ។

នវ គុយ្ហមន្តវិធំសកា បុគ្គលា។

អដ្ឋ បញ្ញាបដិលាភការណំ

“ភន្តេ នាគសេន, អដ្ឋហិ ការណេហិ ពុទ្ធិ បរិណមតិ បរិបាកំ គច្ឆតិ។ កតមេហិ អដ្ឋហិ? វយបរិណាមេន ពុទ្ធិ បរិណមតិ បរិបាកំ គច្ឆតិ, យសបរិណាមេន ពុទ្ធិ បរិណមតិ បរិបាកំ គច្ឆតិ, បរិបុច្ឆាយ ពុទ្ធិ បរិណមតិ បរិបាកំ គច្ឆតិ, តិត្ថសំវាសេន ពុទ្ធិ បរិណមតិ បរិបាកំ គច្ឆតិ, យោនិសោ មនសិការេន ពុទ្ធិ បរិណមតិ បរិបាកំ គច្ឆតិ, សាកច្ឆាយ ពុទ្ធិ បរិណមតិ បរិបាកំ គច្ឆតិ, ស្នេហូបសេវនេន ពុទ្ធិ បរិណមតិ បរិបាកំ គច្ឆតិ, បតិរូបទេសវាសេន ពុទ្ធិ បរិណមតិ បរិបាកំ គច្ឆតិ។ ភវតីហ –

“‘វយេន យសបុច្ឆាហិ, តិត្ថវាសេន យោនិសោ;
សាកច្ឆា ស្នេហសំសេវា, បតិរូបវសេន ច។

“ឯតានិ អដ្ឋ ឋានានិ, ពុទ្ធិវិសទការណា;
យេសំ ឯតានិ សម្ភោន្តិ, តេសំ ពុទ្ធិ បភិជ្ជតី’”តិ។

អដ្ឋ បញ្ញាបដិលាភការណានិ។

អាចរិយគុណំ

“ភន្តេ នាគសេន, អយំ ភូមិភាគោ អដ្ឋ មន្តទោសវិវជ្ជិតោ, អហញ្ច លោកេ បរមោ មន្តិសហាយោ [មន្តសហាយោ (សី.)], គុយ្ហមនុរក្ខី ចាហំ យាវាហំ ជីវិស្សាមិ តាវ គុយ្ហមនុរក្ខិស្សាមិ, អដ្ឋហិ ច មេ ការណេហិ ពុទ្ធិ

បរិណាមំ គតា, ទុល្លភោ ឯតរហិ មាទិសោ អន្តេវាសី, សម្មា បដិបន្នេ អន្តេវាសិកេ យេ អាចរិយានំ បញ្ចវីសតិ អាចរិយគុណា, តេហិ គុណេហិ អាចរិយេន សម្មា បដិបជ្ជិតព្ពំ។ កតមេ បញ្ចវីសតិ គុណា?

“ឥធ, ភន្តេ នាគសេន, អាចរិយេន អន្តេវាសិម្ហិ សតតំ សមិតំ អារក្ខា ឧបដ្ឋបេតព្ពា, អសេវនសេវនា ជានិតព្ពា, បមត្តាប្បមត្តា ជានិតព្ពា, សេយ្យវកាសោ ជានិតព្ពោ, គេលញ្ញំ ជានិតព្ពំ, ភោជនស្ស [ភោជនីយំ (ស្យា.)] លទ្ធាលទ្ធំ ជានិតព្ពំ, វិសេសោ ជានិតព្ពោ, បត្តគតំ សំវិភជិតព្ពំ, អស្សាសិតព្ពោ ‘មា ភាយិ, អត្ថោ តេ អភិក្កមតី’តិ, ‘ឥមិនា បុគ្គលេន បដិចរតី’តិ [បដិចរាហីតិ (ក.)] បដិចារោ ជានិតព្ពោ, គាមេ បដិចារោ ជានិតព្ពោ, វិហារេ បដិចារោ ជានិតព្ពោ, ន តេន ហាសោ ទវោ កាតព្ពោ [ន តេន សហ សល្លាបោ កាតព្ពោ (សី. បី.)], តេន សហ អាលាបោ កាតព្ពោ, ឆិទ្ទំ ទិស្វា អធិវាសេតព្ពំ, សក្កច្ចការិនា ភវិតព្ពំ, អខណ្ឌការិនា ភវិតព្ពំ, អរហស្សការិនា ភវិតព្ពំ, និរវសេសការិនា ភវិតព្ពំ, ‘ជនេមិមំ [ជានេមិមំ (ស្យា.)] សិប្បេសូ’តិ ជនកចិត្តំ ឧបដ្ឋបេតព្ពំ, ‘កថំ អយំ ន បរិហាយេយ្យា’តិ វឌ្ឍិចិត្តំ ឧបដ្ឋបេតព្ពំ, ‘ពលវំ ឥមំ ករោមិ សិក្ខាពលេនា’តិ ចិត្តំ ឧបដ្ឋបេតព្ពំ, មេត្តចិត្តំ ឧបដ្ឋបេតព្ពំ, អាបទាសុ ន វិជហិតព្ពំ, ករណីយេ នប្បមជ្ជិតព្ពំ, ខលិតេ ធម្មេន បគ្គហេតព្ពោតិ។ ឥមេ ខោ, ភន្តេ, បញ្ចវីសតិ អាចរិយស្ស អាចរិយគុណា, តេហិ គុណេហិ មយិ សម្មា បដិបជ្ជស្សុ, សំសយោ មេ, ភន្តេ, ឧប្បន្នោ, អត្ថិ មេណ្ឌកបញ្ហា ជិនភាសិតា , អនាគតេ អទ្ធានេ តត្ថ វិគ្គហោ ឧប្បជ្ជិស្សតិ, អនាគតេ ច អទ្ធានេ ទុល្លភា ភវិស្សន្តិ តុម្ហាទិសា ពុទ្ធិមន្តោ, តេសុ មេ បញ្ហេសុ ចក្ខុំ ទេហិ បរវាទានំ និគ្គហាយា”តិ។

ឧបាសកគុណំ

ថេរោ “សាធូ”តិ សម្បដិច្ឆិត្វា ទស ឧបាសកស្ស ឧបាសកគុណេ បរិទីបេសិ។ “ទស ឥមេ, មហារាជ, ឧបាសកស្ស ឧបាសកគុណា។ កតមេ ទស , ឥធ, មហារាជ, ឧបាសកោ សង្ឃេន សមានសុខទុក្ខោ ហោតិ, ធម្មាធិបតេយ្យោ ហោតិ, យថាពលំ សំវិភាគរតោ ហោតិ, ជិនសាសនបរិហានី ទិស្វា អភិវឌ្ឍិយា វាយមតិ។ សម្មាទិដ្ឋិកោ ហោតិ, អបគតកោតូហលមង្គលិកោ ជីវិតហេតុបិ ន អញ្ញំ សត្ថារំ ឧទ្ទិសតិ, កាយិកវាចសិកញ្ចស្ស រក្ខិតំ ហោតិ, សមគ្គារាមោ ហោតិ សមគ្គរតោ, អនុសូយកោ ហោតិ, ន ច កុហនវសេន សាសនេ ចរតិ, ពុទ្ធំ សរណំ គតោ ហោតិ, ធម្មំ សរណំ គតោ ហោតិ, សង្ឃំ សរណំ គតោ ហោតិ។ ឥមេ ខោ, មហារាជ, ទស ឧបាសកស្ស ឧបាសកគុណា, តេ សព្ពេ គុណា តយិ សំវិជ្ជន្តិ, តំ តេ យុត្តំ បត្តំ អនុច្ឆវិកំ បតិរូបំ យំ ត្វំ ជិនសាសនបរិហានី ទិស្វា អភិវឌ្ឍី ឥច្ឆសិ, ករោមិ តេ ឱកាសំ, បុច្ឆ មំ ត្វំ យថាសុខ”ន្តិ។

មេណ្ឌកបញ្ហារម្ភកថា និដ្ឋិតា។

៤. មេណ្ឌកបញ្ហោ

១. ឥទ្ធិពលវគ្គោ

១. កតាធិការសផលបញ្ហោ

១. អថ ខោ មិលិន្ទោ រាជា កតាវកាសោ និបច្ច គរុនោ បាទេ សិរសិ អញ្ជលឹ កត្វា ឯតទវោច “ភន្តេ នាគសេន, ឥមេ តិត្ថិយា ឯវំ ភណន្តិ [វញ្ហោ ភវតិ អផលោ (សី. បី. ក.)] ‘យទិ ពុទ្ធោ បូជំ សាទិយតិ, ន បរិនិព្ពុតោ ពុទ្ធោ សំយុត្តោ លោកេន អន្តោភវិកោ លោកស្មឹ លោកសាធារណោ, តស្មា តស្ស កតោ អធិការោ អវញ្ឈោ ភវតិ សផលោ។ យទិ បរិនិព្ពុតោ វិសំយុត្តោ លោកេន និស្សដោ សព្ពភវេហិ, តស្ស បូជា នុប្បជ្ជតិ, បរិនិព្ពុតោ ន កិញ្ចិ សាទិយតិ, អសាទិយន្តស្ស កតោ អធិការោ វញ្ឈោ ភវតិ អផលោ’តិ ឧភតោ កោដិកោ ឯសោ បញ្ហោ, នេសោ វិសយោ អប្បត្តមានសានំ, មហន្តានំ យេវេសោ វិសយោ, ភិន្ទេតំ ទិដ្ឋិជាលំ ឯកំសេ ឋបយ, តវេសោ បញ្ហោ អនុប្បត្តោ, អនាគតានំ ជិនបុត្តានំ ចក្ខុំ ទេហិ បរវាទនិគ្គហាយា”តិ។

ថេរោ អាហ “បរិនិព្ពុតោ, មហារាជ, ភគវា, ន ច ភគវា បូជំ សាទិយតិ, ពោធិមូលេ យេវ តថាគតស្ស សាទិយនា បហីនា, កឹ បន អនុបាទិសេសាយ និព្ពានធាតុយា បរិនិព្ពុតស្ស។ ភាសិតម្បេតំ, មហារាជ, ថេរេន សារិបុត្តេន ធម្មសេនាបតិនា –

> “‘បូជិយន្តា [បូជិតា (ស្យា.)] អសមសមា, សទេវមានុសេហិ តេ;
> ន សាទិយន្តិ សក្ការំ, ពុទ្ធានំ ឯស ធម្មតា’”តិ។

រាជា អាហ “ភន្តេ នាគសេន, បុត្តោ វា បិតុនោ វណ្ណំ ភាសតិ, បិតា វា បុត្តស្ស វណ្ណំ ភាសតិ, ន ចេតំ ការណំ បរវាទានំ និគ្គហាយ, បសាទប្បកាសនំ នាមេតំ, ឥង្ឃ មេ ត្វំ តត្ថ ការណំ សម្មា ព្រូហិ សកវាទស្ស បតិដ្ឋាបនាយ ទិដ្ឋិជាលវិនិវេឋនាយា”តិ។

ថេរោ អាហ “បរិនិព្ពុតោ, មហារាជ, ភគវា, ន ច ភគវា បូជំ សាទិយតិ, អសាទិយន្តស្សេវ តថាគតស្ស ទេវមនុស្សា ធាតុរតនំ វត្ថុំ ករិត្វា តថាគតស្ស ញាណរតនារម្មណេន សម្មាបដិបត្តឹ សេវន្តា តិស្សោ សម្បត្តិយោ បដិលភន្តិ។

“យថា , មហារាជ, មហតិមហាអគ្គិក្ខន្ធោ បជ្ជលិត្វា និព្ពាយេយ្យ, អបិ នុ ខោ សោ, មហារាជ, មហាអគ្គិក្ខន្ធោ សាទិយតិ តិណកដ្ឋុបាទាន”ន្តិ? “ជលមានោបិ សោ, ភន្តេ, មហាអគ្គិក្ខន្ធោ តិណកដ្ឋុបាទានំ ន សាទិយតិ, កឹ បន និព្ពុតោ ឧបសន្តោ អចេតនោ សាទិយតិ? “តស្មឹ បន, មហារាជ, អគ្គិក្ខន្ធេ ឧបរតេ ឧបសន្តេ លោកេ អគ្គិ សុញ្ញោ ហោតី”តិ។ “ន ហិ, ភន្តេ, កដ្ឋំ អគ្គិស្ស វត្ថុ ហោតិ ឧបាទានំ, យេ កេចិ មនុស្សា អគ្គិកាមា, តេ អត្តនោ ថាមពលវីរិយេន បច្ចត្តបុរិសការេន កដ្ឋំ មន្ថយិត្វា [មទ្ទិត្វា (ក.)] អគ្គឹ និព្ពត្តេត្វា តេន អគ្គិនា អគ្គិករណីយានិ កម្មានិ ករោន្តី”តិ។ “តេន ហិ, មហារាជ, តិត្ថិយានំ វចនំ មិច្ឆា ភវតិ ‘អសាទិយន្តស្ស កតោ អធិការោ វញ្ឈោ ភវតិ អផលោ’តិ។

“យថា, មហារាជ, មហតិមហាអគ្គិក្ខន្ធោ បជ្ជលិ, ឯវមេវ ភគវា ទសសហស្សិយា [ទសសហស្សិម្ហិ (សី. បី. ក.)] លោកធាតុយា ពុទ្ធសិរិយា បជ្ជលិ។ យថា, មហារាជ, មហតិមហាអគ្គិក្ខន្ធោ បជ្ជលិត្វា និព្ពុតោ, ឯវមេវ ភគវា ទសសហស្សិយា លោកធាតុយា ពុទ្ធសិរិយា បជ្ជលិត្វា អនុបាទិសេសាយ និព្ពានធាតុយា បរិនិព្ពុតោ។ យថា, មហារាជ, និព្ពុតោ អគ្គិក្ខន្ធោ តិណកដ្ឋុបាទានំ ន សាទិយតិ, ឯវមេវ ខោ លោកហិតស្ស សាទិយនា បហីនា ឧបសន្តា។ យថា, មហារាជ, មនុស្សា និព្ពុតេ អគ្គិក្ខន្ធេ អនុបាទានេ អត្តនោ ថាមពលវីរិយេន បច្ចត្តបុរិសការេន កដ្ឋំ មន្ថយិត្វា អគ្គឹ និព្ពត្តេត្វា តេន អគ្គិនា អគ្គិករណីយានិ កម្មានិ ករោន្តិ, ឯវមេវ ខោ ទេវមនុស្សា តថាគតស្ស បរិនិព្ពុតស្ស អសាទិយន្តស្សេវ ធាតុរតនំ វត្ថុំ ករិត្វា តថាគតស្ស ញាណរតនារម្មណេន សម្មាបដិបត្តឹ សេវន្តា តិស្សោ សម្បត្តិយោ បដិលភន្តិ, ឥមិនាបិ, មហារាជ, ការណេន តថាគតស្ស បរិនិព្ពុតស្ស អសាទិយន្តស្សេវ កតោ អធិការោ អវញ្ឈោ ភវតិ សផលោ។

“អបរម្បិ, មហារាជ, ឧត្តរឹ ការណំ សុណោហិ យេន ការណេន តថាគតស្ស បរិនិព្ពុតស្ស អសាទិយន្តស្សេវ កតោ អធិការោ អវញ្ឈោ ភវតិ សផលោ។ យថា, មហារាជ, មហតិមហាវាតោ វាយិត្វា ឧបរមេយ្យ, អបិ នុ ខោ

សោ, មហារាជ, ឧបរតោ វាតោ សាទិយតិ បុន និព្ពត្តាបន”ន្តិ? “ន ហិ, ភន្តេ, ឧបរតស្ស វាតស្ស អាភោគោ វា មនសិការោ វា បុន និព្ពត្តាបនាយ”។ “កឹ ការណំ”? “អចេតនា សា វាយោធាតូ”តិ។ “អបិ នុ តស្ស, មហារាជ, ឧបរតស្ស វាតស្ស វាតោតិ សមញ្ញា អបគច្ឆតី”តិ? “ន ហិ, ភន្តេ, តាលវណ្ដវិធូបនានិ វាតស្ស ឧប្បត្តិយា បច្ចយា, យេ កេចិ មនុស្សា ឧណ្ហាភិតត្តា បរិឡាហបរិបីឡិតា, តេ តាលវណ្ដេន វា វិធូបនេន វា អត្តនោ ថាមពលវីរិយេន បច្ចត្តបុរិសការេន តំ និព្ពត្តេត្វា តេន វាតេន ឧណ្ហំ និព្បាបេន្តិ បរិឡាហំ វូបសមេន្តី”តិ។ “តេន ហិ, មហារាជ, តិត្ថិយានំ វចនំ មិច្ឆា ភវតិ ‘អសាទិយន្តស្ស កតោ អធិការោ វញ្ឈោ ភវតិ អផលោ’តិ។

“យថា, មហារាជ, មហតិមហាវាតោ វាយិ, ឯវមេវ ភគវា ទសសហស្សិយា លោកធាតុយា សីតលមធុរសន្តសុខុមមេត្តាវាតេន ឧបវាយិ។ យថា, មហារាជ, មហតិមហាវាតោ វាយិត្វា ឧបរតោ, ឯវមេវ ភគវា សីតលមធុរសន្តសុខុមមេត្តាវាតេន ឧបវាយិត្វា អនុបាទិសេសាយ និព្ពានធាតុយា បរិនិព្ពុតោ។ យថា, មហារាជ, ឧបរតោ វាតោ បុន និព្ពត្តាបនំ ន សាទិយតិ, ឯវមេវ លោកហិតស្ស សាទិយនា បហីនា ឧបសន្តា។ យថា, មហារាជ, តេ មនុស្សា ឧណ្ហាភិតត្តា បរិឡាហបរិបីឡិតា, ឯវមេវ ទេវមនុស្សា តិវិធគ្គិសន្តាបបរិឡាហបរិបីឡិតា។ យថា តាលវណ្ដវិធូបនានិ វាតស្ស និព្ពត្តិយា បច្ចយា ហោន្តិ, ឯវមេវ តថាគតស្ស ធាតុ ច ញាណរតនញ្ច បច្ចយោ ហោតិ តិស្សន្នំ សម្បត្តីនំ បដិលាភាយ។ យថា មនុស្សា ឧណ្ហាភិតត្តា បរិឡាហបរិបីឡិតា តាលវណ្ដេន វា វិធូបនេន វា វាតំ និព្ពត្តេត្វា ឧណ្ហំ និព្បាបេន្តិ បរិឡាហំ វូបសមេន្តិ, ឯវមេវ ទេវមនុស្សា តថាគតស្ស បរិនិព្ពុតស្ស អសាទិយន្តស្សេវ ធាតុញ្ច ញាណរតនញ្ច បូជេត្វា កុសលំ និព្ពត្តេត្វា តេន កុសលេន តិវិធគ្គិសន្តាបបរិឡាហំ និព្បាបេន្តិ វូបសមេន្តិ។ ឥមិនាបិ, មហារាជ, ការណេន តថាគតស្ស បរិនិព្ពុតស្ស អសាទិយន្តស្សេវ កតោ អធិការោ អវញ្ឈោ ភវតិ សផលោតិ។

“អបរម្បិ, មហារាជ, ឧត្តរឹ ការណំ សុណោហិ បរវាទានំ និគ្គហាយ។ យថា, មហារាជ, បុរិសោ ភេរឹ អាកោដេត្វា សទ្ទំ និព្ពត្តេយ្យ, យោ សោ ភេរិសទ្ទោ បុរិសេន និព្ពត្តិតោ, សោ សទ្ទោ អន្តរធាយេយ្យ, អបិ នុ ខោ សោ, មហារាជ, សទ្ទោ សាទិយតិ បុន និព្ពត្តាបន”ន្តិ? “ន ហិ, ភន្តេ, អន្តរហិតោ សោ សទ្ទោ, នត្ថិ តស្ស បុន ឧប្បាទាយ អាភោគោ វា មនសិការោ វា, សកឹ និព្ពត្តេ ភេរិសទ្ទេ អន្តរហិតេ សោ ភេរិសទ្ទោ សមុច្ឆិន្នោ ហោតិ។ ភេរី បន, ភន្តេ, បច្ចយោ ហោតិ សទ្ទស្ស និព្ពត្តិយា, អថ បុរិសោ បច្ចយេ សតិ អត្តជេន វាយាមេន ភេរឹ អាកោដេត្វា សទ្ទំ និព្ពត្តេតី”តិ។ “ឯវមេវ ខោ, មហារាជ, ភគវា សីលសមាធិបញ្ញាវិមុត្តិវិមុត្តិញាណទស្សនបរិភាវិតំ ធាតុរតនញ្ច ធម្មញ្ច វិនយញ្ច អនុសិដ្ឋញ្ច [អនុសត្ថិញ្ច (សី. បី.)] សត្ថារំ បបយិត្វា សយំ អនុបាទិសេសាយ និព្ពានធាតុយា បរិនិព្ពុតោ, ន ច បរិនិព្ពុតេ ភគវតិ សម្បត្តិលាភោ ឧបច្ឆិន្នោ ហោតិ, ភវទុក្ខបដិបីឡិតា សត្តា ធាតុរតនញ្ច ធម្មញ្ច វិនយញ្ច អនុសិដ្ឋញ្ច បច្ចយំ ករិត្វា សម្បត្តិកាមា សម្បត្តិយោ បដិលភន្តិ, ឥមិនាបិ, មហារាជ, ការណេន តថាគតស្ស បរិនិព្ពុតស្ស អសាទិយន្តស្សេវ កតោ អធិការោ អវញ្ឈោ ភវតិ សផលោតិ។

“ទិដ្ឋញ្ចេតំ, មហារាជ, ភគវតា អនាគតមទ្ធានំ។ កថិតញ្ច ភណិតញ្ច អាចិក្ខិតញ្ច ‘សិយា ខោ បនានន្ទ, តុម្ហាកំ ឯវមស្ស អតីតសត្ថុកំ បាវចនំ នត្ថិ នោ សត្ថាតិ, ន ខោ បនេតំ, អានន្ទ, ឯវំ ទដ្ឋព្ពំ, យោ វោ, អានន្ទ, មយា ធម្មោ ច វិនយោ ច ទេសិតោ បញ្ញត្តោ, សោ វោ មមច្ចយេន សត្ថា’តិ។ បរិនិព្ពុតស្ស តថាគតស្ស អសាទិយន្តស្ស កតោ អធិការោ វញ្ឈោ ភវតិ អផលោតិ, តំ តេសំ តិត្ថិយានំ វចនំ មិច្ឆា អភូតំ វិតថំ អលិកំ វិរុទ្ធំ វិបរីតំ ទុក្ខទាយកំ ទុក្ខវិបាកំ អបាយគមនីយន្តិ។

“អបរម្បិ, មហារាជ, ឧត្តរឹ ការណំ សុណោហិ យេន ការណេន តថាគតស្ស បរិនិព្ពុតស្ស អសាទិយន្តស្សេវ កតោ អធិការោ អវញ្ឈោ ភវតិ សផលោ។ សាទិយតិ នុ ខោ, មហារាជ, អយំ មហាបថវី ‘សព្ពពីជានិ មយិ សំវិរុហន្តូ’”តិ? “ន ហិ, ភន្តេ”តិ។ “កិស្ស បន តានិ, មហារាជ, ពីជានិ អសាទិយន្តិយា មហាបថវិយា សំវិរុហិត្វា ទឡ្ហមូលជដាបតិដ្ឋិតា ខន្ធសារសាខាបរិវិត្ថិណ្ណា បុប្ផផលធរា ហោន្តី”តិ? “អសាទិយន្តីបិ, ភន្តេ, មហាបថវី តេសំ ពីជានំ វត្ថុំ ហោតិ បច្ចយំ ទេតិ វិរុហនាយ, តានិ ពីជានិ តំ វត្ថុំ និស្សាយ តេន បច្ចយេន សំវិរុហិត្វា ទឡ្ហមូលជដាបតិដ្ឋិតា ខន្ធសារសាខាបរិវិត្ថិណ្ណា បុប្ផផលធរា ហោន្តី”តិ។ “តេន ហិ, មហារាជ, តិត្ថិយា សកេ វាទេ នដ្ឋា ហោន្តិ ហតា វិរុទ្ធា, សចេ តេ ភណន្តិ ‘អសាទិយន្តស្ស កតោ អធិការោ វញ្ឈោ ភវតិ អផលោ’ តិ។

“យថា, មហារាជ, មហាបថវី, ឯវំ តថាគតោ អរហំ សម្មាសម្ពុទ្ធោ។ យថា, មហារាជ, មហាបថវី ន កិញ្ចិ សាទិយតិ, ឯវំ តថាគតោ ន កិញ្ចិ សាទិយតិ។ យថា, មហារាជ, តានិ ពីជានិ បថវឹ និស្សាយ សំវិរុហិត្វា ទឡ្ហមូលជដាបតិដ្ឋិតា ខន្ធសារសាខាបរិវិត្ថិណ្ណា បុប្ផផលធរា ហោន្តិ, ឯវំ ទេវមនុស្សា តថាគតស្ស បរិនិព្ពុតស្ស អសាទិយន្តស្សេវ ធាតុញ្ច ញាណរតនញ្ច និស្សាយ ទឡ្ហកុសលមូលបតិដ្ឋិតា សមាធិក្ខន្ធធម្មសារសីលសាខា

បរិវិត្តិណ្ណា វិមុត្តិបុប្ផសាមញ្ញផលធរា ហោន្តិ, ឥមិនាបិ, មហារាជ , ការណេន តថាគតស្ស បរិនិព្ពុតស្ស អសាទិយន្តស្សេវ កតោ អធិការោ អវញ្ឈោ ភវតិ សផលោតិ។

“អបរម្បិ, មហារាជ, ឧត្តរិ ការណំ សុណោហិ យេន ការណេន តថាគតស្ស បរិនិព្ពុតស្ស អសាទិយន្តស្សេវ កតោ អធិការោ អវញ្ឈោ ភវតិ សផលោ។ សាទិយន្តិ នុ ខោ, មហារាជ, ឥមេ ឱដ្ឋា គោណា គទ្រភា អជា បសូ មនុស្សា អន្តោកុច្ឆិស្មឹ កិមិកុលានំ សម្ភវ”ន្តិ? “ន ហិ, ភន្តេ”តិ។ “កិស្ស បន តេ, មហារាជ, កិមយោ តេសំ អសាទិយន្តានំ អន្តោកុច្ឆិស្មឹ សម្ភវិត្វា ពហុបុត្តនត្តា វេបុល្លតំ បាបុណន្តី”តិ? “បាបស្ស, ភន្តេ, កម្មស្ស ពលវតាយ អសាទិយន្តានំ យេវ តេសំ សត្តានំ អន្តោកុច្ឆិស្មឹ កិមយោ សម្ភវិត្វា ពហុបុត្តនត្តា វេបុល្លតំ បាបុណន្តី”តិ។ “ឯវមេវ ខោ, មហារាជ, តថាគតស្ស បរិនិព្ពុតស្ស អសាទិយន្តស្សេវ ធាតុស្ស ច ញាណារម្មណស្ស ច ពលវតាយ តថាគតេ កតោ អធិការោ អវញ្ឈោ ភវតិ សផលោតិ។

“អបរម្បិ, មហារាជ, ឧត្តរិ ការណំ សុណោហិ យេន ការណេន តថាគតស្ស បរិនិព្ពុតស្ស អសាទិយន្តស្សេវ កតោ អធិការោ អវញ្ឈោ ភវតិ សផលោ។ សាទិយន្តិ នុ ខោ, មហារាជ, ឥមេ មនុស្សា ឥមេ អដ្ឋនវុតិ រោគា កាយេ និព្ពត្តន្តូ”តិ? “ន ហិ, ភន្តេ”តិ។ “កិស្ស បន តេ, មហារាជ, រោគា អសាទិយន្តានំ កាយេ និបតន្តី”តិ? “បុព្ពេ កតេន, ភន្តេ, ទុច្ចរិតេនា”តិ។ “យទិ, មហារាជ, បុព្ពេ កតំ អកុសលំ ឥធ វេទនីយំ ហោតិ, តេន ហិ, មហារាជ, បុព្ពេ កតម្បិ ឥធ កតម្បិ កុសលាកុសលំ កម្មំ អវញ្ឈំ ភវតិ សផលន្តិ។ ឥមិនាបិ, មហារាជ, ការណេន តថាគតស្ស បរិនិព្ពុតស្ស អសាទិយន្តស្សេវ កតោ អធិការោ អវញ្ឈោ ភវតិ សផលោតិ។

“សុតបុព្ពំ បន តយា, មហារាជ, នន្ទកោ នាម យក្ខោ ថេរំ សារិបុត្តំ អាសាទយិត្វា បថវឹ បវិដ្ឋោ”តិ? “អាម, ភន្តេ, សុយ្យតិ, លោកេ បាកដោ ឯសោ”តិ។ “អបិ នុ ខោ, មហារាជ, ថេរោ សារិបុត្តោ សាទិយិ នន្ទកស្ស យក្ខស្ស មហាបថវិគិលន”ន្តិ [បវត្តមានេបិ (ស្យា.)]។ “ឧព្ពត្តិយន្តេបិ, ភន្តេ, សទេវកេ លោកេ បតមានេបិ ឆមាយំ ចន្ទិមសូរិយេ វិកិរន្តេបិ សិនេរុបព្ពតរាជេ ថេរោ សារិបុត្តោ ន បរស្ស ទុក្ខំ សាទិយេយ្យ។ តំ កិស្ស ហេតុ? យេន ហេតុនា ថេរោ សារិបុត្តោ កុជ្ឈេយ្យ វា ទុស្សេយ្យ វា, សោ ហេតុ ថេរស្ស សារិបុត្តស្ស សមូហតោ សមុច្ឆិន្នោ, ហេតុនោ សមុគ្ឃាតិតត្តា, ភន្តេ, ថេរោ សារិបុត្តោ ជីវិតហារកេបិ កោបំ ន ករេយ្យា”តិ។ “យទិ, មហារាជ , ថេរោ សារិបុត្តោ នន្ទកស្ស យក្ខស្ស បថវិគិលនំ ន សាទិយិ, កិស្ស បន នន្ទកោ យក្ខោ បថវឹ បវិដ្ឋោ”តិ? “អកុសលស្ស, ភន្តេ, កម្មស្ស ពលវតាយា”តិ។ “យទិ, មហារាជ, អកុសលស្ស កម្មស្ស ពលវតាយ នន្ទកោ យក្ខោ បថវឹ បវិដ្ឋោ, អសាទិយន្តស្សាបិ កតោ អបរាធោ អវញ្ឈោ ភវតិ សផលោ។ តេន ហិ, មហារាជ, អកុសលស្សាបិ កម្មស្ស ពលវតាយ អសាទិយន្តស្ស កតោ អធិការោ អវញ្ឈោ ភវតិ សផលោតិ។ ឥមិនាបិ, មហារាជ, ការណេន តថាគតស្ស បរិនិព្ពុតស្ស អសាទិយន្តស្សេវ កតោ អធិការោ អវញ្ឈោ ភវតិ សផលោតិ។

“កតិ នុ ខោ តេ, មហារាជ, មនុស្សា, យេ ឯតរហិ មហាបថវឹ បវិដ្ឋា, អត្ថិ តេ តត្ថ សវណ”ន្តិ? “អាម, ភន្តេ, សុយ្យតី”តិ។ “ឥង្ឃ ត្វំ, មហារាជ, សាវេហី”តិ? “ចិញ្ចមាណវិកា, ភន្តេ, សុប្បពុទ្ធោ ច សក្កោ, ទេវទត្តោ ច ថេរោ, នន្ទកោ ច យក្ខោ, នន្ទោ ច មាណវកោតិ។ សុតមេតំ, ភន្តេ, ឥមេ បញ្ច ជនា មហាបថវឹ បវិដ្ឋា”តិ។ “កិស្មឹ តេ, មហារាជ, អបរទ្ធា”តិ? “ភគវតិ ច, ភន្តេ, សាវកេសុ ចា”តិ។ “អបិ នុ ខោ, មហារាជ , ភគវា វា សាវកា វា សាទិយឹសុ ឥមេសំ មហាបថវិបវិសន”ន្តិ? “ន ហិ ភន្តេ”តិ។ “តេន ហិ, មហារាជ, តថាគតស្ស បរិនិព្ពុតស្ស អសាទិយន្តស្សេវ កតោ អធិការោ អវញ្ឈោ ភវតិ សផលោ”តិ។ “សុវិញ្ញាបិតោ, ភន្តេ នាគសេន, បញ្ហោ គម្ភីរោ ឧត្តានីកតោ, គុយ្ហំ វិទំសិតំ , គណ្ឋិ ភិន្នោ, គហនំ អគហនំ កតំ, នដ្ឋា បរវាទា, ភគ្គា កុទិដ្ឋី, និប្បភា ជាតា កុតិត្ថិយា, ត្វំ គណីវរបវរមាសជ្ជា”តិ។

កតាធិការសផលបញ្ហោ បឋមោ។

២. សព្ពញ្ញុភាវបញ្ហោ

២. “ភន្តេ នាគសេន, ពុទ្ធោ សព្ពញ្ញូ”តិ? “អាម, មហារាជ, ភគវា សព្ពញ្ញូ, ន ច ភគវតោ សតតំ សមិតំ ញាណទស្សនំ បច្ចុបដ្ឋិតំ, អាវជ្ជនបដិពទ្ធំ ភគវតោ សព្ពញ្ញុតញាណំ, អាវជ្ជិត្វា យទិច្ឆកំ ជានាតី”តិ។ “តេន ហិ, ភន្តេ នាគសេន, ពុទ្ធោ អសព្ពញ្ញូតិ។ យទិ តស្ស បរិយេសនាយ សព្ពញ្ញុតញាណំ ហោតី”តិ។ “វាហសតំ ខោ, មហារាជ, វីហីនំ អឌ្ឍចូឡញ្ច វាហា វីហិសត្តម្ពណានិ ទ្វេ ច តុម្ពា ឯកច្ឆរាក្ខណេ បវត្តចិត្តស្ស ឯត្តកា វីហី លក្ខំ ឋបីយមានា [ឋបីយមានេ (សី. បី.)] បរិក្ខយំ បរិយាទានំ គច្ឆេយ្យុំ?

“តត្រិមេ សត្តវិធា ចិត្តា បវត្តន្តិ, យេ តេ, មហារាជ, សរាគា សទោសា សមោហា សកិលេសា អភាវិតកាយា អភាវិតសីលា អភាវិតចិត្តា អភាវិតបញ្ញា, តេសំ តំ ចិត្តំ គរុកំ ឧប្បជ្ជតិ ទន្ធំ បវត្តតិ។ កឹ ការណា? អភាវិតត្តា ចិត្តស្ស។ យថា, មហារាជ, វំសនាឡស្ស វិតតស្ស វិសាលស្ស វិត្ថិណ្ណស្ស សំសិព្ពិតវិសិព្ពិតស្ស សាខាជដាជដិតស្ស អាកឌ្ឍិយន្តស្ស គរុកំ ហោតិ អាគមនំ ទន្ធំ។ កឹ ការណា? សំសិព្ពិតវិសិព្ពិតត្តា សាខានំ។ ឯវមេវ ខោ, មហារាជ, យេ តេ សរាគា សទោសា សមោហា សកិលេសា អភាវិតកាយា អភាវិតសីលា អភាវិតចិត្តា អភាវិតបញ្ញា, តេសំ តំ ចិត្តំ គរុកំ ឧប្បជ្ជតិ ទន្ធំ បវត្តតិ។ កឹ ការណា? សំសិព្ពិតវិសិព្ពិតត្តា កិលេសេហិ, ឥទំ បឋមំ ចិត្តំ។

“តត្រិទំ ទុតិយំ ចិត្តំ វិភត្តមាបជ្ជតិ – យេ តេ, មហារាជ, សោតាបន្នា បិហិតាបាយា ទិដ្ឋិប្បត្តា វិញ្ញាតសត្ថុសាសនា, តេសំ តំ ចិត្តំ តីសុ ឋានេសុ លហុកំ ឧប្បជ្ជតិ លហុកំ បវត្តតិ។ ឧបរិភូមីសុ គរុកំ ឧប្បជ្ជតិ ទន្ធំ បវត្តតិ។ កឹ ការណា? តីសុ ឋានេសុ ចិត្តស្ស បរិសុទ្ធត្តា ឧបរិ កិលេសានំ អប្បហីនត្តា។ យថា, មហារាជ, វំសនាឡស្ស តិបព្ពគណ្ឋិបរិសុទ្ធស្ស ឧបរិ សាខាជដាជដិតស្ស អាកឌ្ឍិយន្តស្ស យាវ តិបព្ពំ តាវ លហុកំ ឯតិ, តតោ ឧបរិ ថទ្ធំ។ កឹ ការណា? ហេដ្ឋា បរិសុទ្ធត្តា ឧបរិ សាខាជដាជដិតត្តា។ ឯវមេវ ខោ, មហារាជ, យេ តេ សោតាបន្នា បិហិតាបាយា ទិដ្ឋិប្បត្តា វិញ្ញាតសត្ថុសាសនា, តេសំ តំ ចិត្តំ តីសុ ឋានេសុ លហុកំ ឧប្បជ្ជតិ លហុកំ បវត្តតិ, ឧបរិភូមីសុ គរុកំ ឧប្បជ្ជតិ ទន្ធំ បវត្តតិ។ កឹ ការណា? តីសុ ឋានេសុ ចិត្តស្ស បរិសុទ្ធត្តា ឧបរិ កិលេសានំ អប្បហីនត្តា, ឥទំ ទុតិយំ ចិត្តំ។

“តត្រិទំ តតិយំ ចិត្តំ វិភត្តមាបជ្ជតិ – យេ តេ, មហារាជ, សកទាគាមិនោ, យេសំ រាគទោសមោហា តនុភូតា, តេសំ តំ ចិត្តំ បញ្ចសុ ឋានេសុ លហុកំ ឧប្បជ្ជតិ លហុកំ បវត្តតិ, ឧបរិភូមីសុ គរុកំ ឧប្បជ្ជតិ ទន្ធំ បវត្តតិ។ កឹ ការណា? បញ្ចសុ ឋានេសុ ចិត្តស្ស បរិសុទ្ធត្តា ឧបរិ កិលេសានំ អប្បហីនត្តា។ យថា, មហារាជ, វំសនាឡស្ស បញ្ចបព្ពគណ្ឋិបរិសុទ្ធស្ស ឧបរិ សាខាជដាជដិតស្ស អាកឌ្ឍិយន្តស្ស យាវ បញ្ចបព្ពំ តាវ លហុកំ ឯតិ, តតោ ឧបរិ ថទ្ធំ។ កឹ ការណា? ហេដ្ឋា បរិសុទ្ធត្តា ឧបរិ សាខាជដាជដិតត្តា។ ឯវមេវ ខោ, មហារាជ, យេ តេ សកទាគាមិនោ, យេសំ រាគទោសមោហា តនុភូតា, តេសំ តំ ចិត្តំ បញ្ចសុ ឋានេសុ លហុកំ ឧប្បជ្ជតិ លហុកំ បវត្តតិ, ឧបរិភូមីសុ គរុកំ ឧប្បជ្ជតិ ទន្ធំ បវត្តតិ។ កឹ ការណា? បញ្ចសុ ឋានេសុ ចិត្តស្ស បរិសុទ្ធត្តា ឧបរិ កិលេសានំ អប្បហីនត្តា, ឥទំ តតិយំ ចិត្តំ។

“តត្រិទំ ចតុត្ថំ ចិត្តំ វិភត្តមាបជ្ជតិ – យេ តេ, មហារាជ, អនាគាមិនោ, យេសំ បញ្ចោរម្ភាគិយានិ សញ្ញោជនានិ បហីនានិ, តេសំ តំ ចិត្តំ ទសសុ ឋានេសុ លហុកំ ឧប្បជ្ជតិ លហុកំ បវត្តតិ, ឧបរិភូមីសុ គរុកំ ឧប្បជ្ជតិ ទន្ធំ បវត្តតិ។ កឹ ការណា? ទសសុ ឋានេសុ ចិត្តស្ស បរិសុទ្ធត្តា ឧបរិ កិលេសានំ អប្បហីនត្តា។ យថា, មហារាជ, វំសនាឡស្ស ទសបព្ពគណ្ឋិបរិសុទ្ធស្ស ឧបរិ សាខាជដាជដិតស្ស អាកឌ្ឍិយន្តស្ស យាវ ទសបព្ពំ តាវ លហុកំ ឯតិ, តតោ ឧបរិ ថទ្ធំ។ កឹ ការណា? ហេដ្ឋា បរិសុទ្ធត្តា ឧបរិ សាខាជដាជដិតត្តា។ ឯវមេវ ខោ, មហារាជ, យេ តេ អនាគាមិនោ, យេសំ បញ្ចោរម្ភាគិយានិ សញ្ញោជនានិ បហីនានិ, តេសំ តំ ចិត្តំ ទសសុ ឋានេសុ លហុកំ ឧប្បជ្ជតិ លហុកំ បវត្តតិ, ឧបរិភូមីសុ គរុកំ ឧប្បជ្ជតិ ទន្ធំ បវត្តតិ។ កឹ ការណា? ទសសុ ឋានេសុ ចិត្តស្ស បរិសុទ្ធត្តា ឧបរិ កិលេសានំ អប្បហីនត្តា, ឥទំ ចតុត្ថំ ចិត្តំ។

“តត្រិទំ បញ្ចមំ ចិត្តំ វិភត្តមាបជ្ជតិ – យេ តេ, មហារាជ, អរហន្តោ ខីណាសវា ធោតមលា វន្តកិលេសា វុសិតវន្តោ កតករណីយា ឱហិតភារា អនុប្បត្តសទត្ថា បរិក្ខីណភវសញ្ញោជនា បត្តបដិសម្ភិទា សាវកភូមីសុ បរិសុទ្ធា, តេសំ តំ ចិត្តំ សាវកវិសយេ លហុកំ ឧប្បជ្ជតិ លហុកំ បវត្តតិ, បច្ចេកពុទ្ធភូមីសុ គរុកំ ឧប្បជ្ជតិ ទន្ធំ បវត្តតិ។ កឹ ការណា? បរិសុទ្ធត្តា សាវកវិសយេ, អបរិសុទ្ធត្តា បច្ចេកពុទ្ធវិសយេ។ យថា, មហារាជ, វំសនាឡស្ស សព្ពបព្ពគណ្ឋិបរិសុទ្ធស្ស អាកឌ្ឍិយន្តស្ស លហុកំ ហោតិ អាគមនំ អទន្ធំ។ កឹ ការណា? សព្ពបព្ពគណ្ឋិបរិសុទ្ធត្តា អគហនត្តា វំសស្ស។ ឯវមេវ ខោ, មហារាជ, យេ តេ អរហន្តោ ខីណាសវា ធោតមលា វន្តកិលេសា វុសិតវន្តោ កតករណីយា ឱហិតភារា អនុប្បត្តសទត្ថា បរិក្ខីណភវសញ្ញោជនា បត្តបដិសម្ភិទា សាវកភូមីសុ បរិសុទ្ធា, តេសំ តំ ចិត្តំ សាវកវិសយេ លហុកំ ឧប្បជ្ជតិ លហុកំ បវត្តតិ, បច្ចេកពុទ្ធភូមីសុ គរុកំ ឧប្បជ្ជតិ ទន្ធំ បវត្តតិ។ កឹ ការណា? បរិសុទ្ធត្តា សាវកវិសយេ, អបរិសុទ្ធត្តា បច្ចេកពុទ្ធវិសយេ, ឥទំ បញ្ចមំ ចិត្តំ។

“តត្រិទំ ឆដ្ឋំ ចិត្តំ វិភត្តមាបជ្ជតិ – យេ តេ, មហារាជ, បច្ចេកពុទ្ធា សយម្ភុនោ អនាចរិយកា ឯកចារិនោ ខគ្គវិសាណកប្បា សកវិសយេ បរិសុទ្ធវិមលចិត្តា, តេសំ តំ ចិត្តំ សកវិសយេ លហុកំ ឧប្បជ្ជតិ លហុកំ បវត្តតិ, សព្ពញ្ញុពុទ្ធភូមីសុ គរុកំ ឧប្បជ្ជតិ ទន្ធំ បវត្តតិ។ កឹ ការណា? បរិសុទ្ធត្តា សកវិសយេ មហន្តត្តា សព្ពញ្ញុពុទ្ធវិសយស្ស។ យថា, មហារាជ, បុរិសោ សកវិសយំ បរិត្តំ នទឹ រត្តិម្បិ ទិវាបិ យទិច្ឆក អច្ឆម្ភិតោ ឱតរេយ្យ, អថ បរតោ មហាសមុទ្ទំ គម្ភីរំ វិត្ថតំ អគាធមបារំ ទិស្វា ភាយេយ្យ, ទន្ធាយេយ្យ ន វិសហេយ្យ ឱតរិតុំ។ កឹ ការណា?

តិណ្ណត្តា [ចិណ្ណត្តា (សី. ស្យា. បី.)] សកវិសយស្ស, មហន្តត្តា ច មហាសមុទ្ទស្ស។ ឯវមេវ ខោ, មហារាជ, យេ តេ បច្ចេកពុទ្ធា សយម្ភុនោ អនាចរិយកា ឯកចារិនោ ខគ្គវិសាណកប្បា សកវិសយេ បរិសុទ្ធវិមលចិត្តា, តេសំ តំ ចិត្តំ សកវិសយេ លហុកំ ឧប្បជ្ជតិ លហុកំ បវត្តតិ, សព្ពញ្ញុពុទ្ធភូមិសុ គរុកំ ឧប្បជ្ជតិ ទន្ធំ បវត្តតិ។ កិំ ការណា? បរិសុទ្ធត្តា សកវិសយេ មហន្តត្តា សព្ពញ្ញុពុទ្ធវិសយស្ស, ឥទំ ឆដ្ឋំ ចិត្តំ។

“តត្រិទំ សត្តមំ ចិត្តំ វិភត្តមាបជ្ជតិ – យេ តេ, មហារាជ, សម្មាសម្ពុទ្ធា សព្ពញ្ញុនោ ទសពលធរា ចតុវេសារជ្ជវិសារទា អដ្ឋារសហិ ពុទ្ធធម្មេហិ សមន្នាគតា អនន្តជិនា អនាវរណញាណា, តេសំ តំ ចិត្តំ សព្ពត្ថ លហុកំ ឧប្បជ្ជតិ លហុកំ បវត្តតិ។ កិំ ការណា? សព្ពត្ថ បរិសុទ្ធត្តា។ អបិ នុ ខោ, មហារាជ, នារាចស្ស សុធោតស្ស វិមលស្ស និគ្គណ្ឋិស្ស សុខុមធារស្ស អជិម្ហស្ស អវង្កស្ស អកុដិលស្ស ទឡ្ហចាបសមារូឡ្ហស្ស ខោមសុខុមេ វា កប្បាសសុខុមេ វា កម្ពលសុខុមេ វា ពលវនិបាតិតស្ស ទន្ធាយិតត្តំ វា លគ្គនំ វា ហោតី”តិ? “ន ហិ, ភន្តេ, “កិំ ការណា”? “សុខុមត្តា វត្ថានំ សុធោតត្តា នារាចស្ស និបាតស្ស ច ពលវត្តា”តិ , ឯវមេវ ខោ, មហារាជ, យេ តេ សម្មាសម្ពុទ្ធា សព្ពញ្ញុនោ ទសពលធរា ចតុវេសារជ្ជវិសារទា អដ្ឋារសហិ ពុទ្ធធម្មេហិ សមន្នាគតា អនន្តជិនា អនាវរណញាណា, តេសំ តំ ចិត្តំ សព្ពត្ថ លហុកំ ឧប្បជ្ជតិ លហុកំ បវត្តតិ។ កិំ ការណា? សព្ពត្ថ បរិសុទ្ធត្តា, ឥទំ សត្តមំ ចិត្តំ។

“តត្រ, មហារាជ, យទិទំ សព្ពញ្ញុពុទ្ធានំ ចិត្តំ, តំ ឆន្នម្បិ ចិត្តានំ គណនំ អតិក្កមិត្វា អសង្ខ្យេយ្យេន គុណេន បរិសុទ្ធញ្ច លហុកញ្ច។ យស្មា ច ភគវតោ ចិត្តំ បរិសុទ្ធញ្ច លហុកញ្ច, តស្មា, មហារាជ, ភគវា យមកបាដិហីរំ ទស្សេតិ។ យមកបាដិហីរេ, មហារាជ, ញាតព្ពំ ពុទ្ធានំ ភគវន្តានំ ចិត្តំ ឯវំ លហុបរិវត្តន្តិ, ន តត្ថ សក្កា ឧត្តរិំ ការណំ វត្តុំ, តេបិ, មហារាជ, បាដិហីរា សព្ពញ្ញុពុទ្ធានំ ចិត្តំ ឧបាទាយ គណនម្បិ សង្ខម្បិ កលម្បិ កលភាគម្បិ ន ឧបេន្តិ, អាវជ្ជនបដិពទ្ធំ, មហារាជ, ភគវតោ សព្ពញ្ញុតញាណំ, អាវជ្ជេត្វា យទិច្ឆកំ ជានាតិ។

“យថា, មហារាជ, បុរិសោ ហត្ថេ ឋបិតំ យំ កិញ្ចិ ទុតិយេ ហត្ថេ ឋបេយ្យ វិវដេន មុខេន វាចំ និច្ឆារេយ្យ, មុខគតំ ភោជនំ គិលេយ្យ, ឧម្មីលេត្វា វា និមីលេយ្យ, និមីលេត្វា វា ឧម្មីលេយ្យ, សមិញ្ជិតំ វា ពាហំ បសារេយ្យ, បសារិតំ វា ពាហំ សមិញ្ជេយ្យ, ចិរតរំ ឯតំ, មហារាជ, លហុតរំ ភគវតោ សព្ពញ្ញុតញាណំ, លហុតរំ អាវជ្ជនំ, អាវជ្ជេត្វា យទិច្ឆកំ ជានាតិ , អាវជ្ជនវិកលមត្តកេន ន តាវតា ពុទ្ធា ភគវន្តោ អសព្ពញ្ញុនោ នាម ហោន្តី”តិ។

“អាវជ្ជនម្បិ , ភន្តេ នាគសេន, បរិយេសនាយ កាតព្ពំ, ឥង្ឃ មំ តត្ថ ការណេន សញ្ញាបេហី”តិ។ “យថា, មហារាជ, បុរិសស្ស អឌ្ឍស្ស មហទ្ធនស្ស មហាភោគស្ស បហូតជាតរូបរជតស្ស បហូតវិត្តូបករណស្ស បហូតធនធញ្ញស្ស សាលិវីហិយវតណ្ឌុលតិលមុគ្គមាសបុព្ពណ្ណាបរណ្ណសប្បិតេលនវនីតខីរទធិមធុគុឡផាណិតា ច ខឡោបិកុម្ភិបីឋរកោដ្ឋភាជនគតា ភវេយ្យុំ, តស្ស ច បុរិសស្ស បាហុនកោ អាគច្ឆេយ្យ ភត្តារហោ ភត្តាភិកង្ខី, តស្ស ច គេហេ យំ រន្ធំ ភោជនំ, តំ បរិនិដ្ឋិតំ ភវេយ្យ, កុម្ភិតោ តណ្ឌុលេ នីហរិត្វា ភោជនំ រន្ធេយ្យ, អបិ ច ខោ សោ, មហារាជ, តាវតកេន ភោជនវេកល្លមត្តកេន អធនោ នាម កបណោ នាម ភវេយ្យា”តិ? “ន ហិ, ភន្តេ, ចក្កវត្តិរញ្ញោ ឃរេបិ, ភន្តេ, អកាលេ ភោជនវេកល្លំ ហោតិ, កិំ បន គហបតិកស្សា”តិ? “ឯវមេវ ខោ, មហារាជ, តថាគតស្ស អាវជ្ជនវិកលមត្តកំ សព្ពញ្ញុតញាណំ អាវជ្ជេត្វា យទិច្ឆកំ ជានាតិ។

“យថា វា បន, មហារាជ, រុក្ខោ អស្ស ផលិតោ ឱណតវិនតោ បិណ្ឌិភារភរិតោ, ន កិញ្ចិ តត្ថ បតិតំ ផលំ ភវេយ្យ, អបិ នុ ខោ សោ, មហារាជ, រុក្ខោ តាវតកេន បតិតផលវេកល្លមត្តកេន អផលោ នាម ភវេយ្យា”តិ? “ន ហិ, ភន្តេ, បតនបដិពទ្ធានិ តានិ រុក្ខផលានិ, បតិតេ យទិច្ឆកំ លភតី”តិ។ “ឯវមេវ ខោ, មហារាជ, តថាគតស្ស អាវជ្ជនបដិពទ្ធំ សព្ពញ្ញុតញាណំ អាវជ្ជេត្វា យទិច្ឆកំ ជានាតី”តិ។

“ភន្តេ នាគសេន, អាវជ្ជេត្វា អាវជ្ជេត្វា ពុទ្ធោ យទិច្ឆកំ ជានាតី”តិ? “អាម, មហារាជ, ភគវា អាវជ្ជេត្វា អាវជ្ជេត្វា យទិច្ឆកំ ជានាតី”តិ។

“យថា, មហារាជ, ចក្កវត្តី រាជា យទា ចក្ករតនំ សរតិ ‘ឧបេតុ មេ ចក្ករតន’ន្តិ, សរិតេ ចក្ករតនំ ឧបេតិ, ឯវមេវ ខោ, មហារាជ, តថាគតោ អាវជ្ជេត្វា អាវជ្ជេត្វា យទិច្ឆកំ ជានាតី”តិ។ “ទឡ្ហំ, ភន្តេ នាគសេន, ការណំ, ពុទ្ធោ សព្ពញ្ញូ, សម្បដិច្ឆាម ពុទ្ធោ សព្ពញ្ញូ”តិ។

ពុទ្ធសព្ពញ្ញុភាវបញ្ហោ ទុតិយោ។

៣. ទេវទត្តបព្ពជ្ជបញ្ហោ

៣. “ភន្តេ នាគសេន, ទេវទត្តោ កេន បព្ពាជិតោ”តិ? “ឆ ខត្តិយកុមារា ភទ្ទិយោ ច អនុរុទ្ធោ ច អានន្ទោ ច ភគុ ច កិមិលោ [កិម្ពិលោ (សី. បី.) ម. និ. ២.១៦៦ បស្សិតព្ពំ] ច ទេវទត្តោ ច ឧបាលិ កប្បកោ សត្តមោ អភិសម្ពុទ្ធេ សត្ថរិ សក្យកុលានន្ទជននេ ភគវន្តំ អនុបព្ពជន្តា និក្ខមឹសុ, តេ ភគវា បព្ពាជេសី”តិ។ “ននុ, ភន្តេ, ទេវទត្តេន បព្ពជិត្វា សង្ឃោ ភិន្នោ”តិ? “អាម, មហារាជ, ទេវទត្តេន បព្ពជិត្វា សង្ឃោ ភិន្នោ, ន គិហី សង្ឃំ ភិន្ទតិ, ន ភិក្ខុនី, ន សិក្ខមានា, ន សាមណេរោ, ន សាមណេរី សង្ឃំ ភិន្ទតិ, ភិក្ខុ បកតត្តោ សមានសំវាសកោ សមានសីមាយំ ឋិតោ សង្ឃំ ភិន្ទតីតិ។ សង្ឃភេទកោ, ភន្តេ, បុគ្គលោ កឹ កម្មំ ផុសតី”តិ? “កប្បដ្ឋិតិកំ, មហារាជ, កម្មំ ផុសតី”តិ។

“កឹ បន, ភន្តេ នាគសេន, ពុទ្ធោ ជានាតិ ‘ទេវទត្តោ បព្ពជិត្វា សង្ឃំ ភិន្ទិស្សតិ, សង្ឃំ ភិន្ទិត្វា កប្បំ និរយេ បច្ចិស្សតី’”តិ? “អាម, មហារាជ, តថាគតោ ជានាតិ ‘ទេវទត្តោ បព្ពជិត្វា សង្ឃំ ភិន្ទិស្សតិ, សង្ឃំ ភិន្ទិត្វា កប្បំ និរយេ បច្ចិស្សតី’”តិ។ “យទិ, ភន្តេ នាគសេន, ពុទ្ធោ ជានាតិ ‘ទេវទត្តោ បព្ពជិត្វា សង្ឃំ ភិន្ទិស្សតិ, សង្ឃំ ភិន្ទិត្វា កប្បំ និរយេ បច្ចិស្សតី’តិ, តេន ហិ, ភន្តេ នាគសេន, ពុទ្ធោ ការុណិកោ អនុកម្បកោ ហិតេសី សព្ពសត្តានំ អហិតំ អបនេត្វា ហិតមុបទហតីតិ យំ វចនំ, តំ មិច្ឆា។ យទិ តំ អជានិត្វា បព្ពាជេសិ, តេន ហិ ពុទ្ធោ អសព្ពញ្ញូតិ, អយម្បិ ឧភតោ កោដិកោ បញ្ហោ តវានុប្បត្តោ, វិជដេហិ ឯតំ មហាជដំ, ភិន្ទ បរាបវាទំ, អនាគតេ អទ្ធានេ តយា សទិសា ពុទ្ធិមន្តោ ភិក្ខូ ទុល្លភា ភវិស្សន្តិ, ឯត្ថ តវ ពលំ បកាសេហី”តិ។

“ការុណិកោ, មហារាជ, ភគវា សព្ពញ្ញូ ច, ការុញ្ញេន, មហារាជ, ភគវា សព្ពញ្ញុតញាណេន ទេវទត្តស្ស គតឹ ឱលោកេន្តោ អទ្ទស ទេវទត្តំ អាបាយិកំ កម្មំ [អបរាបរិយកម្មំ (សី. ស្យា. បី.)] អាយូហិត្វា អនេកានិ កប្បកោដិសតសហស្សានិ និរយេន និរយំ វិនិបាតេន វិនិបាតំ គច្ឆន្តំ, តំ ភគវា សព្ពញ្ញុតញាណេន ជានិត្វា ឥមស្ស អបរិយន្តកតំ កម្មំ មម សាសនេ បព្ពជិតស្ស បរិយន្តកតំ ភវិស្សតិ, បុរិមំ ឧបាទាយ បរិយន្តកតំ ទុក្ខំ ភវិស្សតិ, អបព្ពជិតោបិ អយំ មោឃបុរិសោ កប្បដ្ឋិយមេវ កម្មំ អាយូហិស្សតីតិ ការុញ្ញេន ទេវទត្តំ បព្ពាជេសី”តិ។

“តេន ហិ, ភន្តេ នាគសេន, ពុទ្ធោ វធិត្វា តេលេន មក្ខេតិ, បបាតេ បាតេត្វា ហត្ថំ ទេតិ, មារេត្វា ជីវិតំ បរិយេសតិ, យំ សោ បឋមំ ទុក្ខំ ទត្វា បច្ឆា សុខំ ឧបទហតី”តិ? “វធេតិបិ, មហារាជ, តថាគតោ សត្តានំ ហិតវសេន, បាតេតិបិ សត្តានំ ហិតវសេន, មារេតិបិ សត្តានំ ហិតវសេន, វធិត្វាបិ, មហារាជ, តថាគតោ សត្តានំ ហិតមេវ ឧបទហតិ, បាតេត្វាបិ សត្តានំ ហិតមេវ ឧបទហតិ, មារេត្វាបិ សត្តានំ ហិតមេវ ឧបទហតិ។ យថា, មហារាជ, មាតាបិតរោ នាម វធិត្វាបិ បាតយិត្វាបិ បុត្តានំ ហិតមេវ ឧបទហន្តិ, ឯវមេវ ខោ, មហារាជ, តថាគតោ វធេតិបិ សត្តានំ ហិតវសេន, បាតេតិបិ សត្តានំ ហិតវសេន, មារេតិបិ សត្តានំ ហិតវសេន, វធិត្វាបិ, មហារាជ, តថាគតោ សត្តានំ ហិតមេវ ឧបទហតិ, បាតេត្វាបិ សត្តានំ ហិតមេវ ឧបទហតិ, មារេត្វាបិ សត្តានំ ហិតមេវ ឧបទហតិ, យេន យេន យោគេន សត្តានំ គុណវុឌ្ឍិ ហោតិ, តេន តេន យោគេន សព្ពសត្តានំ ហិតមេវ ឧបទហតិ។ សចេ, មហារាជ, ទេវទត្តោ ន បព្ពាជេយ្យ, គិហិភូតោ សមានោ និរយសំវត្តនិកំ ពហុំ បាបកម្មំ កត្វា អនេកានិ កប្បកោដិសតសហស្សានិ និរយេន និរយំ វិនិបាតេន វិនិបាតំ គច្ឆន្តោ ពហុំ ទុក្ខំ វេទយិស្សតិ, តំ ភគវា ជានមានោ ការុញ្ញេន ទេវទត្តំ បព្ពាជេសិ, ‘មម សាសនេ បព្ពជិតស្ស ទុក្ខំ បរិយន្តកតំ ភវិស្សតី’តិ ការុញ្ញេន គរុកំ ទុក្ខំ លហុកំ អកាសិ។

“យថា វា, មហារាជ, ធនយសសិរិញាតិពលេន ពលវា បុរិសោ អត្តនោ ញាតិ វា មិត្តំ វា រញ្ញា គរុកំ ទណ្ឌំ ធារេន្តំ អត្តនោ ពហុវិស្សត្ថភាវេន សមត្ថតាយ គរុកំ ទណ្ឌំ លហុកំ អកាសិ, ឯវមេវ ខោ, មហារាជ, ភគវា ពហូនិ កប្បកោដិសតសហស្សានិ ទុក្ខំ វេទយមានំ ទេវទត្តំ បព្ពាជេត្វា សីលសមាធិបញ្ញាវិមុត្តិពលសមត្ថភាវេន គរុកំ ទុក្ខំ លហុកំ អកាសិ។

“យថា វា បន, មហារាជ, កុសលោ ភិសក្កោ សល្លកត្តោ គរុកំ រោគំ ពលវោសធពលេន លហុកំ ករោតិ, ឯវមេវ ខោ, មហារាជ, ពហូនិ កប្បកោដិសតសហស្សានិ ទុក្ខំ វេទយមានំ ទេវទត្តំ ភគវា រោគញ្ញុតាយ បព្ពាជេត្វា ការុញ្ញពលោ បត្ថទ្ធធម្មោសធពលេន គរុកំ ទុក្ខំ លហុកំ អកាសិ។ អបិ នុ ខោ សោ, មហារាជ, ភគវា ពហុវេទនីយំ ទេវទត្តំ អប្បវេទនីយំ ករោន្តោ កិញ្ចិ អបុញ្ញំ អាបជ្ជេយ្យា”តិ? “ន កិញ្ចិ, ភន្តេ, អបុញ្ញំ អាបជ្ជេយ្យ អន្តមសោ គទ្ទូហនមត្តម្បី”តិ។ “ឥមម្បិ ខោ, មហារាជ, ការណំ អត្ថតោ សម្បដិច្ឆ, យេន ការណេន ភគវា ទេវទត្តំ បព្ពាជេសិ។

“អបរម្បិ , មហារាជ, ឧត្តរឹ ការណំ សុណោហិ, យេន ការណេន ភគវា ទេវទត្តំ បព្ពាជេសិ។ យថា, មហារាជ, ចោរំ អាគុចារឹ គហេត្វា រញ្ញោ ទស្សេយ្យុំ, ‘អយំ ខោ, ទេវ, ចោរោ អាគុចារី, ឥមស្ស យំ ឥច្ឆសិ, តំ ទណ្ឌំ

បណេហី’តិ។ តមេនំ រាជា ឯវំ វទេយ្យ ‘តេន ហិ , ភណេ, ឥមំ ចោរំ ពហិនគរំ នីហរិត្វា អាឃាតនេ សីសំ ឆិន្ទថា’’តិ, ‘ឯវំ ទេវា’តិ ខោ តេ រញ្ញោ បដិស្សុត្វា តំ ពហិនគរំ នីហរិត្វា អាឃាតនំ នយេយ្យុំ។ តមេនំ បស្សេយ្យ កោចិទេវ បុរិសោ រញ្ញោ សន្តិកា លទ្ធវរោ លទ្ធយសធនភោគោ អាទេយ្យវចនោ ពលវិច្ឆិតការី, សោ តស្ស ការុញ្ញំ កត្វា តេ បុរិសេ ឯវំ វទេយ្យ ‘អលំ, ភោ, កឹ តុម្ហាកំ ឥមស្ស សីសច្ឆេទនេន, តេន ហិ ភោ ឥមស្ស ហត្ថំ វា បាទំ វា ឆិន្ទិត្វា ជីវិតំ រក្ខថ, អហមេតស្ស ការណា រញ្ញោ សន្តិកេ បដិវចនំ ករិស្សាមី’តិ។ តេ តស្ស ពលវតោ វចនេន តស្ស ចោរស្ស ហត្ថំ វា បាទំ វា ឆិន្ទិត្វា ជីវិតំ រក្ខេយ្យុំ។ អបិ នុ ខោ សោ, មហារាជ, បុរិសោ ឯវំ ការី តស្ស ចោរស្ស កិច្ចការី អស្សា’’តិ? “ជីវិតទាយកោ សោ, ភន្តេ, បុរិសោ តស្ស ចោរស្ស, ជីវិតេ ទិន្នេ កឹ តស្ស អកតំ នាម អត្ថី’’តិ? “យា បន ហត្ថបាទច្ឆេទនេ វេទនា, សោ តាយ វេទនាយ កិញ្ចិ អបុញ្ញំ អាបជ្ជេយ្យា’’តិ? “អត្តនោ កតេន សោ, ភន្តេ, ចោរោ ទុក្ខវេទនំ វេទយតិ, ជីវិតទាយកោ បន បុរិសោ ន កិញ្ចិ អបុញ្ញំ អាបជ្ជេយ្យា’’តិ។ “ឯវមេវ ខោ, មហារាជ, ភគវា ការុញ្ញេន ទេវទត្តំ បព្ពាជេសិ ‘មម សាសនេ បព្ពជិតស្ស ទុក្ខំ បរិយន្តកតំ ភវិស្សតី’តិ។ បរិយន្តកតញ្ច, មហារាជ, ទេវទត្តស្ស ទុក្ខំ, ទេវទត្តោ, មហារាជ, មរណកាលេ –

“‘ឥមេហិ អដ្ឋីហិ តមគ្គបុគ្គលំ, ទេវាតិទេវំ នរទម្មសារថឹ;
សមន្តចក្ខុំ សតបុញ្ញលក្ខណំ, បាណេហិ ពុទ្ធំ សរណំ ឧបេមី’តិ។

“បាណុបេតំ សរណមគមាសិ។ ទេវទត្តោ, មហារាជ, ឆ កោដ្ឋាសេ កតេ កប្បេ អតិក្កន្តេ បឋមកោដ្ឋាសេ សង្ឃំ ភិន្ទិ, បញ្ច កោដ្ឋាសេ និរយេ បច្ចិត្វា តតោ មុច្ចិត្វា អដ្ឋិស្សរោ នាម បច្ចេកពុទ្ធោ ភវិស្សតិ។ អបិ នុ ខោ សោ, មហារាជ, ភគវា ឯវំ ការី ទេវទត្តស្ស កិច្ចការី អស្សា’’តិ? “សព្ពទទោ, ភន្តេ នាគសេន, តថាគតោ ទេវទត្តស្ស, យំ តថាគតោ ទេវទត្តំ បច្ចេកពោធឹ បាបេស្សតិ, កឹ តថាគតេន ទេវទត្តស្ស អកតំ នាម អត្ថី’’តិ? “យំ បន, មហារាជ, ទេវទត្តោ សង្ឃំ ភិន្ទិត្វា និរយេ ទុក្ខវេទនំ វេទយតិ, អបិ នុ ខោ ភគវា តតោនិទានំ កិញ្ចិ អបុញ្ញំ អាបជ្ជេយ្យា’’តិ? “ន ហិ, ភន្តេ, អត្តនា កតេន, ភន្តេ, ទេវទត្តោ កប្បំ និរយេ បច្ចតិ, ទុក្ខបរិយន្តការកោ សត្ថា ន កិញ្ចិ អបុញ្ញំ អាបជ្ជតី’’តិ។ “ឥមម្បិ ខោ, ត្វំ មហារាជ, ការណំ អត្ថតោ សម្បដិច្ឆ, យេន ការណេន ភគវា ទេវទត្តំ បព្ពាជេសិ។

“អបរម្បិ, មហារាជ, ឧត្តរឹ ការណំ សុណោហិ, យេន ការណេន ភគវា ទេវទត្តំ បព្ពាជេសិ ។ យថា, មហារាជ, កុសលោ ភិសក្កោ សល្លកត្តោ វាតបិត្តសេម្ហសន្និបាតឧតុបរិណាមវិសមបរិហារឱបក្កមិកោបក្កន្តំ បូតិកុណបទុគ្គន្ធាភិសញ្ជន្នំ អន្តោសល្លំ សុសិរគតំ បុព្ពរុហិរសម្បុណ្ណំ វណំ វូបសមេន្តោ វណមុខំ កក្ខឡតិខិណខារកដុកេន ភេសជ្ជេន អនុលិម្បតិ បរិបច្ចនាយ, បរិបច្ចិត្វា មុទុភាវមុបគតំ សត្ថេន វិកន្តយិត្វា ឧហតិ សលាកាយ, ទឌ្ឍេ ខារលវណំ ទេតិ, ភេសជ្ជេន អនុលិម្បតិ វណរុហនាយ ព្យាធិតស្ស សោត្ថិភាវមនុប្បត្តិយា, អបិ នុ ខោ សោ, មហារាជ, ភិសក្កោ សល្លកត្តោ អហិតចិត្តោ ភេសជ្ជេន អនុលិម្បតិ, សត្ថេន វិកន្តេតិ, ឧហតិ សលាកាយ, ខារលវណំ ទេតី’’តិ? “ន ហិ, ភន្តេ, ហិតចិត្តោ សោត្ថិកាមោ តានិ កិរិយានិ ករោតី’’តិ។ “យា បនស្ស ភេសជ្ជកិរិយាករណេន ឧប្បន្នា ទុក្ខវេទនា, តតោនិទានំ សោ ភិសក្កោ សល្លកត្តោ កិញ្ចិ អបុញ្ញំ អាបជ្ជេយ្យា’’តិ? “ហិតចិត្តោ, ភន្តេ, សោត្ថិកាមោ ភិសក្កោ សល្លកត្តោ តានិ កិរិយានិ ករោតិ, កឹ សោ តតោនិទានំ អបុញ្ញំ អាបជ្ជេយ្យ, សគ្គគាមី សោ, ភន្តេ, ភិសក្កោ សល្លកត្តោ’’តិ។ “ឯវមេវ ខោ, មហារាជ, ការុញ្ញេន ភគវា ទេវទត្តំ បព្ពាជេសិ ទុក្ខបរិមុត្តិយា។

“អបរម្បិ, មហារាជ, ឧត្តរឹ ការណំ សុណោហិ, យេន ការណេន ភគវា ទេវទត្តំ បព្ពាជេសិ។ យថា, មហារាជ, បុរិសោ កណ្ដកេន វិទ្ធោ អស្ស, អថញ្ញតរោ បុរិសោ តស្ស ហិតកាមោ សោត្ថិកាមោ តិណ្ហេន កណ្ដកេនវា សត្ថមុខេន វា សមន្តតោ ឆិន្ទិត្វា បគ្ឃរន្តេន លោហិតេន តំ កណ្ដកំ នីហរេយ្យ, អបិ នុ ខោ សោ, មហារាជ, បុរិសោ អហិតកាមោ តំ កណ្ដកំ នីហរតី’’តិ? “ន ហិ, ភន្តេ, ហិតកាមោ សោ, ភន្តេ, បុរិសោ សោត្ថិកាមោ តំ កណ្ដកំ នីហរតិ។ សចេ សោ, ភន្តេ, តំ កណ្ដកំ ន នីហរេយ្យ, មរណំ វា សោ តេន បាបុណេយ្យ មរណមត្តំ វា ទុក្ខ’’ន្តិ។ “ឯវមេវ ខោ, មហារាជ, តថាគតោ ការុញ្ញេន ទេវទត្តំ បព្ពាជេសិ ទុក្ខបរិមុត្តិយា។ សចេ មហារាជ, ភគវា ទេវទត្តំ ន បព្ពាជេយ្យ, កប្បកោដិសតសហស្សម្បិ ទេវទត្តោ ភវបរម្បរាយ និរយេ បច្ចេយ្យា’’តិ។

“អនុសោតគាមឹ, ភន្តេ នាគសេន, ទេវទត្តំ តថាគតោ បដិសោតំ បាបេសិ, វិបន្នបដិបន្នំ ទេវទត្តំ បន្ថេ បដិបាទេសិ, បបាតេ បតិតស្ស ទេវទត្តស្ស បតិដ្ឋំ អទាសិ, វិសមគតំ ទេវទត្តំ តថាគតោ សមំ អារោបេសិ, ឥមេ ច, ភន្តេ នាគសេន, ហេតូ ឥមានិ ច ការណានិ ន សក្កា អញ្ញេន សន្ទស្សេតុំ អញ្ញត្រ តវាទិសេន ពុទ្ធិមតា’’តិ។

ទេវទត្តបព្ពជ្ជបញ្ហោ តតិយោ។

៤. បថវិចលនបញ្ហោ

៤. “ភន្តេ នាគសេន, ភាសិតម្បេតំ ភគវតា – ‘អដ្ឋិមេ, ភិក្ខវេ [អដ្ឋិមេ អានន្ទ (អ. និ. ៨.៧០)], ហេតូ អដ្ឋ បច្ចយា មហតោ ភូមិចាលស្ស បាតុភាវាយា’តិ។ អសេសវចនំ ឥទំ, និស្សេសវចនំ ឥទំ, និប្បរិយាយវចនំ ឥទំ, នត្ថញ្ញោ នវមោ ហេតុ មហតោ ភូមិចាលស្ស បាតុភាវាយ។ យទិ, ភន្តេ នាគសេន, អញ្ញោ នវមោ ហេតុ ភវេយ្យ មហតោ ភូមិចាលស្ស បាតុភាវាយ, តម្បិ ហេតុំ ភគវា កថេយ្យ។ យស្មា ច ខោ, ភន្តេ នាគសេន, នត្ថញ្ញោ នវមោ ហេតុ មហតោ ភូមិចាលស្ស បាតុភាវាយ, តស្មា អនាចិក្ខិតោ ភគវតា, អយញ្ច នវមោ ហេតុ ទិស្សតិ មហតោ ភូមិចាលស្ស បាតុភាវាយ, យំ វេស្សន្តរេន រញ្ញា មហាទានេ ទីយមានេ សត្តក្ខត្តុំ មហាបថវី កម្បិតាតិ។ យទិ, ភន្តេ នាគសេន, អដ្ឋេវ ហេតូ អដ្ឋ បច្ចយា មហតោ ភូមិចាលស្ស បាតុភាវាយ, តេន ហិ វេស្សន្តរេន រញ្ញា មហាទានេ ទីយមានេ សត្តក្ខត្តុំ មហាបថវី កម្បិតាតិ យំ វចនំ, តំ មិច្ឆា។ យទិ វេស្សន្តរេន រញ្ញា មហាទានេ ទីយមានេ សត្តក្ខត្តុំ មហាបថវី កម្បិតា, តេន ហិ អដ្ឋេវ ហេតូ អដ្ឋ បច្ចយា មហតោ ភូមិចាលស្ស បាតុភាវាយាតិ តម្បិ វចនំ មិច្ឆា។ អយម្បិ ឧភតោ កោដិកោ បញ្ហោ សុខុមោ ទុន្និវេឋិយោ អន្ធករណោ ចេវ គម្ភីរោ ច, សោ តវានុប្បត្តោ, នេសោ អញ្ញេន ឥត្តរបញ្ញេន សក្កា វិសជ្ជេតុំ អញ្ញត្រ តវាទិសេន ពុទ្ធិមតា”តិ។

“ភាសិតម្បេតំ, មហារាជ, ភគវតា – ‘អដ្ឋិមេ, ភិក្ខវេ, ហេតូ អដ្ឋ បច្ចយា មហតោ ភូមិចាលស្ស បាតុភាវាយា’តិ។ យំ វេស្សន្តរេន រញ្ញា មហាទានេ ទីយមានេ សត្តក្ខត្តុំ មហាបថវី កម្បិតា, តញ្ច បន អកាលិកំ កទាចុប្បត្តិកំ អដ្ឋហិ ហេតូហិ វិប្បមុត្តំ, តស្មា អគណិតំ អដ្ឋហិ ហេតូហិ។

“យថា, មហារាជ, លោកេ តយោ យេវ មេឃា គណីយន្តិ វស្សិកោ ហេមន្តិកោ បាវុសកោតិ។ យទិ តេ មុញ្ចិត្វា អញ្ញោ មេឃោ បវស្សតិ, ន សោ មេឃោ គណីយតិ សម្មតេហិ មេឃេហិ, អកាលមេឃោត្វេវ សង្ខំ គច្ឆតិ។ ឯវមេវ ខោ, មហារាជ, វេស្សន្តរេន រញ្ញា មហាទានេ ទីយមានេ យំ សត្តក្ខត្តុំ មហាបថវី កម្បិតា, អកាលិកំ ឯតំ កទាចុប្បត្តិកំ អដ្ឋហិ ហេតូហិ វិប្បមុត្តំ, ន តំ គណីយតិ អដ្ឋហិ ហេតូហិ។

“យថា វា បន, មហារាជ, ហិមវន្តា បព្ពតា បញ្ច នទិសតានិ សន្ទន្តិ, តេសំ, មហារាជ, បញ្ចន្នំ នទិសតានំ ទសេវ នទិយោ នទិគណនាយ គណីយន្តិ។ សេយ្យថិទំ, គង្គា យមុនា អចិរវតី សរភូ មហី សិន្ធុ សរស្សតី វេត្រវតី វីតំសា ចន្ទភាគាតិ, អវសេសា នទិយោ នទិគណនាយ អគណិតា។ កឹ ការណា? ន តា នទិយោ ធុវសលិលា។ ឯវមេវ ខោ, មហារាជ, វេស្សន្តរេន រញ្ញា មហាទានេ ទីយមានេ យំ សត្តក្ខត្តុំ មហាបថវី កម្បិតា, អកាលិកំ ឯតំ កទាចុប្បត្តិកំ អដ្ឋហិ ហេតូហិ វិប្បមុត្តំ, ន តំ គណីយតិ អដ្ឋហិ ហេតូហិ។

“យថា វា បន, មហារាជ, រញ្ញោ សតម្បិ ទ្វិសតម្បិ តិសតម្បិ អមច្ចា ហោន្តិ, តេសំ ឆ យេវ ជនា អមច្ចគណនាយ គណីយន្តិ។ សេយ្យថិទំ, សេនាបតិ បុរោហិតោ អក្ខទស្សោ ភណ្ឌាគារិកោ ឆត្តគ្គាហកោ ខគ្គគ្គាហកោ។ ឯតេ យេវ អមច្ចគណនាយ គណីយន្តិ។ កឹ ការណា? យុត្តត្តា រាជគុណេហិ, អវសេសា អគណិតា, សព្ពេ អមច្ចាត្វេវ សង្ខំ គច្ឆន្តិ ។ ឯវមេវ ខោ, មហារាជ, វេស្សន្តរេន រញ្ញា មហាទានេ ទីយមានេ យំ សត្តក្ខត្តុំ មហាបថវី កម្បិតា, អកាលិកំ ឯតំ កទាចុប្បត្តិកំ អដ្ឋហិ ហេតូហិ វិប្បមុត្តំ, ន តំ គណីយតិ អដ្ឋហិ ហេតូហិ។

“សុយ្យតិ នុ ខោ, មហារាជ, ឯតរហិ ជិនសាសនេ កតាធិការានំ ទិដ្ឋធម្មសុខវេទនីយកម្មំ, កិត្តិ ច យេសំ អព្ភុគ្គតា ទេវមនុស្សេសូ”តិ? “អាម, ភន្តេ, សុយ្យតិ ឯតរហិ ជិនសាសនេ កតាធិការានំ ទិដ្ឋធម្មសុខវេទនីយកម្មំ, កិត្តិ ច យេសំ អព្ភុគ្គតា ទេវមនុស្សេសុ សត្ត ជនាតិ”។ “កេ ច តេ, មហារាជា”តិ? “សុមនោ ច, ភន្តេ, មាលាការោ, ឯកសាដកោ ច ព្រាហ្មណោ, បុណ្ណោ ច ភតកោ, មល្លិកា ច ទេវី, គោបាលមាតា ច ទេវី, សុប្បិយា ច ឧបាសិកា, បុណ្ណា ច ទាសីតិ ឥមេ សត្ត ទិដ្ឋធម្មសុខវេទនីយា សត្តា, កិត្តិ ច ឥមេសំ អព្ភុគ្គតា ទេវមនុស្សេសូ”តិ។

“អបរេបិ សុយ្យន្តិ នុ ខោ អតីតេ មានុសកេនេវ សរីរទេហេន តិទសភវនំ គតា”តិ? “អាម, ភន្តេ, សុយ្យន្តី”តិ។ “កេ ច តេ, មហារាជា”តិ? “គុត្តិលោ ច គន្ធព្ពោ, សាធីនោ ច រាជា, និមិ ច រាជា, មន្ធាតា ច រាជាតិ ឥមេ ចតុរោ ជនា សុយ្យន្តិ, តេនេវ មានុសកេន សរីរទេហេន តិទសភវនំ គតា”តិ។ “សុចិរម្បិ កតំ សុយ្យតិ សុកតទុក្កដន្តិ? សុតបុព្ពំ បន តយា, មហារាជ, អតីតេ វា អទ្ធានេ វត្តមានេ វា អទ្ធានេ ឥត្ថន្នាមស្ស ទានេ ទីយមានេ សកឹ វា ទ្វិក្ខត្តុំ វា តិក្ខត្តុំ វា មហាបថវី កម្បិតា”តិ? “ន ហិ ភន្តេ”តិ។ “អត្ថិ មេ, មហារាជ, អាគមោ អធិគមោ បរិយត្តិ សវនំ សិក្ខាពលំ សុស្សូសា បរិបុច្ឆា អាចរិយុបាសនំ, មយាបិ ន សុតបុព្ពំ ‘ឥត្ថន្នាមស្ស ទានេ ទីយមានេ សកឹ វា ទ្វិក្ខត្តុំ វា តិក្ខត្តុំ វា មហាបថវី កម្បិតា’តិ ឋបេត្វា វេស្សន្តរស្ស រាជវសភស្ស ទានវរំ ។ ភគវតោ ច, មហារាជ, កស្សបស្ស, ភគវតោ ច សក្យមុនិនោតិ ទ្វិន្នំ ពុទ្ធានំ អន្តរេ

គណនបថំ វីតិវត្តា វស្សកោដិយោ អតិក្កន្តា, តត្ថបិ មេ សវនំ នត្ថិ ‘ឥត្ថន្នាមស្ស ទានេ ទីយមានេ សកឹ វា ទ្វិក្ខត្តុំ វា តិក្ខត្តុំ វា មហាបថវី កម្បិតា’តិ។ ន, មហារាជ, តាវតកេន វីរិយេន តាវតកេន បរក្កមេន មហាបថវី កម្បតិ, គុណភារភរិតា, មហារាជ, សព្ពសោចេយ្យកិរិយគុណភារភរិតា ធារេតុំ ន វិសហន្តី មហាបថវី ចលតិ កម្បតិ បវេធតិ។

“យថា, មហារាជ, សកដស្ស អតិភារភរិតស្ស នាភិយោ ច នេមិយោ ច ផលន្តិ អក្ខោ ភិជ្ជតិ, ឯវមេវ ខោ, មហារាជ, សព្ពសោចេយ្យកិរិយគុណភារភរិតា មហាបថវី ធារេតុំ ន វិសហន្តី ចលតិ កម្បតិ បវេធតិ។

“យថា វា បន, មហារាជ, គគនំ អនិលជលវេគសញ្ឆាទិតំ ឧស្សន្នជលភារភរិតំ អតិវាតេន ផុដិតត្តា នទតិ រវតិ គឡគឡាយតិ, ឯវមេវ ខោ, មហារាជ, មហាបថវី រញ្ញោ វេស្សន្តរស្ស ទានពលវិបុលឧស្សន្នភារភរិតា ធារេតុំ ន វិសហន្តី ចលតិ កម្បតិ បវេធតិ។ ន ហិ, មហារាជ, រញ្ញោ វេស្សន្តរស្ស ចិត្តំ រាគវសេន បវត្តតិ, ន ទោសវសេន បវត្តតិ, ន មោហវសេន បវត្តតិ, ន មានវសេន បវត្តតិ, ន ទិដ្ឋិវសេន បវត្តតិ, ន កិលេសវសេន បវត្តតិ, ន វិតក្កវសេន បវត្តតិ, ន អរតិវសេន បវត្តតិ, អថ ខោ ទានវសេន ពហុលំ បវត្តតិ ‘កិន្តិ អនាគតា យាចកា មម សន្តិកេ អាគច្ឆេយ្យុំ, អាគតា ច យាចកា យថាកាមំ លភិត្វា អត្តមនា ភវេយ្យុ’ន្តិ សតតំ សមិតំ ទានំ បតិ មានសំ ឋបិតំ ហោតិ។ រញ្ញោ, មហារាជ, វេស្សន្តរស្ស សតតំ សមិតំ ទសសុ ឋានេសុ មានសំ ឋបិតំ ហោតិ ទមេ សមេ ខន្តិយំ សំវរេ យមេ និយមេ អក្កោធេ អវិហឹសាយំ សច្ចេ សោចេយ្យេ។ រញ្ញោ, មហារាជ, វេស្សន្តរស្ស កាមេសនា បហីនា, ភវេសនា បដិប្បស្សទ្ធា, ព្រហ្មចរិយេសនាយ យេវ ឧស្សុក្កំ អាបន្នោ, រញ្ញោ, មហារាជ, វេស្សន្តរស្ស អត្តរក្ខា [បររក្ខាយ (សី. បី.)] បហីនា, សព្ពសត្តរក្ខាយ ឧស្សុក្កំ អាបន្នោ ‘កិន្តិ ឥមេ សត្តា សមគ្គា អស្សុ អរោគា សធនា ទីឃាយុកា’តិ ពហុលំ យេវ មានសំ បវត្តតិ។ ទទមានោ ច, មហារាជ, វេស្សន្តរោ រាជា តំ ទានំ ន ភវសម្បត្តិហេតុ ទេតិ, ន ធនហេតុ ទេតិ, ន បដិទានហេតុ ទេតិ, ន ឧបលាបនហេតុ ទេតិ, ន អាយុហេតុ ទេតិ, ន វណ្ណហេតុ ទេតិ, ន សុខហេតុ ទេតិ, ន ពលហេតុ ទេតិ, ន យសហេតុ ទេតិ, ន បុត្តហេតុ ទេតិ, ន ធីតុហេតុ ទេតិ, អថ ខោ សព្ពញ្ញុតញ្ញាណហេតុ សព្ពញ្ញុតញ្ញាណរតនស្ស ការណា ឯវរូបេ អតុលវិបុលានុត្តរេ ទានវរេ អទាសិ, សព្ពញ្ញុតំ បត្តោ ច ឥមំ គាថំ អភាសិ –

“‘ជាលឹ កណ្ហាជិនំ ធីតំ, មទ្ទិទេវឹ បតិព្ពតំ;
ចជមានោ ន ចិន្តេសឹ, ពោធិយា យេវ ការណា’តិ។

“វេស្សន្តរោ, មហារាជ, រាជា អក្កោធេន កោធំ ជិនាតិ, អសាធុំ សាធុនា ជិនាតិ, កទរិយំ ទានេន ជិនាតិ, អលិកវាទិនំ សច្ចេន ជិនាតិ, សព្ពំ អកុសលំ កុសលេន ជិនាតិ។ តស្ស ឯវំ ទទមានស្ស ធម្មានុគតស្ស ធម្មសីសកស្ស [ធម្មាសីសកស្ស (ក.)] ទាននិស្សន្ទពលវ [ទាននិស្សន្ទពល (សី. បី.)] វីរិយវិបុលវិប្ផារេន ហេដ្ឋា មហាវាតា សញ្ចលន្តិ សណិកំ សណិកំ សកឹ សកឹ អាកុលាកុលា វាយន្តិ ឱនមន្តិ ឧន្នមន្តិ វិនមន្តិ, ឆិន្នបត្តបាទបា [សីន្នបត្តបាទបា (សី.)] បបតន្តិ, គុម្ពំ គុម្ពំ វលាហកា គគនេ សន្ធាវន្តិ, រជោសញ្ចិតា វាតា ទារុណា ហោន្តិ, គគនំ ឧប្បីឡិតា វាតា វាយន្តិ, សហសា ធមធមាយន្តិ, មហាភីមោ សទ្ទោ និច្ឆរតិ, តេសុ វាតេសុ កុបិតេសុ ឧទកំ សណិកំ សណិកំ ចលតិ, ឧទកេ ចលិតេ ខុព្ភន្តិ មច្ឆកច្ឆបា, យមកយមកា ឩមិយោ ជាយន្តិ, ជលចរា សត្តា តសន្តិ, ជលវីចិ យុគនទ្ធោ វត្តតិ, វីចិនាទោ បវត្តតិ, ឃោរា ពុព្ពុឡា [បុព្ពុឡា (ក.)] ឧដ្ឋហន្តិ, ផេណមាលា ភវន្តិ, ឧត្តរតិ មហាសមុទ្ទោ, ទិសាវិទិសំ ធាវតិ ឧទកំ, ឧទ្ធំសោតបដិសោតមុខា សន្ទន្តិ សលិលធារា, តសន្តិ អសុរា គរុឡា នាគា យក្ខា, ឧព្ពិជ្ជន្តិ ‘កឹ នុ ខោ, កថំ នុ ខោ, សាគរោ វិបរិវត្តតី’តិ, គមនបថមេសន្តិ ភីតចិត្តា, ខុភិតេ លុឡិតេ ជលធារេ បកម្បតិ មហាបថវី សនគា សសាគរា , បរិវត្តតិ សិនេរុគិរិកូដសេលសិខរោ វិនមមានោ ហោតិ, វិមនា ហោន្តិ អហិនកុលពិឡារកោដ្ឋុកសូករមិគបក្ខិនោ, រុទន្តិ យក្ខា អប្បេសក្ខា, ហសន្តិ យក្ខា មហេសក្ខា កម្បមានាយ មហាបថវិយា។

“យថា, មហារាជ, មហតិ មហាបរិយោគេ ឧទ្ធនគតេ ឧទកសម្បុណ្ណេ អាកិណ្ណតណ្ឌុលេ ហេដ្ឋតោ អគ្គិ ជលមានោ បឋមំ តាវ បរិយោគំ សន្តាបេតិ, បរិយោគោ សន្តត្តោ ឧទកំ សន្តាបេតិ, ឧទកំ សន្តត្តំ តណ្ឌុលំ សន្តាបេតិ, តណ្ឌុលំ សន្តត្តំ ឧម្មុជ្ជតិ និមុជ្ជតិ, ពុព្ពុឡកជាតំ ហោតិ, ផេណមាលា ឧត្តរតិ; ឯវមេវ ខោ, មហារាជ, វេស្សន្តរោ រាជា យំ លោកេ ទុច្ចជំ, តំ ចជិ, តស្ស តំ ទុច្ចជំ ចជន្តស្ស ទានស្ស សភាវនិស្សន្ទេន ហេដ្ឋា មហាវាតា ធារេតុំ ន វិសហន្តា បរិកុប្បឹសុ [បរិកម្បឹសុ (ក.)], មហាវាតេសុ បរិកុបិតេសុ [បរិខុព្ភិតេសុ (ស្យា.)] ឧទកំ កម្បិ, ឧទកេ កម្បិតេ មហាបថវី កម្បិ, ឥតិ តទា មហាវាតា ច ឧទកញ្ច មហាបថវី ចាតិ ឥមេ តយោ ឯកមនា វិយ អហេសុំ មហាទាននិស្សន្ទេន វិបុលពលវីរិយេន នត្ថេទិសោ, មហារាជ, អញ្ញស្ស ទានានុភាវោ, យថា វេស្សន្តរស្ស រញ្ញោ មហាទានានុភាវោ។ យថា, មហារាជ, មហិយា ពហុវិធា មណយោ វិជ្ជន្តិ។ សេយ្យថីទំ, ឥន្ទនីលោ មហានីលោ ជោតិរសោ វេឡុរិយោ ឧម្មាបុប្ផោ សិរីសបុប្ផោ មនោហរោ សូរិយកន្តោ ចន្ទកន្តោ វជិរោ

ឧង្គោបនកោ ផុស្សរាគោ លោហិតង្គោ មសារគល្លោតិ, ឯតេ សព្ពេ អតិក្កម្ម ចក្កវត្តិមណិ អគ្គមក្ខាយតិ, ចក្កវត្តិមណិ, មហារាជ, សមន្តា យោជនំ ឱភាសេតិ។ ឯវមេវ ខោ, មហារាជ, យំ កិញ្ចិ មហិយា ទានំ វិជ្ជតិ អបិ អសទិសទានំ បរមំ, តំ សព្ពំ អតិក្កម្ម វេស្សន្តរស្ស រញ្ញោ មហាទានំ អគ្គមក្ខាយតិ, វេស្សន្តរស្ស, មហារាជ, រញ្ញោ មហាទានេ ទីយមានេ សត្តក្ខត្តុំ មហាបថវី កម្បិតា”តិ។

“អច្ឆរិយំ, ភន្តេ នាគសេន, ពុទ្ធានំ, អព្ភុតំ, ភន្តេ នាគសេន, ពុទ្ធានំ, យំ តថាគតោ ពោធិសត្តោ សមានោ អសមោ លោកេន ឯវំខន្តិ ឯវំចិត្តោ ឯវំអធិមុត្តិ ឯវំអធិប្បាយោ, ពោធិសត្តានំ, ភន្តេ នាគសេន, បរក្កមោ ទក្ខាបិតោ, បារមី ច ជិនានំ ភិយ្យោ ឱភាសិតា, ចរិយំ ចរតោបិ តាវ តថាគតស្ស សទេវកេ លោកេ សេដ្ឋភាវោ អនុទស្សិតោ។ សាធុ, ភន្តេ នាគសេន, ថោមិតំ ជិនសាសនំ, ជោតិតា ជិនបារមី, ឆិន្នោ តិត្ថិយានំ វាទគណ្ឋិ, ភិន្នោ បរាបវាទកុម្ភោ [កុម្ភោ តយា វិទ្ធំសិតោ (ស្យា.)], បញ្ហោ គម្ភីរោ ឧត្តានីកតោ, គហនំ អគហនំ កតំ, សម្មា លទ្ធំ ជិនបុត្តានំ និព្ពាហនំ [និព្ពាយនំ (ក.)], ឯវមេតំ គណិវរបវរ តថា សម្បដិច្ឆាមា”តិ។

បថវិចលនបញ្ហោ ចតុត្ថោ។

៥. សិវិរាជចក្ខុទានបញ្ហោ

៥. “ភន្តេ នាគសេន, តុម្ហេ ឯវំ ភណថ ‘សិវិរាជេន យាចកស្ស ចក្ខូនិ ទិន្នានិ, អន្ធស្ស សតោ បុន ទិព្ពចក្ខូនិ ឧប្បន្នានី’តិ, ឯតម្បិ វចនំ សកសដំ សនិគ្គហំ សទោសំ ‘ហេតុសមុគ្ឃាតេ អហេតុស្មិំ អវត្ថុស្មិំ នត្ថិ ទិព្ពចក្ខុស្ស ឧប្បាទោ’តិ សុត្តេ វុត្តំ, យទិ, ភន្តេ នាគសេន, សិវិរាជេន យាចកស្ស ចក្ខូនិ ទិន្នានិ, តេន ហិ ‘បុន ទិព្ពចក្ខូនិ ឧប្បន្នានី’តិ យំ វចនំ, តំ មិច្ឆា; យទិ ទិព្ពចក្ខូនិ ឧប្បន្នានិ, តេន ហិ ‘សិវិរាជេន យាចកស្ស ចក្ខូនិ ទិន្នានី’តិ យំ វចនំ, តម្បិ មិច្ឆា។ អយម្បិ ឧភតោ កោដិកោ បញ្ហោ គណ្ឋិតោបិ គណ្ឋិតរោ វេឋតោបិ វេឋតរោ គហនតោបិ គហនតរោ, សោ តវានុប្បត្តោ, តត្ថ ឆន្ទមភិជនេហិ និព្ពាហនាយ បរវាទានំ និគ្គហាយា”តិ។

“ទិន្នានិ , មហារាជ, សិវិរាជេន យាចកស្ស ចក្ខូនិ, តត្ថ មា វិមតិំ ឧប្បាទេហិ, បុន ទិព្ពានិ ច ចក្ខូនិ ឧប្បន្នានិ, តត្ថាបិ មា វិមតិំ ជនេហី”តិ។ “អបិ នុ ខោ, ភន្តេ នាគសេន, ហេតុសមុគ្ឃាតេ អហេតុស្មិំ អវត្ថុស្មិំ ទិព្ពចក្ខុ ឧប្បជ្ជតី”តិ? “ន ហិ, មហារាជា”តិ។ “កិំ បន, ភន្តេ, ឯត្ថ ការណំ, យេន ការណេន ហេតុសមុគ្ឃាតេ អហេតុស្មិំ អវត្ថុស្មិំ ទិព្ពចក្ខុ ឧប្បជ្ជតិ, ឥង្ឃ តាវ ការណេន មំ សញ្ញាបេហី”តិ?

“កិំ បន, មហារាជ, អត្ថិ លោកេ សច្ចំ នាម, យេន សច្ចវាទិនោ សច្ចកិរិយំ ករោន្តី”តិ? “អាម, ភន្តេ, អត្ថិ លោកេ សច្ចំ នាម, សច្ចេន, ភន្តេ នាគសេន, សច្ចវាទិនោ សច្ចកិរិយំ កត្វា ទេវំ វស្សាបេន្តិ, អគ្គិំ និព្ពាបេន្តិ, វិសំ បដិហនន្តិ, អញ្ញម្បិ វិវិធំ កត្តព្ពំ ករោន្តី”តិ។ “តេន ហិ, មហារាជ, យុជ្ជតិ សមេតិ សិវិរាជស្ស សច្ចពលេន ទិព្ពចក្ខូនិ ឧប្បន្នានីតិ, សច្ចពលេន, មហារាជ, អវត្ថុស្មិំ ទិព្ពចក្ខុ ឧប្បជ្ជតិ, សច្ចំ យេវ តត្ថ វត្ថុ ភវតិ ទិព្ពចក្ខុស្ស ឧប្បាទាយ។

“យថា, មហារាជ, យេ កេចិ សត្តា សច្ចមនុគាយន្តិ ‘មហាមេឃោ បវស្សតូ’តិ, តេសំ សហ សច្ចមនុគីតេន មហាមេឃោ បវស្សតិ, អបិ នុ ខោ, មហារាជ, អត្ថិ អាកាសេ វស្សហេតុ សន្និចិតោ ‘យេន ហេតុនា មហាមេឃោ បវស្សតី’”តិ? “ន ហិ, ភន្តេ, សច្ចំ យេវ តត្ថ ហេតុ ភវតិ មហតោ មេឃស្ស បវស្សនាយា”តិ។ “ឯវមេវ ខោ, មហារាជ, នត្ថិ តស្ស បកតិហេតុ, សច្ចំ យេវេត្ថ វត្ថុ ភវតិ ទិព្ពចក្ខុស្ស ឧប្បាទាយាតិ។

“យថា វា បន, មហារាជ, យេ កេចិ សត្តា សច្ចមនុគាយន្តិ ‘ជលិតបជ្ជលិតមហាអគ្គិក្ខន្ធោ បដិនិវត្តតូ’តិ, តេសំ សហ សច្ចមនុគីតេន ជលិតបជ្ជលិតមហាអគ្គិក្ខន្ធោ ខណេន បដិនិវត្តតិ។ អបិ នុ ខោ, មហារាជ, អត្ថិ តស្មិំ ជលិតបជ្ជលិតេ មហាអគ្គិក្ខន្ធេ ហេតុ សន្និចិតោ ‘យេន ហេតុនា ជលិតបជ្ជលិតមហាអគ្គិក្ខន្ធោ ខណេន បដិនិវត្តតី’”តិ? “ន ហិ, ភន្តេ, សច្ចំ យេវ តត្ថ វត្ថុ ហោតិ តស្ស ជលិតបជ្ជលិតស្ស មហាអគ្គិក្ខន្ធស្ស ខណេន បដិនិវត្តនាយា”តិ។ “ឯវមេវ ខោ, មហារាជ, នត្ថិ តស្ស បកតិហេតុ, សច្ចំ យេវេត្ថ វត្ថុ ភវតិ ទិព្ពចក្ខុស្ស ឧប្បាទាយាតិ។

“យថា វា បន, មហារាជ, យេ កេចិ សត្តា សច្ចមនុគាយន្តិ ‘វិសំ ហលាហលំ អគទំ ភវតូ’តិ។ តេសំ សហ សច្ចមនុគីតេន វិសំ ហលាហលំ ខណេន អគទំ ភវតិ, អបិ នុ ខោ, មហារាជ, អត្ថិ តស្មិំ ហលាហលវិសេ ហេតុ សន្និចិតោ ‘យេន ហេតុនា វិសំ ហលាហលំ ខណេន អគទំ ភវតី’”តិ? “ន ហិ, ភន្តេ, សច្ចំ យេវ តត្ថ ហេតុ ភវតិ វិ

សស្ស ហលាហលស្ស ខណេន បដិយាតាយា”តិ។ “ឯវមេវ ខោ, មហារាជ, វិនា បកតិហេតុំ សច្ចំ យេវេត្ថ វត្ថុ ភវតិ ទិព្ពចក្ខុស្ស ឧប្បាទាយាតិ។

“ចតុន្នម្បិ, មហារាជ, អរិយសច្ចានំ បដិវេធាយ នត្ថញ្ញំ វត្ថុ, សច្ចំ វត្ថុំ កត្វា ចត្តារិ អរិយសច្ចានិ បដិវិជ្ឈន្តីតិ។ អត្ថិ, មហារាជ, ចីនវិសយេ ចីនរាជា, សោ មហាសមុទ្ទេ កីឡិតុកាមោ [ពលី កាតុកាមោ (សី. បី.)] ចតុមាសេ ចតុមាសេ សច្ចកិរិយំ កត្វា សហ រថេន អន្តោមហាសមុទ្ទេ យោជនំ បវិសតិ, តស្ស រថសីសស្ស បុរតោ បុរតោ មហាវារិក្ខន្ធោ បដិក្កមតិ, និក្ខន្តស្ស បុន ឱត្ថរតិ, អបិ នុ ខោ, មហារាជ, សោ មហាសមុទ្ទោ សទេវមនុស្សេនបិ លោកេន បកតិកាយពលេន សក្កា បដិក្កមាបេតុ”ន្តិ? “អតិបរិត្តកេបិ, ភន្តេ, តឡាកេ ឧទកំ ន សក្កា សទេវមនុស្សេនបិ លោកេន បកតិកាយពលេន បដិក្កមាបេតុំ, កឹ បន មហាសមុទ្ទេ ឧទក”ន្តិ? “ឥមិនាបិ, មហារាជ, ការណេន សច្ចពលំ ញាតព្ពំ ‘នត្ថិ តំ ឋានំ, យំ សច្ចេន ន បត្តព្ព’ន្តិ។

“នគរេ, មហារាជ, បាដលិបុត្តេ អសោកោ ធម្មរាជា សនេគមជានបទអមច្ចភដពលមហាមត្តេហិ បរិវុតោ គង្គំ នទឹ [គង្គានទឹ (សី.)] នវសលិលសម្បុណ្ណំ សមតិត្តិកំ សម្ភរិតំ បញ្ចយោជនសតាយាមំ យោជនបុថុលំ សន្ទមានំ ទិស្វា អមច្ចេ ឯវមាហ ‘អត្ថិ កោចិ, ភណេ, សមត្ថោ, យោ ឥមំ មហាគង្គំ បដិសោតំ សន្ទាបេតុ’ន្តិ។ អមច្ចា អាហំសុ ‘ទុក្ករំ ទេវា’តិ។

“តស្មិំ យេវ គង្គាកូលេ ឋិតា ពន្ធុមតី នាម គណិកា អស្សោសិ រញ្ញា កិរ ឯវំ វុត្តំ ‘សក្កា នុ ខោ ឥមំ មហាគង្គំ បដិសោតំ សន្ទាបេតុ’ន្តិ, សា ឯវមាហ ‘អហញ្ហិ នគរេ បាដលិបុត្តេ គណិកា រូបូបជីវិនី អន្តិមជីវិកា, មម តាវ រាជា សច្ចកិរិយំ បស្សតូ’តិ។ អថ សា សច្ចកិរិយំ អកាសិ, សហ តស្សា សច្ចកិរិយាយ ខណេន សា មហាគង្គា គឡុគឡាយន្តី បដិសោតំ សន្ទិត្ថ មហតោ ជនកាយស្ស បស្សតោ។

“អថ រាជា គង្គាយ អាវដ្ដឧមិវេគជនិតំ ហលាហលសទ្ទំ សុត្វា វិម្ហិតោ អច្ឆរិយព្ភុតជាតោ អមច្ចេ ឯវមាហ ‘កិស្សាយំ, ភណេ, មហាគង្គា បដិសោតំ សន្ទតី’តិ? ‘ពន្ធុមតី, មហារាជ, គណិកា តវ វចនំ សុត្វា សច្ចកិរិយំ អកាសិ, តស្សា សច្ចកិរិយាយ មហាគង្គា ឧទ្ធំមុខា សន្ទតី’តិ។

“អថ សំវិគ្គហទយោ រាជា តុរិតតុរិតោ សយំ គន្ត្វា តំ គណិកំ បុច្ឆិ ‘សច្ចំ កិរ, ជេ , តយា សច្ចកិរិយាយ អយំ គង្គា បដិសោតំ សន្ទាបិតា’តិ? ‘អាម ទេវា’តិ។ រាជា អាហ ‘កឹ តេ តត្ថ ពលំ អត្ថិ, កោ វា តេ វចនំ អាទិយតិ អនុម្មត្តោ, កេន ត្វំ ពលេន ឥមំ មហាគង្គំ បដិសោតំ សន្ទាបេសី’តិ? សា អាហ ‘សច្ចពលេនាហំ, មហារាជ, ឥមំ មហាគង្គំ បដិសោតំ សន្ទាបេសិ’ន្តិ។ រាជា អាហ ‘កឹ តេ សច្ចពលំ អត្ថិ ចោរិយា ធុត្តិយា អសតិយា ឆិន្និកាយ បាបិយា ភិន្នសីលាយ [បាបិកាយ ភិន្នសីមាយ (សី.)] ហិរិអតិក្កន្តិកាយ អន្ធជនបលោភិកាយា’តិ។ ‘សច្ចំ, មហារាជ, តាទិសិកា អហំ, តាទិសិកាយបិ មេ, មហារាជ, សច្ចកិរិយា អត្ថិ, យាយាហំ ឥច្ឆមានា សទេវកម្បិ លោកំ បរិវត្តេយ្យ’ន្តិ។ រាជា អាហ ‘កតមា បន សា ហោតិ សច្ចកិរិយា, ឥង្ឃ មំ សាវេហី’តិ។ ‘យោ មេ, មហារាជ, ធនំ ទេតិ ខត្តិយោ វា ព្រាហ្មណោ វា វេស្សោ វា សុទ្ទោ វា អញ្ញោ វា កោចិ, តេសំ សមកំ យេវ ឧបដ្ឋហាមិ, “ខត្តិយោ”តិ វិសេសោ នត្ថិ, “សុទ្ទោ”តិ អតិមញ្ញនា [អតិមញ្ញមានោ (ក.)] នត្ថិ, អនុនយប្បដិឃវិប្បមុត្តា ធនស្សាមិកំ បរិចរាមិ, ឯសា មេ ទេវ សច្ចកិរិយា, យាយាហំ ឥមំ មហាគង្គំ បដិសោតំ សន្ទាបេសិ’ន្តិ។

“ឥតិបិ, មហារាជ, សច្ចេ ឋិតា ន កិញ្ចិ អត្ថំ ន វិន្ទន្តិ។ ទិន្នានិ ច, មហារាជ, សិវិរាជេន យាចកស្ស ចក្ខូនិ , ទិព្ពចក្ខូនិ ច ឧប្បន្នានិ, តញ្ច សច្ចកិរិយាយ។ យំ បន សុត្តេ វុត្តំ ‘មំសចក្ខុស្មិំ នដ្ឋេ អហេតុស្មិំ អវត្ថុស្មិំ នត្ថិ ទិព្ពចក្ខុស្ស ឧប្បាទោ’តិ។ តំ ភាវនាមយំ ចក្ខុំ សន្ធាយ វុត្តំ, ឯវមេតំ, មហារាជ, ធារេហី”តិ។ “សាធុ, ភន្តេ នាគសេន, សុនិព្ពេឋិតោ បញ្ហោ, សុនិទ្ទិដ្ឋោ និគ្គហោ, សុមទ្ទិតា បរវាទា, ឯវមេតំ តថា សម្បដិច្ឆាមី”តិ។

សិវិរាជចក្ខុទានបញ្ហោ បញ្ចមោ។

៦. គព្ភាវក្កន្តិបញ្ហោ

៦. “ភន្តេ នាគសេន, ភាសិតម្បេតំ ភគវតា ‘តិណ្ណំ ខោ បន, ភិក្ខវេ, សន្និបាតា គព្ភស្ស អវក្កន្តិ [គព្ភស្សាវក្កន្តិ (ម. និ. ១.៤០៨)] ហោតិ, ឥធ មាតាបិតរោ ច សន្និបតិតា ហោន្តិ, មាតា ច ឧតុនី ហោតិ, គន្ធព្ពោ ច បច្ចុបដ្ឋិតោ ហោតិ, ឥមេសំ ខោ, ភិក្ខវេ, តិណ្ណំ សន្និបាតា គព្ភស្ស អវក្កន្តិ ហោតី’តិ, អសេសវចនមេតំ, និស្សេសវចនមេតំ, និប្បរិយាយវចនមេតំ, អរហស្សវចនមេតំ, សទេវមនុស្សានំ មជ្ឈេ និសីទិត្វា ភណិតំ, អយញ្ច ទ្វិន្នំ សន្និបាតា គព្ភស្ស អវក្កន្តិ ទិស្សតិ, ទុកូលេន តាបសេន បារិកាយ តាបសិយា ឧតុនិ

កាលេ ទក្ខិណេន ហត្ថង្គុដ្ឋេន នាភិ បរាមដ្ឋា, តស្ស តេន នាភិបរាមសនេន សាមកុមារោ និព្ពត្តោ។ មាតង្គេនាបិ ឥសិនា ព្រាហ្មណកញ្ញាយ ឧតុនិកាលេ ទក្ខិណេន ហត្ថង្គុដ្ឋេន នាភិ បរាមដ្ឋា, តស្ស តេន នាភិបរាមសនេន មណ្ឌព្យោ នាម មាណវកោ និព្ពត្តោតិ។ យទិ, ភន្តេ នាគសេន, ភគវតា ភណិតំ ‘តិណ្ណំ ខោ បន, ភិក្ខវេ, សន្និបាតា គព្ភស្ស អវក្កន្តិ ហោតី’តិ។ តេន ហិ សាមោ ច កុមារោ មណ្ឌព្យោ ច មាណវកោ ឧភោបិ តេ នាភិបរាមសនេន និព្ពត្តាតិ យំ វចនំ, តំ មិច្ឆា។ យទិ, ភន្តេ, តថាគតេន ភណិតំ ‘សាមោ ច កុមារោ មណ្ឌព្យោ ច មាណវកោ នាភិបរាមសនេន និព្ពត្តា’’តិ, តេន ហិ ‘តិណ្ណំ ខោ បន, ភិក្ខវេ, សន្និបាតា គព្ភស្ស អវក្កន្តិ ហោតី’តិ យំ វចនំ, តម្បិ មិច្ឆា។ អយម្បិ ឧភតោ កោដិកោ បញ្ហោ សុគម្ភីរោ សុនិបុណោ វិសយោ ពុទ្ធិមន្តានំ, សោ តវានុប្បត្តោ, ឆិន្ទ វិមតិបថំ, ធារេហិ ញាណវរប្បជ្ជោត’’ន្តិ។

“ភាសិតម្បេតំ, មហារាជ, ភគវតា ‘តិណ្ណំ ខោ បន, ភិក្ខវេ, សន្និបាតា គព្ភស្ស អវក្កន្តិ ហោតិ, ឥធ មាតាបិតរោ ច សន្និបតិតា ហោន្តិ, មាតា ច ឧតុនី ហោតិ, គន្ធព្ពោ ច បច្ចុបដ្ឋិតោ ហោតិ, ឯវំ តិណ្ណំ សន្និបាតា គព្ភស្ស អវក្កន្តិ ហោតី’តិ។ ភណិតញ្ច ‘សាមោ ច កុមារោ មណ្ឌព្យោ ច មាណវកោ នាភិបរាមសនេន និព្ពត្តា’’តិ។ “តេន ហិ, ភន្តេ នាគសេន, យេន ការណេន បញ្ហោ សុវិនិច្ឆិតោ ហោតិ, តេន ការណេន មំ សញ្ញាបេហី’’តិ។

“សុតបុព្ពំ បន តយា, មហារាជ, សំកិច្ចោ ច កុមារោ ឥសិសិង្គោ ច តាបសោ ថេរោ ច កុមារកស្សបោ ‘ឥមិនា នាម តេ និព្ពត្តា’’តិ? “អាម, ភន្តេ, សុយ្យតិ, អព្ភុគ្គតា តេសំ ជាតិ, ទ្វេ មិគធេនុយោ តាវ ឧតុនិកាលេ ទ្វិន្នំ តាបសានំ បស្សាវដ្ឋានំ អាគន្ត្វា សសម្ភវំ បស្សាវំ បិវិំសុ, តេន បស្សាវសម្ភវេន សំកិច្ចោ ច កុមារោ ឥសិសិង្គោ ច តាបសោ និព្ពត្តា។ ថេរស្ស ឧទាយិស្ស ភិក្ខុនុបស្សយំ ឧបគតស្ស រត្តចិត្តេន ភិក្ខុនិយា អង្គជាតំ ឧបនិជ្ឈាយន្តស្ស សម្ភវំ កាសាវេ មុច្ចិ។ អថ ខោ អាយស្មា ឧទាយិ តំ ភិក្ខុនី ឯតទវោច ‘គច្ឆ ភគិនិ, ឧទកំ អាហរ អន្តរវាសកំ ធោវិស្សាមី’តិ។ ‘អាហរយ្យ អហមេវ ធោវិស្សាមី’តិ។ តតោ សា ភិក្ខុនី ឧតុនិសមយេ តំ សម្ភវំ ឯកទេសំ មុខេន អគ្គហេសិ, ឯកទេសំ អង្គជាតេ បក្ខិបិ, តេន ថេរោ កុមារកស្សបោ និព្ពត្តោតិ ឯតំ ជនោ អាហា’’តិ។

“អបិ នុ ខោ ត្វំ, មហារាជ, សទ្ទហសិ តំ វចន’’ន្តិ? “អាម ភន្តេ, ពលវំ តត្ថ មយំ ការណំ ឧបលភាម, យេន មយំ ការណេន សទ្ទហាម ‘ឥមិនា ការណេន និព្ពត្តា’’តិ។ “កឹ បនេត្ថ, មហារាជ, ការណ’’ន្តិ? “សុបរិកម្មកតេ , ភន្តេ, កលលេ ពីជំ និបតិត្វា ខិប្បំ សំវិរុហតី’’តិ ។ “អាម មហារាជា’’តិ។ “ឯវមេវ ខោ, ភន្តេ, សា ភិក្ខុនី ឧតុនី សមានា សណ្ឋិតេ កលលេ រុហិរេ បច្ឆិន្នវេគេ ឋិតាយ ធាតុយា តំ សម្ភវំ គហេត្វា តស្មិំ កលលេ បក្ខិបិ, តេន តស្សា គព្ភោ សណ្ឋាសិ, ឯវំ តត្ថ ការណំ បច្ចេម តេសំ និព្ពត្តិយា’’តិ។ “ឯវមេតំ, មហារាជ, តថា សម្បដិច្ឆាមិ, យោនិប្បវេសេន គព្ភោ សម្ភវតីតិ។ សម្បដិច្ឆសិ បន, ត្វំ មហារាជ, ថេរស្ស កុមារកស្សបស្ស គព្ភាវក្កមន’’ន្តិ? “អាម ភន្តេ’’តិ។ “សាធុ, មហារាជ, បច្ចាគតោសិ មម វិសយំ, ឯកវិធេនបិ គព្ភាវក្កន្តិំ កថយន្តោ មមានុពលំ ភវិស្សសិ, អថ យា បន តា ទ្វេ មិគធេនុយោ បស្សាវំ បិវិត្វា គព្ភំ បដិលភិំសុ, តាសំ ត្វំ សទ្ទហសិ គព្ភស្សាវក្កមន’’ន្តិ? “អាម, ភន្តេ, យំ កិញ្ចិ ភុត្តំ បីតំ ខាយិតំ លេហិតំ, សព្ពំ តំ កលលំ ឱសរតិ, ឋានគតំ វុឌ្ឍិមាបជ្ជតិ។ យថា, ភន្តេ នាគសេន, យា កាចិ សរិតា នាម, សព្ពា តា មហាសមុទ្ទំ ឱសរន្តិ, ឋានគតា វុឌ្ឍិមាបជ្ជន្តិ។ ឯវមេវ ខោ, ភន្តេ នាគសេន, យំ កិញ្ចិ ភុត្តំ បីតំ ខាយិតំ លេហិតំ, សព្ពំ តំ កលលំ ឱសរតិ, ឋានគតំ វុឌ្ឍិមាបជ្ជតិ, តេនាហំ ការណេន សទ្ទហាមិ មុខគតេនបិ គព្ភស្ស អវក្កន្តិ ហោតី’’តិ។ “សាធុ, មហារាជ, គាឡ្ហតរំ ឧបគតោសិ មម វិសយំ, មុខបានេនបិ ទ្វយសន្និបាតោ ភវតិ។ សំកិច្ចស្ស ច, មហារាជ, កុមារស្ស ឥសិសិង្គស្ស ច តាបសស្ស ថេរស្ស ច កុមារកស្សបស្ស គព្ភាវក្កមនំ សម្បដិច្ឆសី’’តិ? “អាម, ភន្តេ, សន្និបាតោ ឱសរតី’’តិ។

“សាមោបិ, មហារាជ, កុមារោ មណ្ឌព្យោបិ មាណវកោ តីសុ សន្និបាតេសុ អន្តោគធា, ឯករសា យេវ បុរិមេន, តត្ថ ការណំ វក្ខាមិ។ ទុកូលោ ច, មហារាជ, តាបសោ បារិកា ច តាបសី ឧភោបិ តេ អរញ្ញវាសា អហេសុំ បវិវេកាធិមុត្តា ឧត្តមត្ថគវេសកា, តបតេជេន យាវ ព្រហ្មលោកំ សន្តាបេសុំ ។ តេសំ តទា សក្កោ ទេវានមិន្ទោ សាយំ បាតំ ឧបដ្ឋានំ អាគច្ឆតិ។ សោ តេសំ គរុកតមេត្តតាយ ឧបធារេន្តោ អទ្ទស អនាគតមទ្ធានេ ទ្វិន្នម្បិ តេសំ ចក្ខូនំ អន្តរធានំ, ទិស្វា តេ ឯវមាហ ‘ឯកំ មេ, ភោន្តោ, វចនំ ករោថ, សាធុ ឯកំ បុត្តំ ជនេយ្យាថ, សោ តុម្ហាកំ ឧបដ្ឋាកោ ភវិស្សតិ អាលម្ពនោ ចា’តិ។ ‘អលំ, កោសិយ, មា ឯវំ ភណី’តិ។ តេ តស្ស តំ វចនំ ន សម្បដិច្ឆិំសុ។ អនុកម្បកោ អត្ថកាមោ សក្កោ ទេវានមិន្ទោ ទុតិយម្បិ...បេ.... តតិយម្បិ តេ ឯវមាហ ‘ឯកំ មេ, ភោន្តោ, វចនំ ករោថ, សាធុ ឯកំ បុត្តំ ជនេយ្យាថ, សោ តុម្ហាកំ ឧបដ្ឋាកោ ភវិស្សតិ អាលម្ពនោ ចា’តិ។ តតិយម្បិ តេ អាហំសុ ‘អលំ, កោសិយ, មា ត្វំ ខោ អម្ហេ អនត្ថេ និយោជេហិ, កទាយំ កាយោ ន ភិជ្ជិស្សតិ, ភិជ្ជតុ អយំ កាយោ ភេទនធម្មោ, ភិជ្ជន្តិយាបិ ធរណិយា បតន្តេបិ សេលសិខរេ ផលន្តេបិ អាកាសេ បតន្តេបិ

ចន្ទិមសូរិយេ នេវ មយំ លោកធម្មេហិ មិស្សយិស្សាម, មា ត្វំ អម្ហាកំ សម្មុខភាវំ ឧបគច្ឆ, ឧបគតស្ស តេ ឯសោ វិស្សាសោ, អនត្ថចរោ ត្វំ មញ្ញេ’តិ។

តតោ សក្កោ ទេវានមិន្ទោ តេសំ មនំ អលភមានោ គរុកតោ បញ្ជលិកោ បុន យាចិ ‘យទិ មេ វចនំ ន ឧស្សហថ កាតុំ, យទា តាបសី ឧតុនី ហោតិ បុប្ផវតី, តទា ត្វំ, ភន្តេ, ទក្ខិណេន ហត្ថង្គុដ្ឋេន នាភឹ បរាមសេយ្យាសិ, តេន សា គព្ភំ លច្ឆតិ, សន្និបាតោ យេវេស គព្ភាវក្កន្តិយា’តិ។ ‘សក្កោមហំ, កោសិយ, តំ វចនំ កាតុំ, ន តាវតកេន អម្ហាកំ តបោ ភិជ្ជតិ, ហោតូ’តិ សម្បដិច្ឆីសុ។ តាយ ច បន វេលាយ ទេវភវនេ អត្ថិ ទេវបុត្តោ ឧស្សន្នកុសលមូលោ ខីណាយុកោ អាយុក្ខយប្បត្តោ យទិច្ឆកំ សមត្ថោ ឱក្កមិតុំ អបិ ចក្កវត្តិកុលេបិ។ អថ សក្កោ ទេវានមិន្ទោ តំ ទេវបុត្តំ ឧបសង្កមិត្វា ឯវមាហ ‘ឯហិ ខោ, មារិស, សុបភាតោ តេ ទិវសោ, អត្ថសិទ្ធិ ឧបគតា, យមហំ តេ ឧបដ្ឋានមាគមឹ, រមណីយេ តេ ឱកាសេ វាសោ ភវិស្សតិ, បតិរូបេ កុលេ បដិសន្ធិ ភវិស្សតិ, សុន្ទរេហិ មាតាបិតូហិ វឌ្ឍេតព្ពោ, ឯហិ មេ វចនំ ករោហី’តិ យាចិ។ ទុតិយម្បិ…បេ.… តតិយម្បិ យាចិ សិរសិ បញ្ជលិកតោ។

តតោ សោ ទេវបុត្តោ ឯវមាហ ‘កតមំ តំ, មារិស, កុលំ, យំ ត្វំ អភិក្ខណំ កិត្តយសិ បុនប្បុន’ន្តិ។ ‘ទុកូលោ ច តាបសោ បារិកា ច តាបសី’តិ។ សោ តស្ស វចនំ សុត្វា តុដ្ឋោ សម្បដិច្ឆិ ‘សាធុ, មារិស, យោ តវ ឆន្ទោ, សោ ហោតុ, អាកង្ខមានោ អហំ, មារិស, បត្ថិតេ កុលេ ឧប្បជ្ជេយ្យំ, កិម្ហិ កុលេ ឧប្បជ្ជាមិ អណ្ឌជេ វា ជលាពុជេ វា សំសេទជេ វា ឱបបាតិកេ វា’តិ? ‘ជលាពុជាយ, មារិស, យោនិយា ឧប្បជ្ជាហី’តិ។ អថ សក្កោ ទេវានមិន្ទោ ឧប្បត្តិទិវសំ វិគណេត្វា ទុកូលស្ស តាបសស្ស អារោចេសិ ‘អសុកស្មឹ នាម ទិវសេ តាបសី ឧតុនី ភវិស្សតិ បុប្ផវតី, តទា ត្វំ, ភន្តេ, ទក្ខិណេន ហត្ថង្គុដ្ឋេន នាភឹ បរាមសេយ្យាសី’តិ។ តស្មឹ, មហារាជ, ទិវសេ តាបសី ច ឧតុនី បុប្ផវតី អហោសិ, ទេវបុត្តោ ច តត្ថុបគោ បច្ចុបដ្ឋិតោ អហោសិ, តាបសោ ច ទក្ខិណេន ហត្ថង្គុដ្ឋេន តាបសិយា នាភឹ បរាមសិ, ឥតិ តេ តយោ សន្និបាតា អហេសុំ, នាភិបរាមសនេន តាបសិយា រាគោ ឧទបាទិ, សោ បនស្សា រាគោ នាភិបរាមសនំ បដិច្ច មា ត្វំ សន្និបាតំ អជ្ឈាចារមេវ មញ្ញិ, ឩហសនម្បិ [ហសនម្បិ (ក.)] សន្និបាតោ, ឧល្លបនម្បិ សន្និបាតោ, ឧបនិជ្ឈាយនម្បិ សន្និបាតោ, បុព្ពភាគភាវតោ រាគស្ស ឧប្បាទាយ អាមសនេន សន្និបាតោ ជាយតិ, សន្និបាតា ឱក្កមនំ ហោតីតិ។

“អនជ្ឈាចារេបិ, មហារាជ, បរាមសនេន គព្ភាវក្កន្តិ ហោតិ។ យថា, មហារាជ, អគ្គិ ជលមានោ អបរាមសនោបិ ឧបគតស្ស សីតំ ព្យបហន្តិ, ឯវមេវ ខោ, មហារាជ, អនជ្ឈាចារេបិ បរាមសនេន គព្ភាវក្កន្តិ ហោតិ។

“ចតុន្នំ, មហារាជ, វសេន សត្តានំ គព្ភាវក្កន្តិ ហោតិ កម្មវសេន យោនិវសេន កុលវសេន អាយាចនវសេន, អបិ ច សព្ពេបេតេ សត្តា កម្មសម្ភវា កម្មសមុដ្ឋានា ។

“កថំ, មហារាជ, កម្មវសេន សត្តានំ គព្ភាវក្កន្តិ ហោតិ? ឧស្សន្នកុសលមូលា, មហារាជ, សត្តា យទិច្ឆកំ ឧប្បជ្ជន្តិ ខត្តិយមហាសាលកុលេ វា ព្រាហ្មណមហាសាលកុលេ វា គហបតិមហាសាលកុលេ វា ទេវេសុ វា អណ្ឌជាយ វា យោនិយា ជលាពុជាយ វា យោនិយា សំសេទជាយ វា យោនិយា ឱបបាតិកាយ វា យោនិយា។ យថា, មហារាជ, បុរិសោ អឌ្ឍោ មហទ្ធនោ មហាភោគោ បហូតជាតរូបរជតោ បហូតវិត្តូបករណោ បហូតធនធញ្ញោ បហូតញាតិបក្ខោ ទាសី វា ទាសំ វា ខេត្តំ វា វត្ថុំ វា គាមំ វា និគមំ វា ជនបទំ វា យំ កិញ្ចិ មនសា អភិបត្ថិតំ, យទិច្ឆកំ ទ្វិគុណតិគុណម្បិ ធនំ ទត្វា កិណាតិ, ឯវមេវ ខោ, មហារាជ, ឧស្សន្នកុសលមូលា សត្តា យទិច្ឆកំ ឧប្បជ្ជន្តិ ខត្តិយមហាសាលកុលេ វា ព្រាហ្មណមហាសាលកុលេ វា គហបតិមហាសាលកុលេ វា ទេវេសុ វា អណ្ឌជាយ វា យោនិយា ជលាពុជាយ វា យោនិយា សំសេទជយ វា យោនិយា ឱបបាតិកាយ វា យោនិយា។ ឯវំ កម្មវសេន សត្តានំ គព្ភាវក្កន្តិ ហោតិ។

“កថំ យោនិវសេន សត្តានំ គព្ភាវក្កន្តិ ហោតិ? កុក្កុដានំ, មហារាជ, វាតេន គព្ភាវក្កន្តិ ហោតិ។ ពលាកានំ មេឃសទ្ទេន គព្ភាវក្កន្តិ ហោតិ។ សព្ពេបិ ទេវា អគព្ភសេយ្យកា សត្តា យេវ, តេសំ នានាវណ្ណេន គព្ភាវក្កន្តិ ហោតិ។ យថា, មហារាជ, មនុស្សា នានាវណ្ណេន មហិយា ចរន្តិ, កេចិ បុរតោ បដិច្ឆាទេន្តិ, កេចិ បច្ឆតោ បដិច្ឆាទេន្តិ, កេចិ នគ្គា ហោន្តិ, កេចិ ភណ្ឌូ ហោន្តិ សេតបដធរា, កេចិ មោឡិពទ្ធា ហោន្តិ, កេចិ ភណ្ឌូ កាសាវវសនា ហោន្តិ, កេចិ កាសាវវសនា មោឡិពទ្ធា ហោន្តិ, កេចិ ជដិនោ វាកចីរធរា [វាកចីរា (ក.)] ហោន្តិ, កេចិ ចម្មវសនា ហោន្តិ, កេចិ រស្មិយោ និវាសេន្តិ, សព្ពេបេតេ មនុស្សា នានាវណ្ណេន មហិយា ចរន្តិ, ឯវមេវ ខោ, មហារាជ, សត្តា យេវ តេ សព្ពេ, តេសំ នានាវណ្ណេន គព្ភាវក្កន្តិ ហោតិ។ ឯវំ យោនិវសេន សត្តានំ គព្ភាវក្កន្តិ ហោតិ។

“កថំ កុលវសេន សត្តានំ គព្ភាវក្កន្តិ ហោតិ? កុលំ នាម, មហារាជ, ចត្តារិ កុលានិ អណ្ឌជំ ជលាពុជំ សំសេទជំ ឱបបាតិកំ។ យទិ តត្ថ គន្ធព្ពោ យតោ កុតោចិ អាគន្ត្វា អណ្ឌជេ កុលេ ឧប្បជ្ជតិ, សោ តត្ថ អណ្ឌជោ ហោតិ…បេ… ជលាពុជេ កុលេ…បេ… សំសេទជេ កុលេ…បេ… ឱបបាតិកេ កុលេ ឧប្បជ្ជតិ, សោ តត្ថ ឱបបាតិកោ ហោតិ។ តេសុ តេសុ កុលេសុ តាទិសា យេវ សត្តា សម្ភវន្តិ។ យថា, មហារាជ, ហិមវតិ នេរុបព្ពតំ យេ កេចិ មិគបក្ខិនោ ឧបេន្តិ, សព្ពេ តេ សកវណ្ណំ វិជហិត្វា សុវណ្ណវណ្ណា ហោន្តិ, ឯវមេវ ខោ, មហារាជ, យោ កោចិ គន្ធព្ពោ យតោ កុតោចិ អាគន្ត្វា អណ្ឌជំ យោនឹ ឧបគន្ត្វា សភាវវណ្ណំ វិជហិត្វា អណ្ឌជោ ហោតិ…បេ… ជលាពុជំ…បេ… សំសេទជំ…បេ… ឱបបាតិកំ យោនឹ ឧបគន្ត្វា សភាវវណ្ណំ វិជហិត្វា ឱបបាតិកោ ហោតិ, ឯវំ កុលវសេន សត្តានំ គព្ភាវក្កន្តិ ហោតិ។

“កថំ អាយាចនវសេន សត្តានំ គព្ភាវក្កន្តិ ហោតិ? ឥធ, មហារាជ, កុលំ ហោតិ អបុត្តកំ ពហុសាបតេយ្យំ សទ្ធំ បសន្នំ សីលវន្តំ កល្យាណធម្មំ តបនិស្សិតំ, ទេវបុត្តោ ច ឧស្សន្នកុសលមូលោ ចវនធម្មោ ហោតិ។ អថ សក្កោ ទេវានមិន្ទោ តស្ស កុលស្ស អនុកម្បាយ តំ ទេវបុត្តំ អាយាចតិ ‘បណិធេហិ, មារិស, អសុកស្ស កុលស្ស មហេសិយា កុច្ឆិ’ន្តិ។ សោ តស្ស អាយាចនហេតុ តំ កុលំ បណិធេតិ។ យថា, មហារាជ, មនុស្សា បុញ្ញកាមា សមណំ មនោភាវនីយំ អាយាចិត្វា គេហំ ឧបនេន្តិ, អយំ ឧបគន្ត្វា សព្ពស្ស កុលស្ស សុខាវហោ ភវិស្សតីតិ។ ឯវមេវ ខោ, មហារាជ, សក្កោ ទេវានមិន្ទោ តំ ទេវបុត្តំ អាយាចិត្វា តំ កុលំ ឧបនេតិ។ ឯវំ អាយាចនវសេន សត្តានំ គព្ភាវក្កន្តិ ហោតិ។

“សាមោ, មហារាជ, កុមារោ សក្កេន ទេវានមិន្ទេន អាយាចិតោ បារិកាយ តាបសិយា កុច្ឆឹ ឱក្កន្តោ។ សាមោ, មហារាជ, កុមារោ កតបុញ្ញោ, មាតាបិតរោ សីលវន្តោ កល្យាណធម្មា, អាយាចកោ សក្កោ, តិណ្ណំ ចេតោបណិធិយា សាមោ កុមារោ និព្ពត្តោ។ ឥធ, មហារាជ, នយកុសលោ បុរិសោ សុកដ្ឋេ អនូបខេត្តេ ពីជំ រោបេយ្យ, អបិ នុ តស្ស ពីជស្ស អន្តរាយំ វិវជ្ជេន្តស្ស វុឌ្ឍិយា កោចិ អន្តរាយោ ភវេយ្យា”តិ ? “ន ហិ, ភន្តេ, និរុបឃាតំ ពីជំ ខិប្បំ សំវិរុហេយ្យា”តិ។ “ឯវមេវ ខោ, មហារាជ, សាមោ កុមារោ មុត្តោ ឧប្បន្នន្តរាយេហិ តិណ្ណំ ចេតោបណិធិយា និព្ពត្តោ។

“អបិ នុ ខោ, មហារាជ, សុតបុព្ពំ តយា ឥសីនំ មនោបទោសេន ឥទ្ធោ ផីតោ មហាជនបទោ សជនោ សមុច្ឆិន្នោ”តិ? “អាម, ភន្តេ, សុយ្យតិ។ មហិយា ទណ្ឌការញ្ញំ [ទណ្ឌកីរញ្ញំ (ម. និ. ២.៦៥)] មជ្ឈារញ្ញំ កាលិង្គារញ្ញំ មាតង្គារញ្ញំ, សព្ពំ តំ អរញ្ញំ អរញ្ញភូតំ, សព្ពេបេតេ ជនបទា ឥសីនំ មនោបទោសេន ខយំ គតា”តិ។ “យទិ , មហារាជ, តេសំ មនោបទោសេន សុសមិទ្ធា ជនបទា ឧច្ឆិជ្ជន្តិ, អបិ នុ ខោ តេសំ មនោបសាទេន កិញ្ចិ និព្ពត្តេយ្យា”តិ? “អាម ភន្តេ”តិ។ “តេន ហិ, មហារាជ, សាមោ កុមារោ តិណ្ណំ ពលវន្តានំ ចេតោបសាទេន និព្ពត្តោ ឥសិនិម្មិតោ ទេវនិម្មិតោ បុញ្ញនិម្មិតោតិ។ ឯវមេតំ, មហារាជ, ធារេហិ។

“តយោមេ, មហារាជ, ទេវបុត្តា សក្កេន ទេវានមិន្ទេន អាយាចិតា កុលំ ឧប្បន្នា។ កតមេ តយោ? សាមោ កុមារោ មហាបនាទោ កុសរាជា, តយោបេតេ ពោធិសត្តា”តិ។ “សុនិទ្ទិដ្ឋា, ភន្តេ នាគសេន, គព្ភាវក្កន្តិ, សុកថិតំ ការណំ, អន្ធការោ អាលោកោ កតោ, ជដា វិជដិតា, និច្ឆុទ្ធា បរវាទា, ឯវមេតំ តថា សម្បដិច្ឆាមី”តិ។

គព្ភាវក្កន្តិបញ្ហោ ឆដ្ឋោ។

៧. សទ្ធម្មន្តរធានបញ្ហោ

៧. “ភន្តេ នាគសេន, ភាសិតម្បេតំ ភគវតា ‘បញ្ចេវ ទានិ, អានន្ទ, វស្សសតានិ [វស្សសហស្សានិ (សី.) បស្ស អ. និ. ៨.៥១] សទ្ធម្មោ ឋស្សតី’តិ។ បុន ច បរិនិព្ពានសមយេ សុភទ្ទេន បរិព្ពាជកេន បញ្ហំ បុដ្ឋេន ភគវតា ភណិតំ ‘ឥមេ ច, សុភទ្ទ [ទី. និ. ២.២១៤ បស្សិតព្ពំ], ភិក្ខូ សម្មា វិហរេយ្យុំ, អសុញ្ញោ លោកោ អរហន្តេហិ អស្សា’តិ, អសេសវចនមេតំ, និស្សេសវចនមេតំ, និប្បរិយាយវចនមេតំ។ យទិ, ភន្តេ នាគសេន, តថាគតេន ភណិតំ ‘បញ្ចេវ ទានិ, អានន្ទ, វស្សសតានិ សទ្ធម្មោ ឋស្សតី’តិ, តេន ហិ ‘អសុញ្ញោ លោកោ អរហន្តេហិ អស្សា’តិ យំ វចនំ, តំ មិច្ឆា។ យទិ តថាគតេន ភណិតំ ‘អសុញ្ញោ លោកោ អរហន្តេហិ អស្សា’តិ, តេន ហិ ‘បញ្ចេវ ទានិ, អានន្ទ, វស្សសតានិ សទ្ធម្មោ ឋស្សតី’តិ តម្បិ វចនំ មិច្ឆា។ អយម្បិ ឧភតោ កោដិកោ បញ្ហោ គហនតោបិ គហនតរោ ពលវតោបិ ពលវតរោ គណ្ឋិតោបិ គណ្ឋិតរោ, សោ តវានុប្បត្តោ, តត្ថ តេ ញាណពលវិប្ផារំ ទស្សេហិ មករោ វិយ សាគរព្ភន្តរគតោ”តិ។

“ភាសិតម្បេតំ, មហារាជ, ភគវតា ‘បញ្ចេវ ទានិ, អានន្ទ, វស្សសតានិ សទ្ធម្មោ ឋស្សតី’តិ។ បរិនិព្ពានសមយេ ច សុភទ្ទស្ស បរិព្ពាជកស្ស ភណិតំ ‘ឥមេ ច, សុភទ្ទ, ភិក្ខូ សម្មា វិហរេយ្យុំ, អសុញ្ញោ លោកោ អរហន្តេហិ អស្សា’តិ។ តញ្ច បន, មហារាជ, ភគវតោ វចនំ នានត្ថញ្ចេវ ហោតិ នានាព្យញ្ជនញ្ច, អយំ សាសនបរិច្ឆេទោ, អយំ បដិបត្តិ បរិទីបនាតិ ទូរំ វិវជ្ជិតា តេ ឧភោ អញ្ញមញ្ញំ។ យថា, មហារាជ, នភំ បថវិតោ ទូរំ វិវជ្ជិតំ , និរយំ សគ្គតោ ទូរំ វិវជ្ជិតំ, កុសលំ អកុសលតោ ទូរំ វិវជ្ជិតំ, សុខំ ទុក្ខតោ ទូរំ វិវជ្ជិតំ។ ឯវមេវ ខោ, មហារាជ, តេ ឧភោ អញ្ញមញ្ញំ ទូរំ វិវជ្ជិតា។

“អបិ ច, មហារាជ, មា តេ បុច្ឆា មោឃា អស្ស [អស្សុ (សី. ស្យា.)], រសតោ តេ សំសន្ទិត្វា កថយិស្សាមិ ‘បញ្ចេវ ទានិ, អានន្ទ, វស្សសតានិ សទ្ធម្មោ ឋស្សតី’តិ យំ ភគវា អាហ, តំ ខយំ បរិទីបយន្តោ សេសកំ បរិច្ឆិន្ទិ, វស្សសហស្សំ, អានន្ទ, សទ្ធម្មោ តិដ្ឋេយ្យ, សចេ ភិក្ខុនិយោ ន បព្ពាជេយ្យុំ។ បញ្ចេវ ទានិ, អានន្ទ, វស្សសតានិ សទ្ធម្មោ ឋស្សតីតិ។ អបិ នុ ខោ, មហារាជ, ភគវា ឯវំ វទន្តោ សទ្ធម្មស្ស អន្តរធានំ វា វទេតិ អភិសមយំ វា បដិក្កោសតី”តិ? “ន ហិ ភន្តេ”តិ។ “នដ្ឋំ, មហារាជ, បរិកិត្តយន្តោ សេសកំ បរិទីបយន្តោ បរិច្ឆិន្ទិ។ យថា, មហារាជ, បុរិសោ នដ្ឋាយិកោ សព្ពសេសកំ គហេត្វា ជនស្ស បរិទីបេយ្យ ‘ឯត្តកំ មេ ភណ្ឌំ នដ្ឋំ, ឥទំ សេសក’ន្តិ ។ ឯវមេវ ខោ, មហារាជ, ភគវា នដ្ឋំ បរិទីបយន្តោ សេសកំ ទេវមនុស្សានំ កថេសិ ‘បញ្ចេវ ទានិ, អានន្ទ, វស្សសតានិ សទ្ធម្មោ ឋស្សតី’តិ។ យំ បន, មហារាជ, ភគវតា ភណិតំ ‘បញ្ចេវ ទានិ, អានន្ទ, វស្សសតានិ សទ្ធម្មោ ឋស្សតី’តិ, សាសនបរិច្ឆេទោ ឯសោ។

“យំ បន បរិនិព្ពានសមយេ សុភទ្ទស្ស បរិព្ពាជកស្ស សមណេ បរិកិត្តយន្តោ អាហ ‘ឥមេ ច, សុភទ្ទ, ភិក្ខូ សម្មា វិហរេយ្យុំ, អសុញ្ញោ លោកោ អរហន្តេហិ អស្សា’តិ, បដិបត្តិបរិទីបនា ឯសា, ត្វំ បន តំ បរិច្ឆេទញ្ច បរិទីបនញ្ច ឯករសំ ករោសិ។ យទិ បន តេ ឆន្ទោ, ឯករសំ កត្វា កថយិស្សាមិ, សាធុកំ សុណោហិ មនសិករោហិ អវិក្ខិត្តមានសោ [អវិចលមានសោ (សី.) អវិមានសោ (បី. ក.)]។

“ឥធ, មហារាជ, តឡាកោ ភវេយ្យ នវសលិលសម្បុណ្ណោ សម្មុខមុត្តរិយមានោ បរិច្ឆិន្នោ បរិវដុមកតោ, អបរិយាទិណ្ណេ យេវ តស្មិំ តឡាកេ ឧទកូបរិ មហាមេឃោ អបរាបរំ អនុប្បពន្ធោ អភិវស្សេយ្យ, អបិ នុ ខោ, មហារាជ, តស្មិំ តឡាកេ ឧទកំ បរិក្ខយំ បរិយាទានំ គច្ឆេយ្យា”តិ? “ន ហិ ភន្តេ”តិ។ “កេន ការណេន មហារាជា”តិ? “មេឃស្ស, ភន្តេ, អនុប្បពន្ធតាយា”តិ។ “ឯវមេវ ខោ, មហារាជ, ជិនសាសនវរសទ្ធម្មតឡាកោ អាចារសីលគុណវត្តបដិបត្តិវិមលនវសលិលសម្បុណ្ណោ ឧត្តរិយមានោ ភវគ្គមភិភវិត្វា ឋិតោ។ យទិ តត្ថ ពុទ្ធបុត្តា អាចារសីលគុណវត្តបដិបត្តិមេឃវស្សំ អបរាបរំ អនុប្បពន្ធាបេយ្យុំ អភិវស្សាបេយ្យុំ។ ឯវមិទំ ជិនសាសនវរសទ្ធម្មតឡាកោ ចិរំ ទីឃមទ្ធានំ តិដ្ឋេយ្យ, អរហន្តេហិ លោកោ អសុញ្ញោ ភវេយ្យ, ឥមមត្ថំ ភគវតា សន្ធាយ ភាសិតំ ‘ឥមេ ច, សុភទ្ទ, ភិក្ខូ សម្មា វិហរេយ្យុំ, អសុញ្ញោ លោកោ អរហន្តេហិ អស្សា’តិ។

“ឥធ បន, មហារាជ, មហតិ មហាអគ្គិក្ខន្ធេ ជលមានេ អបរាបរំ សុក្ខតិណកដ្ឋគោមយានិ ឧបសំហរេយ្យុំ, អបិ នុ ខោ សោ, មហារាជ, អគ្គិក្ខន្ធោ និព្ពាយេយ្យា”តិ ? “ន ហិ, ភន្តេ, ភិយ្យោ ភិយ្យោ សោ អគ្គិក្ខន្ធោ ជលេយ្យ, ភិយ្យោ ភិយ្យោ បភាសេយ្យា”តិ។ “ឯវមេវ ខោ, មហារាជ, ទសសហស្សិយា [ទសសហស្សិម្ហិ (ពហូសុ)] លោកធាតុយា ជិនសាសនវរម្បិ អាចារសីលគុណវត្តបដិបត្តិយា ជលតិ បភាសតិ។ យទិ បន, មហារាជ, តទុត្តរិ ពុទ្ធបុត្តា បញ្ចហិ បធានិយង្គេហិ សមន្នាគតា សតតមប្បមត្តា បទហេយ្យុំ, តីសុ សិក្ខាសុ ឆន្ទជាតា សិក្ខេយ្យុំ, ចារិត្តញ្ច សីលំ សមត្តំ បរិបូរេយ្យុំ, ឯវមិទំ ជិនសាសនវរំ ភិយ្យោ ភិយ្យោ ចិរំ ទីឃមទ្ធានំ តិដ្ឋេយ្យ, អសុញ្ញោ លោកោ អរហន្តេហិ អស្សាតិ ឥមមត្ថំ ភគវតា សន្ធាយ ភាសិតំ ‘ឥមេ ច, សុភទ្ទ, ភិក្ខូ សម្មា វិហរេយ្យុំ, អសុញ្ញោ លោកោ អរហន្តេហិ អស្សា’តិ។

“ឥធ បន, មហារាជ, សិនិទ្ធសមសុមជ្ជិតសប្បភាសវិមលាទាសំ [សប្បភំ សុវិមលាទាសំ (សី.)] សណ្ហសុខុមគេរុកចុណ្ណេន អបរាបរំ មជ្ជេយ្យុំ, អបិ នុ ខោ, មហារាជ, តស្មិំ អាទាសេ មលកទ្ទមរជោជល្លំ ជាយេយ្យា”តិ? “ន ហិ, ភន្តេ, អញ្ញទត្ថុ វិមលតរំ យេវ ភវេយ្យា”តិ។ “ឯវមេវ ខោ, មហារាជ, ជិនសាសនវរំ បកតិនិម្មលំ ព្យបគតកិលេសមលរជោជល្លំ, យទិ តំ ពុទ្ធបុត្តា អាចារសីលគុណវត្តបដិបត្តិសល្លេខធុតគុណេន ជិនសាសនវរំ សល្លក្ខេយ្យុំ [សល្លិក្ខេយ្យុំ (សី. បី.)], ឯវមិទំ ជិនសាសនវរំ ចិរំ ទីឃមទ្ធានំ តិដ្ឋេយ្យ, អសុញ្ញោ ច លោកោ អរហន្តេហិ អស្សាតិ ឥមមត្ថំ ភគវតា សន្ធាយ ភាសិតំ ‘ឥមេ ច, សុភទ្ទ, ភិក្ខូ សម្មា វិហរេយ្យុំ, អសុញ្ញោ លោកោ អរហន្តេហិ អស្សា’តិ។ បដិបត្តិមូលកំ, មហារាជ, សត្ថុសាសនំ បដិបត្តិការណំ បដិបត្តិយា អនន្តរហិតាយ តិដ្ឋតី”តិ។

“ភន្តេ នាគសេន, ‘សទ្ធម្មន្តរធាន’ន្តិ យំ វទេសិ, កតមំ តំ សទ្ធម្មន្តរធាន”ន្តិ? “តីណិមានិ, មហារាជ, សាសនន្តរធានានិ។ កតមានិ តីណិ? អធិគមន្តរធានំ បដិបត្តន្តរធានំ លិង្គន្តរធានំ , អធិគមេ, មហារាជ, អន្តរហិតេ សុប្បដិបន្នស្សាបិ ធម្មាភិសមយោ ន ហោតិ, បដិបត្តិយា អន្តរហិតាយ សិក្ខាបទបញ្ញត្តិ អន្តរធាយតិ, លិង្គំយេវ តិដ្ឋតិ, លិង្គេ អន្តរហិតេ បវេណុបច្ឆេទោ ហោតិ, ឥមានិ ខោ, មហារាជ, តីណិ អន្តរធានានី”តិ។

“សុវិញ្ញាបិតោ, ភន្តេ នាគសេន, បញ្ហោ, គម្ភីរោ ឧត្តានីកតោ, គណ្ឋិ ភិន្នោ, នដ្ឋា បរវាទា ភគ្គា និប្បភា កតា, ត្វំ គណិវរវសភមាសជ្ជាតិ។

សទ្ធម្មន្តរធានបញ្ហោ សត្តមោ។

៨. អកុសលច្ឆេទនបញ្ហោ

៨. “ភន្តេ នាគសេន, តថាគតោ សព្ពំ អកុសលំ ឈាបេត្វា សព្ពញ្ញុតំ បត្តោ, ឧទាហុ សាវសេសេ អកុសលេ សព្ពញ្ញុតំ បត្តោ”តិ? “សព្ពំ, មហារាជ, អកុសលំ ឈាបេត្វា ភគវា សព្ពញ្ញុតំ បត្តោ, នត្ថិ ភគវតោ សេសកំ អកុសល”ន្តិ។

“កឹ បន, ភន្តេ, ទុក្ខា វេទនា តថាគតស្ស កាយេ ឧប្បន្នបុព្ពា”តិ? “អាម, មហារាជ, រាជគហេ ភគវតោ បាទោ សកលិកាយ [សក្ខលិកាយ (ស្យា. ក.)] ខតោ, លោហិតបក្ខន្ទិកាពាធោ ឧប្បន្នោ, កាយេ អភិសន្នេ ជីវកេន វិរេកោ ការិតោ, វាតាពាធេ ឧប្បន្នេ ឧបដ្ឋាកេន ថេរេន ឧណ្ហោទកំ បរិយិដ្ឋ”ន្តិ។

“យទិ , ភន្តេ នាគសេន, តថាគតោ សព្ពំ អកុសលំ ឈាបេត្វា សព្ពញ្ញុតំ បត្តោ, តេន ហិ ភគវតោ បាទោ សកលិកាយ ខតោ, លោហិតបក្ខន្ទិកា ច អាពាធោ ឧប្បន្នោតិ យំ វចនំ, តំ មិច្ឆា។ យទិ តថាគតស្ស បាទោ សកលិកាយ ខតោ, លោហិតបក្ខន្ទិកា ច អាពាធោ ឧប្បន្នោ, តេន ហិ តថាគតោ សព្ពំ អកុសលំ ឈាបេត្វា សព្ពញ្ញុតំ បត្តោតិ តម្បិ វចនំ មិច្ឆា។ នត្ថិ, ភន្តេ, វិនា កម្មេន វេទយិតំ, សព្ពំ តំ វេទយិតំ កម្មមូលកំ, តំ កម្មេនេវ វេទយតិ, អយម្បិ ឧភតោ កោដិកោ បញ្ហោ តវានុប្បត្តោ, សោ តយា និព្ពាហិតព្ពោ”តិ [និព្ពាយិតព្ពោតិ (ក.)]។

“ន ហិ, មហារាជ, សព្ពំ តំ វេទយិតំ កម្មមូលកំ។ អដ្ឋហិ, មហារាជ, ការណេហិ វេទយិតានិ ឧប្បជ្ជន្តិ, យេហិ ការណេហិ បុថូ សត្តា វេទនា វេទិយន្តិ។ កតមេហិ អដ្ឋហិ? វាតសមុដ្ឋានានិបិ ខោ, មហារាជ, ឥធេកច្ចានិ វេទយិតានិ ឧប្បជ្ជន្តិ, បិត្តសមុដ្ឋានានិបិ ខោ, មហារាជ…បេ… សេម្ហសមុដ្ឋានានិបិ ខោ, មហារាជ…បេ… សន្និបាតិកានិបិ ខោ, មហារាជ…បេ… ឧតុបរិណាមជានិបិ ខោ, មហារាជ…បេ… វិសមបរិហារជានិបិ ខោ, មហារាជ…បេ… ឱបក្កមិកានិបិ ខោ, មហារាជ…បេ… កម្មវិបាកជានិបិ ខោ, មហារាជ, ឥធេកច្ចានិ វេទយិតានិ ឧប្បជ្ជន្តិ។ ឥមេហិ ខោ, មហារាជ, អដ្ឋហិ ការណេហិ បុថូ សត្តា វេទនា វេទយន្តិ។ តត្ថ យេ តេ បុគ្គលា ‘សត្តេ កម្មំ វិពាធតី’តិ វទេយ្យុំ, តេ ឥមេ បុគ្គលា សត្តការណំ បដិពាហន្តិ។ តេសំ តំ វចនំ មិច្ឆា”តិ។ “ភន្តេ នាគសេន, យញ្ច វាតិកំ យញ្ច បិត្តិកំ យញ្ច សេម្ហិកំ យញ្ច សន្និបាតិកំ យញ្ច ឧតុបរិណាមជំ យញ្ច វិសមបរិហារជំ យញ្ច ឱបក្កមិកំ, សព្ពេតេ កម្មសមុដ្ឋានា យេវ, កម្មេនេវ តេ សព្ពេ សម្ភវន្តី”តិ។

“យទិ, មហារាជ, តេបិ សព្ពេ កម្មសមុដ្ឋានាវ អាពាធា ភវេយ្យុំ, ន តេសំ កោដ្ឋាសតោ លក្ខណានិ ភវេយ្យុំ។ វាតោ ខោ, មហារាជ, កុប្បមានោ ទសវិធេន កុប្បតិ សីតេន ឧណ្ហេន ជិឃច្ឆាយ បិបាសាយ អតិភុត្តេន ឋានេន បធានេន អាធាវនេន ឧបក្កមេន កម្មវិបាកេន។ តត្រ យេ តេ នវ វិធា, ន តេ អតីតេ, ន អនាគតេ, វត្តមានកេ ភវេ ឧប្បជ្ជន្តិ, តស្មា ន វត្តព្ពា ‘កម្មសម្ភវា សព្ពា វេទនា’តិ។ បិត្តំ, មហារាជ, កុប្បមានំ តិវិធេន កុប្បតិ សីតេន ឧណ្ហេន វិសមភោជនេន។ សេម្ហំ, មហារាជ, កុប្បមានំ តិវិធេន កុប្បតិ សីតេន ឧណ្ហេន អន្នបានេន។ យោ ច, មហារាជ, វាតោ យញ្ច បិត្តំ យញ្ច សេម្ហំ, តេហិ តេហិ កោបេហិ កុប្បិត្វា មិស្សី ហុត្វា សកំ សកំ វេទនំ អាកឌ្ឍតិ។ ឧតុបរិណាមជា, មហារាជ, វេទនា ឧតុបរិយាមេន ឧប្បជ្ជតិ។ វិសមបរិហារជា វេទនា វិសមបរិហារេន ឧប្បជ្ជតិ។ ឱបក្កមិកា, មហារាជ, វេទនា អត្ថិ កិរិយា, អត្ថិ កម្មវិបាកា, កម្មវិបាកជា វេទនា បុព្ពេ កតេន កម្មេន ឧប្បជ្ជតិ។ ឥតិ ខោ, មហារាជ, អប្បំ កម្មវិបាកជំ, ពហុតរំ អវសេសំ។ តត្ថ ពាលា ‘សព្ពំ កម្មវិបាកជំ យេវា’តិ អតិធាវន្តិ។ តំ កម្មំ ន សក្កា វិនា ពុទ្ធញាណេន វវត្ថានំ កាតុំ។

“យំ បន, មហារាជ, ភគវតោ បាទោ សកលិកាយ ខតោ, តំ វេទយិតំ នេវ វាតសមុដ្ឋានំ, ន បិត្តសមុដ្ឋានំ, ន សេម្ហសមុដ្ឋានំ, ន សន្និបាតិកំ, ន ឧតុបរិណាមជំ, ន វិសមបរិហារជំ, ន កម្មវិបាកជំ, ឱបក្កមិកំ យេវ។ ទេវទត្តោ ហិ, មហារាជ, ពហូនិ ជាតិសតសហស្សានិ តថាគតេ អាឃាតំ ពន្ធិ, សោ តេន អាឃាតេន មហតិំ គរុំ សិលំ គហេត្វា ‘មត្ថកេ បាតេស្សាមី’តិ មុញ្ចិ, អថញ្ញេ ទ្វេ សេលា អាគន្ត្វា តំ សិលំ តថាគតំ អសម្បត្តំ យេវ សម្បដិច្ឆឹសុ, តាសំ បហារេន បបដិកា ភិជ្ជិត្វា ភគវតោ បាទេ បតិត្វា រុហិរំ [និបតិត្វា រុធិរំ (ស្យា.)] ឧប្បាទេសិ, កម្មវិបាកតោ វា, មហារាជ, ភគវតោ ឯសា វេទនា និព្ពត្តា កិរិយតោ វា, តតុទ្ធំ នត្ថញ្ញា វេទនា។

“យថា, មហារាជ, ខេត្តទុដ្ឋតាយ វា ពីជំ ន សម្ភវតិ ពីជទុដ្ឋតាយ វា។ ឯវមេវ ខោ, មហារាជ, កម្មវិបាកតោ វា ភគវតោ ឯសា វេទនា និព្ពត្តា កិរិយតោ វា, តតុទ្ធំ នត្ថញ្ញា វេទនា។

“យថា វា បន, មហារាជ, កោដ្ឋទុដ្ឋតាយ វា ភោជនំ វិសមំ បរិណមតិ អាហារទុដ្ឋតាយ វា, ឯវមេវ ខោ, មហារាជ, កម្មវិបាកតោ វា ភគវតោ ឯសា វេទនា និព្ពត្តា កិរិយតោ វា, តតុទ្ធំ នត្ថញ្ញា វេទនា។ អបិ ច, មហារាជ, នត្ថិ ភគវតោ កម្មវិបាកជា វេទនា, នត្ថិ វិសមបរិហារជា វេទនា, អវសេសេហិ សមុដ្ឋានេហិ ភគវតោ វេទនា ឧប្បជ្ជតិ, តាយ ច បន វេទនាយ ន សក្កា ភគវន្តំ ជីវិតា វោរោបេតុំ។

“និបតន្តិ , មហារាជ, ឥមស្មិំ ចាតុមហាភូតិកេ [ចាតុម្មហាភូតិកេ (សី.)] កាយេ ឥដ្ឋានិដ្ឋា សុភាសុភវេទនា។ ឥធ, មហារាជ, អាកាសេ ខិត្តោ លេឌ្ឌុ មហាបថវិយា និបតតិ, អបិ នុ ខោ សោ, មហារាជ, លេឌ្ឌុ បុព្ពេ កតេន មហាបថវិយា និបតី”តិ? “ន ហិ, ភន្តេ, នត្ថិ សោ, ភន្តេ, ហេតុ មហាបថវិយា, យេន ហេតុនា មហាបថវី កុសលាកុសលវិបាកំ បដិសំវេទេយ្យ, បច្ចុប្បន្នេន , ភន្តេ, អកម្មកេន ហេតុនា សោ លេឌ្ឌុ មហាបថវិយំ និបតតិ។ យថា, មហារាជ, មហាបថវី, ឯវំ តថាគតោ ទដ្ឋព្ពោ។ យថា លេឌ្ឌុ បុព្ពេ អកតេន មហាបថវិយំ និបតតិ, ឯវមេវ ខោ, មហារាជ, តថាគតស្ស បុព្ពេ អកតេន សា សកលិកាបាទេ និបតិតា។

“ឥធ បន, មហារាជ, មនុស្សា មហាបថវិំ ភិន្ទន្តិ ច ខណន្តិ ច, អបិ នុ ខោ, មហារាជ, តេ មនុស្សា បុព្ពេ កតេន មហាបថវិំ ភិន្ទន្តិ ច ខណន្តិ ចា”តិ? “ន ហិ ភន្តេ”តិ។ “ឯវមេវ ខោ, មហារាជ, យា សា សកលិកា ភគវតោ បាទេ និបតិតា, ន សា សកលិកា បុព្ពេ កតេន ភគវតោ បាទេ និបតិតា។ យោបិ, មហារាជ, ភគវតោ លោហិតបក្ខន្ទិកាពាធោ ឧប្បន្នោ, សោបិ អាពាធោ ន បុព្ពេ កតេន ឧប្បន្នោ, សន្និបាតិកេនេវ ឧប្បន្នោ, យេ កេចិ, មហារាជ, ភគវតោ កាយិកា អាពាធា ឧប្បន្នា, ន តេ កម្មាភិនិព្ពត្តា, ឆន្នំ ឯតេសំ សមុដ្ឋានានំ អញ្ញតរតោ និព្ពត្តា។

“ភាសិតម្បេតំ, មហារាជ, ភគវតា ទេវាតិទេវេន សំយុត្តនិកាយវរលញ្ឆកេ មោឡិយសីវកេ [មោលិយសិវកេ (ស្យា. ក.) សំ. និ. ៤.២៦៩ បស្សិតព្ពំ] វេយ្យាករណេ –

“‘បិត្តសមុដ្ឋានានិបិ ខោ, សីវក, ឥធេកច្ចានិ វេទយិតានិ ឧប្បជ្ជន្តិ។ សាមម្បិ ខោ ឯតំ, សីវក, វេទិតព្ពំ, យថា បិត្តសមុដ្ឋានានិបិ ឥធេកច្ចានិ វេទយិតានិ ឧប្បជ្ជន្តិ។ លោកស្សបិ ខោ ឯតំ, សីវក, សច្ចសម្មតំ, យថា បិត្តសមុដ្ឋានានិបិ ឥធេកច្ចានិ វេទយិតានិ ឧប្បជ្ជន្តិ។ តត្រ, សីវក, យេ តេ សមណព្រាហ្មណា ឯវំវាទិនោ ឯវំទិដ្ឋិនោ “យំ កិញ្ចាយំ បុរិសបុគ្គលោ បដិសំវេទេតិ សុខំ វា ទុក្ខំ វា អទុក្ខមសុខំ វា, សព្ពំ តំ បុព្ពេ កតហេតូ”តិ។ យញ្ច សាមំ ញាតំ, តញ្ច អតិធាវន្តិ, យញ្ច លោកេ សច្ចសម្មតំ, តញ្ច អតិធាវន្តិ។ តស្មា តេសំ សមណព្រាហ្មណានំ មិច្ឆាតិ វទាមិ។

“‘សេម្ហសមុដ្ឋានានិបិ ខោ, សីវក, ឥធេកច្ចានិ វេទយិតានិ ឧប្បជ្ជន្តិ។ វាតសមុដ្ឋានានិបិ ខោ, សីវក…បេ.… សន្និបាតិកានិបិ ខោ, សីវក…បេ.… ឧតុបរិណាមជានិបិ ខោ, សីវក…បេ.… វិសមបរិហារជានិបិ ខោ , សីវក…បេ.… ឱបក្កមិកានិបិ ខោ, សីវក…បេ.… កម្មវិបាកជានិបិ ខោ, សីវក, ឥធេកច្ចានិ វេទយិតានិ ឧប្បជ្ជន្តិ។ សាមម្បិ ខោ ឯតំ, សីវក, វេទិតព្ពំ, យថា កម្មវិបាកជានិបិ ឥធេកច្ចានិ វេទយិតានិ ឧប្បជ្ជន្តិ។ លោកស្សបិ ខោ ឯតំ, សីវក, សច្ចសម្មតំ, យថា កម្មវិបាកជានិបិ ឥធេកច្ចានិ វេទយិតានិ ឧប្បជ្ជន្តិ។ តត្រ, សីវក, យេ តេ សមណព្រាហ្មណា ឯវំវាទិនោ ឯវំទិដ្ឋិនោ “យំ កិញ្ចាយំ បុរិសបុគ្គលោ បដិសំវេទេតិ សុខំ វា ទុក្ខំ វា អទុក្ខមសុខំ វា, សព្ពំ តំ បុព្ពេ កតហេតូ”តិ។ យញ្ច សាមំ ញាតំ, តញ្ច អតិធាវន្តិ, យញ្ច លោកេ សច្ចសម្មតំ, តញ្ច អតិធាវន្តិ។ តស្មា តេសំ សមណព្រាហ្មណានំ មិច្ឆាតិ វទាមី’”តិ។

“ឥតិបិ, មហារាជ, ន សព្ពា វេទនា កម្មវិបាកជា, សព្ពំ, មហារាជ, អកុសលំ ឈាបេត្វា ភគវា សព្ពញ្ញុតំ បត្តោតិ ឯវមេតំ ធារេហី”តិ។ “សាធុ, ភន្តេ នាគសេន, ឯវមេតំ តថា សម្បដិច្ឆាមី”តិ។

អកុសលច្ឆេទនបញ្ហោ អដ្ឋមោ។

៩. ឧត្តរិករណីយបញ្ហោ

៩. “ភន្តេ នាគសេន, តុម្ហេ ភណថ ‘យំ កិញ្ចិ ករណីយំ តថាគតស្ស, សព្ពំ តំ ពោធិយា យេវ មូលេ បរិនិដ្ឋិតំ, នត្ថិ តថាគតស្ស ឧត្តរិ ករណីយំ, កតស្ស វា បតិចយោ’តិ, ឥទញ្ច តេមាសំ បដិសល្លានំ ទិស្សតិ។ យទិ, ភន្តេ នាគសេន, យំ កិញ្ចិ ករណីយំ តថាគតស្ស, សព្ពំ តំ ពោធិយា យេវ មូលេ បរិនិដ្ឋិតំ, នត្ថិ តថាគតស្ស ឧត្តរិ ករណីយំ, កតស្ស វា បតិចយោ, តេន ហិ ‘តេមាសំ បដិសល្លីនោ’តិ យំ វចនំ, តំ មិច្ឆា។ យទិ តេមាសំ បដិសល្លីនោ, តេន ហិ ‘យំ កិញ្ចិ ករណីយំ, តថាគតស្ស, សព្ពំ តំ ពោធិយា យេវ មូលេ បរិនិដ្ឋិត’ន្តិ តម្បិ វចនំ មិច្ឆា ។ នត្ថិ កតករណីយស្ស បដិសល្លានំ, សករណីយស្សេវ បដិសល្លានំ យថា នាម ព្យាធិតស្សេវ ភេសជ្ជេន ករណីយំ ហោតិ, អព្យាធិតស្ស កិំ ភេសជ្ជេន។ ឆាតស្សេវ ភោជនេន ករណីយំ ហោតិ, អឆាតស្ស កិំ ភោជនេន។ ឯវមេវ ខោ, ភន្តេ នាគសេន, នត្ថិ កតករណីយស្ស បដិសល្លានំ, សករណីយស្សេវ បដិសល្លានំ។ អយម្បិ ឧភតោ កោដិកោ បញ្ហោ តវានុប្បត្តោ, សោ តយា និព្ពាហិតព្ពោ”តិ។

“យំ កិញ្ចិ, មហារាជ, ករណីយំ តថាគតស្ស, សព្ពំ តំ ពោធិយា យេវ មូលេ បរិនិដ្ឋិតំ, នត្ថិ តថាគតស្ស ឧត្តរិ ករណីយំ, កតស្ស វា បតិចយោ, ភគវា ច តេមាសំ បដិសល្លីនោ, បដិសល្លានំ ខោ, មហារាជ, ពហុគុណំ, សព្ពេបិ តថាគតា បដិសល្លីយិត្វា សព្ពញ្ញុតំ បត្តា, តំ តេ សុកតគុណមនុស្សរន្តា បដិសល្លានំ សេវន្តិ។ យថា, មហារាជ, បុរិសោ រញ្ញោ សន្តិកា លទ្ធវរោ បដិលទ្ធភោគោ តំ សុកតគុណមនុស្សរន្តោ អបរាបរំ រញ្ញោ ឧបដ្ឋានំ ឯតិ។ ឯវមេវ ខោ, មហារាជ, សព្ពេបិ តថាគតា បដិសល្លីយិត្វា សព្ពញ្ញុតំ បត្តា, តំ តេ សុកតគុណមនុស្សរន្តា បដិសល្លានំ សេវន្តិ។

“យថា វា បន, មហារាជ, បុរិសោ អាតុរោ ទុក្ខិតោ ពាឡ្ហគិលានោ ភិសក្កមុបសេវិត្វា សោត្ថិមនុប្បត្តោ តំ សុកតគុណមនុស្សរន្តោ អបរាបរំ ភិសក្កមុបសេវតិ។ ឯវមេវ ខោ, មហារាជ, សព្ពេបិ តថាគតា បដិសល្លីយិត្វា សព្ពញ្ញុតំ បត្តា, តំ តេ សុកតគុណមនុស្សរន្តា បដិសល្លានំ សេវន្តិ។

“អដ្ឋវីសតិ ខោ បនិមេ, មហារាជ, បដិសល្លានគុណា, យេ គុណេ សមនុស្សរន្តា [សមនុបស្សន្តា (សី. បី.)] តថាគតា បដិសល្លានំ សេវន្តិ។ កតមេ អដ្ឋវីសតិ? ឥធ, មហារាជ, បដិសល្លានំ បដិសល្លីយមានំ អត្តានំ រក្ខតិ, អាយុំ វឌ្ឍេតិ, ពលំ ទេតិ, វជ្ជំ បិទហតិ, អយសមបនេតិ, យសមុបនេតិ, អរតិំ វិនោទេតិ, រតិមុបទហតិ, ភយមបនេតិ, វេសារជ្ជំ ករោតិ, កោសជ្ជមបនេតិ, វីរិយមភិជនេតិ, រាគមបនេតិ, ទោសមបនេតិ, មោហមបនេតិ, មានំ និហន្តិ, វិតក្កំ ភញ្ជតិ, ចិត្តំ ឯកគ្គំ ករោតិ, មានសំ ស្នេហយតិ [សោភយតិ (សី.)], ហាសំ ជនេតិ, គរុកំ ករោតិ, លាភមុប្បាទយតិ, នមស្សិយំ ករោតិ , បីតិំ បាបេតិ, បាមោជ្ជំ ករោតិ, សង្ខារានំ សភាវំ ទស្សយតិ, ភវប្បដិសន្ធិំ ឧគ្ឃាដេតិ, សព្ពសាមញ្ញំ ទេតិ។ ឥមេ ខោ, មហារាជ, អដ្ឋវីសតិ បដិសល្លានគុណា, យេ គុណេ សមនុស្សរន្តា តថាគតា បដិសល្លានំ សេវន្តិ។

“អបិ ច ខោ, មហារាជ, តថាគតា សន្តំ សុខំ សមាបត្តិរតិំ អនុភវិតុកាមា បដិសល្លានំ សេវន្តិ បរិយោសិតសង្កប្បា។ ចតូហិ ខោ, មហារាជ, ការណេហិ តថាគតា បដិសល្លានំ សេវន្តិ។ កតមេហិ ចតូហិ? វិហារផាសុតាយបិ, មហារាជ, តថាគតា បដិសល្លានំ សេវន្តិ, អនវជ្ជគុណពហុលតាយបិ តថាគតា បដិសល្លានំ សេវន្តិ, អសេសអរិយវីថិតោបិ តថាគតា បដិសល្លានំ សេវន្តិ, សព្ពពុទ្ធានំ ថុតថោមិតវណ្ណិតបសត្ថតោបិ តថាគតា បដិសល្លានំ សេវន្តិ។ ឥមេហិ ខោ, មហារាជ, ចតូហិ ការណេហិ តថាគតា បដិសល្លានំ សេវន្តិ។ ឥតិ ខោ, មហារាជ, តថាគតា បដិសល្លានំ សេវន្តិ ន សករណីយតាយ, ន កតស្ស វា បតិចយាយ, អថ ខោ គុណវិសេសទស្សាវិតាយ តថាគតា បដិសល្លានំ សេវន្តី”តិ។ “សាធុ, ភន្តេ នាគសេន, ឯវមេតំ តថា សម្បដិច្ឆាមី”តិ។

ឧត្តរិករណីយបញ្ហោ នវមោ។

១០. ឥទ្ធិពលទស្សនបញ្ហោ

១០. “ភន្តេ នាគសេន, ភាសិតម្បេតំ ភគវតា ‘តថាគតស្ស ខោ, អានន្ទ, ចត្តារោ ឥទ្ធិបាទា ភាវិតា ពហុលីកតា យានីកតា វត្ថុកតា អនុដ្ឋិតា បរិចិតា សុសមារទ្ធា, សោ អាកង្ខមានោ, អានន្ទ, តថាគតោ កប្បំ វា តិដ្ឋេយ្យ កប្បាវសេសំ វា’តិ។ បុន ច ភណិតំ ‘ឥតោ តិណ្ណំ មាសានំ អច្ចយេន តថាគតោ បរិនិព្ពាយិស្សតី’តិ។ យទិ, ភន្តេ នាគសេន, ភគវតា ភណិតំ ‘តថាគតស្ស ខោ, អានន្ទ, ចត្តារោ ឥទ្ធិបាទា ភាវិតា…បេ.… កប្បាវ

សេសំ វា’តិ, តេន ហិ តេមាសបរិច្ឆេទោ មិច្ឆា។ យទិ, ភន្តេ, តថាគតេន ភណិតំ ‘តតោ តិណ្ណំ មាសានំ អច្ចយេន តថាគតោ បរិនិព្ពាយិស្សតី’តិ, តេន ហិ “តថាគតស្ស ខោ, អានន្ទ, ចត្តារោ ឥទ្ធិបាទា ភាវិតា…បេ.… កប្បាវសេសំ វា’តិ តម្បិ វចនំ មិច្ឆា។ នត្ថិ តថាគតានំ អដ្ឋានេ គជ្ជិតំ។ អមោឃវចនា ពុទ្ធា ភគវន្តោ តថវចនា អទ្វេជ្ឈវចនា។ អយម្បិ ឧភតោ កោដិកោ បញ្ហោ គម្ភីរោ សុនិបុណោ ទុន្និជ្ឈាបយោ តវានុប្បត្តោ, ភិន្ទេតំ ទិដ្ឋិជាលំ, ឯកំសេ ឋបយ, ភិន្ទ បរវាទ”ន្តិ។

“ភាសិតម្បេតំ, មហារាជ, ភគវតា ‘តថាគតស្ស ខោ, អានន្ទ, ចត្តារោ ឥទ្ធិបាទា ភាវិតា…បេ.… កប្បាវសេសំ វា’តិ, តេមាសបរិច្ឆេទោ ច ភណិតោ, សោ ច បន កប្បោ អាយុកប្បោ វុច្ចតិ។ ន, មហារាជ, ភគវា អត្តនោ ពលំ កិត្តយមានោ ឯវមាហ, ឥទ្ធិពលំ បន មហារាជ, ភគវា បរិកិត្តយមានោ ឯវមាហ ‘តថាគតស្ស ខោ, អានន្ទ, ចត្តារោ ឥទ្ធិបាទា ភាវិតា…បេ.… កប្បាវសេសំ វា’តិ។

“យថា, មហារាជ, រញ្ញោ អស្សាជានីយោ ភវេយ្យ សីឃគតិ អនិលជវោ, តស្ស រាជា ជវពលំ បរិកិត្តយន្តោ សនេគមជានបទភដពលព្រាហ្មណគហបតិកអមច្ចជនមជ្ឈេ ឯវំ វទេយ្យ ‘អាកង្ខមានោ មេ, ភោ, អយំ ហយវរោ សាគរជលបរិយន្តំ មហឹ អនុវិចរិត្វា ខណេន ឥធាគច្ឆេយ្យា’តិ, ន ច តំ ជវគតឹ តស្សំ បរិសាយំ ទស្សេយ្យ, វិជ្ជតិ ច សោ ជវោ តស្ស, សមត្ថោ ច សោ ខណេន សាគរជលបរិយន្តំ មហឹ អនុវិចរិតុំ។ ឯវមេវ ខោ, មហារាជ, ភគវា អត្តនោ ឥទ្ធិពលំ បរិកិត្តយមានោ ឯវមាហ, តម្បិ តេវិជ្ជានំ ឆឡភិញ្ញានំ អរហន្តានំ វិមលខីណាសវានំ ទេវមនុស្សានញ្ច មជ្ឈេ និសីទិត្វា ភណិតំ ‘តថាគតស្ស ខោ, អានន្ទ, ចត្តារោ ឥទ្ធិបាទា ភាវិតា ពហុលីកតា យានីកតា វត្ថុកតា អនុដ្ឋិតា បរិចិតា សុសមារទ្ធា, សោ អាកង្ខមានោ, អានន្ទ, តថាគតោ កប្បំ វា តិដ្ឋេយ្យ កប្បាវសេសំ វា’តិ។ វិជ្ជតិ ច តំ, មហារាជ, ឥទ្ធិពលំ ភគវតោ, សមត្ថោ ច ភគវា ឥទ្ធិពលេន កប្បំ វា ឋាតុំ កប្បាវសេសំ វា, ន ច ភគវា តំ ឥទ្ធិពលំ តស្សំ បរិសាយំ ទស្សេតិ, អនត្ថិកោ, មហារាជ, ភគវា សព្ពភវេហិ, គរហិតា ច តថាគតស្ស សព្ពភវា។ ភាសិតម្បេតំ, មហារាជ, ភគវតា ‘សេយ្យថាបិ, ភិក្ខវេ, អប្បមត្តកោបិ គូថោ ទុគ្គន្ធោ ហោតិ ។ ឯវមេវ ខោ អហំ, ភិក្ខវេ, អប្បមត្តកម្បិ ភវំ ន វណ្ណេមិ អន្តមសោ អច្ឆរាសង្ឃាតមត្តម្បី’តិ អបិ នុ ខោ, មហារាជ, ភគវា សព្ពភវគតិយោនិយោ គូថសមំ ទិស្វា ឥទ្ធិពលំ និស្សាយ ភវេសុ ឆន្ទរាគំ ករេយ្យា”តិ? “ន ហិ ភន្តេ”តិ។ “តេន ហិ, មហារាជ, ភគវា ឥទ្ធិពលំ បរិកិត្តយមានោ ឯវរូបំ ពុទ្ធសីហនាទមភិនទី”តិ។ “សាធុ, ភន្តេ នាគសេន, ឯវមេតំ តថា សម្បដិច្ឆាមី”តិ។

ឥទ្ធិពលទស្សនបញ្ហោ ទសមោ។

ឥទ្ធិពលវគ្គោ បឋមោ។

ឥមស្មិំ វគ្គេ ទស បញ្ហា។

២. អភេជ្ជវគ្គោ

១. ខុទ្ទានុខុទ្ទកបញ្ហោ

១. “ភន្តេ នាគសេន, ភាសិតម្បេតំ ភគវតា ‘អភិញ្ញាយាហំ, ភិក្ខវេ, ធម្មំ ទេសេមិ នោ អនភិញ្ញាយា’តិ។ បុន ច វិនយបញ្ញត្តិយា ឯវំ ភណិតំ ‘អាកង្ខមានោ, អានន្ទ, សង្ឃោ មមច្ចយេន ខុទ្ទានុខុទ្ទកានិ សិក្ខាបទានិ សមូហនតូ’តិ។ កឹ នុ ខោ, ភន្តេ នាគសេន, ខុទ្ទានុខុទ្ទកានិ សិក្ខាបទានិ ទុប្បញ្ញត្តានិ, ឧទាហុ អវត្ថុស្មិំ អជានិត្វា បញ្ញត្តានិ, យំ ភគវា អត្តនោ អច្ចយេន ខុទ្ទានុខុទ្ទកានិ សិក្ខាបទានិ សមូហនាបេតិ? យទិ, ភន្តេ នាគសេន, ភគវតា ភណិតំ ‘អភិញ្ញាយាហំ, ភិក្ខវេ, ធម្មំ ទេសេមិ នោ អនភិញ្ញាយា’តិ, តេន ហិ ‘អាកង្ខមានោ, អានន្ទ, សង្ឃោ មមច្ចយេន ខុទ្ទានុខុទ្ទកានិ សិក្ខាបទានិ សមូហនតូ’តិ យំ វចនំ, តំ មិច្ឆា។ យទិ តថាគតេ វិនយបញ្ញត្តិយា ឯវំ ភណិតំ ‘អាកង្ខមានោ, អានន្ទ, សង្ឃោ មមច្ចយេន ខុទ្ទានុខុទ្ទកានិ សិក្ខាបទានិ សមូហនតូ’តិ តេន ហិ ‘អភិញ្ញាយាហំ, ភិក្ខវេ, ធម្មំ ទេសេមិ នោ អនភិញ្ញាយា’តិ តម្បិ វចនំ មិច្ឆា។ អយម្បិ ឧភតោ កោដិកោ បញ្ហោ សុខុមោ និបុណោ គម្ភីរោ សុគម្ភីរោ ទុន្និជ្ឈាបយោ, សោ តវានុប្បត្តោ, តត្ថ តេ ញាណពលវិប្ផារំ ទស្សេហី”តិ។

“ភាសិតម្បេតំ, មហារាជ, ភគវតា ‘អភិញ្ញាយាហំ, ភិក្ខវេ, ធម្មំ ទេសេមិ នោ អនភិញ្ញាយា’តិ, វិនយបញ្ញត្តិយាបិ ឯវំ ភណិតំ ‘អាកង្ខមានោ, អានន្ទ, សង្ឃោ មមច្ចយេន ខុទ្ទានុខុទ្ទកានិ សិក្ខាបទានិ សមូហនតូ’តិ, តំ បន, មហារាជ, តថាគតោ ភិក្ខូ វីមំសមានោ អាហ ‘ឧក្កលេស្សន្តិ [ឧក្កដ្ឋិស្សន្តិ (សី.),

ឧស្សុក្កិស្សន្តិ (ស្យា.)] នុ ខោ មម សាវកា មយា វិស្សជ្ជាបីយមានា មមច្ចយេន ខុទ្ទានុខុទ្ទកានិ សិក្ខាបទានិ, ឧទាហុ អាទិយិស្សន្តី’តិ។

“យថា, មហារាជ, ចក្កវត្តី រាជា បុត្តេ ឯវំ វទេយ្យ ‘អយំ ខោ, តាតា, មហាជនបទោ សព្ពទិសាសុ សាគរបរិយន្តោ, ទុក្ករោ, តាតា, តាវតកេន ពលេន ធារេតុំ, ឯថ តុម្ហេ, តាតា, មមច្ចយេន បច្ចន្តេ បច្ចន្តេ ទេសេ បជហថា’តិ។ អបិ នុ ខោ តេ, មហារាជ, កុមារា បិតុអច្ចយេន ហត្ថគតេ ជនបទេ សព្ពេ តេ បច្ចន្តេ បច្ចន្តេ ទេសេ មុញ្ចេយ្យុ”ន្តិ? “ន ហិ ភន្តេ, រាជតោ [រាជានោ (សី. បី.)], ភន្តេ, លុទ្ធតរា [លទ្ធតរា (ក.)] កុមារា រជ្ជលោភេន តទុត្តរិ ទិគុណតិគុណំ ជនបទំ បរិគ្គណ្ហេយ្យុំ [បរិកឌ្ឍេយ្យុំ (សី. បី.)], កឹ បន តេ ហត្ថគតំ ជនបទំ មុញ្ចេយ្យុ”ន្តិ? “ឯវមេវ ខោ, មហារាជ, តថាគតោ ភិក្ខូ វីមំសមានោ ឯវមាហ ‘អាកង្ខមានោ, អានន្ទ, សង្ឃោ មមច្ចយេន ខុទ្ទានុខុទ្ទកានិ សិក្ខាបទានិ សមូហនតូ’តិ។ ទុក្ខបរិមុត្តិយា, មហារាជ, ពុទ្ធបុត្តា ធម្មលោភេន អញ្ញម្បិ ឧត្តរិ ទិយឌ្ឍសិក្ខាបទសតំ គោបេយ្យុំ, កឹ បន បកតិបញ្ញត្តំ សិក្ខាបទំ មុញ្ចេយ្យុ”ន្តិ?

“ភន្តេ នាគសេន, យំ ភគវា អាហ ‘ខុទ្ទានុខុទ្ទកានិ សិក្ខាបទានី’តិ, ឯត្ថាយំ ជនោ សម្មូឡ្ហោ វិមតិជាតោ អធិកតោ សំសយបក្ខន្ទោ។ កតមានិ តានិ ខុទ្ទកានិ សិក្ខាបទានិ, កតមានិ អនុខុទ្ទកានិ សិក្ខាបទានីតិ? ទុក្កដំ, មហារាជ, ខុទ្ទកំ សិក្ខាបទំ, ទុព្ភាសិតំ អនុខុទ្ទកំ សិក្ខាបទំ, ឥមានិ ទ្វេ ខុទ្ទានុខុទ្ទកានិ សិក្ខាបទានិ, បុព្ពកេហិបិ, មហារាជ, មហាថេរេហិ ឯត្ថ វិមតិ ឧប្បាទិតា, តេហិបិ ឯកជ្ឈំ ន កតោ ធម្មសណ្ឋិតិបរិយាយេ ភគវតា ឯសោ បញ្ហោ ឧបទិដ្ឋោតិ។ ចិរនិក្ខិត្តំ, ភន្តេ នាគសេន, ជិនរហស្សំ អជ្ជេតរហិ លោកេ វិវដំ បាកដំ កត”ន្តិ។

ខុទ្ទានុខុទ្ទកបញ្ហោ បឋមោ។

២. អព្យាករណីយបញ្ហោ

២. “ភន្តេ នាគសេន, ភាសិតម្បេតំ ភគវតា ‘នត្ថានន្ទ តថាគតស្ស ធម្មេសុ អាចរិយមុដ្ឋី’តិ, បុន ច ថេរេន មាលុក្យបុត្តេន [មាលុង្ក្យបុត្តេន (សី. ស្យា. បី.) សំ. និ. ៤.៩៥; អ. និ. ១.៤.២៥៧ បស្សិតព្ពំ] បញ្ហំ បុដ្ឋោ ន ព្យាកាសិ។ ឯសោ ខោ, ភន្តេ នាគសេន, បញ្ហោ ទ្វយន្តោ [ទ្វយតោ (សី.)] ឯកន្តនិស្សិតោ ភវិស្សតិ អជាននេន វា គុយ្ហករណេន វា។ យទិ, ភន្តេ នាគសេន, ភគវតា ភណិតំ ‘នត្ថានន្ទ តថាគតស្ស ធម្មេសុ អាចរិយមុដ្ឋី’តិ, តេន ហិ ថេរស្ស មាលុក្យបុត្តស្ស អជានន្តេន ន ព្យាកតំ។ យទិ ជានន្តេន ន ព្យាកតំ, តេន ហិ អត្ថិ តថាគតស្ស ធម្មេសុ អាចរិយមុដ្ឋិ។ អយម្បិ ឧភតោ កោដិកោ បញ្ហោ តវានុប្បត្តោ, សោ តយា និព្ពាហិតព្ពោ”តិ។

“ភាសិតម្បេតំ, មហារាជ, ភគវតា ‘នត្ថានន្ទ តថាគតស្ស ធម្មេសុ អាចរិយមុដ្ឋី’តិ, អព្យាកតោ ច ថេរេន មាលុក្យបុត្តេន បុច្ឆិតោ បញ្ហោ, តញ្ច បន ន អជានន្តេន ន គុយ្ហករណេន។ ចត្តារិមានិ, មហារាជ, បញ្ហព្យាករណានិ។ កតមានិ ចត្តារិ? ឯកំសព្យាករណីយោ បញ្ហោ វិភជ្ជព្យាករណីយោ បញ្ហោ បដិបុច្ឆាព្យាករណីយោ បញ្ហោ ឋបនីយោ បញ្ហោតិ។

“កតមោ ច, មហារាជ, ឯកំសព្យាករណីយោ បញ្ហោ? ‘រូបំ អនិច្ច’ន្តិ ឯកំសព្យាករណីយោ បញ្ហោ, ‘វេទនា អនិច្ចា’តិ…បេ… ‘សញ្ញា អនិច្ចា’តិ…បេ… ‘សង្ខារា អនិច្ចា’តិ…បេ… ‘វិញ្ញាណំ អនិច្ច’ន្តិ ឯកំសព្យាករណីយោ បញ្ហោ, អយំ ឯកំសព្យាករណីយោ បញ្ហោ។

“កតមោ វិភជ្ជព្យាករណីយោ បញ្ហោ? ‘អនិច្ចំ បន រូប’ន្តិ វិភជ្ជព្យាករណីយោ បញ្ហោ, ‘អនិច្ចា បន វេទនា’តិ…បេ… ‘អនិច្ចា បន សញ្ញា’តិ…បេ… ‘អនិច្ចា បន សង្ខារា’តិ…បេ… ‘អនិច្ចំ បន វិញ្ញាណ’ន្តិ វិភជ្ជព្យាករណីយោ បញ្ហោ, អយំ វិភជ្ជព្យាករណីយោ បញ្ហោ។

“កតមោ បដិបុច្ឆាព្យាករណីយោ បញ្ហោ? ‘កឹ នុ ខោ ចក្ខុនា សព្ពំ វិជានាតី’តិ អយំ បដិបុច្ឆាព្យាករណីយោ បញ្ហោ។

“កតមោ ឋបនីយោ បញ្ហោ? ‘សស្សតោ លោកោ’តិ ឋបនីយោ បញ្ហោ, ‘អសស្សតោ លោកោ’តិ។ ‘អន្តវា លោកោ’តិ។ ‘អនន្តវា លោកោ’តិ។ ‘អន្តវា ច អនន្តវា ច លោកោ’តិ។ ‘នេវន្តវា នានន្តវា លោកោ’តិ។ ‘តំ ជីវំ តំ សរីរ’ន្តិ។ ‘អញ្ញំ ជីវំ អញ្ញំ សរីរ’ន្តិ។ ‘ហោតិ តថាគតោ បរំ មរណា’តិ។ ‘ន ហោតិ តថាគតោ បរំ មរណា’តិ។ ‘ហោតិ

ច ន ច ហោតិ តថាគតោ បរំ មរណា’តិ។ ‘នេវ ហោតិ ន ន ហោតិ តថាគតោ បរំ មរណា’តិ ឋបនីយោ បញ្ហោ, អយំ ឋបនីយោ បញ្ហោ។

“ភគវា, មហារាជ, ថេរស្ស មាលុក្យបុត្តស្ស តំ ឋបនីយំ បញ្ហំ ន ព្យាកាសិ។ សោ បន បញ្ហោ កី ការណា ឋបនីយោ? ន តស្ស ទីបនាយ ហេតុ វា ការណំ វា អត្ថិ, តស្មា សោ បញ្ហោ ឋបនីយោ។ នត្ថិ ពុទ្ធានំ ភគវន្តានំ អការណមហេតុកំ គិរមុទីរណ”ន្តិ។ “សាធុ, ភន្តេ នាគសេន, ឯវមេតំ តថា សម្បដិច្ឆាមី”តិ។

អព្យាករណីយបញ្ហោ ទុតិយោ។

៣. មច្ចុភាយនាភាយនបញ្ហោ

៣. “ភន្តេ នាគសេន, ភាសិតម្បេតំ ភគវតា ‘សព្ពេ តសន្តិ ទណ្ឌស្ស, សព្ពេ ភាយន្តិ មច្ចុនោ’តិ, បុន ភណិតំ ‘អរហា សព្ពភយមតិក្កន្តោ’តិ។ កឹ នុ ខោ, ភន្តេ នាគសេន, អរហា ទណ្ឌភយា តសតិ , និរយេ វា នេរយិកា សត្តា ជលិតា កុថិតា តត្តា សន្តត្តា តម្ហា ជលិតគ្គិជាលកា មហានិរយា ចវមានា មច្ចុនោ ភាយន្តិ។ យទិ, ភន្តេ នាគសេន, ភគវតា ភណិតំ ‘សព្ពេ តសន្តិ ទណ្ឌស្ស, សព្ពេ ភាយន្តិ មច្ចុនោ’តិ, តេន ហិ ‘អរហា សព្ពភយមតិក្កន្តោ’តិ យំ វចនំ, តំ មិច្ឆា។ យទិ ភគវតា ភណិតំ ‘អរហា សព្ពភយមតិក្កន្តោ’តិ, តេន ហិ ‘សព្ពេ តសន្តិ ទណ្ឌស្ស, សព្ពេ ភាយន្តិ មច្ចុនោ’តិ តម្បិ វចនំ មិច្ឆា។ អយំ ឧភតោ កោដិកោ បញ្ហោ តវានុប្បត្តោ, សោ តយា និព្ពាហិតព្ពោ”តិ។

“នេតំ, មហារាជ, វចនំ ភគវតា អរហន្តេ ឧបាទាយ ភណិតំ ‘សព្ពេ តសន្តិ ទណ្ឌស្ស, សព្ពេ ភាយន្តិ មច្ចុនោ’តិ។ ឋបិតោ អរហា តស្មឹ វត្ថុស្មឹ, សមូហតោ ភយហេតុ អរហតោ។ យេ តេ, មហារាជ, សត្តា សកិលេសា, យេសញ្ច អធិមត្តា អត្តានុទិដ្ឋិ, យេ ច សុខទុក្ខេសុ ឧន្នតាវនតា, តេ ឧបាទាយ ភគវតា ភណិតំ ‘សព្ពេ តសន្តិ ទណ្ឌស្ស, សព្ពេ ភាយន្តិ មច្ចុនោ’តិ។ អរហតោ, មហារាជ, សព្ពគតិ ឧបច្ឆិន្នា, យោនិ វិទ្ធំសិតា, បដិសន្ធិ ឧបហតា, ភគ្គា ផាសុកា, សមូហតា សព្ពភវាលយា, សមុច្ឆិន្នា សព្ពសង្ខារា, ហតំ កុសលាកុសលំ, វិហតា អវិជ្ជា, អពីជំ វិញ្ញាណំ កតំ, ទឌ្ឍា សព្ពកិលេសា, អតិវត្តា លោកធម្មា, តស្មា អរហា ន តសតិ សព្ពភយេហិ។

“ឥធ, មហារាជ, រញ្ញោ ចត្តារោ មហាមត្តា ភវេយ្យុំ អនុរត្តា លទ្ធយសា វិស្សាសិកា ឋបិតា មហតិ ឥស្សរិយេ ឋានេ។ អថ រាជា កិស្មិញ្ចិ ទេវ ករណីយេ សមុប្បន្នេ យាវតា សកវិជិតេ សព្ពជនស្ស អាណាបេយ្យ ‘សព្ពេវ មេ ពលឹ ករោន្តុ, សាធេថ តុម្ហេ ចត្តារោ មហាមត្តា តំ ករណីយ’ន្តិ។ អបិ នុ ខោ, មហារាជ, តេសំ ចតុន្នំ មហាមត្តានំ ពលិភយា សន្តាសោ ឧប្បជ្ជេយ្យា”តិ? “ន ហិ ភន្តេ”តិ។ “កេន ការណេន មហារាជា”តិ។ “ឋបិតា តេ, ភន្តេ, រញ្ញា ឧត្តមដ្ឋានេ, នត្ថិ តេសំ ពលិ, សមតិក្កន្តពលិនោ តេ, អវសេសេ ឧបាទាយ រញ្ញា អាណាបិតំ ‘សព្ពេវ មេ ពលឹ ករោន្តូ’តិ។ “ឯវមេវ ខោ, មហារាជ, នេតំ វចនំ ភគវតា អរហន្តេ ឧបាទាយ ភណិតំ, ឋបិតោ អរហា តស្មឹ វត្ថុស្មឹ, សមូហតោ ភយហេតុ អរហតោ, យេ តេ, មហារាជ, សត្តា សកិលេសា, យេសញ្ច អធិមត្តា អត្តានុទិដ្ឋិ, យេ ច សុខទុក្ខេសុ ឧន្នតាវនតា , តេ ឧបាទាយ ភគវតា ភណិតំ ‘សព្ពេ តសន្តិ ទណ្ឌស្ស, សព្ពេ ភាយន្តិ មច្ចុនោ’តិ។ តស្មា អរហា ន តសតិ សព្ពភយេហី”តិ។

“នេតំ, ភន្តេ នាគសេន, វចនំ សាវសេសំ, និរវសេសវចនមេតំ ‘សព្ពេ’តិ។ តត្ថ មេ ឧត្តរឹ ការណំ ព្រូហិ តំ វចនំ បតិដ្ឋាបេតុ”ន្តិ។

“ឥធ, មហារាជ, គាមេ គាមស្សាមិកោ អាណាបកំ អាណាបេយ្យ ‘ឯហិ, ភោ អាណាបក, យាវតា គាមេ គាមិកា, តេ សព្ពេ សីឃំ មម សន្តិកេ សន្និបាតេហី’តិ។ សោ ‘សាធុ សាមី’តិ សម្បដិច្ឆិត្វា គាមមជ្ឈេ ឋត្វា តិក្ខត្តុំ សទ្ទមនុស្សាវេយ្យ ‘យាវតា គាមេ គាមិកា, តេ សព្ពេ សីឃសីឃំ សាមិនោ សន្តិកេ សន្និបតន្តូ’តិ។ តតោ តេ គាមិកា អាណាបកស្ស វចនេន តុរិតតុរិតា សន្និបតិត្វា គាមស្សាមិកស្ស អារោចេន្តិ ‘សន្និបតិតា, សាមិ, សព្ពេ គាមិកា, យំ តេ ករណីយំ តំ ករោហី’តិ។ ឥតិ សោ, មហារាជ, គាមស្សាមិកោ កុដិបុរិសេ សន្និបាតេន្តោ សព្ពេ គាមិកេ អាណាបេតិ, តេ ច អាណត្តា ន សព្ពេ សន្និបតន្តិ, កុដិបុរិសា យេវ សន្និបតន្តិ, ‘ឯត្តកា យេវ មេ គាមិកា’តិ គាមស្សាមិកោ ច តថា សម្បដិច្ឆតិ, អញ្ញេ ពហុតរា អនាគតា ឥត្ថិបុរិសា ទាសិទាសា ភតកា កម្មករា គាមិកា គិលានា គោមហឹសា អជេឡកា សុវានា, យេ អនាគតា, សព្ពេ តេ អគណិតា, កុដិបុរិសេ យេវ ឧបាទាយ អាណាបិតត្តា ‘សព្ពេ សន្និបតន្តូ’តិ។ ឯវមេវ ខោ, មហារាជ, នេតំ វចនំ ភគវតា អរហន្តេ ឧបាទាយ ភណិតំ, ឋបិតោ អរហា តស្មឹ វត្ថុស្មឹ, សមូហតោ ភយហេតុ អរហតោ, យេ តេ, មហារាជ, សត្តា សកិលេសា,

យេសញ្ច អធិមត្តា អត្តានុទិដ្ឋិ, យេ ច សុខទុក្ខេសុ ឧន្នតាវនតា, តេ ឧបាទាយ ភគវតា ភណិតំ ‘សព្ពេ តសន្តិ ទណ្ឌស្ស, សព្ពេ ភាយន្តិ មច្ចុនោ’តិ ។ តស្មា អរហា ន តសតិ សព្ពភយេហិ។

“អត្ថិ, មហារាជ, សាវសេសំ វចនំ សាវសេសោ អត្ថោ, អត្ថិ សាវសេសំ វចនំ និរវសេសោ អត្ថោ, អត្ថិ និរវសេសំ វចនំ សាវសេសោ អត្ថោ, អត្ថិ និរវសេសំ វចនំ និរវសេសោ អត្ថោ។ តេន តេន អត្ថោ សម្បដិច្ឆិតព្ពោ។

“បញ្ចហិ អាការេហិ, មហារាជ, ការណេហិ អត្ថោ សម្បដិច្ឆិតព្ពោ អាហច្ចបទេន រសេន អាចរិយវំសេន [អាចរិយវំសតាយ (បី. ក.)] អធិប្បាយា ការណុត្តរិយតាយ។ ឯត្ថ ហិ **អាហច្ចបទ**ន្តិ សុត្តំ អធិប្បេតំ។ **រសោ**តិ សុត្តានុលោមំ។ **អាចរិយវំសោ**តិ អាចរិយវាទោ។ **អធិប្បាយោ**តិ អត្តនោ មតិ។ **ការណុត្តរិយតា**តិ ឥមេហិ ចតូហិ សមេន្តំ [សមេតំ (សី.)] ការណំ។ ឥមេហិ ខោ, មហារាជ, បញ្ចហិ ការណេហិ អត្ថោ សម្បដិច្ឆិតព្ពោ។ ឯវមេសោ បញ្ហោ សុវិនិច្ឆិតោ ហោតី”តិ។

“ហោតុ, ភន្តេ នាគសេន, តថា តំ សម្បដិច្ឆាមិ។ ឋបិតោ ហោតុ អរហា តស្មិំ វត្ថុស្មិំ, តសន្តុ អវសេសា សត្តា, និរយេ បន នេរយិកា សត្តា ទុក្ខា តិព្ពា កដុកា វេទនា វេទយមានា ជលិតបជ្ជលិតសព្ពង្គបច្ចង្គា រុណ្ណការុញ្ញកន្ទិតបរិទេវិតលាលប្បិតមុខា អសយ្ហតិព្ពទុក្ខាភិភូតា អតាណា អសរណា អសរណីភូតា អនប្បសោកាតុរា អន្តិមបច្ឆិមគតិកា ឯកន្តសោកបរាយណា ឧណ្ហតិខិណចណ្ឌខរតបនតេជវន្តោ ភីមភយជនកនិនាទមហាសទ្ទា សំសិព្ពិតឆព្ពិធជាលមាលាកុលា សមន្តា សតយោជនានុផរណច្ចិវេគា កទរិយា តបនា មហានិរយា ចវមានា មច្ចុនោ ភាយន្តី”តិ? “អាម, មហារាជា”តិ។

“ននុ, ភន្តេ នាគសេន, និរយោ ឯកន្តទុក្ខវេទនីយោ, កិស្ស បន តេ នេរយិកា សត្តា ឯកន្តទុក្ខវេទនីយា និរយា ចវមានា មច្ចុនោ ភាយន្តិ, កិស្ស និរយេ រមន្តី”តិ? “ន តេ, មហារាជ, នេរយិកា សត្តា និរយេ រមន្តិ, មុញ្ចិតុកាមាវ តេ និរយា។ មរណស្សេវ សោ [មរណស្សេសោ (សី. បី.)], មហារាជ, អានុភាវោ, យេន តេសំ សន្តាសោ ឧប្បជ្ជតី”តិ។ “ឯតំ ខោ, ភន្តេ នាគសេន, ន សទ្ទហាមិ, យំ មុច្ចិតុកាមានំ ចុតិយា សន្តាសោ ឧប្បជ្ជតីតិ, ហាសនីយំ , ភន្តេ នាគសេន, តំ ឋានំ, យំ តេ បត្ថិតំ លភន្តិ, ការណេន មំ សញ្ញាបេហី”តិ។

“មរណន្តិ ខោ, មហារាជ, ឯតំ អទិដ្ឋសច្ចានំ តាសនីយដ្ឋានំ, ឯត្ថាយំ ជនោ តសតិ ច ឧព្ពិជ្ជតិ ច។ យោ ច, មហារាជ, កណ្ហសប្បស្ស ភាយតិ, សោ មរណស្ស ភាយន្តោ កណ្ហសប្បស្ស ភាយតិ។ យោ ច ហត្ថិស្ស ភាយតិ…បេ…. សីហស្ស…បេ…. ព្យគ្ឃស្ស…បេ…. ទីបិស្ស…បេ…. អច្ឆស្ស…បេ…. តរច្ឆស្ស…បេ…. មហឹសស្ស…បេ.… គវយស្ស…បេ…. អគ្គិស្ស…បេ…. ឧទកស្ស…បេ…. ខាណុកស្ស…បេ…. កណ្ដកស្ស ភាយតិ។ យោ ច សត្តិយា ភាយតិ, សោ មរណស្ស ភាយន្តោ សត្តិយា ភាយតិ។ មរណស្សេវ សោ [មរណស្សេសោ (សី. បី.)], មហារាជ, សរសសភាវតេជោ [សរសភាវតេជោ (សី. បី.)], តស្ស សរសសភាវតេជេន សកិលេសា សត្តា មរណស្ស តសន្តិ ភាយន្តិ, មុច្ចិតុកាមាបិ, មហារាជ, នេរយិកា សត្តា មរណស្ស តសន្តិ ភាយន្តិ។

“ឥធ, មហារាជ, បុរិសស្ស កាយេ មេទោ គណ្ឌិ ឧប្បជ្ជេយ្យ។ សោ តេន រោគេន ទុក្ខិតោ ឧបទ្ទវា បរិមុច្ចិតុកាមោ ភិសក្កំ សល្លកត្តំ អាមន្តាបេយ្យ។ តស្ស វចនំ សោ ភិសក្កោ សល្លកត្តោ សម្បដិច្ឆិត្វា តស្ស រោគស្ស ឧទ្ធរណាយ ឧបករណំ ឧបដ្ឋាបេយ្យ, សត្ថកំ តិខិណំ ករេយ្យ , យមកសលាកា [ទហនសលាកំ (ក.)] អគ្គិម្ហិ បក្ខិបេយ្យ, ខារលវណំ និសទាយ បិសាបេយ្យ, អបិ នុ ខោ, មហារាជ, តស្ស អាតុរស្ស តិខិណសត្ថកច្ឆេទនេន យមកសលាកាទហនេន ខារលោណប្បវេសនេន តាសោ ឧប្បជ្ជេយ្យា”តិ? “អាម ភន្តេ”តិ។ “ឥតិ, មហារាជ, តស្ស អាតុរស្ស រោគា មុច្ចិតុកាមស្សាបិ វេទនាភយា សន្តាសោ ឧប្បជ្ជតិ។ ឯវមេវ ខោ, មហារាជ, និរយា មុច្ចិតុកាមានម្បិ នេរយិកានំ សត្តានំ មរណភយា សន្តាសោ ឧប្បជ្ជតិ។

“ឥធ, មហារាជ, បុរិសោ ឥស្សរាបរាធិកោ ពទ្ធោ សង្ខលិកពន្ធនេន គព្ភេ បក្ខិត្តោ បរិមុច្ចិតុកាមោ អស្ស, តមេនំ សោ ឥស្សរោ មោចេតុកាមោ បក្កោសាបេយ្យ។ អបិ នុ ខោ, មហារាជ, តស្ស ឥស្សរាបរាធិកស្ស បុរិសស្ស ‘កតទោសោ អហ’ន្តិ ជានន្តស្ស ឥស្សរទស្សនេន សន្តាសោ ឧប្បជ្ជេយ្យា”តិ? “អាម ភន្តេ”តិ។ “ឥតិ, មហារាជ, តស្ស ឥស្សរាបរាធិកស្ស បុរិសស្ស បរិមុច្ចិតុកាមាស្សាបិ ឥស្សរភយា សន្តាសោ ឧប្បជ្ជតិ។ ឯវមេវ ខោ, មហារាជ, និរយា មុច្ចិតុកាមានម្បិ នេរយិកានំ សត្តានំ មរណភយា សន្តាសោ ឧប្បជ្ជតី”តិ។

“អបរម្បិ , ភន្តេ, ឧត្តរិំ ការណំ ព្រូហិ, យេនាហំ ការណេន ឱកប្បេយ្យ”ន្តិ។ “ឥធ, មហារាជ, បុរិសោ ទដ្ឋវិសេន អាសីវិសេន ទដ្ឋោ ភវេយ្យ, សោ តេន វិសវិការេន បតេយ្យ ឧប្បតេយ្យ វដ្ដេយ្យ បវដ្ដេយ្យ, អថញ្ញតរោ បុរិសោ ពលវន្តេន មន្តបទេន តំ ទដ្ឋវិសំ អាសីវិសំ អានេត្វា តំ ទដ្ឋវិសំ បច្ចាចមាបេយ្យ, អបិ នុ ខោ, មហា

រាជ, តស្ស វិសគតស្ស បុរិសស្ស តស្មិំ ទដ្ឋវិសេ សប្បេ សោត្ថិហេតុ ឧបគច្ឆន្តេ សន្តាសោ ឧប្បជ្ជេយ្យា”តិ? “អាម ភន្តេ”តិ។ តតិ, មហារាជ, តថារូបេ អហិម្ហិ សោត្ថិហេតុបិ ឧបគច្ឆន្តេ តស្ស សន្តាសោ ឧប្បជ្ជតិ។ ឯវមេវ ខោ, មហារាជ, និរយា មុច្ចិតុកាមានម្បិ នេរយិកានំ សន្តានំ មរណភយា សន្តាសោ ឧប្បជ្ជតិ។ អនិដ្ឋំ, មហារាជ, សព្ព សត្តានំ មរណំ, តស្មា នេរយិកា សត្តា និរយា បរិមុច្ចិតុកាមាបិ មច្ចុនោ ភាយន្តី”តិ។ “សាធុ, ភន្តេ នាគសេន, ឯវមេតំ តថា សម្បដិច្ឆាមី”តិ។

មច្ចុភាយនាភាយនបញ្ហោ តតិយោ។

៤. មច្ចុបាសមុត្តិបញ្ហោ

៤. “ភន្តេ នាគសេន, ភាសិតម្បេតំ ភគវតា –

“‘ន អន្តលិក្ខេ ន សមុទ្ទមជ្ឈេ, ន បព្ពតានំ វិវរំ បវិស្ស;
ន វិជ្ជតី សោ ជគតិប្បទេសោ, យត្ថដ្ឋិតោ មុច្ចេយ្យ មច្ចុបាសា’តិ។

“បុន ភគវតា បរិត្តា ច ឧទ្ទិដ្ឋា។ សេយ្យថិទំ, រតនសុត្តំ មេត្តសុត្តំ ខន្ធបរិត្តំ មោរបរិត្តំ ធជគ្គបរិត្តំ អាដានាដិយបរិត្តំ អង្គុលិមាលបរិត្តំ។ យទិ, ភន្តេ នាគសេន, អាកាសគតោបិ សមុទ្ទមជ្ឈគតោបិ បាសាទ កុដិលេណគុហាបព្ភារទរិពិលគិរិ វិវរបព្ពតន្តរគតោបិ ន មុច្ចតិ មច្ចុបាសា, តេន ហិ បរិត្តកម្មំ មិច្ឆា។ យទិ បរិត្តករណេន មច្ចុបាសា បរិមុត្តិ ភវតិ, តេន ហិ ‘ន អន្តលិក្ខេ…បេ.… មច្ចុបាសា’តិ តម្បិ វចនំ មិច្ឆា។ អយម្បិ ឧភតោ កោដិកោ បញ្ហោ គណ្ឋិតោបិ គណ្ឋិតរោ តវានុប្បត្តោ, សោ តយា និព្ពាហិតព្ពោ”តិ។

“ភាសិតម្បេតំ , មហារាជ, ភគវតា ‘ន អន្តលិក្ខេ…បេ.… មច្ចុបាសា’តិ, បរិត្តា ច ភគវតា ឧទ្ទិដ្ឋា, តញ្ច បន សាវសេសាយុកស្ស វយសម្បន្នស្ស អបេតកម្មាវរណស្ស, នត្ថិ, មហារាជ, ខីណាយុកស្ស ឋិតិយា កិរិយា វា ឧបក្កមោ វា។

“យថា មហារាជ មតស្ស រុក្ខស្ស សុក្ខស្ស កោឡាបស្ស និស្នេហស្ស ឧបរុទ្ធជីវិតស្ស គតាយុសង្ខារស្ស កុម្ភ សហស្សេនបិ ឧទកេ អាកិរន្តេ អល្លត្តំ វា បល្លវិតហរិតភាវោ វា ន ភវេយ្យ។ ឯវមេវ ខោ, មហារាជ, ភេសជ្ជបរិត្ត កម្មេន នត្ថិ ខីណាយុកស្ស ឋិតិយា កិរិយា វា ឧបក្កមោ វា, យានិ តានិ, មហារាជ, មហិយា ឱសធានិ ភេសជ្ជានិ, តានិបិ ខីណាយុកស្ស អកិច្ចករានិ ភវន្តិ។ សាវសេសាយុកំ, មហារាជ, វយសម្បន្នំ អបេតកម្មាវរណំ បរិត្តំ រក្ខតិ គោបេតិ, តស្សត្ថាយ ភគវតា បរិត្តា ឧទ្ទិដ្ឋា។

“យថា, មហារាជ, កស្សកោ បរិបក្កេ ធញ្ញេ មតេ សស្សនាឡេ ឧទកប្បវេសនំ វារេយ្យ, យំ បន សស្សំ តរុណំ មេឃសន្និភំ វយសម្បន្នំ, តំ ឧទកវឌ្ឍិយា វឌ្ឍតិ។ ឯវមេវ ខោ, មហារាជ, ខីណាយុកស្ស ភេសជ្ជបរិត្តកិរិយា ឋបិតា បដិក្ខិត្តា , យេ បន តេ មនុស្សា សាវសេសាយុកា វយសម្បន្នា, តេសំ អត្ថាយ បរិត្តភេសជ្ជានិ ភណិតានិ, តេ បរិត្តភេសជ្ជេហិ វឌ្ឍន្តី”តិ។

“យទិ, ភន្តេ នាគសេន, ខីណាយុកោ មរតិ, សាវសេសាយុកោ ជីវតិ, តេន ហិ បរិត្តភេសជ្ជានិ និរត្ថកានិ ហោន្តី”តិ? “ទិដ្ឋបុព្ពោ បន តយា, មហារាជ, កោចិ រោគោ ភេសជ្ជេហិ បដិនិវត្តិតោ”តិ? “អាម, ភន្តេ, អនេកសតានិ ទិដ្ឋានី”តិ។ “តេន ហិ, មហារាជ, ‘បរិត្តភេសជ្ជកិរិយា និរត្ថកា’តិ យំ វចនំ, តំ មិច្ឆា ភវតី”តិ។

“ទិស្សន្តិ , ភន្តេ នាគសេន, វេជ្ជានំ ឧបក្កមា ភេសជ្ជបានានុលេបា, តេន តេសំ ឧបក្កមេន រោគោ បដិ និវត្តតី”តិ។ “បរិត្តានម្បិ, មហារាជ, បវត្តីយមានានំ សទ្ទោ សុយ្យតិ, ជិវ្ហា សុក្ខតិ, ហទយំ ព្យាវដ្តតិ, កណ្ឋោ អាតុរតិ។ តេន តេសំ បវត្តេន សព្ពេ ព្យាធយោ វូបសមន្តិ, សព្ពា ឦតិយោ អបគច្ឆន្តីតិ។

“ទិដ្ឋបុព្ពោ បន តយា, មហារាជ, កោចិ អហិនា ទដ្ឋោ មន្តបទេន វិសំ បាតីយមានោ វិសំ ចិក្ខស្សន្តោ ឧទ្ធមធោ អាចមយមានោ”តិ? “អាម, ភន្តេ , អជ្ជេតរហិបិ តំ លោកេ វត្តតី”តិ។ “តេន ហិ, មហារាជ, ‘បរិត្ត ភេសជ្ជកិរិយា និរត្ថកា’តិ យំ វចនំ, តំ មិច្ឆា ភវតិ។ កតបរិត្តញ្ហិ, មហារាជ, បុរិសំ ឌំសិតុកាមោ អហិ ន ឌំសតិ, វិវដំ មុខំ បិទហតិ, ចោរានំ ឧក្ខិត្តលគុឡម្បិ ន សម្ភវតិ, តេ លគុឡំ មុញ្ចិត្វា បេមំ ករោន្តិ, កុបិតោបិ ហត្ថិនាគោ សមាគន្ត្វា ឧបរមតិ, បជ្ជលិតមហាអគ្គិក្ខន្ធោបិ ឧបគន្ត្វា និព្ពាយតិ, វិសំ ហលាហលម្បិ ខាយិតំ

អគទំ សម្បជ្ជតិ, អាហារត្ថំ វា ផរតិ, វធកា ហន្តុកាមា ឧបគន្ត្វា ទាសភូតា សម្បជ្ជន្តិ, អក្កន្តោបិ បាសោ ន សំវរតិ [ន សំចរតិ (សី.)]។

“សុតបុព្ពំ បន តយា, មហារាជ, ‘មោរស្ស កតបរិត្តស្ស សត្តវស្សសតានិ លុទ្ទកោ នាសក្ខិ បាសំ ឧបនេតុំ, អកតបរិត្តស្ស តំ យេវ ទិវសំ បាសំ ឧបនេសី’តិ ? “អាម, ភន្តេ, សុយ្យតិ, អព្ភុគ្គតោ សោ សទ្ទោ សទេវកេ លោកេ”តិ។ “តេន ហិ, មហារាជ ‘បរិត្តភេសជ្ជកិរិយា និរត្ថកា’តិ យំ វចនំ, តំ មិច្ឆា ភវតិ។

“សុតបុព្ពំ បន តយា, មហារាជ, ‘ទានវោ ភរិយំ បរិរក្ខន្តោ សមុគ្គេ បក្ខិបិត្វា គិលិត្វា កុច្ឆិនា បរិហរតិ, អថេកោ វិជ្ជាធរោ តស្ស ទានវស្ស មុខេន បវិសិត្វា តាយ សទ្ធិំ អភិរមតិ, យទា សោ ទានវោ អញ្ញាសិ, អថ សមុគ្គំ វមិត្វា វិវរិ, សហ សមុគ្គេ វិវដេ វិជ្ជាធរោ យថាកាមំ [យេន កាមំ (ក.)] បក្កាមី”តិ? “អាម, ភន្តេ, សុយ្យតិ, អព្ភុគ្គតោ សោបិ សទ្ទោ សទេវកេ លោកេ”តិ។ “ននុ សោ, មហារាជ, វិជ្ជាធរោ បរិត្តពលេន [មន្តពលេន (?)] គហណា មុត្តោ”តិ។ “អាម ភន្តេ”តិ។ “តេន ហិ, មហារាជ, អត្ថិ បរិត្តពលំ។

“សុតបុព្ពំ បន តយា, មហារាជ, ‘អបរោបិ វិជ្ជាធរោ ពារាណសិរញ្ញោ អន្តេបុរេ មហេសិយា សទ្ធិំ សម្បទុដ្ឋោ [សំសដ្ឋោ (សី.)] គហណប្បត្តោ សមានោ ខណេន អទស្សនំ គតោ មន្តពលេនា”តិ។ “អាម, ភន្តេ, សុយ្យតី”តិ។ “ននុ សោ, មហារាជ, វិជ្ជាធរោ បរិត្តពលេន គហណា មុត្តោ”តិ? “អាម ភន្តេ”តិ។ “តេន ហិ, មហារាជ, អត្ថិ បរិត្តពល”ន្តិ។

“ភន្តេ នាគសេន, ‘កឹ សព្ពេ យេវ បរិត្តំ រក្ខតី’តិ? “ឯកច្ចេ, មហារាជ, រក្ខតិ, ឯកច្ចេ ន រក្ខតី”តិ។ “តេន ហិ, ភន្តេ នាគសេន, បរិត្តំ ន សព្ពត្ថិក”ន្តិ? “អបិ នុ ខោ, មហារាជ, ភោជនំ សព្ពេសំ ជីវិតំ រក្ខតី”តិ? “ឯកច្ចេ, ភន្តេ , រក្ខតិ, ឯកច្ចេ ន រក្ខតី”តិ។ “កឹ ការណា”តិ។ “យតោ, ភន្តេ, ឯកច្ចេ តំ យេវ ភោជនំ អតិភុញ្ជិត្វា វិសូចិកាយ មរន្តី”តិ។ “តេន ហិ, មហារាជ, ភោជនំ ន សព្ពេសំ ជីវិតំ រក្ខតី”តិ? “ទ្វីហិ, ភន្តេ នាគសេន, ការណេហិ ភោជនំ ជីវិតំ ហរតិ អតិភុត្តេន វា ឧស្មាទុព្ពលតាយ វា, អាយុទទំ, ភន្តេ នាគសេន, ភោជនំ ទុរុបចារេន ជីវិតំ ហរតី”តិ។ “ឯវមេវ ខោ, មហារាជ, បរិត្តំ ឯកច្ចេ រក្ខតិ, ឯកច្ចេ ន រក្ខតិ។

“តីហិ, មហារាជ, ការណេហិ បរិត្តំ ន រក្ខតិ កម្មាវរណេន, កិលេសាវរណេន, អសទ្ទហនតាយ។ សត្តានុរក្ខណំ, មហារាជ, បរិត្តំ អត្តនា កតេន អារក្ខំ ជហតិ, យថា, មហារាជ, មាតា បុត្តំ កុច្ឆិគតំ បោសេតិ, ហិតេន ឧបចារេន ជនេតិ, ជនយិត្វា អសុចិមលសិង្ឃាណិកមបនេត្វា ឧត្តមវរសុគន្ធំ ឧបលិម្បតិ, សោ អបរេន សមយេន បរេសំ បុត្តេ អក្កោសន្តេ វា បហរន្តេ វា បហារំ ទេតិ។ តេ តស្ស កុជ្ឈិត្វា បរិសាយ អាកឌ្ឍិត្វា តំ គហេត្វា សាមិនោ ឧបនេន្តិ, យទិ បន តស្សា បុត្តោ អបរទ្ធោ ហោតិ វេលាតិវត្តោ។ អថ នំ សាមិនោ មនុស្សា អាកឌ្ឍយមានា ទណ្ឌមុគ្គរជាណុមុដ្ឋីហិ តាឡេន្តិ បោថេន្តិ, អបិ នុ ខោ, មហារាជ, តស្ស មាតា លភតិ អាកឌ្ឍនបរិកឌ្ឍនំ គាហំ សាមិនោ ឧបនយនំ កាតុ”ន្តិ? “ន ហិ ភន្តេ”តិ។ “កេន ការណេន, មហារាជា”តិ។ “អត្តនោ, ភន្តេ, អបរាធេនា”តិ។ “ឯវមេវ ខោ, មហារាជ, សត្តានំ អារក្ខំ បរិត្តំ អត្តនោ អបរាធេន វញ្ឈំ ករោតី”តិ [ការេតីតិ (សី.)]។ “សាធុ, ភន្តេ នាគសេន, សុវិនិច្ឆិតោ បញ្ហោ, គហនំ អគហនំ កតំ, អន្ធការោ អាលោកោ កតោ, វិនិវេឋិតំ ទិដ្ឋិជាលំ, ត្វំ គណិវរបវរមាសជ្ជា”តិ។

មច្ចុបាសមុត្តិបញ្ហោ ចតុត្ថោ។

៥. ពុទ្ធលាភន្តរាយបញ្ហោ

៥. “ភន្តេ នាគសេន, តុម្ហេ ភណថ ‘លាភី តថាគតោ ចីវរបិណ្ឌបាតសេនាសនគិលានប្បច្ចយភេសជ្ជបរិក្ខារាន’ន្តិ។ បុន ច តថាគតោ បញ្ចសាលំ ព្រាហ្មណគាមំ បិណ្ឌាយ បវិសិត្វា កិញ្ចិទេវ អលភិត្វា យថាធោតេន បត្តេន និក្ខន្តោតិ។ យទិ, ភន្តេ នាគសេន, តថាគតោ លាភី ចីវរបិណ្ឌបាតសេនាសនគិលានប្បច្ចយភេសជ្ជបរិក្ខារានំ, តេន ហិ បញ្ចសាលំ ព្រាហ្មណគាមំ បិណ្ឌាយ បវិសិត្វា កិញ្ចិទេវ អលភិត្វា យថាធោតេន បត្តេន និក្ខន្តោតិ យំ វចនំ, តំ មិច្ឆា។ យទិ បញ្ចសាលំ ព្រាហ្មណគាមំ បិណ្ឌាយ បវិសិត្វា កិញ្ចិទេវ អលភិត្វា យថាធោតេន បត្តេន និក្ខន្តោ, តេន ហិ លាភី តថាគតោ ចីវរបិណ្ឌបាតសេនាសនគិលានប្បច្ចយភេសជ្ជបរិក្ខារានន្តិ តម្បិ វចនំ មិច្ឆា។ អយម្បិ ឧភតោ កោដិកោ បញ្ហោ សុមហន្តោ ទុន្និព្ពេឋោ តវានុប្បត្តោ, សោ តយា និព្ពាហិតព្ពោ”តិ។

“លាភី, មហារាជ, តថាគតោ ចីវរបិណ្ឌបាតសេនាសនគិលានប្បច្ចយភេសជ្ជបរិក្ខារានំ, បញ្ចសាលញ្ច ព្រាហ្មណគាមំ បិណ្ឌាយ បវិសិត្វា កិញ្ចិទេវ អលភិត្វា យថាធោតេន បត្តេន និក្ខន្តោ, តញ្ច បន មារស្ស បាបិមតោ ការណា”តិ។ “តេន ហិ, ភន្តេ នាគសេន, ភគវតោ គណនបថំ វីតិវត្តកប្បេ [គណនបថវីតិវត្តេ កប្បេ (សី.)] អភិសង្ខតំ កុសលំ កិន្តិ និដ្ឋិតំ, អធុនុដ្ឋិតេន មារេន បាបិមតា តស្ស កុសលស្ស ពលវេគំ [តំ កុសលពលវេគវិច្ឆារំ (សី.)] កិន្តិ បិហិតំ, តេន ហិ, ភន្តេ នាគសេន, តស្មឹ វត្ថុស្មឹ ទ្វីសុ ឋានេសុ ឧបវាទោ អាគច្ឆតិ, កុសលតោបិ អកុសលំ ពលវតរំ ហោតិ, ពុទ្ធពលតោបិ មារពលំ ពលវតរំ ហោតីតិ, តេន ហិ រុក្ខស្ស មូលតោបិ អគ្គំ ភារតរំ ហោតិ, គុណសម្បរិកិណ្ណតោបិ បាបិយំ ពលវតរំ ហោតី”តិ។ “ន, មហារាជ, តាវតកេន កុសលតោបិ អកុសលំ ពលវតរំ នាម ហោតិ, ន ពុទ្ធពលតោបិ មារពលំ ពលវតរំ នាម ហោតិ។ អបិ ចេត្ថ ការណំ ឥច្ឆិតព្ពំ។

“យថា, មហារាជ, បុរិសោ រញ្ញោ ចក្កវត្តិស្ស មធុំ វា មធុបិណ្ឌិកំ វា អញ្ញំ វា ឧបាយនំ អភិហរេយ្យ, តមេនំ រញ្ញោ ទ្វារបាលោ ឯវំ វទេយ្យ ‘អកាលោ, ភោ, អយំ រញ្ញោ ទស្សនាយ, តេន ហិ, ភោ, តវ ឧបាយនំ គហេត្វា សីឃសីឃំ បដិនិវត្ត, បុរេ តវ រាជា ទណ្ឌំ ធារេស្សតី’តិ [មា តេ រាជា ទណ្ឌំ បាបេយ្យាតិ (សី.)]។ តតោ សោ បុរិសោ ទណ្ឌភយា តសិតោ ឧព្ពិគ្គោ តំ ឧបាយនំ អាទាយ សីឃសីឃំ បដិនិវត្តេយ្យ, អបិ នុ ខោ សោ, មហារាជ, រាជា ចក្កវត្តី តាវតកេន ឧបាយនវិកលមត្តកេន ទ្វារបាលតោ ទុព្ពលតរោ នាម ហោតិ , អញ្ញំ វា បន កិញ្ចិ ឧបាយនំ ន លភេយ្យា”តិ? “ន ហិ, ភន្តេ, ឥស្សាបកតោ សោ, ភន្តេ, ទ្វារបាលោ ឧបាយនំ និវារេសិ, អញ្ញេន បន ទ្វារេន សតសហស្សគុណម្បិ រញ្ញោ ឧបាយនំ ឧបេតី”តិ ។ “ឯវមេវ ខោ, មហារាជ, ឥស្សាបកតោ មារោ បាបិមា បញ្ចសាលកេ ព្រាហ្មណគហបតិកេ អន្វាវិសិ, អញ្ញានិ បន អនេកានិ ទេវតាសតសហស្សានិ អមតំ ទិព្ពំ ឱជំ គហេត្វា ឧបគតានិ ‘ភគវតោ កាយេ ឱជំ ឱទហិស្សាមា’តិ ភគវន្តំ នមស្សមានានិ បញ្ជលិកានិ ឋិតានី”តិ។

“ហោតុ, ភន្តេ នាគសេន, សុលភា ភគវតោ ចត្តារោ បច្ចយា លោកេ ឧត្តមបុរិសស្ស, យាចិតោវ ភគវា ទេវមនុស្សេហិ ចត្តារោ បច្ចយេ បរិភុញ្ជតិ, អបិ ច ខោ បន មារស្ស យោ អធិប្បាយោ, សោ តាវតកេន សិទ្ធោ, យំ សោ ភគវតោ ភោជនស្ស អន្តរាយមកាសិ។ ឯត្ថ មេ, ភន្តេ, កង្ខា ន ឆិជ្ជតិ, វិមតិជាតោហំ តត្ថ សំសយបក្ខន្ទោ។ ន មេ តត្ថ មានសំ បក្ខន្ទតិ, យំ តថាគតស្ស អរហតោ សម្មាសម្ពុទ្ធស្ស សទេវកេ លោកេ អគ្គបុគ្គលវរស្ស កុសលវរបុញ្ញសម្ភវស្ស អសមសមស្ស អនុបមស្ស អប្បដិសមស្ស ឆវកំ លាមកំ បរិត្តំ បាបំ អនរិយំ វិបន្នំ មារោ លាភន្តរាយមកាសី”តិ។

“ចត្តារោ ខោ, មហារាជ, អន្តរាយា អទិដ្ឋន្តរាយោ ឧទ្ទិស្ស កតន្តរាយោ ឧបក្ខដន្តរាយោ បរិភោគន្តរាយោតិ។ តត្ថ កតមោ អទិដ្ឋន្តរាយោ? អនោទិស្ស អទស្សនេន អនភិសង្ខតំ កោចិ អន្តរាយំ ករោតិ ‘កិំ បរស្ស ទិន្នេនា’តិ, អយំ អទិដ្ឋន្តរាយោ នាម។

“កតមោ ឧទ្ទិស្ស កតន្តរាយោ? ឥធេកច្ចំ បុគ្គលំ ឧបទិសិត្វា ឧទ្ទិស្ស ភោជនំ បដិយត្តំ ហោតិ, តំ កោចិ អន្តរាយំ ករោតិ, អយំ ឧទ្ទិស្ស កតន្តរាយោ នាម។

“កតមោ ឧបក្ខដន្តរាយោ? ឥធ យំ កិញ្ចិ ឧបក្ខដំ ហោតិ អប្បដិគ្គហិតំ, តត្ថ កោចិ អន្តរាយំ ករោតិ, អយំ ឧបក្ខដន្តរាយោ នាម។

“កតមោ បរិភោគន្តរាយោ? ឥធ យំ កិញ្ចិ បរិភោគំ, តត្ថ កោចិ អន្តរាយំ ករោតិ, អយំ បរិភោគន្តរាយោ នាម។ ឥមេ ខោ, មហារាជ, ចត្តារោ អន្តរាយា។

“យំ បន មារោ បាបិមា បញ្ចសាលកេ ព្រាហ្មណគហបតិកេ អន្វាវិសិ, តំ នេវ ភគវតោ បរិភោគំ ន ឧបក្ខដំ ន ឧទ្ទិស្សកតំ, អនាគតំ អសម្បត្តំ អទស្សនេន អន្តរាយំ កតំ, តំ បន នេកស្ស ភគវតោ យេវ, អថ ខោ យេ តេ តេន សមយេន និក្ខន្តា អព្ភាគតា, សព្ពេបិ តេ តំ ទិវសំ ភោជនំ ន លភឹសុ, នាហំ តំ, មហារាជ, បស្សាមិ សទេវកេ លោកេ សមារកេ សព្រហ្មកេ សស្សមណព្រាហ្មណិយា បជាយ សទេវមនុស្សាយ, យោ តស្ស ភគវតោ ឧទ្ទិស្ស កតំ ឧបក្ខដំ បរិភោគំ អន្តរាយំ ករេយ្យ។ សចេ កោចិ ឥស្សាយ ឧទ្ទិស្ស កតំ ឧបក្ខដំ បរិភោគំ អន្តរាយំ ករេយ្យ, ផលេយ្យ តស្ស មុទ្ធា សតធា វា សហស្សធា វា។

“ចត្តារោមេ, មហារាជ, តថាគតស្ស កេនចិ អនាវរណីយា គុណា។ កតមេ ចត្តារោ? លាភោ, មហារាជ, ភគវតោ ឧទ្ទិស្ស កតោ ឧបក្ខដោ ន សក្កា កេនចិ អន្តរាយំ កាតុំ; សរីរានុគតា , មហារាជ, ភគវតោ

ព្យាមប្បភា ន សក្កា កេនចិ អន្តរាយំ កាតុំ; សព្ពញ្ញុតំ, មហារាជ, ភគវតោ ញាណរតនំ ន សក្កា កេនចិ អន្តរាយំ កាតុំ; ជីវិតំ, មហារាជ, ភគវតោ ន សក្កា កេនចិ អន្តរាយំ កាតុំ។ ឥមេ ខោ, មហារាជ, ចត្តារោ តថាគតស្ស កេនចិ អនាវរណីយា គុណា, សព្ពេបេតេ, មហារាជ, គុណា ឯករសា អរោគា អកុប្បា អបរូបក្កមា អផុសានិ កិរិយានិ។ អទស្សនេន, មហារាជ, មារោ បាបិមា និលីយិត្វា បញ្ចសាលកេ ព្រាហ្មណគហបតិកេ អន្វាវិសិ។

“យថា, មហារាជ, រញ្ញោ បច្ចន្តេ ទេសេ វិសមេ អទស្សនេន និលីយិត្វា ចោរា បន្ថំ ទូសេន្តិ។ យទិ បន រាជា តេ ចោរេ បស្សេយ្យ, អបិ នុ ខោ តេ ចោរា សោត្ថឹ លភេយ្យុ”ន្តិ? “ន ហិ, ភន្តេ, ផរសុនា ផាលាបេយ្យ សតធា វា សហស្សធា វា”តិ។ “ឯវមេវ ខោ, មហារាជ, អទស្សនេន មារោ បាបិមា និលីយិត្វា បញ្ចសាលកេ ព្រាហ្មណគហបតិកេ អន្វាវិសិ។

“យថា វា បន, មហារាជ, ឥត្ថី សបតិកា អទស្សនេន និលីយិត្វា បរបុរិសំ សេវតិ, ឯវមេវ ខោ, មហារាជ, អទស្សនេន មារោ បាបិមា និលីយិត្វា បញ្ចសាលកេ ព្រាហ្មណគហបតិកេ អន្វាវិសិ។ យទិ, មហារាជ, ឥត្ថី សាមិកស្ស សម្មុខា បរបុរិសំ សេវតិ, អបិ នុ ខោ សា ឥត្ថី សោត្ថឹ លភេយ្យា”តិ? “ន ហិ, ភន្តេ, ហនេយ្យាបិ តំ, ភន្តេ, សាមិកោ វធេយ្យាបិ ពន្ធេយ្យាបិ ទាសិត្តំ វា ឧបនេយ្យា”តិ។ “ឯវមេវ ខោ, មហារាជ, អទស្សនេន មារោ បាបិមា និលីយិត្វា បញ្ចសាលកេ ព្រាហ្មណគហបតិកេ អន្វាវិសិ។ យទិ, មហារាជ, មារោ បាបិមា ភគវតោ ឧទ្ទិស្ស កតំ ឧបក្ខដំ បរិភោគំ អន្តរាយំ ករេយ្យ, ផលេយ្យ តស្ស មុទ្ធា សតធា វា សហស្សធា វា”តិ។ “ឯវមេតំ, ភន្តេ នាគសេន, ចោរិកាយ កតំ មារេន បាបិមតា, និលីយិត្វា មារោ បាបិមា បញ្ចសាលកេ ព្រាហ្មណគហបតិកេ អន្វាវិសិ។ សចេ សោ, ភន្តេ, មារោ បាបិមា ភគវតោ ឧទ្ទិស្ស កតំ ឧបក្ខដំ បរិភោគំ អន្តរាយំ ករេយ្យ, មុទ្ធា វាស្ស ផលេយ្យ សតធា វា សហស្សធា វា, កាយោ វាស្ស ភុសមុដ្ឋិ វិយ វិកិរេយ្យ, សាធុ, ភន្តេ នាគសេន, ឯវមេតំ តថា សម្បដិច្ឆាមី”តិ។

ពុទ្ធលាភន្តរាយបញ្ហោ បញ្ចមោ។

៦. អបុញ្ញបញ្ហោ

៦. “ភន្តេ នាគសេន, តុម្ហេ ភណថ ‘យោ អជានន្តោ បាណាតិបាតំ ករោតិ, សោ ពលវតរំ អបុញ្ញំ បសវតី’តិ។ បុន ច ភគវតា វិនយបញ្ញត្តិយា ភណិតំ ‘អនាបត្តិ អជានន្តស្សា’តិ។ យទិ, ភន្តេ នាគសេន, អជានិត្វា បាណាតិបាតំ ករោន្តោ ពលវតរំ អបុញ្ញំ បសវតិ, តេន ហិ ‘អនាបត្តិ អជានន្តស្សា’តិ យំ វចនំ, តំ មិច្ឆា។ យទិ អនាបត្តិ អជានន្តស្ស, តេន ហិ ‘អជានិត្វា បាណាតិបាតំ ករោន្តោ ពលវតរំ អបុញ្ញំ បសវតី’តិ តម្បិ វចនំ មិច្ឆា។ អយម្បិ ឧភតោ កោដិកោ បញ្ហោ ទុរុត្តរោ ទុរតិក្កមោ តវានុប្បត្តោ, សោ តយា និព្ពាហិតព្ពោ”តិ។

“ភាសិតម្បេតំ, មហារាជ, ភគវតា ‘យោ អជានន្តោ បាណាតិបាតំ ករោតិ, សោ ពលវតរំ អបុញ្ញំ បសវតី’តិ។ បុន ច វិនយបញ្ញត្តិយា ភគវតា ភណិតំ ‘អនាបត្តិ អជានន្តស្សា’តិ។ តត្ថ អត្ថន្តរំ អត្ថិ។ កតមំ អត្ថន្តរំ ? អត្ថិ, មហារាជ, អាបត្តិ សញ្ញាវិមោក្ខា, អត្ថិ អាបត្តិ នោសញ្ញាវិមោក្ខា។ យាយំ, មហារាជ, អាបត្តិ សញ្ញាវិមោក្ខា, តំ អាបត្តឹ អារព្ភ ភគវតា ភណិតំ ‘អនាបត្តិ អជានន្តស្សា’”តិ។ “សាធុ, ភន្តេ នាគសេន, ឯវមេតំ តថា សម្បដិច្ឆាមី”តិ។

អបុញ្ញបញ្ហោ ឆដ្ឋោ។

៧. ភិក្ខុសង្ឃបរិហរណបញ្ហោ

៧. “ភន្តេ នាគសេន, ភាសិតម្បេតំ ភគវតា ‘តថាគតស្ស ខោ, អានន្ទ, ន ឯវំ ហោតិ “អហំ ភិក្ខុសង្ឃំ បរិហរិស្សាមី”’តិ វា, “មមុទ្ទេសិកោ ភិក្ខុសង្ឃោ”តិ វា’តិ។ បុន ច មេត្តេយ្យស្ស ភគវតោ សភាវគុណំ បរិទីបយមានេន ភគវតា ឯវំ ភណិតំ “សោ អនេកសហស្សំ ភិក្ខុសង្ឃំ បរិហរិស្សតិ, សេយ្យថាបិ អហំ ឯតរហិ អនេកសតំ ភិក្ខុសង្ឃំ បរិហរាមី”តិ។ យទិ, ភន្តេ នាគសេន, ភគវតា ភណិតំ ‘តថាគតស្ស ខោ, អានន្ទ, ន ឯវំ ហោតិ “អហំ ភិក្ខុសង្ឃំ បរិហរិស្សាមី”តិ វា, “មមុទ្ទេសិកោ ភិក្ខុសង្ឃោ”តិ វា’តិ, តេន ហិ អនេកសតំ ភិក្ខុសង្ឃំ បរិហរាមីតិ យំ វចនំ, តំ មិច្ឆា។ យទិ តថាគតេន ភណិតំ ‘សោ អនេកសហស្សំ ភិក្ខុសង្ឃំ បរិហរិស្សតិ, សេយ្យថាបិ អហំ ឯតរហិ អនេកសតំ ភិក្ខុសង្ឃំ បរិហរាមី’តិ, តេន ហិ តថាគតស្ស ខោ, អានន្ទ, ន ឯវំ ហោតិ ‘អហំ ភិក្ខុសង្ឃំ

បរិហរិស្សាមី’តិ វា, ‘មមុទ្ទេសិកោ ភិក្ខុសង្ឃោ’តិ វាតិ តម្បិ វចនំ មិច្ឆា, អយម្បិ ឧភតោ កោដិកោ បញ្ហោ តវានុប្បត្តោ, សោ តយា និព្ពាហិតព្ពោ’’តិ។

‘‘ភាសិតម្បេតំ, មហារាជ, ភគវតា ‘តថាគតស្ស ខោ, អានន្ទ, ន ឯវំ ហោតិ ‘‘អហំ ភិក្ខុសង្ឃំ បរិហរិស្សាមី’’តិ វា, ‘‘មមុទ្ទេសិកោ ភិក្ខុសង្ឃោ’’តិ វា’តិ។ បុន ច មេត្តេយ្យស្សាបិ ភគវតោ សភាវគុណំ បរិទីបយមានេន ភគវតា ភណិតំ ‘សោ អនេកសហស្សំ ភិក្ខុសង្ឃំ បរិហរិស្សតិ, សេយ្យថាបិ អហំ ឯតរហិ អនេកសតំ ភិក្ខុសង្ឃំ បរិហរាមី’តិ។ ឯតស្មិញ្ច, មហារាជ, បញ្ហេ ឯកោ អត្ថោ សាវសេសោ, ឯកោ អត្ថោ និរវសេសោ។ ន, មហារាជ, តថាគតោ បរិសាយ អនុគាមិកោ, បរិសា បន តថាគតស្ស អនុគាមិកា ។ សម្មុតិ, មហារាជ, ឯសា ‘អហ’ន្តិ ‘មមា’តិ, ន បរមត្ថោ ឯសោ, វិគតំ, មហារាជ, តថាគតស្ស បេមំ, វិគតោ សិនេហោ, ‘មយ្ហ’ន្តិបិ តថាគតស្ស គហណំ នត្ថិ, ឧបាទាយ បន អវស្សយោ ហោតិ។

‘‘យថា, មហារាជ, បថវី ភូមដ្ឋានំ សត្តានំ បតិដ្ឋា ហោតិ ឧបស្សយំ, បថវិដ្ឋា ចេតេ សត្តា, ន ច មហាបថវិយា ‘មយ្ហេតេ’តិ អបេក្ខា ហោតិ, ឯវមេវ ខោ, មហារាជ, តថាគតោ សព្ពសត្តានំ បតិដ្ឋា ហោតិ ឧបស្សយំ, តថាគតដ្ឋា [តថាគតបតិដ្ឋា ឯវ (សី.)] ចេតេ សត្តា, ន ច តថាគតស្ស ‘មយ្ហេតេ’តិ អបេក្ខា ហោតិ។ យថា វា បន, មហារាជ, មហតិមហាមេឃោ អភិវស្សន្តោ តិណរុក្ខបសុមនុស្សានំ វុឌ្ឍឹ ទេតិ សន្តតឹ អនុបាលេតិ។ វុឌ្ឍូបជីវិនោ ចេតេ សត្តា សព្ពេ, ន ច មហាមេឃស្ស ‘មយ្ហេតេ’តិ អបេក្ខា ហោតិ។ ឯវមេវ ខោ, មហារាជ, តថាគតោ សព្ពសត្តានំ កុសលធម្មេ ជនេតិ អនុបាលេតិ, សត្ថុបជីវិនោ ចេតេ សត្តា សព្ពេ, ន ច តថាគតស្ស ‘មយ្ហេតេ’តិ អបេក្ខា ហោតិ។ តំ កិស្ស ហេតុ? អត្តានុទិដ្ឋិយា បហីនត្តា’’តិ។

‘‘សាធុ, ភន្តេ នាគសេន, សុនិព្ពេឋិតោ បញ្ហោ ពហុវិធេហិ ការណេហិ, គម្ភីរោ ឧត្តានីកតោ, គណ្ឋិ ភិន្នោ, គហនំ អគហនំ កតំ, អន្ធការោ អាលោកោ កតោ, ភគ្គា បរវាទា, ជិនបុត្តានំ ចក្ខុំ ឧប្បាទិត’’ន្តិ។

ភិក្ខុសង្ឃបរិហរណបញ្ហោ សត្តមោ។

៨. អភេជ្ជបរិសបញ្ហោ

៨. ‘‘ភន្តេ នាគសេន, តុម្ហេ ភណថ ‘តថាគតោ អភេជ្ជបរិសោ’តិ, បុន ច ភណថ ‘ទេវទត្តេន ឯកប្បហារំ បញ្ច ភិក្ខុសតានិ ភិន្នានី’តិ។ យទិ, ភន្តេ នាគសេន, តថាគតោ អភេជ្ជបរិសោ, តេន ហិ ទេវទត្តេន ឯកប្បហារំ បញ្ច ភិក្ខុសតានិ ភិន្នានីតិ យំ វចនំ, តំ មិច្ឆា។ យទិ ទេវទត្តេន ឯកប្បហារំ បញ្ច ភិក្ខុសតានិ ភិន្នានិ, តេន ហិ ‘តថាគតោ អភេជ្ជបរិសោ’តិ តម្បិ វចនំ មិច្ឆា។ អយម្បិ ឧភតោ កោដិកោ បញ្ហោ តវានុប្បត្តោ, គម្ភីរោ ទុន្និវេឋិយោ, គណ្ឋិតោបិ គណ្ឋិតរោ, ឯត្ថាយំ ជនោ អាវដោ និវុតោ ឱវុតោ បិហិតោ បរិយោនទ្ធោ, ឯត្ថ តវ ញាណពលំ ទស្សេហិ បរវាទេសូ’’តិ។

‘‘អភេជ្ជបរិសោ, មហារាជ, តថាគតោ, ទេវទត្តេន ច ឯកប្បហារំ បញ្ច ភិក្ខុសតានិ ភិន្នានិ, តញ្ច បន ភេទកស្ស ពលេន, ភេទកេ វិជ្ជមានេ នត្ថិ, មហារាជ, អភេជ្ជំ នាម។ ភេទកេ សតិ មាតាបិ បុត្តេន ភិជ្ជតិ, បុត្តោបិ មាតរា ភិជ្ជតិ, បិតាបិ បុត្តេន ភិជ្ជតិ, បុត្តោបិ បិតរា ភិជ្ជតិ, ភាតាបិ ភគិនិយា ភិជ្ជតិ, ភគិនីបិ ភាតរា ភិជ្ជតិ, សហាយោបិ សហាយេន ភិជ្ជតិ, នាវាបិ នានាទារុសង្ឃដិតា ឧមិវេគសម្បហារេន ភិជ្ជតិ, រុក្ខោបិ មធុកប្បសម្បន្នផលោ អនិលពលវេគាភិហតោ ភិជ្ជតិ, សុវណ្ណម្បិ ជាតិមន្តំ [ជាតរូបម្បិ (សី.)] លោហេន ភិជ្ជតិ។ អបិ ច, មហារាជ, នេសោ អធិប្បាយោ វិញ្ញូនំ, នេសា ពុទ្ធានំ អធិមុត្តិ, នេសោ បណ្ឌិតានំ ឆន្ទោ ‘តថាគតោ ភេជ្ជបរិសោ’តិ។ អបិ ចេត្ថ ការណំ អត្ថិ, យេន ការណេន តថាគតោ វុច្ចតិ ‘អភេជ្ជបរិសោ’តិ។ កតមំ ឯត្ថ ការណំ? តថាគតស្ស, មហារាជ, កតេន អទានេន វា អប្បិយវចនេន វា អនត្ថចរិយាយ វា អសមានត្តតាយ វា យតោ កុតោចិ ចរិយំ ចរន្តស្សបិ បរិសា ភិន្នាតិ ន សុតបុព្ពំ, តេន ការណេន តថាគតោ វុច្ចតិ ‘អភេជ្ជបរិសោ’តិ។ តយាបេតំ, មហារាជ, ញាតព្ពំ ‘អត្ថិ កិញ្ចិ នវង្គេ ពុទ្ធវចនេ សុត្តាគតំ, ឥមិនា នាម ការណេន ពោធិសត្តស្ស កតេន តថាគតស្ស បរិសា ភិន្នា’តិ? ‘‘នត្ថិ ភន្តេ, នោ ចេតំ លោកេ ទិស្សតិ នោបិ សុយ្យតិ។ សាធុ, ភន្តេ នាគសេន, ឯវមេតំ តថា សម្បដិច្ឆាមី’’តិ។

អភេជ្ជបរិសបញ្ហោ អដ្ឋមោ។

អភេជ្ជវគ្គោ ទុតិយោ។

៣. បណាមិតវគ្គោ

១. សេដ្ឋធម្មបញ្ហោ

១. “ភន្តេ នាគសេន, ភាសិតម្បេតំ ភគវតា ‘ធម្មោ ហិ, វាសេដ្ឋ, សេដ្ឋោ ជនេតស្មិំ ទិដ្ឋេ ចេវ ធម្មេ អភិសម្បរាយេ ចា’តិ។ បុន ច ‘ឧបាសកោ គិហី សោតាបន្នោ បិហិតាបាយោ ទិដ្ឋិប្បត្តោ វិញ្ញាតសាសនោ ភិក្ខុំ វា សាមណេរំ វា បុថុជ្ជនំ អភិវាទេតិ បច្ចុដ្ឋេតី’តិ។ យទិ, ភន្តេ នាគសេន, ភគវតា ភណិតំ ‘ធម្មោ ហិ, វាសេដ្ឋ, សេដ្ឋោ ជនេតស្មិំ ទិដ្ឋេ ចេវ ធម្មេ អភិសម្បរាយេ ចា’តិ, តេន ហិ ‘ឧបាសកោ គិហី សោតាបន្នោ បិហិតាបាយោ ទិដ្ឋិប្បត្តោ វិញ្ញាតសាសនោ ភិក្ខុំ វា សាមណេរំ វា បុថុជ្ជនំ អភិវាទេតិ បច្ចុដ្ឋេតី’តិ យំ វចនំ, តំ មិច្ឆា។ យទិ ‘ឧបាសកោ គិហី សោតាបន្នោ បិហិតាបាយោ ទិដ្ឋិប្បត្តោ វិញ្ញាតសាសនោ ភិក្ខុំ វា សាមណេរំ វា បុថុជ្ជនំ អភិវាទេតិ បច្ចុដ្ឋេតិ’, តេន ហិ ‘ធម្មោ ហិ, វាសេដ្ឋ, សេដ្ឋោ ជនេតស្មិំ ទិដ្ឋេ ចេវ ធម្មេ អភិសម្បរាយេ ចាតិ តម្បិ វចនំ មិច្ឆា។ អយម្បិ ឧភតោ កោដិកោ បញ្ហោ តវានុប្បត្តោ, សោ តយា និព្ពាហិតព្ពោ”តិ។

“ភាសិតម្បេតំ, មហារាជ, ភគវតា ‘ធម្មោ ហិ, វាសេដ្ឋ, សេដ្ឋោ ជនេតស្មិំ ទិដ្ឋេ ចេវ ធម្មេ អភិសម្បរាយេ ចា’តិ, ‘ឧបាសកោ ច គិហី សោតាបន្នោ បិហិតាបាយោ ទិដ្ឋិប្បត្តោ វិញ្ញាតសាសនោ ភិក្ខុំ វា សាមណេរំ វា បុថុជ្ជនំ អភិវាទេតិ បច្ចុដ្ឋេតិ’។ តត្ថ បន ការណំ អត្ថិ។ កតមំ តំ ការណំ?

“វីសតិ ខោ បនិមេ, មហារាជ, សមណស្ស សមណករណា ធម្មា ទ្វេ ច លិង្គានិ, យេហិ សមណោ អភិវាទនបច្ចុដ្ឋានសមាននបូជនារហោ ហោតិ។ កតមេ វីសតិ សមណស្ស សមណករណា ធម្មា ទ្វេ ច លិង្គានិ? សេដ្ឋោ [សេដ្ឋភូមិសយោ (សី. ស្យា.), សេដ្ឋោ យមោ (បី.)] ធម្មារាមោ, អគ្គោ និយមោ, ចារោ វិហារោ សំយមោ សំវរោ ខន្តិ សោរច្ចំ ឯកត្តចរិយា ឯកត្តាភិរតិ បដិសល្លានំ ហិរិឱត្តប្បំ វីរិយំ អប្បមាទោ សិក្ខាសមាទានំ [សិក្ខាបធានំ (សី. ស្យា.), សុក្កាវទានំ (ក.)] ឧទ្ទេសោ បរិបុច្ឆា សីលាទិអភិរតិ និរាលយតា សិក្ខាបទបារិបូរិតា, កាសាវធារណំ , ភណ្ឌុភាវោ ។ ឥមេ ខោ , មហារាជ, វីសតិ សមណស្ស សមណករណា ធម្មា ទ្វេ ច លិង្គានិ។ ឯតេ គុណេ ភិក្ខុ សមាទាយ វត្តតិ, សោ តេសំ ធម្មានំ អនូនត្តា បរិបុណ្ណត្តា សម្បន្នត្តា សមន្នាគតត្តា អសេក្ខភូមឹ អរហន្តភូមឹ ឱក្កមតិ, សេដ្ឋំ ភូមន្តរំ ឱក្កមតិ, អរហត្តាសន្នគតោតិ អរហតិ ឧបាសកោ សោតាបន្នោ ភិក្ខុំ បុថុជ្ជនំ អភិវាទេតុំ បច្ចុដ្ឋាតុំ។

“‘ខីណាសវេហិ សោ សាមញ្ញំ ឧបគតោ, នត្ថិ មេ សោ សមយោ’តិ [តំ សាមញ្ញ”ន្តិ (?)] អរហតិ ឧបាសកោ សោតាបន្នោ ភិក្ខុំ បុថុជ្ជនំ អភិវាទេតុំ បច្ចុដ្ឋាតុំ។

“‘អគ្គបរិសំ សោ ឧបគតោ, នាហំ តំ ឋានំ ឧបគតោ’តិ អរហតិ ឧបាសកោ សោតាបន្នោ ភិក្ខុំ បុថុជ្ជនំ អភិវាទេតុំ បច្ចុដ្ឋាតុំ។

“‘លភតិ សោ បាតិមោក្ខុទ្ទេសំ សោតុំ, នាហំ តំ លភាមិ សោតុ’ន្តិ អរហតិ ឧបាសកោ សោតាបន្នោ ភិក្ខុំ បុថុជ្ជនំ អភិវាទេតុំ បច្ចុដ្ឋាតុំ។

“‘សោ អញ្ញេ បព្ពាជេតិ ឧបសម្បាទេតិ ជិនសាសនំ វឌ្ឍេតិ, អហមេតំ ន លភាមិ កាតុ’ន្តិ អរហតិ ឧបាសកោ សោតាបន្នោ ភិក្ខុំ បុថុជ្ជនំ អភិវាទេតុំ បច្ចុដ្ឋាតុំ។

“‘អប្បមាណេសុ សោ សិក្ខាបទេសុ សមត្តការី, នាហំ តេសុ វត្តាមី’តិ អរហតិ ឧបាសកោ សោតាបន្នោ ភិក្ខុំ បុថុជ្ជនំ អភិវាទេតុំ បច្ចុដ្ឋាតុំ។

“‘ឧបគតោ សោ សមណលិង្គំ, ពុទ្ធាធិប្បាយេ ឋិតោ, តេនាហំ លិង្គេន ទូរមបគតោ’តិ អរហតិ ឧបាសកោ សោតាបន្នោ ភិក្ខុំ បុថុជ្ជនំ អភិវាទេតុំ បច្ចុដ្ឋាតុំ។

“‘បរូឡ្ហកច្ឆលោមោ សោ អនញ្ជិតអមណ្ឌិតោ អនុលិត្តសីលគន្ធោ, អហំ បន មណ្ឌនវិភូសនាភិរតោ’តិ អរហតិ ឧបាសកោ សោតាបន្នោ ភិក្ខុំ បុថុជ្ជនំ អភិវាទេតុំ បច្ចុដ្ឋាតុំ។

“អបិ ច, មហារាជ, ‘យេ តេ វីសតិ សមណករណា ធម្មា ទ្វេ ច លិង្គានិ, សព្ពេបេតេ ធម្មា ភិក្ខុស្ស សំវិជ្ជន្តិ, សោ យេវ តេ ធម្មេ ធារេតិ, អញ្ញេបិ តត្ថ សិក្ខាបេតិ, សោ មេ អាគមោ សិក្ខាបនញ្ច នត្ថី’តិ អរហតិ ឧបាសកោ សោតាបន្នោ ភិក្ខុំ បុថុជ្ជនំ អភិវាទេតុំ បច្ចុដ្ឋាតុំ ។

“យថា, មហារាជ, រាជកុមារោ បុរោហិតស្ស សន្តិកេ វិជ្ជំ អធីយតិ, ខត្តិយធម្មំ សិក្ខតិ, សោ អបរេន សមយេន អភិសិត្តោ អាចរិយំ អភិវាទេតិ បច្ចុដ្ឋេតិ ‘សិក្ខាបកោ មេ អយ’ន្តិ, ឯវមេវ ខោ, មហារាជ, ‘ភិក្ខុ សិក្ខាបកោ វំសធរោ’តិ អរហតិ ឧបាសកោ សោតាបន្នោ ភិក្ខុំ បុថុជ្ជនំ អភិវាទេតុំ បច្ចុដ្ឋាតុំ។

“អបិ ច, មហារាជ, ឥមិនាបេតំ បរិយាយេន ជានាហិ ភិក្ខុភូមិយា មហន្តតំ អសមវិបុលភាវំ។ យទិ, មហារាជ, ឧបាសកោ សោតាបន្នោ អរហត្តំ សច្ឆិករោតិ, ទ្វេវ តស្ស គតិយោ ភវន្តិ អនញ្ញា តស្មិំ យេវ ទិវសេ បរិនិព្ពាយេយ្យ វា, ភិក្ខុភាវំ វា ឧបគច្ឆេយ្យ។ អចលា ហិ សា, មហារាជ, បព្ពជ្ជា, មហតី អច្ចុគ្គតា, យទិទំ ភិក្ខុភូមី”តិ។ “ញាណគតោ, ភន្តេ នាគសេន, បញ្ហោ សុនិព្ពេឋិតោ ពលវតា អតិពុទ្ធិនា តយា, ន យិមំ បញ្ហំ សមត្ថោ អញ្ញោ ឯវំ វិនិវេឋេតុំ អញ្ញត្រ តវាទិសេន ពុទ្ធិមតា”តិ។

សេដ្ឋធម្មបញ្ហោ បឋមោ។

២. សព្ពសត្តហិតផរណបញ្ហោ

២. “ភន្តេ នាគសេន, តុម្ហេ ភណថ ‘តថាគតោ សព្ពសត្តានំ អហិតមបនេត្វា ហិតមុបទហតី’តិ។ បុន ច ភណថ **អគ្គិក្ខន្ធូបមេ** ធម្មបរិយាយេ ភញ្ញមានេ ‘សដ្ឋិមត្តានំ ភិក្ខូនំ ឧណ្ហំ លោហិតំ មុខតោ ឧគ្គត’ន្តិ។ អគ្គិក្ខន្ធូបមំ, ភន្តេ, ធម្មបរិយាយំ ទេសេន្តេន តថាគតេន សដ្ឋិមត្តានំ ភិក្ខូនំ ហិតមបនេត្វា អហិតមុបទហិតំ។ យទិ, ភន្តេ នាគសេន, តថាគតោ សព្ពសត្តានំ អហិតមបនេត្វា ហិតមុបទហតិ, តេន ហិ អគ្គិក្ខន្ធូបមេ ធម្មបរិយាយេ ភញ្ញមានេ សដ្ឋិមត្តានំ ភិក្ខូនំ ឧណ្ហំ លោហិតំ មុខតោ ឧគ្គតន្តិ យំ វចនំ, តំ មិច្ឆា។ យទិ អគ្គិក្ខន្ធូបមេ ធម្មបរិយាយេ ភញ្ញមានេ សដ្ឋិមត្តានំ ភិក្ខូនំ ឧណ្ហំ លោហិតំ មុខតោ ឧគ្គតំ, តេន ហិ តថាគតោ សព្ពសត្តានំ អហិតមបនេត្វា ហិតមុបទហតីតិ តម្បិ វចនំ មិច្ឆា។ អយម្បិ ឧភតោ កោដិកោ បញ្ហោ តវានុប្បត្តោ, សោ តយា និព្ពាហិតព្ពោ”តិ។

“តថាគតោ , មហារាជ, សព្ពសត្តានំ អហិតមបនេត្វា ហិតមុបទហតិ, អគ្គិក្ខន្ធូបមេ ធម្មបរិយាយេ ភញ្ញមានេ សដ្ឋិមត្តានំ ភិក្ខូនំ ឧណ្ហំ លោហិតំ មុខតោ ឧគ្គតំ, តញ្ច បន ន តថាគតស្ស កតេន, តេសំ យេវ អត្តនោ កតេនា”តិ។

“យទិ, ភន្តេ នាគសេន, តថាគតោ អគ្គិក្ខន្ធូបមំ ធម្មបរិយាយំ ន ភាសេយ្យ, អបិ នុ តេសំ ឧណ្ហំ លោហិតំ មុខតោ ឧគ្គច្ឆេយ្យាតិ, ន ហិ, មហារាជ, មិច្ឆាបដិបន្នានំ តេសំ ភគវតោ ធម្មបរិយាយំ សុត្វា បរិឡាហោ កាយេ ឧប្បជ្ជិ, តេន តេសំ បរិឡាហេន ឧណ្ហំ លោហិតំ មុខតោ ឧគ្គត”ន្តិ។ “តេន ហិ, ភន្តេ នាគសេន, តថាគតស្សេវ កតេន តេសំ ឧណ្ហំ លោហិតំ មុខតោ ឧគ្គតំ, តថាគតោ យេវ តត្ថ អធិការោ តេសំ នាសនាយ, យថា នាម, ភន្តេ នាគសេន, អហិ វម្មិកំ បវិសេយ្យ, អថញ្ញតរោ បំសុកាមោ បុរិសោ វម្មិកំ ភិន្ទិត្វា បំសុំ ហរេយ្យ, តស្ស បំសុហរណេន វម្មិកស្ស សុសិរំ បិទហេយ្យ, អថ តត្ថេវ សោ អស្សាសំ អលភមានោ មរេយ្យ, ននុ សោ, ភន្តេ, អហិ តស្ស បុរិសស្ស កតេន មរណប្បត្តោ”តិ។ “អាម មហារាជា”តិ។ “ឯវមេវ ខោ, ភន្តេ នាគសេន, តថាគតោ យេវ តត្ថ អធិការោ តេសំ នាសនាយា”តិ។

“តថាគតោ, មហារាជ, ធម្មំ ទេសយមានោ អនុនយប្បដិឃំ ន ករោតិ, អនុនយប្បដិឃវិប្បមុត្តោ ធម្មំ ទេសេតិ, ឯវំ ធម្មេ ទេសីយមានេ យេ តត្ថ សម្មាបដិបន្នា, តេ ពុជ្ឈន្តិ។ យេ បន មិច្ឆាបដិបន្នា, តេ បតន្តិ។ យថា, មហារាជ, បុរិសស្ស អម្ពំ វា ជម្ពុំ វា មធុកំ វា ចាលយមានស្ស យានិ តត្ថ ផលានិ សារានិ ទឡ្ហពន្ធនានិ, តានិ តត្ថេវ អច្ចុតានិ តិដ្ឋន្តិ, យានិ តត្ថ ផលានិ បូតិវណ្ដមូលានិ ទុព្ពលពន្ធនានិ, តានិ បតន្តិ។ ឯវមេវ ខោ, មហារាជ, តថាគតោ ធម្មំ ទេសយមានោ អនុនយប្បដិឃំ ន ករោតិ, អនុនយប្បដិឃវិប្បមុត្តោ ធម្មំ ទេសេតិ, ឯវំ ធម្មេ ទេសីយមានេ យេ តត្ថ សម្មាបដិបន្នា, តេ ពុជ្ឈន្តិ។ យេ បន មិច្ឆាបដិបន្នា, តេ បតន្តិ។

“យថា វា បន, មហារាជ, កស្សកោ ធញ្ញំ រោបេតុកាមោ ខេត្តំ កសតិ, តស្ស កសន្តស្ស អនេកសត សហស្សានិ តិណានិ មរន្តិ។ ឯវមេវ ខោ, មហារាជ, តថាគតោ បរិបក្កមានសេ សត្តេ ពោធេន្តោ [ពោធេតុំ

(សី.)] អនុនយប្បដិយវិប្បមុត្តោ ធម្មំ ទេសេតិ, ឯវំ ធម្មេ ទេសិយមានេ យេ តត្ថ សម្មាបដិបន្នា, តេ ពុជ្ឈន្តិ។ យេ បន មិច្ឆាបដិបន្នា, តេ តិណានិ វិយ មរន្តិ។

“យថា វា បន, មហារាជ, មនុស្សា រសហេតុ យន្តេន ឧច្ឆុំ បីឡយន្តិ, តេសំ ឧច្ឆុំ បីឡយមានានំ យេ តត្ថ យន្តមុខគតា កិមយោ, តេ បីឡិយន្តិ។ ឯវមេវ ខោ, មហារាជ, តថាគតោ បរិបក្កមានសេ សត្តេ ពោធេន្តោ ធម្មយន្តមភិបីឡយតិ [ធម្មយន្តមតិបីឡយតិ (ក.)], យេ តត្ថ មិច្ឆាបដិបន្នា, តេ កិមី វិយ មរន្តី”តិ។

“ននុ, ភន្តេ នាគសេន, តេ ភិក្ខូ តាយ ធម្មទេសនាយ បតិតា”តិ? “អបិ នុ ខោ, មហារាជ, តច្ឆកោ រុក្ខំ តច្ឆន្តោ [រក្ខន្តោ (សី. បី.)] ឧជុកំ បរិសុទ្ធំ ករោតី”តិ? “ន ហិ, ភន្តេ, វជ្ជនីយំ អបនេត្វា តច្ឆកោ រុក្ខំ ឧជុកំ បរិសុទ្ធំ ករោតី”តិ។ “ឯវមេវ ខោ, មហារាជ, តថាគតោ បរិសំ រក្ខន្តោ ន សក្កោតិ ពោធនេយ្យេ [អពោធនីយេ (ស្យា.)] សត្តេ ពោធេតុំ, មិច្ឆាបដិបន្នេ បន សត្តេ អបនេត្វា ពោធនេយ្យេ សត្តេ ពោធេតិ, អត្តកតេន បន តេ, មហារាជ, មិច្ឆាបដិបន្នា បតន្តិ។

“យថា, មហារាជ, កទលី វេឡុ អស្សតរី អត្តជេន [អត្តជេន ផលេន (សី.)] ហញ្ញតិ, ឯវមេវ ខោ, មហារាជ, យេ តេ មិច្ឆាបដិបន្នា, តេ អត្តកតេន ហញ្ញន្តិ បតន្តិ។

“យថា, មហារាជ, ចោរា អត្តកតេន ចក្ខុប្បាដនំ សូលារោបនំ សីសច្ឆេទនំ បាបុណន្តិ, ឯវមេវ ខោ, មហារាជ, យេ តេ មិច្ឆាបដិបន្នា, តេ អត្តកតេន ហញ្ញន្តិ បតន្តិ [ជិនសាសនា បតន្តិ (សី. បី.)]។ យេសំ, មហារាជ, សដ្ឋិមត្តានំ ភិក្ខូនំ ឧណ្ហំ លោហិតំ មុខតោ ឧគ្គតំ, តេសំ តំ នេវ ភគវតោ កតេន, ន បរេសំ កតេន, អថ ខោ អត្តនោ យេវ កតេន។

“យថា, មហារាជ, បុរិសោ សព្ពជនស្ស អមតំ ទទេយ្យ, តេ តំ អមតំ អសិត្វា អរោគា ទីឃាយុកា សព្ពីតិតោ [សព្ពីតិយា (សី.)] បរិមុច្ចេយ្យុំ, អថញ្ញតរោ បុរិសោ ទុរុបចារេន តំ អសិត្វា មរណំ បាបុណេយ្យ, អបិ នុ ខោ សោ, មហារាជ, អមតទាយកោ បុរិសោ តតោនិទានំ កិញ្ចិ អបុញ្ញំ អាបជ្ជេយ្យា”តិ? “ន ហិ, ភន្តេ”តិ។ “ឯវមេវ ខោ, មហារាជ, តថាគតោ ទសសហស្សិយា លោកធាតុយា ទេវមនុស្សានំ អមតំ ធម្មទានំ ទេតិ, យេ តេ សត្តា ភព្ពា, តេ ធម្មាមតេន ពុជ្ឈន្តិ។ យេ បន តេ សត្តា អភព្ពា, តេ ធម្មាមតេន ហញ្ញន្តិ បតន្តិ។ ភោជនំ, មហារាជ, សព្ពសត្តានំ ជីវិតំ រក្ខតិ, តមេកច្ចេ ភុញ្ជិត្វា វិសូចិកាយ មរន្តិ, អបិ នុ ខោ សោ, មហារាជ, ភោជនទាយកោ បុរិសោ តតោនិទានំ កិញ្ចិ អបុញ្ញំ អាបជ្ជេយ្យា”តិ? “ន ហិ, ភន្តេ”តិ។ “ឯវមេវ ខោ, មហារាជ, តថាគតោ ទសសហស្សិយា លោកធាតុយា ទេវមនុស្សានំ អមតំ ធម្មទានំ ទេតិ, យេ តេ សត្តា ភព្ពា, តេ ធម្មាមតេន ពុជ្ឈន្តិ។ យេ បន តេ សត្តា អភព្ពា, តេ ធម្មាមតេន ហញ្ញន្តិ បតន្តី”តិ។ “សាធុ, ភន្តេ នាគសេន, ឯវមេតំ តថា សម្បដិច្ឆាមី”តិ។

សព្ពសត្តហិតផរណបញ្ហោ ទុតិយោ។

៣. វត្ថគុយ្ហនិទស្សនបញ្ហោ

៣. “ភន្តេ នាគសេន, ភាសិតម្បេតំ តថាគតេន –

“‘កាយេន សំវរោ សាធុ [ធ. ប. ៣៦១], សាធុ វាចាយ សំវរោ;
មនសា សំវរោ សាធុ, សាធុ សព្ពត្ថ សំវរោ’តិ។

“បុន ច តថាគតោ ចតុន្នំ បរិសានំ មជ្ឈេ និសីទិត្វា បុរតោ ទេវមនុស្សានំ សេលស្ស ព្រាហ្មណស្ស កោសោហិតំ វត្ថគុយ្ហំ ទស្សេសិ។ យទិ, ភន្តេ នាគសេន, ភគវតា ភណិតំ ‘កាយេន សំវរោ សាធូ’តិ, តេន ហិ សេលស្ស ព្រាហ្មណស្ស កោសោហិតំ វត្ថគុយ្ហំ ទស្សេសីតិ យំ វចនំ, តំ មិច្ឆា។ យទិ សេលស្ស ព្រាហ្មណស្ស កោសោហិតំ វត្ថគុយ្ហំ ទស្សេតិ, តេន ហិ ‘កាយេន សំវរោ សាធូ’តិ តម្បិ វចនំ មិច្ឆា។ អយម្បិ ឧភតោ កោដិកោ បញ្ហោ តវានុប្បត្តោ, សោ តយា និព្ពាហិតព្ពោ”តិ។

“ភាសិតម្បេតំ, មហារាជ, ភគវតា ‘កាយេន សំវរោ សាធូ’តិ, សេលស្ស ច ព្រាហ្មណស្ស កោសោហិតំ វត្ថគុយ្ហំ ទស្សិតំ។ យស្ស ខោ, មហារាជ, តថាគតេ កង្ខា ឧប្បន្នា, តស្ស ពោធនត្ថាយ ភគវា ឥទ្ធិយា តប្បដិភាគំ កាយំ ទស្សេតិ, សោ យេវ តំ បាដិហារិយំ បស្សតី”តិ។

“កោ បនេតំ, ភន្តេ នាគសេន, សទ្ទហិស្សតិ, យំ បរិសគតោ ឯកោ យេវ តំ គុយ្ហំ បស្សតិ, អវសេសា តត្ថេវ វសន្តា ន បស្សន្តីតិ។ ឥង្ឃ មេ ត្វំ តត្ថ ការណំ ឧបទិស, ការណេន មំ សញ្ញាបេហី”តិ។ “ទិដ្ឋបុព្ពោ បន តយា, មហារាជ, កោចិ ព្យាធិតោ បុរិសោ បរិកិណ្ណោ ញាតិមិត្តេហី”តិ។ “អាម ភន្តេ”តិ។ “អបិ នុ ខោ សា, មហារាជ, បរិសា បស្សតេតំ វេទនំ, យាយ សោ បុរិសោ វេទនាយ វេទយតី”តិ។ “ន ហិ ភន្តេ, អត្តនា យេវ សោ, ភន្តេ, បុរិសោ វេទយតី”តិ។ “ឯវមេវ ខោ, មហារាជ, យស្សេវ តថាគតេ កង្ខា ឧប្បន្នា, តស្សេវ តថាគតោ ពោធនត្ថាយ ឥទ្ធិយា តប្បដិភាគំ កាយំ ទស្សេតិ, សោ យេវ តំ បាដិហារិយំ បស្សតិ។

“យថា វា បន, មហារាជ, កញ្ចិទេវ បុរិសំ ភូតោ អាវិសេយ្យ, អបិ នុ ខោ សា, មហារាជ, បរិសា បស្សតិ តំ ភូតាគមន”ន្តិ? “ន ហិ, ភន្តេ, សោ យេវ អាតុរោ តស្ស ភូតស្ស អាគមនំ បស្សតី”តិ។ “ឯវមេវ ខោ, មហារាជ, យស្សេវ តថាគតេ កង្ខា ឧប្បន្នា, តស្សេវ តថាគតោ ពោធនត្ថាយ ឥទ្ធិយា តប្បដិភាគំ កាយំ ទស្សេតិ, សោ យេវ តំ បាដិហារិយំ បស្សតី”តិ។

“ទុក្ករំ, ភន្តេ នាគសេន, ភគវតា កតំ, យំ ឯកស្សាបិ អទស្សនីយំ, តំ ទស្សេន្តេនា”តិ។ “ន, មហារាជ, ភគវា គុយ្ហំ ទស្សេសិ , ឥទ្ធិយា បន ឆាយំ ទស្សេសី”តិ។ “ឆាយាយបិ, ភន្តេ, ទិដ្ឋាយ ទិដ្ឋំ យេវ ហោតិ គុយ្ហំ, យំ ទិស្វា និដ្ឋំ គតោ”តិ។ “ទុក្ករញ្ចាបិ, មហារាជ, តថាគតោ ករោតិ ពោធនេយ្យេ សត្តេ ពោធេតុំ។ យទិ, មហារាជ, តថាគតោ កិរិយំ ហាបេយ្យ, ពោធនេយ្យា សត្តា ន ពុជ្ឈេយ្យុំ។ យស្មា ច ខោ, មហារាជ, យោគញ្ញូ តថាគតោ ពោធនេយ្យេ សត្តេ ពោធេតុំ, តស្មា តថាគតោ យេន យេន យោគេន ពោធនេយ្យា ពុជ្ឈន្តិ, តេន តេន យោគេន ពោធនេយ្យេ ពោធេតិ។

“យថា, មហារាជ, ភិសក្កោ សល្លកត្តោ យេន យេន ភេសជ្ជេន អាតុរោ អរោគោ ហោតិ, តេន តេន ភេសជ្ជេន អាតុរំ ឧបសង្កមតិ, វមនីយំ វមេតិ, វិរេចនីយំ វិរេចេតិ, អនុលេបនីយំ អនុលិម្បេតិ, អនុវាសនីយំ អនុវាសេតិ។ ឯវមេវ ខោ, មហារាជ, តថាគតោ យេន យេន យោគេន ពោធនេយ្យា សត្តា ពុជ្ឈន្តិ, តេន តេន យោគេន ពោធេតិ។

“យថា វា បន, មហារាជ, ឥត្ថី មូឡ្ហគព្ភា ភិសក្កស្ស អទស្សនីយំ គុយ្ហំ ទស្សេតិ, ឯវមេវ ខោ, មហារាជ, តថាគតោ ពោធនេយ្យេ សត្តេ ពោធេតុំ អទស្សនីយំ គុយ្ហំ ឥទ្ធិយា ឆាយំ ទស្សេសិ។ នត្ថិ, មហារាជ, អទស្សនីយោ នាម ឱកាសោ បុគ្គលំ ឧបាទាយ។ យទិ, មហារាជ, កោចិ ភគវតោ ហទយំ ទិស្វា ពុជ្ឈេយ្យ, តស្សបិ ភគវា យោគេន ហទយំ ទស្សេយ្យ, យោគញ្ញូ, មហារាជ, តថាគតោ ទេសនាកុសលោ។

“ននុ, មហារាជ, តថាគតោ ថេរស្ស នន្ទស្ស អធិមុត្តិំ ជានិត្វា តំ ទេវភវនំ នេត្វា ទេវកញ្ញាយោ ទស្សេសិ ‘ឥមិនាយំ កុលបុត្តោ ពុជ្ឈិស្សតី’តិ, តេន ច សោ កុលបុត្តោ ពុជ្ឈិ។ ឥតិ ខោ, មហារាជ, តថាគតោ អនេកបរិយាយេន សុភនិមិត្តំ ហីឡេន្តោ គរហន្តោ ជិគុច្ឆន្តោ តស្ស ពោធនហេតុ កកុដបាទិនិយោ អច្ឆរាយោ ទស្សេសិ។ ឯវម្បិ តថាគតោ យោគញ្ញូ ទេសនាកុសលោ។

“បុន ចបរំ, មហារាជ, តថាគតោ ថេរស្ស ចូឡបន្ថកស្ស ភាតរា និក្កឌ្ឍិតស្ស ទុក្ខិតស្ស ទុម្មនស្ស ឧបគន្ត្វា សុខុមំ ចោឡខណ្ឌំ អទាសិ ‘ឥមិនាយំ កុលបុត្តោ ពុជ្ឈិស្សតី’តិ , សោ ច កុលបុត្តោ តេន ការណេន ជិនសាសនេ វសីភាវំ បាបុណិ។ ឯវម្បិ, មហារាជ, តថាគតោ យោគញ្ញូ ទេសនាកុសលោ។

“បុន ចបរំ, មហារាជ, តថាគតោ ព្រាហ្មណស្ស មោឃរាជស្ស យាវ តតិយំ បញ្ហំ បុដ្ឋោ ន ព្យាកាសិ ‘ឯវមិមស្ស កុលបុត្តស្ស មានោ ឧបសមិស្សតិ, មានូបសមា អភិសមយោ ភវិស្សតី’តិ, តេន ច តស្ស កុលបុត្តស្ស មានោ ឧបសមិ, មានូបសមា សោ ព្រាហ្មណោ ឆសុ អភិញ្ញាសុ វសីភាវំ បាបុណិ។ ឯវម្បិ, មហារាជ, តថាគតោ យោគញ្ញូ ទេសនាកុសលោ”តិ។

“សាធុ, ភន្តេ នាគសេន, សុនិព្ពេឋិតោ បញ្ហោ ពហុវិធេហិ ការណេហិ, គហនំ អគហនំ កតំ, អន្ធការោ អាលោកោ កតោ, គណ្ឋិ ភិន្នោ, ភគ្គា បរវាទា, ជិនបុត្តានំ ចក្ខុំ តយា ឧប្បាទិតំ, និប្បដិភានា តិត្ថិយា, ត្វំ គណិវរបវរមាសជ្ជា”តិ។

វត្ថគុយ្ហនិទស្សនបញ្ហោ តតិយោ។

៤. ផរុសវាចាភាវបញ្ហោ

៤. “ភន្តេ នាគសេន, ភាសិតម្បេតំ ថេរេន សារិបុត្តេន ធម្មសេនាបតិនា ‘បរិសុទ្ធវចីសមាចារោ អាវុសោ តថាគតោ, នត្ថិ តថាគតស្ស វចីទុច្ចរិតំ, យំ តថាគតោ រក្ខេយ្យ ‘មា មេ ឥទំ បរោ អញ្ញាសី’តិ។ បុន ច តថាគតោ ថេរស្ស សុទិន្នស្ស កលន្ទបុត្តស្ស អបរាធេ បារាជិកំ បញ្ញបេន្តោ ផរុសាហិ វាចាហិ មោឃបុរិសវាទេន សមុទាចរិ, តេន ច សោ ថេរោ មោឃបុរិសវាទេន មង្កុចិត្តវសេន វុន្ទិតត្តា វិប្បដិសារី នាសក្ខិ អរិយមគ្គំ បដិវិជ្ឈិតុំ។ យទិ, ភន្តេ នាគសេន, បរិសុទ្ធវចីសមាចារោ តថាគតោ, នត្ថិ តថាគតស្ស វចីទុច្ចរិតំ, តេន ហិ តថាគតេន ថេរស្ស សុទិន្នស្ស កលន្ទបុត្តស្ស អបរាធេ មោឃបុរិសវាទេន សមុទាចិណ្ណន្តិ យំ វចនំ, តំ មិច្ឆា។ យទិ ភគវតា ថេរស្ស សុទិន្នស្ស កលន្ទបុត្តស្ស អបរាធេ មោឃបុរិសវាទេន សមុទាចិណ្ណំ, តេន ហិ បរិសុទ្ធវចីសមាចារោ តថាគតោ, នត្ថិ តថាគតស្ស វចីទុច្ចរិតន្តិ តម្បិ វចនំ មិច្ឆា។ អយម្បិ ឧភតោ កោដិកោ បញ្ហោ តវានុប្បត្តោ, សោ តយា និព្ពាហិតព្ពោ”តិ។

“ភាសិតម្បេតំ, មហារាជ, ថេរេន សារិបុត្តេន ធម្មសេនាបតិនា ‘បរិសុទ្ធវចីសមាចារោ អាវុសោ តថាគតោ, នត្ថិ តថាគតស្ស វចីទុច្ចរិតំ, យំ តថាគតោ រក្ខេយ្យ ‘មា មេ ឥទំ បរោ អញ្ញាសី’តិ។ អាយស្មតោ ច សុទិន្នស្ស កលន្ទបុត្តស្ស អបរាធេ បារាជិកំ បញ្ញបេន្តេន ភគវតា មោឃបុរិសវាទេន សមុទាចិណ្ណំ, តញ្ច បន អទុដ្ឋចិត្តេន អសារម្ភេន យាថាវលក្ខណេន។ កិញ្ច តត្ថ យាថាវលក្ខណំ, យស្ស, មហារាជ, បុគ្គលស្ស ឥមស្មិំ អត្តភាវេ ចតុសច្ចាភិសមយោ ន ហោតិ, តស្ស បុរិសត្តនំ មោឃំ អញ្ញំ កយិរមានំ អញ្ញេន សម្ភវតិ, តេន វុច្ចតិ ‘មោឃបុរិសោ’តិ។ ឥតិ, មហារាជ, ភគវតា អាយស្មតោ សុទិន្នស្ស កលន្ទបុត្តស្ស សភាវវចនេន សមុទាចិណ្ណំ, នោ អភូតវាទេនា”តិ។

“សភាវម្បិ, ភន្តេ នាគសេន, យោ អក្កោសន្តោ ភណតិ, តស្ស មយំ កហាបណំ ទណ្ឌំ ធារេម, អបរាធោយេវ សោ វត្ថុំ និស្សាយ វិសុំ វោហារំ អាចរន្តោ អក្កោសតី”តិ។ “អត្ថិ បន, មហារាជ, សុតបុព្ពំ តយា ខលិតស្ស អភិវាទនំ វា បច្ចុដ្ឋានំ វា សក្ការំ វា ឧបាយនានុប្បទានំ វា”តិ? “ន ហិ, ភន្តេ, យតោ កុតោចិ យត្ថ កត្ថចិ ខលិតោ, សោ បរិភាសនារហោ ហោតិ តជ្ជនារហោ, ឧត្តមង្គម្បិស្ស ឆិន្ទន្តិ ហនន្តិបិ ពន្ធន្តិបិ ឃាតេន្តិបិ ឈាបេន្តិបី”តិ [ជាបេន្តិបីតិ (សី. បី.)]។ “តេន ហិ, មហារាជ, ភគវតា កិរិយា យេវ កតា, នោ អកិរិយា”តិ។

“កិរិយម្បិ, ភន្តេ នាគសេន, កុរុមានេន បតិរូបេន កាតព្ពំ អនុច្ឆវិកេន, សវនេនបិ, ភន្តេ នាគសេន, តថាគតស្ស សទេវកោ លោកោ ឱត្តប្បតិ ហិរិយតិ ភិយ្យោ ទស្សនេន តតុត្តរិ ឧបសង្កមនេន បយិរុបាសនេនា”តិ។ “អបិ នុ ខោ, មហារាជ, តិកិច្ឆកោ អភិសន្នេ កាយេ កុបិតេ ទោសេ សិនេហនីយានិ ភេសជ្ជានិ ទេតី”តិ? “ន ហិ, ភន្តេ, តិណ្ហានិ លេខនីយានិ ភេសជ្ជានិ ទេតី”តិ។ “ឯវមេវ ខោ, មហារាជ, តថាគតោ សព្ពកិលេសព្យាធិវូបសមាយ អនុសិដ្ឋឹ ទេតិ, ផរុសាបិ, មហារាជ, តថាគតស្ស វាចា សត្តេ សិនេហយតិ, មុទុកេ ករោតិ។ យថា, មហារាជ, ឧណ្ហម្បិ ឧទកំ យំ កិញ្ចិ សិនេហនីយំ សិនេហយតិ, មុទុកំ ករោតិ, ឯវមេវ ខោ, មហារាជ, ផរុសាបិ តថាគតស្ស វាចា អត្ថវតី ហោតិ ករុណាសហគតា។ យថា, មហារាជ, បិតុវចនំ បុត្តានំ អត្ថវន្តំ ហោតិ ករុណាសហគតំ, ឯវមេវ ខោ, មហារាជ, ផរុសាបិ តថាគតស្ស វាចា អត្ថវតី ហោតិ ករុណាសហគតា។ ផរុសាបិ, មហារាជ, តថាគតស្ស វាចា សត្តានំ កិលេសប្បហានា [កិលេសប្បហានាយ (សី.)] ហោតិ។ យថា, មហារាជ, ទុគ្គន្ធម្បិ គោមុត្តំ បីតំ វិរសម្បិ អគទំ ខាយិតំ សត្តានំ ព្យាធឹ ហនតិ, ឯវមេវ ខោ, មហារាជ, ផរុសាបិ តថាគតស្ស វាចា អត្ថវតី ករុណាសហគតា។ យថា, មហារាជ, មហន្តោបិ តូលបុញ្ជោ [តូលបិចុ (សី. ស្យា.)] បរស្ស កាយេ និបតិត្វា រុជំ ន ករោតិ, ឯវមេវ ខោ, មហារាជ, ផរុសាបិ តថាគតស្ស វាចា ន កស្សចិ ទុក្ខំ ឧប្បាទេតី”តិ។ “សុវិនិច្ឆិតោ, ភន្តេ នាគសេន, បញ្ហោ ពហូហិ ការណេហិ, សាធុ, ភន្តេ នាគសេន, ឯវមេតំ តថា សម្បដិច្ឆាមី”តិ។

ផរុសវាចាភាវបញ្ហោ ចតុត្ថោ។

៥. រុក្ខអចេតនាភាវបញ្ហោ

៥. “ភន្តេ នាគសេន, ភាសិតម្បេតំ តថាគតេន –

“‘អចេតនំ ព្រាហ្មណ អស្សុណន្តំ, ជានោ អជានន្តមិមំ បលាសំ;
អារទ្ធវិរិយោ ធុវំ អប្បមត្តោ, សុខសេយ្យំ បុច្ឆសិ កិស្ស ហេតូ’តិ [ជា. ១.៤.២៥]។

បុន ច ភណិតំ –

‘‘ឥតិ ផន្ទនរុក្ខោបិ, តាវទេ អជ្ឈភាសថ;
មយ្ហម្បិ វចនំ អត្ថិ, ភារទ្វាជ សុណោហិ មេ’តិ [ជា. ១.១៣.២០]។

‘‘យទិ, ភន្តេ នាគសេន, រុក្ខោ អចេតនោ, តេន ហិ ផន្ទនេន រុក្ខេន ភារទ្វាជេន សហ សល្លបិតន្តិ យំ វចនំ, តំ មិច្ឆា។ យទិ ផន្ទនេន រុក្ខេន ភារទ្វាជេន សទ្ធិំ សល្លបិតំ, តេន ហិ រុក្ខោ អចេតនោតិ តម្បិ វចនំ មិច្ឆា។ អយម្បិ ឧភតោ កោដិកោ បញ្ហោ តវានុប្បត្តោ, សោ តយា និព្ពាហិតព្ពោ’’តិ។

‘‘ភាសិតម្បេតំ, មហារាជ, ភគវតា ‘រុក្ខោ អចេតនោ’តិ, ផន្ទនេន ច រុក្ខេន ភារទ្វាជេន សទ្ធិំ សល្លបិតំ, តញ្ច បន វចនំ លោកសមញ្ញាយ ភណិតំ។ នត្ថិ, មហារាជ, អចេតនស្ស រុក្ខស្ស សល្លាបោ នាម, អបិ ច, មហារាជ, តស្មិំ រុក្ខេ អធិវត្ថាយ ទេវតាយេតំ អធិវចនំ រុក្ខោតិ, រុក្ខោ សល្លបតីតិ ចេសា លោកបណ្ណត្តិ, យថា, មហារាជ, សកដំ ធញ្ញស្ស បរិបូរិតំ ធញ្ញសកដន្តិ ជនោ វោហរតិ, ន ច តំ ធញ្ញមយំ សកដំ, រុក្ខមយំ សកដំ, តស្មិំ សកដេ ធញ្ញស្ស បន អាកិរិតត្តា ធញ្ញសកដន្តិ ជនោ វោហរតិ, ឯវមេវ ខោ, មហារាជ, ន រុក្ខោ សល្លបតិ, រុក្ខោ អចេតនោ, យា បន តស្មិំ រុក្ខេ អធិវត្ថា ទេវតា, តស្សា យេវ តំ អធិវចនំ រុក្ខោតិ, រុក្ខោ សល្លបតីតិ ចេសា លោកបណ្ណត្តិ។

‘‘យថា វា បន, មហារាជ, ទធិំ មន្ថយមានោ តក្កំ មន្ថេមីតិ វោហរតិ, ន តំ តក្កំ, យំ សោ មន្ថេតិ, ទធិំ យេវ សោ មន្ថេន្តោ តក្កំ មន្ថេមីតិ វោហរតិ, ឯវមេវ ខោ, មហារាជ, ន រុក្ខោ សល្លបតិ, រុក្ខោ អចេតនោ ។ យា បន តស្មិំ រុក្ខេ អធិវត្ថា ទេវតា, តស្សាយេវ តំ អធិវចនំ រុក្ខោតិ, រុក្ខោ សល្លបតីតិ ចេសា លោកបណ្ណត្តិ។

‘‘យថា វា បន, មហារាជ, អសន្តំ សាធេតុកាមោ សន្តំ សាធេមីតិ វោហរតិ , អសិទ្ធំ សិទ្ធន្តិ វោហរតិ, ឯវមេសា លោកសមញ្ញា, ឯវមេវ ខោ, មហារាជ, ន រុក្ខោ សល្លបតិ, រុក្ខោ អចេតនោ។ យា បន តស្មិំ រុក្ខេ អធិវត្ថា ទេវតា, តស្សាយេវ តំ អធិវចនំ រុក្ខោតិ, រុក្ខោ សល្លបតីតិ ចេសា លោកបណ្ណត្តិ, យាយ, មហារាជ, លោកសមញ្ញាយ ជនោ វោហរតិ, តថាគតោបិ តាយេវ លោកសមញ្ញាយ សត្តានំ ធម្មំ ទេសេតី’’តិ។ ‘‘សាធុ, ភន្តេ នាគសេន, ឯវមេតំ តថា សម្បដិច្ឆាមី’’តិ។

រុក្ខអចេតនាភាវបញ្ហោ បញ្ចមោ។

៦. បិណ្ឌបាតមហប្ផលបញ្ហោ

៦. ‘‘ភន្តេ នាគសេន, ភាសិតម្បេតំ ធម្មសង្គីតិការកេហិ ថេរេហិ –

‘‘‘ចុន្ទស្ស ភត្តំ ភុញ្ជិត្វា, កម្មារស្សាតិ មេ សុតំ;
អាពាធំ សម្ផុសី ធីរោ, បពាឡ្ហំ មារណន្តិក’ន្តិ [ទី. និ. ២.១៩០]។

‘‘បុន ច ភគវតា ភណិតំ ‘ទ្វេមេ, អានន្ទ, បិណ្ឌបាតា សមសមផលា សមវិបាកា អតិវិយ អញ្ញេហិ បិណ្ឌបាតេហិ មហប្ផលតរា ច មហានិសំសតរា ច។ កតមេ ទ្វេ? យញ្ច បិណ្ឌបាតំ បរិភុញ្ជិត្វា តថាគតោ អនុត្តរំ សម្មាសម្ពោធិំ អភិសម្ពុជ្ឈិ, យញ្ច បិណ្ឌបាតំ បរិភុញ្ជិត្វា តថាគតោ អនុបាទិសេសាយ និព្ពានធាតុយា បរិនិព្ពាយតិ។ ឥមេ ទ្វេ បិណ្ឌបាតា សមសមផលា សមវិបាកា, អតិវិយ អញ្ញេហិ បិណ្ឌបាតេហិ មហប្ផលតរា ច មហានិសំសតរា ចា’តិ។ យទិ, ភន្តេ នាគសេន, ភគវតោ ចុន្ទស្ស ភត្តំ ភុត្តាវិស្ស [ភុញ្ជិត្វា (សី.)] ខរោ អាពាធោ ឧប្បន្នោ, បពាឡ្ហា ច វេទនា បវត្តា មារណន្តិកា, តេន ហិ ‘ទ្វេមេ, អានន្ទ, បិណ្ឌបាតា សមសមផលា សមវិបាកា អតិវិយ អញ្ញេហិ បិណ្ឌបាតេហិ មហប្ផលតរា ច មហានិសំសតរា ចា’តិ យំ វចនំ, តំ មិច្ឆា។ យទិ ទ្វេមេ បិណ្ឌបាតា សមសមផលា សមវិបាកា អតិវិយ អញ្ញេហិ បិណ្ឌបាតេហិ មហប្ផលតរា ច មហានិសំសតរា ច, តេន ហិ ភគវតោ ចុន្ទស្ស ភត្តំ ភុត្តាវិស្ស [ភុញ្ជិត្វា (សី.)] ខរោ អាពាធោ ឧប្បន្នោ, បពាឡ្ហា ច វេទនា បវត្តា មារណន្តិកាតិ តម្បិ វចនំ មិច្ឆា។ កិន្នុ ខោ, ភន្តេ នាគសេន, សោ បិណ្ឌបាតោ វិសគតតាយ មហប្ផលោ, រោគុប្បាទកតាយ មហប្ផលោ , អាយុវិនាសកតាយ មហប្ផលោ, ភគវតោ ជីវិតហរណតាយ មហប្ផលោ? តត្ថ មេ ការណំ ព្រូហិ បរវាទានំ និគ្គហាយ, ឯត្ថាយំ ជនោ សម្មូឡ្ហោ លោភវសេន អតិពហុំ ខាយិតេន លោហិតបក្ខន្ទិកា ឧប្បន្នាតិ។ អយម្បិ ឧភតោ កោដិកោ បញ្ហោ តវានុប្បត្តោ, សោ តយា និព្ពាហិតព្ពោ’’តិ។

‘‘ភាសិតម្បេតំ, មហារាជ, ធម្មសង្គីតិការកេហិ ថេរេហិ –

‘‘ចុន្ទស្ស ភត្តំ ភុញ្ជិត្វា, កម្មារស្សាតិ មេ សុតំ;
អាពាធំ សម្ផុសី ធីរោ, បពាឡ្ហំ មារណន្តិក’ន្តិ។

‘‘ភគវតា ច ភណិតំ ‘ទ្វេមេ, អានន្ទ, បិណ្ឌបាតា សមសមផលា សមវិបាកា អតិវិយ អញ្ញេហិ បិណ្ឌបាតេហិ មហប្ផលតរា ច មហានិសំសតរា ច។ កតមេ ទ្វេ? យញ្ច បិណ្ឌបាតំ បរិភុញ្ជិត្វា តថាគតោ អនុត្តរំ សម្មាសម្ពោធិំ អភិសម្ពុជ្ឈិ, យញ្ច បិណ្ឌបាតំ បរិភុញ្ជិត្វា តថាគតោ អនុបាទិសេសាយ និព្ពានធាតុយា បរិនិព្ពាយតិ [បរិនិព្ពាយិ (សី.)], ឥមេ ទ្វេ បិណ្ឌបាតា សមសមផលា សមវិបាកា, អតិវិយ អញ្ញេហិ បិណ្ឌបាតេហិ មហប្ផលតរា ច មហានិសំសតរា ចា’តិ។

‘‘សោ បន បិណ្ឌបាតោ ពហុគុណោ អនេកានិសំសោ។ ទេវតា, មហារាជ, ហដ្ឋា បសន្នមានសា ‘អយំ ភគវតោ បច្ឆិមោ បិណ្ឌបាតោ’តិ ទិព្ពំ ឱជំ សូករមទ្ទវេ អាកិរិំសុ។ តញ្ច បន សម្មាបាកំ លហុបាកំ [ពហុបាកំ (សី.)] មនុញ្ញំ ពហុរសំ ជឋរគ្គិតេជស្ស ហិតំ។ ន, មហារាជ, តតោនិទានំ ភគវតោ កោចិ អនុប្បន្នោ រោគោ ឧប្បន្នោ, អបិ ច, មហារាជ, ភគវតោ បកតិទុព្ពលេ សរីរេ ខីណេ អាយុសង្ខារេ ឧប្បន្នោ រោគោ ភិយ្យោ អភិវឌ្ឍិ។

‘‘យថា, មហារាជ, បកតិយា ជលមានោ អគ្គិ អញ្ញស្មិំ ឧបាទានេ ទិន្នេ ភិយ្យោ បជ្ជលតិ, ឯវមេវ ខោ, មហារាជ, ភគវតោ បកតិទុព្ពលេ សរីរេ ខីណេ អាយុសង្ខារេ ឧប្បន្នោ រោគោ ភិយ្យោ អភិវឌ្ឍិ។

‘‘យថា វា បន, មហារាជ, សោតោ បកតិយា សន្ទមានោ អភិវុដ្ឋេ មហាមេឃេ ភិយ្យោ មហោឃោ ឧទកវាហកោ ហោតិ, ឯវមេវ ខោ, មហារាជ, ភគវតោ បកតិទុព្ពលេ សរីរេ ខីណេ អាយុសង្ខារេ ឧប្បន្នោ រោគោ ភិយ្យោ អភិវឌ្ឍិ។

‘‘យថា វា បន, មហារាជ, បកតិយា អភិសន្នធាតុ កុច្ឆិ អញ្ញស្មិំ អជ្ឈោហរិតេ ភិយ្យោ អាយមេយ្យ [អាមយេយ្យ (សី.)], ឯវមេវ ខោ, មហារាជ, ភគវតោ បកតិទុព្ពលេ សរីរេ ខីណេ អាយុសង្ខារេ ឧប្បន្នោ រោគោ ភិយ្យោ អភិវឌ្ឍិ, នត្ថិ, មហារាជ, តស្មិំ បិណ្ឌបាតេ ទោសោ, ន ច តស្ស សក្កា ទោសំ អារោបេតុ’’ន្តិ។

‘‘ភន្តេ នាគសេន, កេន ការណេន តេ ទ្វេ បិណ្ឌបាតា សមសមផលា សមវិបាកា អតិវិយ អញ្ញេហិ បិណ្ឌបាតេហិ មហប្ផលតរា ច មហានិសំសតរា ចា’’តិ? ‘‘ធម្មានុមជ្ជនសមាបត្តិវសេន, មហារាជ, តេ ទ្វេ បិណ្ឌបាតា សមសមផលា សមវិបាកា អតិវិយ អញ្ញេហិ បិណ្ឌបាតេហិ មហប្ផលតរា ច មហានិសំសតរា ចា’’តិ។

‘‘ភន្តេ នាគសេន, កតមេសំ ធម្មានំ អនុមជ្ជនសមាបត្តិវសេន តេ ទ្វេ បិណ្ឌបាតា សមសមផលា សមវិបាកា អតិវិយ អញ្ញេហិ បិណ្ឌបាតេហិ មហប្ផលតរា ច មហានិសំសតរា ចា’’តិ? ‘‘នវន្នំ, មហារាជ, អនុបុព្ពវិហារសមាបត្តីនំ អនុលោមប្បដិលោមសមាបជ្ជនវសេន តេ ទ្វេ បិណ្ឌបាតា សមសមផលា សមវិបាកា អតិវិយ អញ្ញេហិ បិណ្ឌបាតេហិ មហប្ផលតរា ច មហានិសំសតរា ចា’’តិ។

‘‘ភន្តេ នាគសេន, ទ្វីសុ យេវ ទិវសេសុ អធិមត្តំ តថាគតោ នវានុបុព្ពវិហារសមាបត្តិយោ អនុលោមប្បដិលោមំ សមាបជ្ជី’’តិ? ‘‘អាម, មហារាជា’’តិ។ ‘‘អច្ឆរិយំ, ភន្តេ នាគសេន, អព្ភុតំ ភន្តេ នាគសេន។ យំ ឥមស្មិំ ពុទ្ធក្ខេត្តេ អសទិសំ បរមទានំ, តម្បិ ឥមេហិ ទ្វីហិ បិណ្ឌបាតេហិ អគណិតំ។ អច្ឆរិយំ, ភន្តេ នាគសេន, អព្ភុតំ, ភន្តេ នាគសេន។ យាវ មហន្តា នវានុបុព្ពវិហារសមាបត្តិយោ, យត្រ ហិ នាម នវានុបុព្ពវិហារសមាបត្តិវសេន ទានំ មហប្ផលតរំ ហោតិ មហានិសំសតរញ្ច។ សាធុ, ភន្តេ នាគសេន, ឯវមេតំ តថា សម្បដិច្ឆាមី’’តិ។

បិណ្ឌបាតមហប្ផលបញ្ហោ ឆដ្ឋោ។

៧. ពុទ្ធបូជនបញ្ហោ

៧. ‘‘ភន្តេ នាគសេន, ភាសិតម្បេតំ តថាគតេន ‘អព្យាវដា តុម្ហេ, អានន្ទ, ហោថ តថាគតស្ស សរីរបូជាយា’តិ។ បុន ច ភណិតំ –

‘‘‘បូជេថ នំ បូជនិយស្ស ធាតុំ;
ឯវំ ករា សគ្គមិតោ គមិស្សថា’តិ។

“យទិ, ភន្តេ នាគសេន, តថាគតេន ភណិតំ ‘អព្យាវដា តុម្ហេ, អានន្ទ, ហោថ តថាគតស្ស សរីរបូជាយា’តិ, តេន ហិ ‘បូជេថ នំ បូជនិយស្ស ធាតុំ, ឯវំ ករា សគ្គមិតោ គមិស្សថា’តិ យំ វចនំ, តំ មិច្ឆា។ យទិ តថាគតេន ភណិតំ ‘បូជេថ នំ បូជនិយស្ស ធាតុំ, ឯវំ ករា សគ្គមិតោ គមិស្សថា’តិ, តេន ហិ ‘អព្យាវដា តុម្ហេ អានន្ទ, ហោថ តថាគតស្ស សរីរបូជាយា’តិ តម្បិ វចនំ មិច្ឆា។ អយម្បិ ឧភតោ កោដិកោ បញ្ហោ តវានុប្បត្តោ, សោ តយា និព្ពាហិតព្ពោ”តិ។

“ភាសិតម្បេតំ, មហារាជ, ភគវតា ‘អព្យាវដា តុម្ហេ, អានន្ទ, ហោថ តថាគតស្ស សរីរបូជាយា’តិ, បុន ច ភណិតំ ‘បូជេថ នំ បូជនិយស្ស ធាតុំ, ឯវំ ករា សគ្គមិតោ គមិស្សថា’តិ, តញ្ច បន ន សព្ពេសំ ជិនបុត្តានំ យេវ អារព្ភ ភណិតំ ‘អព្យាវដា តុម្ហេ, អានន្ទ, ហោថ តថាគតស្ស សរីរបូជាយា’តិ។ អកម្មំ ហេតំ, មហារាជ, ជិនបុត្តានំ យទិទំ បូជា, សម្មសនំ សង្ខារានំ, យោនិសោ មនសិការោ, សតិបដ្ឋានានុបស្សនា, អារម្មណសារគ្គាហោ, កិលេសយុទ្ធំ, សទត្ថមនុយុញ្ជនា, ឯតំ ជិនបុត្តានំ ករណីយំ, អវសេសានំ ទេវមនុស្សានំ បូជា ករណីយា។

“យថា, មហារាជ, មហិយា រាជបុត្តានំ ហត្ថិអស្សរថធនុថរុលេខមុទ្ទាសិក្ខាខគ្គមន្តសុតិ- សម្មុតិយុទ្ធយុជ្ឈាបនកិរិយា ករណីយា, អវសេសានំ បុថុវេស្សសុទ្ទានំ កសិ វណិជ្ជា គោរក្ខា ករណីយា, ឯវមេវ ខោ, មហារាជ, អកម្មំ ហេតំ ជិនបុត្តានំ យទិទំ បូជា, សម្មសនំ សង្ខារានំ, យោនិសោ មនសិការោ, សតិបដ្ឋានានុបស្សនា, អារម្មណសារគ្គាហោ, កិលេសយុទ្ធំ, សទត្ថមនុយុញ្ជនា, ឯតំ ជិនបុត្តានំ ករណីយំ, អវសេសានំ ទេវមនុស្សានំ បូជា ករណីយា។

“យថា វា បន, មហារាជ, ព្រាហ្មណមាណវកានំ ឥរុវេទំ យជុវេទំ សាមវេទំ អថព្ពណវេទំ លក្ខណំ ឥតិហាសំ បុរាណំ និឃណ្ឌុ កេដុភំ អក្ខរប្បភេទំ បទំ វេយ្យាករណំ ភាសមគ្គំ ឧប្បាតំ សុបិនំ និមិត្តំ ឆឡង្គំ ចន្ទគ្គាហំ សូរិយគ្គាហំ សុក្ករាហុចរិតំ ឧឡុគ្គហយុទ្ធំ [ឱឡុគ្គហយុទ្ធំ (ក.)] ទេវទុន្ទុភិស្សរំ ឱក្កន្តិ ឧក្កាបាតំ ភូមិកម្មំ [ភូមិកម្បំ (សី. បី.)] ទិសាទាហំ ភុម្មន្តលិក្ខំ ជោតិសំ លោកាយតិកំ សាចក្កំ មិគចក្កំ អន្តរចក្កំ មិស្សកុប្បាទំ សកុណរុតរវិតំ [សកុណរុតំ (សី.)] សិក្ខា ករណីយា, អវសេសានំ បុថុវេស្សសុទ្ទានំ កសិ វណិជ្ជា គោរក្ខា ករណីយា, ឯវមេវ ខោ, មហារាជ, អកម្មំ ហេតំ ជិនបុត្តានំ យទិទំ បូជា, សម្មសនំ សង្ខារានំ, យោនិសោ មនសិការោ, សតិបដ្ឋានានុបស្សនា, អារម្មណសារគ្គាហោ, កិលេសយុទ្ធំ, សទត្ថមនុយុញ្ជនា, ឯតំ ជិនបុត្តានំ ករណីយំ, អវសេសានំ ទេវមនុស្សានំ បូជា ករណីយា, តស្មា, មហារាជ, តថាគតោ ‘មា ឥមេ អកម្មេ យុញ្ជន្តុ, កម្មេ ឥមេ យុញ្ជន្តូ’តិ អាហ ‘អព្យាវដា តុម្ហេ, អានន្ទ, ហោថ តថាគតស្ស សរីរបូជាយា’តិ។ យទេតំ, មហារាជ, តថាគតោ ន ភណេយ្យ, បត្តចីវរម្បិ អត្តនោ បរិយាទាបេត្វា ភិក្ខូ ពុទ្ធបូជំ យេវ ករេយ្យុ”ន្តិ។ “សាធុ, ភន្តេ នាគសេន, ឯវមេតំ តថា សម្បដិច្ឆាមី”តិ។

ពុទ្ធបូជនបញ្ហោ សត្តមោ។

៨. បាទសកលិកាហតបញ្ហោ

៨. “ភន្តេ នាគសេន, តុម្ហេ ភណថ ‘ភគវតោ គច្ឆន្តស្ស អយំ អចេតនា មហាបថវី និន្នំ ឧន្នមតិ, ឧន្នតំ ឱនមតី’តិ, បុន ច ភណថ ‘ភគវតោ បាទោ សកលិកាយ ខតោ’តិ។ យា សា សកលិកា ភគវតោ បាទេ បតិតា, កិស្ស បន សា សកលិកា ភគវតោ បាទា ន និវត្តា។ យទិ, ភន្តេ នាគសេន, ភគវតោ គច្ឆន្តស្ស អយំ អចេតនា មហាបថវី និន្នំ ឧន្នមតិ, ឧន្នតំ ឱនមតិ, តេន ហិ ‘ភគវតោ បាទោ សកលិកាយ ខតោ’តិ យំ វចនំ, តំ មិច្ឆា។ យទិ ភគវតោ បាទោ សកលិកាយ ខតោ, តេន ហិ ‘ភគវតោ គច្ឆន្តស្ស អយំ អចេតនា មហាបថវី និន្នំ ឧន្នមតិ ឧន្នតំ ឱនមតី’តិ តម្បិ វចនំ មិច្ឆា។ អយម្បិ ឧភតោ កោដិកោ បញ្ហោ តវានុប្បត្តោ, សោ តយា និព្ពាហិតព្ពោ”តិ។

“សច្ចំ , មហារាជ, អត្ថេតំ ភគវតោ គច្ឆន្តស្ស អយំ អចេតនា មហាបថវី និន្នំ ឧន្នមតិ ឧន្នតំ ឱនមតិ, ភគវតោ ច បាទោ សកលិកាយ ខតោ, ន ច បន សា សកលិកា អត្តនោ ធម្មតាយ បតិតា, ទេវទត្តស្ស ឧបក្កមេន បតិតា។ ទេវទត្តោ, មហារាជ, ពហូនិ ជាតិសតសហស្សានិ ភគវតិ អាឃាតំ ពន្ធិ, សោ តេន អាឃាតេន ‘មហន្តំ កូដាគារប្បមាណំ បាសាណំ ភគវតោ ឧបរិ បាតេស្សាមី’តិ មុញ្ចិ។ អថ ទ្វេ សេលា បថវិតោ ឧដ្ឋហិត្វា តំ បាសាណំ សម្បដិច្ឆិំសុ, អថ នេសំ សម្បហារេន បាសាណតោ បបដិកា ភិជ្ជិត្វា យេន វា តេន វា បតន្តី ភគវតោ បាទេ បតិតា”តិ។

“យថា ច, ភន្តេ នាគសេន, ទ្វេ សេលា បាសាណំ សម្បដិច្ឆីសុ, តថេវ បបដិកាបិ សម្បដិច្ឆិតព្ពា”តិ? “សម្បដិច្ឆិតម្បិ, មហារាជ, ឥធេកច្ចំ បក្ខុរតិ បសវតិ ន ឋានមុបគច្ឆតិ, យថា, មហារាជ, ឧទកំ បាណិនា គហិតំ អង្គុលន្តរិកាហិ បក្ខុរតិ បសវតិ ន ឋានមុបគច្ឆតិ, ខីរំ តក្កំ មធុំ សប្បិ តេលំ មច្ឆរសំ មំសរសំ បាណិនា គហិតំ អង្គុលន្តរិកាហិ បក្ខុរតិ បសវតិ ន ឋានមុបគច្ឆតិ, ឯវមេវ ខោ, មហារាជ, សម្បដិច្ឆនត្ថំ ឧបគតានំ ទ្វិន្នំ សេលានំ សម្បហារេន បាសាណតោ បបដិកា ភិជ្ជិត្វា យេន វា តេន វា បតន្តី ភគវតោ បាទេ បតិតា។

“យថា វា បន, មហារាជ, សណ្ហសុខុមអណុរជសមំ បុឡិនំ មុដ្ឋិនា គហិតំ អង្គុលន្តរិកាហិ បក្ខុរតិ បសវតិ ន ឋានមុបគច្ឆតិ, ឯវមេវ ខោ, មហារាជ, សម្បដិច្ឆនត្ថំ ឧបគតានំ ទ្វិន្នំ សេលានំ សម្បហារេន បាសាណតោ បបដិកា ភិជ្ជិត្វា យេន វា តេន វា បតន្តី ភគវតោ បាទេ បតិតា។

“យថា វា បន, មហារាជ, កពឡោ មុខេន គហិតោ ឥធេកច្ចស្ស មុខតោ មុច្ចិត្វា បក្ខុរតិ បសវតិ ន ឋានមុបគច្ឆតិ, ឯវមេវ ខោ, មហារាជ, សម្បដិច្ឆនត្ថំ ឧបគតានំ ទ្វិន្នំ សេលានំ សម្បហារេន បាសាណតោ បបដិកា ភិជ្ជិត្វា យេន វា តេន វា បតន្តី ភគវតោ បាទេ បតិតា”តិ។

“ហោតុ, ភន្តេ នាគសេន, សេលេហិ បាសាណោ សម្បដិច្ឆិតោ, អថ បបដិកាយបិ អបចិតិ កាតព្ពា យថេវ មហាបថវិយា”តិ? “ទ្វាទសិមេ, មហារាជ, អបចិតិំ ន ករោន្តិ។ កតមេ ទ្វាទស? រត្តោ រាគវសេន អបចិតិំ ន ករោតិ, ទុដ្ឋោ ទោសវសេន, មូឡ្ហោ មោហវសេន, ឧន្នតោ មានវសេន, និគ្គុណោ អវិសេសតាយ, អតិថទ្ធោ អនិសេធនតាយ, ហីនោ ហីនសភាវតាយ, វចនករោ អនិស្សរតាយ, បាបោ កទរិយតាយ, ទុក្ខាបិតោ បដិទុក្ខាបនតាយ, លុទ្ធោ លោភាភិភូតតាយ, អាយូហិតោ អត្ថសាធនតាយ [អត្ថសាធនេន (ស្យា. បី. ក.)] អបចិតិំ ន ករោតិ។ ឥមេ ខោ មហារាជ ទ្វាទស អបចិតិំ ន ករោន្តិ។ សា ច បន បបដិកា បាសាណសម្បហារេន ភិជ្ជិត្វា អនិមិត្តកតទិសា យេន វា តេន វា បតមានា ភគវតោ បាទេ បតិតា។

“យថា វា បន, មហារាជ, សណ្ហសុខុមអណុរជោ អនិលពលសមាហតោ អនិមិត្តកតទិសោ យេន វា តេន វា អភិកិរតិ, ឯវមេវ ខោ, មហារាជ, សា បបដិកា បាសាណសម្បហារេន ភិជ្ជិត្វា អនិមិត្តកតទិសា យេន វា តេន វា បតមានា ភគវតោ បាទេ បតិតា។ យទិ បន, មហារាជ, សា បបដិកា បាសាណតោ វិសុំ ន ភវេយ្យ, តម្បិ តេ សេលា បាសាណបបដិកំ ឧប្បតិត្វា គណ្ហេយ្យុំ។ ឯសា បន, មហារាជ, បបដិកា ន ភូមដ្ឋា ន អាកាសដ្ឋា, បាសាណសម្បហារវេគេន ភិជ្ជិត្វា អនិមិត្តកតទិសា យេន វា តេន វា បតមានា ភគវតោ បាទេ បតិតា។

“យថា វា បន, មហារាជ, វាតមណ្ឌលិកាយ ឧក្ខិត្តំ បុរាណបណ្ណំ អនិមិត្តកតទិសំ យេន វា តេន វា បតតិ, ឯវមេវ ខោ, មហារាជ, ឯសា បបដិកា បាសាណសម្បហារវេគេន អនិមិត្តកតទិសា យេន វា តេន វា បតមានា ភគវតោ បាទេ បតិតា។ អបិ ច, មហារាជ, អកតញ្ញុស្ស កទរិយស្ស ទេវទត្តស្ស ទុក្ខានុភវនាយ បបដិកា ភគវតោ បាទេ បតិតា”តិ។ “សាធុ, ភន្តេ នាគសេន, ឯវមេតំ តថា សម្បដិច្ឆាមី”តិ។

បាទសកលិកាហតបញ្ហោ អដ្ឋមោ។

៩. អគ្គគ្គសមណបញ្ហោ

៩. “ភន្តេ នាគសេន, ភាសិតម្បេតំ ភគវតា ‘អាសវានំ ខយា សមណោ ហោតី’តិ។ បុន ច ភណិតំ –

“‘ចតុព្ភិ ធម្មេហិ សមង្គិភូតំ, តំ វេ នរំ សមណំ អាហុ លោកេ’តិ។

តត្រិមេ ចត្តារោ ធម្មា ខន្តិ អប្បាហារតា រតិវិប្បហានំ អាកិញ្ចញ្ញំ។ សព្ពានិ បនេតានិ អបរិក្ខីណាសវស្ស សកិលេសស្សេវ ហោន្តិ។ យទិ, ភន្តេ នាគសេន, អាសវានំ ខយា សមណោ ហោតិ, តេន ហិ ‘ចតុព្ភិ ធម្មេហិ សមង្គិភូតំ, តំ វេ នរំ សមណំ អាហុ លោកេ’តិ យំ វចនំ, តំ មិច្ឆា។ យទិ ចតុព្ភិ ធម្មេហិ សមង្គិភូតោ សមណោ ហោតិ, តេន ហិ ‘អាសវានំ ខយា សមណោ ហោតី’តិ តម្បិ វចនំ មិច្ឆា, អយម្បិ ឧភតោ កោដិកោ បញ្ហោ តវានុប្បត្តោ, សោ តយា និព្ពាហិតព្ពោ”តិ។

“ភាសិតម្បេតំ, មហារាជ, ភគវតា ‘អាសវានំ ខយា សមណោ ហោតី’តិ។ បុន ច ភណិតំ ‘ចតុព្ភិ ធម្មេហិ សមង្គិភូតំ, តំ វេ នរំ សមណំ អាហុ លោកេ’តិ។ តទិទំ, មហារាជ, វចនំ តេសំ តេសំ បុគ្គលានំ គុណវសេន

ភណិតំ ‘ចតុព្ភិ ធម្មេហិ សមង្គិភូតំ, តំ វេ នរំ សមណំ អាហុ លោកេ’តិ, ឥទំ បន និរវសេសវចនំ ‘អាសវានំ ខយា សមណោ ហោតី’តិ។

“អបិ ច, មហារាជ, យេ កេចិ កិលេសូបសមាយ បដិបន្នា, តេ សព្ពេ ឧបាទាយុបាទាយ សមណោ ខីណាសវោ អគ្គមក្ខាយតិ។ យថា, មហារាជ, យានិ កានិចិ ជលជថលជបុប្ផានិ, វស្សិកំ តេសំ អគ្គមក្ខាយតិ, អវសេសានិ យានិ កានិចិ វិវិធានិ បុប្ផជាតានិ, សព្ពានិ តានិ បុប្ផានិ យេវ, ឧបាទាយុបាទាយ បន វស្សិកំ យេវ បុប្ផំ ជនស្ស បត្ថិតំ បិហយិតំ។ ឯវមេវ ខោ, មហារាជ, យេ កេចិ កិលេសូបសមាយ បដិបន្នា, តេ សព្ពេ ឧបាទាយុបាទាយ សមណោ ខីណាសវោ អគ្គមក្ខាយតិ។

“យថា វា បន, មហារាជ, សព្ពធញ្ញានំ សាលិ អគ្គមក្ខាយតិ, យា កាចិ អវសេសា វិវិធា ធញ្ញជាតិយោ, តា សព្ពា ឧបាទាយុបាទាយ ភោជនានិ សរីរយាបនាយ, សាលិ យេវ តេសំ អគ្គមក្ខាយតិ។ ឯវមេវ ខោ, មហារាជ, យេ កេចិ កិលេសូបសមាយ បដិបន្នា, តេ សព្ពេ ឧបាទាយុបាទាយ សមណោ ខីណាសវោ អគ្គមក្ខាយតី”តិ។ “សាធុ, ភន្តេ នាគសេន, ឯវមេតំ តថា សម្បដិច្ឆាមី”តិ។

អគ្គគ្គសមណបញ្ហោ នវមោ។

១០. វណ្ណភណនបញ្ហោ

១០. “ភន្តេ នាគសេន, ភាសិតម្បេតំ ភគវតា ‘មមំ វា, ភិក្ខវេ, បរេ វណ្ណំ ភាសេយ្យុំ, ធម្មស្ស វា, សង្ឃស្ស វា វណ្ណំ ភាសេយ្យុំ, តត្រ តុម្ហេហិ ន អានន្ទោ, ន សោមនស្សំ, ន ចេតសោ ឧប្បិលាវិតត្តំ ករណីយ’ន្តិ បុន ច តថាគតោ សេលស្ស ព្រាហ្មណស្ស យថាភុច្ចេ វណ្ណេ ភញ្ញមានេ អានន្ទិតោ សុមនោ ឧប្បិលាវិតោ ភិយ្យោ ឧត្តរិ សកគុណំ បកិត្តេសិ –

“‘រាជាហមស្មិ សេលាតិ, ធម្មរាជា អនុត្តរោ;
ធម្មេន ចក្កំ វត្តេមិ, ចក្កំ អប្បដិវត្តិយ’ន្តិ [ម. និ. ២.៣៩៩]។

“យទិ, ភន្តេ នាគសេន, ភគវតា ភណិតំ ‘មមំ វា, ភិក្ខវេ, បរេ វណ្ណំ ភាសេយ្យុំ, ធម្មស្ស វា សង្ឃស្ស វា វណ្ណំ ភាសេយ្យុំ, តត្រ តុម្ហេហិ ន អានន្ទោ, ន សោមនស្សំ, ន ចេតសោ ឧប្បិលាវិតត្តំ ករណីយ’ន្តិ, តេន ហិ សេលស្ស ព្រាហ្មណស្ស យថាភុច្ចេ វណ្ណេ ភញ្ញមានេ អានន្ទិតោ សុមនោ ឧប្បិលាវិតោ ភិយ្យោ ឧត្តរិ សកគុណំ បកិត្តេសីតិ យំ វចនំ, តំ មិច្ឆា។ យទិ សេលស្ស ព្រាហ្មណស្ស យថាភុច្ចេ វណ្ណេ ភញ្ញមានេ អានន្ទិតោ សុមនោ ឧប្បិលាវិតោ ភិយ្យោ ឧត្តរិ សកគុណំ បកិត្តេសិ, តេន ហិ ‘មមំ វា, ភិក្ខវេ, បរេ វណ្ណំ ភាសេយ្យុំ, ធម្មស្ស វា សង្ឃស្ស វា វណ្ណំ ភាសេយ្យុំ, តត្រ តុម្ហេហិ ន អានន្ទោ, ន សោមនស្សំ, ន ចេតសោ ឧប្បិលាវិតត្តំ ករណីយ’ន្តិ តម្បិ វចនំ មិច្ឆា។ អយម្បិ ឧភតោ កោដិកោ បញ្ហោ តវានុប្បត្តោ, សោ តយា និព្ពាហិតព្ពោ”តិ។

“ភាសិតម្បេតំ , មហារាជ, ភគវតា ‘មមំ វា, ភិក្ខវេ, បរេ វណ្ណំ ភាសេយ្យុំ, ធម្មស្ស វា សង្ឃស្ស វា វណ្ណំ ភាសេយ្យុំ, តត្រ តុម្ហេហិ ន អានន្ទោ, ន សោមនស្សំ, ន ចេតសោ ឧប្បិលាវិតត្តំ ករណីយ’ន្តិ។ សេលស្ស ច ព្រាហ្មណស្ស យថាភុច្ចេ វណ្ណេ ភញ្ញមានេ ភិយ្យោ ឧត្តរិ សកគុណំ បកិត្តិតំ –

“‘រាជាហមស្មិ សេលាតិ, ធម្មរាជា អនុត្តរោ;
ធម្មេន ចក្កំ វត្តេមិ, ចក្កំ អប្បដិវត្តិយ’ន្តិ។

“បឋមំ, មហារាជ, ភគវតា ធម្មស្ស សភាវសរសលក្ខណំ សភាវំ អវិតថំ ភូតំ តច្ឆំ តថត្ថំ បរិទីបយមានេន ភណិតំ ‘មមំ វា ភិក្ខវេ, បរេ វណ្ណំ ភាសេយ្យុំ, ធម្មស្ស វា សង្ឃស្ស វា វណ្ណំ ភាសេយ្យុំ, តត្រ តុម្ហេហិ ន អានន្ទោ, ន សោមនស្សំ, ន ចេតសោ ឧប្បិលាវិតត្តំ ករណីយ’ន្តិ។ យំ បន ភគវតា សេលស្ស ព្រាហ្មណស្ស យថាភុច្ចេ វណ្ណេ ភញ្ញមានេ ភិយ្យោ ឧត្តរិ សកគុណំ បកិត្តិតំ ‘រាជាហមស្មិ សេលាតិ, ធម្មរាជា អនុត្តរោ’តិ តំ ន លាភហេតុ, ន យសហេតុ, ន អត្តហេតុ, ន បក្ខហេតុ, ន អន្តេវាសិកម្យតាយ, អថ ខោ អនុកម្បាយ ការុញ្ញេន ហិតវសេន ឯវំ ឥមស្ស ធម្មាភិសមយោ ភវិស្សតិ តិណ្ណញ្ច មាណវកសតានន្តិ, ឯវំ ភិយ្យោ ឧត្តរិ សកគុណំ ភណិតំ ‘រាជាហមស្មិ សេលាតិ, ធម្មរាជា អនុត្តរោ’តិ។ “សាធុ, ភន្តេ នាគសេន, ឯវមេតំ តថា សម្បដិច្ឆាមី”តិ។

វណ្ណភណនបញ្ហោ ទសមោ។

១១. អហឹសានិគ្គហបញ្ហោ

១១. “ភន្តេ នាគសេន, ភាសិតម្បេតំ ភគវតា ‘អហឹសយំ បរំ លោកេ, បិយោ ហោហិសិ មាមកោ’តិ។ បុន ច ភណិតំ ‘និគ្គណ្ហេ និគ្គហារហំ, បគ្គណ្ហេ បគ្គហារហ’ន្តិ។ និគ្គហោ នាម, ភន្តេ នាគសេន, ហត្ថច្ឆេទោ បាទច្ឆេទោ វធោ ពន្ធនំ ការណា មារណំ សន្តតិវិកោបនំ, ន ឯតំ វចនំ ភគវតោ យុត្តំ, ន ច ភគវា អរហតិ ឯតំ វចនំ វត្តុំ។ យទិ, ភន្តេ នាគសេន, ភគវតា ភណិតំ ‘អហឹសយំ បរំ លោកេ, បិយោ ហោហិសិ មាមកោ”តិ, តេន ហិ “និគ្គណ្ហេ និគ្គហារហំ, បគ្គណ្ហេ បគ្គហារហ”ន្តិ យំ វចនំ, តំ មិច្ឆា។ យទិ តថាគតេន ភណិតំ “និគ្គណ្ហេ និគ្គហារហំ, បគ្គណ្ហេ បគ្គហារហ”ន្តិ, តេន ហិ “អហឹសយំ បរំ លោកេ, បិយោ ហោហិសិ មាមកោ”តិ តម្បិ វចនំ មិច្ឆា។ អយម្បិ ឧភតោ កោដិកោ បញ្ហោ តវានុប្បត្តោ, សោ តយា និព្ពាហិតព្ពោ”តិ។

“ភាសិតម្បេតំ, មហារាជ, ភគវតា ‘អហឹសយំ បរំ លោកេ, បិយោ ហោហិសិ មាមកោ’តិ, ភណិតញ្ច ‘និគ្គណ្ហេ និគ្គហារហំ, បគ្គណ្ហេ បគ្គហារហ’ន្តិ ។ ‘អហឹសយំ បរំ លោកេ, បិយោ ហោហិសិ មាមកោ’តិ សព្ពេសំ, មហារាជ, តថាគតានំ អនុមតំ ឯតំ, ឯសា អនុសិដ្ឋិ, ឯសា ធម្មទេសនា, ធម្មោ ហិ, មហារាជ, អហឹសាលក្ខណោ, សភាវវចនំ ឯតំ។ យំ បន, មហារាជ, តថាគតោ អាហ ‘និគ្គណ្ហេ និគ្គហារហំ, បគ្គណ្ហេ បគ្គហារហ’ន្តិ, ភាសា ឯសា, ឧទ្ធតំ, មហារាជ, ចិត្តំ និគ្គហេតព្ពំ, លីនំ ចិត្តំ បគ្គហេតព្ពំ។ អកុសលំ ចិត្តំ និគ្គហេតព្ពំ, កុសលំ ចិត្តំ បគ្គហេតព្ពំ។ អយោនិសោ មនសិការោ និគ្គហេតព្ពោ, យោនិសោ មនសិការោ បគ្គហេតព្ពោ។ មិច្ឆាបដិបន្នោ និគ្គហេតព្ពោ, សម្មាបដិបន្នោ បគ្គហេតព្ពោ។ អនរិយោ និគ្គហេតព្ពោ អរិយោ បគ្គហេតព្ពោ។ ចោរោ និគ្គហេតព្ពោ, អចោរោ បគ្គហេតព្ពោ”តិ។

“ហោតុ, ភន្តេ នាគសេន, ឥទានិ ត្វំ បច្ចាគតោសិ មម វិសយំ, យមហំ បុច្ឆាមិ, សោ មេ អត្ថោ ឧបគតោ។ ចោរោ បន, ភន្តេ នាគសេន, និគ្គណ្ហន្តេន កថំ និគ្គហេតព្ពោ”តិ? “ចោរោ, មហារាជ, និគ្គណ្ហន្តេន ឯវំ និគ្គហេតព្ពោ, បរិភាសនីយោ បរិភាសិតព្ពោ, ទណ្ឌនីយោ ទណ្ឌេតព្ពោ, បព្ពាជនីយោ បព្ពាជេតព្ពោ, ពន្ធនីយោ ពន្ធិតព្ពោ, ឃាតនីយោ ឃាតេតព្ពោ”តិ។ “យំ បន, ភន្តេ នាគសេន, ចោរានំ ឃាតនំ, តំ តថាគតានំ អនុមត”ន្តិ? “ន ហិ, មហារាជា”តិ។ “កិស្ស បន ចោរោ អនុសាសនីយោ អនុមតោ តថាគតាន”ន្តិ? “យោ សោ, មហារាជ, ឃាតីយតិ, ន សោ តថាគតានំ អនុមតិយា ឃាតីយតិ, សយំកតេន សោ ឃាតីយតិ, អបិ ច ធម្មានុសិដ្ឋិយា អនុសាសីយតិ, សក្កា បន, មហារាជ, តយា បុរិសំ អការកំ អនបរាធំ វីថិយំ ចរន្តំ គហេត្វា ឃាតយិតុ”ន្តិ? “ន សក្កា, ភន្តេ”តិ។ “កេន ការណេន, មហារាជា”តិ? “អការកត្តា, ភន្តេ”តិ។ “ឯវមេវ ខោ, មហារាជ, ន ចោរោ តថាគតានំ អនុមតិយា ហញ្ញតិ, សយំកតេន សោ ហញ្ញតិ, កឹ បនេត្ថ អនុសាសកោ កិញ្ចិ ទោសំ អាបជ្ជតី”តិ? “ន ហិ ភន្តេ”តិ។ “តេន ហិ, មហារាជ, តថាគតានំ អនុសិដ្ឋិ សម្មានុសិដ្ឋិ ហោតី”តិ។ “សាធុ, ភន្តេ នាគសេន, ឯវមេតំ តថា សម្បដិច្ឆាមី”តិ។

អហឹសានិគ្គហបញ្ហោ ឯកាទសមោ។

១២. ភិក្ខុបណាមិតបញ្ហោ

១២. “ភន្តេ នាគសេន, ភាសិតម្បេតំ ភគវតា ‘អក្កោធនោ វិគតខិលោហមស្មី’តិ, បុន ច តថាគតោ ថេរេ សារិបុត្តមោគ្គល្លានេ សបរិសេ បណាមេសិ, កឹ នុ ខោ, ភន្តេ នាគសេន, តថាគតោ កុបិតោ បរិសំ បណាមេសិ, ឧទាហុ តុដ្ឋោ បណាមេសិ, ឯតំ តាវ ជានាហិ ឥមំ នាមាតិ? យទិ, ភន្តេ នាគសេន, កុបិតោ បរិសំ បណាមេសិ, តេន ហិ តថាគតស្ស កោធោ អប្បដិវត្តិតោ, យទិ តុដ្ឋោ បណាមេសិ, តេន ហិ អវត្ថុស្មឹ អជានន្តេន បណាមិតា។ អយម្បិ ឧភតោ កោដិកោ បញ្ហោ តវានុប្បត្តោ, សោ តយា និព្ពាហិតព្ពោ”តិ។

“ភាសិតម្បេតំ, មហារាជ, ភគវតា ‘អក្កោធនោ វិគតខិលោហមស្មី’តិ, បណាមិតា ច ថេរា សារិបុត្តមោគ្គល្លានា សបរិសា, តញ្ច បន ន កោបេន, ឥធ, មហារាជ, កោចិទេវ បុរិសោ មហាបថវិយា មូលេ វា ខាណុកេ វា បាសាណេ វា កឋលេ វា វិសមេ វា ភូមិភាគេ ខលិត្វា បតតិ, អបិ នុ ខោ, មហារាជ, មហាបថវី កុបិតា តំ បាតេតី”តិ? “ន ហិ, ភន្តេ, នត្ថិ មហាបថវិយា កោបោ វា បសាទោ វា, អនុនយប្បដិឃវិប្បមុត្តា មហាបថវី, សយមេវ សោ អលសោ ខលិត្វា បតិតោតិ។ ឯវមេវ ខោ, មហារាជ, នត្ថិ តថាគតានំ កោបោ វា បសាទោ វា, អនុនយប្បដិឃវិប្បមុត្តា តថាគតា អរហន្តោ សម្មាសម្ពុទ្ធា, អថ ខោ សយំ កតេនេវ តេ អត្តនោ អបរាធេន បណាមិតា។

“ឥធ បន, មហារាជ, មហាសមុទ្ទោ ន មតេន កុណបេន សំវសតិ, យំ ហោតិ មហាសមុទ្ទេ មតំ កុណបំ, តំ ខិប្បមេវ និច្ឆុភតិ ថលំ ឧស្សារេតិ។ អបិ នុ ខោ, មហារាជ, មហាសមុទ្ទោ កុបិតោ តំ កុណបំ និច្ឆុភតី”តិ? “ន ហិ, ភន្តេ, នត្ថិ មហាសមុទ្ទស្ស កោបោ វា បសាទោ វា, អនុនយប្បដិឃវិប្បមុត្តោ មហាសមុទ្ទោ”តិ។ “ឯវមេវ ខោ, មហារាជ, នត្ថិ តថាគតានំ កោបោ វា បសាទោ វា, អនុនយប្បដិឃវិប្បមុត្តា តថាគតា អរហន្តោ សម្មាសម្ពុទ្ធា, អថ ខោ សយំ កតេនេវ តេ អត្តនោ អបរាធេន បណាមិតា។

“យថា, មហារាជ, បថវិយា ខលិតោ បតីយតិ, ឯវំ ជិនសាសនវរេ ខលិតោ បណាមីយតិ។ យថា, មហារាជ, សមុទ្ទេ មតំ កុណបំ និច្ឆុភីយតិ , ឯវំ ជិនសាសនវរេ ខលិតោ បណាមីយតិ។ យំ បន តេ, មហារាជ, តថាគតោ បណាមេសិ, តេសំ អត្ថកាមោ ហិតកាមោ សុខកាមោ វិសុទ្ធិកាមោ ‘ឯវំ ឥមេ ជាតិជរាព្យាធិមរណេហិ បរិមុច្ចិស្សន្តី’តិ បណាមេសី”តិ។ “សាធុ, ភន្តេ នាគសេន, ឯវមេតំ តថា សម្បដិច្ឆាមី”តិ។

ភិក្ខុបណាមិតបញ្ហោ ទ្វាទសមោ។

បណាមិតវគ្គោ តតិយោ។

ឥមស្មិំ វគ្គេ ទ្វាទស បញ្ហា។

៤. សព្ពញ្ញុតញាណវគ្គោ

១. ឥទ្ធិកម្មវិបាកបញ្ហោ

១. “ភន្តេ នាគសេន, ភាសិតម្បេតំ ភគវតា ‘ឯតទគ្គំ, ភិក្ខវេ, មម សាវកានំ ភិក្ខូនំ ឥទ្ធិមន្តានំ យទិទំ មហាមោគ្គល្លានោ’តិ។ បុន ច កិរ សោ លគុឡេហិ បរិបោថិតោ ភិន្នសីសោ សញ្ចុណ្ណិតដ្ឋិមំសធមនិឆិន្នបរិគត្តោ បរិនិព្ពុតោ [ធមនិមជ្ជបរិកត្តោ (សី. បី.), ធម្មនិមិញ្ជបរិកត្តោ (ស្យា.)]។ យទិ, ភន្តេ នាគសេន, ថេរោ មហាមោគ្គល្លានោ ឥទ្ធិយា កោដឹ គតោ, តេន ហិ លគុឡេហិ បោថិតោ បរិនិព្ពុតោតិ យំ វចនំ, តំ មិច្ឆា។ យទិ លគុឡេហិ បរិបោថិតោ បរិនិព្ពុតោ, តេន ហិ ឥទ្ធិយា កោដឹ គតោតិ តម្បិ វចនំ មិច្ឆា។ កឹ ន សមត្ថោ ឥទ្ធិយា អត្តនោ ឧបឃាតំ អបនយិតុំ, សទេវកស្សបិ លោកស្ស បដិសរណំ ភវិតុំ អរហោតិ? អយម្បិ ឧភតោ កោដិកោ បញ្ហោ តវានុប្បត្តោ, សោ តយា និព្ពាហិតព្ពោ”តិ។

“ភាសិតម្បេតំ, មហារាជ, ភគវតា ‘ឯតទគ្គំ, ភិក្ខវេ, មម សាវកានំ ភិក្ខូនំ ឥទ្ធិមន្តានំ យទិទំ មហាមោគ្គល្លានោ’តិ។ អាយស្មា ច មហាមោគ្គល្លានោ លគុឡហតោ បរិនិព្ពុតោ, តញ្ច បន កម្មាធិគ្គហិតេនា”តិ។

“ននុ, ភន្តេ នាគសេន, ឥទ្ធិមតោ ឥទ្ធិវិសយោបិ កម្មវិបាកោបិ ទ្វេ អចិន្តិយា, អចិន្តិយេន អចិន្តិយំ អបនយិតព្ពំ។ យថា នាម, ភន្តេ, កេចិ ផលកាមា កបិត្ថេន កបិត្ថំ បោថេន្តិ, អម្ពេន អម្ពំ បោថេន្តិ, ឯវមេវ ខោ, ភន្តេ នាគសេន, អចិន្តិយេន អចិន្តិយំ បោថយិត្វា អបនេតព្ព”ន្តិ? “អចិន្តិយានម្បិ, មហារាជ, ឯកំ អធិមត្តំ ពលវតរំ, យថា, មហារាជ, មហិយា រាជានោ ហោន្តិ សមជច្ចា, សមជច្ចានម្បិ តេសំ ឯកោ សព្ពេ អភិភវិត្វា អាណំ បវត្តេតិ។ ឯវមេវ ខោ, មហារាជ, តេសំ អចិន្តិយានំ កម្មវិបាកំ យេវ អធិមត្តំ ពលវតរំ, កម្មវិបាកំ យេវ សព្ពេ អភិភវិយ អាណំ បវត្តេតិ, កម្មាធិគ្គហិតស្ស អវសេសា កិរិយា ឱកាសំ ន លភន្តិ។

“ឥធ បន, មហារាជ, កោចិ បុរិសោ កិស្មិញ្ចិទេវ បករណេ អបរជ្ឈតិ, ន តស្ស មាតា វា បិតា វា ភគិនី វា ភាតរោ វា សខី វា សហាយកា វា [ភគិនិភាតរោ វា សខិសហាយកា វា (សី. បី. ក.)] តាយន្តិ, អថ ខោ រាជា យេវ តត្ថ អភិភវិយ អាណំ បវត្តេតិ។ កឹ តត្ថ ការណំ? អបរាធិកតា។ ឯវមេវ ខោ, មហារាជ, តេសំ អចិន្តិយានំ កម្មវិបាកំ យេវ អធិមត្តំ ពលវតរំ, កម្មវិបាកំ យេវ សព្ពេ អភិភវិយ អាណំ បវត្តេតិ, កម្មាធិគ្គហិតស្ស អវសេសា កិរិយា ឱកាសំ ន លភន្តិ។

“យថា វា បន, មហារាជ, មហិយា ទវឌាហេ សមុដ្ឋិតេ ឃដសហស្សម្បិ ឧទកំ ន សក្កោតិ និព្ពាបេតុំ, អថ ខោ អគ្គិ យេវ តត្ថ អភិភវិយ អាណំ បវត្តេតិ។ កឹ តត្ថ ការណំ? ពលវតា តេជស្ស។ ឯវមេវ ខោ, មហារាជ, តេសំ អចិន្តិយានំ កម្មវិបាកំ យេវ អធិមត្តំ ពលវតរំ, កម្មវិបាកំ យេវ សព្ពេ អភិភវិយ អាណំ បវត្តេតិ, កម្មាធិគ្គហិតស្ស អវសេសា កិរិយា ឱកាសំ ន លភន្តិ, តស្មា, មហារាជ, អាយស្មតោ មហាមោគ្គល្លានស្ស

កម្មាធិក្កហិតស្ស លកុឡោហិ បោថិយមានស្ស ឥទ្ធិយា សមន្នាហារោ នាហោសី”តិ។ “សាធុ, ភន្តេ នាគសេន, ឯវមេតំ តថា សម្បដិច្ឆាមី”តិ។

ឥទ្ធិកម្មវិបាកបញ្ហោ បឋមោ។

២. ធម្មវិនយបដិច្ឆន្នាបដិច្ឆន្នបញ្ហោ

២. “ភន្តេ នាគសេន, ភាសិតម្បេតំ ភគវតា ‘តថាគតប្បវេទិតោ, ភិក្ខវេ, ធម្មវិនយោ វិវដោ វិរោចតិ នោ បដិច្ឆន្នោ’តិ។ បុន ច បាតិមោក្ខុទ្ទេសោ កេវលញ្ច វិនយបិដកំ បិហិតំ បដិច្ឆន្នំ។ យទិ, ភន្តេ នាគសេន, ជិនសាសនេ យុត្តំ វា បត្តំ វា សមយំ លភេថ, វិនយបណ្ណត្តិ វិវដា សោភេយ្យ។ កេន ការណេន? កេវលំ តត្ថ សិក្ខាសំយមោ និយមោ សីលគុណអាចារបណ្ណត្តិ អត្ថរសោ ធម្មរសោ វិមុត្តិរសោ។ យទិ, ភន្តេ នាគសេន, ភគវតា ភណិតំ ‘តថាគតប្បវេទិតោ, ភិក្ខវេ, ធម្មវិនយោ វិវដោ វិរោចតិ នោ បដិច្ឆន្នោ’តិ, តេន ហិ ‘បាតិមោក្ខុទ្ទេសោ កេវលញ្ច វិនយបិដកំ បិហិតំ បដិច្ឆន្ន’ន្តិ យំ វចនំ, តំ មិច្ឆា។ យទិ បាតិមោក្ខុទ្ទេសោ កេវលញ្ច វិនយបិដកំ បិហិតំ បដិច្ឆន្នំ, តេន ហិ ‘តថាគតប្បវេទិតោ, ភិក្ខវេ, ធម្មវិនយោ វិវដោ វិរោចតិ នោ បដិច្ឆន្នោ’តិ តម្បិ វចនំ មិច្ឆា។ អយម្បិ ឧភតោ កោដិកោ បញ្ហោ តវានុប្បត្តោ, សោ តយា និព្ពាហិតព្ពោ”តិ។

“ភាសិតម្បេតំ , មហារាជ, ភគវតា ‘តថាគតប្បវេទិតោ, ភិក្ខវេ, ធម្មវិនយោ វិវដោ វិរោចតិ នោ បដិច្ឆន្នោ’តិ។ បុន ច បាតិមោក្ខុទ្ទេសោ កេវលញ្ច វិនយបិដកំ បិហិតំ បដិច្ឆន្នំ, តញ្ច បន ន សព្ពេសំ, សីមំ កត្វា បិហិតំ។

“តិវិធេន, មហារាជ, ភគវតា បាតិមោក្ខុទ្ទេសោ សីមំ កត្វា បិហិតោ, បុព្ពកានំ តថាគតានំ វំសវសេន បាតិមោក្ខុទ្ទេសោ សីមំ កត្វា បិហិតោ, ធម្មស្ស គរុកត្តា បិហិតោ, ភិក្ខុភូមិយា គរុកត្តា បិហិតោ។

“កថំ បុព្ពកានំ តថាគតានំ វំសវសេន បាតិមោក្ខុទ្ទេសោ សីមំ កត្វា បិហិតោ, ឯសោ វំសោ, មហារាជ, សព្ពេសំ បុព្ពកានំ តថាគតានំ យទិទំ ភិក្ខុមជ្ឈេ បាតិមោក្ខុទ្ទេសោ អវសេសានំ បិហិតោ។ យថា, មហារាជ, ខត្តិយានំ ខត្តិយមាយា ខត្តិយេសុ យេវ ចរតិ, ឯវមេតំ ខត្តិយានំ លោកស្ស បវេណី អវសេសានំ បិហិតា។ ឯវមេវ ខោ, មហារាជ, ឯសោ វំសោ សព្ពេសំ បុព្ពកានំ តថាគតានំ យទិទំ ភិក្ខុមជ្ឈេ បាតិមោក្ខុទ្ទេសោ អវសេសានំ បិហិតោ។

“យថា វា បន, មហារាជ, មហិយា គណា វត្តន្តិ, សេយ្យថិទំ, មល្លា អតោណា បព្ពតា ធម្មគិរិយា ព្រហ្មគិរិយា នដកា នច្ចកា លង្ឃកា បិសាចា មណិភទ្ទា បុណ្ណភទ្ទា ចន្ទិមសូរិយា សិរិទេវតា កាលិទេវតា, សិវា វសុទេវា ឃនិកា អសិបាសា ភទ្ទិបុត្តាតិ, តេសំ តេសំ រហស្សំ តេសុ តេសុ គណេសុ យេវ ចរតិ, អវសេសានំ បិហិតំ។ ឯវមេវ ខោ, មហារាជ, ឯសោ វំសោ សព្ពេសំ បុព្ពកានំ តថាគតានំ យទិទំ ភិក្ខុមជ្ឈេ បាតិមោក្ខុទ្ទេសោ អវសេសានំ បិហិតោ។ ឯវំ បុព្ពកានំ តថាគតានំ វំសវសេន បាតិមោក្ខុទ្ទេសោ សីមំ កត្វា បិហិតោ។

“កថំ ធម្មស្ស គរុកត្តា បាតិមោក្ខុទ្ទេសោ សីមំ កត្វា បិហិតោ? ធម្មោ, មហារាជ, គរុកោ ភារិយោ, តត្ថ សម្មត្តការី អញ្ញំ អារាធេតិ, តំ តត្ថ បរម្បរាសម្មត្តការិតាយ បាបុណាតិ, ន តំ តត្ថ បរម្បរាសម្មត្តការិតាយ បាបុណាតិ, មា ចាយំ សារធម្មោ វរធម្មោ អសម្មត្តការីនំ ហត្ថគតោ ឱញ្ញាតោ អវញ្ញាតោ ហីឡិតោ ខីឡិតោ គរហិតោ ភវតុ, មា ចាយំ សារធម្មោ វរធម្មោ ទុជ្ជនគតោ ឱញ្ញាតោ អវញ្ញាតោ ហីឡិតោ ខីឡិតោ គរហិតោ ភវតូតិ។ ឯវំ ធម្មស្ស គរុកត្តា បាតិមោក្ខុទ្ទេសោ សីមំ កត្វា បិហិតោ។

“យថា, មហារាជ, សារវរបវរអភិជាតជាតិមន្តរត្តលោហិតចន្ទនំ នាម សវរបុរមនុគតំ ឱញ្ញាតំ អវញ្ញាតំ ហីឡិតំ ខីឡិតំ គរហិតំ ភវតិ, ឯវមេវ ខោ, មហារាជ, មា ចាយំ សារធម្មោ វរធម្មោ បរម្បរាអសម្មត្តការីនំ ហត្ថគតោ ឱញ្ញាតោ អវញ្ញាតោ ហីឡិតោ ខីឡិតោ គរហិតោ ភវតុ, មា ចាយំ សារធម្មោ វរធម្មោ ទុជ្ជនគតោ ឱញ្ញាតោ អវញ្ញាតោ ហីឡិតោ ខីឡិតោ គរហិតោ ភវតូតិ។ ឯវំ ធម្មស្ស គរុកត្តា បាតិមោក្ខុទ្ទេសោ សីមំ កត្វា បិហិតោ ។

“កថំ ភិក្ខុភូមិយា គរុកត្តា បាតិមោក្ខុទ្ទេសោ សីមំ កត្វា បិហិតោ, ភិក្ខុភាវោ ខោ, មហារាជ, លោកេ អតុលិយោ អប្បមាណោ អនគ្ឃិយោ, ន សក្កា កេនចិ អគ្ឃាបេតុំ តុលេតុំ បរិមេតុំ, មាយំ ឯវរូបេ ភិក្ខុភាវេ ឋិតោ លោកេន សមសមោ ភវតូតិ ភិក្ខូនំ យេវ អន្តរេ បាតិមោក្ខុទ្ទេសោ ចរតិ។ យថា, មហារាជ, លោកេ វរបវរ

ភណ្ឌំ វត្ថុំ វា អត្ថរណំ វា គជតុរង្គរថសុវណ្ណរជតមណិមុត្តាឥត្ថិរតនាទីនិ វា វិជិតកម្មសូរា វា [និជ្ជិតកម្មសូរា វា (សី. បី.)] សព្ពេ តេ រាជានមុបគច្ឆន្តិ, ឯវមេវ ខោ, មហារាជ, យាវតា លោកេ [លោកេ សិក្ខា (សី. បី.)] សុគតាគមបរិយត្តិអាចារសំយមសីលសំវរគុណា, សព្ពេ តេ ភិក្ខុសង្ឃមុបគតា ភវន្តិ។ ឯវំ ភិក្ខុភូមិយា គរុកត្តា បាតិមោក្ខុទ្ទេសោ សីមំ កត្វា បិហិតោ’’តិ។ ‘‘សាធុ, ភន្តេ នាគសេន, ឯវមេតំ តថា សម្បដិច្ឆាមី’’តិ។

ធម្មវិនយបដិច្ឆន្នាបដិច្ឆន្នបញ្ហោ ទុតិយោ។

៣. មុសាវាទគរុលហុភាវបញ្ហោ

៣. ‘‘ភន្តេ នាគសេន, ភាសិតម្បេតំ ភគវតា ‘សម្បជានមុសាវាទេ បារាជិកោ ហោតី’តិ។ បុន ច ភណិតំ ‘សម្បជានមុសាវាទេ លហុកំ អាបត្តិំ អាបជ្ជតិ ឯកស្ស សន្តិកេ ទេសនាវត្ថុក’ន្តិ។ ភន្តេ នាគសេន, កោ បនេត្ថ វិសេសោ, កិំ ការណំ, យញ្ចេកេន មុសាវាទេន ឧច្ឆិជ្ជតិ, យញ្ចេកេន មុសាវាទេន សតេកិច្ឆោ ហោតិ? យទិ, ភន្តេ នាគសេន, ភគវតា ភណិតំ ‘សម្បជានមុសាវាទេ បារាជិកោ ហោតី’តិ, តេន ហិ ‘សម្បជានមុសាវាទេ លហុកំ អាបត្តិំ អាបជ្ជតិ ឯកស្ស សន្តិកេ ទេសនាវត្ថុក’ន្តិ យំ វចនំ, តំ មិច្ឆា។ យទិ តថាគតេន ភណិតំ ‘សម្បជានមុសាវាទេ លហុកំ អាបត្តិំ អាបជ្ជតិ ឯកស្ស សន្តិកេ ទេសនាវត្ថុក’ន្តិ, តេន ហិ ‘សម្បជានមុសាវាទេ បារាជិកោ ហោតី’តិ តម្បិ វចនំ មិច្ឆា។ អយម្បិ ឧភតោ កោដិកោ បញ្ហោ តវានុប្បត្តោ, សោ តយា និព្ពាហិតព្ពោ’’តិ។

‘‘ភាសិតម្បេតំ , មហារាជ, ភគវតា ‘សម្បជានមុសាវាទេ បារាជិកោ ហោតី’តិ។ ភណិតញ្ច ‘សម្បជានមុសាវាទេ លហុកំ អាបត្តិំ អាបជ្ជតិ ឯកស្ស សន្តិកេ ទេសនាវត្ថុក’ន្តិ, តញ្ច បន វត្ថុវសេន គរុកលហុកំ ហោតិ។ តំ កិំ មញ្ញសិ, មហារាជ, ឥធ កោចិ បុរិសោ បរស្ស បាណិនា បហារំ ទទេយ្យ, តស្ស តុម្ហេ កិំ ទណ្ឌំ ធារេថា’’តិ? ‘‘យទិ សោ, ភន្តេ, អាហ ‘នក្ខមាមី’តិ, តស្ស មយំ អក្ខមមានេ កហាបណំ ហរាបេមា’’តិ ‘‘ឥធ បន, មហារាជ, សោ យេវ បុរិសោ តវ បាណិនា បហារំ ទទេយ្យ, តស្ស បន កោ ទណ្ឌោ’’តិ? ‘‘ហត្ថម្បិស្ស, ភន្តេ, ឆេទាបេយ្យាម, បាទម្បិ ឆេទាបេយ្យាម, យាវ សីសំ កឡីរច្ឆេជ្ជំ ឆេទាបេយ្យាម, សព្ពម្បិ តំ គេហំ វិលុម្បាបេយ្យាម, ឧភតោបក្ខេ [ឧភតោបស្សេ (សី. បី. ក.)] យាវ សត្តមំ កុលំ សមុគ្ឃាតាបេយ្យាមា’’តិ។ ‘‘កោ បនេត្ថ, មហារាជ, វិសេសោ, កិំ ការណំ, យំ ឯកស្ស បាណិប្បហារេ សុខុមោ កហាបណោ ទណ្ឌោ, យំ តវ បាណិប្បហារេ ហត្ថច្ឆេជ្ជំ បាទច្ឆេជ្ជំ យាវ កឡីរច្ឆេជ្ជំ សព្ពគេហាទានំ ឧភតោបក្ខេ យាវ សត្តមកុលា សមុគ្ឃាតោ’’តិ? ‘‘មនុស្សន្តរេន, ភន្តេ’’តិ។ ‘‘ឯវមេវ ខោ, មហារាជ, សម្បជានមុសាវាទោ វត្ថុវសេន គរុកលហុកោ ហោតី’’តិ។ ‘‘សាធុ, ភន្តេ នាគសេន, ឯវមេតំ តថា សម្បដិច្ឆាមី’’តិ។

មុសាវាទគរុលហុភាវបញ្ហោ តតិយោ។

៤. ពោធិសត្តធម្មតាបញ្ហោ

៤. ‘‘ភន្តេ នាគសេន, ភាសិតម្បេតំ ភគវតា **ធម្មតាធម្មបរិយាយេ** ‘បុព្ពេវ ពោធិសត្តានំ មាតាបិតរោ និយតា ហោន្តិ, ពោធិ និយតា ហោតិ, អគ្គសាវកា និយតា ហោន្តិ, បុត្តោ និយតោ ហោតិ, ឧបដ្ឋាកោ និយតោ ហោតី’តិ។ បុន ច តុម្ហេ ភណថ ‘តុសិតេ កាយេ ឋិតោ ពោធិសត្តោ អដ្ឋ មហាវិលោកនានិ វិលោកេតិ, កាលំ វិលោកេតិ, ទីបំ វិលោកេតិ, ទេសំ វិលោកេតិ, កុលំ វិលោកេតិ, ជនេត្តិំ វិលោកេតិ, អាយុំ វិលោកេតិ, មាសំ វិលោកេតិ, នេក្ខម្មំ វិលោកេតី’តិ។ ភន្តេ នាគសេន, អបរិបក្កេ ញាណេ ពុជ្ឈនំ នត្ថិ, បរិបក្កេ ញាណេ ន សក្កា និមេសន្តរម្បិ អាគមេតុំ, អនតិក្កមនីយំ បរិបក្កមានសំ។ កស្មា ពោធិសត្តោ កាលំ វិលោកេសិ ‘កម្ហិ កាលេ ឧប្បជ្ជាមី’តិ។ អបរិបក្កេ ញាណេ ពុជ្ឈនំ នត្ថិ, បរិបក្កេ ញាណេ ន សក្កា និមេសន្តរម្បិ អាគមេតុំ, កស្មា ពោធិសត្តោ កុលំ វិលោកេតិ ‘កុម្ហិ កុលេ ឧប្បជ្ជាមី’តិ។ យទិ, ភន្តេ នាគសេន, បុព្ពេវ ពោធិសត្តស្ស មាតាបិតរោ និយតា, តេន ហិ ‘កុលំ វិលោកេតី’តិ យំ វចនំ, តំ មិច្ឆា។ យទិ កុលំ វិលោកេតិ, តេន ហិ ‘បុព្ពេវ ពោធិសត្តស្ស មាតាបិតរោ និយតា’តិ តម្បិ វចនំ មិច្ឆា។ អយម្បិ ឧភតោ កោដិកោ បញ្ហោ តវានុប្បត្តោ, សោ តយា និព្ពាហិតព្ពោ’’តិ។

‘‘និយតា, មហារាជ, បុព្ពេវ ពោធិសត្តស្ស មាតាបិតរោ, កុលញ្ច ពោធិសត្តោ វិលោកេតិ។ កិន្តិ បន កុលំ វិលោកេតិ ‘យេ មេ មាតាបិតរោ, តេ ខត្តិយា ឧទាហុ ព្រាហ្មណា’តិ។ ឯវំ កុលំ វិលោកេតិ។

“អដ្ឋន្នំ, មហារាជ, បុព្ពេវ អនាគតំ ឱលោកេតព្ពំ ហោតិ។ កតមេសំ អដ្ឋន្នំ? វាណិជស្ស, មហារាជ, បុព្ពេវ វិក្កយភណ្ឌំ ឱលោកេតព្ពំ ហោតិ, ហត្ថិនាគស្ស បុព្ពេវ សោណ្ឌាយ អនាគតោ មគ្គោ ឱលោកេតព្ពោ ហោតិ, សាកដិកស្ស បុព្ពេវ អនាគតំ តិត្ថំ ឱលោកេតព្ពំ ហោតិ, និយាមកស្ស បុព្ពេវ អនាគតំ តីរំ ឱលោកេត្វា នាវា បេសេតព្ពា ហោតិ, ភិសក្កស្ស បុព្ពេវ អាយុំ ឱលោកេត្វា អាតុរោ ឧបសង្កមិតព្ពោ ហោតិ, ឧត្តរសេតុស្ស បុព្ពេវ ថិរាថិរភាវំ ជានិត្វា អភិរុហិតព្ពំ ហោតិ, ភិក្ខុស្ស បុព្ពេវ អនាគតំ កាលំ បច្ចវេក្ខិត្វា ភោជនំ ភុញ្ជិតព្ពំ ហោតិ, ពោធិសត្តានំ បុព្ពេវ កុលំ ឱលោកេតព្ពំ ហោតិ ‘ខត្តិយកុលំ វា ព្រាហ្មណកុលំ វា’តិ។ ឥមេសំ ខោ, មហារាជ, អដ្ឋន្នំ បុព្ពេវ អនាគតំ ឱលោកេតព្ពំ ហោតី”តិ។ “សាធុ, ភន្តេ នាគសេន, ឯវមេតំ តថា សម្បដិច្ឆាមី”តិ។

ពោធិសត្តធម្មតាបញ្ហោ ចតុត្ថោ។

៥. អត្តនិបាតនបញ្ហោ

៥. “ភន្តេ នាគសេន, ភាសិតម្បេតំ ភគវតា ‘ន, ភិក្ខវេ, អត្តានំ បាតេតព្ពំ, យោ បាតេយ្យ, យថាធម្មោ ការេតព្ពោ’តិ។ បុន ច តុម្ហេ ភណថ ‘យត្ថ កត្ថចិ ភគវា សាវកានំ ធម្មំ ទេសយមានោ អនេកបរិយាយេន ជាតិយា ជរាយ ព្យាធិនោ មរណស្ស សមុច្ឆេទាយ ធម្មំ ទេសេតិ, យោ ហិ កោចិ ជាតិជរាព្យាធិមរណំ សមតិក្កមតិ, តំ បរមាយ បសំសាយ បសំសតី’តិ។ យទិ, ភន្តេ នាគសេន, ភគវតា ភណិតំ ‘ន, ភិក្ខវេ, អត្តានំ បាតេតព្ពំ, យោ បាតេយ្យ, យថាធម្មោ ការេតព្ពោ’តិ, តេន ហិ ‘ជាតិយា ជរាយ ព្យាធិនោ មរណស្ស សមុច្ឆេទាយ ធម្មំ ទេសេតី’តិ យំ វចនំ, តំ មិច្ឆា។ យទិ ជាតិយា ជរាយ ព្យាធិនោ មរណស្ស សមុច្ឆេទាយ ធម្មំ ទេសេតិ, តេន ហិ ‘ន, ភិក្ខវេ, អត្តានំ បាតេតព្ពំ, យោ បាតេយ្យ, យថាធម្មោ ការេតព្ពោ”តិ តម្បិ វចនំ មិច្ឆា។ អយម្បិ ឧភតោ កោដិកោ បញ្ហោ តវានុប្បត្តោ, សោ តយា និព្ពាហិតព្ពោ”តិ។

“ភាសិតម្បេតំ, មហារាជ, ភគវតា ‘ន, ភិក្ខវេ, អត្តានំ បាតេតព្ពំ, យោ បាតេយ្យ, យថាធម្មោ ការេតព្ពោ’តិ។ យត្ថ កត្ថចិ ភគវតា សាវកានំ ធម្មំ ទេសយាមានេន ច អនេកបរិយាយេន ជាតិយា ជរាយ ព្យាធិនោ មរណស្ស សមុច្ឆេទាយ ធម្មោ ទេសិតោ, តត្ថ បន ការណំ អត្ថិ, យេន ភគវា ការណេន បដិក្ខិបិ សមាទបេសិ ចា”តិ។

“កឹ បនេត្ថ, ភន្តេ នាគសេន, ការណំ, យេន ភគវា ការណេន បដិក្ខិបិ សមាទបេសិ ចា”តិ? “សីលវា, មហារាជ, សីលសម្បន្នោ អគទសមោ សត្តានំ កិលេសវិសវិនាសនេ, ឱសធសមោ សត្តានំ កិលេសព្យាធិវូបសមេ, ឧទកសមោ សត្តានំ កិលេសរជោជល្លាបហរណេ, មណិរតនសមោ សត្តានំ សព្ពសម្បត្តិទានេ, នាវាសមោ សត្តានំ ចតុរោឃបារគមនេ, សត្ថវាហសមោ សត្តានំ ជាតិកន្តារតារណេ, វាតសមោ សត្តានំ តិវិធគ្គិសន្តាបនិព្ពាបនេ, មហាមេឃសមោ សត្តានំ មានសបរិបូរណេ, អាចរិយសមោ សត្តានំ កុសលសិក្ខាបនេ, សុទេសកសមោ សត្តានំ ខេមបថមាចិក្ខណេ។ ឯវរូបោ, មហារាជ, ពហុគុណោ អនេកគុណោ អប្បមាណគុណោ គុណរាសិ គុណបុញ្ជោ សត្តានំ វឌ្ឍិករោ សីលវា ‘មា វិនស្សី’តិ សត្តានំ អនុកម្បាយ ភគវា សិក្ខាបទំ បញ្ញបេសិ ‘ន, ភិក្ខវេ, អត្តានំ បាតេតព្ពំ, យោ បាតេយ្យ, យថាធម្មោ ការេតព្ពោ’តិ។ ឥទមេត្ថ, មហារាជ, ការណំ, យេន ការណេន ភគវា បដិក្ខិបិ។ ភាសិតម្បេតំ, មហារាជ, ថេរេន កុមារកស្សបេន វិចិត្រកថិកេន បាយាសិរាជញ្ញស្ស បរលោកំ ទីបយមានេន ‘យថា យថា ខោ រាជញ្ញ សមណព្រាហ្មណា សីលវន្តោ កល្យាណធម្មា ចិរំ ទីឃមទ្ធានំ តិដ្ឋន្តិ, តថា តថា ពហុំ បុញ្ញំ បសវន្តិ, ពហុជនហិតាយ ច បដិបជ្ជន្តិ ពហុជនសុខាយ លោកានុកម្បាយ អត្ថាយ ហិតាយ សុខាយ ទេវមនុស្សាន’ន្តិ។

“កេន បន ការណេន ភគវា សមាទបេសិ? ជាតិបិ, មហារាជ, ទុក្ខា, ជរាបិ ទុក្ខា, ព្យាធិបិ ទុក្ខោ, មរណម្បិ ទុក្ខំ, សោកោបិ ទុក្ខោ, បរិទេវោបិ ទុក្ខោ, ទុក្ខម្បិ ទុក្ខំ, ទោមនស្សម្បិ ទុក្ខំ, ឧបាយាសោបិ ទុក្ខោ, អប្បិយេហិ សម្បយោគោបិ ទុក្ខោ, បិយេហិ វិប្បយោគោបិ ទុក្ខោ, មាតុមរណម្បិ ទុក្ខំ, បិតុមរណម្បិ ទុក្ខំ, ភាតុមរណម្បិ ទុក្ខំ, ភគិនិមរណម្បិ ទុក្ខំ, បុត្តមរណម្បិ ទុក្ខំ, ទារមរណម្បិ ទុក្ខំ, ទាសមរណម្បិ ទុក្ខំ [ឥទំ វាក្យំ សី. បី. បោត្ថកេសុ នត្ថិ], ញាតិមរណម្បិ ទុក្ខំ, ញាតិព្យសនម្បិ ទុក្ខំ, រោគព្យសនម្បិ ទុក្ខំ, ភោគព្យសនម្បិ ទុក្ខំ, សីលព្យសនម្បិ ទុក្ខំ, ទិដ្ឋិព្យសនម្បិ ទុក្ខំ, រាជភយម្បិ ទុក្ខំ, ចោរភយម្បិ ទុក្ខំ, វេរិភយម្បិ ទុក្ខំ, ទុព្ភិក្ខភយម្បិ ទុក្ខំ, អគ្គិភយម្បិ ទុក្ខំ, ឧទកភយម្បិ ទុក្ខំ, ឩមិភយម្បិ ទុក្ខំ, អាវដ្ដភយម្បិ ទុក្ខំ, កុម្ភីលភយម្បិ ទុក្ខំ, សុសុកាភយម្បិ ទុក្ខំ, អត្តានុវាទភយម្បិ ទុក្ខំ, បរានុវាទភយម្បិ ទុក្ខំ, ទណ្ឌភយម្បិ ទុក្ខំ, ទុគ្គតិភយម្បិ ទុក្ខំ, បរិសាសារជ្ជភយម្បិ ទុក្ខំ, អាជីវកភយម្បិ ទុក្ខំ, មរណភយម្បិ ទុក្ខំ, វេត្តេហិ តាឡនម្បិ ទុក្ខំ, កសាហិ តាឡនម្បិ ទុក្ខំ, អឌ្ឍទណ្ឌកេហិ តាឡនម្បិ ទុក្ខំ, ហត្ថច្ឆេទនម្បិ ទុក្ខំ, បាទច្ឆេទនម្បិ ទុក្ខំ, ហត្ថបាទច្ឆេទនម្បិ ទុក្ខំ, កណ្ណច្ឆេទនម្បិ ទុក្ខំ, នាសច្ឆេទនម្បិ ទុក្ខំ, កណ្ណនាសច្ឆេទនម្បិ ទុក្ខំ, ពិលង្គថាលិកម្បិ ទុក្ខំ, សង្ខមុណ្ឌិកម្បិ ទុក្ខំ,

រាហុមុខម្បិ ទុក្ខំ, ជោតិមាលិកម្បិ ទុក្ខំ, ហត្ថបជ្ជោតិកម្បិ ទុក្ខំ, ឯរកវត្តិកម្បិ ទុក្ខំ, ចីរកវាសិកម្បិ ទុក្ខំ, ឯណេយ្យកម្បិ ទុក្ខំ , ពឡិសមំសិកម្បិ ទុក្ខំ, កហាបណិកម្បិ ទុក្ខំ, ខារាបតច្ឆិកម្បិ ទុក្ខំ, បលិឃបរិវត្តិកម្បិ ទុក្ខំ, បលាលបីឋកម្បិ ទុក្ខំ, តត្តេន តេលេន ឱសិញ្ចនម្បិ ទុក្ខំ, សុនខេហិ ខាទាបនម្បិ ទុក្ខំ, ជីវសូលារោបនម្បិ ទុក្ខំ, អសិនា សីសច្ឆេទនម្បិ ទុក្ខំ, ឯវរូបានិ, មហារាជ, ពហុវិធានិ អនេកវិធានិ ទុក្ខានិ សំសារគតោ អនុភវតិ។

“យថា, មហារាជ, ហិមវន្តបព្ពតេ អភិវុដ្ឋំ ឧទកំ គង្គាយ នទិយា បាសាណ សក្ខរ ខរ មរុម្ព អាវដ្ដ គគ្គលក ឩមិកវង្កចទិក អាវរណនីវរណមូលកសាខាសុ បរិយោត្ថរតិ, ឯវមេវ ខោ, មហារាជ, ឯវរូបានិ ពហុវិធានិ អនេកវិធានិ ទុក្ខានិ សំសារគតោ អនុភវតិ។ បវត្តំ, មហារាជ, ទុក្ខំ, អប្បវត្តំ សុខំ។ អប្បវត្តស្ស គុណំ បវត្តស្ស [បវត្តេ (សី. បី. ក.)] ច ភយំ ទីបយមានោ, មហារាជ, ភគវា អប្បវត្តស្ស សច្ឆិកិរិយាយ ជាតិជរាព្យាធិមរណសមតិក្កមាយ សមាទបេសិ, ឥទមេត្ថ, មហារាជ, ការណំ, យេន ការណេន ភគវា សមាទបេសី”តិ។ “សាធុ, ភន្តេ នាគសេន, សុនិព្ពេឋិតោ បញ្ហោ, សុកថិតំ ការណំ, ឯវមេតំ តថា សម្បដិច្ឆាមី”តិ។

អត្តនិបាតនបញ្ហោ បញ្ចមោ។

៦. មេត្តាភាវនានិសំសបញ្ហោ

៦. “ភន្តេ នាគសេន, ភាសិតម្បេតំ ភគវតា ‘មេត្តាយ, ភិក្ខវេ, ចេតោវិមុត្តិយា អាសេវិតាយ ភាវិតាយ ពហុលីកតាយ យានីកតាយ វត្ថុកតាយ អនុដ្ឋិតាយ បរិចិតាយ សុសមារទ្ធាយ ឯកាទសានិសំសា បាដិកង្ខា។ កតមេ ឯកាទស? សុខំ សុបតិ, សុខំ បដិពុជ្ឈតិ , ន បាបកំ សុបិនំ បស្សតិ, មនុស្សានំ បិយោ ហោតិ, អមនុស្សានំ បិយោ ហោតិ, ទេវតា រក្ខន្តិ, នាស្ស អគ្គិ វា វិសំ វា សត្ថំ វា កមតិ [សត្ថំ កមតិ (ស្យា.) អ. និ. ១១.១៥ បស្សិតព្ពំ], តុវដំ ចិត្តំ សមាធិយតិ, មុខវណ្ណោ វិប្បសីទតិ, អសម្មូឡ្ហោ កាលំ ករោតិ, ឧត្តរិ អប្បដិវិជ្ឈន្តោ ព្រហ្មលោកូបគោ ហោតី’តិ។ បុន ច តុម្ហេ ភណថ ‘សាមោ កុមារោ មេត្តាវិហារី មិគសង្ឃេន បរិវុតោ បវនេ វិចរន្តោ បីឡិយក្ខេន រញ្ញា វិទ្ធោ វិសបីតេន សល្លេន តត្ថេវ មុច្ឆិតោ បតិតោ’តិ។

“យទិ , ភន្តេ នាគសេន, ភគវតា ភណិតំ ‘មេត្តាយ ភិក្ខវេ…បេ…. ព្រហ្មលោកូបគោ ហោតី’តិ, តេន ហិ “សាមោ កុមារោ មេត្តាវិហារី មិគសង្ឃេន បរិវុតោ បវនេ វិចរន្តោ បីឡិយក្ខេន រញ្ញា វិទ្ធោ វិសបីតេន សល្លេន តត្ថេវ មុច្ឆិតោ បតិតោ’តិ យំ វចនំ, តំ មិច្ឆា។ យទិ សាមោ កុមារោ មេត្តាវិហារី មិគសង្ឃេន បរិវុតោ បវនេ វិចរន្តោ បីឡិយក្ខេន រញ្ញា វិទ្ធោ វិសបីតេន សល្លេន តត្ថេវ មុច្ឆិតោ បតិតោ, តេន ហិ ‘មេត្តាយ, ភិក្ខវេ…បេ…. សត្ថំ វា កមតី’តិ តម្បិ វចនំ មិច្ឆា។ អយម្បិ ឧភតោ កោដិកោ បញ្ហោ សុនិបុណោ បរិសណ្ហោ សុខុមោ គម្ភីរោ, អបិ សុនិបុណានំ មនុជានំ គត្តេ សេទំ មោចេយ្យ, សោ តវានុប្បត្តោ, វិជដេហិ តំ មហាជដាជដិតំ, អនាគតានំ ជិនបុត្តានំ ចក្ខុំ ទេហិ និព្ពាហនាយា”តិ។

“ភាសិតម្បេតំ, មហារាជ, ភគវតា ‘មេត្តាយ ភិក្ខវេ…បេ… សត្ថំ វា កមតី’តិ។ សាមោ ច កុមារោ មេត្តាវិហារី មិគសង្ឃេន បរិវុតោ បវនេ វិចរន្តោ បីឡិយក្ខេន រញ្ញា វិទ្ធោ វិសបីតេន សល្លេន តត្ថេវ មុច្ឆិតោ បតិតោ, តត្ថ បន, មហារាជ, ការណំ អត្ថិ។ កតមំ តត្ថ ការណំ? នេតេ, មហារាជ, គុណា បុគ្គលស្ស, មេត្តាភាវនាយេតេ គុណា, សាមោ, មហារាជ, កុមារោ ឃដំ ឧក្ខិបន្តោ តស្មិំ ខណេ មេត្តាភាវនាយ បមត្តោ អហោសិ។

“យស្មិំ, មហារាជ, ខណេ បុគ្គលោ មេត្តំ សមាបន្នោ ហោតិ, ន តស្ស បុគ្គលស្ស តស្មិំ ខណេ អគ្គិ វា វិសំ វា សត្ថំ វា កមតិ។ តស្ស យេ កេចិ អហិតកាមា ឧបគន្ត្វា តំ ន បស្សន្តិ, ន តស្មិំ ឱកាសំ លភន្តិ។ នេតេ, មហារាជ, គុណា បុគ្គលស្ស, មេត្តាភាវនាយេតេ គុណា។ ឥធ, មហារាជ, បុរិសោ សង្គាមសូរោ អភេជ្ជកវចជាលិកំ សន្នយ្ហិត្វា សង្គាមំ ឱតរេយ្យ, តស្ស សរា ខិត្តា ឧបគន្ត្វា បតន្តិ វិកិរន្តិ, ន តស្មិំ ឱកាសំ លភន្តិ, នេសោ, មហារាជ, គុណោ សង្គាមសូរស្ស, អភេជ្ជកវចជាលិកាយេសោ គុណោ, យស្ស សរា ខិត្តា ឧបគន្ត្វា បតន្តិ វិកិរន្តិ។ ឯវមេវ ខោ, មហារាជ, នេតេ គុណា បុគ្គលស្ស, មេត្តាភាវនាយេតេ គុណា។

“យស្មិំ , មហារាជ, ខណេ បុគ្គលោ មេត្តំ សមាបន្នោ ហោតិ, ន តស្ស បុគ្គលស្ស តស្មិំ ខណេ អគ្គិ វា វិសំ វា សត្ថំ វា កមតិ។ តស្ស យេ កេចិ អហិតកាមា ឧបគន្ត្វា តំ ន បស្សន្តិ, តស្មិំ ឱកាសំ ន លភន្តិ, នេតេ , មហារាជ, គុណា បុគ្គលស្ស, មេត្តាភាវនាយេតេ គុណា។ ឥធ បន, មហារាជ, បុរិសោ ទិព្ពំ អន្តរធានំ មូលំ ហត្ថេ ករេយ្យ, យាវ តំ មូលំ តស្ស ហត្ថគតំ ហោតិ, តាវ ន អញ្ញោ កោចិ បកតិមនុស្សោ តំ បុរិសំ បស្សតិ។ នេសោ, មហារាជ,

គុណោ បុរិសស្ស, មូលស្សេសោ គុណោ អន្តរធានស្ស, យំ សោ បកតិមនុស្សានំ ចក្ខុបថេ ន ទិស្សតិ។ ឯវមេវ ខោ, មហារាជ, នេតេ គុណា បុគ្គលស្ស, មេត្តាភាវនាយេតេ គុណា។

“យស្មឹ, មហារាជ, ខណេ បុគ្គលោ មេត្តំ សមាបន្នោ ហោតិ, ន តស្ស បុគ្គលស្ស តស្មឹ ខណេ អគ្គិ វា វិសំ វា សត្ថំ វា កមតិ។ តស្ស យេ កេចិ អហិតកាមា ឧបគន្ត្វា តំ ន បស្សន្តិ, ន តស្មឹ ឱកាសំ លភន្តិ។ នេតេ, មហារាជ, គុណា បុគ្គលស្ស, មេត្តាភាវនាយេតេ គុណា។ យថា វា បន, មហារាជ, បុរិសំ សុកតំ មហាលេណមនុប្បវិដ្ឋំ មហតិមហាមេឃោ អភិវស្សន្តោ ន សក្កោតិ តេមយិតុំ, នេសោ, មហារាជ, គុណោ បុរិសស្ស, មហាលេណស្សេសោ គុណោ, យំ មហាមេឃោ អភិវស្សមានោ ន តំ តេមេតិ។ ឯវមេវ ខោ, មហារាជ, នេតេ គុណា បុគ្គលស្ស, មេត្តាភាវនាយេតេ គុណា។

“យស្មឹ, មហារាជ, ខណេ បុគ្គលោ មេត្តំ សមាបន្នោ ហោតិ, ន តស្ស បុគ្គលស្ស តស្មឹ ខណេ អគ្គិ វា វិសំ វា សត្ថំ វា កមតិ។ តស្ស យេ កេចិ អហិតកាមា ឧបគន្ត្វា តំ ន បស្សន្តិ, ន តស្ស សក្កោន្តិ អហិតំ កាតុំ នេតេ, មហារាជ, គុណា បុគ្គលស្ស, មេត្តាភាវនាយេតេ គុណា”តិ។ “អច្ឆរិយំ, ភន្តេ នាគសេន, អព្ភុតំ ភន្តេ នាគសេន, សព្ពបាបនិវារណា មេត្តាភាវនា”តិ។ “សព្ពកុសលគុណាវហា, មហារាជ, មេត្តាភាវនា ហិតានម្បិ អហិតានម្បិ, យេ តេ សត្តា វិញ្ញាណពទ្ធា, សព្ពេសំ មហានិសំសា មេត្តាភាវនា សំវិភជិតព្ពា”តិ។

មេត្តាភាវនានិសំសបញ្ហោ ឆដ្ឋោ។

៧. កុសលាកុសលសមវិសមបញ្ហោ

៧. “ភន្តេ នាគសេន ‘កុសលការិស្សបិ អកុសលការិស្សបិ វិបាកោ សមសមោ, ឧទាហុ កោចិ វិសេសោ អត្ថី’តិ? “អត្ថិ, មហារាជ, កុសលស្ស ច អកុសលស្ស ច វិសេសោ, កុសលំ, មហារាជ, សុខវិបាកំ សគ្គសំវត្តនិកំ, អកុសលំ ទុក្ខវិបាកំ និរយសំវត្តនិក”ន្តិ។

“ភន្តេ នាគសេន, តុម្ហេ ភណថ ‘ទេវទត្តោ ឯកន្តកណ្ហោ, ឯកន្តកណ្ហេហិ ធម្មេហិ សមន្នាគតោ, ពោធិសត្តោ ឯកន្តសុក្កោ, ឯកន្តសុក្កេហិ ធម្មេហិ សមន្នាគតោ’តិ។ បុន ច ទេវទត្តោ ភវេ ភវេ យសេន ច បក្ខេន ច ពោធិសត្តេន សមសមោ ហោតិ, កទាចិ អធិកតរោ វា។ យទា ទេវទត្តោ នគរេ ពារាណសិយំ ព្រហ្មទត្តស្ស រញ្ញោ បុរោហិតបុត្តោ អហោសិ, តទា ពោធិសត្តោ ឆវកចណ្ឌាលោ អហោសិ វិជ្ជាធរោ, វិជ្ជំ បរិជប្បិត្វា អកាលេ អម្ពផលានិ និព្ពត្តេសិ, ឯត្ថ តាវ ពោធិសត្តោ ទេវទត្តតោ ជាតិយា និហីនោ យសេន ច និហីនោ។

“បុន ចបរំ យទា ទេវទត្តោ រាជា អហោសិ មហា មហីបតិ សព្ពកាមសមង្គី, តទា ពោធិសត្តោ តស្សូបភោគោ អហោសិ ហត្ថិនាគោ សព្ពលក្ខណសម្បន្នោ, តស្ស ចារុគតិវិលាសំ អសហមានោ រាជា វធមិច្ឆន្តោ ហត្ថាចរិយំ ឯវមវោច ‘អសិក្ខិតោ តេ, អាចរិយ, ហត្ថិនាគោ, តស្ស អាកាសគមនំ នាម ការណំ ករោហី’តិ, តត្ថបិ តាវ ពោធិសត្តោ ទេវទត្តតោ ជាតិយា និហីនោ លាមកោ តិរច្ឆានគតោ។

“បុន ចបរំ យទា ទេវទត្តោ មនុស្សោ អហោសិ បវនេ នដ្ឋាយិកោ, តទា ពោធិសត្តោ មហាបថវី នាម មក្កដោ អហោសិ, ឯត្ថបិ តាវ ទិស្សតិ វិសេសោ មនុស្សស្ស ច តិរច្ឆានគតស្ស ច, តត្ថបិ តាវ ពោធិសត្តោ ទេវទត្តតោ ជាតិយា និហីនោ។

“បុន ចបរំ យទា ទេវទត្តោ មនុស្សោ អហោសិ សោណុត្តរោ នាម នេសាទោ ពលវា ពលវតរោ នាគពលោ, តទា ពោធិសត្តោ ឆទ្ទន្តោ នាម នាគរាជា អហោសិ។ តទា សោ លុទ្ទកោ តំ ហត្ថិនាគំ ឃាតេសិ, តត្ថបិ តាវ ទេវទត្តោវ អធិកតរោ។

“បុន ចបរំ យទា ទេវទត្តោ មនុស្សោ អហោសិ វនចរកោ អនិកេតវាសី, តទា ពោធិសត្តោ សកុណោ អហោសិ តិត្តិរោ មន្តជ្ឈាយី, តទាបិ សោ វនចរកោ តំ សកុណំ ឃាតេសិ, តត្ថបិ តាវ ទេវទត្តោវ ជាតិយា អធិកតរោ។

“បុន ចបរំ យទា ទេវទត្តោ កលាពុ នាម កាសិរាជា [កាសិករាជា (ក.)] អហោសិ, តទា ពោធិសត្តោ តាបសោ អហោសិ ខន្តិវាទី។ តទា សោ រាជា តស្ស តាបសស្ស កុទ្ធោ ហត្ថបាទេ វំសកឡីរេ វិយ ឆេទាបេសិ, តត្ថបិ តាវ ទេវទត្តោ យេវ អធិកតរោ ជាតិយា ច យសេន ច។

“បុន ចបរំ យទា ទេវទត្តោ មនុស្សោ អហោសិ វនចរោ, តទា ពោធិសត្តោ នន្ទិយោ នាម វានរិន្ទោ អហោសិ, តទាបិ សោ វនចរោ តំ វានរិន្ទំ ឃាតេសិ សទ្ធឹ មាតរា កនិដ្ឋភាតិកេន ច, តត្ថបិ តាវ ទេវទត្តោ យេវ អធិកតរោ ជាតិយា។

“បុន ចបរំ យទា ទេវទត្តោ មនុស្សោ អហោសិ អចេលកោ ការម្ភិយោ នាម, តទា ពោធិសត្តោ បណ្ឌរកោ នាម នាគរាជា អហោសិ, តត្ថបិ តាវ ទេវទត្តោ យេវ អធិកតរោ ជាតិយា។

“បុន ចបរំ យទា ទេវទត្តោ មនុស្សោ អហោសិ បវនេ ជដិលកោ, តទា ពោធិសត្តោ តច្ឆកោ នាម មហាសូករោ អហោសិ, តត្ថបិ តាវ ទេវទត្តោ យេវ ជាតិយា អធិកតរោ។

“បុន ចបរំ យទា ទេវទត្តោ ចេតីសុ សូរបរិចរោ នាម រាជា អហោសិ ឧបរិ បុរិសមត្តេ គគនេ វេហាសង្គមោ, តទា ពោធិសត្តោ កបិលោ នាម ព្រាហ្មណោ អហោសិ, តត្ថបិ តាវ ទេវទត្តោ យេវ អធិកតរោ ជាតិយា ច យសេន ច។

“បុន ចបរំ យទា ទេវទត្តោ មនុស្សោ អហោសិ សាមោ នាម, តទា ពោធិសត្តោ រុរុ នាម មិគរាជា អហោសិ, តត្ថបិ តាវ ទេវទត្តោ យេវ ជាតិយា អធិកតរោ។

“បុន ចបរំ យទា ទេវទត្តោ មនុស្សោ អហោសិ លុទ្ទកោ បវនចរោ, តទា ពោធិសត្តោ ហត្ថិនាគោ អហោសិ, សោ លុទ្ទកោ តស្ស ហត្ថិនាគស្ស សត្តក្ខត្តុំ ទន្តេ ឆិន្ទិត្វា ហរិ, តត្ថបិ តាវ ទេវទត្តោ យេវ យោនិយា អធិកតរោ។

“បុន ចបរំ យទា ទេវទត្តោ សិង្គាលោ អហោសិ ខត្តិយធម្មោ, សោ យាវតា ជម្ពុទីបេ បទេសរាជានោ តេ សព្ពេ អនុយុត្តេ អកាសិ, តទា ពោធិសត្តោ វិធុរោ នាម បណ្ឌិតោ អហោសិ, តត្ថបិ តាវ ទេវទត្តោ យេវ យសេន អធិកតរោ។

“បុន ចបរំ យទា ទេវទត្តោ ហត្ថិនាគោ ហុត្វា លដុកិកាយ សកុណិកាយ បុត្តកេ ឃាតេសិ, តទា ពោធិសត្តោបិ ហត្ថិនាគោ អហោសិ យូថបតិ, តត្ថ តាវ ឧភោបិ តេ សមសមា អហេសុំ។

“បុន ចបរំ យទា ទេវទត្តោ យក្ខោ អហោសិ អធម្មោ នាម, តទា ពោធិសត្តោបិ យក្ខោ អហោសិ ធម្មោ នាម, តត្ថបិ តាវ ឧភោបិ សមសមា អហេសុំ។

“បុន ចបរំ យទា ទេវទត្តោ នាវិកោ អហោសិ បញ្ចន្នំ កុលសតានំ ឥស្សរោ, តទា ពោធិសត្តោបិ នាវិកោ អហោសិ បញ្ចន្នំ កុលសតានំ ឥស្សរោ, តត្ថបិ តាវ ឧភោបិ សមសមា អហេសុំ។

“បុន ចបរំ យទា ទេវទត្តោ សត្ថវាហោ អហោសិ បញ្ចន្នំ សកដសតានំ ឥស្សរោ, តទា ពោធិសត្តោបិ សត្ថវាហោ អហោសិ បញ្ចន្នំ សកដសតានំ ឥស្សរោ, តត្ថបិ តាវ ឧភោបិ សមសមា អហេសុំ។

“បុន ចបរំ យទា ទេវទត្តោ សាខោ នាម មិគរាជា អហោសិ, តទា ពោធិសត្តោបិ និគ្រោធោ នាម មិគរាជា អហោសិ, តត្ថបិ តាវ ឧភោបិ សមសមា អហេសុំ។

“បុន ចបរំ យទា ទេវទត្តោ សាខោ នាម សេនាបតិ អហោសិ, តទា ពោធិសត្តោបិ និគ្រោធោ នាម រាជា អហោសិ, តត្ថបិ តាវ ឧភោបិ សមសមា អហេសុំ។

“បុន ចបរំ យទា ទេវទត្តោ ខណ្ឌហាលោ នាម ព្រាហ្មណោ អហោសិ, តទា ពោធិសត្តោ ចន្ទោ នាម រាជកុមារោ អហោសិ, តទា សោ ខណ្ឌហាលោ យេវ អធិកតរោ។

“បុន ចបរំ យទា ទេវទត្តោ ព្រហ្មទត្តោ នាម រាជា អហោសិ, តទា ពោធិសត្តោ តស្ស បុត្តោ មហាបទុមោ នាម កុមារោ អហោសិ, តទា សោ រាជា សកបុត្តំ ចោរបបាតេ ខិបាបេសិ, យតោ កុតោចិ បិតាវ បុត្តានំ អធិកតរោ ហោតិ វិសិដ្ឋោតិ, តត្ថបិ តាវ ទេវទត្តោ យេវ អធិកតរោ។

“បុន ចបរំ យទា ទេវទត្តោ មហាបតាបោ នាម រាជា អហោសិ, តទា ពោធិសត្តោ តស្ស បុត្តោ ធម្មបាលោ នាម កុមារោ អហោសិ, តទា សោ រាជា សកបុត្តស្ស ហត្ថបាទេ សីសញ្ច ឆេទាបេសិ, តត្ថបិ តាវ ទេវទត្តោ យេវ ឧត្តរោ អធិកតរោ។

អជ្ជេតរហិ ឧភោបិ សក្យកុលេ ជាយឹសុ។ ពោធិសត្តោ ពុទ្ធោ អហោសិ សព្ពញ្ញូ លោកនាយកោ, ទេវទត្តោ តស្ស ទេវាតិទេវស្ស សាសនេ បព្ពជិត្វា ឥទ្ធឹ និព្ពត្តេត្វា ពុទ្ធាលយំ អកាសិ។ កឹ នុ ខោ, ភន្តេ នាគសេន, យំ មយា ភណិតំ, តំ សព្ពំ តថំ ឧទាហុ វិតថ”ន្តិ?

“យំ ត្វំ, មហារាជ, ពហុវិធំ ការណំ ឱសារេសិ, សព្ពំ តំ តថេវ, នោ អញ្ញថា”តិ។ “យទិ, ភន្តេ នាគសេន, កណ្ហោបិ សុក្កោបិ សមសមគតិកា ហោន្តិ, តេន ហិ កុសលម្បិ អកុសលម្បិ សមសមវិបាកំ ហោតី”តិ? “ន ហិ, មហារាជ, កុសលម្បិ អកុសលម្បិ សមសមវិបាកំ ហោតិ, ន ហិ, មហារាជ, ទេវទត្តោ សព្ពជនេហិ បដិវិរុទ្ធោ, ពោធិសត្តេនេវ បដិវិរុទ្ធោ។ យោ តស្ស ពោធិសត្តេន បដិវិរុទ្ធោ, សោ តស្មិំ តស្មិំ យេវ ភវេ បច្ចតិ ផលំ ទេតិ។ ទេវទត្តោបិ, មហារាជ, ឥស្សរិយេ ឋិតោ ជនបទេសុ អារក្ខំ ទេតិ, សេតុំ សភំ បុញ្ញសាលំ ការេតិ, សមណព្រាហ្មណានំ កបណទ្ធិកវណិព្វកានំ នាថានាថានំ យថាបណិហិតំ ទានំ ទេតិ។ តស្ស សោ វិបាកេន ភវេ ភវេ សម្បត្តិយោ បដិលភតិ។ កស្សេតំ, មហារាជ, សក្កា វត្តុំ វិនា ទានេន ទមេន សំយមេន ឧបោសថកម្មេន សម្បត្តឹ អនុភវិស្សតីតិ?

“យំ បន ត្វំ, មហារាជ, ឯវំ វទេសិ ‘ទេវទត្តោ ច ពោធិសត្តោ ច ឯកតោ អនុបរិវត្តន្តី’តិ, សោ ន ជាតិសតស្ស អច្චយេន សមាគមោ អហោសិ, ន ជាតិសហស្សស្ស អច្ចយេន, ន ជាតិសតសហស្សស្ស អច្ចយេន, កទាចិ ករហចិ ពហូនំ អហោរត្តានំ អច្ចយេន សមាគមោ អហោសិ។ យំ បនេតំ, មហារាជ, ភគវតា **កាណកច្ឆបោបមំ** ឧបទស្សិតំ មនុស្សត្តប្បដិលាភាយ, តថូបមំ, មហារាជ, ឥមេសំ សមាគមំ ធារេហិ។

“ន, មហារាជ, ពោធិសត្តស្ស ទេវទត្តេនេវ សទ្ធឹ សមាគមោ អហោសិ, ថេរោបិ, មហារាជ, សារិបុត្តោ អនេកេសុ ជាតិសតសហស្សេសុ ពោធិសត្តស្ស បិតា អហោសិ, មហាបិតា អហោសិ, ចូឡបិតា អហោសិ , ភាតា អហោសិ, បុត្តោ អហោសិ, ភាគិនេយ្យោ អហោសិ, មិត្តោ អហោសិ។

“ពោធិសត្តោបិ, មហារាជ, អនេកេសុ ជាតិសតសហស្សេសុ ថេរស្ស សារិបុត្តស្ស បិតា អហោសិ, មហាបិតា អហោសិ, ចូឡបិតា អហោសិ, ភាតា អហោសិ, បុត្តោ អហោសិ, ភាគិនេយ្យោ អហោសិ , មិត្តោ អហោសិ, សព្ពេបិ, មហារាជ, សត្តនិកាយបរិយាបន្នា សំសារសោតមនុគតា សំសារសោតេន វុយ្ហន្តា អប្បិយេហិបិ បិយេហិបិ សមាគច្ឆន្តិ។ យថា, មហារាជ, ឧទកំ សោតេន វុយ្ហមានំ សុចិអសុចិកល្យាណបាបកេន សមាគច្ឆតិ, ឯវមេវ ខោ, មហារាជ, សព្ពេបិ សត្តនិកាយបរិយាបន្នា សំសារសោតមនុគតា សំសារសោតេន វុយ្ហន្តា អប្បិយេហិបិ បិយេហិបិ សមាគច្ឆន្តិ។ ទេវទត្តោ, មហារាជ, យក្ខោ សមានោ អត្តនា អធម្មោ បរេ អធម្មេ និយោជេត្វា សត្តបញ្ញាសវស្សកោដិយោ សដ្ឋិ ច វស្សសតសហស្សានិ មហានិរយេ បច្ចិ , ពោធិសត្តោបិ, មហារាជ, យក្ខោ សមានោ អត្តនា ធម្មោ បរេ ធម្មេ និយោជេត្វា សត្តបញ្ញាសវស្សកោដិយោ សដ្ឋិ ច វស្សសតសហស្សានិ សគ្គេ មោទិ សព្ពកាមសមង្គី, អបិ ច, មហារាជ, ទេវទត្តោ ឥមស្មិំ ភវេ ពុទ្ធំ អនាសាទនីយមាសាទយិត្វា សមគ្គញ្ច សង្ឃំ ភិន្ទិត្វា បថវឹ បាវិសិ, តថាគតោ ពុជ្ឈិត្វា សព្ពធម្មេ បរិនិព្ពុតោ ឧបធិសង្ខយេ”តិ។ “សាធុ, ភន្តេ នាគសេន, ឯវមេតំ តថា សម្បដិច្ឆាមី”តិ។

កុសលាកុសលសមវិសមបញ្ហោ សត្តមោ។

៨. អមរាទេវីបញ្ហោ

៨. “ភន្តេ នាគសេន, ភាសិតម្បេតំ ភគវតា –

“‘សចេ លភេថ ខណំ វា រហោ វា, និមន្តកំ [និវាតកំ (កុណាលជាតកេ)] វាបិ លភេថ តាទិសំ;
សព្ពាវ [សព្ពាបិ (សី. បី.)] ឥត្ថី កយិរុំ [ករេយ្យុំ (សី. បី. ក.)] នុ បាបំ, អញ្ញំ អលទ្ធា បីឋសប្បិនា សទ្ធិ’ន្តិ។

“បុន ច កថីយតិ ‘មហោសធស្ស ភរិយា អមរា នាម ឥត្ថី គាមកេ ឋបិតា បវុត្ថបតិកា រហោ និសិន្នា វិវិត្តា រាជប្បដិសមំ សាមិកំ ករិត្វា សហស្សេន និមន្តីយមានា បាបំ នាកាសី’តិ។ យទិ, ភន្តេ នាគសេន,

ភគវតា ភណិតំ ‘សចេ…បេ… សទ្ធិ’ន្តិ តេន ហិ ‘មហោសធស្ស ភរិយា…បេ… នាកាសី’តិ យំ វចនំ, តំ មិច្ឆា។ យទិ មហោសធស្ស ភរិយា…បេ… នាកាសិ, តេន ហិ ‘សចេ…បេ… សទ្ធិ’ន្តិ តម្បិ វចនំ មិច្ឆា។ អយម្បិ ឧភតោ កោដិកោ បញ្ហោ តវានុប្បត្តោ, សោ តយា និព្ពាហិតព្ពោ”តិ។

“ភាសិតម្បេតំ, មហារាជ, ភគវតា ‘សចេ…បេ… សទ្ធិ’ន្តិ។ កថីយតិ ច ‘មហោសធស្ស ភរិយា …បេ… នាកាសី’តិ។ ករេយ្យ សា, មហារាជ, ឥត្ថី សហស្សំ លភមានា តាទិសេន បុរិសេន សទ្ធិំ បាបកម្មំ, ន សា ករេយ្យ សចេ ខណំ វា រហោ វា និមន្តកំ វាបិ តាទិសំ លភេយ្យ, វិចិនន្តី សា, មហារាជ, អមរា ឥត្ថី ន អទ្ទស ខណំ វា រហោ វា និមន្តកំ វាបិ តាទិសំ។

“ឥធ លោកេ គរហភយា ខណំ ន បស្សិ, បរលោកេ និរយភយា ខណំ ន បស្សិ, កដុកវិបាកំ បាបន្តិ ខណំ ន បស្សិ, បិយំ អមុញ្ចិតុកាមា ខណំ ន បស្សិ, សាមិកស្ស គរុកតាយ ខណំ ន បស្សិ, ធម្មំ អបចាយន្តី ខណំ ន បស្សិ, អនរិយំ គរហន្តី ខណំ ន បស្សិ, កិរិយំ អភិន្ទិតុកាមា ខណំ ន បស្សិ។ ឯវរូបេហិ ពហូហិ ការណេហិ ខណំ ន បស្សិ។

“រហោបិ សា លោកេ វិចិនិត្វា អបស្សន្តី បាបំ នាកាសិ។ សចេ សា មនុស្សេហិ រហោ លភេយ្យ, អថ អមនុស្សេហិ រហោ ន លភេយ្យ។ សចេ អមនុស្សេហិ រហោ លភេយ្យ, អថ បរចិត្តវិទូហិ បព្ពជិតេហិ រហោ ន លភេយ្យ។ សចេ បរចិត្តវិទូហិ បព្ពជិតេហិ រហោ លភេយ្យ, អថ បរចិត្តវិទូនីហិ ទេវតាហិ រហោ ន លភេយ្យ។ សចេ បរចិត្តវិទូនីហិ ទេវតាហិ រហោ លភេយ្យ, អត្តនាវ បាបេហិ រហោ ន លភេយ្យ។ សចេ អត្តនាវ បាបេហិ រហោ លភេយ្យ, អថ អធម្មេន រហោ ន លភេយ្យ។ ឯវរូបេហិ ពហុវិធេហិ ការណេហិ រហោ អលភិត្វា បាបំ នាកាសិ។

“និមន្តកម្បិ សា លោកេ វិចិនិត្វា តាទិសំ អលភន្តី បាបំ នាកាសិ។ មហោសធោ, មហារាជ, បណ្ឌិតោ អដ្ឋវីសតិយា អង្គេហិ សមន្នាគតោ។ កតមេហិ អដ្ឋវីសតិយា អង្គេហិ សមន្នាគតោ? មហោសធោ, មហារាជ, សូរោ ហិរិមា ឱត្តប្បី សបក្ខោ មិត្តសម្បន្នោ ខមោ សីលវា សច្ចវាទី សោចេយ្យសម្បន្នោ អក្កោធនោ អនតិមានី អនុសូយកោ វីរិយវា អាយូហកោ សង្គាហកោ សំវិភាគី សខិលោ និវាតវុត្តិ សណ្ហោ អសឋោ អមាយាវី អតិពុទ្ធិសម្បន្នោ កិត្តិមា វិជ្ជាសម្បន្នោ ហិតេសី ឧបនិស្សិតានំ បត្ថិតោ សព្ពជនស្ស ធនវា យសវា។ មហោសធោ, មហារាជ, បណ្ឌិតោ ឥមេហិ អដ្ឋវីសតិយា អង្គេហិ សមន្នាគតោ។ សា អញ្ញំ តាទិសំ និមន្តកំ អលភិត្វា បាបំ នាកាសី”តិ។ “សាធុ, ភន្តេ នាគសេន, ឯវមេតំ តថា សម្បដិច្ឆាមី”តិ។

អមរាទេវីបញ្ហោ អដ្ឋមោ។

៩. អរហន្តអភាយនបញ្ហោ

៩. “ភន្តេ នាគសេន, ភាសិតម្បេតំ ភគវតា ‘វិគតភយសន្តាសា អរហន្តោ’តិ។ បុន ច នគរេ រាជគហេ ធនបាលកំ ហត្ថឹ ភគវតិ ឱបតន្តំ ទិស្វា បញ្ច ខីណាសវសតានិ បរិច្ចជិត្វា ជិនវរំ បក្កន្តានិ ទិសាវិទិសំ ឯកំ ឋបេត្វា ថេរំ អានន្ទំ។ កិំ នុ ខោ, ភន្តេ នាគសេន, តេ អរហន្តោ ភយា បក្កន្តា, បញ្ញាយិស្សតិ សកេន កម្មេនាតិ ទសពលំ បាតេតុកាមា បក្កន្តា , ឧទាហុ តថាគតស្ស អតុលំ វិបុលមសមំ បាដិហារិយំ ទដ្ឋុកាមា បក្កន្តា? យទិ, ភន្តេ នាគសេន, ភគវតា ភណិតំ ‘វិគតភយសន្តាសា អរហន្តោ’តិ, តេន ហិ ‘នគរេ…បេ… អានន្ទ’ន្តិ យំ វចនំ តំ មិច្ឆា។ យទិ នគរេ រាជគហេ ធនបាលកំ ហត្ថឹ ភគវតិ ឱបតន្តំ ទិស្វា បញ្ច ខីណាសវសតានិ បរិច្ចជិត្វា ជិនវរំ បក្កន្តានិ ទិសាវិទិសំ ឯកំ ឋបេត្វា ថេរំ អានន្ទំ, តេន ហិ ‘វិគតភយសន្តាសា អរហន្តោ’តិ តម្បិ វចនំ មិច្ឆា។ អយម្បិ ឧភតោ កោដិកោ បញ្ហោ តវានុប្បត្តោ, សោ តយា និព្ពាហិតព្ពោ”តិ។

“ភាសិតម្បេតំ, មហារាជ, ភគវតា ‘វិគតភយសន្តាសា អរហន្តោ’តិ, នគរេ រាជគហេ ធនបាលកំ ហត្ថឹ ភគវតិ ឱបតន្តំ ទិស្វា បញ្ច ខីណាសវសតានិ បរិច្ចជិត្វា ជិនវរំ បក្កន្តានិ ទិសាវិទិសំ ឯកំ ឋបេត្វា ថេរំ អានន្ទំ, តញ្ច បន ន ភយា, នាបិ ភគវន្តំ បាតេតុកាមតាយ។

“យេន បន, មហារាជ, ហេតុនា អរហន្តោ ភាយេយ្យុំ វា តាសេយ្យុំ វា, សោ ហេតុ អរហន្តានំ សមុច្ឆិន្នោ, តស្មា វិគតភយសន្តាសា អរហន្តោ, ភាយតិ នុ, មហារាជ, មហាបថវី ខណន្តេបិ ភិន្ទន្តេបិ ធារេន្តេបិ សមុទ្ទបព្ពតគិរិសិខរេតិ? “ន ហិ, ភន្តេ”តិ។ “កេន ការណេន មហារាជា”តិ? “នត្ថិ, ភន្តេ, មហាបថវិយា សោ

ហេតុ, យេន ហេតុនា មហាបថវី ភាយេយ្យ វា តាសេយ្យ វា’’តិ។ ‘‘ឯវមេវ ខោ, មហារាជ, នត្ថិ អរហន្តានំ សោ ហេតុ, យេន ហេតុនា អរហន្តោ ភាយេយ្យុំ វា តាសេយ្យុំ វា។

‘‘ភាយតិ នុ, មហារាជ, គិរិសិខរំ ឆិន្ទន្តេ វា ភិន្ទន្តេ វា បតន្តេ វា អគ្គិនា ទហន្តេ វា’’តិ? ‘‘ន ហិ, ភន្តេ’’តិ។ ‘‘កេន ការណេន មហារាជា’’តិ? ‘‘នត្ថិ, ភន្តេ, គិរិសិខរស្ស សោ ហេតុ, យេន ហេតុនា គិរិសិខរំ ភាយេយ្យ វា តាសេយ្យ វា’’តិ។ ‘‘ឯវមេវ ខោ, មហារាជ, នត្ថិ អរហន្តានំ សោ ហេតុ, យេន ហេតុនា អរហន្តោ ភាយេយ្យុំ វា តាសេយ្យុំ វា។

‘‘យទិបិ , មហារាជ, លោកធាតុសតសហស្សេសុ យេ កេចិ សត្តនិកាយបរិយាបន្នា សព្ពេបិ តេ សត្តិហត្ថា ឯកំ អរហន្តំ ឧបធាវិត្វា តាសេយ្យុំ, ន ភវេយ្យ អរហតោ ចិត្តស្ស កិញ្ចិ អញ្ញថត្តំ។ កឹ ការណំ? អដ្ឋានមនវកាសតាយ។

‘‘អបិ ច, មហារាជ, តេសំ ខីណាសវានំ ឯវំ ចេតោបរិវិតក្កោ អហោសិ ‘អជ្ជ នរវរបវរេ ជិនវរវសភេ នគរវរមនុប្បវិដ្ឋេ វីថិយា ធនបាលកោ ហត្ថី អាបតិស្សតិ, អសំសយមតិទេវទេវំ ឧបដ្ឋាកោ ន បរិច្ចជិស្សតិ, យទិ មយំ សព្ពេបិ ភគវន្តំ ន បរិច្ចជិស្សាម, អានន្ទស្ស គុណោ បាកដោ ន ភវិស្សតិ, ន ហេវ ច តថាគតំ សមុបគមិស្សតិ ហត្ថិនាគោ, ហន្ទ មយំ អបគច្ឆាម, ឯវមិទំ មហតោ ជនកាយស្ស កិលេសពន្ធនមោក្ខោ ភវិស្សតិ, អានន្ទស្ស ច គុណោ បាកដោ ភវិស្សតី’តិ។ ឯវំ តេ អរហន្តោ អានិសំសំ ទិស្វា ទិសាវិទិសំ បក្កន្តា’’តិ។ ‘‘សុវិភត្តោ, ភន្តេ នាគសេន, បញ្ហោ, ឯវមេតំ នត្ថិ អរហន្តានំ ភយំ វា សន្តាសោ វា, អានិសំសំ ទិស្វា អរហន្តោ បក្កន្តា ទិសាវិទិស’’ន្តិ។

អរហន្តអភាយនបញ្ហោ នវមោ។

១០. ពុទ្ធសព្ពញ្ញុភាវបញ្ហោ

១០. ‘‘ភន្តេ នាគសេន, តុម្ហេ ភណថ ‘តថាគតោ សព្ពញ្ញូ’តិ។ បុន ច ភណថ ‘តថាគតេន សារិបុត្តមោគ្គល្លានប្បមុខេ ភិក្ខុសង្ឃេ បណាមិតេ ចាតុមេយ្យកា ច សក្យា ព្រហ្មា ច សហម្បតិ ពីជូបមញ្ច វច្ឆតរុណូបមញ្ច ឧបទស្សេត្វា ភគវន្តំ បសាទេសុំ ខមាបេសុំ និជ្ឈត្តំ អកំសូ’តិ។ កឹ នុ ខោ, ភន្តេ នាគសេន, អញ្ញាតា តា ឧបមា តថាគតស្ស, យាហិ តថាគតោ ឧបមាហិ ឱរតោ ខមិតោ ឧបសន្តោ និជ្ឈត្តំ គតោ? យទិ, ភន្តេ នាគសេន, តថាគតស្ស តា ឧបមា អញ្ញាតា, តេន ហិ ពុទ្ធោ អសព្ពញ្ញូ, យទិ ញាតា, តេន ហិ ឱកស្ស បសយ្ហ វីមំសាបេក្ខោ បណាមេសិ, តេន ហិ តស្ស អការុញ្ញតា សម្ភវតិ។ អយម្បិ ឧភតោ កោដិកោ បញ្ហោ តវានុប្បត្តោ, សោ តយា និព្ពាហិតព្ពោ’’តិ។

‘‘សព្ពញ្ញូ, មហារាជ, តថាគតោ, តាហិ ច ឧបមាហិ ភគវា បសន្នោ ឱរតោ ខមិតោ ឧបសន្តោ និជ្ឈត្តំ គតោ។ ធម្មស្សាមី, មហារាជ, តថាគតោ, តថាគតប្បវេទិតេហេវ តេ ឱបម្មេហិ តថាគតំ អារាធេសុំ តោសេសុំ បសាទេសុំ, តេសញ្ច តថាគតោ បសន្នោ ‘សាធូ’តិ អព្ភានុមោទិ។

‘‘យថា, មហារាជ, ឥត្ថី សាមិកស្ស សន្តកេនេវ ធនេន សាមិកំ អារាធេតិ តោសេតិ បសាទេតិ, តញ្ច សាមិកោ ‘សាធូ’តិ អព្ភានុមោទតិ, ឯវមេវ ខោ, មហារាជ, ចាតុមេយ្យកា ច សក្យា ព្រហ្មា ច សហម្បតិ តថាគតប្បវេទិតេហេវ ឱបម្មេហិ តថាគតំ អារាធេសុំ តោសេសុំ បសាទេសុំ, តេសញ្ច តថាគតោ បសន្នោ ‘សាធូ’តិ អព្ភានុមោទិ។

‘‘យថា វា បន, មហារាជ, កប្បកោ រញ្ញោ សន្តកេនេវ សុវណ្ណផណកេន រញ្ញោ ឧត្តមង្គំ បសាធយមានោ រាជានំ អារាធេតិ តោសេតិ បសាទេតិ, តស្ស ច រាជា បសន្នោ ‘សាធូ’តិ អព្ភានុមោទតិ, យថិច្ឆិតមនុប្បទេតិ, ឯវមេវ ខោ, មហារាជ, ចាតុមេយ្យកា ច សក្យា ព្រហ្មា ច សហម្បតិ តថាគតប្បវេទិតេហេវ ឱបម្មេហិ តថាគតំ អារាធេសុំ តោសេសុំ បសាទេសុំ, តេសញ្ច តថាគតោ បសន្នោ ‘សាធូ’តិ អព្ភានុមោទិ។

‘‘យថា វា បន, មហារាជ, សទ្ធិវិហារិកោ ឧបជ្ឈាយាភតំ បិណ្ឌបាតំ គហេត្វា ឧបជ្ឈាយស្ស ឧបនាមេន្តោ ឧបជ្ឈាយំ អារាធេតិ តោសេតិ បសាទេតិ, តញ្ច ឧបជ្ឈាយោ បសន្នោ ‘សាធូ’តិ អព្ភានុមោទតិ, ឯវមេវ ខោ, មហារាជ, ចាតុមេយ្យកា ច សក្យា ព្រហ្មា ច សហម្បតិ តថាគតប្បវេទិតេហេវ ឱបម្មេហិ តថាគតំ អារាធេសុំ

តោសេសុំ បសាទេសុំ, តេសញ្ច តថាគតោ បសន្នោ ‘សាធូ’តិ អព្ភានុមោទិត្វា សព្ពទុក្ខបរិមុត្តិយា ធម្មំ ទេសេសី’’តិ។ ‘‘សាធុ, ភន្តេ នាគសេន, ឯវមេតំ តថា សម្បដិច្ឆាមី’’តិ។

ពុទ្ធសព្ពញ្ញុភាវបញ្ហោ ទសមោ។

សព្ពញ្ញុតញ្ញាណវគ្គោ ចតុត្ថោ។

ឥមស្មិំ វគ្គេ ទស បញ្ហា។

៥. សន្ថវវគ្គោ

១. សន្ថវបញ្ហោ

១. ‘‘ភន្តេ នាគសេន, ភាសិតម្បេតំ ភគវតា –

‘‘‘សន្ថវតោ ភយំ ជាតំ, និកេតា ជាយតេ រជោ;
អនិកេតមសន្ថវំ, ឯតំ វេ មុនិទស្សន’ន្តិ។

‘‘បុន ច ភគវតា ភណិតំ ‘វិហារេ ការយេ រម្មេ, វាសយេត្ថ ពហុស្សុតេ’តិ។ យទិ, ភន្តេ នាគសេន, តថាគតេន ភណិតំ ‘សន្ថវតោ ភយំ ជាតំ, និកេតា ជាយតេ រជោ។ អនិកេតមសន្ថវំ, ឯតំ វេ មុនិទស្សន’ន្តិ, តេន ហិ ‘វិហារេ ការយេ រម្មេ, វាសយេត្ថ ពហុស្សុតេ’តិ យំ វចនំ, តំ មិច្ឆា។ យទិ តថាគតេន ភណិតំ ‘វិហារេ ការយេ រម្មេ, វាសយេត្ថ ពហុស្សុតេ’តិ, តេន ហិ ‘សន្ថវតោ ភយំ ជាតំ, និកេតា ជាយតេ រជោ។ អនិកេតមសន្ថវំ, ឯតំ វេ មុនិទស្សន’ន្តិ តម្បិ វចនំ មិច្ឆា។ អយម្បិ ឧភតោ កោដិកោ បញ្ហោ តវានុប្បត្តោ, សោ តយា និព្ពាហិតព្ពោ’’តិ។

‘‘ភាសិតម្បេតំ , មហារាជ, ភគវតា ‘សន្ថវតោ ភយំ ជាតំ, និកេតា ជាយតេ រជោ។ អនិកេតមសន្ថវំ, ឯតំ វេ មុនិទស្សន’ន្តិ។ ភណិតញ្ច ‘វិហារេ ការយេ រម្មេ, វាសយេត្ថ ពហុស្សុតេ’តិ។ យំ, មហារាជ, ភគវតា ភណិតំ ‘សន្ថវតោ ភយំ ជាតំ, និកេតា ជាយតេ រជោ។ អនិកេតមសន្ថវំ, ឯតំ វេ មុនិទស្សន’ន្តិ, តំ សភាវវចនំ អសេសវចនំ និស្សេសវចនំ និប្បរិយាយវចនំ សមណានុច្ឆវិំ សមណសារុប្បំ សមណប្បតិរូបំ សមណារហំ សមណគោចរំ សមណប្បដិបទា សមណប្បដិបត្តិ។ យថា, មហារាជ, អារញ្ញកោ មិគោ អរញ្ញេ បវនេ ចរមានោ និរាលយោ អនិកេតោ យថិច្ឆកំ សយតិ, ឯវមេវ ខោ, មហារាជ, ភិក្ខុនា ‘សន្ថវតោ ភយំ ជាតំ, និកេតា ជាយតេ រជោ។ អនិកេតមសន្ថវំ, ឯតំ វេ មុនិទស្សន’ន្តិ ចិន្តេតព្ពំ។

‘‘យំ បន, មហារាជ, ភគវតា ភណិតំ ‘វិហារេ ការយេ រម្មេ, វាសយេត្ថ ពហុស្សុតេ’តិ, តំ ទ្វេ អត្ថវសេ សម្បស្សមានេន ភគវតា ភណិតំ។ កតមេ ទ្វេ? វិហារទានំ នាម សព្ពពុទ្ធេហិ វណ្ណិតំ អនុមតំ ថោមិតំ បសត្ថំ, តំ តេ វិហារទានំ ទត្វា ជាតិជរាមរណា បរិមុច្ចិស្សន្តីតិ។ អយំ តាវ បឋមោ អានិសំសោ វិហារទានេ។

‘‘បុន ចបរំ វិហារេ វិជ្ជមានេ ភិក្ខុនិយោ ព្យត្តសង្កេតា ភវិស្សន្តិ, សុលភំ ទស្សនំ ទស្សនកាមានំ, អនិកេតេ ទុទ្ទស្សនា ភវិស្សន្តីតិ។ អយំ ទុតិយោ អានិសំសោ វិហារទានេ។ ឥមេ ទ្វេ អត្ថវសេ សម្បស្សមានេន ភគវតា ភណិតំ ‘វិហារេ ការយេ រម្មេ, វាសយេត្ថ ពហុស្សុតេ’តិ, ន តត្ថ ពុទ្ធបុត្តេន អាលយោ ករណីយោ និកេតេ’’តិ។ ‘‘សាធុ, ភន្តេ នាគសេន, ឯវមេតំ តថា សម្បដិច្ឆាមី’’តិ។

សន្ថវបញ្ហោ បឋមោ។

២. ឧទរសំយតបញ្ហោ

២. ‘‘ភន្តេ នាគសេន, ភាសិតម្បេតំ ភគវតា –

‘‘‘ឧត្តិដ្ឋេ នប្បមជ្ជេយ្យ, ឧទរេ សំយតោ សិយា’តិ។

“បុន ច ភគវតា ភណិតំ ‘អហំ ខោ បនុទាយិ, អប្បេកទា ឥមិនា បត្តេន សមតិត្តិកម្បិ ភុញ្ជាមិ, ភិយ្យោបិ ភុញ្ជាមី’តិ។ យទិ, ភន្តេ នាគសេន, ភគវតា ភណិតំ ‘ឧត្តិដ្ឋេ នប្បមជ្ជេយ្យ, ឧទរេ សំយតោ សិយា’តិ, តេន ហិ ‘អហំ ខោ បនុទាយិ, អប្បេកទា ឥមិនា បត្តេន សមតិត្តិកម្បិ ភុញ្ជាមិ, ភិយ្យោបិ ភុញ្ជាមី’តិ យំ វចនំ, តំ មិច្ឆា។ យទិ តថាគតេន ភណិតំ ‘អហំ ខោ បនុទាយិ, អប្បេកទា ឥមិនា បត្តេន សមតិត្តិកម្បិ ភុញ្ជាមិ, ភិយ្យោបិ ភុញ្ជាមី’តិ, តេន ហិ ‘ឧត្តិដ្ឋេ នប្បមជ្ជេយ្យ, ឧទរេ សំយតោ សិយា’តិ តម្បិ វចនំ មិច្ឆា។ អយម្បិ ឧភតោ កោដិកោ បញ្ហោ តវានុប្បត្តោ, សោ តយា និព្ពាហិតព្ពោ”តិ។

“ភាសិតម្បេតំ, មហារាជ, ភគវតា ‘ឧត្តិដ្ឋេ នប្បមជ្ជេយ្យ, ឧទរេ សំយតោ សិយា’តិ, ភណិតញ្ច ‘អហំ ខោ បនុទាយិ, អប្បេកទា ឥមិនា បត្តេន សមតិត្តិកម្បិ ភុញ្ជាមិ, ភិយ្យោបិ ភុញ្ជាមី’តិ ។ យំ, មហារាជ, ភគវតា ភណិតំ ‘ឧត្តិដ្ឋេ នប្បមជ្ជេយ្យ, ឧទរេ សំយតោ សិយា’តិ, តំ សភាវវចនំ អសេសវចនំ និស្សេសវចនំ និប្បរិយាយវចនំ ភូតវចនំ តច្ឆវចនំ យាថាវវចនំ អវិបរីតវចនំ ឥសិវចនំ មុនិវចនំ ភគវន្តវចនំ អរហន្តវចនំ បច្ចេកពុទ្ធវចនំ ជិនវចនំ សព្ពញ្ញុវចនំ តថាគតស្ស អរហតោ សម្មាសម្ពុទ្ធស្ស វចនំ។

“ឧទរេ អសំយតោ, មហារាជ, បាណម្បិ ហនតិ, អទិន្នម្បិ អាទិយតិ, បរទារម្បិ គច្ឆតិ, មុសាបិ ភណតិ, មជ្ជម្បិ បិវតិ, មាតរម្បិ ជីវិតា វោរោបេតិ, បិតរម្បិ ជីវិតា វោរោបេតិ, អរហន្តម្បិ ជីវិតា វោរោបេតិ, សង្ឃម្បិ ភិន្ទតិ, ទុដ្ឋេន ចិត្តេន តថាគតស្ស លោហិតម្បិ ឧប្បាទេតិ។ ននុ, មហារាជ, ទេវទត្តោ ឧទរេ អសំយតោ សង្ឃំ ភិន្ទិត្វា កប្បដ្ឋិយំ កម្មំ អាយូហិ [អាយូហតិ (ក.)]។ ឯវរូបានិ, មហារាជ, អញ្ញានិបិ ពហុវិធានិ ការណានិ ទិស្វា ភគវតា ភណិតំ ‘ឧត្តិដ្ឋេ នប្បមជ្ជេយ្យ, ឧទរេ សំយតោ សិយា’តិ។

“ឧទរេ សំយតោ, មហារាជ, ចតុសច្ចាភិសមយំ អភិសមេតិ, ចត្តារិ សាមញ្ញផលានិ សច្ឆិករោតិ, ចតូសុ បដិសម្ភិទាសុ អដ្ឋសុ សមាបត្តីសុ ឆសុ អភិញ្ញាសុ វសីភាវំ បាបុណាតិ, កេវលញ្ច សមណធម្មំ បូរេតិ។ ននុ, មហារាជ, សុកបោតកោ ឧទរេ សំយតោ ហុត្វា យាវ តាវតឹសភវនំ កម្បេត្វា សក្កំ ទេវានមិន្ទំ ឧបដ្ឋានមុបនេសិ, ឯវរូបានិ, មហារាជ, អញ្ញានិបិ ពហុវិធានិ ការណានិ ទិស្វា ភគវតា ភណិតំ ‘ឧត្តិដ្ឋេ នប្បមជ្ជេយ្យ, ឧទរេ សំយតោ សិយា’តិ។

“យំ បន, មហារាជ, ភគវតា ភណិតំ ‘អហំ ខោ បនុទាយិ អប្បេកទា ឥមិនា បត្តេន សមតិត្តិកម្បិ ភុញ្ជាមិ, ភិយ្យោបិ ភុញ្ជាមី’តិ, តំ កតកិច្ចេន និដ្ឋិតកិរិយេន សិទ្ធត្ថេន វុសិតវោសានេន និរាវរណេន សព្ពញ្ញុនា សយម្ភុនា តថាគតេន អត្តានំ ឧបាទាយ ភណិតំ។

“យថា, មហារាជ, វន្តស្ស វិរិត្តស្ស អនុវាសិតស្ស អាតុរស្ស សប្បាយកិរិយា ឥច្ឆិតព្ពា ហោតិ, ឯវមេវ ខោ, មហារាជ, សកិលេសស្ស អទិដ្ឋសច្ចស្ស ឧទរេ សំយមោ ករណីយោ ហោតិ។ យថា, មហារាជ, មណិរតនស្ស សប្បភាសស្ស ជាតិមន្តស្ស អភិជាតិបរិសុទ្ធស្ស មជ្ជននិឃំសនបរិសោធនេន ករណីយំ ន ហោតិ, ឯវមេវ ខោ, មហារាជ, តថាគតស្ស ពុទ្ធវិសយេ បារមឹ គតស្ស កិរិយាករណេសុ អាវរណំ ន ហោតី”តិ។ “សាធុ, ភន្តេ នាគសេន, ឯវមេតំ តថា សម្បដិច្ឆាមី”តិ។

ឧទរសំយតបញ្ហោ ទុតិយោ។

៣. ពុទ្ធអប្បាពាធបញ្ហោ

៣. “ភន្តេ នាគសេន, ភាសិតម្បេតំ ភគវតា ‘អហមស្មិ, ភិក្ខវេ, ព្រាហ្មណោ យាចយោគោ សទា បយតបាណិ អន្តិមទេហធរោ អនុត្តរោ ភិសក្កោ សល្លកត្តោ’តិ។ បុន ច ភណិតំ ភគវតា ‘ឯតទគ្គំ, ភិក្ខវេ, មម សាវកានំ ភិក្ខូនំ អប្បាពាធានំ យទិទំ ពាកុលោ’តិ។ ភគវតោ ច សរីរេ ពហុក្ខត្តុំ អាពាធោ ឧប្បន្នោ ទិស្សតិ។ យទិ, ភន្តេ នាគសេន, តថាគតោ អនុត្តរោ, តេន ហិ ‘ឯតទគ្គំ…បេ… ពាកុលោ’តិ យំ វចនំ, តំ មិច្ឆា។ យទិ ថេរោ ពាកុលោ អប្បាពាធានំ អគ្គោ, តេន ហិ ‘អហមស្មិ…បេ… សល្លកត្តោ’តិ តម្បិ វចនំ មិច្ឆា។ អយម្បិ ឧភតោ កោដិកោ បញ្ហោ តវានុប្បត្តោ, សោ តយា និព្ពាហិតព្ពោ”តិ។

“ភាសិតម្បេតំ, មហារាជ, ភគវតា ‘អហមស្មិ…បេ… សល្លកត្តោ’តិ, ភណិតញ្ច ‘ឯតទគ្គំ…បេ… ពាកុលោ’តិ, តញ្ច បន ពាហិរានំ អាគមានំ អធិគមានំ បរិយត្តីនំ អត្តនិ វិជ្ជមានតំ សន្ធាយ ភាសិតំ។

“សន្តិ ខោ បន, មហារាជ, ភគវតោ សាវកា ឋានចង្កមិកា, តេ ឋានេន ចង្កមេន ទិវារត្តិំ វីតិនាមេន្តិ, ភគវា បន, មហារាជ, ឋានេន ចង្កមេន និសជ្ជាយ សយនេន ទិវារត្តិំ វីតិនាមេតិ, យេ តេ, មហារាជ, ភិក្ខូ ឋានចង្កមិកា, តេ តេន អង្គេន អតិរេកា។

“សន្តិ ខោ បន, មហារាជ, ភគវតោ សាវកា ឯកាសនិកា, តេ ជីវិតហេតុបិ ទុតិយំ ភោជនំ ន ភុញ្ជន្តិ, ភគវា បន, មហារាជ, ទុតិយម្បិ យាវ តតិយម្បិ ភោជនំ ភុញ្ជតិ, យេ តេ, មហារាជ, ភិក្ខូ ឯកាសនិកា, តេ តេន អង្គេន អតិរេកា, អនេកវិធានិ, មហារាជ, តានិ ការណានិ តេសំ តេសំ តំ តំ សន្ធាយ ភណិតានិ។ ភគវា បន, មហារាជ, អនុត្តរោ សីលេន សមាធិនា បញ្ញាយ វិមុត្តិយា វិមុត្តិញាណទស្សនេន ទសហិ ច ពលេហិ ចតូហិ វេសារជ្ជេហិ អដ្ឋារសហិ ពុទ្ធធម្មេហិ ឆហិ អសាធារណេហិ ញាណេហិ, កេវលេ ច ពុទ្ធវិសយេ តំ សន្ធាយ ភណិតំ ‘អហមស្មិ...បេ.... សល្លកត្តោ’តិ។

“ឥធ, មហារាជ, មនុស្សេសុ ឯកោ ជាតិមា ហោតិ, ឯកោ ធនវា, ឯកោ វិជ្ជវា, ឯកោ សិប្បវា, ឯកោ សូរោ, ឯកោ វិចក្ខណោ, សព្ពេបេតេ អភិភវិយ រាជា យេវ តេសំ ឧត្តមោ ហោតិ, ឯវមេវ ខោ, មហារាជ, ភគវា សព្ពសត្តានំ អគ្គោ ជេដ្ឋោ សេដ្ឋោ។

“យំ បន អាយស្មា ពាកុលោ អប្បាពាធោ អហោសិ, តំ អភិនីហារវសេន, សោ ហិ, មហារាជ, អនោមទស្សិស្ស ភគវតោ ឧទរវាតាពាធេ ឧប្បន្នេ វិបស្សិស្ស ច ភគវតោ អដ្ឋសដ្ឋិយា ច ភិក្ខុសតសហស្សានំ តិណបុប្ផករោគេ ឧប្បន្នេ សយំ តាបសោ សមានោ នានាភេសជ្ជេហិ តំ ព្យាធិំ អបនេត្វា អប្បាពាធតំ បត្តោ, ភណិតោ ច ‘ឯតទគ្គំ...បេ.... ពាកុលោ’តិ។

“ភគវតោ, មហារាជ, ព្យាធិម្ហិ ឧប្បជ្ជន្តេបិ អនុប្បជ្ជន្តេបិ ធុតង្គំ អាទិយន្តេបិ អនាទិយន្តេបិ នត្ថិ ភគវតា សទិសោ កោចិ សត្តោ។ ភាសិតម្បេតំ មហារាជ ភគវតា ទេវាតិទេវេន **សំយុត្តនិកាយ**វរលញ្ឆកេ –

“‘យាវតា, ភិក្ខវេ, សត្តា អបទា វា ទ្វិបទា វា ចតុប្បទា វា ពហុប្បទា វា រូបិនោ វា អរូបិនោ វា សញ្ញិនោ វា អសញ្ញិនោ វា នេវសញ្ញីនាសញ្ញិនោ វា, តថាគតោ តេសំ អគ្គមក្ខាយតិ អរហំ សម្មាសម្ពុទ្ធោ’តិ។ ‘សាធុ, ភន្តេ នាគសេន, ឯវមេតំ តថា សម្បដិច្ឆាមី’”តិ។

ពុទ្ធអប្បាពាធបញ្ហោ តតិយោ។

៤. មគ្គុប្បាទនបញ្ហោ

៤. “ភន្តេ នាគសេន, ភាសិតម្បេតំ ភគវតា ‘តថាគតោ ភិក្ខវេ, អរហំ សម្មាសម្ពុទ្ធោ អនុប្បន្នស្ស មគ្គស្ស ឧប្បាទេតា’តិ។ បុន ច ភណិតំ ‘អទ្ទសំ ខ្វាហំ, ភិក្ខវេ, បុរាណំ មគ្គំ បុរាណំ អញ្ជសំ បុព្ពកេហិ សម្មាសម្ពុទ្ធេហិ អនុយាត’ន្តិ។ យទិ, ភន្តេ នាគសេន, តថាគតោ អនុប្បន្នស្ស មគ្គស្ស ឧប្បាទេតា, តេន ហិ ‘អទ្ទសំ ខ្វាហំ, ភិក្ខវេ, បុរាណំ មគ្គំ បុរាណំ អញ្ជសំ បុព្ពកេហិ សម្មាសម្ពុទ្ធេហិ អនុយាត’ន្តិ យំ វចនំ, តំ មិច្ឆា។ យទិ តថាគតេន ភណិតំ ‘អទ្ទសំ ខ្វាហំ, ភិក្ខវេ, បុរាណំ មគ្គំ បុរាណំ អញ្ជសំ បុព្ពកេហិ សម្មាសម្ពុទ្ធេហិ អនុយាត’ន្តិ, តេន ហិ ‘តថាគតោ, ភិក្ខវេ, អរហំ សម្មាសម្ពុទ្ធោ អនុប្បន្នស្ស មគ្គស្ស ឧប្បាទេតា’តិ តម្បិ វចនំ មិច្ឆា។ អយម្បិ ឧភតោ កោដិកោ បញ្ហោ តវានុប្បត្តោ, សោ តយា និព្ពាហិតព្ពោ”តិ។

“ភាសិតម្បេតំ , មហារាជ, ភគវតា ‘តថាគតោ, ភិក្ខវេ, អរហំ សម្មាសម្ពុទ្ធោ អនុប្បន្នស្ស មគ្គស្ស ឧប្បាទេតា’តិ។ ភណិតញ្ច ‘អទ្ទសំ ខ្វាហំ, ភិក្ខវេ, បុរាណំ មគ្គំ បុរាណំ អញ្ជសំ បុព្ពកេហិ សម្មាសម្ពុទ្ធេហិ អនុយាត’ន្តិ, តំ ទ្វយម្បិ សភាវវចនមេវ, បុព្ពកានំ, មហារាជ, តថាគតានំ អន្តរធានេន អសតិ អនុសាសកេ មគ្គោ អន្តរធាយិ, តំ [សោ តំ (សី. បី. ក.)] តថាគតោ មគ្គំ លុគ្គំ បលុគ្គំ គូឡ្ហំ បិហិតំ បដិច្ឆន្នំ អសញ្ចរណំ បញ្ញាចក្ខុនា សម្បស្សមានោ [សម្មសមានោ (សី. បី.)] អទ្ទស បុព្ពកេហិ សម្មាសម្ពុទ្ធេហិ អនុយាតំ, តំការណា អាហ ‘អទ្ទសំ ខ្វាហំ, ភិក្ខវេ, បុរាណំ មគ្គំ បុរាណំ អញ្ជសំ បុព្ពកេហិ សម្មាសម្ពុទ្ធេហិ អនុយាត’ន្តិ។

“បុព្ពកានំ, មហារាជ, តថាគតានំ អន្តរធានេន អសតិ អនុសាសកេ លុគ្គំ បលុគ្គំ គូឡ្ហំ បិហិតំ បដិច្ឆន្នំ អសញ្ចរណំ មគ្គំ យំ ទានិ តថាគតោ សញ្ចរណំ អកាសិ, តំការណា អាហ ‘តថាគតោ, ភិក្ខវេ, អរហំ សម្មាសម្ពុទ្ធោ អនុប្បន្នស្ស មគ្គស្ស ឧប្បាទេតា’តិ។

“តថ, មហារាជ, រញ្ញោ ចក្កវត្តិស្ស អន្តរធានេន មណិរតនំ គិរិសិខន្តរេ និលីយតិ, អបរស្ស ចក្កវត្តិស្ស សម្មាបដិបត្តិយា ឧបគច្ឆតិ, អបិ នុ ខោ តំ, មហារាជ, មណិរតនំ តស្ស បកត”ន្តិ? “ន ហិ, ភន្តេ, បាកតិកំ យេវ តំ មណិរតនំ, តេន បន និព្ពត្តិត”ន្តិ [និព្ពត្តន្តិ (សី. បី.)]។ “ឯវមេវ ខោ, មហារាជ, បាកតិកំ បុព្ពកេហិ តថាគតេហិ អនុចិណ្ណំ អដ្ឋង្គិកំ សិវំ មគ្គំ អសតិ អនុសាសកេ លុត្តំ បលុត្តំ គូឡ្ហំ បិហិតំ បដិច្ឆន្នំ អសញ្ចរណំ ភគវា បញ្ញាចក្ខុនា សម្បស្សមានោ ឧប្បាទេសិ, សញ្ចរណំ អកាសិ, តំការណា អាហ ‘តថាគតោ, ភិក្ខវេ, អរហំ សម្មាសម្ពុទ្ធោ អនុប្បន្នស្ស មគ្គស្ស ឧប្បាទេតា’តិ។

“យថា វា បន, មហារាជ, សន្តំ យេវ បុត្តំ យោនិយា ជនយិត្វា មាតា ‘ជនិកា’តិ វុច្ចតិ, ឯវមេវ ខោ, មហារាជ, តថាគតោ សន្តំ យេវ មគ្គំ លុត្តំ បលុត្តំ គូឡ្ហំ បិហិតំ បដិច្ឆន្នំ អសញ្ចរណំ បញ្ញាចក្ខុនា សម្បស្សមានោ ឧប្បាទេសិ, សញ្ចរណំ អកាសិ, តំការណា អាហ ‘តថាគតោ, ភិក្ខវេ, អរហំ សម្មាសម្ពុទ្ធោ អនុប្បន្នស្ស មគ្គស្ស ឧប្បាទេតា’តិ។

“យថា វា បន, មហារាជ, កោចិ បុរិសោ យំ កិញ្ចិ នដ្ឋំ បស្សតិ, ‘តេន តំ ភណ្ឌំ និព្ពត្តិត’ន្តិ ជនោ វោហរតិ, ឯវមេវ ខោ, មហារាជ, តថាគតោ សន្តំ យេវ មគ្គំ លុត្តំ បលុត្តំ គូឡ្ហំ បិហិតំ បដិច្ឆន្នំ អសញ្ចរណំ បញ្ញាចក្ខុនា សម្បស្សមានោ ឧប្បាទេសិ, សញ្ចរណំ អកាសិ, តំការណា អាហ ‘តថាគតោ, ភិក្ខវេ, អរហំ សម្មាសម្ពុទ្ធោ អនុប្បន្នស្ស មគ្គស្ស ឧប្បាទេតា’តិ។

“យថា វា បន, មហារាជ, កោចិ បុរិសោ វនំ សោធេត្វា ភូមិំ នីហរតិ, ‘តស្ស សា ភូមី’តិ ជនោ វោហរតិ, ន ចេសា ភូមិ តេន បវត្តិតា, តំ ភូមិំ ការណំ កត្វា ភូមិសាមិកោ នាម ហោតិ, ឯវមេវ ខោ, មហារាជ, តថាគតោ សន្តំ យេវ មគ្គំ លុត្តំ បលុត្តំ គូឡ្ហំ បិហិតំ បដិច្ឆន្នំ អសញ្ចរណំ បញ្ញាយ សម្បស្សមានោ ឧប្បាទេសិ, សញ្ចរណំ អកាសិ, តំការណា អាហ ‘តថាគតោ, ភិក្ខវេ, អរហំ សម្មាសម្ពុទ្ធោ អនុប្បន្នស្ស មគ្គស្ស ឧប្បាទេតា’”តិ។ “សាធុ, ភន្តេ នាគសេន, ឯវមេតំ តថា សម្បដិច្ឆាមី”តិ។

មគ្គុប្បាទនបញ្ហោ ចតុត្ថោ។

៥. ពុទ្ធអវិហេឋកបញ្ហោ

៥. “ភន្តេ នាគសេន, ភាសិតម្បេតំ ភគវតា ‘បុព្ពេ វាហំ មនុស្សភូតោ សមានោ សត្តានំ អវិហេឋកជាតិកោ អហោសិ’ន្តិ។ បុន ច ភណិតំ ‘លោមសកស្សបោ នាម ឥសិ សមានោ អនេកសតេ បាណេ ឃាតយិត្វា វាជបេយ្យំ មហាយញ្ញំ យជី’តិ។ យទិ, ភន្តេ នាគសេន, ភគវតា ភណិតំ ‘បុព្ពេ វាហំ មនុស្សភូតោ សមានោ សត្តានំ អវិហេឋកជាតិកោ អហោសិ’ន្តិ, តេន ហិ ‘លោមសកស្សបេន ឥសិនា អនេកសតេ បាណេ ឃាតយិត្វា វាជបេយ្យំ មហាយញ្ញំ យជិត’ន្តិ យំ វចនំ, តំ មិច្ឆា។ យទិ ‘លោមសកស្សបេន ឥសិនា អនេកសតេ បាណេ ឃាតយិត្វា វាជបេយ្យំ មហាយញ្ញំ យជិតំ’, តេន ហិ ‘បុព្ពេ វាហំ មនុស្សភូតោ សមានោ សត្តានំ អវិហេឋកជាតិកោ អហោសិ’ន្តិ តម្បិ វចនំ មិច្ឆា។ អយម្បិ ឧភតោ កោដិកោ បញ្ហោ តវានុប្បត្តោ, សោ តយា និព្ពាហិតព្ពោ”តិ។

“ភាសិតម្បេតំ, មហារាជ, ភគវតា ‘បុព្ពេ វាហំ មនុស្សភូតោ សមានោ សត្តានំ អវិហេឋកជាតិកោ អហោសិ’ន្តិ, ‘លោមសកស្សបេន ឥសិនា អនេកសតេ បាណេ ឃាតយិត្វា វាជបេយ្យំ មហាយញ្ញំ យជិតំ’, តញ្ច បន រាគវសេន វិសញ្ញិនា, នោ សចេតនេនា”តិ។

“អដ្ឋិមេ , ភន្តេ នាគសេន, បុគ្គលា បាណំ ហនន្តិ។ កតមេ អដ្ឋ? រត្តោ រាគវសេន បាណំ ហនតិ, ទុដ្ឋោ ទោសវសេន បាណំ ហនតិ, មូឡ្ហោ មោហវសេន បាណំ ហនតិ, មានី មានវសេន បាណំ ហនតិ, លុទ្ធោ លោភវសេន បាណំ ហនតិ, អកិញ្ចនោ ជីវិកត្ថាយ បាណំ ហនតិ, ពាលោ ហស្សវសេន [អញ្ញាណវសេន (ក. សី.)] បាណំ ហនតិ, រាជា វិនយនវសេន បាណំ ហនតិ។ ឥមេ ខោ, ភន្តេ នាគសេន, អដ្ឋ បុគ្គលា បាណំ ហនន្តិ។ បាកតិកំ យេវ, ភន្តេ នាគសេន, ពោធិសត្តេន កត”ន្តិ ។ “ន, មហារាជ, បាកតិកំ ពោធិសត្តេន កតំ, យទិ, មហារាជ, ពោធិសត្តោ បកតិភាវេន ឱនមេយ្យ មហាយញ្ញំ យជិតុំ, ន យិមំ គាថំ ភណេយ្យ –

“‘សសមុទ្ទបរិយាយំ, មហិំ សាគរកុណ្ឌលំ;
ន ឥច្ឆេ សហ និន្ទាយ, ឯវំ សេយ្ហ [សយ្ហ (សី. បី.)] វិជានហី’តិ។

“ឯវមេវ ខោ, មហារាជ, ពោធិសត្តោ សហ ទស្សនេន ចន្ទវតិយា រាជកញ្ញាយ វិសញ្ញី អហោសិ ខិត្តចិត្តោ រត្តោ វិសញ្ញិភូតោ អាកុលាកុលោ តុរិតតុរិតោ តេន វិក្ខិត្តភន្តលុឡិតចិត្តេន មហតិមហាបសុឃាតគលរុហិរសញ្ចយំ វាជបេយ្យំ មហាយញ្ញំ យជិ។

“យថា, មហារាជ, ឧម្មត្តកោ ខិត្តចិត្តោ ជលិតម្បិ ជាតវេទំ អក្កមតិ, កុបិតម្បិ អាសីវិសំ គណ្ហាតិ, មត្តម្បិ ហត្ថឹ ឧបេតិ, សមុទ្ទម្បិ អតីរទស្សិំ បក្ខន្ទតិ, ចន្ទនិកម្បិ ឱឡិគល្លម្បិ ឱមទ្ទតិ, កណ្ដកាធានម្បិ អភិរុហតិ, បបាតេបិ បតតិ, អសុចិម្បិ ភក្ខេតិ, នគ្គោបិ រថិយា ចរតិ, អញ្ញម្បិ ពហុវិធំ អកិរិយំ ករោតិ។ ឯវមេវ ខោ, មហារាជ, ពោធិសត្តោ សហ ទស្សនេន ចន្ទវតិយា រាជកញ្ញាយ វិសញ្ញី អហោសិ ខិត្តចិត្តោ រត្តោ វិសញ្ញិភូតោ អាកុលាកុលោ តុរិតតុរិតោ, តេន វិក្ខិត្តភន្តលុឡិតចិត្តេន មហតិមហាបសុឃាតគលរុហិរសញ្ចយំ វាជបេយ្យំ មហាយញ្ញំ យជិ។

“ខិត្តចិត្តេន, មហារាជ, កតំ បាបំ ទិដ្ឋធម្មេបិ ន មហាសាវជ្ជំ ហោតិ, សម្បរាយេ វិបាកេនបិ នោ តថា។ ឥធ, មហារាជ, កោចិ ឧម្មត្តកោ វជ្ឈមាបជ្ជេយ្យ, តស្ស តុម្ហេ កិំ ទណ្ឌំ ធារេថា”តិ? “កោ, ភន្តេ, ឧម្មត្តកស្ស ទណ្ឌោ ភវិស្សតិ, តំ មយំ បោថាបេត្វា នីហរាបេម, ឯសោវ តស្ស ទណ្ឌោ”តិ។ “ឥតិ ខោ, មហារាជ, ឧម្មត្តកស្ស អបរាធេ ទណ្ឌោបិ ន ភវតិ , តស្មា ឧម្មត្តកស្ស កតេបិ ន ទោសោ ភវតិ សតេកិច្ឆោ។ ឯវមេវ ខោ, មហារាជ, លោមសកស្សបោ ឥសិ សហ ទស្សនេន ចន្ទវតិយា រាជកញ្ញាយ វិសញ្ញី អហោសិ ខិត្តចិត្តោ រត្តោ វិសញ្ញិភូតោ វិសដបយាតោ អាកុលាកុលោ តុរិតតុរិតោ, តេន វិក្ខិត្តភន្តលុឡិតចិត្តេន មហតិមហាបសុឃាតគលរុហិរសញ្ចយំ វាជបេយ្យំ មហាយញ្ញំ យជិ។ យទា ច បន បកតិចិត្តោ អហោសិ បដិលទ្ធស្សតិ, តទា បុនទេវ បព្ពជិត្វា បញ្ចាភិញ្ញាយោ និព្ពត្តេត្វា ព្រហ្មលោកូបគោ អហោសី”តិ។ “សាធុ, ភន្តេ នាគសេន, ឯវមេតំ តថា សម្បដិច្ឆាមី”តិ។

ពុទ្ធអវិហេឋកបញ្ហោ បញ្ចមោ។

៦. ឆទ្ទន្តជោតិបាលារព្ភបញ្ហោ

៦. “ភន្តេ នាគសេន, ភាសិតម្បេតំ ភគវតា ឆទ្ទន្តោ នាគរាជា –

“‘វធិស្សមេតន្តិ បរាមសន្តោ, កាសាវមទ្ទក្ខិ ធជំ ឥសីនំ;
ទុក្ខេន ផុដ្ឋស្សុទបាទិ សញ្ញា, អរហទ្ធជោ សព្ភិ អវជ្ឈរូបោ’តិ។

“បុន ច ភណិតំ ‘ជោតិបាលមាណវោ សមានោ កស្សបំ ភគវន្តំ អរហន្តំ សម្មាសម្ពុទ្ធំ មុណ្ឌកវាទេន សមណកវាទេន អសព្ភាហិ ផរុសាហិ វាចាហិ អក្កោសិ បរិភាសី’តិ។ យទិ, ភន្តេ នាគសេន, ពោធិសត្តោ តិរច្ឆានគតោ សមានោ កាសាវំ អភិបូជយិ, តេន ហិ ‘ជោតិបាលេន មាណវេន កស្សបោ ភគវា អរហំ សម្មាសម្ពុទ្ធោ មុណ្ឌកវាទេន សមណកវាទេន អសព្ភាហិ ផរុសាហិ វាចាហិ អក្កុដ្ឋោ បរិភាសិតោ’តិ យំ វចនំ, តំ មិច្ឆា។ យទិ ជោតិបាលេន មាណវេន កស្សបោ ភគវា អរហំ សម្មាសម្ពុទ្ធោ មុណ្ឌកវាទេន សមណកវាទេន អសព្ភាហិ ផរុសាហិ វាចាហិ អក្កុដ្ឋោ បរិភាសិតោ, តេន ហិ ‘ឆទ្ទន្តេន នាគរាជេន កាសាវំ បូជិត’ន្តិ តម្បិ វចនំ មិច្ឆា។ យទិ តិរច្ឆានគតេន ពោធិសត្តេន កក្ខឡខរកដុកវេទនំ វេទយមានេន លុទ្ទកេន និវត្ថំ កាសាវំ បូជិតំ, កឹ មនុស្សភូតោ សមានោ បរិបក្កញាណោ បរិបក្កាយ ពោធិយា កស្សបំ ភគវន្តំ អរហន្តំ សម្មាសម្ពុទ្ធំ ទសពលំ លោកនាយកំ ឧទិតោទិតំ ជលិតព្យាមោភាសំ បវរុត្តមំ បវររុចិរកាសិកកាសាវមភិបារុតំ ទិស្វា ន បូជយិ? អយម្បិ ឧភតោ កោដិកោ បញ្ហោ តវានុប្បត្តោ, សោ តយា និព្ពាហិតព្ពោតិ។

“ភាសិតម្បេតំ, មហារាជ, ភគវតា ឆទ្ទន្តោ នាគរាជា ‘វធិស្សមេតន្តិ…បេ…. អវជ្ឈរូបោ’តិ។ ជោតិបាលេន ច មាណវេន កស្សបោ ភគវា អរហំ សម្មាសម្ពុទ្ធោ មុណ្ឌកវាទេន សមណកវាទេន អសព្ភាហិ ផរុសាហិ វាចាហិ អក្កុដ្ឋោ បរិភាសិតោ, តញ្ច បន ជាតិវសេន កុលវសេន។ ជោតិបាលោ, មហារាជ, មាណវោ អស្សទ្ធេ អប្បសន្នេ កុលេ បច្ចាជាតោ, តស្ស មាតាបិតរោ ភគិនិភាតរោ ទាសិទាសចេដកបរិវារកមនុស្សា ព្រហ្មទេវតា ព្រហ្មគរុកា, តេ ‘ព្រាហ្មណា ឯវ ឧត្តមា បវរា’តិ អវសេសេ បព្ពជិតេ គរហន្តិ ជិគុច្ឆន្តិ, តេសំ តំ វចនំ សុត្វា ជោតិបាលោ មាណវោ ឃដិការេន កុម្ភការេន សត្ថារំ ទស្សនាយ បក្កោសិតោ ឯវមាហ ‘កឹ បន តេន មុណ្ឌកេន សមណកេន ទិដ្ឋេនា’តិ។

“យថា , មហារាជ , អមតំ វិសមាសដ្ឋំ តិត្តកំ ហោតិ, យថា ច សីតោទកំ អគ្គិមាសដ្ឋំ ឧណ្ហំ ហោតិ, ឯវមេវ ខោ, មហារាជ, ជោតិបាលោ មាណវោ អស្សទ្ធេ អប្បសន្នេ កុលេ បច្ចាជាតោ, សោ កុលវសេន អន្ធោ ហុត្វា [សោ កុលជាតិវសេន អន្ធោ ភវិត្វា (ស្យា.)] តថាគតំ អក្កោសិ បរិភាសិ។

“យថា, មហារាជ, ជលិតបជ្ជលិតោ មហាអគ្គិក្ខន្ធោ សប្បភាសោ ឧទកមាសជ្ជ ឧបហតប្បភាតេជោ សីតលោ កាឡកោ ភវតិ បរិបក្កនិគ្គុណ្ឌិផលសទិសោ, ឯវមេវ ខោ, មហារាជ, ជោតិបាលោ មាណវោ បុញ្ញវា សទ្ធោ ញាណវិបុលសប្បភាសោ អស្សទ្ធេ អប្បសន្នេ កុលេ បច្ចាជាតោ, សោ កុលវសេន អន្ធោ ហុត្វា តថាគតំ អក្កោសិ បរិភាសិ, ឧបគន្ត្វា ច ពុទ្ធគុណមញ្ញាយ ចេដកភូតោ វិយ អហោសិ, ជិនសាសនេ បព្ពជិត្វា អភិញ្ញា ច សមាបត្តិយោ ច និព្ពត្តេត្វា ព្រហ្មលោកូបគោ អហោសី”តិ។ “សាធុ, ភន្តេ នាគសេន, ឯវមេតំ តថា សម្បដិច្ឆាមី”តិ។

ឆដ្ឋោ ជោតិបាលារព្ភបញ្ហោ ឆដ្ឋោ។

៧. ឃដិការបញ្ហោ

៧. “ភន្តេ នាគសេន, ភាសិតម្បេតំ ភគវតា ‘ឃដិការស្ស កុម្ភការស្ស អាវេសនំ សព្ពំ តេមាសំ អាកាសច្ឆទនំ អដ្ឋាសិ, ន ទេវោតិវស្សី’តិ។ បុន ច ភណិតំ ‘កស្សបស្ស តថាគតស្ស [ភគវតោ អរហតោ សម្មាសម្ពុទ្ធស្ស (ម. និ. ២.២៨៩)] កុដិ ឱវស្សតី’តិ។ កិស្ស បន, ភន្តេ នាគសេន, តថាគតស្ស ឯវមុស្សន្នកុសលមូលស្ស [ឯវរូបស្ស ឧស្សន្នកុសលមូលស្ស (ក.)] កុដិ ឱវស្សតិ, តថាគតស្ស នាម សោ អានុភាវោ ឥច្ឆិតព្ពោ? យទិ, ភន្តេ នាគសេន, ឃដិការស្ស កុម្ភការស្ស អាវេសនំ អនោវស្សំ អាកាសច្ឆទនំ អហោសិ, តេន ហិ ‘តថាគតស្ស កុដិ ឱវស្សតី’តិ យំ វចនំ, តំ មិច្ឆា។ យទិ តថាគតស្ស កុដិ ឱវស្សតិ, តេន ហិ ‘ឃដិការស្ស កុម្ភការស្ស អាវេសនំ អនោវស្សកំ អហោសិ អាកាសច្ឆទន’ន្តិ តម្បិ វចនំ មិច្ឆា។ អយម្បិ ឧភតោ កោដិកោ បញ្ហោ តវានុប្បត្តោ, សោ តយា និព្ពាហិតព្ពោ”តិ។

“ភាសិតម្បេតំ, មហារាជ, ភគវតា ‘ឃដិការស្ស កុម្ភការស្ស អាវេសនំ សព្ពំ តេមាសំ អាកាសច្ឆទនំ អដ្ឋាសិ, ន ទេវោតិវស្សី’តិ។ ភណិតញ្ច ‘កស្សបស្ស តថាគតស្ស កុដិ ឱវស្សតី’តិ។ ឃដិការោ, មហារាជ, កុម្ភការោ សីលវា កល្យាណធម្មោ ឧស្សន្នកុសលមូលោ អន្ធេ ជិណ្ណេ មាតាបិតរោ បោសេតិ, តស្ស អសម្មុខា អនាបុច្ឆាយេវស្ស ឃរេ តិណំ ហរិត្វា ភគវតោ កុដី ឆាទេសុំ, សោ តេន តិណហរណេន អកម្បិតំ អសញ្ចលិតំ សុសណ្ឋិតំ វិបុលមសមំ បីតឹ បដិលភតិ, ភិយ្យោ សោមនស្សញ្ច អតុលំ ឧប្បាទេសិ ‘អហោ វត មេ ភគវា លោកុត្តមោ សុវិស្សត្ថោ’តិ, តេន តស្ស ទិដ្ឋធម្មិកោ វិបាកោ និព្ពត្តោ។ ន ហិ, មហារាជ, តថាគតោ តាវតកេន វិការេន ចលតិ។

“យថា, មហារាជ, សិនេរុ គិរិរាជា អនេកសតសហស្សវាតសម្បហារេនបិ ន កម្បតិ ន ចលតិ, មហោទធិ វរប្បវរសាគរោ អនេកសតនហុតមហាគង្គាសតសហស្សេហិបិ ន បូរតិ ន វិការមាបជ្ជតិ, ឯវមេវ ខោ, មហារាជ, តថាគតោ ន តាវតកេន វិការេន ចលតិ។

“យំ បន, មហារាជ, តថាគតស្ស កុដិ ឱវស្សតិ, តំ មហតោ ជនកាយស្ស អនុកម្បាយ។ ទ្វេមេ, មហារាជ, អត្ថវសេ សម្បស្សមានា តថាគតា សយំ និម្មិតំ បច្ចយំ នប្បដិសេវន្តិ, ‘អយំ អគ្គទក្ខិណេយ្យោ សត្ថា’តិ ភគវតោ បច្ចយំ ទត្វា ទេវមនុស្សា សព្ពទុគ្គតិតោ បរិមុច្ចិស្សន្តីតិ, ទស្សេត្វា វុត្តឹ បរិយេសន្តីតិ ‘មា អញ្ញេ ឧបវទេយ្យុ’ន្តិ។ ឥមេ ទ្វេ អត្ថវសេ សម្បស្សមានា តថាគតា សយំ និម្មិតំ បច្ចយំ នប្បដិសេវន្តិ។ យទិ, មហារាជ, សក្កោ វា តំ កុដឹ អនោវស្សំ ករេយ្យ ព្រហ្មា វា សយំ វា, សាវជ្ជំ ភវេយ្យ តំ យេវ ករណំ [ការណំ (សី. បី.)] សទោសំ សនិគ្គហំ, ឥមេ វិភូតំ [វិភូសំ (សី. បី.)] កត្វា លោកំ សម្មោហេន្តិ អធិកតំ ករោន្តីតិ, តស្មា តំ ករណំ វជ្ជនីយំ។ ន, មហារាជ, តថាគតា វត្ថុំ យាចន្តិ, តាយ អវត្ថុយាចនាយ អបរិភាសិយា ភវន្តី”តិ។ “សាធុ, ភន្តេ នាគសេន, ឯវមេតំ តថា សម្បដិច្ឆាមី”តិ។

ឃដិការបញ្ហោ សត្តមោ។

៨. ព្រាហ្មណរាជវាទបញ្ហោ

៨. “ភន្តេ នាគសេន, ភាសិតម្បេតំ តថាគតេន ‘អហមស្មិ, ភិក្ខវេ, ព្រាហ្មណោ យាចយោគោ’តិ។ បុន ច ភណិតំ ‘រាជាហមស្មិ សេលា’តិ។ យទិ, ភន្តេ នាគសេន, ភគវតា ភណិតំ ‘អហមស្មិ, ភិក្ខវេ , ព្រាហ្មណោ យាចយោគោ’តិ, តេន ហិ ‘រាជាហមស្មិ សេលា’តិ យំ វចនំ, តំ មិច្ឆា។ យទិ តថាគតេន ភណិតំ ‘រាជាហមស្មិ សេលា’តិ, តេន ហិ ‘អហមស្មិ, ភិក្ខវេ, ព្រាហ្មណោ យាចយោគោ’តិ តម្បិ វចនំ មិច្ឆា។ ខត្តិយោ វា ហិ ភវេយ្យ ព្រាហ្មណោ វា, នត្ថិ ឯកាយ ជាតិយា ទ្វេ វណ្ណា នាម, អយម្បិ ឧភតោ កោដិកោ បញ្ហោ តវានុប្បត្តោ, សោ តយា និព្ពាហិតព្ពោ”តិ។

“ភាសិតម្បេតំ, មហារាជ, ភគវតា ‘អហមស្មិ, ភិក្ខវេ, ព្រាហ្មណោ យាចយោគោ’តិ, បុន ច ភណិតំ ‘រាជាហមស្មិ សេលា’តិ, តត្ថ ការណំ អត្ថិ, យេន ការណេន តថាគតោ ព្រាហ្មណោ ច រាជា ច ហោតី”តិ។

“កឹ បន តំ, ភន្តេ នាគសេន, ការណំ, យេន ការណេន តថាគតោ ព្រាហ្មណោ ច រាជា ច ហោតិ”? “សព្ពេ, មហារាជ, បាបកា អកុសលា ធម្មា តថាគតស្ស ពាហិតា បហីនា អបគតា ព្យបគតា ឧច្ឆិន្នា ខីណា ខយំ បត្តា និព្ពុតា ឧបសន្តា, តស្មា តថាគតោ ‘ព្រាហ្មណោ’តិ វុច្ចតិ។

“ព្រាហ្មណោ នាម សំសយមនេកំសំ វិមតិបថំ វីតិវត្តោ, ភគវាបិ, មហារាជ, សំសយមនេកំសំ វិមតិបថំ វីតិវត្តោ, តេន ការណេន តថាគតោ ‘ព្រាហ្មណោ’តិ វុច្ចតិ។

“ព្រាហ្មណោ នាម សព្ពភវគតិយោនិនិស្សដោ មលរជគតវិប្បមុត្តោ អសហាយោ, ភគវាបិ, មហារាជ, សព្ពភវគតិយោនិនិស្សដោ មលរជគតវិប្បមុត្តោ អសហាយោ, តេន ការណេន តថាគតោ ‘ព្រាហ្មណោ’តិ វុច្ចតិ។

“ព្រាហ្មណា នាម អគ្គសេដ្ឋវរបវរទិព្ពវិហារពហុលោ, ភគវាបិ, មហារាជ, អគ្គសេដ្ឋវរបវរទិព្ពវិហារពហុលោ, តេនាបិ កបរណេន តថាគតោ “ព្រាហ្មណោ”តិ វុច្ចតិ។

“ព្រាហ្មណោ នាម អជ្ឈយន អជ្ឈាបន ទានប្បដិគ្គហណ ទម សំយមនិយមបុព្ពមនុសិដ្ឋិ បវេណិ វំស ធរណោ, ភគវាបិ, មហារាជ, អជ្ឈយន អជ្ឈាបន ទានប្បដិគ្គហណ ទម សំយម និយម បុព្ពជិនាចិណ្ណ អនុសិដ្ឋិ បវេណិ វំស ធរណោ តេនាបិ ការណេន តថាគតោ ‘ព្រាហ្មណោ’តិ វុច្ចតិ។

“ព្រាហ្មណោ នាម ព្រហាសុខវិហារជ្ឈានឈាយី; ភគវាបិ, មហារាជ, ព្រហាសុខវិហារជ្ឈានឈាយី, តេនាបិ ការណេន តថាគតោ ‘ព្រាហ្មណោ’តិ វុច្ចតិ។

“ព្រាហ្មណោ នាម សព្ពភវាភវគតីសុ អភិជាតិវត្តិតមនុចរិតំ ជានាតិ, ភគវាបិ, មហារាជ, សព្ពភវាភវគតីសុ អភិជាតិវត្តិតមនុចរិតំ ជានាតិ, តេនាបិ ការណេន តថាគតោ ‘ព្រាហ្មណោ’តិ វុច្ចតិ។

“ព្រាហ្មណោតិ, មហារាជ, ភគវតោ នេតំ នាមំ មាតរា កតំ, ន បិតរា កតំ, ន ភាតរា កតំ, ន ភគិនិយា កតំ, ន មិត្តាមច្ចេហិ កតំ, ន ញាតិសាលោហិតេហិ កតំ, ន សមណព្រាហ្មណេហិ កតំ, ន ទេវតាហិ កតំ, វិមោក្ខន្តិកមេតំ ពុទ្ធានំ ភគវន្តានំ នាមំ ពោធិយា យេវ មូលេ មារសេនំ វិធមិត្វា អតីតានាគតបច្ចុប្បន្នេ បាបកេ អកុសលេ ធម្មេ ពាហេត្វា សហ សព្ពញ្ញុតញ្ញាណស្ស បដិលាភា បដិលទ្ធបាតុភូតសមុប្បន្នមត្តេ សច្ឆិកា បញ្ញត្តិ យទិទំ ព្រាហ្មណោតិ, តេន ការណេន តថាគតោ វុច្ចតិ ‘ព្រាហ្មណោ’”តិ។

“កេន បន, ភន្តេ នាគសេន, ការណេន តថាគតោ វុច្ចតិ ‘រាជា’”តិ? “រាជា នាម, មហារាជ, យោ កោចិ រជ្ជំ ការេតិ លោកមនុសាសតិ, ភគវាបិ, មហារាជ, ទសសហស្សិយា លោកធាតុយា ធម្មេន រជ្ជំ ការេតិ, សទេវកំ លោកំ សមារកំ សព្រហ្មកំ សស្សមណព្រាហ្មណឹ បជំ សទេវមនុស្សំ អនុសាសតិ, តេនាបិ ការណេន តថាគតោ វុច្ចតិ ‘រាជា’តិ។

“រាជា នាម, មហារាជ, សព្ពជនមនុស្សេ អភិភវិត្វា នន្ទយន្តោ ញាតិសង្ឃំ, សោចយន្តោ អមិត្តសង្ឃំ, មហតិមហាយសសិរិហរំ ថិរសារទណ្ឌំ អនូនសតសលាកាលង្កតំ ឧស្សាបេតិ បណ្ឌរវិមលសេតច្ឆត្តំ, ភគវាបិ, មហារាជ, សោចយន្តោ មារសេនំ មិច្ឆាបដិបន្នំ, នន្ទយន្តោ ទេវមនុស្សេ សម្មាបដិបន្នេ ទសសហស្សិយា លោកធាតុយា មហតិមហាយសសិរិហរំ ខន្តិថិរសារទណ្ឌំ ញាណវរសតសលាកាលង្កតំ ឧស្សាបេតិ អគ្គវរវិមុត្តិបណ្ឌរវិមលសេតច្ឆត្តំ, តេនាបិ ការណេន តថាគតោ វុច្ចតិ ‘រាជា’តិ។

“រាជា នាម ឧបគតសម្បត្តជនានំ ពហូនមភិវន្ទនីយោ ភវតិ, ភគវាបិ, មហារាជ, ឧបគតសម្បត្តទេវមនុស្សានំ ពហូនមភិវន្ទនីយោ, តេនាបិ ការណេន តថាគតោ វុច្ចតិ ‘រាជា’តិ។

“រាជា នាម យស្ស កស្សចិ អារាធកស្ស បសីទិត្វា វរិតំ វរំ ទត្វា កាមេន តប្បយតិ, ភគវាបិ, មហារាជ, យស្ស កស្សចិ កាយេន វាចាយ មនសា អារាធកស្ស បសីទិត្វា វរិតំ វរមនុត្តរំ សព្ពទុក្ខបរិមុត្តិំ ទត្វា អសេសកាមវរេន ច តប្បយតិ, តេនាបិ ការណេន តថាគតោ វុច្ចតិ ‘រាជា’តិ។

“រាជា នាម អាណំ វីតិក្កមន្តំ វិគរហតិ ឈាបេតិ [ជាបេតិ (សី. បី.)] ធំសេតិ, ភគវតោបិ, មហារាជ, សាសនវរេ អាណំ អតិក្កមន្តោ អលជ្ជី មង្កុភាវេន ឱញ្ញាតោ ហីឡិតោ គរហិតោ ភវិត្វា វជ្ជតិ ជិនសាសនវរម្ហា, តេនាបិ ការណេន តថាគតោ វុច្ចតិ ‘រាជា’តិ។

“រាជា នាម បុព្ពកានំ ធម្មិកានំ រាជូនំ បវេណិមនុសិដ្ឋិយា ធម្មាធម្មមនុទីបយិត្វា ធម្មេន រជ្ជំ ការយមានោ បិហយិតោ បិយោ បត្ថិតោ ភវតិ ជនមនុស្សានំ, ចិរំ រាជកុលវំសំ ឋបយតិ ធម្មគុណពលេន, ភគវាបិ, មហារាជ, បុព្ពកានំ សយម្ភូនំ បវេណិមនុសិដ្ឋិយា ធម្មាធម្មមនុទីបយិត្វា ធម្មេន លោកមនុសាសមានោ បិហយិតោ បិយោ បត្ថិតោ ទេវមនុស្សានំ ចិរំ សាសនំ បវត្តេតិ ធម្មគុណពលេន, តេនាបិ ការណេន តថាគតោ វុច្ចតិ ‘រាជា’តិ។ ឯវមនេកវិធំ, មហារាជ, ការណំ, យេន ការណេន តថាគតោ ព្រាហ្មណោបិ ភវេយ្យ រាជាបិ ភវេយ្យ, សុនិបុណោ ភិក្ខុ កប្បម្បិ នោ នំ សម្បាទេយ្យ, កឹ អតិពហុំ ភណិតេន, សំខិត្តំ សម្បដិច្ឆិតព្ព”ន្តិ។ “សាធុ, ភន្តេ នាគសេន, ឯវមេតំ តថា សម្បដិច្ឆាមី”តិ។

ព្រាហ្មណរាជវាទបញ្ហោ អដ្ឋមោ។

៩. គាថាភិគីតភោជនកថាបញ្ហោ

៩. “ភន្តេ នាគសេន, ភាសិតម្បេតំ ភគវតា –

> “‘គាថាភិគីតំ មេ អភោជនេយ្យំ [អភោជនីយំ (ក.) សុ. និ. ៨១ បស្សិតព្ពំ], សម្បស្សតំ ព្រាហ្មណ នេស ធម្មោ;
> គាថាភិគីតំ បនុទន្តិ ពុទ្ធា, ធម្មេ សតី ព្រាហ្មណ វុត្តិរេសា’តិ។

“បុន ច ភគវា បរិសាយ ធម្មំ ទេសេន្តោ កថេន្តោ អនុបុព្ពិកថំ បឋមំ តាវ ទានកថំ កថេតិ, បច្ឆា សីលកថំ, តស្ស ភគវតោ សព្ពលោកិស្សរស្ស ភាសិតំ សុត្វា ទេវមនុស្សា អភិសង្ខរិត្វា ទានំ ទេន្តិ, តស្ស តំ ឧយ្យោជិតំ ទានំ សាវកា បរិភុញ្ជន្តិ។ យទិ, ភន្តេ នាគសេន, ភគវតា ភណិតំ ‘គាថាភិគីតំ មេ អភោជនេយ្យ’ន្តិ, តេន ហិ ‘ភគវា ទានកថំ បឋមំ កថេតី’តិ យំ វចនំ, តំ មិច្ឆា។ យទិ ទានកថំ បឋមំ កថេតិ, តេន ហិ ‘គាថាភិគីតំ មេ អភោជនេយ្យ’ន្តិ តម្បិ វចនំ មិច្ឆា។ កឹ ការណំ? យោ សោ, ភន្តេ, ទក្ខិណេយ្យោ គិហីនំ បិណ្ឌបាតទានស្ស វិបាកំ កថេតិ, តស្ស តេ ធម្មកថំ សុត្វា បសន្នចិត្តា អបរាបរំ ទានំ ទេន្តិ, យេ តំ ទានំ បរិភុញ្ជន្តិ, សព្ពេ តេ គាថាភិគីតំ បរិភុញ្ជន្តិ។ អយម្បិ ឧភតោ កោដិកោ បញ្ហោ និបុណោ គម្ភីរោ តវានុប្បត្តោ, សោ តយា និព្ពាហិតព្ពោ”តិ។

“ភាសិតម្បេតំ, មហារាជ, ភគវតា ‘គាថាភិគីតំ មេ អភោជនេយ្យំ, សម្បស្សតំ ព្រាហ្មណ នេស ធម្មោ។ គាថាភិគីតំ បនុទន្តិ ពុទ្ធា, ធម្មេ សតី ព្រាហ្មណ វុត្តិរេសា’តិ, កថេតិ ច ភគវា បឋមំ ទានកថំ, តញ្ច បន កិរិយំ សព្ពេសំ តថាគតានំ បឋមំ ទានកថាយ, តត្ថ ចិត្តំ អភិរមាបេត្វា បច្ឆា សីលេ និយោជេន្តិ។ យថា, មហារាជ, មនុស្សា តរុណទារកានំ បឋមំ តាវ កីឡាភណ្ឌកានិ ទេន្តិ។ សេយ្យថិទំ, វង្កកំ ឃដិកំ ចិង្គុលកំ បត្តាឡ្ហកំ រថកំ ធនុកំ, បច្ឆា តេ សកេ សកេ កម្មេ និយោជេន្តិ។ ឯវមេវ ខោ, មហារាជ, តថាគតោ បឋមំ ទានកថាយ ចិត្តំ អភិរមាបេត្វា បច្ឆា សីលេ និយោជេតិ។

“យថា វា បន, មហារាជ, ភិសក្កោ នាម អាតុរានំ បឋមំ តាវ ចតូហបញ្ចាហំ តេលំ បាយេតិ ពលករណាយ សិនេហនាយ, បច្ឆា វិរេចេតិ។ ឯវមេវ ខោ, មហារាជ, តថាគតោ បឋមំ តាវ ទានកថាយ ចិត្តំ អភិរមាបេត្វា បច្ឆា សីលេ និយោជេតិ។ ទាយកានំ, មហារាជ, ទានបតីនំ ចិត្តំ មុទុកំ ហោតិ មទ្ទវំ សិនិទ្ធំ, តេន តេ ទានសេតុសង្កមេន ទាននាវាយ សំសារសាគរបារមនុគច្ឆន្តិ, តស្មា តេសំ បឋមំ កម្មភូមិមនុសាសតិ, ន ច កេនចិ [តេន (សី. បី.)] វិញ្ញត្តិមាបជ្ជតី”តិ។

“ភន្តេ នាគសេន, ‘វិញ្ញត្តី’ន្តិ យំ វទេសិ, កតិ បន តា វិញ្ញត្តិយោ”តិ? “ទ្វេមា, មហារាជ, វិញ្ញត្តិយោ កាយវិញ្ញត្តិ វចីវិញ្ញត្តិ ចាតិ។ តត្ថ អត្ថិ កាយវិញ្ញត្តិ សាវជ្ជា, អត្ថិ អនវជ្ជា។ អត្ថិ វចីវិញ្ញត្តិ សាវជ្ជា, អត្ថិ អនវជ្ជា។

“កតមា កាយវិញ្ញត្តិ សាវជ្ជា? ឥធេកច្ចោ ភិក្ខុ កុលានិ ឧបគន្ត្វា អនោកាសេ ឋិតោ ឋានំ ភញ្ជតិ, អយំ កាយវិញ្ញត្តិ សាវជ្ជា។ តាយ ច វិញ្ញាបិតំ អរិយា ន បរិភុញ្ជន្តិ, សោ ច បុគ្គលោ អរិយានំ សមយេ ឱញ្ញាតោ ហោតិ ហីឡិតោ ខីឡិតោ គរហិតោ បរិភូតោ អចិត្តីកតោ, ភិន្នាជីវោត្វេវ សង្ខំ គច្ឆតិ។

“បុន ចបរំ, មហារាជ, ឥធេកច្ចោ ភិក្ខុ កុលានិ ឧបគន្ត្វា អនោកាសេ ឋិតោ គលំ បណាមេត្វា មោរបេក្ខិតំ បេក្ខតិ ‘ឯវំ ឥមេ បស្សន្តី’តិ, តេន ច តេ បស្សន្តិ។ អយម្បិ កាយវិញ្ញត្តិ សាវជ្ជា។ តាយ ច វិញ្ញាបិតំ អរិយា ន បរិភុញ្ជន្តិ, សោ ច បុគ្គលោ អរិយានំ សមយេ ឱញ្ញាតោ ហោតិ ហីឡិតោ ខីឡិតោ គរហិតោ បរិភូតោ អចិត្តីកតោ, ភិន្នាជីវោត្វេវ សង្ខំ គច្ឆតិ។

“បុន ចបរំ, មហារាជ, ឥធេកច្ចោ ភិក្ខុ ហនុកាយ វា ភមុកាយ វា អង្គុដ្ឋេន វា វិញ្ញាបេតិ, អយម្បិ កាយវិញ្ញត្តិ សាវជ្ជា, តាយ ច វិញ្ញាបិតំ អរិយា ន បរិភុញ្ជន្តិ, សោ ច បុគ្គលោ អរិយានំ សមយេ ឱញ្ញាតោ ហោតិ ហីឡិតោ ខីឡិតោ គរហិតោ បរិភូតោ អចិត្តីកតោ, ភិន្នាជីវោត្វេវ សង្ខំ គច្ឆតិ។

“កតមា កាយវិញ្ញត្តិ អនវជ្ជា? ឥធ ភិក្ខុ កុលានិ ឧបគន្ត្វា សតោ សមាហិតោ សម្បជានោ ឋានេបិ អដ្ឋានេបិ យថានុសិដ្ឋិំ គន្ត្វា ឋានេ តិដ្ឋតិ, ទាតុកាមេសុ តិដ្ឋតិ, អទាតុកាមេសុ បក្កមតិ។ អយំ កាយវិញ្ញត្តិ អនវជ្ជា, តាយ ច វិញ្ញាបិតំ អរិយា បរិភុញ្ជន្តិ, សោ ច បុគ្គលោ អរិយានំ សមយេ វណ្ណិតោ ហោតិ ថុតោ បសត្ថោ សល្លេខិតាចារោ, បរិសុទ្ធាជីវោត្វេវ សង្ខំ គច្ឆតិ។ ភាសិតម្បេតំ, មហារាជ, ភគវតា ទេវាតិទេវេន –

> ‘ន វេ យាចន្តិ សប្បញ្ញា, ធីរោ ច វេទិតុមរហតិ [អរិយា គរហន្តិ យាចនំ (សី. បី.)];
> ឧទ្ទិស្ស អរិយា តិដ្ឋន្តិ, ឯសា អរិយាន យាចនា’តិ។

“កតមា វចីវិញ្ញត្តិ សាវជ្ជា? ឥធ, មហារាជ, ភិក្ខុ វាចាយ ពហុវិធំ វិញ្ញាបេតិ ចីវរបិណ្ឌបាតសេនាសនគិលានប្បច្ចយភេសជ្ជបរិក្ខារំ, អយំ វចីវិញ្ញត្តិ សាវជ្ជា, តាយ ច វិញ្ញាបិតំ អរិយា ន បរិភុញ្ជន្តិ, សោ ច បុគ្គលោ អរិយានំ សមយេ ឱញ្ញាតោ ហោតិ ហីឡិតោ ខីឡិតោ គរហិតោ បរិភូតោ អចិត្តីកតោ, ភិន្នាជីវោត្វេវ សង្ខំ គច្ឆតិ។

“បុន ចបរំ, មហារាជ, ឥធេកច្ចោ ភិក្ខុ បរេសំ សាវេន្តោ ឯវំ ភណតិ ‘ឥមិនា មេ អត្ថោ’តិ, តាយ ច វាចាយ បរេសំ សាវិតាយ តស្ស លាភោ ឧប្បជ្ជតិ, អយម្បិ វចីវិញ្ញត្តិ សាវជ្ជា, តាយ ច វិញ្ញាបិតំ អរិយា ន បរិភុញ្ជន្តិ, សោ ច បុគ្គលោ អរិយានំ សមយេ ឱញ្ញាតោ ហោតិ ហីឡិតោ ខីឡិតោ គរហិតោ បរិភូតោ អចិត្តីកតោ, ភិន្នាជីវោត្វេវ សង្ខំ គច្ឆតិ។

“បុន ចបរំ, មហារាជ, ឥធេកច្ចោ ភិក្ខុ វចីវិប្ផារេន បរិសាយ សាវេតិ ‘ឯវញ្ច ឯវញ្ច ភិក្ខូនំ ទាតព្ព’ន្តិ, តញ្ច តេ វចនំ សុត្វា បរិកិត្តិតំ អភិហរន្តិ, អយម្បិ វចីវិញ្ញត្តិ សាវជ្ជា, តាយ ច វិញ្ញាបិតំ អរិយា ន បរិភុញ្ជន្តិ, សោ ច បុគ្គលោ អរិយានំ សមយេ ឱញ្ញាតោ ហោតិ ហីឡិតោ ខីឡិតោ គរហិតោ បរិភូតោ អចិត្តីកតោ, ភិន្នាជីវោត្វេវ សង្ខំ គច្ឆតិ។

“ននុ, មហារាជ, ថេរោបិ សារិបុត្តោ អត្ថង្គតេ សូរិយេ រត្តិភាគេ គិលានោ សមានោ ថេរេន មហាមោគ្គល្លានេន ភេសជ្ជំ បុច្ឆីយមានោ វាចំ ភិន្ទិ, តស្ស តេន វចីភេទេន ភេសជ្ជំ ឧប្បជ្ជិ។ អថ ថេរោ សារិបុត្តោ ‘វចីភេទេន មេ ឥមំ ភេសជ្ជំ ឧប្បន្នំ, មា មេ អាជីវោ ភិជ្ជី’តិ អាជីវភេទភយា តំ ភេសជ្ជំ បជហិ ន ឧបជីវិ។ ឯវម្បិ វចីវិញ្ញត្តិ សាវជ្ជា, តាយ ច វិញ្ញាបិតំ អរិយា ន បរិភុញ្ជន្តិ។ សោ ច បុគ្គលោ អរិយានំ សមយេ ឱញ្ញាតោ ហោតិ ហីឡិតោ ខីឡិតោ គរហិតោ បរិភូតោ អចិត្តីកតោ, ភិន្នាជីវោត្វេវ សង្ខំ គច្ឆតិ។

“កតមា វចីវិញ្ញត្តិ អនវជ្ជា? ឥធ, មហារាជ, ភិក្ខុ សតិ បច្ចយេ ភេសជ្ជំ វិញ្ញាបេតិ ញាតិបវារិតេសុ កុលេសុ, អយំ វចីវិញ្ញត្តិ អនវជ្ជា, តាយ ច វិញ្ញាបិតំ អរិយា បរិភុញ្ជន្តិ, សោ ច បុគ្គលោ អរិយានំ សមយេ វណ្ណិតោ ហោតិ ថោមិតោ បសត្ថោ, បរិសុទ្ធាជីវោត្វេវ សង្ខំ គច្ឆតិ, អនុមតោ តថាគតេហិ អរហន្តេហិ សម្មាសម្ពុទ្ធេហិ។

“យំ បន, មហារាជ, តថាគតោ កសិភារទ្វាជស្ស ព្រាហ្មណស្ស ភោជនំ បជហិ [បជហតិ (ក.)], តំ អាវេបនវិនិវេបនកឌ្ឍននិគ្គហប្បដិកម្មេន និព្ពត្តិ, តស្មា តថាគតោ តំ បិណ្ឌបាតំ បដិក្ខិបិ ន ឧបជីវី”តិ។

“សព្ពកាលំ, ភន្តេ នាគសេន, តថាគតេ ភុញ្ជមានេ ទេវតា ទិព្ពំ ឱជំ បត្តេ អាកិរន្តិ, ឧទាហុ ‘សូករមទ្ទវេ ច មធុបាយាសេ ចា’តិ ទ្វីសុ យេវ បិណ្ឌបាតេសុ អាកិរិំសូ”តិ? “សព្ពកាលំ, មហារាជ, តថាគតេ ភុញ្ជមានេ ទេវតា ទិព្ពំ ឱជំ គហេត្វា ឧបតិដ្ឋិត្វា ឧទ្ធដុទ្ធដេ អាលោបេ អាកិរន្តិ។

“យថា , មហារាជ, រញ្ញោ សូទោ រញ្ញោ ភុញ្ជន្តស្ស សូបំ គហេត្វា ឧបតិដ្ឋិត្វា កពឡេ កពឡេ សូបំ អាកិរតិ, ឯវមេវ ខោ, មហារាជ, សព្ពកាលំ តថាគតេ ភុញ្ជមានេ ទេវតា ទិព្ពំ ឱជំ គហេត្វា ឧបតិដ្ឋិត្វា ឧទ្ធដុទ្ធដេ អាលោបេ ទិព្ពំ ឱជំ អាកិរន្តិ។ វេរញ្ជាយម្បិ, មហារាជ , តថាគតស្ស សុក្ខយវបុលកេ [សុក្ខយវមូលកេ (ក.)] ភុញ្ជមានស្ស ទេវតា ទិព្ពេន ឱជេន តេមយិត្វា តេមយិត្វា ឧបសំហរិំសុ, តេន តថាគតស្ស កាយោ ឧបចិតោ អហោសី”តិ។ “លាភា វត, ភន្តេ នាគសេន, តាសំ ទេវតានំ, យា តថាគតស្ស សរីរប្បដិជគ្គនេ សតតំ សមិតំ ឧស្សុក្កមាបន្នា។ សាធុ, ភន្តេ នាគសេន, ឯវមេតំ តថា សម្បដិច្ឆាមី”តិ។

គាថាភិគីតភោជនកថាបញ្ហោ នវមោ។

១០. ធម្មទេសនាយ អប្បោស្សុក្កបញ្ហោ

១០. “ភន្តេ នាគសេន, តុម្ហេ ភណថ ‘តថាគតេន ចតូហិ ច អសង្ខេយ្យេហិ កប្បានំ សតសហស្សេន ច ឯត្ថន្តរេ សព្ពញ្ញុតញ្ញាណំ បរិបាចិតំ មហតោ ជនកាយស្ស សមុទ្ធរណាយា’តិ។ បុន ច ‘សព្ពញ្ញុតំ បត្តស្ស អប្បោស្សុក្កតាយ ចិត្តំ នមិ, នោ ធម្មទេសនាយា’តិ។

“យថា នាម, ភន្តេ នាគសេន, ឥស្សាសោ វា ឥស្សាសន្តេវាសី វា ពហុកេ ទិវសេ សង្គាមត្ថាយ ឧបាសនំ សិក្ខិត្វា សម្បត្តេ មហាយុទ្ធេ ឱសក្កេយ្យ, ឯវមេវ ខោ, ភន្តេ នាគសេន, តថាគតេន ចតូហិ ច អសង្ខេយ្យេហិ កប្បានំ សតសហស្សេន ច ឯត្ថន្តរេ សព្ពញ្ញុតញ្ញាណំ បរិបាចេត្វា មហតោ ជនកាយស្ស សមុទ្ធរណាយ សព្ពញ្ញុតំ បត្តេន ធម្មទេសនាយ ឱសក្កិតំ។

“យថា វា បន, ភន្តេ នាគសេន, មល្លោ វា មល្លន្តេវាសី វា ពហុកេ ទិវសេ និព្ពុទ្ធំ សិក្ខិត្វា សម្បត្តេ មល្លយុទ្ធេ ឱសក្កេយ្យ, ឯវមេវ ខោ, ភន្តេ នាគសេន, តថាគតេន ចតូហិ ច អសង្ខេយ្យេហិ កប្បានំ សតសហស្សេន ច ឯត្ថន្តរេ សព្ពញ្ញុតញ្ញាណំ បរិបាចេត្វា មហតោ ជនកាយស្ស សមុទ្ធរណាយ សព្ពញ្ញុតំ បត្តេន ធម្មទេសនាយ ឱសក្កិតំ។

“កិំ នុ ខោ, ភន្តេ នាគសេន, តថាគតេន ភយា ឱសក្កិតំ, ឧទាហុ អបាកដតាយ ឱសក្កិតំ, ឧទាហុ ទុព្ពលតាយ ឱសក្កិតំ, ឧទាហុ អសព្ពញ្ញុតាយ ឱសក្កិតំ, កិំ តត្ថ ការណំ, ឥង្ឃ មេ ត្វំ ការណំ ព្រូហិ កង្ខាវិតរណាយ។ យទិ, ភន្តេ នាគសេន, តថាគតេន ចតូហិ ច អសង្ខេយ្យេហិ កប្បានំ សតសហស្សេន ច ឯត្ថន្តរេ សព្ពញ្ញុតញ្ញាណំ បរិបាចិតំ មហតោ ជនកាយស្ស សមុទ្ធរណាយ, តេន ហិ ‘សព្ពញ្ញុតំ បត្តស្ស អប្បោស្សុក្កតាយ ចិត្តំ នមិ, នោ ធម្មទេសនាយា’តិ យំ វចនំ, តំ មិច្ឆា។ យទិ សព្ពញ្ញុតំ បត្តស្ស អប្បោស្សុក្កតាយ ចិត្តំ នមិ នោ ធម្មទេសនាយ, តេន ហិ ‘តថាគតេន ចតូហិ ច អសង្ខេយ្យេតិ កប្បានំ សតសហស្សេន ច ឯត្ថន្តរេ សព្ពញ្ញុតញ្ញាណំ បរិបាចិតំ មហតោ ជនកាយស្ស សមុទ្ធរណាយា’តិ តម្បិ វចនំ មិច្ឆា។ អយម្បិ ឧភតោ កោដិកោ បញ្ហោ គម្ភីរោ ទុន្និព្ពេឋោ តវានុប្បត្តោ, សោ តយា និព្ពាហិតព្ពោ”តិ។

“បរិបាចិតញ្ច, មហារាជ, តថាគតេន ចតូហិ ច អសង្ខេយ្យេហិ កប្បានំ សតសហស្សេន ច ឯត្ថន្តរេ សព្ពញ្ញុតញ្ញាណំ មហតោ ជនកាយស្ស សមុទ្ធរណាយ, បត្តសព្ពញ្ញុតស្ស ច អប្បោស្សុក្កតាយ ចិត្តំ នមិ, នោ ធម្មទេសនាយ។ តញ្ច បន ធម្មស្ស គម្ភីរនិបុណទុទ្ទសទុរនុពោធសុខុមទុប្បដិវេធតំ សត្តានញ្ច អាលយារាមតំ សក្កាយទិដ្ឋិយា ទឡ្ហសុគ្គហិតតញ្ច ទិស្វា ‘កិំ នុ ខោ, កថំ នុ ខោ’តិ អប្បោស្សុក្កតាយ ចិត្តំ នមិ, នោ ធម្មទេសនាយ, សត្តានំ បដិវេធចិន្តនមានសំ យេវេតំ។

“យថា, មហារាជ, ភិសក្កោ សល្លកត្តោ អនេកព្យាធិបរិបីឡិតំ នរំ ឧបសង្កមិត្វា ឯវំ ចិន្តយតិ ‘កេន នុ ខោ ឧបក្កមេន កតមេន វា ភេសជ្ជេន ឥមស្ស ព្យាធិ វូបសមេយ្យា’តិ, ឯវមេវ ខោ, មហារាជ, តថាគតស្ស

សព្ពកិលេសព្យាធិបរិបិឡិតំ ជនំ ធម្មស្ស ច គម្ភីរនិបុណទុទ្ទសទុរនុពោធសុខុមទុប្បដិវេធតំ ទិស្វា ‘កឹ នុ ខោ, កថំ នុ ខោ’តិ អប្បោស្សុក្កតាយ ចិត្តំ នមិ, នោ ធម្មទេសនាយ, សត្តានំ បដិវេធចិន្តនមានសំ យេវេតំ។

“យថា, មហារាជ, រញ្ញោ ខត្តិយស្ស មុទ្ធាវសិត្តស្ស ទោវារិកអនីកដ្ឋបារិសជ្ជនេគមភដពល [ពលត្ថ (សី. បី.)] អមច្ចរាជញ្ញរាជូបជីវិនេ ជនេ ទិស្វា ឯវំ ចិត្តមុប្បជ្ជេយ្យ ‘កឹ នុ ខោ, កថំ នុ ខោ ឥមេ សង្គណ្ហិស្សាមី’តិ, ឯវមេវ ខោ, មហារាជ, តថាគតស្ស ធម្មស្ស គម្ភីរនិបុណទុទ្ទសទុរនុពោធសុខុមទុប្បដិវេធតំ សត្តានញ្ច អាលយារាមតំ សក្កាយទិដ្ឋិយា ទឡ្ហសុគ្គហិតតញ្ច ទិស្វា ‘កឹ នុ ខោ, កថំ នុ ខោ’តិ អប្បោស្សុក្កតាយ ចិត្តំ នមិ, នោ ធម្មទេសនាយ, សត្តានំ បដិវេធចិន្តនមានសំ យេវេតំ។

“អបិ ច, មហារាជ, សព្ពេសំ តថាគតានំ ធម្មតា ឯសា, យំ ព្រហ្មុនា អាយាចិតា ធម្មំ ទេសេន្តិ។ តត្ថ បន កឹ ការណំ? យេ តេន សមយេន មនុស្សា តាបសបរិព្ពាជកា សមណព្រាហ្មណា, សព្ពេតេ ព្រហ្មទេវតា ហោន្តិ ព្រហ្មគរុកា ព្រហ្មបរាយណា, តស្មា តស្ស ពលវតោ យសវតោ ញាតស្ស បញ្ញាតស្ស ឧត្តរស្ស អច្ចុគ្គតស្ស ឱនមនេន សទេវកោ លោកោ ឱនមិស្សតិ ឱកប្បេស្សតិ អធិមុច្ចិស្សតីតិ ឥមិនា ច, មហារាជ, ការណេន តថាគតា ព្រហ្មុនា អាយាចិតា ធម្មំ ទេសេន្តិ។

“យថា, មហារាជ, កោចិ រាជា វា រាជមហាមត្តោ វា យស្ស ឱនមតិ អបចិតឹ ករោតិ, ពលវតរស្ស តស្ស ឱនមនេន អវសេសា ជនតា ឱនមតិ អបចិតឹ ករោតិ, ឯវមេវ ខោ, មហារាជ, ព្រហ្មេ ឱនមិតេ តថាគតានំ សទេវកោ លោកោ ឱនមិស្សតិ, បូជិតបូជកោ មហារាជ, លោកោ, តស្មា សោ ព្រហ្មា សព្ពេសំ តថាគតានំ អាយាចតិ ធម្មទេសនាយ, តេន ច ការណេន តថាគតា ព្រហ្មុនា អាយាចិតា ធម្មំ ទេសេន្តី”តិ។ “សាធុ, ភន្តេ នាគសេន, សុនិព្ពេឋិតោ បញ្ហោ, អតិភទ្រកំ វេយ្យាករណំ, ឯវមេតំ តថា សម្បដិច្ឆាមី”តិ។

ធម្មទេសនាយ អប្បោស្សុក្កបញ្ហោ ទសមោ។

១១. អាចរិយានាចរិយបញ្ហោ

១១. “ភន្តេ, នាគសេន, ភាសិតម្បេតំ ភគវតា –

“‘ន មេ អាចរិយោ អត្ថិ, សទិសោ មេ ន វិជ្ជតិ;
សទេវកស្មឹ លោកស្មឹ, នត្ថិ មេ បដិបុគ្គលោ’តិ [មហាវ. ១១]។

“បុន ច ភណិតំ ‘ឥតិ ខោ, ភិក្ខវេ, អាឡារោ កាលាមោ អាចរិយោ មេ សមានោ អន្តេវាសឹ មំ សមានំ អត្តនា សមសមំ ឋបេសិ, ឧឡារាយ ច មំ បូជាយ បូជេសី’តិ។ យទិ, ភន្តេ នាគសេន, តថាគតេន ភណិតំ ‘ន មេ អាចរិយោ អត្ថិ, សទិសោ មេ ន វិជ្ជតិ។ សទេវកស្មឹ លោកស្មឹ, នត្ថិ មេ បដិបុគ្គលោ’តិ, តេន ហិ ‘ឥតិ ខោ, ភិក្ខវេ, អាឡារោ កាលាមោ អាចរិយោ មេ សមានោ អន្តេវាសឹ មំ សមានំ អត្តនា សមសមំ ឋបេសី’តិ យំ វចនំ, តំ មិច្ឆា។ យទិ តថាគតេន ភណិតំ ‘ឥតិ ខោ, ភិក្ខវេ, អាឡារោ កាលាមោ អាចរិយោ មេ សមានោ អន្តេវាសឹ មំ សមានំ អត្តនា សមសមំ ឋបេសី’តិ, តេន ហិ ‘ន មេ អាចរិយោ អត្ថិ, សទិសោ មេ ន វិជ្ជតិ។ សទេវកស្មឹ លោកស្មឹ, នត្ថិ មេ បដិបុគ្គលោ’តិ តម្បិ វចនំ មិច្ឆា។ អយម្បិ ឧភតោ កោដិកោ បញ្ហោ តវានុប្បត្តោ, សោ តយា និព្ពាហិតព្ពោ”តិ។

“ភាសិតម្បេតំ , មហារាជ, តថាគតេន ‘ន មេ អាចរិយោ អត្ថិ, សទិសោ មេ ន វិជ្ជតិ។ សទេវកស្មឹ លោកស្មឹ, នត្ថិ មេ បដិបុគ្គលោ’តិ, ភណិតញ្ច ‘ឥតិ ខោ, ភិក្ខវេ, អាឡារោ កាលាមោ អាចរិយោ មេ សមានោ អន្តេវាសឹ មំ សមានំ អត្តនា សមសមំ ឋបេសិ, ឧឡារាយ ច មំ បូជាយ បូជេសី’តិ។

“តញ្ច បន វចនំ បុព្ពេ សម្ពោធា អនភិសម្ពុទ្ធស្ស ពោធិសត្តស្សេវ សតោ អាចរិយភាវំ សន្ធាយ ភាសិតំ។

‘បញ្ចិមេ, មហារាជ, បុព្ពេ សម្ពោធា អនភិសម្ពុទ្ធស្ស ពោធិសត្តស្ស សតោ អាចរិយា, យេហិ អនុសិដ្ឋោ ពោធិសត្តោ តត្ថ តត្ថ ទិវសំ វីតិនាមេសិ។ កតមេ បញ្ច? យេ តេ, មហារាជ, អដ្ឋ ព្រាហ្មណា ជាតមត្តេ ពោធិសត្តេ លក្ខណានិ បរិគ្គណ្ហិំសុ, សេយ្យថីទំ, រាមោ ធជោ លក្ខណោ មន្តី យញ្ញោ សុយាមោ សុភោជោ សុទត្តោតិ។ តេ តស្ស សោត្ថឹ បវេទយិត្វា រក្ខាកម្មំ អកំសុ, តេ ច បឋមំ អាចរិយា។

“បុន ចបរំ, មហារាជ, ពោធិសត្តស្ស បិតា សុទ្ធោទនោ រាជា យំ តេន សមយេន អភិជាតំ ឧទិច្ចជាតិមន្តំ បទកំ វេយ្យាករណំ ឆឡង្គវន្តំ សព្ពមិត្តំ នាម ព្រាហ្មណំ ឧបនេត្វា សោវណ្ណេន ភិង្ការេន [ភិង្ការេន (សី. បី.)] ឧទកំ ឱណោជេត្វា ‘ឥមំ កុមារំ សិក្ខាបេហី’តិ អទាសិ, អយំ ទុតិយោ អាចរិយោ។

“បុន ចបរំ, មហារាជ, យា សា ទេវតា ពោធិសត្តំ សំវេជេសិ, យស្សា វចនំ សុត្វា ពោធិសត្តោ សំវិគ្គោ ឧព្ពិគ្គោ តស្មឹ យេវ ខណេ នេក្ខម្មំ និក្ខមិត្វា បព្ពជិ, អយំ តតិយោ អាចរិយោ។

“បុន ចបរំ, មហារាជ, អាឡារោ កាលាមោ អាកិញ្ចញ្ញាយតនស្ស បរិកម្មំ អាចិក្ខិ, អយំ ចតុត្ថោ អាចរិយោ។

“បុន ចបរំ, មហារាជ, ឧទកោ រាមបុត្តោ នេវសញ្ញានាសញ្ញាយតនស្ស បរិកម្មំ អាចិក្ខិ [អាចិក្ខតិ (ក.)], អយំ បញ្ចមោ អាចរិយោ។ ឥមេ ខោ, មហារាជ, បុព្ពេ សម្ពោធា អនភិសម្ពុទ្ធស្ស ពោធិសត្តស្ស សតោ បញ្ច អាចរិយា។ តេ ច បន អាចរិយា លោកិយេ ធម្មេ។ ឥមស្មិញ្ច បន, មហារាជ, លោកុត្តរេ ធម្មេ សព្ពញ្ញុតញ្ញាណប្បដិវេធាយ នត្ថិ តថាគតស្ស អនុត្តរោ អនុសាសកោ, សយម្ភូ, មហារាជ, តថាគតោ អនាចរិយកោ, តស្មា ការណា តថាគតេន ភណិតំ ‘ន មេ អាចរិយោ អត្ថិ, សទិសោ មេ ន វិជ្ជតិ។ សទេវកស្មិំ លោកស្មិំ, នត្ថិ មេ បដិបុគ្គលោ’តិ។ “សាធុ, ភន្តេ នាគសេន, ឯវមេតំ តថា សម្បដិច្ឆាមី”តិ។

អាចរិយានាចរិយបញ្ហោ ឯកាទសមោ។

សន្ថវវគ្គោ បញ្ចមោ។

ឥមស្មិំ វគ្គេ ឯកាទស បញ្ហោ។

មេណ្ឌកបញ្ហោ និដ្ឋិតោ។

៥. អនុមានបញ្ហោ

១. ពុទ្ធវគ្គោ

១. ទ្វិន្នំ ពុទ្ធានំ អនុប្បជ្ជមានបញ្ហោ

១. “ភន្តេ នាគសេន, ភាសិតម្បេតំ ភគវតា ‘អដ្ឋានមេតំ, ភិក្ខវេ, អនវកាសោ, យំ ឯកិស្សា លោកធាតុយា ទ្វេ អរហន្តោ សម្មាសម្ពុទ្ធា អបុព្ពំ អចរិមំ ឧប្បជ្ជេយ្យុំ, នេតំ ឋានំ វិជ្ជតី’តិ។ ទេសេន្តា ច, ភន្តេ នាគសេន, សព្ពេបិ តថាគតា សត្តតឹស ពោធិបក្ខិយេ ធម្មេ ទេសេន្តិ, កថយមានា ច ចត្តារិ អរិយសច្ចានិ កថេន្តិ, សិក្ខាបេន្តា ច តីសុ សិក្ខាសុ សិក្ខាបេន្តិ, អនុសាសមានា ច អប្បមាទប្បដិបត្តិយំ អនុសាសន្តិ។ យទិ, ភន្តេ នាគសេន, សព្ពេសម្បិ តថាគតានំ ឯកា ទេសនា ឯកា កថា ឯកា សិក្ខា ឯកា អនុសិដ្ឋិ, កេន ការណេន ទ្វេ តថាគតា ឯកក្ខណេ នុប្បជ្ជន្តិ? ឯកេនបិ តាវ ពុទ្ធុប្បាទេន អយំ លោកោ ឱភាសជាតោ, យទិ ទុតិយោ ពុទ្ធោ ភវេយ្យ, ទ្វិន្នំ បភាយ អយំ លោកោ ភិយ្យោសោមត្តាយ ឱភាសជាតោ ភវេយ្យ, ឱវទមានា ច ទ្វេ តថាគតា សុខំ ឱវទេយ្យុំ, អនុសាសមានា ច សុខំ អនុសាសេយ្យុំ, តត្ថ មេ ការណំ ព្រូហិ, យថាហំ និស្សំសយោ ភវេយ្យ”ន្តិ។

“អយំ, មហារាជ, ទសសហស្សី លោកធាតុ ឯកពុទ្ធធារណី, ឯកស្សេវ តថាគតស្ស គុណំ ធារេតិ, យទិ ទុតិយោ ពុទ្ធោ ឧប្បជ្ជេយ្យ, នាយំ ទសសហស្សី លោកធាតុ ធារេយ្យ, ចលេយ្យ កម្បេយ្យ នមេយ្យ ឱនមេយ្យ វិនមេយ្យ វិកិរេយ្យ វិធមេយ្យ វិទ្ធំសេយ្យ, ន ឋានមុបគច្ឆេយ្យ។

“យថា, មហារាជ, នាវា ឯកបុរិសសន្ធារណី [ឯកបុរិសសន្តារណី (សី. បី.)] ភវេយ្យ, ឯកស្មឹ បុរិសេ អភិរូឡ្ហេ សា នាវា សមុបាទិកា [សមុទកា (ក.)] ភវេយ្យ។ អថ ទុតិយោ បុរិសោ អាគច្ឆេយ្យ តាទិសោ អាយុនា វណ្ណេន វយេន បមាណេន កិសថូលេន សព្ពង្គបច្ចង្គេន, សោ តំ នាវំ អភិរូហេយ្យ, អបិ នុ សា, មហារាជ, នាវា ទ្វិន្នម្បិ ធារេយ្យា”តិ? “ន ហិ, ភន្តេ, ចលេយ្យ កម្បេយ្យ នមេយ្យ ឱនមេយ្យ វិនមេយ្យ វិកិរេយ្យ វិធមេយ្យ វិទ្ធំសេយ្យ, ន ឋានមុបគច្ឆេយ្យ, ឱសីទេយ្យ ឧទកេ”តិ។ “ឯវមេវ ខោ, មហារាជ, អយំ ទសសហស្សី លោកធាតុ ឯកពុទ្ធធារណី, ឯកស្សេវ តថាគតស្ស គុណំ ធារេតិ, យទិ ទុតិយោ ពុទ្ធោ ឧប្បជ្ជេយ្យ, នាយំ ទសសហស្សី លោកធាតុ ធារេយ្យ, ចលេយ្យ កម្បេយ្យ នមេយ្យ ឱនមេយ្យ វិនមេយ្យ វិកិរេយ្យ វិធមេយ្យ វិទ្ធំសេយ្យ, ន ឋានមុបគច្ឆេយ្យ។

“យថា វា បន, មហារាជ, បុរិសោ យាវទត្ថំ ភោជនំ ភុញ្ជេយ្យ ឆាទេន្តំ យាវ កណ្ឋមភិបូរយិត្វា, សោ ធាតោ បីណិតោ បរិបុណ្ណោ និរន្តរោ តន្ទិកតោ អនោនមិតទណ្ឌជាតោ បុនទេវ តត្តកំ ភោជនំ ភុញ្ជេយ្យ, អបិ នុ ខោ សោ, មហារាជ, បុរិសោ សុខិតោ ភវេយ្យា”តិ? “ន ហិ, ភន្តេ, សកឹ ភុត្តោវ មរេយ្យា”តិ [ភុត្តោ វមេយ្យាតិ (ក.)]។ “ឯវមេវ ខោ, មហារាជ, អយំ ទសសហស្សី លោកធាតុ ឯកពុទ្ធធារណី, ឯកស្សេវ តថាគតស្ស គុណំ ធារេតិ, យទិ ទុតិយោ ពុទ្ធោ ឧប្បជ្ជេយ្យ, នាយំ ទសសហស្សី លោកធាតុ ធារេយ្យ, ចលេយ្យ កម្បេយ្យ នមេយ្យ ឱនមេយ្យ វិនមេយ្យ វិកិរេយ្យ វិធមេយ្យ វិទ្ធំសេយ្យ, ន ឋានមុបគច្ឆេយ្យា”តិ។

“កឹ នុ ខោ, ភន្តេ នាគសេន, អតិធម្មភារេន បថវី ចលតី”តិ? “ឥធ, មហារាជ, ទ្វេ សកដា រតនបរិបូរិតា ភវេយ្យុំ យាវ មុខសមា, ឯកស្មា សកដតោ រតនំ គហេត្វា ឯកស្មឹ សកដេ អាកិរេយ្យុំ, អបិ នុ ខោ តំ, មហារាជ, សកដំ ទ្វិន្នម្បិ សកដានំ រតនំ ធារេយ្យា”តិ? “ន ហិ, ភន្តេ, នាភិបិ តស្ស ផលេយ្យ, អរាបិ តស្ស ភិជ្ជេយ្យុំ, នេមិបិ តស្ស ឱបតេយ្យ, អក្ខោបិ តស្ស ភិជ្ជេយ្យា”តិ។ “កឹ នុ ខោ, មហារាជ, អតិរតនភារេន សកដំ ភិជ្ជតី”តិ? “អាម, ភន្តេ”តិ។ “ឯវមេវ ខោ, មហារាជ, អតិធម្មភារេន បថវី ចលតិ។

“អបិ ច, មហារាជ, ឥមំ ការណំ ពុទ្ធពលបរិទីបនាយ ឱសារិតំ។ អញ្ញម្បិ តត្ថ អភិរូបំ ការណំ សុណោហិ, យេន ការណេន ទ្វេ សម្មាសម្ពុទ្ធា ឯកក្ខណេ នុប្បជ្ជន្តិ។ យទិ, មហារាជ, ទ្វេ សម្មាសម្ពុទ្ធា ឯកក្ខណេ ឧប្បជ្ជេយ្យុំ, តេសំ បរិសាយ វិវាទោ ឧប្បជ្ជេយ្យ ‘តុម្ហាកំ ពុទ្ធោ, អម្ហាកំ ពុទ្ធោ’តិ, ឧភតោ បក្ខជាតា ភវេយ្យុំ, យថា, មហារាជ, ទ្វិន្នំ ពលវាមច្ចានំ បរិសាយ វិវាទោ ឧប្បជ្ជេយ្យ ‘តុម្ហាកំ អមច្ចោ, អម្ហាកំ អមច្ចោ’តិ, ឧភតោ បក្ខជាតា ហោន្តិ, ឯវមេវ ខោ, មហារាជ, យទិ ទ្វេ សម្មាសម្ពុទ្ធា ឯកក្ខណេ ឧប្បជ្ជេយ្យុំ, តេសំ បរិសាយ វិវាទោ ឧប្បជ្ជេយ្យ ‘តុម្ហាកំ ពុទ្ធោ, អម្ហាកំ ពុទ្ធោ’តិ, ឧភតោ បក្ខជាតា ភវេយ្យុំ ។ ឥទំ តាវ, មហារាជ, ឯកំ ការណំ, យេន ការណេន ទ្វេ សម្មាសម្ពុទ្ធា ឯកក្ខណេ នុប្បជ្ជន្តិ។

“អបរម្បិ, មហារាជ, ឧត្តរិ ការណំ សុណោហិ, យេន ការណេន ទ្វេ សម្មាសម្ពុទ្ធា ឯកក្ខណេ នុប្បជ្ជន្តិ។ យទិ, មហារាជ, ទ្វេ សម្មាសម្ពុទ្ធា ឯកក្ខណេ ឧប្បជ្ជេយ្យុំ, ‘អគ្គោ ពុទ្ធោ’តិ យំ វចនំ, តំ មិច្ឆា ភវេយ្យ, ‘ជេដ្ឋោ ពុទ្ធោ’តិ យំ វចនំ, តំ មិច្ឆា ភវេយ្យ, ‘សេដ្ឋោ ពុទ្ធោ’តិ, ‘វិសិដ្ឋោ ពុទ្ធោ’តិ, ‘ឧត្តមោ ពុទ្ធោ’តិ, ‘បវរោ ពុទ្ធោ’តិ, ‘អសមោ ពុទ្ធោ’តិ, ‘អសមសមោ ពុទ្ធោ’តិ, ‘អប្បដិមោ ពុទ្ធោ’តិ, ‘អប្បដិភាគោ ពុទ្ធោ’តិ, ‘អប្បដិបុគ្គលោ ពុទ្ធោ’តិ យំ វចនំ, តំ មិច្ឆា ភវេយ្យ។ ឥទម្បិ ខោ ត្វំ, មហារាជ, ការណំ អត្ថតោ សម្បដិច្ឆ, យេន ការណេន ទ្វេ សម្មាសម្ពុទ្ធា ឯកក្ខណេ នុប្បជ្ជន្តិ។

“អបិ ច ខោ, មហារាជ, ពុទ្ធានំ ភគវន្តានំ សភាវបកតិ ឯសាយំ, ឯកោ យេវ ពុទ្ធោ លោកេ ឧប្បជ្ជតិ។ កស្មា ការណា? មហន្តតាយ សព្ពញ្ញុពុទ្ធគុណានំ។ អញ្ញម្បិ, មហារាជ, យំ លោកេ មហន្តំ, តំ ឯកំ យេវ ហោតិ។ បថវី, មហារាជ, មហន្តី, សា ឯកា យេវ។ សាគរោ មហន្តោ, សោ ឯកោ យេវ។ សិនេរុ គិរិរាជា មហន្តោ, សោ ឯកោ យេវ។ អាកាសោ មហន្តោ, សោ ឯកោ យេវ។ សក្កោ មហន្តោ, សោ ឯកោ យេវ។ មារោ មហន្តោ, សោ ឯកោ យេវ។ មហាព្រហ្មា មហន្តោ, សោ ឯកោ យេវ។ តថាគតោ អរហំ សម្មាសម្ពុទ្ធោ មហន្តោ, សោ ឯកោ យេវ លោកស្មិំ។ យត្ថ តេ ឧប្បជ្ជន្តិ, តត្ថ អញ្ញស្ស ឱកាសោ ន ហោតិ, តស្មា, មហារាជ, តថាគតោ អរហំ សម្មាសម្ពុទ្ធោ ឯកោ យេវ លោកស្មិំ ឧប្បជ្ជតី”តិ។

“សុកថិតោ, ភន្តេ នាគសេន, បញ្ហោ ឱបម្មេហិ ការណេហិ។ អនិបុណោបេតំ សុត្វា អត្តមនោ ភវេយ្យ, កឹ បន មាទិសោ មហាបញ្ញោ។ សាធុ, ភន្តេ នាគសេន, ឯវមេតំ តថា សម្បដិច្ឆាមី”តិ។

ទ្វិន្នំ ពុទ្ធានំ អនុប្បជ្ជមានបញ្ហោ បឋមោ។

២. គោតមិវត្ថទានបញ្ហោ

២. “ភន្តេ នាគសេន, ភាសិតម្បេតំ ភគវតា មាតុច្ឆាយ មហាបជាបតិយា គោតមិយា វស្សិកសាដិកាយ ទីយមានាយ ‘សង្ឃេ គោតមិ ទេហិ, សង្ឃេ តេ ទិន្នេ អហញ្ចេវ បូជិតោ ភវិស្សាមិ សង្ឃោ ចា’តិ។ កឹ នុ ខោ, ភន្តេ នាគសេន, តថាគតោ សង្ឃរតនតោ ន ភារិកោ ន គរុកោ ន ទក្ខិណេយ្យោ, យំ តថាគតោ សកាយ មាតុច្ឆាយ សយំ បិញ្ជិតំ [បិច្ឆិតំ (សី. បី.)] សយំ លុញ្ចិតំ សយំ បោថិតំ សយំ កន្តិតំ សយំ វាយិតំ វស្សិកសាដិកំ អត្តនោ ទីយមានំ សង្ឃស្ស ទាបេសិ។ យទិ, ភន្តេ នាគសេន, តថាគតោ សង្ឃរតនតោ ឧត្តរោ ភវេយ្យ អធិកោ វា វិសិដ្ឋោ វា, ‘មយិ ទិន្នេ មហប្ផលំ ភវិស្សតី’តិ ន តថាគតោ មាតុច្ឆាយ សយំ បិញ្ជិតំ សយំ លុញ្ចិតំ សយំ បោថិតំ វស្សិកសាដិកំ សង្ឃេ ទាបេយ្យ, យស្មា ច ខោ ភន្តេ នាគសេន តថាគតោ អត្តានំ ន បត្ថយតិ [ន បត្ថីយតិ (សី. បី.)] ន ឧបនិស្សយតិ, តស្មា តថាគតោ មាតុច្ឆាយ តំ វស្សិកសាដិកំ សង្ឃស្ស ទាបេសី”តិ។

“ភាសិតម្បេតំ, មហារាជ, ភគវតា មាតុច្ឆាយ មហាបជាបតិយា គោតមិយា វស្សិកសាដិកាយ ទីយមានាយ ‘សង្ឃេ គោតមិ ទេហិ, សង្ឃេ តេ ទិន្នេ អហញ្ចេវ បូជិតោ ភវិស្សាមិ សង្ឃោ ចា’តិ។ តំ បន ន អត្តនោ បតិមាននស្ស អវិបាកតាយ ន អទក្ខិណេយ្យតាយ, អបិ ច ខោ, មហារាជ, ហិតត្ថាយ អនុកម្បាយ អនាគតមទ្ធានំ សង្ឃោ មមច្ចយេន ចិត្តីកតោ ភវិស្សតីតិ វិជ្ជមានេ យេវ គុណេ បរិកិត្តយន្តោ ឯវមាហ ‘សង្ឃេ គោតមិ ទេហិ, សង្ឃេ តេ ទិន្នេ អហញ្ចេវ បូជិតោ ភវិស្សាមិ សង្ឃោ ចា’តិ។

“យថា, មហារាជ, បិតា ធរមានោ យេវ អមច្ចភដពលទោវារិកអនីកដ្ឋបារិសជ្ជជនមជ្ឈេ រញ្ញោ សន្តិកេ បុត្តស្ស វិជ្ជមានំ យេវ គុណំ បកិត្តេតិ [បរិកិត្តេតិ (ក.)] ‘ឥធ ឋបិតោ អនាគតមទ្ធានំ ជនមជ្ឈេ បូជិតោ ភវិស្សតី’តិ។ ឯវមេវ ខោ, មហារាជ, តថាគតោ ហិតត្ថាយ អនុកម្បាយ អនាគតមទ្ធានំ សង្ឃោ មមច្ចយេន ចិត្តីកតោ ភវិស្សតីតិ វិជ្ជមានេ យេវ គុណេ បកិត្តយន្តោ ឯវមាហ ‘សង្ឃេ គោតមិ ទេហិ, សង្ឃេ តេ ទិន្នេ អហញ្ចេវ បូជិតោ ភវិស្សាមិ សង្ឃោ ចា’តិ។

“ន ខោ, មហារាជ, តាវតកេន វស្សិកសាដិកានុប្បទានមត្តកេន សង្ឃោ តថាគតតោ អធិកោ នាម ហោតិ វិសិដ្ឋោ វា។ យថា, មហារាជ, មាតាបិតរោ បុត្តានំ ឧច្ឆាទេន្តិ បរិមទ្ទន្តិ នហាបេន្តិ សម្ពាហេន្តិ, អបិ នុ ខោ, មហារាជ, តាវតកេន ឧច្ឆាទនបរិមទ្ទននហាបនសម្ពាហនមត្តកេន ‘បុត្តោ មាតាបិតូហិ អធិកោ នាម ហោតិ វិសិដ្ឋោ វា’តិ? “ន ហិ, ភន្តេ, អកាមករណីយា ភន្តេ បុត្តា មាតាបិតូនំ, តស្មា មាតាបិតរោ បុត្តានំ ឧច្ឆាទនបរិមទ្ទននហាបនសម្ពាហនំ ករោន្តី”តិ។ ឯវមេវ ខោ, មហារាជ, ន តាវតកេន វស្សិកសាដិកានុប្បទានមត្តកេន សង្ឃោ តថាគតតោ អធិកោ នាម ហោតិ វិសិដ្ឋោ វាតិ។ អបិ ច តថាគតោ អកាមករណីយំ ករោន្តោ មាតុច្ឆាយ តំ វស្សិកសាដិកំ សង្ឃស្ស ទាបេសិ។

“យថា វា បន, មហារាជ, កោចិទេវ បុរិសោ រញ្ញោ ឧបាយនំ អាហរេយ្យ, តំ រាជា ឧបាយនំ អញ្ញតរស្ស ភដស្ស វា ពលស្ស វា សេនាបតិស្ស វា បុរោហិតស្ស វា ទទេយ្យ។ អបិ នុ ខោ សោ, មហារាជ, បុរិសោ តាវតកេន ឧបាយនបដិលាភមត្តកេន រញ្ញា អធិកោ នាម ហោតិ វិសិដ្ឋោ វា”តិ? “ន ហិ, ភន្តេ, រាជភត្តិកោ, ភន្តេ, សោ បុរិសោ រាជូបជីវី, តដ្ឋានេ ឋបេន្តោ រាជា ឧបាយនំ ទេតី”តិ។ “ឯវមេវ ខោ, មហារាជ, ន តាវតកេន វស្សិកសាដិកានុប្បទានមត្តកេន សង្ឃោ តថាគតតោ អធិកោ នាម ហោតិ វិសិដ្ឋោ វា, អថ ខោ តថាគតភត្តិកោ តថាគតូបជីវី។ តដ្ឋានេ ឋបេន្តោ តថាគតោ សង្ឃស្ស វស្សិកសាដិកំ ទាបេសិ។

“អបិ ច, មហារាជ, តថាគតស្ស ឯវំ អហោសិ ‘សភាវបដិបូជនីយោ សង្ឃោ, មម សន្តកេន សង្ឃំ បដិបូជេស្សាមី’តិ សង្ឃស្ស វស្សិកសាដិកំ ទាបេសិ, ន, មហារាជ, តថាគតោ អត្តនោ យេវ បដិបូជនំ វណ្ណេតិ, អថ ខោ យេ លោកេ បដិបូជនារហា, តេសម្បិ តថាគតោ បដិបូជនំ វណ្ណេតិ។

“ភាសិតម្បេតំ, មហារាជ, ភគវតា ទេវាតិទេវេន មជ្ឈិមនិកាយវរលញ្ឆកេ ធម្មទាយាទធម្មបរិយាយេ អប្បិច្ឆប្បដិបត្តិំ បកិត្តយមានេន ‘អសុ យេវ មេ បុរិមោ ភិក្ខុ បុជ្ជតរោ ច បាសំសតរោ ចា’តិ។ “នត្ថិ, មហារាជ, ភវេសុ កោចិ សត្តោ តថាគតតោ ទក្ខិណេយ្យោ វា ឧត្តរោ វា អធិកោ វា វិសិដ្ឋោ វា, តថាគតោវ ឧត្តរោ អធិកោ វិសិដ្ឋោ។

“ភាសិតម្បេតំ, មហារាជ, សំយុត្តនិកាយវរេ មាណវគាមិកេន ទេវបុត្តេន ភគវតោ បុរតោ ឋត្វា ទេវមនុស្សមជ្ឈេ –

“‘វិបុលោ រាជគហីយានំ [រាជគហិកានំ (ក.) សំ. និ. ១.១១១ បស្សិតព្ពំ], គិរិ សេដ្ឋោ បវុច្ចតិ;
សេតោ ហិមវតំ សេដ្ឋោ, អាទិច្ចោ អឃគាមិនំ។

“‘សមុទ្ទោ ឧទធិនំ សេដ្ឋោ, នក្ខត្តានញ្ច ចន្ទិមា;
សទេវកស្ស លោកស្ស, ពុទ្ធោ អគ្គោ បវុច្ចតី’តិ។

“តា ខោ បនេតា, មហារាជ, មាណវគាមិកេន ទេវបុត្តេន គាថា សុគីតា ន ទុគ្គីតា, សុភាសិតា ន ទុព្ភាសិតា, អនុមតា ច ភគវតា, ននុ, មហារាជ, ថេរេនបិ សារិបុត្តេន ធម្មសេនាបតិនា ភណិតំ –

“‘ឯកោ មនោបសាទោ; សរណគមនមញ្ជលិបណាមោ វា;
ឧស្សហតេ តារយិតុំ, មារពលនិសូទនេ ពុទ្ធេ’តិ។

“ភគវតា ច ភណិតំ ទេវាតិទេវេន ‘ឯកបុគ្គលោ, ភិក្ខវេ, លោកេ ឧប្បជ្ជមានោ ឧប្បជ្ជតិ ពហុជនហិតាយ ពហុជនសុខាយ លោកានុកម្បាយ អត្ថាយ ហិតាយ សុខាយ ទេវមនុស្សានំ។ កតមោ ឯកបុគ្គលោ? តថាគតោ អរហំ សម្មាសម្ពុទ្ធោ…បេ…. ទេវមនុស្សាន’”ន្តិ។ “សាធុ, ភន្តេ នាគសេន, ឯវមេតំ តថា សម្បដិច្ឆាមី”តិ។

គោតមិវត្ថទានបញ្ហោ ទុតិយោ។

៣. គិហិបព្ពជិតសម្មាបដិបត្តិបញ្ហោ

[៣] “ភន្តេ នាគសេន, ភាសិតម្បេតំ ភគវតា ‘គិហិនោ វាហំ, ភិក្ខវេ, បព្ពជិតស្ស វា សម្មាបដិបត្តិំ វណ្ណេមិ, គិហី វា ភិក្ខវេ បព្ពជិតោ វា សម្មាបដិបន្នោ សម្មាបដិបត្តាធិករណហេតុ អារាធកោ ហោតិ ញាយំ ធម្មំ កុសល”ន្តិ។ យទិ, ភន្តេ នាគសេន, គិហី ឱទាតវសនោ កាមភោគី បុត្តទារសម្ពាធសយនំ អជ្ឈាវសន្តោ កាសិកចន្ទនំ បច្ចនុភោន្តោ មាលាគន្ធវិលេបនំ ធារេន្តោ ជាតរូបរជតំ សាទិយន្តោ មណិកុណ្ឌល [មណិកនក (សី. បី.)] វិចិត្តមោឡិពទ្ធោ សម្មាបដិបន្នោ អារាធកោ ហោតិ ញាយំ ធម្មំ កុសលំ, បព្ពជិតោបិ ភណ្ឌុកាសាវវត្ថវសនោ បរបិណ្ឌមជ្ឈុបគតោ ចតូសុ សីលក្ខន្ធេសុ សម្មាបរិបូរការី ទិយឌ្ឍេសុ សិក្ខាបទសតេសុ សមាទាយ វត្តន្តោ តេរសសុ ធុតគុណេសុ អនវសេសំ វត្តន្តោ សម្មាបដិបន្នោ អារាធកោ ហោតិ ញាយំ ធម្មំ កុសលំ។ តត្ថ, ភន្តេ, កោ វិសេសោ គិហិនោ វា បព្ពជិតស្ស វា? អផលំ ហោតិ តបោកម្មំ, និរត្ថកា បព្ពជ្ជា។ វញ្ឈា សិក្ខាបទគោបនា, មោឃំ ធុតគុណសមាទានំ, កឹ តត្ថ ទុក្ខមនុចិណ្ណេន, ននុ នាម សុខេនេវ សុខំ អធិគន្តព្ព”ន្តិ។

“ភាសិតម្បេតំ, មហារាជ, ភគវតា ‘គិហិនោ វាហំ, ភិក្ខវេ, បព្ពជិតស្ស វា សម្មាបដិបត្តិំ វណ្ណេមិ, គិហី វា, ភិក្ខវេ, បព្ពជិតោ វា សម្មាបដិបន្នោ សម្មាបដិបត្តាធិករណហេតុ អារាធកោ ហោតិ ញាយំ ធម្មំ កុសល”ន្តិ។ ឯវមេតំ, មហារាជ, សម្មាបដិបន្នោវ សេដ្ឋោ, បព្ពជិតោបិ, មហារាជ, ‘បព្ពជិតោម្ហី’តិ ន សម្មា បដិបជ្ជេយ្យ, អថ ខោ សោ អារកាវ សាមញ្ញា, អារកាវ ព្រហ្មញ្ញា, បគេវ គិហី ឱទាតវសនោ។ គិហីបិ, មហារាជ, សម្មាបដិបន្នោ អារាធកោ ហោតិ ញាយំ ធម្មំ កុសលំ, បព្ពជិតោបិ, មហារាជ, សម្មាបដិបន្នោ អារាធកោ ហោតិ ញាយំ ធម្មំ កុសលំ។

“អបិ ច ខោ, មហារាជ, បព្ពជិតោវ សាមញ្ញស្ស ឥស្សរោ អធិបតិ; បព្ពជ្ជា, មហារាជ, ពហុគុណា អនេកគុណា អប្បមាណគុណា, ន សក្កា បព្ពជ្ជាយ គុណំ បរិមាណំ កាតុំ។

“យថា, មហារាជ, កាមទទស្ស មណិរតនស្ស ន សក្កា ធនេន អគ្ឃោ បរិមាណំ កាតុំ ‘ឯត្តកំ មណិរតនស្ស មូល’ន្តិ, ឯវមេវ ខោ, មហារាជ, បព្ពជ្ជា ពហុគុណា អនេកគុណា អប្បមាណគុណា, ន សក្កា បព្ពជ្ជាយ គុណំ បរិមាណំ កាតុំ។

“យថា វា បន, មហារាជ, មហាសមុទ្ទេ ឩមិយោ ន សក្កា បរិមាណំ កាតុំ ‘ឯត្តកា មហាសមុទ្ទេ ឩមិយោ’តិ, ឯវមេវ ខោ, មហារាជ, បព្ពជ្ជា ពហុគុណា អនេកគុណា អប្បមាណគុណា, ន សក្កា បព្ពជ្ជាយ គុណំ បរិមាណំ កាតុំ។

“បព្ពជិតស្ស, មហារាជ, យំ កិញ្ចិ ករណីយំ, សព្ពំ តំ ខិប្បមេវ សមិជ្ឈតិ នោ ចិររត្តាយ។ កឹ ការណា? បព្ពជិតោ, មហារាជ, អប្បិច្ឆោ ហោតិ សន្តុដ្ឋោ បវិវិត្តោ អសំសដ្ឋោ អារទ្ធវីរិយោ និរាលយោ អនិកេតោ បរិបុណ្ណសីលោ សល្លេខិតាចារោ ធុតប្បដិបត្តិកុសលោ ហោតិ, តំ ការណា បព្ពជិតស្ស យំ កិញ្ចិ ករណីយំ, សព្ពំ តំ ខិប្បមេវ សមិជ្ឈតិ នោ ចិររត្តាយ។ យថា, មហារាជ, និគ្គណ្ឋិសមសុធោតឧជុវិមលនារាចោ សុសជ្ជិតោ សម្មា វហតិ, ឯវមេវ ខោ, មហារាជ, បព្ពជិតស្ស យំ កិញ្ចិ ករណីយំ, សព្ពំ តំ ខិប្បមេវ សមិជ្ឈតិ នោ ចិររត្តាយា”តិ។ “សាធុ, ភន្តេ នាគសេន, ឯវមេតំ តថា សម្បដិច្ឆាមី”តិ។

គិហិបព្ពជិតសម្មាបដិបត្តិបញ្ហោ តតិយោ។

៤. បដិបទាទោសបញ្ហោ

៤. “ភន្តេ នាគសេន, យទា ពោធិសត្តោ ទុក្ករការិកំ អកាសិ, នេតាទិសោ អញ្ញត្រ អារម្ភោ អហោសិ និក្កមោ កិលេសយុទ្ធំ មច្ចុសេនំ វិធមនំ អាហារបរិគ្គហោ ទុក្ករការិកា, ឯវរូបេ បរក្កមេ កិញ្ចិ អស្សាទំ អលភិត្វា តមេវ ចិត្តំ បរិហាបេត្វា ឯវមវោច ‘ន ខោ បនាហំ ឥមាយ កដុកាយ ទុក្ករការិកាយ អធិគច្ឆាមិ ឧត្តរិមនុស្សធម្មំ អលមរិយញាណទស្សនវិសេសំ, សិយា នុ ខោ អញ្ញោ មគ្គោ ពោធាយា’តិ, តតោ និព្ពិន្ទិត្វា អញ្ញេន មគ្គេន សព្ពញ្ញុតំ បត្តោ, បុន តាយ បដិបទាយ សាវកេ អនុសាសតិ សមាទបេតិ។

“‘អារម្ភថ និក្ខមថ, យុញ្ជថ ពុទ្ធសាសនេ;
ធុនាថ មច្ចុនោ សេនំ, នឡាគារំវ កុញ្ជរោ’តិ [សំ. និ. ១.១៨៥]។

“កេន ន ខោ, ភន្តេ នាគសេន, ការណេន តថាគតោ យាយ បដិបទាយ អត្តនា និព្ពិន្នោ វិរត្តរូបោ, តត្ថ សាវកេ អនុសាសតិ សមាទបេតី”តិ?

“តទាបិ , មហារាជ, ឯតរហិបិ សា យេវ បដិបទា, តំ យេវ បដិបទំ បដិបជ្ជិត្វា ពោធិសត្តោ សព្ពញ្ញុតំ បត្តោ។ អបិ ច, មហារាជ, ពោធិសត្តោ អតិវីរិយំ ករោន្តោ និរវសេសតោ អាហារំ ឧបរុន្ធិ។ តស្ស អាហារូបរោធេន ចិត្តទុព្ពល្យំ ឧប្បជ្ជិ។ សោ តេន ទុព្ពល្យេន នាសក្ខិ សព្ពញ្ញុតំ បាបុណិតុំ, សោ មត្តមត្តំ កពឡីការាហារំ សេវន្តោ តាយេវ បដិបទាយ នចិរស្សេវ សព្ពញ្ញុតំ បាបុណិ។ សោ យេវ, មហារាជ, បដិបទា សព្ពេសំ តថាគតានំ សព្ពញ្ញុតញ្ញាណប្បដិលាភាយ។

“យថា, មហារាជ, សព្ពេសំ សត្តានំ អាហារោ ឧបត្ថម្ភោ, អាហារូបនិស្សិតា សព្ពេ សត្តា សុខំ អនុភវន្តិ, ឯវមេវ ខោ, មហារាជ, សា យេវ បដិបទា សព្ពេសំ តថាគតានំ សព្ពញ្ញុតញ្ញាណប្បដិលាភាយ, នេសោ, មហារាជ,

ទោសោ អារម្ភស្ស, ន និក្កមស្ស, ន កិលេសយុទ្ធស្ស, យេន តថាគតោ តស្មិំ សមយេ ន បាបុណិ សព្ពញ្ញុតញ្ញាណំ, អថ ខោ អាហារូបរោធស្សេវេសោ ទោសោ, សទា បដិយត្តា យេវេសា បដិបទា។

“យថា, មហារាជ, បុរិសោ អទ្ធានំ អតិវេគេន គច្ឆេយ្យ, តេន សោ បក្ខហតោ វា ភវេយ្យ បីឋសប្បី វា អសញ្ចរោ បថវិតលេ។ អបិ នុ ខោ, មហារាជ, មហាបថវិយា ទោសោ អត្ថិ, យេន សោ បុរិសោ បក្ខហតោ អហោសី”តិ? “ន ហិ, ភន្តេ; សទា បដិយត្តា, ភន្តេ, មហាបថវី, កុតោ តស្សា ទោសោ? វាយាមស្សេវេសោ ទោសោ, យេន សោ បុរិសោ បក្ខហតោ អហោសី”តិ។ “ឯវមេវ ខោ, មហារាជ, នេសោ ទោសោ អារម្ភស្ស, ន និក្កមស្ស, ន កិលេសយុទ្ធស្ស, យេន តថាគតោ តស្មិំ សមយេ ន បាបុណិ សព្ពញ្ញុតញ្ញាណំ, អថ ខោ អាហារូបរោធស្សេវេសោ ទោសោ សទា បដិយត្តា យេវេសា បដិបទា។

“យថា វា បន, មហារាជ, បុរិសោ កិលិដ្ឋំ សាដកំ និវាសេយ្យ, ន សោ តំ ធោវាបេយ្យ, នេសោ ទោសោ ឧទកស្ស, សទា បដិយត្តំ ឧទកំ។ បុរិសស្សេវេសោ ទោសោ។ ឯវមេវ ខោ, មហារាជ, នេសោ ទោសោ អារម្ភស្ស, ន និក្កមស្ស, ន កិលេសយុទ្ធស្ស, យេន តថាគតោ តស្មិំ សមយេ ន បាបុណិ សព្ពញ្ញុតញ្ញាណំ, អថ ខោ អាហារូបរោធស្សេវេសោ ទោសោ, សទា បដិយត្តា យេវេសា បដិបទា, តស្មា តថាគតោ តាយេវ បដិបទាយ សាវកេ អនុសាសតិ សមាទបេតិ, ឯវំ ខោ, មហារាជ, សទា បដិយត្តា អនវជ្ជា សា បដិបទា”តិ។ “សាធុ, ភន្តេ នាគសេន, ឯវមេតំ តថា សម្បដិច្ឆាមី”តិ។

បដិបទាទោសបញ្ហោ ចតុត្ថោ។

៥. ហីនាយាវត្តនបញ្ហោ

៥. “ភន្តេ នាគសេន, មហន្តំ ឥទំ តថាគតសាសនំ សារំ វរំ សេដ្ឋំ បវរំ អនុបមំ បរិសុទ្ធំ វិមលំ បណ្ឌរំ អនវជ្ជំ, ន យុត្តំ គិហី តាវតកំ បព្ពាជេតុំ, គិហី យេវ [គិហី យេវ (សី. បី.)] ឯកស្មិំ ផលេ វិនេត្វា យទា អបុនរាវត្តី ហោតិ តទា សោ បព្ពាជេតព្ពោ។ កិំ ការណា? ឥមេ ទុជ្ជនា តាវ តត្ថ សាសនេ វិសុទ្ធេ បព្ពជិត្វា បដិនិវត្តិត្វា ហីនាយាវត្តន្តិ, តេសំ បច្ចាគមនេន អយំ មហាជនោ ឯវំ វិចិន្តេតិ ‘តុច្ឆកំ វត ភោ ឯតំ សមណស្ស គោតមស្ស សាសនំ ភវិស្សតិ, យំ ឥមេ បដិនិវត្តន្តី’តិ, ឥទមេត្ថ ការណ”ន្តិ។

“យថា, មហារាជ, តឡាកោ ភវេយ្យ សម្បុណ្ណសុចិវិមលសីតលសលិលោ, អថ យោ កោចិ កិលិដ្ឋោ មលកទ្ទមគតោ តំ តឡាកំ គន្ត្វា អនហាយិត្វា កិលិដ្ឋោវ បដិនិវត្តេយ្យ, តត្ថ, មហារាជ, កតមំ ជនោ គរហេយ្យ កិលិដ្ឋំ វា តឡាកំ វា”តិ? “កិលិដ្ឋំ, ភន្តេ, ជនោ គរហេយ្យ ‘អយំ តឡាកំ គន្ត្វា អនហាយិត្វា កិលិដ្ឋោវ បដិនិវត្តោ, កិំ ឥមំ អនហាយិតុកាមំ តឡាកោ សយំ នហាបេស្សតិ, កោ ទោសោ តឡាកស្សា’តិ។ ឯវមេវ ខោ, មហារាជ , តថាគតោ វិមុត្តិវរសលិលសម្បុណ្ណំ សទ្ធម្មវរតឡាកំ មាបេសិ ‘យេ កេចិ កិលេសមលកិលិដ្ឋា សចេតនា ពុធា, តេ ឥធ នហាយិត្វា សព្ពកិលេសេ បវាហយិស្សន្តី’តិ។ យទិ កោចិ តំ សទ្ធម្មវរតឡាកំ គន្ត្វា អនហាយិត្វា សកិលេសោវ បដិនិវត្តិត្វា ហីនាយាវត្តតិ តំ យេវ ជនោ គរហិស្សតិ ‘អយំ ជិនសាសនេ បព្ពជិត្វា តត្ថ បតិដ្ឋំ អលភិត្វា ហីនាយាវត្តោ, កិំ ឥមំ អប្បដិបជ្ជន្តំ ជិនសាសនំ សយំ ពោធេស្សតិ, កោ ទោសោ ជិនសាសនស្សា’តិ?

“យថា វា បន, មហារាជ, បុរិសោ បរមព្យាធិតោ រោគុប្បត្តិកុសលំ អមោឃធុវសិទ្ធកម្មំ ភិសក្កំ សល្លកត្តំ ទិស្វា អតិកិច្ឆាបេត្វា សព្យាធិកោវ បដិនិវត្តេយ្យ, តត្ថ កតមំ ជនោ គរហេយ្យ អាតុរំ វា ភិសក្កំ វា”តិ? “អាតុរំ, ភន្តេ, ជនោ គរហេយ្យ ‘អយំ រោគុប្បត្តិកុសលំ អមោឃធុវសិទ្ធកម្មំ ភិសក្កំ សល្លកត្តំ ទិស្វា អតិកិច្ឆាបេត្វា សព្យាធិកោវ បដិនិវត្តោ, កិំ ឥមំ អតិកិច្ឆាបេន្តំ ភិសក្កោ សយំ តិកិច្ឆិស្សតិ, កោ ទោសោ ភិសក្កស្សា’”តិ? “ឯវមេវ ខោ, មហារាជ, តថាគតោ អន្តោសាសនសមុគ្គេ កេវលំ សកលកិលេសព្យាធិវូបសមនសមត្ថំ អមតោសធំ បក្ខិបិ, ‘យេ កេចិ កិលេសព្យាធិបីឡិតា សចេតនា ពុធា, តេ ឥមំ អមតោសធំ បិវិត្វា សព្ពកិលេសព្យាធី វូបសមេស្សន្តី’តិ។ យទិ កោចិ យំ អមតោសធំ អបិវិត្វា សកិលេសោវ បដិនិវត្តិត្វា ហីនាយាវត្តតិ, តំ យេវ ជនោ គរហិស្សតិ ‘អយំ ជិនសាសនេ បព្ពជិត្វា តត្ថ បតិដ្ឋំ អលភិត្វា ហីនាយាវត្តោ, កិំ ឥមំ អប្បដិបជ្ជន្តំ ជិនសាសនំ សយំ ពោធេស្សតិ, កោ ទោសោ ជិនសាសនស្សា’តិ?

“យថា វា បន, មហារាជ, ឆាតោ បុរិសោ មហតិមហាបុញ្ញភត្តបរិវេសនំ គន្ត្វា តំ ភត្តំ អភុញ្ជិត្វា ឆាតោវ បដិនិវត្តេយ្យ, តត្ថ កតមំ ជនោ គរហេយ្យ ឆាតំ វា បុញ្ញភត្តំ វា”តិ? “ឆាតំ, ភន្តេ, ជនោ គរហេយ្យ ‘អយំ ខុទាបីឡិតោ បុញ្ញភត្តំ បដិលភិត្វា អភុញ្ជិត្វា ឆាតោវ បដិនិវត្តោ, កិំ ឥមស្ស អភុញ្ជន្តស្ស ភោជនំ សយំ មុខំ បវិ

សិស្សតិ, កោ ទោសោ ភោជនស្សា’”តិ? “ឯវមេវ ខោ, មហារាជ, តថាគតោ អន្តោសាសនសមុគ្គេ បរមបវរំ សន្តំ សិវំ បណីតំ អមតំ បរមមធុរំ កាយគតាសតិភោជនំ ឋបេសិ ‘យេ កេចិ កិលេសឆាតជ្ឈត្តា តណ្ហាបរេតមានសា សចេតនា ពុធា, តេ ឥមំ ភោជនំ ភុញ្ជិត្វា កាមរូបារូបភវេសុ សព្ពំ តណ្ហមបនេស្សន្តី’តិ។ យទិ កោចិ តំ ភោជនំ អភុញ្ជិត្វា តណ្ហាសិតោវ បដិនិវត្តិត្វា ហីនាយាវត្តតិ, តញ្ញេវ ជនោ គរហិស្សតិ ‘អយំ ជិនសាសនេ បព្ពជិត្វា តត្ថ បតិដ្ឋំ អលភិត្វា ហីនាយាវត្តោ, កឹ ឥមំ អប្បដិបជ្ជន្តំ ជិនសាសនំ សយំ ពោធេស្សសិ, កោ ទោសោ ជិនសាសនស្សា’តិ។

“យទិ, មហារាជ, តថាគតោ គិហី យេវ ឯកស្មិំ ផលេ វិនីតំ បញ្ញាបេយ្យ, ន នាមាយំ បព្ពជ្ជា កិលេសប្បហានាយ វិសុទ្ធិយា វា, នត្ថិ បព្ពជ្ជាយ ករណីយំ។ យថា, មហារាជ, បុរិសោ អនេកសតេន កម្មេន តឡាកំ ខណាបេត្វា បរិសាយ ឯវមនុស្សាវេយ្យ ‘មា មេ, ភោន្តោ, កេចិ សំកិលិដ្ឋា ឥមំ តឡាកំ ឱតរថ, បវាហិតរជោជល្លា បរិសុទ្ធា វិមលមដ្ឋា ឥមំ តឡាកំ ឱតរថា’តិ។ អបិ នុ ខោ, មហារាជ, តេសំ បវាហិតរជោជល្លានំ បរិសុទ្ធានំ វិមលមដ្ឋានំ តេន តឡាកេន ករណីយំ ភវេយ្យា”តិ? “ន ហិ, ភន្តេ, យស្សត្ថាយ តេ តំ តឡាកំ ឧបគច្ឆេយ្យុំ, តំ អញ្ញត្រេវ តេសំ កតំ ករណីយំ, កឹ តេសំ តេន តឡាកេនា”តិ? “ឯវមេវ ខោ, មហារាជ, យទិ តថាគតោ គិហី យេវ ឯកស្មិំ ផលេ វិនីតំ បញ្ញាបេយ្យ, តត្ថេវ តេសំ កតំ ករណីយំ, កឹ តេសំ បព្ពជ្ជាយ។

“យថា វា បន, មហារាជ, សភាវឥសិភត្តិកោ សុតមន្តបទធរោ អតក្កិកោ រោគុប្បត្តិកុសលោ អមោឃធុរសិទ្ធកម្មោ ភិសក្កោ សល្លកត្តោ សព្ពរោគូបសមភេសជ្ជំ សន្និបាតេត្វា បរិសាយ ឯវមនុស្សាវេយ្យ ‘មា ខោ, ភោន្តោ , កេចិ សព្យាធិកា មម សន្តិកេ ឧបគច្ឆថ, អព្យាធិកា អរោគា មម សន្តិកេ ឧបគច្ឆថា’តិ។ អបិ នុ ខោ, មហារាជ, តេសំ អព្យាធិកានំ អរោគានំ បរិបុណ្ណានំ ឧទគ្គានំ តេន ភិសក្កេន ករណីយំ ភវេយ្យា”តិ? “ន ហិ, ភន្តេ, យស្សត្ថាយ តេ តំ ភិសក្កំ សល្លកត្តំ ឧបគច្ឆេយ្យុំ, តំ អញ្ញត្រេវ តេសំ កតំ ករណីយំ, កឹ តេសំ តេន ភិសក្កេនា”តិ? “ឯវមេវ ខោ, មហារាជ, យទិ តថាគតោ គិហី យេវ ឯកស្មិំ ផលេ វិនីតំ បញ្ញាបេយ្យ, តត្ថេវ តេសំ កតំ ករណីយំ, កឹ តេសំ បព្ពជ្ជាយ?

“យថា វា បន, មហារាជ, កោចិ បុរិសោ អនេកថាលិបាកសតំ ភោជនំ បដិយាទាបេត្វា បរិសាយ ឯវមនុស្សាវេយ្យ ‘មា មេ, ភោន្តោ, កេចិ ឆាតា ឥមំ បរិវេសនំ ឧបគច្ឆថ, សុភុត្តា តិត្តា សុហិតា ធាតា បីណិតា បរិបុណ្ណា ឥមំ បរិវេសនំ ឧបគច្ឆថា”តិ។ អបិ នុ ខោ មហារាជ, តេសំ ភុត្តាវីនំ តិត្តានំ សុហិតានំ ធាតានំ បីណិតានំ បរិបុណ្ណានំ តេន ភោជនេន ករណីយំ ភវេយ្យា”តិ? “ន ហិ, ភន្តេ, យស្សត្ថាយ តេ តំ បរិវេសនំ ឧបគច្ឆេយ្យុំ, តំ អញ្ញត្រេវ តេសំ កតំ ករណីយំ, កឹ តេសំ តាយ បរិវេសនាយា”តិ? “ឯវមេវ ខោ, មហារាជ, យទិ តថាគតោ គិហី យេវ ឯកស្មិំ ផលេ វិនីតំ បញ្ញាបេយ្យ, តត្ថេវ តេសំ កតំ ករណីយំ, កឹ តេសំ បព្ពជ្ជាយ?

“អបិ ច, មហារាជ, យេ ហីនាយាវត្តន្តិ, តេ ជិនសាសនស្ស បញ្ច អតុលិយេ គុណេ ទស្សេន្តិ។ កតមេ បញ្ច? ភូមិមហន្តភាវំ ទស្សេន្តិ, បរិសុទ្ធវិមលភាវំ ទស្សេន្តិ, បាបេហិ អសំវាសិយភាវំ ទស្សេន្តិ, ទុប្បដិវេធភាវំ ទស្សេន្តិ, ពហុសំវររក្ខិយភាវំ ទស្សេន្តិ។

“កថំ ភូមិមហន្តភាវំ ទស្សេន្តិ? យថា, មហារាជ, បុរិសោ អធនោ ហីនជច្ចោ និព្ពិសេសោ ពុទ្ធិបរិហីនោ មហារជ្ជំ បដិលភិត្វា ន ចិរស្សេវ បរិបតតិ បរិធំសតិ បរិហាយតិ យសតោ, ន សក្កោតិ ឥស្សរិយំ សន្ធារេតុំ។ កឹ ការណំ ? មហន្តត្តា ឥស្សរិយស្ស។ ឯវមេវ ខោ, មហារាជ, យេ កេចិ និព្ពិសេសា អកតបុញ្ញា ពុទ្ធិបរិហីនា ជិនសាសនេ បព្ពជន្តិ, តេ តំ បព្ពជ្ជំ បវរុត្តមំ សន្ធារេតុំ អវិសហន្តា ន ចិរស្សេវ ជិនសាសនា បរិបតិត្វា បរិធំសិត្វា បរិហាយិត្វា ហីនាយាវត្តន្តិ, ន សក្កោន្តិ ជិនសាសនំ សន្ធារេតុំ។ កឹ ការណំ? មហន្តត្តា ជិនសាសនភូមិយា។ ឯវំ ភូមិមហន្តភាវំ ទស្សេន្តិ។

“កថំ បរិសុទ្ធវិមលភាវំ ទស្សេន្តិ? យថា, មហារាជ, វារិ បោក្ខរបត្តេ វិកិរតិ វិធមតិ វិធំសេតិ, ន ឋានមុបគច្ឆតិ នូបលិម្បតិ។ កឹ ការណំ? បរិសុទ្ធវិមលត្តា បទុមស្ស។ ឯវមេវ ខោ, មហារាជ, យេ កេចិ សឋា កូដា វង្កា កុដិលា វិសមទិដ្ឋិនោ ជិនសាសនេ បព្ពជន្តិ, តេ បរិសុទ្ធវិមលនិក្កណ្ដកបណ្ឌរវរប្បវរសាសនតោ ន ចិរស្សេវ វិកិរិត្វា វិធមិត្វា វិធំសេត្វា អសណ្ឋហិត្វា អនុបលិម្បិត្វា ហីនាយាវត្តន្តិ។ កឹ ការណំ? បរិសុទ្ធវិមលត្តា ជិនសាសនស្ស។ ឯវំ បរិសុទ្ធវិមលភាវំ ទស្សេន្តិ។

“កថំ បាបេហិ អសំវាសិយភាវំ ទស្សេន្តិ? យថា, មហារាជ, មហាសមុទ្ទោ ន មតេន កុណបេន សំវសតិ, យំ ហោតិ មហាសមុទ្ទេ មតំ កុណបំ, តំ ខិប្បមេវ តីរំ ឧបនេតិ ថលំ វា ឧស្សារេតិ។ កឹ ការណំ? មហាភូតានំ ភវនត្តា មហាសមុទ្ទស្ស។ ឯវមេវ ខោ, មហារាជ, យេ កេចិ បាបកា អសំវុតា អហិរិកា អកិរិយា ឱសន្នវីរិយា កុ

សិតា កិលិដ្ឋា ទុដ្ឋនា មនុស្សា ជិនសាសនេ បព្ពជន្តិ, តេ ន ចិរស្សេវ ជិនសាសនតោ អរហន្តវិមល ខីណាសវមហាភូតភវនតោ និក្ខមិត្វា អសុវសិត្វា ហីនាយាវត្តន្តិ។ កឹ ការណំ? បាបេហិ អសុវាសិយត្តា ជិន សាសនស្ស។ ឯវំ បាបេហិ អសុវាសិយភាវំ ទស្សេន្តិ។

“កថំ ទុប្បដិវេធភាវំ ទស្សេន្តិ? យថា, មហារាជ, យេ កេចិ អឆេកា អសិក្ខិតា អសិប្បិនោ មតិវិប្បហីនា ឥស្សាសា [ឥស្សត្ថា (សី. ស្យា. បី.)] វាលគ្គវេធំ អវិសហន្តា វិគឡន្តិ បក្កមន្តិ។ កឹ ការណំ? សណ្ហ សុខុមទុប្បដិវេធត្តា វាលគ្គស្ស ។ ឯវមេវ ខោ, មហារាជ, យេ កេចិ ទុប្បញ្ញា ជឡា ឯឡមូគា មូឡ្ហា ទន្ធគតិកា ជនា ជិនសាសនេ បព្ពជន្តិ, តេ តំ បរមសណ្ហសុខុមចតុសច្ចប្បដិវេធំ បដិវិជ្ឈិតុំ អវិសហន្តា ជិនសាសនា វិគឡិត្វា បក្កមិត្វា ន ចិរស្សេវ ហីនាយាវត្តន្តិ។ កឹ ការណំ? បរមសណ្ហសុខុមទុប្បដិវេធតាយ សច្ចានំ។ ឯវំ ទុប្បដិវេធភាវំ ទស្សេន្តិ។

“កថំ ពហុសំវររក្ខិយភាវំ ទស្សេន្តិ? យថា, មហារាជ, កោចិទេវ បុរិសោ មហតិមហាយុទ្ធភូមិមុបគតោ បរ សេនាយ ទិសាវិទិសាហិ សមន្តា បរិវារិតោ សត្តិហត្ថំ ជនមុបេន្តំ ទិស្វា ភីតោ ឱសក្កតិ បដិនិវត្តតិ បលាយតិ។ កឹ ការណំ? ពហុវិធយុទ្ធមុខរក្ខណភយា។ ឯវមេវ ខោ, មហារាជ, យេ កេចិ បាបកា អសំវុតា អហិរិកា អកិរិយា អក្ខន្តី ចបលា ចលិតា ឥត្តរា ពាលជនា ជិនសាសនេ បព្ពជន្តិ, តេ ពហុវិធំ សិក្ខាបទំ បរិរក្ខិតុំ អវិសហន្តា ឱ សក្កិត្វា បដិនិវត្តិត្វា បលាយិត្វា ន ចិរស្សេវ ហីនាយាវត្តន្តិ។ កឹ ការណំ? ពហុវិធសំវររក្ខិយភាវត្តា ជិន សាសនស្ស។ ឯវំ ពហុវិធសំវររក្ខិយភាវំ ទស្សេន្តិ។

“ថលជុត្តមេបិ, មហារាជ, វស្សិកាគុម្ពេ កិមិវិទ្ធានិ បុប្ផានិ ហោន្តិ, តានិ អង្កុរានិ សង្កុដិតានិ អន្តរា យេវ បរិបតន្តិ, ន ច តេសុ បរិបតិតេសុ វស្សិកាគុម្ពោ ហីឡិតោ នាម ហោតិ។ យានិ តត្ថ ឋិតានិ បុប្ផានិ, តានិ សម្មា គន្ធេន ទិសាវិទិសំ អភិព្យាបេន្តិ។ ឯវមេវ ខោ, មហារាជ, យេ តេ ជិនសាសនេ បព្ពជិត្វា ហីនាយាវត្តន្តិ, តេ ជិនសាសនេ កិមិវិទ្ធានិ វស្សិកាបុប្ផានិ វិយ វណ្ណគន្ធរហិតា និព្ពណ្ណាការសីលា អភព្ពា វេបុល្លាយ, ន ច តេសំ ហីនាយាវត្តនេន ជិនសាសនំ ហីឡិតំ នាម ហោតិ។ យេ តត្ថ ឋិតា ភិក្ខូ, តេ សទេវកំ លោកំ សីលវរគន្ធេន អភិព្យាបេន្តិ។

“សាលីនម្បិ, មហារាជ, និរាតង្កានំ លោហិតកានំ អន្តរេ ករុម្ភកំ នាម សាលិជាតិ ឧប្បជ្ជិត្វា អន្តរា យេវ វិនស្សតិ, ន ច តស្សា វិនដ្ឋត្តា លោហិតកសាលី ហីឡិតា នាម ហោន្តិ។ យេ តត្ថ ឋិតា សាលី, តេ រាជូបភោគា ហោន្តិ។ ឯវមេវ ខោ, មហារាជ, យេ តេ ជិនសាសនេ បព្ពជិត្វា ហីនាយាវត្តន្តិ, តេ លោហិតកសាលីនមន្តរេ ករុម្ភកា វិយ ជិនសាសនេ ន វឌ្ឍិត្វា វេបុល្លតំ ន បាបុណិត្វា [វឌ្ឍិត្វា វេបុល្លតំ អបាបុណិត្វា (សី. ក.)] អន្តរា យេវ ហីនាយាវត្តន្តិ, ន ច តេសំ ហីនាយាវត្តនេន ជិនសាសនំ ហីឡិតំ នាម ហោតិ។ យេ តត្ថ ឋិតា ភិក្ខូ តេ អរហត្តស្ស អនុច្ឆវិកា ហោន្តិ។

“កាមទទស្សាបិ , មហារាជ, មណិរតនស្ស ឯកទេសំ [ឯកទេសេ (ក.)] កក្កសំ ឧប្បជ្ជតិ, ន ច តត្ថ កក្កសុប្បន្នត្តា មណិរតនំ ហីឡិតំ នាម ហោតិ។ យំ តត្ថ បរិសុទ្ធំ មណិរតនស្ស, តំ ជនស្ស ហាសករំ ហោតិ។ ឯវមេវ ខោ, មហារាជ, យេ តេ ជិនសាសនេ បព្ពជិត្វា ហីនាយាវត្តន្តិ, កក្កសា តេ ជិនសាសនេ បបដិកា, ន ច តេសំ ហីនាយាវត្តនេន ជិនសាសនំ ហីឡិតំ នាម ហោតិ។ យេ តត្ថ ឋិតា ភិក្ខូ, តេ ទេវមនុស្សានំ ហាសជនកា ហោន្តិ។

“ជាតិសម្បន្នស្សាបិ, មហារាជ, លោហិតចន្ទនស្ស ឯកទេសំ បូតិកំ ហោតិ អប្បគន្ធំ។ ន តេន លោហិត ចន្ទនំ ហីឡិតំ នាម ហោតិ។ យំ តត្ថ អបូតិកំ សុគន្ធំ, តំ សមន្តា វិធូបេតិ អភិព្យាបេតិ។ ឯវមេវ ខោ, មហា រាជ, យេ តេ ជិនសាសនេ បព្ពជិត្វា ហីនាយាវត្តន្តិ, តេ លោហិតចន្ទនសារន្តរេ បូតិកទេសមិវ ឆឌ្ឌនីយា ជិន សាសនេ, ន ច តេសំ ហីនាយាវត្តនេន ជិនសាសនំ ហីឡិតំ នាម ហោតិ។ យេ តត្ថ ឋិតា ភិក្ខូ, តេ សទេវកំ លោកំ សីលវរចន្ទនគន្ធេន អនុលិម្បយន្តី”តិ។

“សាធុ, ភន្តេ នាគសេន, តេន តេន អនុច្ឆវិកេន តេន តេន សទិសេន ការណេន និរវជ្ជមនុបាបិតំ ជិន សាសនំ សេដ្ឋភាវេន បរិទីបិតំ, ហីនាយាវត្តមានាបិ តេ ជិនសាសនស្ស សេដ្ឋភាវំ យេវ បរិទីបេន្តី”តិ។

ហីនាយាវត្តនបញ្ហោ បញ្ចមោ។

៦. អរហន្តវេទនាវេទិយនបញ្ហោ

៦. “ភន្តេ នាគសេន, តុម្ហេ ភណថ ‘អរហា ឯកំ វេទនំ វេទយតិ កាយិកំ, ន ចេតសិក’ន្តិ។ កឹ នុ ខោ, ភន្តេ នាគសេន, អរហតោ ចិត្តំ យំ កាយំ និស្សាយ បវត្តតិ, តត្ថ អរហា អនិស្សរោ អស្សាមី អវសវត្តី”តិ ? “អាម, មហារាជា”តិ។ “ន ខោ, ភន្តេ នាគសេន, យុត្តមេតំ, យំ សោ សកចិត្តស្ស បវត្តមានេ កាយេ អនិស្សរោ ហោតិ អស្សាមី អវសវត្តី; សកុណោបិ តាវ, ភន្តេ, យស្មឹ កុលាវកេ បដិវសតិ, តត្ថ សោ ឥស្សរោ ហោតិ សាមី វសវត្តី”តិ។

“ទសយិមេ, មហារាជ, កាយានុគតា ធម្មា ភវេ ភវេ កាយំ អនុធាវន្តិ អនុបរិវត្តន្តិ។ កតមេ ទស? សីតំ ឧណ្ហំ ជិឃច្ឆា បិបាសា ឧច្ចារោ បស្សាវោ មិទ្ធំ ជរា ព្យាធិ មរណំ។ ឥមេ ខោ, មហារាជ, ទស កាយានុគតា ធម្មា ភវេ ភវេ កាយំ អនុធាវន្តិ អនុបរិវត្តន្តិ, តត្ថ អរហា អនិស្សរោ អស្សាមី អវសវត្តី”តិ។

“ភន្តេ នាគសេន, កេន ការណេន អរហតោ កាយេ អាណា នប្បវត្តតិ ឥស្សរិយំ វា, តត្ថ មេ ការណំ ព្រូហី”តិ? “យថា, មហារាជ, យេ កេចិ បថវិនិស្សិតា សត្តា, សព្ពេ តេ បថវឹ និស្សាយ ចរន្តិ វិហរន្តិ វុត្តឹ កប្បេន្តិ, អបិ នុ ខោ, មហារាជ, តេសំ បថវិយា អាណា បវត្តតិ ឥស្សរិយំ វា”តិ? “ន ហិ, ភន្តេ”តិ។ “ឯវមេវ ខោ, មហារាជ, អរហតោ ចិត្តំ កាយំ និស្សាយ បវត្តតិ, ន ច អរហតោ កាយេ អាណា បវត្តតិ ឥស្សរិយំ វា”តិ។

“ភន្តេ នាគសេន, កេន ការណេន បុថុជ្ជនោ កាយិកម្បិ ចេតសិកម្បិ វេទនំ វេទយតី”តិ? “អភាវិតត្តា, មហារាជ, ចិត្តស្ស បុថុជ្ជនោ កាយិកម្បិ ចេតសិកម្បិ វេទនំ វេទយតិ។ យថា, មហារាជ, គោណោ ឆាតោ បរិតសិតោ អពលទុព្ពលបរិត្តកតិណេសុ វា លតាយ វា ឧបនិពទ្ធោ អស្ស, យទា សោ គោណោ បរិកុបិតោ ហោតិ, តទា សហ ឧបនិពន្ធនេន បក្កមតិ។ ឯវមេវ ខោ, មហារាជ, អភាវិតចិត្តស្ស វេទនា ឧប្បជ្ជិត្វា ចិត្តំ បរិកោបេតិ, ចិត្តំ បរិកុបិតំ កាយំ អាភុជតិ និព្ភុជតិ សម្បរិវត្តកំ ករោតិ។ អថ ខោ សោ អភាវិតចិត្តោ តសតិ រវតិ ភេរវរាវមភិរវតិ, ឥទមេត្ថ, មហារាជ, ការណំ, យេន ការណេន បុថុជ្ជនោ កាយិកម្បិ ចេតសិកម្បិ វេទនំ វេទយតី”តិ។

“កឹ បន តំ ការណំ, យេន ការណេន អរហា ឯកំ វេទនំ វេទយតិ កាយិកំ, ន ចេតសិក”ន្តិ? “អរហតោ, មហារាជ, ចិត្តំ ភាវិតំ ហោតិ សុភាវិតំ ទន្តំ សុទន្តំ អស្សវំ វចនករំ, សោ ទុក្ខាយ វេទនាយ ផុដ្ឋោ សមានោ ‘អនិច្ច’ន្តិ ទឡ្ហំ គណ្ហាតិ, សមាធិថម្ភេ ចិត្តំ ឧបនិពន្ធតិ, តស្ស តំ ចិត្តំ សមាធិថម្ភេ ឧបនិពន្ធនំ ន វេធតិ ន ចលតិ, ឋិតំ ហោតិ អវិក្ខិត្តំ, តស្ស វេទនាវិការវិប្ផារេន កាយោ អាភុជតិ និព្ភុជតិ សម្បរិវត្តតិ, ឥទមេត្ថ, មហារាជ, ការណំ, យេន ការណេន អរហា ឯកំ វេទនំ វេទយតិ កាយិកំ, ន ចេតសិក”ន្តិ។

“ភន្តេ នាគសេន, តំ នាម លោកេ អច្ឆរិយំ យំ កាយេ ចលមានេ ចិត្តំ ន ចលតិ, តត្ថ មេ ការណំ ព្រូហី”តិ។ “យថា, មហារាជ, មហតិមហារុក្ខេ ខន្ធសាខាបលាសសម្បន្នេ អនិលពលសមាហតេ សាខា ចលតិ, អបិ នុ តស្ស ខន្ធោបិ ចលតី”តិ? “ន ហិ, ភន្តេ”តិ ។ “ឯវមេវ ខោ, មហារាជ, អរហា ទុក្ខាយ វេទនាយ ផុដ្ឋោ សមានោ ‘អនិច្ច’ន្តិ ទឡ្ហំ គណ្ហាតិ, សមាធិថម្ភេ ចិត្តំ ឧបនិពន្ធតិ, តស្ស តំ ចិត្តំ សមាធិថម្ភេ ឧបនិពន្ធនំ ន វេធតិ ន ចលតិ, ឋិតំ ហោតិ អវិក្ខិត្តំ, តស្ស វេទនាវិការវិប្ផារេន កាយោ អាភុជតិ និព្ភុជតិ សម្បរិវត្តតិ, ចិត្តំ បន តស្ស ន វេធតិ ន ចលតិ ខន្ធោ វិយ មហារុក្ខស្សា”តិ។ “អច្ឆរិយំ, ភន្តេ នាគសេន, អព្ភុតំ, ភន្តេ នាគសេន, ន មេ ឯវរូបោ សព្ពកាលិកោ ធម្មបទីបោ ទិដ្ឋបុព្ពោ”តិ។

អរហន្តវេទនាវេទិយនបញ្ហោ ឆដ្ឋោ។

៧. អភិសមយន្តរាយករបញ្ហោ

៧. “ភន្តេ នាគសេន, ឥធ យោ កោចិ គិហី បារាជិកំ អជ្ឈាបន្នោ ភវេយ្យ, សោ អបរេន សមយេន បព្ពាជេយ្យ, អត្តនាបិ សោ ន ជានេយ្យ ‘គិហិបារាជិកំ អជ្ឈាបន្នោស្មី’តិ, នបិ តស្ស អញ្ញោ កោចិ អាចិក្ខេយ្យ ‘គិហិបារាជិកំ អជ្ឈាបន្នោសី’តិ។ សោ ច តថត្តាយ បដិបជ្ជេយ្យ, អបិ នុ តស្ស ធម្មាភិសមយោ ភវេយ្យា”តិ? “ន ហិ, មហារាជា”តិ។ “កេន, ភន្តេ, ការណេនា”តិ? “យោ តស្ស ហេតុ ធម្មាភិសមយាយ, សោ តស្ស សមុច្ឆិន្នោ, តស្មា ធម្មាភិសមយោ ន ភវតី”តិ។

“ភន្តេ នាគសេន, តុម្ហេ ភណថ ‘ជានន្តស្ស កុក្កុច្ចំ ហោតិ, កុក្កុច្ចេ សតិ អាវរណំ ហោតិ, អាវដេ ចិត្តេ ធម្មាភិសមយោ ន ហោតី’តិ។ ឥមស្ស បន អជានន្តស្ស អកុក្កុច្ចជាតស្ស សន្តចិត្តស្ស វិហរតោ កេន ការណេន ធម្មាភិសមយោ ន ហោតិ, វិសមេន វិសមេនេសោ បញ្ហោ គច្ឆតិ, ចិន្តេត្វា វិសជ្ជេថា”តិ។

“រុហតិ , មហារាជ, សុកដ្ឋេ សុកលលេ មណ្ឌខេត្តេ សារទំ សុខសយិតំ ពីជ”ន្តិ? “អាម, ភន្តេ”តិ។ “អបិ នុ, មហារាជ, តញ្ញេវ ពីជំ ឃនសេលសិលាតលេ រុហេយ្យា”តិ? “ន ហិ, ភន្តេ”តិ។ “កិស្ស បន, មហារាជ, តញ្ញេវ ពីជំ កលលេ រុហតិ, កិស្ស ឃនសេលេ ន រុហតី”តិ? “នត្ថិ, ភន្តេ, តស្ស ពីជស្ស រុហនាយ ឃនសេលេ ហេតុ, អហេតុនា ពីជំ ន រុហតី”តិ។ “ឯវមេវ ខោ, មហារាជ, យេន ហេតុនា តស្ស ធម្មាភិសមយោ ភវេយ្យ, សោ តស្ស ហេតុ សមុច្ឆិន្នោ, អហេតុនា ធម្មាភិសមយោ ន ហោតិ។

“យថា វា បន, មហារាជ, ទណ្ឌលេឌ្ឌុលគុឡមុគ្គរា បថវិយា ឋានមុបគច្ឆន្តិ, អបិ នុ, មហារាជ, តេ យេវ ទណ្ឌលេឌ្ឌុលគុឡមុគ្គរា គគនេ ឋានមុបគច្ឆន្តី”តិ? “ន ហិ ភន្តេ”តិ។ “កឹ បនេត្ថ, មហារាជ, ការណំ, យេន ការណេន តេ យេវ ទណ្ឌលេឌ្ឌុលគុឡមុគ្គរា បថវិយា ឋានមុបគច្ឆន្តិ, កេន ការណេន គគនេ ន តិដ្ឋន្តី”តិ? “នត្ថិ, ភន្តេ, តេសំ ទណ្ឌលេឌ្ឌុលគុឡមុគ្គរានំ បតិដ្ឋានាយ អាកាសេ ហេតុ, អហេតុនា ន តិដ្ឋន្តី”តិ ។ “ឯវមេវ ខោ, មហារាជ, តស្ស តេន ទោសេន អភិសមយហេតុ សមុច្ឆិន្នោ, ហេតុសមុគ្ឃាតេ អហេតុនា អភិសមយោ ន ហោតីតិ។

“យថា វា បន, មហារាជ, ថលេ អគ្គិ ជលតិ, អបិ នុ ខោ, មហារាជ, សោ យេវ អគ្គិ ឧទកេ ជលតី”តិ? “ន ហិ, ភន្តេ”តិ។ “កឹ បនេត្ថ, មហារាជ, ការណំ, យេន ការណេន សោ យេវ អគ្គិ ថលេ ជលតិ, កេន ការណេន ឧទកេ ន ជលតី”តិ? “នត្ថិ, ភន្តេ, អគ្គិស្ស ជលនាយ ឧទកេ ហេតុ, អហេតុនា ន ជលតី”តិ។ “ឯវមេវ ខោ, មហារាជ, តស្ស តេន ទោសេន អភិសមយហេតុ សមុច្ឆិន្នោ, ហេតុសមុគ្ឃាតេ អហេតុនា ធម្មាភិសមយោ ន ហោតី”តិ។

“ភន្តេ នាគសេន, បុនបេតំ អត្ថំ ចិន្តេហិ, ន មេ តត្ថ ចិត្តសញ្ញត្តិ ភវតិ, អជានន្តស្ស អសតិ កុក្កុច្ចេ អាវរណំ ហោតីតិ, ការណេន មំ សញ្ញាបេហី”តិ។ “អបិ នុ, មហារាជ, វិសំ ហលាហលំ អជានន្តេន ខាយិតំ ជីវិតំ ហរតី”តិ? “អាម, ភន្តេ”តិ។ “ឯវមេវ ខោ, មហារាជ, អជានន្តេនបិ កតំ បាបំ អភិសមយន្តរាយករំ ហោតិ។

“អបិ នុ, មហារាជ, អគ្គិ អជានិត្វា អក្កមន្តំ ឌហតី”តិ? “អាម, ភន្តេ”តិ។ “ឯវមេវ ខោ, មហារាជ, អជានន្តេនបិ កតំ បាបំ អភិសមយន្តរាយករំ ហោតិ។

“អបិ នុ, មហារាជ, អជានន្តំ អាសីវិសោ ឌំសិត្វា ជីវិតំ ហរតី”តិ? “អាម, ភន្តេ”តិ។ “ឯវមេវ ខោ, មហារាជ, អជានន្តេនបិ កតំ បាបំ អភិសមយន្តរាយករំ ហោតិ។

“ននុ, មហារាជ, កាលិង្គរាជា សមណកោលញ្ញោ សត្តរតនបរិកិណ្ណោ ហត្ថិរតនមភិរុយ្ហ កុលទស្សនាយ គច្ឆន្តោ អជានន្តោបិ នាសក្ខិ ពោធិមណ្ឌស្ស ឧបរិតោ គន្តុំ, ឥទមេត្ថ, មហារាជ, ការណំ, យេន ការណេន អជានន្តេនបិ កតំ បាបំ អភិសមយន្តរាយករំ ហោតី”តិ? “ជិនភាសិតំ , ភន្តេ នាគសេន, ការណំ ន សក្កា បដិក្កោសិតុំ, ឯសោវេតស្ស អត្ថោ តថា សម្បដិច្ឆាមី”តិ។

អភិសមយន្តរាយករបញ្ហោ សត្តមោ។

៨. ទុស្សីលបញ្ហោ

៨. “ភន្តេ នាគសេន, គិហិទុស្សីលស្ស ច សមណទុស្សីលស្ស ច កោ វិសេសោ, កឹ នានាករណំ, ឧភោបេតេ សមសមគតិកា, ឧភិន្នម្បិ សមសមោ វិបាកោ ហោតិ, ឧទាហុ កិញ្ចិ នានាការណំ អត្ថី”តិ?

“ទស យិមេ, មហារាជ, គុណា សមណទុស្សីលស្ស គិហិទុស្សីលតោ វិសេសេន អតិរេកា, ទសហិ ច ការណេហិ ឧត្តរឹ ទក្ខិណំ វិសោធេតិ។

“កតមេ ទស គុណា សមណទុស្សីលស្ស គិហិទុស្សីលតោ វិសេសេន អតិរេកា? ឥធ, មហារាជ, សមណទុស្សីលោ ពុទ្ធេ សគារវោ ហោតិ, ធម្មេ សគារវោ ហោតិ, សង្ឃេ សគារវោ ហោតិ, សព្រហ្មចារីសុ សគារវោ ហោតិ, ឧទ្ទេសបរិបុច្ឆាយ វាយមតិ, សវនពហុលោ ហោតិ, ភិន្នសីលោបិ, មហារាជ, ទុស្សីលោ បរិសគតោ អាកប្បំ ឧបដ្ឋបេតិ, គរហភយា កាយិកំ វាចសិកំ រក្ខតិ, បធានាភិមុខញ្ចស្ស ហោតិ ចិត្តំ, ភិក្ខុសាមញ្ញំ ឧបគតោ ហោតិ។ ករោន្តោបិ, មហារាជ, សមណទុស្សីលោ បាបំ បដិច្ឆន្នំ អាចរតិ។ យថា, មហារាជ, ឥត្ថី

សបតិកា និលីយិត្វា រហស្សេនេវ បាបមាចរតិ; ឯវមេវ ខោ, មហារាជ, ករោន្តោបិ សមណទុស្សីលោ បាបំ បដិច្ឆន្នំ អាចរតិ។ ឥមេ ខោ, មហារាជ, ទស គុណា សមណទុស្សីលស្ស គិហិទុស្សីលតោ វិសេសេន អតិរេកា។

“កតមេហិ ទសហិ ការណេហិ ឧត្តរិ ទក្ខិណំ វិសោធេតិ? អនវជ្ជករចធារណតាយបិ ទក្ខិណំ វិសោធេតិ, ឥសិសាមញ្ញភណ្ឌលិង្គធារណតោបិ ទក្ខិណំ វិសោធេតិ, សង្ឃសមយមនុប្បវិដ្ឋតាយបិ ទក្ខិណំ វិសោធេតិ, ពុទ្ធធម្មសង្ឃសរណគតតាយបិ ទក្ខិណំ វិសោធេតិ, បធានាសយនិកេតវាសិតាយបិ ទក្ខិណំ វិសោធេតិ, ជិនសាសនធរ [ជិនសាសនធន (សី. បី.)] បរិយេសនតោបិ ទក្ខិណំ វិសោធេតិ, បវរធម្មទេសនតោបិ ទក្ខិណំ វិសោធេតិ, ធម្មទីបគតិបរាយណតាយបិ ទក្ខិណំ វិសោធេតិ, ‘អគ្គោ ពុទ្ធោ’តិ ឯកន្តឧជុទិដ្ឋិតាយបិ ទក្ខិណំ វិសោធេតិ, ឧបោសថសមាទានតោបិ ទក្ខិណំ វិសោធេតិ។ ឥមេហិ ខោ, មហារាជ, ទសហិ ការណេហិ ឧត្តរិ ទក្ខិណំ វិសោធេតិ ។

“សុវិបន្នោបិ ហិ, មហារាជ, សមណទុស្សីលោ ទាយកានំ ទក្ខិណំ វិសោធេតិ។ យថា, មហារាជ, ឧទកំ សុពហលម្បិ កលលកទ្ទមរជោជល្លំ អបនេតិ; ឯវមេវ ខោ, មហារាជ, សុវិបន្នោបិ សមណទុស្សីលោ ទាយកានំ ទក្ខិណំ វិសោធេតិ។

“យថា វា បន, មហារាជ, ឧណ្ហោទកំ សុកុធិតម្បិ [សុកឋិតម្បិ (សី. បី), សុឧបិតម្បិ (ស្យា.)] ជលន្តំ មហន្តំ អគ្គិក្ខន្ធំ និព្ពាបេតិ, ឯវមេវ ខោ, មហារាជ, សុវិបន្នោបិ សមណទុស្សីលោ ទាយកានំ ទក្ខិណំ វិសោធេតិ។

“យថា វា បន, មហារាជ, ភោជនំ វិរសម្បិ ខុទាទុព្ពល្យំ អបនេតិ, ឯវមេវ ខោ, មហារាជ, សុវិបន្នោបិ សមណទុស្សីលោ ទាយកានំ ទក្ខិណំ វិសោធេតិ។

“ភាសិតម្បេតំ, មហារាជ, តថាគតេន ទេវាតិទេវេន មជ្ឈិមនិកាយវរលញ្ឆកេ ទក្ខិណវិភង្គេ វេយ្យាករណេ –

“‘យោ សីលវា ទុស្សីលេសុ ទទាតិ ទានំ, ធម្មេន លទ្ធំ សុបសន្នចិត្តោ;
អភិសទ្ទហំ កម្មផលំ ឧឡារំ, សា ទក្ខិណា ទាយកតោ វិសុជ្ឈតី’”តិ [ម. និ. ៣.៣៨២]។

“អច្ឆរិយំ , ភន្តេ នាគសេន, អព្ភុតំ, ភន្តេ នាគសេន, តាវតកំ មយំ បញ្ហំ អបុច្ឆិម្ហ, តំ ត្វំ ឱបម្មេហិ ការណេហិ វិភាវេន្តោ អមតមធុរំ សវនូបគំ អកាសិ។ យថា នាម, ភន្តេ, សូទោ វា សូទន្តេវាសី វា តាវតកំ មំសំ លភិត្វា នានាវិធេហិ សម្ភារេហិ សម្បាទេត្វា រាជូបភោគំ ករោតិ; ឯវមេវ ខោ, ភន្តេ នាគសេន, តាវតកំ មយំ បញ្ហំ អបុច្ឆិម្ហ, តំ ត្វំ ឱបម្មេហិ ការណេហិ វិភាវេត្វា អមតមធុរំ សវនូបគំ អកាសី”តិ។

ទុស្សីលបញ្ហោ អដ្ឋមោ។

៩. ឧទកសត្តជីវបញ្ហោ

៩. “ភន្តេ នាគសេន, ឥមំ ឧទកំ អគ្គិម្ហិ តប្បមានំ ចិច្ចិដាយតិ ចិដិចិដាយតិ សទ្ទាយតិ ពហុវិធំ, កិំ នុ ខោ, ភន្តេ នាគសេន, ឧទកំ ជីវតិ, កិំ កីឡមានំ សទ្ទាយតិ, ឧទាហុ អញ្ញេន បដិបីឡិតំ សទ្ទាយតី”តិ? “ន ហិ, មហារាជ, ឧទកំ ជីវតិ, នត្ថិ ឧទកេ ជីវោ វា សត្តោ វា, អបិ ច, មហារាជ, អគ្គិសន្តាបវេគស្ស មហន្តតាយ ឧទកំ ចិច្ចិដាយតិ ចិដិចិដាយតិ សទ្ទាយតិ ពហុវិធ”ន្តិ។

“ភន្តេ នាគសេន, ឥធេកច្ចេ តិត្ថិយា ឧទកំ ជីវតីតិ សីតោទកំ បដិក្ខិបិត្វា ឧទកំ តាបេត្វា វេកតិកវេកតិកំ បរិភុញ្ជន្តិ, តេ តុម្ហេ គរហន្តិ បរិភវន្តិ ‘ឯកិន្ទ្រិយំ សមណា សក្យបុត្តិយា ជីវំ វិហេឋេន្តី’តិ, តំ តេសំ គរហំ បរិភវំ វិនោទេហិ អបនេហិ និច្ឆារេហី”តិ។ “ន ហិ, មហារាជ, ឧទកំ ជីវតិ, នត្ថិ, មហារាជ, ឧទកេ ជីវោ វា សត្តោ វា, អបិ ច, មហារាជ, អគ្គិសន្តាបវេគស្ស មហន្តតាយ ឧទកំ ចិច្ចិដាយតិ ចិដិចិដាយតិ សទ្ទាយតិ ពហុវិធំ។

“យថា, មហារាជ, ឧទកំ សោព្ភសរសរិតទហតឡាកកន្ទរបទរឧទបាននិន្នបោក្ខរណិគតំ វាតាតបវេគស្ស មហន្តតាយ បរិយាទិយតិ បរិក្ខយំ គច្ឆតិ, អបិ នុ តត្ថ ឧទកំ ចិច្ចិដាយតិ ចិដិចិដាយតិ សទ្ទាយតិ ពហុវិធ”ន្តិ? “ន ហិ, ភន្តេ”តិ។ “យទិ, មហារាជ, ឧទកំ ជីវេយ្យ, តត្ថាបិ ឧទកំ សទ្ទាយេយ្យ, ឥមិនាបិ, មហារាជ, ការណេន ជានាហិ ‘នត្ថិ ឧទកេ ជីវោ វា សត្តោ វា, អគ្គិសន្តាបវេគស្ស មហន្តតាយ ឧទកំ ចិច្ចិដាយតិ ចិដិចិដាយតិ សទ្ទាយតិ ពហុវិធ’ន្តិ។

“អបរម្បិ , មហារាជ, ឧត្តរឹ ការណំ សុណោហិ ‘នត្ថិ ឧទកេ ជីវោ វា សត្តោ វា, អគ្គិសន្តាបវេគស្ស មហន្តតាយ ឧទកំ សទ្ទាយតី’តិ។ យទា បន, មហារាជ, ឧទកំ តណ្ឌុលេហិ សម្មិស្សិតំ ភាជនគតំ ហោតិ បិហិតំ ឧទ្ធនេ អឋបិតំ, អបិ នុ តត្ថ ឧទកំ សទ្ទាយតី”តិ? “ន ហិ, ភន្តេ, អចលំ ហោតិ សន្តសន្ត”ន្តិ។ “តំ យេវ បន, មហារាជ, ឧទកំ ភាជនគតំ អគ្គិំ ឧជ្ជាលេត្វា ឧទ្ធនេ ឋបិតំ ហោតិ, អបិ នុ តត្ថ ឧទកំ អចលំ ហោតិ សន្តសន្ត”ន្តិ? “ន ហិ, ភន្តេ, ចលតិ ខុព្ភតិ លុឡតិ អាវិលតិ ឩមិជាតំ ហោតិ, ឧទ្ធមធោ ទិសាវិទិសំ គច្ឆតិ, ឧត្តរតិ បតរតិ ផេណមាលី ហោតី’តិ។ កិស្ស បន តំ, មហារាជ , បាកតិកំ ឧទកំ ន ចលតិ សន្តសន្តំ ហោតិ, កិស្ស បន អគ្គិគតំ ចលតិ ខុព្ភតិ លុឡតិ អាវិលតិ ឩមិជាតំ ហោតិ, ឧទ្ធមធោ ទិសាវិទិសំ គច្ឆតិ, ឧត្តរតិ បតរតិ ផេណមាលី ហោតី”តិ? “បាកតិកំ, ភន្តេ, ឧទកំ ន ចលតិ, អគ្គិគតំ បន ឧទកំ អគ្គិសន្តាបវេគស្ស មហន្តតាយ ចិច្ចិដាយតិ ចិដិចិដាយតិ សទ្ទាយតិ ពហុវិធ”ន្តិ។ “ឥមិនាបិ មហារាជ, ការណេន ជានាហិ ‘នត្ថិ ឧទកេ ជីវោ វា សត្តោ វា, អគ្គិសន្តាបវេគស្ស មហន្តតាយ ឧទកំ សទ្ទាយតី’តិ។

“អបរម្បិ, មហារាជ, ឧត្តរំ ការណំ សុណោហិ, នត្ថិ ឧទកេ ជីវោ វា សត្តោ វា, អគ្គិសន្តាបវេគស្ស មហន្តតាយ ឧទកំ សទ្ទាយតិ។ ហោតិ តំ, មហារាជ, ឧទកំ ឃរេ ឃរេ ឧទកវារកគតំ បិហិត”ន្តិ? “អាម, ភន្តេ”តិ។ “អបិ នុ តំ, មហារាជ, ឧទកំ ចលតិ ខុព្ភតិ លុឡតិ អាវិលតិ ឩមិជាតំ ហោតិ, ឧទ្ធមធោ ទិសាវិទិសំ គច្ឆតិ, ឧត្តរតិ បតរតិ ផេណមាលី ហោតី”តិ។ “ន ហិ, ភន្តេ, អចលំ តំ ហោតិ បាកតិកំ ឧទកវារកគតំ ឧទក”ន្តិ។

“សុតបុព្ពំ បន តយា, មហារាជ, ‘មហាសមុទ្ទេ ឧទកំ ចលតិ ខុព្ភតិ លុឡតិ អាវិលតិ ឩមិជាតំ ហោតិ, ឧទ្ធមធោ ទិសាវិទិសំ គច្ឆតិ, ឧត្តរតិ បតរតិ ផេណមាលី ហោតិ, ឧស្សក្កិត្វា ឱស្សក្កិត្វា [ឱស្សក្កិត្វា”តិ បទំ សី. បី. បោត្ថកេសុ នត្ថិ] វេលាយ បហរតិ សទ្ទាយតិ ពហុវិធ’”ន្តិ? “អាម, ភន្តេ, សុតបុព្ពំ ឯតំ មយា ទិដ្ឋបុព្ពញ្ច ‘មហាសមុទ្ទេ ឧទកំ ហត្ថសតម្បិ ទ្វេបិ ហត្ថសតានិ គគនេ ឧស្សក្កតី’”តិ។ “កិស្ស, មហារាជ, ឧទកវារកគតំ ឧទកំ ន ចលតិ ន សទ្ទាយតិ, កិស្ស បន មហាសមុទ្ទេ ឧទកំ ចលតិ សទ្ទាយតី”តិ? “វាតវេគស្ស មហន្តតាយ, ភន្តេ, មហាសមុទ្ទេ ឧទកំ ចលតិ សទ្ទាយតិ, ឧទកវារកគតំ ឧទកំ អឃដ្ដិតំ កេហិចិ ន ចលតិ ន សទ្ទាយតី”តិ។ “យថា, មហារាជ, វាតវេគស្ស មហន្តតាយ មហាសមុទ្ទេ ឧទកំ ចលតិ សទ្ទាយតិ ឯវមេវ អគ្គិសន្តាបវេគស្ស មហន្តតាយ ឧទកំ សទ្ទាយតី”តិ។

“ននុ, មហារាជ, ភេរិបោក្ខរំ សុក្ខំ សុក្ខេន គោចម្មេន ឱនន្ធន្តី”តិ? “អាម, ភន្តេ”។ “អបិ នុ, មហារាជ, ភេរិយា ជីវោ វា សត្តោ វា អត្ថី”តិ។ “ន ហិ, ភន្តេ”តិ។ “កិស្ស បន, មហារាជ, ភេរី សទ្ទាយតី”តិ? “ឥត្ថិយា វា, ភន្តេ, បុរិសស្ស វា តជ្ជេន វាយាមេនា”តិ។ “យថា, មហារាជ, ឥត្ថិយា វា បុរិសស្ស វា តជ្ជេន វាយាមេន ភេរី សទ្ទាយតិ, ឯវមេវ អគ្គិសន្តាបវេគស្ស មហន្តតាយ ឧទកំ សទ្ទាយតិ។ ឥមិនាបិ, មហារាជ , ការណេន ជានាហិ ‘នត្ថិ ឧទកេ ជីវោ វា សត្តោ វា, អគ្គិសន្តាបវេគស្ស មហន្តតាយ ឧទកំ សទ្ទាយតី’តិ។

“មយ្ហម្បិ តាវ, មហារាជ, តវ បុច្ឆិតព្ពំ អត្ថិ, ឯវមេសោ បញ្ហោ សុវិនិច្ឆិតោ ហោតិ, កឹ នុ ខោ, មហារាជ, សព្ពេហិបិ ភាជនេហិ ឧទកំ តប្បមានំ សទ្ទាយតិ, ឧទាហុ ឯកច្ចេហិ យេវ ភាជនេហិ តប្បមានំ សទ្ទាយតី”តិ? “ន ហិ, ភន្តេ, សព្ពេហិបិ ភាជនេហិ ឧទកំ តប្បមានំ សទ្ទាយតិ, ឯកច្ចេហិ យេវ ភាជនេហិ ឧទកំ តប្បមានំ សទ្ទាយតី”តិ។ “តេន ហិ, មហារាជ, ជហិតោសិ សកសមយំ, បច្ចាគតោសិ មម វិសយំ, នត្ថិ ឧទកេ ជីវោ វា សត្តោ វា។ យទិ, មហារាជ, សព្ពេហិបិ ភាជនេហិ ឧទកំ តប្បមានំ សទ្ទាយេយ្យ, យុត្តមិទំ ‘ឧទកំ ជីវតី’តិ វត្តុំ។ ន ហិ, មហារាជ, ឧទកំ ទ្វយំ ហោតិ, យំ សទ្ទាយតិ, តំ ជីវតិ, យំ ន សទ្ទាយតិ, តំ ន ជីវតីតិ។ យទិ, មហារាជ, ឧទកំ ជីវេយ្យ, មហន្តានំ ហត្ថិនាគានំ ឧស្សន្នកាយានំ បភិន្នានំ សោណ្ឌាយ ឩស្សិញ្ចិត្វា មុខេ បក្ខិបិត្វា កុច្ឆឹ បវេសយន្តានំ, តម្បិ ឧទកំ តេសំ ទន្តន្តរេ ចិប្បិយមានំ សទ្ទាយេយ្យ។ ហត្ថសតិកាបិ មហានាវា គរុកា ភារិកា អនេកសតសហស្សភារបរិបូរា មហាសមុទ្ទេ វិចរន្តិ, តាហិបិ ចិប្បិយមានំ ឧទកំ សទ្ទាយេយ្យ។ មហតិមហន្តាបិ មច្ឆា អនេកសតយោជនិកកាយា តិមី តិមិង្គលា តិមិរបិង្គលា អព្ភន្តរេ និមុគ្គា មហាសមុទ្ទេ និវាសដ្ឋានតាយ បដិវសន្តា មហាឧទកធារា អាចមន្តិ ធមន្តិ ច, តេសម្បិ តំ ទន្តន្តរេបិ ឧទរន្តរេបិ ចិប្បិយមានំ ឧទកំ សទ្ទាយេយ្យ។ យស្មា ច ខោ, មហារាជ, ឯវរូបេហិ ឯវរូបេហិ មហន្តេហិ បដិបីឡនេហិ បដិបីឡិតំ ឧទកំ ន សទ្ទាយតិ តស្មាបិ នត្ថិ ឧទកេ ជីវោ វា សត្តោ វាតិ, ឯវមេតំ, មហារាជ, ធារេហី”តិ។

“សាធុ , ភន្តេ នាគសេន, ទេសាគតោ បញ្ហោ អនុច្ឆវិកាយ វិភត្តិយា វិភត្តោ, យថា នាម, ភន្តេ នាគសេន, មហគ្ឃំ មណិរតនំ ឆេកំ អាចរិយំ កុសលំ សិក្ខិតំ មណិការំ បាបុណិត្វា កិត្តឹ លភេយ្យ ថោមនំ បសំសំ, មុត្តារតនំ វា មុត្តិកំ ទុស្សរតនំ វា ទុស្សិកំ, លោហិតចន្ទនំ វា គន្ធិកំ បាបុណិត្វា កិត្តឹ លភេយ្យ ថោមនំ បសំសំ។ ឯវមេវ ខោ, ភន្តេ នាគសេន, ទោសាគតោ [ទេសាគតោ (សី. បី.)] បញ្ហោ អនុច្ឆវិកាយ វិភត្តិយា វិភត្តោ, ឯវមេតំ តថា សម្បដិច្ឆាមី”តិ។

២. និព្ពុតបញ្ហវគ្គោ

១. និព្ពុតបញ្ហបញ្ហោ

១. “ភន្តេ នាគសេន, ភាសិតម្បេតំ ភគវតា ‘និព្ពុតបញ្ហារាមា, ភិក្ខវេ, វិហរថ និព្ពុតបញ្ហរតិនោ’តិ, កតមំ តំ និព្ពុតបញ្ហ”ន្តិ? “សោតាបត្តិផលំ, មហារាជ, និព្ពុតបញ្ហំ, សកទាគាមិផលំ និព្ពុតបញ្ហំ, អនាគាមិផលំ និព្ពុតបញ្ហំ, អរហត្តផលំ និព្ពុតបញ្ហ”ន្តិ។

“យទិ, ភន្តេ នាគសេន, សោតាបត្តិផលំ និព្ពុតបញ្ហំ, សកទាគាមិអនាគាមិអរហត្តផលំ និព្ពុតបញ្ហំ , កិស្ស បន ឥមេ ភិក្ខូ ឧទ្ទិសន្តិ បរិបុច្ឆន្តិ សុត្តំ គេយ្យំ វេយ្យាករណំ គាថំ ឧទានំ ឥតិវុត្តកំ ជាតកំ អព្ភុតធម្មំ វេទល្លំ, នវកម្មេន បលិពុជ្ឈន្តិ ទានេន ច បូជាយ ច, ននុ តេ ជិនប្បដិក្ខិត្តំ កម្មំ ករោតី”តិ?

“យេ តេ, មហារាជ, ភិក្ខូ ឧទ្ទិសន្តិ បរិបុច្ឆន្តិ សុត្តំ គេយ្យំ វេយ្យាករណំ គាថំ ឧទានំ ឥតិវុត្តកំ ជាតកំ អព្ភុតធម្មំ វេទល្លំ, នវកម្មេន បលិពុជ្ឈន្តិ ទានេន ច បូជាយ ច, សព្ពេ តេ និព្ពុតបញ្ហស្ស បត្តិយា ករោន្តិ។ យេ តេ, មហារាជ, សភាវបរិសុទ្ធា បុព្ពេ វាសិតវាសនា, តេ ឯកចិត្តក្ខណេន និព្ពុតបថ ហោន្តិ។ យេ បន តេ ភិក្ខូ មហារជក្ខា, តេ ឥមេហិ បយោគេហិ និព្ពុតបញ្ហា ហោន្តិ។

“យថា, មហារាជ, ឯកោ បុរិសោ ខេត្តេ ពីជំ រោបេត្វា អត្តនោ យថាពលវីរិយេន វិនា បាការវតិយា ធញ្ញំ ឧទ្ធរេយ្យ, ឯកោ បុរិសោ ខេត្តេ ពីជំ រោបេត្វា វនំ បវិសិត្វា កដ្ឋញ្ច សាខញ្ច ឆិន្ទិត្វា វតិបាការំ កត្វា ធញ្ញំ ឧទ្ធរេយ្យ។ យា តត្ថ តស្ស វតិបាការបរិយេសនា, សា ធញ្ញត្ថាយ។ ឯវមេវ ខោ, មហារាជ, យេ តេ សភាវបរិសុទ្ធា បុព្ពេ វាសិតវាសនា, តេ ឯកចិត្តក្ខណេន និព្ពុតបញ្ហា ហោន្តិ, វិនា វតិបាការំ បុរិសោ វិយ ធញ្ញុទ្ធារោ។ យេ បន តេ ភិក្ខូ មហារជក្ខា, តេ ឥមេហិ បយោគេហិ និព្ពុតបញ្ហា ហោន្តិ, វតិបាការំ កត្វា បុរិសោ វិយ ធញ្ញុទ្ធារោ។

“យថា វា បន, មហារាជ, បុរិសោ មហតិមហន្តេ អម្ពរុក្ខមត្ថកេ ផលបិណ្ឌិ ភវេយ្យ, អថ តត្ថ យោ កោចិ ឥទ្ធិមា អាគន្ត្វា តស្ស ផលំ ហរេយ្យ, យោ បន តត្ថ អនិទ្ធិមា, សោ កដ្ឋញ្ច វល្លិញ្ច ឆិន្ទិត្វា និស្សេណិំ ពន្ធិត្វា តាយ តំ រុក្ខំ អភិរុហិត្វា ផលំ ហរេយ្យ។ យា តត្ថ តស្ស និស្សេណិបរិយេសនា, សា ផលត្ថាយ។ ឯវមេវ ខោ, មហារាជ, យេ តេ សភាវបរិសុទ្ធា បុព្ពេ វាសិតវាសនា, តេ ឯកចិត្តក្ខណេន និព្ពុតបញ្ហា ហោន្តិ, ឥទ្ធិមា វិយ រុក្ខផលំ ហរន្តោ។ យេ បន តេ ភិក្ខូ មហារជក្ខា, តេ ឥមិនា បយោគេន សច្ចានិ អភិសមេន្តិ, និស្សេណិយា វិយ បុរិសោ រុក្ខផលំ ហរន្តោ ។

“យថា វា បន, មហារាជ, ឯកោ បុរិសោ អត្ថករណិកោ ឯកកោ យេវ សាមិកំ ឧបគន្ត្វា អត្ថំ សាធេតិ។ ឯកោ ធនវា ធនវសេន បរិសំ វឌ្ឍេត្វា បរិសាយ អត្ថំ សាធេតិ។ យា តត្ថ តស្ស បរិសបរិយេសនា, សា អត្ថត្ថាយ។ ឯវមេវ ខោ, មហារាជ, យេ តេ សភាវបរិសុទ្ធា បុព្ពេ វាសិតវាសនា, តេ ឯកចិត្តក្ខណេន ឆសុ អភិញ្ញាសុ វសិភាវំ បាបុណន្តិ, បុរិសោ វិយ ឯកកោ អត្ថសិទ្ធឹ ករោន្តោ។ យេ បន តេ ភិក្ខូ មហារជក្ខា, តេ ឥមេហិ បយោគេហិ សាមញ្ញត្ថមភិសាធេន្តិ, បរិសាយ វិយ បុរិសោ អត្ថសិទ្ធឹ ករោន្តោ។

“ឧទ្ទេសោបិ, មហារាជ, ពហុការោ, បរិបុច្ឆាបិ ពហុការា, នវកម្មម្បិ ពហុការំ, ទានម្បិ ពហុការំ, បូជាបិ ពហុការា តេសុ តេសុ ករណីយេសុ។ យថា, មហារាជ, បុរិសោ រាជូបសេវី កតាវី អមច្ចភដពលទោវារិកអនីកដ្ឋបារិសជ្ជជនេហិ, តេ តស្ស ករណីយេ អនុប្បត្តេ សព្ពេបិ ឧបការា ហោន្តិ។ ឯវមេវ ខោ, មហារាជ, ឧទ្ទេសោបិ ពហុការោ, បរិបុច្ឆាបិ ពហុការា, នវកម្មម្បិ ពហុការំ, ទានម្បិ ពហុការំ, បូជាបិ ពហុការា តេសុ តេសុ ករណីយេសុ។ យទិ, មហារាជ, សព្ពេបិ អភិជាតិបរិសុទ្ធា ភវេយ្យុំ, អនុសាសនេន [អនុសាសកេន (សី. បី.)] ករណីយំ ន ភវេយ្យ។ យស្មា ច ខោ, មហារាជ, សវនេន ករណីយំ ហោតិ, ថេរោ, មហារាជ, សារិបុត្តោ អបរិមិតមសង្ខេយ្យកប្បំ ឧបាទាយ ឧបចិតកុសលមូលោ បញ្ញាយ កោដឹ គតោ, សោបិ វិនា សវនេន នាសក្ខិ

អាសវក្ខយំ បាបុណិតុំ។ តស្មា, មហារាជ, ពហុការំ សវនំ, តថា ឧទ្ទេសោបិ បរិបុច្ឆាបិ។ តស្មា ឧទ្ទេសបរិបុច្ឆាបិ និប្បបញ្ចា សង្ខតា”តិ។ “សុនិជ្ឈាបិតោ, ភន្តេ នាគសេន, បញ្ហោ, ឯវមេតំ តថា សម្បដិច្ឆាមី”តិ។

និប្បបញ្ចបញ្ហោ បឋមោ។

២. ខីណាសវភាវបញ្ហោ

២. “ភន្តេ នាគសេន, តុម្ហេ ភណថ ‘យោ គិហី អរហត្តំ បត្តោ, ទ្វេ វាស្ស គតិយោ ភវន្តិ អនញ្ញា, តស្មិំ យេវ ទិវសេ បព្ពជតិ វា បរិនិព្ពាយតិ វា។ ន សោ ទិវសោ សក្កា អតិក្កមេតុ’ន្តិ។ សចេ សោ, ភន្តេ នាគសេន, តស្មិំ ទិវសេ អាចរិយំ វា ឧបជ្ឈាយំ វា បត្តចីវរំ វា ន លភេថ, អបិ នុ ខោ សោ អរហា សយំ វា បព្ពជេយ្យ ទិវសំ វា អតិក្កមេយ្យ, អញ្ញោ កោចិ អរហា ឥទ្ធិមា អាគន្ត្វា តំ បព្ពាជេយ្យ វា បរិនិព្ពាយេយ្យ វា”តិ? “ន សោ, មហារាជ, អរហា សយំ បព្ពជេយ្យ, សយំ បព្ពជន្តោ ថេយ្យំ អាបជ្ជតិ, ន ច ទិវសំ អតិក្កមេយ្យ, អញ្ញស្ស អរហន្តស្ស អាគមនំ ភវេយ្យ វា ន វា ភវេយ្យ, តស្មិំ យេវ ទិវសេ បរិនិព្ពាយេយ្យា”តិ។ “តេន ហិ, ភន្តេ នាគសេន, អរហត្តស្ស សន្តភាវោ វិជហិតោ ហោតិ, យេន អធិគតស្ស ជីវិតហារោ ភវតី”តិ។

“វិសមំ, មហារាជ, គិហិលិង្គំ, វិសមេ លិង្គេ លិង្គទុព្ពលតាយ អរហត្តំ បត្តោ គិហី តស្មិំ យេវ ទិវសេ បព្ពជតិ វា បរិនិព្ពាយតិ វា។ នេសោ, មហារាជ, ទោសោ អរហត្តស្ស, គិហិលិង្គស្សេវេសោ ទោសោ យទិទំ លិង្គទុព្ពលតា។

“យថា, មហារាជ, ភោជនំ សព្ពសត្តានំ អាយុបាលកំ ជីវិតរក្ខកំ វិសមកោដ្ឋស្ស មន្ទទុព្ពលគហណិកស្ស អវិបាកេន ជីវិតំ ហរតិ។ នេសោ, មហារាជ, ទោសោ ភោជនស្ស, កោដ្ឋស្សេវេសោ ទោសោ យទិទំ អគ្គិទុព្ពលតា។ ឯវមេវ ខោ, មហារាជ, វិសមេ លិង្គេ លិង្គទុព្ពលតាយ អរហត្តំ បត្តោ គិហី តស្មិំ យេវ ទិវសេ បព្ពជតិ វា បរិនិព្ពាយតិ វា។ នេសោ, មហារាជ, ទោសោ អរហត្តស្ស, គិហិលិង្គស្សេវេសោ ទោសោ យទិទំ លិង្គទុព្ពលតា។

“យថា វា បន, មហារាជ, បរិត្តំ តិណសលាកំ ឧបរិ គរុកេ បាសាណេ ឋបិតេ ទុព្ពលតាយ ភិជ្ជិត្វា បតតិ។ ឯវមេវ ខោ, មហារាជ, អរហត្តំ បត្តោ គិហី តេន លិង្គេន អរហត្តំ ធារេតុំ អសក្កោន្តោ តស្មិំ យេវ ទិវសេ បព្ពជតិ វា បរិនិព្ពាយតិ វា។

“យថា វា បន, មហារាជ, បុរិសោ អពលោ ទុព្ពលោ និហីនជច្ចោ បរិត្តបុញ្ញោ មហតិមហារជ្ជំ លភិត្វា ខណេន បរិបតតិ បរិធំសតិ ឱសក្កតិ, ន សក្កោតិ ឥស្សរិយំ ធារេតុំ, ឯវមេវ ខោ, មហារាជ, អរហត្តំ បត្តោ គិហី តេន លិង្គេន អរហត្តំ ធារេតុំ ន សក្កោតិ , តេន ការណេន តស្មិំ យេវ ទិវសេ បព្ពជតិ វា បរិនិព្ពាយតិ វា”តិ។ “សាធុ, ភន្តេ នាគសេន, ឯវមេតំ តថា សម្បដិច្ឆាមី”តិ។

ខីណាសវភាវបញ្ហោ ទុតិយោ។

៣. ខីណាសវសតិសម្មោសបញ្ហោ

៣. “ភន្តេ នាគសេន, អត្ថិ អរហតោ សតិសម្មោសោ”តិ? “វិគតសតិសម្មោសា ខោ, មហារាជ, អរហន្តោ, នត្ថិ អរហន្តានំ សតិសម្មោសោ”តិ។ “អាបជ្ជេយ្យ បន, ភន្តេ, អរហា អាបត្តិ”ន្តិ? “អាម, មហារាជា”តិ។ “កិស្មិំ វត្ថុស្មិ”ន្តិ? “កុដិការេ, មហារាជ, សញ្ចរិត្តេ, វិកាលេ កាលសញ្ញាយ, បវារិតេ អប្បវារិតសញ្ញាយ, អនតិរិត្តេ អតិរិត្តសញ្ញាយា”តិ។

“ភន្តេ នាគសេន, តុម្ហេ ភណថ ‘យេ អាបត្តឹ អាបជ្ជន្តិ, តេ ទ្វីហិ ការណេហិ អាបជ្ជន្តិ អនាទរិយេន វា អជាននេន វា’តិ។ អបិ នុ ខោ, ភន្តេ, អរហតោ អនាទរិយំ ហោតិ, យំ អរហា អាបត្តឹ អាបជ្ជតី”តិ? “ន ហិ, មហារាជា”តិ។

“យទិ, ភន្តេ នាគសេន, អរហា អាបត្តឹ អាបជ្ជតិ, នត្ថិ ច អរហតោ អនាទរិយំ, តេន ហិ អត្ថិ អរហតោ សតិសម្មោសោ”តិ? “នត្ថិ, មហារាជ, អរហតោ សតិសម្មោសោ, អាបត្តិញ្ច អរហា អាបជ្ជតី”តិ។

“តេន ហិ, ភន្តេ, ការណេន មំ សញ្ញាបេហិ, កឹ តត្ថ ការណ”ន្តិ? “ទ្វេមេ, មហារាជ, កិលេសា លោកវជ្ជំ បណ្ណត្តិវជ្ជញ្ចាតិ។ កតមំ, មហារាជ, លោកវជ្ជំ? ទស អកុសលកម្មបថា, ឥទំ វុច្ចតិ លោកវជ្ជំ។ កតមំ បណ្ណត្តិវជ្ជំ? យំ លោកេ អត្ថិ សមណានំ អននុច្ឆវិកំ អននុលោមិកំ, គិហីនំ អនវជ្ជំ។ តត្ថ ភគវា សាវកានំ សិក្ខាបទំ

បញ្ញាបេតិ ‘យាវជីវំ អនតិក្កមនីយ’ន្តិ។ វិកាលភោជនំ, មហារាជ, លោកស្ស អនវជ្ជំ, តំ ជិនសាសនេ វជ្ជំ។ ភូតគាមវិកោបនំ, មហារាជ, លោកស្ស អនវជ្ជំ, តំ ជិនសាសនេ វជ្ជំ។ ឧទកេ ហស្សធម្មំ, មហារាជ, លោកស្ស អនវជ្ជំ, តំ ជិនសាសនេ វជ្ជំ។ ឥតិ ឯវរូបានិ ឯវរូបានិ, មហារាជ , ជិនសាសនេ វជ្ជានិ, ឥទំ វុច្ចតិ បណ្ណត្តិវជ្ជំ។

“លោកវជ្ជំ អភព្ពោ ខីណាសវោ តំ អជ្ឈាចរិតុំ, យំ កិលេសំ បណ្ណត្តិវជ្ជំ, តំ អជានន្តោ អាបជ្ជេយ្យ។ អវិសយោ, មហារាជ, ឯកច្ចស្ស អរហតោ សព្ពំ ជានិតុំ, ន ហិ តស្ស ពលំ អត្ថិ សព្ពំ ជានិតុំ។ អនញ្ញាតំ, មហារាជ, អរហតោ ឥត្ថិបុរិសានំ នាមម្បិ គោត្តម្បិ, មគ្គោបិ តស្ស មហិយា អនញ្ញាតោ; វិមុត្តិំ យេវ, មហារាជ, ឯកច្ចោ អរហា ជានេយ្យ; ឆឡភិញ្ញោ អរហា សកវិសយំ ជានេយ្យ; សព្ពញ្ញូ, មហារាជ, តថាគតោវ សព្ពំ ជានាតី”តិ។ “សាធុ, ភន្តេ នាគសេន, ឯវមេតំ តថា សម្បដិច្ឆាមី”តិ។

ខីណាសវសតិសម្មោសបញ្ហោ តតិយោ។

៤. លោកេ នត្ថិភាវបញ្ហោ

៤. “ភន្តេ នាគសេន, ទិស្សន្តិ លោកេ ពុទ្ធា, ទិស្សន្តិ បច្ចេកពុទ្ធា, ទិស្សន្តិ តថាគតស្ស សាវកា, ទិស្សន្តិ ចក្កវត្តិរាជានោ, ទិស្សន្តិ បទេសរាជានោ, ទិស្សន្តិ ទេវមនុស្សា, ទិស្សន្តិ សធនា, ទិស្សន្តិ អធនា, ទិស្សន្តិ សុគតា, ទិស្សន្តិ ទុគ្គតា, ទិស្សតិ បុរិសស្ស ឥត្ថិលិង្គំ បាតុភូតំ, ទិស្សតិ ឥត្ថិយា បុរិសលិង្គំ បាតុភូតំ, ទិស្សតិ សុកតំ ទុក្កតំ កម្មំ, ទិស្សន្តិ កល្យាណបាបកានំ កម្មានំ វិបាកូបភោគិនោ សត្តា, អត្ថិ លោកេ សត្តា អណ្ឌជា ជលាពុជា សំសេទជា ឱបបាតិកា, អត្ថិ សត្តា អបទា ទ្វិបទា ចតុប្បទា ពហុប្បទា, អត្ថិ លោកេ យក្ខា រក្ខសា កុម្ភណ្ឌា អសុរា ទានវា គន្ធព្ពា បេតា បិសាចា, អត្ថិ កិន្នរា មហោរគា នាគា សុបណ្ណា សិទ្ធា វិជ្ជាធរា, អត្ថិ ហត្ថី អស្សា គាវោ មហីសា [មហិសា (សី. បី.)] ឱដ្ឋា គទ្រភា អជា ឯឡកា មិគា សូករា សីហា ព្យគ្ឃា ទីបី អច្ឆា កោកា តរច្ឆា សោណា សិង្គាលា, អត្ថិ ពហុវិធា សកុណា, អត្ថិ សុវណ្ណំ រជតំ មុត្តា មណិ សង្ខោ សិលា បវាឡំ លោហិតង្កោ មសារគល្លំ វេឡុរិយោ វជិរំ ផលិកំ កាឡលោហំ តម្ពលោហំ វដ្ដលោហំ កំសលោហំ, អត្ថិ ខោមំ កោសេយ្យំ កប្បាសិកំ សាណំ ភង្គំ កម្ពលំ, អត្ថិ សាលិ វីហិ យវោ កង្គុ កុទ្រូសោ វរកោ គោធូមោ មុគ្គោ, មាសោ តិលំ កុលត្ថំ, អត្ថិ មូលគន្ធោ សារគន្ធោ ផេគ្គុគន្ធោ តចគន្ធោ បត្តគន្ធោ បុប្ផគន្ធោ ផលគន្ធោ សព្ពគន្ធោ, អត្ថិ តិណលតា គច្ឆ រុក្ខ ឱសធិ វនប្បតិ នទី បព្ពត សមុទ្ទ មច្ឆកច្ឆបា សព្ពំ លោកេ អត្ថិ។ យំ, ភន្តេ, លោកេ នត្ថិ, តំ មេ កថេហី”តិ។

“តីណិមានិ, មហារាជ, លោកេ នត្ថិ។ កតមានិ តីណិ? សចេតនា វា អចេតនា វា អជរាមរា លោកេ នត្ថិ, សង្ខារានំ និច្ចតា នត្ថិ, បរមត្ថេន សត្តូបលទ្ធិ នត្ថិ, ឥមានិ ខោ, មហារាជ, តីណិ លោកេ នត្ថី”តិ។ “សាធុ, ភន្តេ នាគសេន, ឯវមេតំ តថា សម្បដិច្ឆាមី”តិ។

លោកេ នត្ថិភាវបញ្ហោ ចតុត្ថោ។

៥. អកម្មជាទិបញ្ហោ

៥. “ភន្តេ នាគសេន, ទិស្សន្តិ លោកេ កម្មនិព្ពត្តា, ទិស្សន្តិ ហេតុនិព្ពត្តា, ទិស្សន្តិ ឧតុនិព្ពត្តា, យំ លោកេ អកម្មជំ អហេតុជំ អនុតុជំ, តំ មេ កថេហី”តិ។ “ទ្វេមេ, មហារាជ, លោកស្មិំ អកម្មជា អហេតុជា អនុតុជា។ កតមេ ទ្វេ? អាកាសោ, មហារាជ, អកម្មជោ អហេតុជោ អនុតុជោ; និព្ពានំ, មហារាជ, អកម្មជំ អហេតុជំ អនុតុជំ។ ឥមេ ខោ, មហារាជ, ទ្វេ អកម្មជា អហេតុជា អនុតុជា”តិ។

“មា, ភន្តេ នាគសេន, ជិនវចនំ មក្ខេហិ, មា អជានិត្វា បញ្ហំ ព្យាករោហី”តិ។ “កិំ ខោ, មហារាជ, អហំ វទាមិ, យំ មំ ត្វំ ឯវំ វទេសិ ‘មា, ភន្តេ នាគសេន, ជិនវចនំ មក្ខេហិ, មា អជានិត្វា បញ្ហំ ព្យាករោហី’”តិ? “ភន្តេ នាគសេន, យុត្តមិទំ តាវ វត្តុំ ‘អាកាសោ អកម្មជោ អហេតុជោ អនុតុជោ’តិ។ អនេកសតេហិ បន, ភន្តេ នាគសេន, ការណេហិ ភគវតា សាវកានំ និព្ពានស្ស សច្ឆិកិរិយាយ មគ្គោ អក្ខាតោ, អថ ច បន ត្វំ ឯវំ វទេសិ ‘អហេតុជំ និព្ពាន’”ន្តិ។ “សច្ចំ, មហារាជ, ភគវតា អនេកសតេហិ ការណេហិ សាវកានំ និព្ពានស្ស សច្ឆិកិរិយាយ មគ្គោ អក្ខាតោ, ន ច បន និព្ពានស្ស ឧប្បាទាយ ហេតុ អក្ខាតោ”តិ។

“ឯត្ថ មយំ, ភន្តេ នាគសេន, អន្ធការតោ អន្ធការតរំ បវិសាម, វនតោ វនតរំ បវិសាម, គហនតោ គហនតរំ [គហនន្តរតោ គហនន្តរំ (ក.)] បវិសាម, យត្រ ហិ នាម និព្ពានស្ស សច្ឆិកិរិយាយ ហេតុ អត្ថិ, តស្ស

បន ធម្មស្ស ឧប្បាទាយ ហេតុ នត្ថិ។ យទិ, ភន្តេ នាគសេន, និព្ពានស្ស សច្ឆិកិរិយាយ ហេតុ អត្ថិ, តេន ហិ និព្ពានស្ស ឧប្បាទាយបិ ហេតុ ឥច្ឆិតព្ពោ។

“យថា បន, ភន្តេ នាគសេន, បុត្តស្ស បិតា អត្ថិ, តេន ការណេន បិតុនោបិ បិតា ឥច្ឆិតព្ពោ។ យថា អន្តេវាសិកស្ស អាចរិយោ អត្ថិ, តេន ការណេន អាចរិយស្សបិ អាចរិយោ ឥច្ឆិតព្ពោ ។ យថា អង្កុរស្ស ពីជំ អត្ថិ, តេន ការណេន ពីជស្សបិ ពីជំ ឥច្ឆិតព្ពំ។ ឯវមេវ ខោ, ភន្តេ នាគសេន, យទិ និព្ពានស្ស សច្ឆិកិរិយាយ ហេតុ អត្ថិ, តេន ការណេន និព្ពានស្ស ឧប្បាទាយបិ ហេតុ ឥច្ឆិតព្ពោ។

“យថា រុក្ខស្ស វា លតាយ វា អគ្គេ សតិ តេន ការណេន មជ្ឈម្បិ អត្ថិ, មូលម្បិ អត្ថិ។ ឯវមេវ ខោ, ភន្តេ នាគសេន, យទិ និព្ពានស្ស សច្ឆិកិរិយាយ ហេតុ អត្ថិ, តេន ការណេន និព្ពានស្ស ឧប្បាទាយបិ ហេតុ ឥច្ឆិតព្ពោ’”តិ។

“អនុប្បាទនីយំ, មហារាជ, និព្ពានំ, តស្មា ន និព្ពានស្ស ឧប្បាទាយ ហេតុ អក្ខាតោ”តិ។ “ឥង្ឃ, ភន្តេ នាគសេន, ការណំ ទស្សេត្វា ការណេន មំ សញ្ញាបេហិ, យថាហំ ជានេយ្យំ និព្ពានស្ស សច្ឆិកិរិយាយ ហេតុ អត្ថិ, និព្ពានស្ស ឧប្បាទាយ ហេតុ នត្ថី”តិ។

“តេន ហិ, មហារាជ, សក្កច្ចំ សោតំ ឱទហ, សាធុកំ សុណោហិ, វក្ខាមិ តត្ថ ការណំ, សក្កុណេយ្យ, មហារាជ, បុរិសោ បាកតិកេន ពលេន ឥតោ ហិមវន្តំ បព្ពតរាជំ ឧបគន្តុ”ន្តិ? “អាម, ភន្តេ”តិ។ “សក្កុណេយ្យ បន សោ, មហារាជ, បុរិសោ បាកតិកេន ពលេន ហិមវន្តំ បព្ពតរាជំ ឥធ អាហរិតុ”ន្តិ? “ន ហិ, ភន្តេ”តិ។ “ឯវមេវ ខោ, មហារាជ, សក្កា និព្ពានស្ស សច្ឆិកិរិយាយ មគ្គោ អក្ខាតុំ, ន សក្កា និព្ពានស្ស ឧប្បាទាយ ហេតុ ទស្សេតុំ។

“សក្កុណេយ្យ, មហារាជ, បុរិសោ បាកតិកេន ពលេន មហាសមុទ្ទំ នាវាយ ឧត្តរិត្វា បារិមតីរំ គន្តុ”ន្តិ? “អាម, ភន្តេ”តិ? “សក្កុណេយ្យ បន សោ, មហារាជ , បុរិសោ បាកតិកេន ពលេន មហាសមុទ្ទស្ស បារិមតីរំ ឥធ អាហរិតុ”ន្តិ? “ន ហិ ភន្តេ”តិ។ “ឯវមេវ ខោ, មហារាជ, សក្កា និព្ពានស្ស សច្ឆិកិរិយាយ មគ្គោ អក្ខាតុំ, ន សក្កា និព្ពានស្ស ឧប្បាទាយ ហេតុ ទស្សេតុំ។ កិំ ការណា? អសង្ខតត្តា ធម្មស្សា”តិ។

“អសង្ខតំ , ភន្តេ នាគសេន, និព្ពាន”ន្តិ? “អាម, មហារាជ, អសង្ខតំ និព្ពានំ ន កេហិចិ កតំ, និព្ពានំ, មហារាជ, ន វត្តព្ពំ ឧប្បន្នន្តិ វា អនុប្បន្នន្តិ វា ឧប្បាទនីយន្តិ វា អតីតន្តិ វា អនាគតន្តិ វា បច្ចុប្បន្នន្តិ វា ចក្ខុវិញ្ញេយ្យន្តិ វា សោតវិញ្ញេយ្យន្តិ វា ឃានវិញ្ញេយ្យន្តិ វា ជិវ្ហាវិញ្ញេយ្យន្តិ វា កាយវិញ្ញេយ្យន្តិ វា”តិ។ “យទិ, ភន្តេ នាគសេន, និព្ពានំ ន ឧប្បន្នំ ន អនុប្បន្នំ ន ឧប្បាទនីយំ ន អតីតំ ន អនាគតំ ន បច្ចុប្បន្នំ ន ចក្ខុវិញ្ញេយ្យំ ន សោតវិញ្ញេយ្យំ ន ឃានវិញ្ញេយ្យំ ន ជិវ្ហាវិញ្ញេយ្យំ ន កាយវិញ្ញេយ្យំ, តេន ហិ, ភន្តេ នាគសេន, តុម្ហេ នត្ថិធម្មំ និព្ពានំ អបទិសថ ‘នត្ថិ និព្ពាន’ន្តិ។ “អត្ថិ, មហារាជ, និព្ពានំ, មនោវិញ្ញេយ្យំ និព្ពានំ, វិសុទ្ធេន មានសេន បណីតេន ឧជុកេន អនាវរណេន និរាមិសេន សម្មាបដិបន្នោ អរិយសាវកោ និព្ពានំ បស្សតី”តិ។

“កីទិសំ បន តំ, ភន្តេ, និព្ពានំ, យំ តំ ឱបម្មេហិ អាទីបនីយំ ការណេហិ មំ សញ្ញាបេហិ, យថា អត្ថិធម្មំ ឱបម្មេហិ អាទីបនីយ”ន្តិ។ “អត្ថិ, មហារាជ, វាតោ នាមា”តិ? “អាម, ភន្តេ”តិ។ “ឥង្ឃ, មហារាជ, វាតំ ទស្សេហិ វណ្ណតោ វា សណ្ឋានតោ វា អណុំ វា ថូលំ វា ទីឃំ វា រស្សំ វា”តិ។ “ន សក្កា, ភន្តេ នាគសេន, វាតោ ឧបទស្សយិតុំ, ន សោ វាតោ ហត្ថគ្គហណំ វា និម្មទ្ទនំ វា ឧបេតិ, អបិ ច អត្ថិ សោ វាតោ”តិ។ “យទិ, មហារាជ, ន សក្កា វាតោ ឧបទស្សយិតុំ, តេន ហិ នត្ថិ វាតោ”តិ? “ជានាមហំ, ភន្តេ នាគសេន, វាតោ អត្ថីតិ មេ ហទយេ អនុបវិដ្ឋំ, ន ចាហំ សក្កោមិ វាតំ ឧបទស្សយិតុ”ន្តិ។ “ឯវមេវ ខោ, មហារាជ, អត្ថិ និព្ពានំ, ន ច សក្កា និព្ពានំ ឧបទស្សយិតុំ វណ្ណេន វា សណ្ឋានេន វា”តិ។ “សាធុ, ភន្តេ នាគសេន, សូបទស្សិតំ ឱបម្មំ, សុនិទ្ទិដ្ឋំ ការណំ, ឯវមេតំ តថា សម្បដិច្ឆាមិ ‘អត្ថិ និព្ពាន’”ន្តិ។

អកម្មជាទិបញ្ហោ បញ្ចមោ។

៦. កម្មជាទិបញ្ហោ

៦. “ភន្តេ នាគសេន, កតមេ ឯត្ថ កម្មជា, កតមេ ហេតុជា, កតមេ ឧតុជា, កតមេ ន កម្មជា, ន ហេតុជា, ន ឧតុជា”តិ? “យេ កេចិ, មហារាជ, សត្តា សចេតនា, សព្ពេ តេ កម្មជា; អគ្គិ ច សព្ពានិ ច ពីជជាតានិ ហេតុជានិ; បថវី ច បព្ពតា ច ឧទកញ្ច វាតោ ច, សព្ពេ តេ ឧតុជា; អាកាសោ ច និព្ពានញ្ច ឥមេ ទ្វេ អកម្មជា

អហេតុជា អនុតុជា។ និព្ពានំ បន, មហារាជ, ន វត្តព្ពំ កម្មជន្តិ វា ហេតុជន្តិ វា ឧតុជន្តិ វា ឧប្បន្នន្តិ វា អនុប្បន្នន្តិ វា ឧប្បាទនីយន្តិ វា អតីតន្តិ វា អនាគតន្តិ វា បច្ចុប្បន្នន្តិ វា ចក្ខុវិញ្ញេយ្យន្តិ វា សោតវិញ្ញេយ្យន្តិ វា ឃានវិញ្ញេយ្យន្តិ វា ជិវ្ហាវិញ្ញេយ្យន្តិ វា កាយវិញ្ញេយ្យន្តិ វា, អបិ ច, មហារាជ, មនោវិញ្ញេយ្យំ និព្ពានំ, យំ សោ សម្មា បដិបន្នោ អរិយសាវកោ វិសុទ្ធេន ញាណេន បស្សតី”តិ។ “រមណីយោ, ភន្តេ នាគសេន, បញ្ហោ សុវិនិច្ឆិតោ និស្សំសយោ ឯកន្តគតោ, វិមតិ ឧប្បច្ឆិន្នា, ត្វំ គណិវរបវរមាសជ្ជា”តិ។

កម្មជាទិបញ្ហោ ឆដ្ឋោ។

៧. យក្ខបញ្ហោ

៧. “ភន្តេ នាគសេន, អត្ថិ លោកេ យក្ខា នាមា”តិ? “អាម, មហារាជ, អត្ថិ លោកេ យក្ខា នាមា”តិ។ “ចវន្តិ បន តេ, ភន្តេ, យក្ខា តម្ហា យោនិយា”តិ? “អាម, មហារាជ, ចវន្តិ តេ យក្ខា តម្ហា យោនិយា”តិ។ “កិស្ស បន, ភន្តេ នាគសេន, តេសំ មតានំ យក្ខានំ សរីរំ ន ទិស្សតិ, កុណបគន្ធោបិ ន វាយតី”តិ? “ទិស្សតិ, មហារាជ, មតានំ យក្ខានំ សរីរំ, កុណបគន្ធោបិ តេសំ វាយតិ, មតានំ, មហារាជ, យក្ខានំ សរីរំ កីដវណ្ណេន វា ទិស្សតិ, កិមិវណ្ណេន វា ទិស្សតិ, កិបិល្លិកវណ្ណេន វា ទិស្សតិ, បដង្គវណ្ណេន វា ទិស្សតិ, អហិវណ្ណេន វា ទិស្សតិ, វិច្ឆិកវណ្ណេន វា ទិស្សតិ, សតបទិវណ្ណេន វា ទិស្សតិ, ទិជវណ្ណេន វា ទិស្សតិ, មិគវណ្ណេន វា ទិស្សតី”តិ។ “កោ ហិ, ភន្តេ នាគសេន, អញ្ញោ ឥទំ បញ្ហំ បុដ្ឋោ វិសជ្ជេយ្យ អញ្ញត្រ តវាទិសេន ពុទ្ធិមតា”តិ។

យក្ខបញ្ហោ សត្តមោ។

៨. អនវសេសសិក្ខាបទបញ្ហោ

៨. “ភន្តេ នាគសេន, យេ តេ អហេសុំ តិកិច្ឆកានំ បុព្ពកា អាចរិយា សេយ្យថិទំ, នារទោ ធម្មន្តរិ [ធន្វន្តរិ (?)] អង្គីរសោ កបិលោ កណ្ឌរគ្គិ សាមោ អតុលោ បុព្ពកច្ចាយនោ, សព្ពេបេតេ អាចរិយា សកឹ យេវ រោគុប្បត្តិញ្ច និទានញ្ច សភាវញ្ច សមុដ្ឋានញ្ច តិកិច្ឆញ្ច កិរិយញ្ច សិទ្ធាសិទ្ធញ្ច សព្ពំ តំ [សន្តំ (ក.)] និរវសេសំ ជានិត្វា ‘ឥមស្មឹ កាយេ ឯត្តកា រោគា ឧប្បជ្ជិស្សន្តី’តិ ឯកប្បហារេន កលាបគ្គាហំ ករិត្វា សុត្តំ ពន្ធឹសុ, អសព្ពញ្ញុនោ ឯតេ សព្ពេ, កិស្ស បន តថាគតោ សព្ពញ្ញូ សមានោ អនាគតំ កិរិយំ ពុទ្ធញាណេន ជានិត្វា ‘ឯត្តកេ នាម វត្ថុស្មឹ ឯត្តកំ នាម សិក្ខាបទំ បញ្ញបេតព្ពំ ភវិស្សតី’តិ បរិច្ឆិន្ទិត្វា អនវសេសតោ សិក្ខាបទំ ន បញ្ញបេសិ, ឧប្បន្នុប្បន្នេ វត្ថុស្មឹ អយសេ បាកដេ ទោសេ វិត្ថារិកេ បុថុគតេ ឧជ្ឈាយន្តេសុ មនុស្សេសុ តស្មឹ តស្មឹ កាលេ សាវកានំ សិក្ខាបទំ បញ្ញបេសី”តិ?

“ញាតមេតំ, មហារាជ, តថាគតស្ស ‘ឥមស្មឹ សមយេ ឥមេសុ មនុស្សេសុ សាធិកំ ទិយឌ្ឍសិក្ខាបទសតំ បញ្ញបេតព្ពំ ភវិស្សតី’តិ, អបិ ច តថាគតស្ស ឯវំ អហោសិ ‘សចេ ខោ អហំ សាធិកំ ទិយឌ្ឍសិក្ខាបទសតំ ឯកប្បហារំ បញ្ញបេស្សាមិ, មហាជនោ សន្តាសមាបជ្ជិស្សតិ ‘ពហុកំ ឥធ រក្ខិតព្ពំ, ទុក្ករំ វត ភោ សមណស្ស គោតមស្ស សាសនេ បព្ពជិតុ’ន្តិ, បព្ពជិតុកាមាបិ ន បព្ពជិស្សន្តិ, វចនញ្ច មេ ន សទ្ទហិស្សន្តិ, អសទ្ទហន្តា តេ មនុស្សា អបាយគាមិនោ ភវិស្សន្ទ-តិ ឧប្បន្នុប្បន្នេ វត្ថុស្មឹ ធម្មទេសនាយ វិញ្ញាបេត្វា បាកដេ ទោសេ សិក្ខាបទំ បញ្ញបេស្សាមី’”តិ។ “អច្ឆរិយំ, ភន្តេ នាគសេន, ពុទ្ធានំ, អព្ភុតំ, ភន្តេ នាគសេន, ពុទ្ធានំ, យាវ មហន្តំ តថាគតស្ស សព្ពញ្ញុតញ្ញាណំ, ឯវមេតំ, ភន្តេ នាគសេន, សុនិទ្ទិដ្ឋោ ឯសោ អត្ថោ តថាគតេន, ‘ពហុកំ ឥធ សិក្ខិតព្ព’ន្តិ សុត្វា សត្តានំ សន្តាសោ ឧប្បជ្ជេយ្យ, ឯកោបិ ជិនសាសនេ ន បព្ពជេយ្យ, ឯវមេតំ តថា សម្បដិច្ឆាមី”តិ។

អនវសេសសិក្ខាបទបញ្ហោ អដ្ឋមោ។

៩. សូរិយតបនបញ្ហោ

៩. “ភន្តេ នាគសេន, អយំ សូរិយោ សព្ពកាលំ កឋិនំ តបតិ, ឧទាហុ កិញ្ចិកាលំ មន្ទំ តបតី”តិ? “សព្ពកាលំ, មហារាជ, សូរិយោ កឋិនំ តបតិ , ន កិញ្ចិកាលំ មន្ទំ តបតី”តិ។ “យទិ, ភន្តេ នាគសេន, សូរិយោ សព្ពកាលំ កឋិនំ តបតិ, កិស្ស បន អប្បេកទា សូរិយោ កឋិនំ តបតិ, អប្បេកទា មន្ទំ តបតី”តិ? “ចត្តារោមេ, មហារាជ, សូរិយស្ស រោគា, យេសំ អញ្ញតរេន រោគេន បដិបីឡិតោ សូរិយោ មន្ទំ តបតិ។ កតមេ ចត្តារោ? អព្ភំ, មហារាជ, សូរិយស្ស រោគោ, តេន រោគេន បដិបីឡិតោ សូរិយោ មន្ទំ តបតិ។ មហិកា, មហារាជ, សូរិយស្ស

រោគោ, តេន រោគេន បដិបីឡិតោ សូរិយោ មន្ទំ តបតិ។ មេឃោ, មហារាជ, សូរិយស្ស រោគោ, តេន រោគេន បដិបីឡិតោ សូរិយោ មន្ទំ តបតិ។ រាហុ, មហារាជ, សូរិយស្ស រោគោ, តេន រោគេន បដិបីឡិតោ សូរិយោ មន្ទំ តបតិ។ ឥមេ ខោ, មហារាជ, ចត្តារោ សូរិយស្ស រោគា, យេសំ អញ្ញតរេន រោគេន បដិបីឡិតោ សូរិយោ មន្ទំ តបតី''តិ។ ''អច្ឆរិយំ, ភន្តេ នាគសេន, អព្ភុតំ, ភន្តេ នាគសេន, សូរិយស្សបិ តាវ តេជោសម្បន្នស្ស រោគោ ឧប្បជ្ជិស្សតិ, កិមង្គំ បន អញ្ញេសំ សត្តានំ, នត្ថិ, ភន្តេ, ឯសា វិភត្តិ អញ្ញស្ស អញ្ញត្រ តវាទិសេន ពុទ្ធិមតា''តិ។

សូរិយតបនបញ្ហោ នវមោ។

១០. កឋិនតបនបញ្ហោ

១០. ''ភន្តេ នាគសេន, កិស្ស ហេមន្តេ សូរិយោ កឋិនំ តបតិ, នោ តថា គិម្ហេ''តិ? ''គិម្ហេ, មហារាជ, អនុបហតំ ហោតិ រជោជល្លំ, វាតក្ខុភិតា រេណូ គគនានុគតា ហោន្តិ, អាកាសេបិ អព្ភា សុពហលា ហោន្តិ, មហាវាតោ ច អធិមត្តំ វាយតិ, តេ សព្ពេ នានាកុលា សមាយុតា សូរិយរំសិយោ បិទហន្តិ, តេន គិម្ហេ សូរិយោ មន្ទំ តបតិ។

''ហេមន្តេ បន, មហារាជ, ហេដ្ឋា បថវី និព្ពុតា ហោតិ, ឧបរិ មហាមេឃោ ឧបដ្ឋិតោ ហោតិ, ឧបសន្តំ ហោតិ រជោជល្លំ, រេណុ ច សន្តសន្តំ គគនេ ចរតិ, វិគតវលាហកោ ច ហោតិ អាកាសោ, វាតោ ច មន្ទមន្ទំ វាយតិ, ឯតេសំ ឧបរតិយា វិសុទ្ធា [វិសទា (សី. បី.)] ហោន្តិ សូរិយរំសិយោ, ឧបឃាតវិមុត្តស្ស សូរិយស្ស តាបោ អតិ វិយ តបតិ។ ឥទមេត្ថ, មហារាជ, ការណំ, យេន ការណេន សូរិយោ ហេមន្តេ កឋិនំ តបតិ, នោ តថា គិម្ហេ''តិ។ ''សព្ពីតិមុត្តោ, ភន្តេ, សូរិយោ កឋិនំ តបតិ, មេឃាទិសហគតោ កឋិនំ ន តបតី''តិ។

កឋិនតបនបញ្ហោ ទសមោ។

និប្បបញ្ចវគ្គោ ទុតិយោ។

ឥមស្មិំ វគ្គេ ទស បញ្ហា។

៣. វេស្សន្តរវគ្គោ

១. វេស្សន្តរបញ្ហោ

១. ''ភន្តេ នាគសេន, សព្ពេវ ពោធិសត្តា បុត្តទារំ ទេន្តិ, ឧទាហុ វេស្សន្តរេនេវ រញ្ញា បុត្តទារំ ទិន្ន''ន្តិ? ''សព្ពេបិ, មហារាជ, ពោធិសត្តា បុត្តទារំ ទេន្តិ, ន វេស្សន្តរេនេវ រញ្ញា បុត្តទារំ ទិន្ន''ន្តិ។ ''អបិ ច ខោ, ភន្តេ នាគសេន, តេសំ អនុមតេន ទេន្តី''តិ។ ''ភរិយា, មហារាជ, អនុមតា, ទារកា បន ពាលតាយ វិលបិំសុ [លាលបិំសុ (សី. បី.)], យទិ តេ អត្ថតោ ជានេយ្យុំ, តេបិ អនុមោទេយ្យុំ, ន តេ វិលបេយ្យុ''ន្តិ។

''ទុក្ករំ, ភន្តេ នាគសេន, ពោធិសត្តេន កតំ, យំ សោ អត្តនោ ឱរសេ បិយេ បុត្តេ ព្រាហ្មណស្ស ទាសត្ថាយ អទាសិ។

''ឥទម្បិ ទុតិយំ ទុក្ករតោ ទុក្ករតរំ, យំ សោ អត្តនោ ឱរសេ បិយេ បុត្តេ ពាលកេ តរុណកេ លតាយ ពន្ធិត្វា តេន ព្រាហ្មណេន លតាយ អនុមជ្ជីយន្តេ ទិស្វា អជ្ឈុបេក្ខិ។

''ឥទម្បិ តតិយំ ទុក្ករតោ ទុក្ករតរំ, យំ សោ សកេន ពលេន ពន្ធនា មុច្ចិត្វា អាគតេ ទារកេ សារជ្ជមុបគតេ បុនទេវ លតាយ ពន្ធិត្វា អទាសិ។

''ឥទម្បិ ចតុត្ថំ ទុក្ករតោ ទុក្ករតរំ, យំ សោ ទារកេ 'អយំ ខោ, តាត, យក្ខោ ខាទិតុំ នេតិ អម្ហេ'តិ វិលបន្តេ 'មា ភាយិត្ថា'តិ ន អស្សាសេសិ។

''ឥទម្បិ បញ្ចមំ ទុក្ករតោ ទុក្ករតរំ, យំ សោ ជាលិស្ស កុមារស្ស រុទមានស្ស បាទេសុ និបតិត្វា 'អលំ, តាត, កណ្ហាជិនំ និវត្តេហិ, អហមេវ គច្ឆាមិ យក្ខេន សហ, ខាទតុ មំ យក្ខោ'តិ យាចមានស្ស ឯវំ ន សម្បដិច្ឆិ។

“ឥទម្បិ ឆដ្ឋំ ទុក្ករតោ ទុក្ករតរំ, យំ សោ ជាលិស្ស កុមារស្ស ‘បាសាណសមំ នូន តេ, តាត, ហទយំ, យំ ត្វំ អម្ហាកំ ទុក្ខិតានំ បេក្ខមានោ និម្មនុស្សកេ ព្រហារញ្ញេ យក្ខេន នីយមានេ ន និវារេសី’តិ វិលបមានស្ស ការុញ្ញំ នាកាសិ។

“ឥទម្បិ សត្តមំ ទុក្ករតោ ទុក្ករតរំ, យំ តស្ស រុឡ្ហរុឡ្ហស្ស ភីមភីមស្ស នីតេ ទារកេ អទស្សនំ គមិតេ ន ផលិ ហទយំ សតធា វា សហស្សធា វា, បុញ្ញកាមេន មនុជេន កឹ បរទុក្ខាបនេន, ននុ នាម សកទានំ ទាតព្ពំ ហោតី”តិ?

“ទុក្ករស្ស, មហារាជ, កតត្តា ពោធិសត្តស្ស កិត្តិសទ្ទោ ទសសហស្សិយា លោកធាតុយា សទេវមនុស្សេសុ អព្ភុគ្គតោ, ទេវា ទេវភវនេ បកិត្តេន្តិ, អសុរា អសុរភវនេ បកិត្តេន្តិ, គរុឡា គរុឡភវនេ បកិត្តេន្តិ, នាគា នាគភវនេ បកិត្តេន្តិ, យក្ខា យក្ខភវនេ បកិត្តេន្តិ, អនុបុព្ពេន តស្ស កិត្តិសទ្ទោ បរម្បរាយ អជ្ជេតរហិ ឥធ អម្ហាកំ សមយំ អនុប្បត្តោ, តំ មយំ ទានំ បកិត្តេន្តា វិកោបេន្តា និសិន្នា សុទិន្នំ, ឧទាហុ ទុទ្ទិន្នន្តិ។ សោ ខោ បនាយំ, មហារាជ, កិត្តិសទ្ទោ និបុណានំ វិញ្ញូនំ វិទូនំ វិភាវីនំ ពោធិសត្តានំ ទស គុណេ អនុទស្សតិ។ កតមេ ទស? អគេធតា និរាលយតា ចាគោ បហានំ អបុនរាវត្តិតា សុខុមតា មហន្តតា ទុរនុពោធតា ទុល្លភតា អសទិសតា ពុទ្ធធម្មស្ស, សោ ខោ បនាយំ, មហារាជ, កិត្តិសទ្ទោ និបុណានំ វិញ្ញូនំ វិទូនំ វិភាវីនំ ពោធិសត្តានំ ឥមេ ទស គុណេ អនុទស្សតី”តិ។

“ភន្តេ នាគសេន, យោ បរំ ទុក្ខាបេត្វា ទានំ ទេតិ, អបិ នុ តំ ទានំ សុខវិបាកំ ហោតិ សគ្គសំវត្តនិក”ន្តិ? “អាម, មហារាជ, កឹ វត្តព្ព”ន្តិ។ “ឥង្ឃ, ភន្តេ នាគសេន, ការណំ ឧបទស្សេហី”តិ។ “ឥធ, មហារាជ, កោចិ សមណោ វា ព្រាហ្មណោ វា សីលវា ហោតិ កល្យាណធម្មោ, សោ ភវេយ្យ បក្ខហតោ វា បីឋសប្បី វា អញ្ញតរំ វា ព្យាធឹ អាបន្នោ, តមេនំ យោ កោចិ បុញ្ញកាមោ យានំ អារោបេត្វា បត្ថិតំ ទេសមនុបាបេយ្យ, អបិ នុ ខោ, មហារាជ, តស្ស បុរិសស្ស តតោនិទានំ កិញ្ចិ សុខំ និព្ពត្តេយ្យ សគ្គសំវត្តនិកំ តំ កម្ម”ន្តិ? “អាម, ភន្តេ, កឹ វត្តព្ពំ? ហត្ថិយានំ វា សោ, ភន្តេ, បុរិសោ លភេយ្យ អស្សយានំ វា រថយានំ វា, ថលេ ថលយានំ ជលេ ជលយានំ ទេវេសុ ទេវយានំ មនុស្សេសុ មនុស្សយានំ, តទនុច្ឆវិកំ តទនុលោមិកំ ភវេ ភវេ និព្ពត្តេយ្យ, តទនុច្ឆវិកានិ តទនុលោមិកានិ ចស្ស សុខានិ និព្ពត្តេយ្យុំ, សុគតិតោ សុគតឹ គច្ឆេយ្យ, តេនេវ កម្មាភិសន្ទេន ឥទ្ធិយានំ អភិរុយ្ហ បត្ថិតំ និព្ពាននគរំ បាបុណេយ្យា”តិ។ “តេន ហិ, មហារាជ, បរទុក្ខាបនេន ទិន្នទានំ សុខវិបាកំ ហោតិ សគ្គសំវត្តនិកំ , យំ សោ បុរិសោ ពលីពទ្ទេ ទុក្ខាបេត្វា ឯវរូបំ សុខំ អនុភវតិ។

“អបរម្បិ , មហារាជ, ឧត្តរឹ ការណំ សុណោហិ, យថា បរទុក្ខាបនេន ទិន្នទានំ សុខវិបាកំ ហោតិ សគ្គសំវត្តនិកំ។ ឥធ, មហារាជ, យោ កោចិ រាជា ជនបទតោ ធម្មិកំ ពលឹ ឧទ្ធរាបេត្វា អាណាបវត្តនេន ទានំ ទទេយ្យ, អបិ នុ ខោ សោ, មហារាជ, រាជា តតោនិទានំ កិញ្ចិ សុខំ អនុភវេយ្យ សគ្គសំវត្តនិកំ តំ ទាន”ន្តិ? “អាម, ភន្តេ, កឹ វត្តព្ពំ, តតោនិទានំ សោ, ភន្តេ, រាជា ឧត្តរឹ អនេកសតសហស្សគុណំ លភេយ្យ។ រាជូនំ អតិរាជា ភវេយ្យ, ទេវានំ អតិទេវោ ភវេយ្យ, ព្រហ្មានំ អតិព្រហ្មា ភវេយ្យ, សមណានំ អតិសមណោ ភវេយ្យ, ព្រាហ្មណានំ អតិព្រាហ្មណោ ភវេយ្យ, អរហន្តានំ អតិអរហា [អតិអរហន្តោ (ស្យា. ក.)] ភវេយ្យា”តិ។ “តេន ហិ, មហារាជ, បរទុក្ខាបនេន ទិន្នទានំ សុខវិបាកំ ហោតិ សគ្គសំវត្តនិកំ, យំ សោ រាជា ពលិនា ជនំ បីឡេត្វា ទិន្នទានេន ឯវរូបំ ឧត្តរឹ យសសុខំ អនុភវតី”តិ។

“អតិទានំ, ភន្តេ នាគសេន, វេស្សន្តរេន រញ្ញា ទិន្នំ, យំ សោ សកំ ភរិយំ បរស្ស ភរិយត្ថាយ អទាសិ, សកេ ឱរសេ បុត្តេ ព្រាហ្មណស្ស ទាសត្ថាយ អទាសិ, អតិទានំ នាម, ភន្តេ នាគសេន, លោកេ វិទូហិ និន្ទិតំ គរហិតំ, យថា នាម, ភន្តេ នាគសេន, អតិភារេន សកដស្ស អក្ខោ ភិជ្ជតិ, អតិភារេន នាវា ឱសីទតិ, អតិភុត្តេន ភោជនំ វិសមំ បរិណមតិ, អតិវស្សេន ធញ្ញំ វិនស្សតិ, អតិទានេន ភោគក្ខយំ ឧបេតិ, អតិតាបេន បថវី ឧបឌយ្ហតិ, អតិរាគេន ឧម្មត្តកោ ហោតិ, អតិទោសេន វជ្ឈោ ហោតិ, អតិមោហេន អនយំ អាបជ្ជតិ, អតិលោភេន ចោរគ្គហណមុបគច្ឆតិ, អតិភយេន និរុជ្ឈតិ, អតិបូរេន នទី ឧត្តរតិ, អតិវាតេន អសនិ បតតិ, អតិអគ្គិនា ឱទនំ ឧត្តរតិ, អតិសញ្ចរណេន ន ចិរំ ជីវតិ។ ឯវមេវ ខោ, ភន្តេ នាគសេន, អតិទានំ នាម លោកេ វិទូហិ និន្ទិតំ គរហិតំ, អតិទានំ, ភន្តេ នាគសេន, វេស្សន្តរេន រញ្ញា ទិន្នំ, ន តត្ថ កិញ្ចិ ផលំ ឥច្ឆិតព្ព”ន្តិ។

“អតិទានំ, មហារាជ, លោកេ វិទូហិ វណ្ណិតំ ថុតំ បសត្ថំ, យេ កេចិ យាទិសំ កីទិសំ ទានំ ទេន្តិ [កេចិ យាទិសំ តាទិសំ ទានំ ទេន្តិ (ស្យា.)], អតិទានទាយី លោកេ កិត្តិំ បាបុណាតិ។ យថា , មហារាជ, អតិបវរតាយ ទិព្ពំ វនមូលំ គហិតម្បិ ហត្ថបាសេ ឋិតានំ បរជនានំ ន ទស្សយតិ, អគទោ អតិជច្ចតាយ [អតិឧសភតាយ (ក.)] បីឡាយ សមុគ្ឃាតកោ រោគានំ អន្តករោ, អគ្គិ អតិជោតិតាយ ឌហតិ, ឧទកំ អតិសីតតាយ និព្ពាបេតិ, បទុមំ

បរិសុទ្ធតាយ ន ឧបលិម្បតិ វារិកទ្ទមេន, មណិ អតិគុណតាយ កាមទទោ, វជិរំ អតិតិខិណតាយ វិជ្ឈតិ មណិមុត្តាផលិកំ, បថវី អតិមហន្តតាយ នរោរគមិគបក្ខិជលសេលបព្ពតទុមេ ធារេតិ, សមុទ្ទោ អតិមហន្តតាយ អបរិបូរណោ, សិនេរុ អតិភារតាយ អចលោ, អាកាសោ អតិវិត្ថារតាយ អនន្តោ, សូរិយោ អតិប្បភតាយ តិមិរំ ឃាតេតិ, សីហោ អតិជាតិតាយ វិគតភយោ, មល្លោ អតិពលវតាយ បដិមល្លំ ខិប្បំ ឧក្ខិបតិ , រាជា អតិបុញ្ញតាយ អធិបតិ, ភិក្ខុ អតិសីលវន្តតាយ នាគយក្ខនរមរូហិ នមស្សនីយោ, ពុទ្ធោ អតិអគ្គតាយ [អតិវិសិដ្ឋតាយ (ស្យា.)] អនុបមោ។ ឯវមេវ ខោ, មហារាជ, អតិទានំ នាម លោកេ វិទូហិ វណ្ណិតំ ថុតំ បសត្ថំ, យេ កេចិ យាទិសំ កីទិសំ ទានំ ទេន្តិ, អតិទានទាយី លោកេ កិត្តិំ បាបុណាតិ, អតិទានេន វេស្សន្តរោ រាជា ទសសហស្សិយា លោកធាតុយា វណ្ណិតោ ថុតោ បសត្ថោ មហិតោ កិត្តិតោ, តេនេវ អតិទានេន វេស្សន្តរោ រាជា អជ្ជេតរហិ ពុទ្ធោ ជាតោ អគ្គោ សទេវកេ លោកេ។

“អត្ថិ បន, មហារាជ, លោកេ ឋបនីយំ ទានំ, យំ ទក្ខិណេយ្យេ អនុប្បត្តេ ន ទាតព្ព”ន្តិ? “ទស ខោ បនិមានិ, ភន្តេ នាគសេន, ទានានិ, យានិ លោកេ អទានសម្មតានិ, យោ តានិ ទានានិ ទេតិ, សោ អបាយគាមី ហោតិ។ កតមានិ ទស? មជ្ជទានំ, ភន្តេ នាគសេន, លោកេ អទានសម្មតំ, យោ តំ ទានំ ទេតិ, សោ អបាយគាមី ហោតិ។ សមជ្ជទានំ…បេ… ឥត្ថិទានំ…បេ… ឧសភទានំ…បេ… ចិត្តកម្មទានំ…បេ… សត្ថទានំ …បេ… វិសទានំ…បេ… សង្ខលិកទានំ…បេ… កុក្កុដសូករទានំ…បេ… តុលាកូដមានកូដទានំ, ភន្តេ នាគសេន, លោកេ អទានសម្មតំ ហោតិ, យោ តំ ទានំ ទេតិ, សោ អបាយគាមី ហោតិ។ ឥមានិ ខោ, ភន្តេ នាគសេន, ទស ទានានិ លោកេ អទានសម្មតានិ, យោ តានិ ទានានិ ទេតិ, សោ អបាយគាមី ហោតី”តិ។

“នាហំ តំ, មហារាជ, អទានសម្មតំ បុច្ឆាមិ, ឥមំ ខ្វាហំ, មហារាជ, តំ បុច្ឆាមិ ‘អត្ថិ បន, មហារាជ, លោកេ ឋបនីយំ ទានំ, យំ ទក្ខិណេយ្យេ អនុប្បត្តេ ន ទាតព្ព’ន្តិ។ “នត្ថិ, ភន្តេ នាគសេន, លោកេ ឋបនីយំ ទានំ។ យំ ទក្ខិណេយ្យេ អនុប្បត្តេ ន ទាតព្ពំ, ចិត្តប្បសាទេ ឧប្បន្នេ កេចិ ទក្ខិណេយ្យានំ ភោជនំ ទេន្តិ, កេចិ អច្ឆាទនំ, កេចិ សយនំ, កេចិ អាវសថំ, កេចិ អត្ថរណបាវុរណំ, កេចិ ទាសិទាសំ, កេចិ ខេត្តវត្ថុំ, កេចិ ទ្វិបទចតុប្បទំ, កេចិ សតំ សហស្សំ សតសហស្សំ, កេចិ មហារជ្ជំ, កេចិ ជីវិតម្បិ ទេន្តី”តិ។ “យទិ បន, មហារាជ, កេចិ ជីវិតម្បិ ទេន្តិ, កឹ ការណា វេស្សន្តរំ ទានបតឹ អតិពាឡ្ហំ បរិបាតេសិ សុទិន្នេ បុត្តេ ច ទារេ ច?

“អបិ នុ ខោ, មហារាជ, អត្ថិ លោកបកតិ លោកាចិណ្ណំ, លភតិ បិតា បុត្តំ ឥណដ្ដោ វា អាជីវិកបកតោ វា អាវបិតុំ វា [អាធាបេតុំ វា (ស្យា.), អាធបិតុំ វា (ក.)] វិក្កិណិតុំ វា”តិ? “អាម, ភន្តេ, លភតិ បិតា បុត្តំ ឥណដ្ដោ វា អាជីវិកបកតោ វា អាវបិតុំ វា វិក្កិណិតុំ វា”តិ។ “យទិ, មហារាជ, លភតិ បិតា បុត្តំ ឥណដ្ដោ វា អាជីវិកបកតោ វា អាវបិតុំ វា វិក្កិណិតុំ វា , វេស្សន្តរោបិ, មហារាជ, រាជា អលភមានោ សព្ពញ្ញុតញាណំ ឧបទ្ទុតោ ទុក្ខិតោ តស្ស ធម្មធនស្ស បដិលាភាយ បុត្តទារំ អាវបេសិ ច វិក្កិណិ ច។ ឥតិ, មហារាជ, វេស្សន្តរេន រញ្ញា អញ្ញេសំ ទិន្នំ យេវ ទិន្នំ, កតំ យេវ កតំ។ កិស្ស បន ត្វំ, មហារាជ, តេន ទានេន វេស្សន្តរំ ទានបតឹ អតិពាឡ្ហំ អបសាទេសី”តិ?

“នាហំ, ភន្តេ នាគសេន, វេស្សន្តរស្ស ទានបតិនោ ទានំ គរហាមិ, អបិ ច បុត្តទារំ យាចន្តេ និមិនិត្វា អត្តានំ ទាតព្ព”ន្តិ។ “ឯតំ ខោ, មហារាជ, អសព្ភិការណំ, យំ បុត្តទារំ យាចន្តេ អត្តានំ ទទេយ្យ, យំ យំ ហិ យាចន្តេ តំ តទេវ ទាតព្ពំ, ឯតំ សប្បុរិសានំ កម្មំ។ យថា, មហារាជ, កោចិ បុរិសោ បានីយំ អាហរាបេយ្យ, តស្ស យោ ភោជនំ ទទេយ្យ, អបិ នុ សោ, មហារាជ, បុរិសោ តស្ស កិច្ចការី អស្សា”តិ? “ន ហិ, ភន្តេ, យំ សោ អាហរាបេតិ, តមេវ តស្ស ទេន្តោ កិច្ចការី អស្សា”តិ។ “ឯវមេវ ខោ, មហារាជ, វេស្សន្តរោ រាជា ព្រាហ្មណេ បុត្តទារំ យាចន្តេ បុត្តទារំ យេវ អទាសិ។ សចេ, មហារាជ, ព្រាហ្មណោ វេស្សន្តរស្ស សរីរំ យាចេយ្យ, ន សោ, មហារាជ, អត្តានំ រក្ខេយ្យ ន កម្បេយ្យ ន រជ្ជេយ្យ, តស្ស ទិន្នំ បរិច្ចត្តំ យេវ សរីរំ ភវេយ្យ។ សចេ, មហារាជ, កោចិ វេស្សន្តរំ ទានបតឹ ឧបគន្ត្វា យាចេយ្យ ‘ទាសត្តំ មេ ឧបេហី’តិ, ទិន្នំ បរិច្ចត្តំ យេវស្ស សរីរំ ភវេយ្យ, ន សោ ទត្វា តបេយ្យ [បបេយ្យ (សី.)], រញ្ញោ, មហារាជ, វេស្សន្តរស្ស កាយោ ពហុសាធារណោ។

“យថា, មហារាជ, បក្កា មំសបេសិ ពហុសាធារណា, ឯវមេវ ខោ, មហារាជ, រញ្ញោ វេស្សន្តរស្ស កាយោ ពហុសាធារណោ។ យថា វា បន, មហារាជ, ផលិតោ [ផលិនោ (?)] រុក្ខោ នានាទិជគណសាធារណោ, ឯវមេវ ខោ, មហារាជ, រញ្ញោ វេស្សន្តរស្ស កាយោ ពហុសាធារណោ។ កឹ ការណា? ‘ឯវាហំ បដិបជ្ជន្តោ សម្មាសម្ពោធឹ បាបុណិស្សាមី’តិ។

“យថា, មហារាជ, បុរិសោ អធនោ ធនត្ថិកោ ធនបរិយេសនំ ចរមានោ អជបថំ សង្កុបថំ វេត្តបថំ គច្ឆតិ, ជលថលវាណិជ្ជំ ករោតិ, កាយេន វាចាយ មនសា ធនំ អារាធេតិ, ធនប្បដិលាភាយ វាយមតិ។ ឯវមេវ ខោ, មហារាជ, វេស្សន្តរោ ទានបតិ អធនោ ពុទ្ធធនេន សព្ពញ្ញុតញ្ញាណរតនប្បដិលាភាយ យាចកានំ ធនធញ្ញំ ទាសិទាសំ យានវាហនំ សកលសាបតេយ្យំ សកំ បុត្តទារំ អត្តានញ្ច ចជិត្វា សម្មាសម្ពោធិំ យេវ បរិយេសតិ។

“យថា វា បន, មហារាជ, អមច្ចោ មុទ្ទកាមោ មុទ្ទាធិករណំ យំ កិញ្ចិ គេហេ ធនធញ្ញំ ហិរញ្ញសុវណ្ណំ, តំ សព្ពំ ទត្វាបិ មុទ្ទប្បដិលាភាយ វាយមតិ។ ឯវមេវ ខោ, មហារាជ, វេស្សន្តរោ ទានបតិ សព្ពំ តំ ពាហិរព្ភន្តរធនំ ទត្វា ជីវិតម្បិ បរេសំ ទត្វា សម្មាសម្ពោធិំ យេវ បរិយេសតិ។

“អបិ ច, មហារាជ, វេស្សន្តរស្ស ទានបតិនោ ឯវំ អហោសិ ‘យំ សោ ព្រាហ្មណោ យាចតិ, តមេវាហំ តស្ស ទេន្តោ កិច្ចការី នាម ហោមី’តិ, ឯវំ សោ តស្ស បុត្តទារមទាសិ។ ន ខោ, មហារាជ, វេស្សន្តរោ ទានបតិ ទេស្សតាយ ព្រាហ្មណស្ស បុត្តទារមទាសិ, ន អទស្សនកាមតាយ បុត្តទារមទាសិ, ន អតិពហុកា មេ បុត្តទារា, ‘ន សក្កោមិ តេ បោសេតុ’ន្តិ បុត្តទារមទាសិ, ន ឧក្កណ្ឋិតោ ‘អប្បិយា មេ’តិ នីហរិតុកាមតាយ បុត្តទារមទាសិ។ អថ ខោ សព្ពញ្ញុតញ្ញាណរតនស្សេវ បិយត្តា សព្ពញ្ញុតញ្ញាណស្ស ការណា វេស្សន្តរោ រាជា ឯវរូបំ អតុលំ វិបុលមនុត្តរំ បិយំ មនាបំ ទយិតំ បាណសមំ បុត្តទារទានវរំ ព្រាហ្មណស្ស អទាសិ។

“ភាសិតម្បេតំ , មហារាជ, ភគវតា ទេវាតិទេវេន **ចរិយាបិដកេ** –

“‘ន មេ ទេស្សា ឧភោ បុត្តា, មទ្ទី ទេវី ន ទេស្សិយា;
សព្ពញ្ញុតំ បិយំ មយ្ហំ, តស្មា បិយេ អទាសហ’ន្តិ។

“តស្មា, មហារាជ, វេស្សតរោ រាជា បុត្តទានំ [បុត្តទារំ (ក.)] ទត្វា បណ្ណសាលំ បវិសិត្វា និបជ្ជិ។ តស្ស អតិបេមេន ទុក្ខិតស្ស ពលវសោកោ ឧប្បជ្ជិ, ហទយវត្ថុ ឧណ្ហមហោសិ។ នាសិកាយ អប្បហោន្តិយា មុខេន ឧណ្ហេ អស្សាសបស្សាសេ វិស្សជ្ជេសិ, អស្សូនិ បរិវត្តិត្វា លោហិតពិន្ទូនិ ហុត្វា នេត្តេហិ និក្ខមឹសុ។ ឯវមេវ ខោ, មហារាជ, ទុក្ខេន វេស្សន្តរោ រាជា ព្រាហ្មណស្ស បុត្តទារមទាសិ ‘មា មេ ទានបថោ បរិហាយី’តិ។

“អបិ ច, មហារាជ, វេស្សន្តរោ រាជា ទ្វេ អត្ថវសេ បដិច្ច ព្រាហ្មណស្ស ទ្វេ ទារកេ អទាសិ។ កតមេ ទ្វេ? ទានបថោ ច មេ អបរិហីនោ ភវិស្សតិ, ទុក្ខិតេ ច មេ បុត្តកេ វនមូលផលេហិ ឥតោនិទានំ អយ្យកោ មោចេស្សតីតិ។ ជានាតិ ហិ, មហារាជ, វេស្សន្តរោ រាជា ‘ន មេ ទារកា សក្កា កេនចិ ទាសភោគេន ភុញ្ជិតុំ, ឥមេ ច ទារកេ អយ្យកោ និក្កិណិស្សតិ, ឯវំ អម្ហាកម្បិ គមនំ ភវិស្សតី’តិ។ ឥមេ ខោ, មហារាជ, ទ្វេ អត្ថវសេ បដិច្ច ព្រាហ្មណស្ស ទ្វេ ទារកេ អទាសិ។

“អបិ ច, មហារាជ, វេស្សន្តរោ រាជា ជានាតិ ‘អយំ ខោ ព្រាហ្មណោ ជិណ្ណោ វុឌ្ឍោ មហល្លកោ ទុព្ពលោ ភគ្គោ ទណ្ឌបរាយណោ ខីណាយុកោ បរិត្តបុញ្ញោ, នេសោ សមត្ថោ ឥមេ ទារកេ ទាសភោគេន ភុញ្ជិតុ’ន្តិ។ សក្កុណេយ្យ បន, មហារាជ, បុរិសោ បាកតិកេន ពលេន ឥមេ ចន្ទិមសូរិយេ ឯវំមហិទ្ធិកេ ឯវំមហានុភាវេ គហេត្វា បេឡាយ វា សមុគ្គេ វា បក្ខិបិត្វា និប្បភេ កត្វា ថាលកបរិភោគេន [បទីបបរិភោគេន (ស្យា.)] បរិភុញ្ជិតុ”ន្តិ? “ន ហិ, ភន្តេ”តិ។ “ឯវមេវ ខោ, មហារាជ, ឥមស្មិំ លោកេ ចន្ទិមសូរិយប្បដិភាគស្ស វេស្សន្តរស្ស ទារកា ន សក្កា កេនចិ ទាសភោគេន ភុញ្ជិតុន្តិ។

“អបរម្បិ, មហារាជ, ឧត្តរិំ ការណំ សុណោហិ, យេន ការណេន វេស្សន្តរស្ស ទារកា ន សក្កា កេនចិ ទាសភោគេន ភុញ្ជិតុំ។ យថា, មហារាជ, រញ្ញោ ចក្កវត្តិស្ស មណិរតនំ សុភំ ជាតិមន្តំ អដ្ឋំសំ សុបរិកម្មកតំ ចតុហត្ថាយាមំ សកដនាភិបរិណាហំ ន សក្កា កេនចិ បិលោតិកាយ វេឋេត្វា បេឡាយ បក្ខិបិត្វា សត្ថកនិសានបរិភោគេន បរិភុញ្ជិតុំ, ឯវមេវ ខោ, មហារាជ, លោកេ ចក្កវត្តិរញ្ញោ មណិរតនប្បដិភាគស្ស វេស្សន្តរស្ស ទារកា ន សក្កា កេនចិ ទាសភោគេន ភុញ្ជិតុំ។

“អបរម្បិ, មហារាជ, ឧត្តរិំ ការណំ សុណោហិ, យេន ការណេន វេស្សន្តរស្ស ទារកា ន សក្កា កេនចិ ទាសភោគេន ភុញ្ជិតុំ។ យថា, មហារាជ, តិធា បភិន្នោ សព្ពសេតោ សត្តប្បតិដ្ឋិតោ អដ្ឋរតនុព្ពេធោ នវរតនាយាមបរិណាហោ បាសាទិកោ ទស្សនីយោ ឧបោសថោ នាគរាជា ន សក្កា កេនចិ សុប្បេន វា សរាវេន វា បិទហិតុំ, គោវច្ឆកោ វិយ វច្ឆកសាលាយ បក្ខិបិត្វា បរិហរិតុំ វា, ឯវមេវ ខោ, មហារាជ, លោកេ ឧបោសថនាគរាជប្បដិភាគស្ស វេស្សន្តរស្ស ទារកា ន សក្កា កេនចិ ទាសភោគេន ភុញ្ជិតុំ។

“អបរម្បិ, មហារាជ, ឧត្តរឹ ការណំ សុណោហិ, យេន ការណេន វេស្សន្តរស្ស ទារកា ន សក្កា កេនចិ ទាសភោគេន ភុញ្ជិតុំ។ យថា, មហារាជ, មហាសមុទ្ទោ ទីឃបុថុលវិត្ថិណ្ណោ គម្ភីរោ អប្បមេយ្យោ ទុរុត្តរោ អបរិយោគាឡ្ហោ អនាវដោ ន សក្កា កេនចិ សព្ពត្ថ បិទហិត្វា ឯកតិត្ថេន បរិភោគំ កាតុំ, ឯវមេវ ខោ, មហារាជ, លោកេ មហាសមុទ្ទប្បដិភាគស្ស វេស្សន្តរស្ស ទារកា ន សក្កា កេនចិ ទាសភោគេន ភុញ្ជិតុំ។

“អបរម្បិ, មហារាជ, ឧត្តរឹ ការណំ សុណោហិ, យេន ការណេន វេស្សន្តរស្ស ទារកា ន សក្កា កេនចិ ទាសភោគេន ភុញ្ជិតុំ។ យថា, មហារាជ, ហិមវន្តោ បព្ពតរាជា បញ្ចយោជនសតំ អច្ចុគ្គតោ នភេ តិសហស្សយោជនាយាមវិត្ថារោ ចតុរាសីតិកូដសហស្សប្បដិមណ្ឌិតោ បញ្ចន្នំ មហានទីសតានំ បភវោ មហាភូតគណាលយោ នានាវិធគន្ធធរោ ទិព្ពោសធសតសមលង្កតោ នភេ វលាហកោ វិយ អច្ចុគ្គតោ ទិស្សតិ, ឯវមេវ ខោ, មហារាជ, លោកេ ហិមវន្តបព្ពតរាជប្បដិភាគស្ស វេស្សន្តរស្ស ទារកា ន សក្កា កេនចិ ទាសភោគេន ភុញ្ជិតុំ។

“អបរម្បិ, មហារាជ, ឧត្តរឹ ការណំ សុណោហិ, យេន ការណេន វេស្សន្តរស្ស ទារកា ន សក្កា កេនចិ ទាសភោគេន ភុញ្ជិតុំ។ យថា, មហារាជ, រត្តន្ធការតិមិសាយំ ឧបរិបព្ពតគ្គេ ជលមានោ មហាអគ្គិក្ខន្ធោ សុវិទូរេបិ បញ្ញាយតិ, ឯវមេវ ខោ, មហារាជ, វេស្សន្តរោ រាជា បព្ពតគ្គេ ជលមានោ មហាអគ្គិក្ខន្ធោ វិយ សុវិទូរេបិ បាកដោ បញ្ញាយតិ, តស្ស ទារកា ន សក្កា កេនចិ ទាសភោគេន ភុញ្ជិតុំ។

“អបរម្បិ, មហារាជ, ឧត្តរឹ ការណំ សុណោហិ, យេន ការណេន វេស្សន្តរស្ស ទារកា ន សក្កា កេនចិ ទាសភោគេន ភុញ្ជិតុំ។ យថា, មហារាជ, ហិមវន្តេ បព្ពតេ នាគបុប្ផសមយេ ឧជុវាតេ វាយន្តេ ទស ទ្វាទស យោជនានិ បុប្ផគន្ធោ វាយតិ, ឯវមេវ ខោ , មហារាជ, វេស្សន្តរស្ស រញ្ញោ អបិ យោជនសហស្សេហិបិ យាវ អកនិដ្ឋភវនំ ឯត្ថន្តរេ សុរាសុរគរុឡគន្ធព្ពយក្ខរក្ខសមហោរគកិន្នរឥន្ទភវនេសុ កិត្តិសទ្ទោ អព្ភុគ្គតោ, សីលវរគន្ធោ ចស្ស សម្បវាយតិ, តេន តស្ស ទារកា ន សក្កា កេនចិ ទាសភោគេន ភុញ្ជិតុំ។ អនុសិដ្ឋោ, មហារាជ, ជាលី កុមារោ បិតរា វេស្សន្តរេន រញ្ញា ‘អយ្យកោ តេ, តាត, តុម្ហេ ព្រាហ្មណស្ស ធនំ ទត្វា និក្កិណន្តោ តំ និក្ខសហស្សំ ទត្វា និក្កិណាតុ, កណ្ហាជិនំ និក្កិណន្តោ ទាសសតំ ទាសិសតំ ហត្ថិសតំ អស្សសតំ ធេនុសតំ ឧសភសតំ និក្ខសតន្តិ សព្ពសតំ ទត្វា និក្កិណាតុ, យទិ តេ, តាត, អយ្យកោ តុម្ហេ ព្រាហ្មណស្ស ហត្ថតោ អាណាយ ពលសា មុធា គណ្ហាតិ, មា តុម្ហេ អយ្យកស្ស វចនំ ករិត្ថ, ព្រាហ្មណស្សេវ អនុយាយិនោ ហោថា’តិ, ឯវមនុសាសិត្វា បុត្តេ បេសេសិ, តតោ ជាលីកុមារោ គន្ត្វា អយ្យកេន បុដ្ឋោ កថេសិ –

“‘សហស្សគ្ឃំ ហិ មំ តាត, ព្រាហ្មណស្ស បិតា អទា;
អថោ កណ្ហាជិនំ កញ្ញំ, ហត្ថីនញ្ច សតេន ចា’”តិ។

“សុនិព្ពេឋិតោ, ភន្តេ នាគសេន, បញ្ហោ; សុភិន្នំ ទិដ្ឋិជាលំ; សុមទ្ទិតោ បរវាទោ; សកសមយោ សុទីបិតោ; ព្យញ្ជនំ សុបរិសោធិតំ; សុវិភត្តោ អត្ថោ; ឯវមេតំ តថា សម្បដិច្ឆាមី”តិ។

វេស្សន្តរបញ្ហោ បឋមោ។

២. ទុក្ករការិកបញ្ហោ

២. “ភន្តេ នាគសេន, សព្ពេវ ពោធិសត្តា ទុក្ករការិកំ ករោន្តិ, ឧទាហុ គោតមេនេវ ពោធិសត្តេន ទុក្ករការិកា កតា”តិ? “នត្ថិ, មហារាជ , សព្ពេសំ ពោធិសត្តានំ ទុក្ករការិកា, គោតមេនេវ ពោធិសត្តេន ទុក្ករការិកា កតា”តិ។

“ភន្តេ នាគសេន, យទិ ឯវំ អយុត្តំ, យំ ពោធិសត្តានំ ពោធិសត្តេហិ វេមត្តតា ហោតី”តិ។ “ចតូហិ , មហារាជ, ឋានេហិ ពោធិសត្តានំ ពោធិសត្តេហិ វេមត្តតា ហោតិ។ កតមេហិ ចតូហិ? កុលវេមត្តតា បធានវេមត្តតា [អទ្ធានវេមត្តតា (សី. ស្យា. បី.)] អាយុវេមត្តតា បមាណវេមត្តតាតិ។ ឥមេហិ ខោ, មហារាជ, ចតូហិ ឋានេហិ ពោធិសត្តានំ ពោធិសត្តេហិ វេមត្តតា ហោតិ។ សព្ពេសម្បិ, មហារាជ, ពុទ្ធានំ រូបេ សីលេ សមាធិម្ហិ បញ្ញាយ វិមុត្តិយា វិមុត្តិញាណទស្សនេ ចតុវេសារជ្ជេ ទសតថាគតពលេ ឆអសាធារណញាណេ ចុទ្ទសពុទ្ធញាណេ អដ្ឋារសពុទ្ធធម្មេ កេវលេ ច ពុទ្ធគុណេ [ពុទ្ធធម្មេ (សី. បី.)] នត្ថិ វេមត្តតា, សព្ពេបិ ពុទ្ធា ពុទ្ធធម្មេហិ សមសមា”តិ។

“យទិ, ភន្តេ នាគសេន, សព្ពេបិ ពុទ្ធា ពុទ្ធធម្មេហិ សមសមា, កេន ការណេន គោតមេនេវ ពោធិសត្តេន ទុក្ករការិកា កតា”តិ? “អបរិបក្កេ, មហារាជ, ញាណេ អបរិបក្កាយ ពោធិយា គោតមោ ពោធិសត្តោ នេក្ខម្មមភិនិក្ខន្តោ អបរិបក្កំ ញាណំ បរិបាចយមានេន ទុក្ករការិកា កតា”តិ។

“ភន្តេ នាគសេន, កេន ការណេន ពោធិសត្តោ អបរិបក្កេ ញាណេ អបរិបក្កាយ ពោធិយា មហាភិនិក្ខមនំ និក្ខន្តោ, ននុ នាម ញាណំ បរិបាចេត្វា បរិបក្កេ ញាណេ និក្ខមិតព្ព”ន្តិ?

“ពោធិសត្តោ, មហារាជ, វិបរីតំ ឥត្ថាគារំ ទិស្វា វិប្បដិសារី អហោសិ, តស្ស វិប្បដិសារិស្ស អរតិ ឧប្បជ្ជិ, អរតិចិត្តំ ឧប្បន្នំ ទិស្វា អញ្ញតរោ មារកាយិកោ ទេវបុត្តោ ‘អយំ ខោ កាលោ អរតិចិត្តស្ស វិនោទនាយា’តិ វេហាសេ ឋត្វា ឥទំ វចនមព្រវិ –

“មារិស, មា ខោ ត្វំ ឧក្កណ្ឋិតោ អហោសិ, ឥតោ តេ សត្តមេ ទិវសេ ទិព្ពំ ចក្ករតនំ បាតុភវិស្សតិ សហស្សារំ សនេមិកំ សនាភិកំ សព្ពាការបរិបូរំ, បថវិគតានិ ច តេ រតនានិ អាកាសដ្ឋានិ ច សយមេវ ឧបគច្ឆិស្សន្តិ, ទ្វិសហស្សបរិត្តទីបបរិវារេសុ ចតូសុ មហាទីបេសុ ឯកមុខេន អាណា បវត្តិស្សតិ, បរោសហស្សញ្ច តេ បុត្តា ភវិស្សន្តិ សូរា វីរង្គរូបា បរសេនប្បមទ្ទនា , តេហិ បុត្តេហិ បរិកិណ្ណោ សត្តរតនសមន្នាគតោ ចតុទ្ទីបមនុសាសិស្សសី’តិ។

“យថា នាម ទិវសសន្តត្តំ អយោសូលំ សព្ពត្ថ ឧបឌហន្តំ កណ្ណសោតំ បវិសេយ្យ, ឯវមេវ ខោ, មហារាជ, ពោធិសត្តស្ស តំ វចនំ កណ្ណសោតំ បវិសិត្ថ, ឥតិ សោ បកតិយាវ ឧក្កណ្ឋិតោ តស្សា ទេវតាយ វចនេន ភិយ្យោសោមត្តាយ ឧព្ពិជ្ជិ សំវិជ្ជិ សំវេគមាបជ្ជិ។

“យថា បន, មហារាជ, មហតិមហាអគ្គិក្ខន្ធោ ជលមានោ អញ្ញេន កដ្ឋេន ឧបឌហិតោ ភិយ្យោសោមត្តាយ ជលេយ្យ, ឯវមេវ ខោ, មហារាជ, ពោធិសត្តោ បកតិយាវ ឧក្កណ្ឋិតោ តស្សា ទេវតាយ វចនេន ភិយ្យោសោមត្តាយ ឧព្ពិជ្ជិ សំវិជ្ជិ សំវេគមាបជ្ជិ។

“យថា វា បន, មហារាជ, មហាបថវី បកតិតិន្តា និព្ពត្តហរិតសទ្ទលា អាសិត្តោទកា ចិក្ខល្លជាតា បុនទេវ មហាមេឃេ អភិវុដ្ឋេ ភិយ្យោសោមត្តាយ ចិក្ខល្លតរា អស្ស, ឯវមេវ ខោ, មហារាជ, ពោធិសត្តោ បកតិយាវ ឧក្កណ្ឋិតោ តស្សា ទេវតាយ វចនេន ភិយ្យោសោមត្តាយ ឧព្ពិជ្ជិ សំវិជ្ជិ សំវេគមាបជ្ជី”តិ។

“អបិ នុ ខោ, ភន្តេ នាគសេន, ពោធិសត្តស្ស យទិ សត្តមេ ទិវសេ ទិព្ពំ ចក្ករតនំ និព្ពត្តេយ្យ, បដិនិវត្តេយ្យ ពោធិសត្តោ ទិព្ពេ ចក្ករតនេ និព្ពត្តេ”តិ? “ន ហិ, មហារាជ, សត្តមេ ទិវសេ ពោធិសត្តស្ស ទិព្ពំ ចក្ករតនំ និព្ពត្តេយ្យ, អបិ ច បលោភនត្ថាយ តាយ ទេវតាយ មុសា ភណិតំ, យទិបិ, មហារាជ, សត្តមេ ទិវសេ ទិព្ពំ ចក្ករតនំ និព្ពត្តេយ្យ, ពោធិសត្តោ ន និវត្តេយ្យ។ កឹ ការណំ? ‘អនិច្ច’ន្តិ, មហារាជ, ពោធិសត្តោ ទឡ្ហំ អគ្គហេសិ, ‘ទុក្ខំ អនត្តា’តិ ទឡ្ហំ អគ្គហេសិ, ឧបាទានក្ខយំ បត្តោ។

“យថា, មហារាជ, អនោតត្តទហតោ ឧទកំ គង្គំ នទី បវិសតិ, គង្គាយ នទិយា មហាសមុទ្ទំ បវិសតិ, មហាសមុទ្ទតោ បាតាលមុខំ បវិសតិ, អបិ នុ, មហារាជ, តំ ឧទកំ បាតាលមុខគតំ បដិនិវត្តិត្វា មហាសមុទ្ទំ បវិសេយ្យ, មហាសមុទ្ទតោ គង្គំ នទី បវិសេយ្យ, គង្គាយ នទិយា បុន អនោតត្តំ បវិសេយ្យា”តិ? “ន ហិ, ភន្តេ”តិ។ “ឯវមេវ ខោ, មហារាជ, ពោធិសត្តេន កប្បានំ សតសហស្សំ ចតុរោ ច អសង្ខ្យេយ្យេ កុសលំ បរិបាចិតំ ឥមស្ស ភវស្ស ការណា, សោយំ អន្តិមភវោ អនុប្បត្តោ បរិបក្កំ ពោធិញាណំ ឆហិ វស្សេហិ ពុទ្ធោ ភវិស្សតិ សព្ពញ្ញូ លោកេ អគ្គបុគ្គលោ, អបិ នុ ខោ, មហារាជ, ពោធិសត្តោ ចក្ករតនការណា [ចក្ករតនស្ស ការណា (សី. ស្យា. បី.)] បដិនិវត្តេយ្យា”តិ [បរិនិវត្តេយ្យាតិ (សី. បី. ក.)]? “ន ហិ, ភន្តេ”តិ។

“អបិ ច, មហារាជ, មហាបថវី បរិវត្តេយ្យ សកាននា សបព្ពតា, នត្វេវ ពោធិសត្តោ បដិនិវត្តេយ្យ អបត្វា សម្មាសម្ពោធឹ។ អារោហេយ្យបិ ចេ, មហារាជ, គង្គាយ ឧទកំ បដិសោតំ, នត្វេវ ពោធិសត្តោ បដិនិវត្តេយ្យ អបត្វា សម្មាសម្ពោធឹ; វិសុស្សេយ្យបិ ចេ, មហារាជ, មហាសមុទ្ទោ អបរិមិតជលធរោ គោបទេ ឧទកំ វិយ, នត្វេវ ពោធិសត្តោ បដិនិវត្តេយ្យ អបត្វា សម្មាសម្ពោធឹ; ផលេយ្យបិ ចេ, មហារាជ, សិនេរុបព្ពតរាជា សតធា វា សហស្សធា វា, នត្វេវ ពោធិសត្តោ បដិនិវត្តេយ្យ អបត្វា សម្មាសម្ពោធឹ; បតេយ្យុម្បិ ចេ, មហារាជ, ចន្ទិមសូរិយា សតារកា លេឌ្ឌុ វិយ ឆមាយំ, នត្វេវ ពោធិសត្តោ បដិនិវត្តេយ្យ អបត្វា សម្មាសម្ពោធឹ; សំវត្តេយ្យបិ ចេ, មហា

រាជ, អាកាសោ កិលញ្ជមិវ, នត្វេវ ពោធិសត្តោ បដិនិវត្តេយ្យ អបត្វា សម្មាសម្ពោធិំ។ កិំ ការណា? បទាលិតត្តា សព្ពពន្ធនាន’’ន្តិ។

‘‘ភន្តេ នាគសេន, កតិ លោកេ ពន្ធនានី’’តិ? ‘‘ទស ខោ បនិមានិ, មហារាជ, លោកេ ពន្ធនានិ, យេហិ ពន្ធនេហិ ពទ្ធា សត្តា ន និក្ខមន្តិ, និក្ខមិត្វាបិ បដិនិវត្តន្តិ។ កតមានិ ទស? មាតា, មហារាជ, លោកេ ពន្ធនំ, បិតា, មហារាជ, លោកេ ពន្ធនំ, ភរិយា, មហារាជ, លោកេ ពន្ធនំ, បុត្តា, មហារាជ, លោកេ ពន្ធនំ, ញាតី, មហារាជ, លោកេ ពន្ធនំ, មិត្តំ, មហារាជ, លោកេ ពន្ធនំ, ធនំ, មហារាជ, លោកេ ពន្ធនំ, លាភសក្ការោ, មហារាជ , លោកេ ពន្ធនំ, ឥស្សរិយំ, មហារាជ, លោកេ ពន្ធនំ, បញ្ច កាមគុណា, មហារាជ, លោកេ ពន្ធនំ, ឥមានិ ខោ មហារាជ ទស លោកេ ពន្ធនានិ, យេហិ ពន្ធនេហិ ពទ្ធា សត្តា ន និក្ខមន្តិ, និក្ខមិត្វាបិ បដិនិវត្តន្តិ, តានិ ទស ពន្ធនានិ ពោធិសត្តស្ស ឆិន្នានិ បទាលិតានិ, តស្មា, មហារាជ, ពោធិសត្តោ ន បដិនិវត្តតី’’តិ។

‘‘ភន្តេ នាគសេន, យទិ ពោធិសត្តោ ឧប្បន្នេ អរតិចិត្តេ ទេវតាយ វចនេន អបរិបក្កេ ញាណេ អបរិបក្កាយ ពោធិយា នេក្ខម្មមភិនិក្ខន្តោ, កិំ តស្ស ទុក្ករការិកាយ កតាយ, ននុ នាម សព្ពភក្ខេន ភវិតព្ពំ ញាណបរិបាកំ អាគមយមានេនា’’តិ?

‘‘ទស ខោ បនិមេ, មហារាជ, បុគ្គលា លោកស្មិំ ឱញ្ញាតា អវញ្ញាតា ហីឡិតា ខីឡិតា គរហិតា បរិភូតា អចិត្តីកតា។ កតមេ ទស? ឥត្ថី, មហារាជ, វិធវា លោកស្មិំ ឱញ្ញាតា អវញ្ញាតា ហីឡិតា ខីឡិតា គរហិតា បរិភូតា អចិត្តីកតា។ ទុព្ពលោ, មហារាជ, បុគ្គលោ…បេ.… អមិត្តញាតិ, មហារាជ, បុគ្គលោ…បេ.… មហគ្ឃសោ, មហារាជ, បុគ្គលោ…បេ.… អគរុកុលវាសិកោ, មហារាជ, បុគ្គលោ…បេ.… បាបមិត្តោ, មហារាជ, បុគ្គលោ…បេ.… ធនហីនោ, មហារាជ, បុគ្គលោ…បេ.… អាចារហីនោ, មហារាជ, បុគ្គលោ…បេ.… កម្មហីនោ, មហារាជ, បុគ្គលោ…បេ.… បយោគហីនោ, មហារាជ, បុគ្គលោ លោកស្មិំ ឱញ្ញាតោ អវញ្ញាតោ ហីឡិតោ ខីឡិតោ គរហិតោ បរិភូតោ អចិត្តីកតោ។ ឥមេ ខោ, មហារាជ, ទស បុគ្គលា លោកស្មិំ ឱញ្ញាតា អវញ្ញាតា ហីឡិតា ខីឡិតា គរហិតា បរិភូតា អចិត្តីកតា។ ឥមានិ ខោ, មហារាជ, ទស ឋានានិ អនុស្សរមានស្ស ពោធិសត្តស្ស ឯវំ សញ្ញា ឧប្បជ្ជិ ‘មាហំ កម្មហីនោ អស្សំ បយោគហីនោ គរហិតោ ទេវមនុស្សានំ, យំនូនាហំ កម្មស្សាមី អស្សំ កម្មគរុ កម្មាធិបតេយ្យោ កម្មសីលោ កម្មធោរយ្ហោ កម្មនិកេតវា អប្បមត្តោ វិហរេយ្យ’ន្តិ, ឯវំ ខោ, មហារាជ, ពោធិសត្តោ ញាណំ បរិបាចេន្តោ ទុក្ករការិកំ អកាសី’’តិ។

‘‘ភន្តេ នាគសេន, ពោធិសត្តោ ទុក្ករការិកំ ករោន្តោ ឯវមាហ ‘ន ខោ បនាហំ ឥមាយ កដុកាយ ទុក្ករការិកាយ អធិគច្ឆាមិ ឧត្តរិមនុស្សធម្មំ អលមរិយញាណទស្សនវិសេសំ, សិយា នុ ខោ អញ្ញោ មគ្គោ ពោធាយា’តិ។ អបិ នុ តស្មិំ សមយេ ពោធិសត្តស្ស មគ្គំ អារព្ភ សតិសម្មោសោ អហោសី’’តិ?

‘‘បញ្ចវីសតិ ខោ បនិមេ, មហារាជ, ចិត្តទុព្ពលីករណា ធម្មា, យេហិ ទុព្ពលីកតំ ចិត្តំ ន សម្មា សមាធិយតិ អាសវានំ ខយាយ។ កតមេ បញ្ចវីសតិ? កោធោ, មហារាជ, ចិត្តទុព្ពលីករណោ ធម្មោ, យេន ទុព្ពលីកតំ ចិត្តំ ន សម្មា សមាធិយតិ អាសវានំ ខយាយ, ឧបនាហោ…បេ.… មក្ខោ…បេ.… បឡាសោ…បេ.… ឥស្សា…បេ.… មច្ឆរិយំ…បេ.… មាយា…បេ.… សាឋេយ្យំ…បេ.… ថម្ភោ…បេ.… សារម្ភោ…បេ.… មានោ…បេ.… អតិមានោ …បេ.… មទោ…បេ.… បមាទោ…បេ.… ថិនមិទ្ធំ…បេ.… តន្ទិ [នន្ទី (បី. ក.)] …បេ.… អាលស្យំ…បេ.… បាបមិត្តតា…បេ.… រូបា…បេ.… សទ្ទា…បេ.… គន្ធា…បេ.… រសា…បេ.… ផោដ្ឋព្ពា…បេ.… ខុទាបិបាសា…បេ.… អរតិ, មហារាជ, ចិត្តទុព្ពលីករណោ ធម្មោ, យេន ទុព្ពលីកតំ ចិត្តំ ន សម្មា សមាធិយតិ អាសវានំ ខយាយ។ ឥមេ ខោ, មហារាជ, បញ្ចវីសតិ ចិត្តទុព្ពលីករណា ធម្មា, យេហិ ទុព្ពលីកតំ ចិត្តំ ន សម្មា សមាធិយតិ អាសវានំ ខយាយ។

ពោធិសត្តស្ស ខោ, មហារាជ, ខុទាបិបាសា [ខុទាបិបាសា (សី. បី. ក.)] កាយំ បរិយាទិយឹសុ, កាយេ បរិយាទិន្នេ ចិត្តំ ន សម្មា សមាធិយតិ អាសវានំ ខយាយ។ សតសហស្សំ, មហារាជ, កប្បានំ [កប្បេ (ក.)] ចតុរោ ច អសង្ខ្យេយ្យេ កប្បេ ពោធិសត្តោ ចតុន្នំ យេវ អរិយសច្ចានំ អភិសមយំ អន្វេសិ តាសុ តាសុ ជាតីសុ, កិំ បនស្ស បច្ឆិមេ ភវេ អភិសមយជាតិយំ មគ្គំ អារព្ភ សតិសម្មោសោ ហេស្សតិ? អបិ ច, មហារាជ, ពោធិសត្តស្ស សញ្ញាមត្តំ ឧប្បជ្ជិ ‘សិយា នុ ខោ អញ្ញោ មគ្គោ ពោធាយា’តិ។ បុព្ពេ ខោ, មហារាជ, ពោធិសត្តោ ឯកមាសិកោ សមានោ បិតុ សក្កស្ស កម្មន្តេ សីតាយ ជម្ពុច្ឆាយាយ សិរិសយនេ បល្លង្កំ អាភុជិត្វា និសិន្នោ វិវិច្ចេវ កាមេហិ វិវិច្ច អកុសលេហិ ធម្មេហិ សវិតក្កំ សវិចារំ វិវេកជំ បីតិសុខំ បឋមំ ឈានំ ឧបសម្បជ្ជ វិហាសិ…បេ.… ចតុត្ថំ ឈានំ ឧបសម្បជ្ជ វិហាសី’’តិ។ ‘‘សាធុ, ភន្តេ នាគសេន, ឯវមេតំ តថា សម្បដិច្ឆាមិ, ញាណំ បរិបាចេន្តោ ពោធិសត្តោ ទុក្ករការិកំ អកាសី’’តិ។

៣. កុសលាកុសលពលវតរបញ្ហោ

៣. “ភន្តេ នាគសេន, កតមំ អធិមត្តំ ពលវតរំ កុសលំ វា អកុសលំ វា”តិ? “កុសលំ, មហារាជ, អធិមត្តំ ពលវតរំ, នោ តថា អកុសល’ន្តិ។ “នាហំ, ភន្តេ នាគសេន, តំ វចនំ សម្បដិច្ឆាមិ ‘កុសលំ អធិមត្តំ ពលវតរំ, នោ តថា អកុសល’ន្តិ, ទិស្សន្តិ, ភន្តេ នាគសេន, ឥធ បាណាតិបាតិនោ អទិន្នាទាយិនោ កាមេសុមិច្ឆាចារិនោ មុសាវាទិនោ គាមឃាតិកា បន្ថទូសកា នេកតិកា វញ្ចនិកា, សព្ពេ តេ តាវតកេន បាបេន លភន្តិ ហត្ថច្ឆេទំ បាទច្ឆេទំ ហត្ថបាទច្ឆេទំ កណ្ណច្ឆេទំ នាសច្ឆេទំ កណ្ណនាសច្ឆេទំ ពិលង្គថាលិកំ សង្ខមុណ្ឌិកំ រាហុមុខំ ជោតិមាលិកំ ហត្ថបជ្ជោតិកំ ឯរកវត្តិកំ ចីរកវាសិកំ ឯណេយ្យកំ ពឡិសមំសិកំ កហាបណិកំ ខារាបតច្ឆិកំ បលិឃបរិវត្តិកំ បលាលបីឋកំ តត្តេនបិ តេលេន ឱសិញ្ចនំ សុនខេហិបិ ខាទាបនំ ជីវសូលារោបនំ អសិនាបិ សីសច្ឆេទំ, កេចិ រត្តិំ បាបំ កត្វា រត្តិំ យេវ វិបាកំ អនុភវន្តិ, កេចិ រត្តិំ កត្វា ទិវា យេវ អនុភវន្តិ, កេចិ ទិវា កត្វា ទិវា យេវ អនុភវន្តិ, កេចិ ទិវា កត្វា រត្តិំ យេវ អនុភវន្តិ, កេចិ ទ្វេ តយោ ទិវសេ វីតិវត្តេ អនុភវន្តិ, សព្ពេបិ តេ ទិដ្ឋេវ ធម្មេ វិបាកំ អនុភវន្តិ។ អត្ថិ បន, ភន្តេ នាគសេន, កោចិ ឯកស្ស វា ទ្វិន្នំ វា តិណ្ណំ វា ចតុន្នំ វា បញ្ចន្នំ វា ទសន្នំ វា សតស្ស វា សហស្សស្ស វា សតសហស្សស្ស វា សបរិវារំ ទានំ ទត្វា ទិដ្ឋធម្មិកំ ភោគំ វា យសំ វា សុខំ វា អនុភវិតា សីលេន វា ឧបោសថកម្មេន វា”តិ?

“អត្ថិ, មហារាជ , ចត្តារោ បុរិសា ទានំ ទត្វា សីលំ សមាទិយិត្វា ឧបោសថកម្មំ កត្វា ទិដ្ឋេវ ធម្មេ តេនេវ សរីរទេហេន តិទសបុរេ សមនុប្បត្តា”តិ [យសមនុបត្តាតិ (សី. បី.)]។ “កោ ច កោ ច ភន្តេ”តិ? “មន្ធាតា, មហារាជ, រាជា, និមិ រាជា, សាធីនោ រាជា, គុត្តិលោ ច គន្ធព្ពោ”តិ។

“ភន្តេ នាគសេន, អនេកេហិ តំ ភវសហស្សេហិ អន្តរិតំ, ទ្វិន្នម្បេតំ អម្ហាកំ [ទីបិតំ, អម្ហាកម្បេតំ (ក.)] បរោក្ខំ, យទិ សមត្ថោសិ វត្តមានកេ ភវេ ភគវតោ ធរមានកាលេ កថេហី”តិ? “វត្តមានកេបិ, មហារាជ, ភវេ បុណ្ណកោ ទាសោ ថេរស្ស សារិបុត្តស្ស ភោជនំ ទត្វា តទហេវ សេដ្ឋិដ្ឋានំ អជ្ឈុបគតោ, សោ ឯតរហិ បុណ្ណកោ សេដ្ឋីតិ បញ្ញាយិ, គោបាលមាតា ទេវី អត្តនោ កេសេ វិក្កិណិត្វា លទ្ធេហិ អដ្ឋហិ កហាបណេហិ ថេរស្ស មហាកច្ចាយនស្ស អត្តដ្ឋមកស្ស បិណ្ឌបាតំ ទត្វា តទហេវ រញ្ញោ ចន្ទបជ្ជោតស្ស [ឧទេនស្ស (សី. បី.)] អគ្គមហេសិដ្ឋានំ បត្តា។ សុប្បិយា ឧបាសិកា អញ្ញតរស្ស គិលានភិក្ខុនោ អត្តនោ ឩរុមំសេន បដិច្ឆាទនីយំ ទត្វា ទុតិយទិវសេ យេវ រូឡ្ហវណា សញ្ឆវី [សច្ឆវី (សី. បី.)] អរោគា ជាតា។ មល្លិកា ទេវី ភគវតោ អាភិទោសិកំ កុម្មាសបិណ្ឌំ ទត្វា តទហេវ រញ្ញោ កោសលស្ស អគ្គមហេសី ជាតា។ សុមនោ មាលាការោ អដ្ឋហិ សុមនបុប្ផមុដ្ឋីហិ ភគវន្តំ បូជេត្វា តំ ទិវសំ យេវ មហាសម្បត្តិំ បត្តោ។ ឯកសាដកោ ព្រាហ្មណោ ឧត្តរសាដកេន ភគវន្តំ បូជេត្វា តំ ទិវសំ យេវ សព្ពដ្ឋកំ លភិ, សព្ពេបេតេ, មហារាជ, ទិដ្ឋធម្មិកំ ភោគញ្ច យសញ្ច អនុភវិំសូ”តិ។

“ភន្តេ នាគសេន, វិចិនិត្វា បរិយេសិត្វា ឆ ជនេ យេវ អទ្ទសាសី”តិ។ “អាម, មហារាជា”តិ។ “តេន ហិ, ភន្តេ នាគសេន, អកុសលំ យេវ អធិមត្តំ ពលវតរំ, នោ តថា កុសលំ។ អហញ្ហិ, ភន្តេ នាគសេន, ឯកទិវសំ យេវ ទសបិ បុរិសេ បស្សាមិ បាបស្ស កម្មស្ស វិបាកេន សូលេសុ អារោបេន្តេ, វីសម្បិ តីសម្បិ ចត្តាលីសម្បិ បញ្ញាសម្បិ បុរិសសតម្បិ បុរិសសហស្សម្បិ បស្សាមិ បាបស្ស កម្មស្ស វិបាកេន សូលេសុ អារោបេន្តេ។ នន្ទកុលស្ស, ភន្តេ នាគសេន, ភទ្ទសាលោ នាម សេនាបតិបុត្តោ អហោសិ។ តេន ច រញ្ញា ចន្ទគុត្តេន សង្គាមោ សមុបព្យូឡ្ហោ អហោសិ។ តស្មិំ ខោ បន, ភន្តេ នាគសេន, សង្គាមេ ឧភតោ ពលកាយេ អសីតិកពន្ធរូបានិ អហេសុំ, ឯកស្មិំ កិរ សីសកពន្ធេ បរិបាតេ [បរិបុណ្ណេ (សព្ពត្ថ)] ឯកំ កពន្ធរូបំ ឧដ្ឋហតិ, សព្ពេបេតេ បាបស្សេវ កម្មស្ស វិបាកេន អនយព្យសនំ អាបន្នា។ ឥមិនាបិ, ភន្តេ នាគសេន, ការណេន ភណាមិ អកុសលំ យេវ អធិមត្តំ ពលវតរំ, នោ តថា កុសល”ន្តិ។

“សុយ្យតិ, ភន្តេ នាគសេន, ឥមស្មិំ ពុទ្ធសាសនេ កោសលេន រញ្ញា អសទិសទានំ ទិន្ន”ន្តិ? “អាម, មហារាជ, សុយ្យតី”តិ។ “អបិ នុ ខោ, ភន្តេ នាគសេន, កោសលរាជា តំ អសទិសំ ទានំ ទត្វា តតោនិទានំ កញ្ចិ ទិដ្ឋធម្មិកំ ភោគំ វា យសំ វា សុខំ វា បដិលភី”តិ [បដិលភតីតិ (ក.)]? “ន ហិ, មហារាជា”តិ។ “យទិ, ភន្តេ នាគសេន, កោសលរាជា ឯវរូបំ អនុត្តរំ ទានំ ទត្វាបិ ន លភិ [ន លភតិ (ក.)] តតោនិទានំ កញ្ចិ ទិដ្ឋធម្មិកំ ភោគំ វា យសំ វា សុខំ វា, តេន ហិ, ភន្តេ នាគសេន, អកុសលំ យេវ អធិមត្តំ ពលវតរំ, នោ តថា កុសល”ន្តិ។

“បរិត្តត្តា, មហារាជ, អកុសលំ ខិប្បំ បរិណមតិ, វិបុលត្តា កុសលំ ទីឃេន កាលេន បរិណមតិ, ឧបមាយបិ, មហារាជ, ឯតំ ឧបបរិក្ខិតព្ពំ។ យថា, មហារាជ, អបរន្តេ ជនបទេ កុមុទភណ្ឌិកា នាម ធញ្ញជាតិ មាសលូនា

[មាសបូរា (ក.)] អន្តោគេហគតា ហោតិ, សាលយោ ឆប្បញ្ចមាសេហិ បរិណមន្តិ , កី បនេត្ថ, មហារាជ, អន្តរំ កោ វិសេសោ កុមុទភណ្ឌិកាយ ច សាលីនញ្ចា”តិ? “បរិត្តត្តា, ភន្តេ, កុមុទភណ្ឌិកាយ, វិបុលត្តា ច សាលីនំ។ សាលយោ, ភន្តេ នាគសេន, រាជារហា រាជភោជនំ, កុមុទភណ្ឌិកា ទាសកម្មករានំ ភោជន”ន្តិ។ “ឯវមេវ ខោ, មហារាជ, បរិត្តត្តា អកុសលំ ខិប្បំ បរិណមតិ, វិបុលត្តា កុសលំ ទីឃេន កាលេន បរិណមតី”តិ។

“យំ តត្ថ, ភន្តេ នាគសេន, ខិប្បំ បរិណមតិ, តំ នាម លោកេ អធិមត្តំ ពលវតរំ, តស្មា អកុសលំ ពលវតរំ, នោ តថា កុសលំ។ យថា នាម, ភន្តេ នាគសេន, យោ កោចិ យោធោ មហតិមហាយុទ្ធំ បវិសិត្វា បដិសត្តុំ ឧបកច្ឆកេ គហេត្វា អាកឌ្ឍិត្វា ខិប្បតរំ សាមិនោ ឧបនេយ្យ, សោ យោធោ លោកេ សមត្ថោ សូរោ នាម។ យោ ច ភិសក្កោ ខិប្បំ សល្លំ ឧទ្ធរតិ រោគមបនេតិ, សោ ភិសក្កោ ឆេកោ នាម។ យោ គណកោ សីឃសីឃំ គណេត្វា ខិប្បំ ទស្សយតិ, សោ គណកោ ឆេកោ នាម។ យោ មល្លោ ខិប្បំ បដិមល្លំ ឧក្ខិបិត្វា ឧត្តានកំ បាតេតិ, សោ មល្លោ សមត្ថោ សូរោ នាម។ ឯវមេវ ខោ, ភន្តេ នាគសេន, យំ ខិប្បំ បរិណមតិ កុសលំ វា អកុសលំ វា, តំ លោកេ អធិមត្តំ ពលវតរ”ន្តិ។

“ឧភយម្បិ តំ, មហារាជ, កម្មំ សម្បរាយវេទនីយមេវ, អបិ ច ខោ អកុសលំ សាវជ្ជតាយ ខណេន ទិដ្ឋធម្មវេទនីយំ ហោតិ, បុព្ពកេហិ, មហារាជ, ខត្តិយេហិ ឋបិតោ ឯសោ និយមោ ‘យោ បាណំ ហនតិ, សោ ទណ្ឌារហោ…បេ… យោ អទិន្នំ អាទិយតិ…បេ… យោ បរទារំ គច្ឆតិ…បេ… យោ មុសា ភណតិ…បេ… យោ គាមំ ឃាតេតិ…បេ… យោ បន្ថំ ទូសេតិ…បេ… យោ និកតី ករោតិ…បេ… យោ វញ្ចនំ ករោតិ, សោ ទណ្ឌារហោ វធិតព្ពោ ឆេត្តព្ពោ ភេត្តព្ពោ ហន្តព្ពោ’តិ។ តំ តេ ឧបាទាយ វិចិនិត្វា វិចិនិត្វា ទណ្ឌេន្តិ វធេន្តិ ឆិន្ទន្តិ ភិន្ទន្តិ ហនន្តិ ច, អបិ នុ, មហារាជ, អត្ថិ កេហិចិ ឋបិតោ និយមោ ‘យោ ទានំ វា ទេតិ, សីលំ វា រក្ខតិ, ឧបោសថកម្មំ វា ករោតិ, តស្ស ធនំ វា យសំ វា ទាតព្ព’ន្តិ; អបិ នុ តំ វិចិនិត្វា វិចិនិត្វា ធនំ វា យសំ វា ទេន្តិ, ចោរស្ស កតកម្មស្ស វធពន្ធនំ វិយា”តិ? “ន ហិ, ភន្តេ”តិ។ “យទិ, មហារាជ, ទាយកានំ វិចិនិត្វា វិចិនិត្វា ធនំ វា យសំ វា ទទេយ្យុំ, កុសលម្បិ ទិដ្ឋធម្មវេទនីយំ ភវេយ្យ, យស្មា ច ខោ, មហារាជ, ទាយកេ ន វិចិនន្តិ ‘ធនំ វា យសំ វា ទស្សាមា’តិ, តស្មា កុសលំ ន ទិដ្ឋធម្មវេទនីយំ។ ឥមិនា, មហារាជ, ការណេន អកុសលំ ទិដ្ឋធម្មវេទនីយំ, សម្បរាយេវ សោ អធិមត្តំ ពលវតរំ វេទនំ វេទយតី”តិ។ “សាធុ, ភន្តេ នាគសេន, តវាទិសេន ពុទ្ធិមន្តេន វិនា នេសោ បញ្ហោ សុនិព្ពេឋិយោ, លោកិកំ, ភន្តេ នាគសេន, លោកុត្តរេន វិញ្ញាបិត”ន្តិ។

កុសលាកុសលពលវតរបញ្ហោ តតិយោ។

៤. បុព្ពបេតាទិសបញ្ហោ

៤. “ភន្តេ នាគសេន, ឥមេ ទាយកា ទានំ ទត្វា បុព្ពបេតានំ អាទិសន្តិ [ឧទ្ទិសន្តិ (ក. សី.)] ‘ឥទំ តេសំ បាបុណាតូ’តិ, អបិ នុ តេ កិញ្ចិ តតោនិទានំ វិបាកំ បដិលភន្តី”តិ? “កេចិ, មហារាជ, បដិលភន្តិ, កេចិ នប្បដិលភន្តី”តិ។ “កេ, ភន្តេ, បដិលភន្តិ, កេ នប្បដិលភន្តី”តិ? “និរយូបបន្នា, មហារាជ, នប្បដិលភន្តិ, សគ្គគតា នប្បដិលភន្តិ, តិរច្ឆានយោនិគតា នប្បដិលភន្តិ, ចតុន្នំ បេតានំ តយោ បេតា នប្បដិលភន្តិ វន្តាសិកា ខុប្បិបាសិនោ និជ្ឈាមតណ្ហិកា, លភន្តិ បេតា បរទត្តូបជីវិនោ, តេបិ សរមានា យេវ លភន្តី”តិ។

“តេន ហិ, ភន្តេ នាគសេន, ទាយកានំ ទានំ វិសោសិតំ [វិសោតំ (សី. បី.)] ហោតិ អផលំ, យេសំ ឧទ្ទិស្ស កតំ យទិ តេ នប្បដិលភន្តី”តិ? “ន ហិ តំ, មហារាជ, ទានំ អផលំ ហោតិ អវិបាកំ, ទាយកា យេវ តស្ស ផលំ អនុភវន្តី”តិ។ “តេន ហិ, ភន្តេ នាគសេន, ការណេន មំ សញ្ញាបេហី”តិ។ “ឥធ, មហារាជ, កេចិ មនុស្សា មច្ឆមំសសុរាភត្តខជ្ជកានិ បដិយាទេត្វា ញាតិកុលំ គច្ឆន្តិ, យទិ តេ ញាតកា តំ ឧបាយនំ ន សម្បដិច្ឆេយ្យុំ, អបិ នុ តំ ឧបាយនំ វិសោសិតំ គច្ឆេយ្យ វិនស្សេយ្យ វា”តិ? “ន ហិ, ភន្តេ, សាមិកានំ យេវ តំ ហោតី”តិ។ “ឯវមេវ ខោ, មហារាជ, ទាយកា យេវ តស្ស ផលំ អនុភវន្តិ។ យថា បន , មហារាជ, បុរិសោ គព្ភំ បវិដ្ឋោ អសតិ បុរតោ និក្ខមនមុខេ កេន និក្ខមេយ្យា”តិ។ “បវិដ្ឋេនេវ ភន្តេ”តិ។ “ឯវមេវ ខោ, មហារាជ, ទាយកា យេវ តស្ស ផលំ អនុភវន្តី”តិ។ “ហោតុ, ភន្តេ នាគសេន, ឯវមេតំ តថា សម្បដិច្ឆាមិ, ទាយកា យេវ តស្ស ផលំ អនុភវន្តិ, ន មយំ តំ ការណំ វិលោមេមាតិ។

“ភន្តេ នាគសេន, យទិ ឥមេសំ ទាយកានំ ទិន្នទានំ បុព្ពបេតានំ បាបុណាតិ, តេ ច តស្ស វិបាកំ អនុភវន្តិ។ តេន ហិ យោ បាណាតិបាតី លុទ្ទោ លោហិតបាណិ បទុដ្ឋមនសង្កប្បោ មនុស្សេ ឃាតេត្វា ទារុណំ កម្មំ កត្វា បុព្ពបេតានំ អាទិសេយ្យ ‘ឥមស្ស មេ កម្មស្ស វិបាកោ បុព្ពបេតានំ បាបុណាតូ’តិ, អបិ នុ តស្ស វិបាកោ បុព្ពបេតានំ បាបុណាតី”តិ? “ន ហិ, មហារាជា”តិ។

“ភន្តេ នាគសេន, កោ តត្ថ ហេតុ កឹ ការណំ, យេន កុសលំ បាបុណាតិ អកុសលំ ន បាបុណាតី”តិ? “នេសោ, មហារាជ, បញ្ហោ បុច្ឆិតព្ពោ, មា ច ត្វំ, មហារាជ, ‘វិសជ្ជកោ អត្ថី’តិ អបុច្ឆិតព្ពំ បុច្ឆិ, ‘កិស្ស អាកាសោ និរាលម្ពោ, កិស្ស គង្គា ឧទ្ធម្មុខា ន សន្ទតិ, កិស្ស ឥមេ មនុស្សា ច ទិជា ច ទ្វិបទា មិគា ចតុប្បទា’តិ តម្បិ មំ ត្វំ បុច្ឆិស្សសី”តិ។ “នាហំ តំ, ភន្តេ នាគសេន, វិហេសាបេក្ខោ បុច្ឆាមិ, អបិ ច និព្ពាហនត្ថាយ [និព្ពានត្ថាយ (ក.)] សន្ទេហស្ស បុច្ឆាមិ, ពហូ មនុស្សា លោកេ វាមគាមិនោ [បាបគាហិនោ (ស្យា.)] វិចក្ខុកា, ‘កិន្តិ តេ ឱតារំ ន លភេយ្យុ’ន្តិ ឯវាហំ តំ បុច្ឆាមី”តិ។ “ន សក្កា, មហារាជ, សហ អកតេន អននុមតេន សហ បាបំ កម្មំ សំវិភជិតុំ។

“យថា, មហារាជ, មនុស្សា ឧទកនិព្ពាហនេន ឧទកំ សុវិទូរម្បិ ហរន្តិ, អបិ នុ, មហារាជ, សក្កា ឃនមហាសេលបព្ពតោ [បព្ពតតោ (ក.)] និព្ពាហនេន យថិច្ឆិតំ ហរិតុ”ន្តិ? “ន ហិ, ភន្តេ”តិ។ “ឯវមេវ ខោ, មហារាជ, សក្កា កុសលំ សំវិភជិតុំ, ន សក្កា អកុសលំ សំវិភជិតុំ។ យថា វា បន, មហារាជ, សក្កា តេលេន បទីបោ ជាលេតុំ, អបិ នុ, មហារាជ, សក្កា ឧទកេន បទីបោ ជាលេតុ”ន្តិ? “ន ហិ, ភន្តេ”តិ។ “ឯវមេវ ខោ, មហារាជ, សក្កា កុសលំ សំវិភជិតុំ, ន សក្កា អកុសលំ សំវិភជិតុំ។ យថា វា បន, មហារាជ, កស្សកា តឡាកតោ ឧទកំ នីហរិត្វា ធញ្ញំ បរិបាចេន្តិ, អបិ នុ ខោ, មហារាជ, សក្កា មហាសមុទ្ទតោ ឧទកំ នីហរិត្វា ធញ្ញំ បរិបាចេតុ”ន្តិ? “ន ហិ, ភន្តេ”តិ។ “ឯវមេវ ខោ, មហារាជ, សក្កា កុសលំ សំវិភជិតុំ, ន សក្កា អកុសលំ សំវិភជិតុ”ន្តិ។

“ភន្តេ នាគសេន, កេន ការណេន សក្កា កុសលំ សំវិភជិតុំ, ន សក្កា អកុសលំ សំវិភជិតុំ។ ការណេន មំ សញ្ញាបេហិ, នាហំ អន្ធោ អនាលោកោ សុត្វា វេទិស្សាមី”តិ។ “អកុសលំ, មហារាជ, ថោកំ, កុសលំ ពហុកំ, ថោកត្តា អកុសលំ កត្តារំយេវ បរិយាទិយតិ, ពហុកត្តា កុសលំ សទេវកំ លោកំ អជ្ឈោត្ថរតី”តិ។ “ឱបម្មំ ករោហី”តិ។

“យថា, មហារាជ, បរិត្តំ ឯកំ ឧទកពិន្ទុ បថវិយំ និបតេយ្យ, អបិ នុ ខោ តំ, មហារាជ, ឧទកពិន្ទុ ទសបិ ទ្វាទសបិ យោជនានិ អជ្ឈោត្ថរេយ្យា”តិ? “ន ហិ, ភន្តេ, យត្ថ តំ ឧទកពិន្ទុ និបតិតំ, តត្ថេវ បរិយាទិយតី”តិ។ “កេន ការណេន, មហារាជា”តិ? “បរិត្តត្តា, ភន្តេ, ឧទកពិន្ទុស្សា”តិ។ “ឯវមេវ ខោ, មហារាជ, បរិត្តំ អកុសលំ បរិត្តត្តា កត្តារំយេវ បរិយាទិយតិ, ន សក្កា សំវិភជិតុំ។

“យថា វា បន, មហារាជ, មហតិមហាមេឃោ អភិវស្សេយ្យ តប្បយន្តោ ធរណិតលំ, អបិ នុ ខោ សោ, មហារាជ, មហាមេឃោ សមន្តតោ ឱត្ថរេយ្យា”តិ។ “អាម, ភន្តេ, បូរយិត្វា សោ មហាមេឃោ សោព្ភសរសរិតសាខាកន្ទរបទរទហតឡាក [មាតិកាតឡាក (ក.)] ឧទបានបោក្ខរណិយោ ទសបិ ទ្វាទសបិ យោជនានិ អជ្ឈោត្ថរេយ្យា”តិ។ “កេន ការណេន, មហារាជា”តិ? “មហន្តត្តា, ភន្តេ, មេឃស្សា”តិ។ “ឯវមេវ ខោ, មហារាជ, កុសលំ ពហុកំ, ពហុកត្តា សក្កា ទេវមនុស្សេហិបិ សំវិភជិតុ”ន្តិ។

“ភន្តេ នាគសេន, កេន ការណេន អកុសលំ ថោកំ កុសលំ ពហុតរ”ន្តិ? “ឥធ, មហារាជ, យោ កោចិ ទានំ ទេតិ, សីលំ សមាទិយតិ, ឧបោសថកម្មំ ករោតិ, សោ ហដ្ឋោ បហដ្ឋោ ហសិតោ បមុទិតោ បសន្នមានសោ វេទជាតោ ហោតិ, តស្ស អបរាបរំ បីតិ ឧប្បជ្ជតិ, បីតិមនស្ស ភិយ្យោ ភិយ្យោ កុសលំ បវឌ្ឍតិ។

“យថា, មហារាជ, ឧទបានេ ពហុសលិលសម្បុណ្ណេ ឯកេន ទេសេន ឧទកំ បវិសេយ្យ, ឯកេន និក្ខមេយ្យ, និក្ខមន្តេបិ អបរាបរំ ឧប្បជ្ជតិ, ន សក្កា ហោតិ ខយំ បាបេតុំ។ ឯវមេវ ខោ , មហារាជ, កុសលំ ភិយ្យោ ភិយ្យោ បវឌ្ឍតិ។ វស្សសតេបិ ចេ, មហារាជ, បុរិសោ កតំ កុសលំ អាវជ្ជេយ្យ, អាវជ្ជិតេ អាវជ្ជិតេ ភិយ្យោ ភិយ្យោ កុសលំ បវឌ្ឍតិ។ តស្ស តំ កុសលំ សក្កា ហោតិ យថិច្ឆកេហិ សទ្ធិំ សំវិភជិតុំ, ឥទមេត្ថ, មហារាជ, ការណំ, យេន ការណេន កុសលំ ពហុតរំ។

“អកុសលំ បន, មហារាជ, ករោន្តោ បច្ឆា វិប្បដិសារី ហោតិ, វិប្បដិសារិនោ ចិត្តំ បដិលីយតិ បដិកុដតិ បដិវត្តតិ ន សម្បសារីយតិ សោចតិ តប្បតិ ហាយតិ ខីយតិ ន បរិវឌ្ឍតិ តត្ថេវ បរិយាទិយតិ។ យថា, មហារាជ, សុក្ខាយ នទិយា មហាបុឡិនាយ ឧន្នតាវនតាយ កុដិលសង្កុដិលាយ ឧបរិតោ បរិត្តំ ឧទកំ អាគច្ឆន្តំ ហាយតិ ខីយតិ ន បរិវឌ្ឍតិ តត្ថេវ បរិយាទិយតិ។ ឯវមេវ ខោ, មហារាជ, អកុសលំ ករោន្តស្ស ចិត្តំ បដិលីយតិ បដិកុដតិ បដិវត្តតិ ន សម្បសារីយតិ សោចតិ តប្បតិ ហាយតិ ខីយតិ ន បរិវឌ្ឍតិ តត្ថេវ បរិយាទិយតិ, ឥទមេត្ថ, មហារាជ, ការណំ, យេន ការណេន អកុសលំ ថោក”ន្តិ។ “សាធុ, ភន្តេ នាគសេន, ឯវមេតំ តថា សម្បដិច្ឆាមី”តិ។

៥. សុបិនបញ្ហោ

៥. “ភន្តេ នាគសេន, ឥមស្មិំ លោកេ នរនារិយោ សុបិនំ បស្សន្តិ កល្យាណម្បិ បាបកម្បិ, ទិដ្ឋបុព្ពម្បិ អទិដ្ឋបុព្ពម្បិ, កតបុព្ពម្បិ អកតបុព្ពម្បិ, ខេមម្បិ សភយម្បិ, ទូរេបិ សន្តិកេបិ, ពហុវិធានិបិ អនេកវណ្ណសហស្សានិ ទិស្សន្តិ, កិញ្ចេតំ សុបិនំ នាម, កោ ចេតំ បស្សតី”តិ? “និមិត្តមេតំ, មហារាជ, សុបិនំ នាម, យំ ចិត្តស្ស អាបាត [អាបាថ (សី. បី.)] មុបគច្ឆតិ។ ឆយិមេ, មហារាជ, សុបិនំ បស្សន្តិ, វាតិកោ សុបិនំ បស្សតិ, បិត្តិកោ សុបិនំ បស្សតិ, សេម្ហិកោ សុបិនំ បស្សតិ, ទេវតូបសំហារតោ សុបិនំ បស្សតិ, សមុទាចិណ្ណតោ សុបិនំ បស្សតិ, បុព្ពនិមិត្តតោ សុបិនំ បស្សតិ, តត្រ, មហារាជ, យំ បុព្ពនិមិត្តតោ សុបិនំ បស្សតិ, តំ យេវ សច្ចំ, អវសេសំ មិច្ឆា”តិ។

“ភន្តេ នាគសេន, យោ បុព្ពនិមិត្តតោ សុបិនំ បស្សតិ, កិំ តស្ស ចិត្តំ សយំ គន្ត្វា តំ និមិត្តំ វិចិនាតិ, តំ វា និមិត្តំ ចិត្តស្ស អាបាតមុបគច្ឆតិ, អញ្ញោ វា អាគន្ត្វា តស្ស អារោចេតី”តិ? “ន, មហារាជ, តស្ស ចិត្តំ សយំ គន្ត្វា តំ និមិត្តំ វិចិនាតិ, នាបិ អញ្ញោ កោចិ អាគន្ត្វា តស្ស អារោចេតិ, អថ ខោ តំ យេវ និមិត្តំ ចិត្តស្ស អាបាតមុបគច្ឆតិ។ យថា, មហារាជ, អាទាសោ ន សយំ កុហិញ្ចិ គន្ត្វា ឆាយំ វិចិនាតិ, នាបិ អញ្ញោ កោចិ ឆាយំ អានេត្វា អាទាសំ អារោបេតិ [អារោចេតិ (ក.)], អថ ខោ យតោ កុតោចិ ឆាយា អាគន្ត្វា អាទាសស្ស អាបាតមុបគច្ឆតិ, ឯវមេវ ខោ, មហារាជ, ន តស្ស ចិត្តំ សយំ គន្ត្វា តំ និមិត្តំ វិចិនាតិ, នាបិ អញ្ញោ កោចិ អាគន្ត្វា អារោចេតិ, អថ ខោ យតោ កុតោចិ និមិត្តំ អាគន្ត្វា ចិត្តស្ស អាបាតមុបគច្ឆតី”តិ។

“ភន្តេ នាគសេន, យំ តំ ចិត្តំ សុបិនំ បស្សតិ, អបិ នុ តំ ចិត្តំ ជានាតិ ‘ឯវំ នាម វិបាកោ ភវិស្សតិ ខេមំ វា ភយំ វា’តិ? “ន ហិ, មហារាជ, តំ ចិត្តំ ជានាតិ ‘ឯវំវិបាកោ ភវិស្សតិ ខេមំ វា ភយំ វា’តិ, និមិត្តេ បន ឧប្បន្នេ អញ្ញេសំ កថេតិ, តតោ តេ អត្ថំ កថេន្តី”តិ។

“ឥង្ឃ, ភន្តេ នាគសេន, ការណំ មេ ទស្សេហី”តិ។ “យថា, មហារាជ, សរីរេ តិលកា បីឡកា ទទ្ទុនិ ឧដ្ឋហន្តិ លាភាយ វា អលាភាយ វា, យសាយ វា អយសាយ វា, និន្ទាយ វា បសំសាយ វា, សុខាយ វា ទុក្ខាយ វា, អបិ នុ តា, មហារាជ, បីឡកា ជានិត្វា ឧប្បជ្ជន្តិ ‘ឥមំ នាម មយំ អត្ថំ និប្ផាទេស្សាមា’”តិ? “ន ហិ, ភន្តេ, យាទិសេ តា ឱកាសេ បីឡកា សម្ភវន្តិ, តត្ថ តា បីឡកា ទិស្វា នេមិត្តកា ព្យាករោន្តិ ‘ឯវំ នាម វិបាកោ ភវិស្សតី’”តិ។ “ឯវមេវ ខោ, មហារាជ, យំ តំ ចិត្តំ សុបិនំ បស្សតិ, ន តំ ចិត្តំ ជានាតិ ‘ឯវំ នាម វិបាកោ ភវិស្សតិ ខេមំ វា ភយំ វា’តិ, និមិត្តេ បន ឧប្បន្នេ អញ្ញេសំ កថេតិ, តតោ តេ អត្ថំ កថេន្តី”តិ។

“ភន្តេ នាគសេន, យោ សុបិនំ បស្សតិ, សោ និទ្ទាយន្តោ, ឧទាហុ ជាគរន្តោ [ជគ្គន្តោ (សី. បី.)] បស្សតី”តិ? “យោ សោ, មហារាជ, សុបិនំ បស្សតិ, ន សោ និទ្ទាយន្តោ បស្សតិ, នាបិ ជាគរន្តោ បស្សតិ។ អបិច ឱក្កន្តេ មិទ្ធេ អសម្បត្តេ ភវង្គេ ឯត្ថន្តរេ សុបិនំ បស្សតិ។ មិទ្ធសមារូឡ្ហស្ស, មហារាជ, ចិត្តំ ភវង្គគតំ ហោតិ, ភវង្គគតំ ចិត្តំ នប្បវត្តតិ, អប្បវត្តំ ចិត្តំ សុខទុក្ខំ នប្បជានាតិ, អប្បដិវិជានន្តស្ស សុបិនោ ន ហោតិ, បវត្តមានេ ចិត្តេ សុបិនំ បស្សតិ។

“យថា, មហារាជ, តិមិរេ អន្ធការេ អប្បភាសេ សុបរិសុទ្ធេបិ អាទាសេ ឆាយា ន ទិស្សតិ , ឯវមេវ ខោ, មហារាជ, មិទ្ធសមារូឡ្ហេ ចិត្តេ ភវង្គគតេ តិដ្ឋមានេបិ សរីរេ ចិត្តំ អប្បវត្តំ ហោតិ, អប្បវត្តេ ចិត្តេ សុបិនំ ន បស្សតិ ។ យថា, មហារាជ, អាទាសោ, ឯវំ សរីរំ ទដ្ឋព្ពំ; យថា អន្ធការោ, ឯវំ មិទ្ធំ ទដ្ឋព្ពំ; យថា អាលោកោ, ឯវំ ចិត្តំ ទដ្ឋព្ពំ។

“យថា វា បន, មហារាជ, មហិកោត្ថដស្ស សូរិយស្ស បភា ន ទិស្សតិ សន្តា យេវ សូរិយរស្មិ អប្បវត្តា ហោតិ, អប្បវត្តាយ សូរិយរស្មិយា អាលោកោ ន ហោតិ, ឯវមេវ ខោ, មហារាជ, មិទ្ធសមារូឡ្ហស្ស ចិត្តំ ភវង្គគតំ ហោតិ, ភវង្គគតំ ចិត្តំ នប្បវត្តតិ, អប្បវត្តេ ចិត្តេ សុបិនំ ន បស្សតិ។ យថា, មហារាជ, សូរិយោ, ឯវំ សរីរំ ទដ្ឋព្ពំ; យថា មហិកោត្ថរណំ, ឯវំ មិទ្ធំ ទដ្ឋព្ពំ; យថា សូរិយរស្មិ, ឯវំ ចិត្តំ ទដ្ឋព្ពំ។

“ទ្វិន្នំ, មហារាជ, សន្តេបិ សរីរេ ចិត្តំ អប្បវត្តំ ហោតិ, មិទ្ធសមារូឡ្ហស្ស ភវង្គគតស្ស សន្តេបិ សរីរេ ចិត្តំ អប្បវត្តំ ហោតិ, និរោធសមាបន្នស្ស សន្តេបិ សរីរេ ចិត្តំ អប្បវត្តំ ហោតិ, ជាគរន្តស្ស, មហារាជ, ចិត្តំ លោលំ ហោតិ វិវដំ បាកដំ អនិពទ្ធំ, ឯវរូបស្ស ចិត្តេ និមិត្តំ អាបាតំ ន ឧបេតិ។ យថា, មហារាជ, បុរិសំ វិវដំ បាកដំ អកិរិយំ

អរហស្សំ រហស្សកាមា បរិវជ្ជេន្តិ, ឯវមេវ ខោ, មហារាជ, ជាគរន្តស្ស ទិព្ពោ អត្ថោ អាបាតំ ន ឧបេតិ, តស្មា ជាគរន្តោ សុបិនំ ន បស្សតិ។ យថា វា បន, មហារាជ, ភិន្នំ ភិន្នាជីវំ អនាចារំ បាបមិត្តំ ទុស្សីលំ កុសីតំ ហីនវីរិយំ កុសលា ពោធិបក្ខិយា ធម្មា អាបាតំ ន ឧបេន្តិ, ឯវមេវ ខោ, មហារាជ, ជាគរន្តស្ស ទិព្ពោ អត្ថោ អាបាតំ ន ឧបេតិ, តស្មា ជាគរន្តោ សុបិនំ ន បស្សតី"តិ។

"ភន្តេ នាគសេន, អត្ថិ មិទ្ធស្ស អាទិមជ្ឈបរិយោសាន"ន្តិ? "អាម, មហារាជ, អត្ថិ មិទ្ធស្ស អាទិមជ្ឈបរិយោសាន"ន្តិ។ "កតមំ អាទិ, កតមំ មជ្ឈំ, កតមំ បរិយោសាន"ន្តិ? "យោ, មហារាជ, កាយស្ស ឱនាហោ បរិយោនាហោ ទុព្ពល្យំ មន្ទតា អកម្មញ្ញតា កាយស្ស, អយំ មិទ្ធស្ស អាទិ; យោ, មហារាជ, កបិនិទ្ទាបរេតោ វោកិណ្ណកំ ជគ្គតិ [វោកិណ្ណកំ គច្ឆតិ (និស្ស)], ឥទំ មិទ្ធស្ស មជ្ឈំ; ភវង្គគតិ បរិយោសានំ។ មជ្ឈូបគតោ, មហារាជ, កបិនិទ្ទាបរេតោ សុបិនំ បស្សតិ។ យថា, មហារាជ, កោចិ យតចារី សមាហិតចិត្តោ ឋិតធម្មោ អចលពុទ្ធិ បហីនកោតូហលសទ្ទំ វនមជ្ឈោគាហិត្វា សុខុមំ អត្ថំ ចិន្តយតិ, ន ច សោ តត្ថ មិទ្ធំ ឱក្កមតិ, សោ តត្ថ សមាហិតោ ឯកគ្គចិត្តោ សុខុមំ អត្ថំ បដិវិជ្ឈតិ, ឯវមេវ ខោ, មហារាជ, ជាគរោ ន មិទ្ធសមាបន្នោ , មជ្ឈូបគតោ កបិនិទ្ទាបរេតោ សុបិនំ បស្សតិ។ យថា, មហារាជ, កោតូហលសទ្ទោ, ឯវំ ជាគរំ ទដ្ឋព្ពំ; យថា វិវិត្តំ វនំ, ឯវំ កបិនិទ្ទាបរេតោ ទដ្ឋព្ពោ ; យថា សោ កោតូហលសទ្ទំ ឱហាយ មិទ្ធំ វិវជ្ជេត្វា មជ្ឈត្តភូតោ សុខុមំ អត្ថំ បដិវិជ្ឈតិ, ឯវំ ជាគរោ ន មិទ្ធសមាបន្នោ កបិនិទ្ទាបរេតោ សុបិនំ បស្សតី"តិ។ "សាធុ, ភន្តេ នាគសេន, ឯវមេតំ តថា សម្បដិច្ឆាមី"តិ។

សុបិនបញ្ហោ បញ្ចមោ។

៦. អកាលមរណបញ្ហោ

៦. "ភន្តេ នាគសេន, យេ តេ សត្តា មរន្តិ, សព្ពេ តេ កាលេ យេវ មរន្តិ, ឧទាហុ អកាលេបិ មរន្តី"តិ? "អត្ថិ, មហារាជ, កាលេបិ មរណំ, អត្ថិ អកាលេបិ មរណ"ន្តិ។

"ភន្តេ នាគសេន, កេ កាលេ មរន្តិ, កេ អកាលេ មរន្តី"តិ? "ទិដ្ឋបុព្ពា បន, មហារាជ, តយា អម្ពរុក្ខា វា ជម្ពុរុក្ខា វា, អញ្ញស្មា វា បន ផលរុក្ខា ផលានិ បតន្តានិ អាមានិ ច បក្កានិ ចា"តិ? "អាម, ភន្តេ"តិ។ "យានិ តានិ, មហារាជ, ផលានិ រុក្ខតោ បតន្តិ, សព្ពានិ តានិ កាលេ យេវ បតន្តិ, ឧទាហុ អកាលេបី"តិ? "យានិ តានិ, ភន្តេ នាគសេន, ផលានិ បរិបក្កានិ វិលីនានិ បតន្តិ, សព្ពានិ តានិ កាលេ បតន្តិ។ យានិ បន តានិ អវសេសានិ ផលានិ តេសុ កានិចិ កិមិវិទ្ធានិ បតន្តិ, កានិចិ លគុឡហតានិ [សកុណបហតា (ស្យា.), លកុដហតានិ (សី. បី. ក.)] បតន្តិ, កានិចិ វាតប្បហតានិ បតន្តិ, កានិចិ អន្តោបូតិកានិ ហុត្វា បតន្តិ, សព្ពានិ តានិ អកាលេ បតន្តី"តិ។ "ឯវមេវ ខោ, មហារាជ, យេ តេ ជរាវេគហតា មរន្តិ, តេ យេវ កាលេ មរន្តិ, អវសេសា កេចិ កម្មប្បដិពាឡ្ហា មរន្តិ, កេចិ គតិប្បដិពាឡ្ហា មរន្តិ, កេចិ កិរិយប្បដិពាឡ្ហា មរន្តី"តិ។

"ភន្តេ នាគសេន, យេ តេ កម្មប្បដិពាឡ្ហា មរន្តិ, យេបិ តេ គតិប្បដិពាឡ្ហា មរន្តិ, យេបិ តេ កិរិយប្បដិពាឡ្ហា មរន្តិ, យេបិ តេ ជរាវេគប្បដិពាឡ្ហា មរន្តិ, សព្ពេ តេ កាលេ យេវ មរន្តិ, យោបិ មាតុកុច្ឆិគតោ មរតិ, សោ តស្ស កាលោ, កាលេ យេវ សោ មរតិ។ យោបិ វិជាតឃរេ មរតិ, សោ តស្ស កាលោ , សោបិ កាលេ យេវ មរតិ។ យោបិ មាសិកោ មរតិ...បេ.... យោបិ វស្សសតិកោ មរតិ, សោ តស្ស កាលោ, កាលេ យេវ សោ មរតិ, តេន ហិ, ភន្តេ នាគសេន, អកាលេ មរណំ នាម ន ហោតិ, យេ កេចិ មរន្តិ, សព្ពេ តេ កាលេ យេវ មរន្តី"តិ។

"សត្តិមេ , មហារាជ, វិជ្ជមានេបិ ឧត្តរិ អាយុស្មិំ អកាលេ មរន្តិ។ កតមេ សត្ត? ជិឃច្ឆិតោ, មហារាជ, ភោជនំ អលភមានោ ឧបហតព្ភន្តរោ វិជ្ជមានេបិ ឧត្តរិ អាយុស្មិំ អកាលេ មរតិ, បិបាសិតោ, មហារាជ, បានីយំ អលភមានោ បរិសុក្ខហទយោ វិជ្ជមានេបិ ឧត្តរិ អាយុស្មិំ អកាលេ មរតិ, អហិនា ទដ្ឋោ, មហារាជ, វិសវេគាភិហតោ តិកិច្ឆកំ អលភមានោ វិជ្ជមានេបិ ឧត្តរិ អាយុស្មិំ អកាលេ មរតិ, វិសមាសិតោ, មហារាជ, ឌយ្ហន្តេសុ អង្គបច្ចង្គេសុ អគទំ អលភមានោ វិជ្ជមានេបិ ឧត្តរិ អាយុស្មិំ អកាលេ មរតិ, អគ្គិគតោ, មហារាជ, ឈាយមានោ និព្ពាបនំ អលភមានោ វិជ្ជមានេបិ ឧត្តរិ អាយុស្មិំ អកាលេ មរតិ, ឧទកគតោ, មហារាជ, បតិដ្ឋំ អលភមានោ វិជ្ជមានេបិ ឧត្តរិ អាយុស្មិំ អកាលេ មរតិ, សត្តិហតោ, មហារាជ, អាពាធិកោ ភិសក្កំ អលភមានោ វិជ្ជមានេបិ ឧត្តរិ អាយុស្មិំ អកាលេ មរតិ, ឥមេ ខោ, មហារាជ, សត្ត វិជ្ជមានេបិ ឧត្តរិ អាយុស្មិំ អកាលេ មរន្តិ។ តត្រាបាហំ, មហារាជ, ឯកំសេន វទាមិ។

“អដ្ឋវិធេន, មហារាជ, សត្តានំ កាលង្កិរិយា ហោតិ, វាតសមុដ្ឋានេន បិត្តសមុដ្ឋានេន សេម្ហសមុដ្ឋានេន សន្និបាតិកេន ឧតុបរិណាមេន វិសមបរិហារេន ឱបក្កមិកេន កម្មវិបាកេន, មហារាជ, សត្តានំ កាលង្កិរិយា ហោតិ។ តត្រ, មហារាជ, យទិទំ កម្មវិបាកេន កាលង្កិរិយា, សា យេវ តត្ថ សាមយិកា [សាមាយិកា (ក.)] កាលង្កិរិយា, អវសេសា អសាមយិកា កាលង្កិរិយាតិ។ ភវតិ ច –

“‘ជិឃច្ឆាយ បិបាសាយ, អហិទដ្ឋា [អហិទដ្ឋោ (សី.), អហិនា ទដ្ឋោ (បី.)] វិសេន ច;
អគ្គិឧទកសត្តីហិ, អកាលេ តត្ថ មីយតិ;
វាតបិត្តេន សេម្ហេន, សន្និបាតេនុតូហិ ច;
វិសមោបក្កមកម្មេហិ, អកាលេ តត្ថ មីយតី’តិ។

“កេចិ , មហារាជ, សត្តា បុព្ពេ កតេន តេន តេន អកុសលកម្មវិបាកេន មរន្តិ។ ឥធ, មហារាជ, យោ បុព្ពេ បរេ ជិឃច្ឆាយ មារេតិ, សោ ពហូនិ វស្សសតសហស្សានិ ជិឃច្ឆាយ បរិបីឡិតោ ឆាតោ បរិកិលន្តោ សុក្ខមិលាតហទយោ ពុភុក្ខិតោ [សុក្ខិតោ (សី. បី. ក.)] វិសុក្ខិតោ ឈាយន្តោ អព្ភន្តរំ បរិឌយ្ហន្តោ ជិឃច្ឆាយ យេវ មរតិ ទហរោបិ មជ្ឈិមោបិ មហល្លកោបិ, ឥទម្បិ តស្ស សាមយិកមរណំ។

“យោ បុព្ពេ បរេ បិបាសាយ មារេតិ, សោ ពហូនិ វស្សសតសហស្សានិ បេតោ ហុត្វា និជ្ឈាមតណ្ហិកោ សមានោ លូខោ កិសោ បរិសុក្ខិតហទយោ បិបាសាយ យេវ មរតិ ទហរោបិ មជ្ឈិមោបិ មហល្លកោបិ, ឥទម្បិ តស្ស សាមយិកមរណំ។

“យោ បុព្ពេ បរេ អហិនា ឌំសាបេត្វា មារេតិ, សោ ពហូនិ វស្សសតសហស្សានិ អជគរមុខេនេវ អជគរមុខំ កណ្ហសប្បមុខេនេវ កណ្ហសប្បមុខំ បរិវត្តិត្វា តេហិ ខាយិតខាយិតោ អហីហិ ទដ្ឋោ យេវ មរតិ ទហរោបិ មជ្ឈិមោបិ មហល្លកោបិ, ឥទម្បិ តស្ស សាមយិកមរណំ។

“យោ បុព្ពេ បរេ វិសំ ទត្វា មារេតិ, សោ ពហូនិ វស្សសតសហស្សានិ ឌយ្ហន្តេហិ អង្គបច្ចង្គេហិ ភិជ្ជមានេន សរីរេន កុណបគន្ធំ វាយន្តោ វិសេនេវ មរតិ ទហរោបិ មជ្ឈិមោបិ មហល្លកោបិ, ឥទម្បិ តស្ស សាមយិកមរណំ។

“យោ បុព្ពេ បរេ អគ្គិនា មារេតិ, សោ ពហូនិ វស្សសតសហស្សានិ អង្គារបព្ពតេនេវ អង្គារបព្ពតំ យមវិសយេនេវ យមវិសយំ បរិវត្តិត្វា ទឌ្ឍវិទឌ្ឍគត្តោ អគ្គិនា យេវ មរតិ ទហរោបិ មជ្ឈិមោបិ មលល្លកោបិ, ឥទម្បិ តស្ស សាមយិកមរណំ។

“យោ បុព្ពេ បរេ ឧទកេន មារេតិ, សោ ពហូនិ វស្សសតសហស្សានិ ហតវិលុត្តភគ្គទុព្ពលគត្តោ ខុព្ភិតចិត្តោ [ខុភិតចិត្តោ (សី. បី.)] ឧទកេនេវ [ឧទកេ យេវ (ពហូសុ)] មរតិ ទហរោបិ មជ្ឈិមោបិ មហល្លកោបិ, ឥទម្បិ តស្ស សាមយិកមរណំ។

“យោ បុព្ពេ បរេ សត្តិយា មារេតិ, សោ ពហូនិ វស្សសតសហស្សានិ ឆិន្នភិន្នកោដ្ដិតវិកោដ្ដិតោ សត្តិមុខសមាហតោ សត្តិយា យេវ មរតិ ទហរោបិ មជ្ឈិមោបិ មហល្លកោបិ, ឥទម្បិ តស្ស សាមយិកមរណំ”។

“ភន្តេ នាគសេន, អកាលេ មរណំ អត្ថីតិ យំ វទេតិ, ឥង្ឃ មេ ត្វំ តត្ថ ការណំ អតិទិសាតិ”។ “យថា, មហារាជ, មហតិមហាអគ្គិក្ខន្ធោ អាទិន្នតិណកដ្ឋសាខាបលាសោ បរិយាទិន្នភក្ខោ ឧបាទានសង្ខយា និព្ពាយតិ, សោ អគ្គិ វុច្ចតិ ‘អនីតិកោ អនុបទ្ទវោ សមយេ និព្ពុតោ នាមា’តិ, ឯវមេវ ខោ, មហារាជ, យោ កោចិ ពហូនិ ទិវសសហស្សានិ ជីវិត្វា ជរាជិណ្ណោ អាយុក្ខយា អនីតិកោ អនុបទ្ទវោ មរតិ, សោ វុច្ចតិ ‘សមយេ មរណមុបគតោ’តិ។

“យថា វា បន, មហារាជ, មហតិមហាអគ្គិក្ខន្ធោ អាទិន្នតិណកដ្ឋសាខាបលាសោ អស្ស, តំ អបរិយាទិន្នេ យេវ តិណកដ្ឋសាខាបលាសេ មហតិមហាមេឃោ អភិប្បវស្សិត្វា និព្ពាបេយ្យ, អបិ នុ ខោ, មហារាជ, មហាអគ្គិក្ខន្ធោ សមយេ និព្ពុតោ នាម ហោតី”តិ? “ន ហិ, ភន្តេ”តិ។ “កិស្ស បន សោ, មហារាជ, បច្ឆិមោ អគ្គិក្ខន្ធោ បុរិមកេន អគ្គិក្ខន្ធេន សមសមគតិកោ នាហោសី”តិ? “អាគន្តុកេន, ភន្តេ, មេឃេន បដិបីឡិតោ សោ អគ្គិក្ខន្ធោ អសមយេ និព្ពុតោ”តិ។ ឯវមេវ ខោ, មហារាជ, យោ កោចិ អកាលេ មរតិ, សោ អាគន្តុកេន រោគេន បដិបីឡិតោ វាតសមុដ្ឋានេន វា បិត្តសមុដ្ឋានេន វា សេម្ហសមុដ្ឋានេន វា សន្និបាតិកេន វា ឧតុបរិណាមជេន វា វិសមបរិហារជេន វា ឱបក្កមិកេន វា ជិឃច្ឆាយ វា បិបាសាយ វា សប្បទដ្ឋេន វា

វិសមាសិតេន វា អគ្គិនា វា ឧទកេន វា សត្ថិវេគប្បដិបីឡិតោ វា អកាលេ មរតិ។ ឥទមេត្ថ, មហារាជ, ការណំ, យេន ការណេន អកាលេ មរណំ អត្ថិ។

“យថា វា បន, មហារាជ, គគនេ មហតិមហាវលាហកោ ឧដ្ឋហិត្វា និន្នញ្ច ថលញ្ច បរិប្ចូរយន្តោ អភិវស្សតិ, សោ វុច្ចតិ ‘មេឃោ អនីតិកោ អនុបទ្ទវោ វស្សតី’តិ។ ឯវមេវ ខោ, មហារាជ, យោ កោចិ ចិរំ ជីវិត្វា ជរាជិណ្ណោ អាយុក្ខយា អនីតិកោ អនុបទ្ទវោ មរតិ, សោ វុច្ចតិ ‘សមយេ មរណមុបគតោ’តិ។

“យថា វា បន, មហារាជ, គគនេ មហតិមហាវលាហកោ ឧដ្ឋហិត្វា អន្តរាយេវ មហតា វាតេន អព្ភត្ថំ គច្ឆេយ្យ, អបិ នុ ខោ សោ, មហារាជ, មហាវលាហកោ សមយេ វិគតោ នាម ហោតី”តិ? “ន ហិ, ភន្តេ”តិ។ “កិស្ស បន សោ, មហារាជ, បច្ឆិមោ វលាហកោ បុរិមេន វលាហកេន សមសមគតិកោ នាហោសី”តិ? “អាគន្តុកេន, ភន្តេ, វាតេន បដិបីឡិតោ សោ វលាហកោ អសមយប្បត្តោ យេវ វិគតោ”តិ ។ “ឯវមេវ ខោ, មហារាជ, យោ កោចិ អកាលេ មរតិ, សោ អាគន្តុកេន រោគេន បដិបីឡិតោ វាតសមុដ្ឋានេន វា…បេ…. សត្ថិវេគប្បដិបីឡិតោ វា អកាលេ មរតិ។ ឥទមេត្ថ, មហារាជ, ការណំ, យេន ការណេន អកាលេ មរណំ អត្ថីតិ។

“យថា វា បន, មហារាជ, ពលវា អាសីវិសោ កុបិតោ កិញ្ចិទេវ បុរិសំ ឌំសេយ្យ, តស្ស តំ វិសំ អនីតិកំ អនុបទ្ទវំ មរណំ បាបេយ្យ, តំ វិសំ វុច្ចតិ ‘អនីតិកមនុបទ្ទវំ កោដិគត’ន្តិ។ ឯវមេវ ខោ, មហារាជ, យោ កោចិ ចិរំ ជីវិត្វា ជរាជិណ្ណោ អាយុក្ខយា អនីតិកោ អនុបទ្ទវោ មរតិ, សោ វុច្ចតិ ‘អនីតិកោ អនុបទ្ទវោ ជីវិតកោដិគតោ សាមយិកំ មរណមុបគតោ’តិ។

“យថា វា បន, មហារាជ, ពលវតា អាសីវិសេន ទដ្ឋស្ស អន្តរាយេវ អាហិតុណ្ឌិកោ អគទំ ទត្វា អវិសំ ករេយ្យ, អបិ នុ ខោ តំ, មហារាជ, វិសំ សមយេ វិគតំ នាម ហោតី”តិ? “ន ហិ ភន្តេ”តិ។ “កិស្ស បន តំ, មហារាជ, បច្ឆិមំ វិសំ បុរិមកេន វិសេន សមសមគតិកំ នាហោសី”តិ? “អាគន្តុកេន, ភន្តេ, អគទេន បដិបីឡិតំ វិសំ អកោដិគតំ យេវ វិគត”ន្តិ។ “ឯវមេវ ខោ, មហារាជ, យោ កោចិ អកាលេ មរតិ, សោ អាគន្តុកេន រោគេន បដិបីឡិតោ វាតសមុដ្ឋានេន វា…បេ…. សត្ថិវេគប្បដិបីឡិតោ វា អកាលេ មរតិ។ ឥទមេត្ថ, មហារាជ, ការណំ, យេន ការណេន អកាលេ មរណំ អត្ថីតិ។

“យថា វា បន, មហារាជ, ឥស្សាសោ សរំ បាតេយ្យ, សចេ សោ សរោ យថាគតិគមនបថមត្ថកំ គច្ឆតិ, សោ សរោ វុច្ចតិ ‘អនីតិកោ អនុបទ្ទវោ យថាគតិគមនបថមត្ថកំ គតោ នាមា’តិ។ ឯវមេវ ខោ, មហារាជ, យោ កោចិ ចិរំ ជីវិត្វា ជរាជិណ្ណោ អាយុក្ខយា អនីតិកោ អនុបទ្ទវោ មរតិ, សោ វុច្ចតិ ‘អនីតិកោ អនុបទ្ទវោ សមយេ មរណមុបគតោ’តិ។

“យថា វា បន, មហារាជ, ឥស្សាសោ សរំ បាតេយ្យ, តស្ស តំ សរំ តស្មឹ យេវ ខណេ កោចិ គណ្ហេយ្យ, អបិ នុ ខោ សោ, មហារាជ, សរោ យថាគតិគមនបថមត្ថកំ គតោ នាម ហោតី”តិ? “ន ហិ, ភន្តេ”តិ។ “កិស្ស បន សោ, មហារាជ, បច្ឆិមោ សរោ បុរិមកេន សរេន សមសមគតិកោ នាហោសី”តិ? “អាគន្តុកេន, ភន្តេ, គហណេន តស្ស សរស្ស គមនំ ឧបច្ឆិន្ន”ន្តិ។ “ឯវមេវ ខោ, មហារាជ, យោ កោចិ អកាលេ មរតិ, សោ អាគន្តុកេន រោគេន បដិបីឡិតោ វាតសមុដ្ឋានេន វា…បេ…. សត្ថិវេគប្បដិបីឡិតោ វា អកាលេ មរតិ។ ឥទមេត្ថ, មហារាជ, ការណំ, យេន ការណេន អកាលេ មរណំ អត្ថីតិ។

“យថា វា បន, មហារាជ, យោ កោចិ លោហមយំ ភាជនំ អាកោដេយ្យ, តស្ស អាកោដនេន សទ្ទោ និព្ពត្តិត្វា យថាគតិគមនបថមត្ថកំ គច្ឆតិ, សោ សទ្ទោ វុច្ចតិ ‘អនីតិកោ អនុបទ្ទវោ យថាគតិគមនបថមត្ថកំ គតោ នាមា’តិ។ ឯវមេវ ខោ, មហារាជ, យោ កោចិ ពហូនិ ទិវសសហស្សានិ ជីវិត្វា ជរាជិណ្ណោ អាយុក្ខយា អនីតិកោ អនុបទ្ទវោ មរតិ, សោ វុច្ចតិ ‘អនីតិកោ អនុបទ្ទវោ សមយេ មរណមុបាគតោ’តិ។

“យថា វា បន, មហារាជ, យោ កោចិ លោហមយំ ភាជនំ អាកោដេយ្យ, តស្ស អាកោដនេន សទ្ទោ និព្ពត្តេយ្យ, និព្ពត្តេ សទ្ទេ អទូរគតេ កោចិ អាមសេយ្យ, សហ អាមសនេន សទ្ទោ និរុជ្ឈេយ្យ , អបិ នុ ខោ សោ, មហារាជ, សទ្ទោ យថាគតិគមនបថមត្ថកំ គតោ នាម ហោតី”តិ? “ន ហិ, ភន្តេ”តិ។ “កិស្ស បន, មហារាជ, បច្ឆិមោ សទ្ទោ បុរិមកេន សទ្ទេន សមសមគតិកោ នាហោសី”តិ? “អាគន្តុកេន, ភន្តេ, អាមសនេន សោ សទ្ទោ ឧបរតោ”តិ ។ “ឯវមេវ ខោ, មហារាជ, យោ កោចិ អកាលេ មរតិ, សោ អាគន្តុកេន រោគេន បដិបីឡិតោ វាតសមុដ្ឋានេន វា…បេ…. សត្ថិវេគប្បដិបីឡិតោ វា អកាលេ មរតិ។ ឥទមេត្ថ មហារាជ ការណំ, យេន ការណេន អកាលេ មរណំ អត្ថីតិ។

“យថា វា បន, មហារាជ, ខេត្តេ សុវិរូឡ្ហំ ធញ្ញពីជំ សម្មា បវត្តមានេន វស្សេន ឱតតវិតតអាកិណ្ណពហុផលំ ហុត្វា [ឧដ្ឋិតអាកិណ្ណពហុផលំ ភវិត្វា (ស្យា.)] សស្សុដ្ឋានសមយំ បាបុណាតិ, តំ ធញ្ញំ វុច្ចតិ ‘អនីតិកមនុបទ្ទវំ សមយសម្បត្តំ នាម ហោតី’តិ។ ឯវមេវ ខោ, មហារាជ, យោ កោចិ ពហូនិ ទិវសសហស្សានិ ជីវិត្វា ជរាជិណ្ណោ អាយុក្ខយា អនីតិកោ អនុបទ្ទវោ មរតិ, សោ វុច្ចតិ ‘អនីតិកោ អនុបទ្ទវោ សមយេ មរណមុបគតោ’តិ។

“យថា វា បន, មហារាជ, ខេត្តេ សុវិរូឡ្ហំ ធញ្ញពីជំ ឧទកេន វិកលំ មរេយ្យ, អបិ នុ ខោ តំ, មហារាជ, ធញ្ញំ អសមយសម្បត្តំ នាម ហោតី”តិ? “ន ហិ, ភន្តេ”តិ។ “កិស្ស បន តំ, មហារាជ, បច្ឆិមំ ធញ្ញំ បុរិមកេន ធញ្ញេន សមសមគតិកំ នាហោសី”តិ? “អាគន្តុកេន, ភន្តេ, ឧណ្ហេន បដិបីឡិតំ តំ ធញ្ញំ មត”ន្តិ។ “ឯវមេវ ខោ, មហារាជ, យោ កោចិ អកាលេ មរតិ, សោ អាគន្តុកេន រោគេន បដិបីឡិតោ វាតសមុដ្ឋានេន វា…បេ… សត្ថវេគប្បដិបីឡិតោ វា អកាលេ មរតិ។ ឥទមេត្ថ, មហារាជ, ការណំ, យេន ការណេន អកាលេ មរណំ អត្ថីតិ។

“សុតបុព្ពំ បន តយា, មហារាជ, ‘សម្បន្នតរុណសស្សំ កិមយោ ឧដ្ឋហិត្វា សមូលំ នាសេន្តី’”តិ? “សុតបុព្ពញ្ចេវ តំ, ភន្តេ, អម្ហេហិ ទិដ្ឋបុព្ពញ្ចា”តិ។ “កឹ នុ ខោ តំ, មហារាជ, សស្សំ កាលេ នដ្ឋំ, ឧទាហុ អកាលេ នដ្ឋ”ន្តិ? “អកាលេ, ភន្តេ, យទិ ខោ តំ, ភន្តេ, សស្សំ កិមយោ ន ខាទេយ្យុំ, សស្សុទ្ធរណសមយំ បាបុណេយ្យា”តិ។ “កឹ បន, មហារាជ, អាគន្តុកេន ឧបឃាតេន សស្សំ វិនស្សតិ, និរុបឃាតំ សស្សំ សស្សុទ្ធរណសមយំ បាបុណាតី”តិ? “អាម, ភន្តេ”តិ។ “ឯវមេវ ខោ, មហារាជ, យោ កោចិ អកាលេ មរតិ, សោ អាគន្តុកេន រោគេន បដិបីឡិតោ វាតសមុដ្ឋានេន វា…បេ… សត្ថវេគប្បដិបីឡិតោ វា មរតិ។ ឥទមេត្ថ, មហារាជ, ការណំ, យេន ការណេន អកាលេ មរណំ អត្ថីតិ។

“សុតបុព្ពំ បន តយា, មហារាជ, ‘សម្បន្នេ សស្សេ ផលភារនមិតេ មញ្ជរិតបត្តេ ករកវស្សំ នាម វស្សជាតិ និបតិត្វា វិនាសេតិ អផលំ ករោតី’តិ? “សុតបុព្ពញ្ចេវ តំ, ភន្តេ, អម្ហេហិ ទិដ្ឋបុព្ពញ្ចា”តិ។ “អបិ នុ ខោ តំ, មហារាជ, សស្សំ កាលេ នដ្ឋំ, ឧទាហុ អកាលេ នដ្ឋ”ន្តិ? “អកាលេ, ភន្តេ, យទិ ខោ តំ, ភន្តេ, សស្សំ ករកវស្សំ ន វស្សេយ្យ សស្សុទ្ធរណសមយំ បាបុណេយ្យា”តិ។ “កឹ បន, មហារាជ, អាគន្តុកេន ឧបឃាតេន សស្សំ វិនស្សតិ, និរុបឃាតំ សស្សំ សស្សុទ្ធរណសមយំ បាបុណាតី”តិ? “អាម, ភន្តេ”តិ។ “ឯវមេវ ខោ, មហារាជ, យោ កោចិ អកាលេ មរតិ, សោ អាគន្តុកេន រោគេន បដិបីឡិតោ វាតសមុដ្ឋានេន វា បិត្តសមុដ្ឋានេន វា សេម្ហសមុដ្ឋានេន វា សន្និបាតិកេន វា ឧតុបរិណាមជេន វា វិសមបរិហារជេន វា ឱបក្កមិកេន វា ជិឃច្ឆាយ វា បិបាសាយ វា សប្បទដ្ឋេន វា វិសមាសិតេន វា អគ្គិនា វា ឧទកេន វា សត្ថវេគប្បដិបីឡិតោ វា អកាលេ មរតិ។ យទិ បន អាគន្តុកេន រោគេន បដិបីឡិតោ ន ភវេយ្យ, សមយេវ មរណំ បាបុណេយ្យ។ ឥទមេត្ថ, មហារាជ, ការណំ, យេន ការណេន អកាលេ មរណំ អត្ថី”តិ។

“អច្ឆរិយំ , ភន្តេ នាគសេន, អព្ភុតំ ភន្តេ នាគសេន, សុទស្សិតំ ការណំ, សុទស្សិតំ ឱបម្មំ អកាលេ មរណស្ស បរិទីបនាយ, ‘អត្ថិ អកាលេ មរណ’ន្តិ ឧត្តានីកតំ បាកដំ កតំ វិភូតំ កតំ, អចិត្តវិក្ខិត្តកោបិ, ភន្តេ នាគសេន, មនុជោ ឯកមេកេនបិ តាវ ឱបម្មេន និដ្ឋំ គច្ឆេយ្យ ‘អត្ថិ អកាលេ មរណ’ន្តិ , កឹ បន មនុជោ សចេតនោ? បឋមោបម្មេនេវាហំ, ភន្តេ, សញ្ញត្តោ ‘អត្ថិ អកាលេ មរណ’ន្តិ, អបិ ច អបរាបរំ និព្ពាហនំ សោតុកាមោ ន សម្បដិច្ឆិ”ន្តិ។

អកាលមរណបញ្ហោ ឆដ្ឋោ។

៧. ចេតិយបាដិហារិយបញ្ហោ

៧. “ភន្តេ នាគសេន, សព្ពេសំ បរិនិព្ពុតានំ ចេតិយេ បាដិហីរំ ហោតិ, ឧទាហុ ឯកច្ចានំ យេវ ហោតី”តិ? “ឯកច្ចានំ, មហារាជ, ហោតិ, ឯកច្ចានំ ន ហោតី”តិ។ “កតមេសំ, ភន្តេ, ហោតិ, កតមេសំ ន ហោតី”តិ? “តិណ្ណន្នំ, មហារាជ, អញ្ញតរស្ស អធិដ្ឋានា បរិនិព្ពុតស្ស ចេតិយេ បាដិហីរំ ហោតិ។ កតមេសំ តិណ្ណន្នំ? ឥធ, មហារាជ, អរហា ទេវមនុស្សានំ អនុកម្បាយ តិដ្ឋន្តោវ អធិដ្ឋាតិ ‘ឯវំនាម ចេតិយេ បាដិហីរំ ហោតូ’តិ, តស្ស អធិដ្ឋានវសេន ចេតិយេ បាដិហីរំ ហោតិ, ឯវំ អរហតោ អធិដ្ឋានវសេន បរិនិព្ពុតស្ស ចេតិយេ បាដិហីរំ ហោតិ។

“បុន ចបរំ, មហារាជ, ទេវតា មនុស្សានំ អនុកម្បាយ បរិនិព្ពុតស្ស ចេតិយេ បាដិហីរំ ទស្សេន្តិ ‘ឥមិនា បាដិហីរេន សទ្ធម្មោ និច្ចសម្បគ្គហិតោ ភវិស្សតិ, មនុស្សា ច បសន្នា កុសលេន អភិវឌ្ឍិស្សន្តី’តិ, ឯវំ ទេវតានំ អធិដ្ឋានវសេន បរិនិព្ពុតស្ស ចេតិយេ បាដិហីរំ ហោតិ។

“បុន ចបរំ, មហារាជ, ឥត្ថី វា បុរិសោ វា សទ្ធោ បសន្នោ បណ្ឌិតោ ព្យត្តោ មេធាវី ពុទ្ធិសម្បន្នោ យោនិសោ ចិន្តយិត្វា គន្ធំ វា មាលំ វា ទុស្សំ វា អញ្ញតរំ វា កិញ្ចិ អធិដ្ឋហិត្វា ចេតិយេ ឧក្ខិបតិ ‘ឯវំនាម ហោតូ’តិ, តស្សបិ អធិដ្ឋានវសេន បរិនិព្ពុតស្ស ចេតិយេ បាដិហីរំ ហោតិ, ឯវំ មនុស្សានំ អធិដ្ឋានវសេន បរិនិព្ពុតស្ស ចេតិយេ បាដិហីរំ ហោតិ។

“ឥមេសំ ខោ, មហារាជ, តិណ្ណន្នំ អញ្ញតរស្ស អធិដ្ឋានវសេន បរិនិព្ពុតស្ស ចេតិយេ បាដិហីរំ ហោតិ។

“យទិ, មហារាជ, តេសំ អធិដ្ឋានំ ន ហោតិ, ខីណាសវស្សបិ ឆឡភិញ្ញស្ស ចេតោវសិប្បត្តស្ស ចេតិយេ បាដិហីរំ ន ហោតិ, អសតិបិ , មហារាជ, បាដិហីរេ ចរិតំ ទិស្វា សុបរិសុទ្ធំ ឱកប្បេតព្ពំ និដ្ឋំ គន្តព្ពំ សទ្ទហិតព្ពំ ‘សុបរិនិព្ពុតោ អយំ ពុទ្ធបុត្តោ’”តិ។ “សាធុ, ភន្តេ នាគសេន, ឯវមេតំ តថា សម្បដិច្ឆាមី”តិ។

ចេតិយបាដិហារិយបញ្ហោ សត្តមោ។

៨. ធម្មាភិសមយបញ្ហោ

៨. “ភន្តេ នាគសេន, យេ តេ សម្មា បដិបជ្ជន្តិ, តេសំ សព្ពេសំ យេវ ធម្មាភិសមយោ ហោតិ, ឧទាហុ កស្សចិ ន ហោតី”តិ? “កស្សចិ, មហារាជ, ហោតិ, កស្សចិ ន ហោតី”តិ។ “កស្ស ភន្តេ ហោតិ, កស្ស ន ហោតី”តិ? “តិរច្ឆានគតស្ស, មហារាជ, សុប្បដិបន្នស្សាបិ ធម្មាភិសមយោ ន ហោតិ, បេត្តិវិសយូបបន្នស្ស... បេ.... មិច្ឆាទិដ្ឋិកស្ស...បេ.... កុហកស្ស...បេ.... មាតុឃាតកស្ស...បេ.... បិតុឃាតកស្ស...បេ.... អរហន្តឃាតកស្ស...បេ.... សង្ឃភេទកស្ស...បេ.... លោហិតុប្បាទកស្ស...បេ.... ថេយ្យសំវាសកស្ស...បេ.... តិត្ថិយបក្កន្តស្ស...បេ.... ភិក្ខុនិទូសកស្ស...បេ.... តេរសន្នំ គរុកាបត្តីនំ អញ្ញតរំ អាបជ្ជិត្វា អវុដ្ឋិតស្ស...បេ.... បណ្ឌកស្ស...បេ.... ឧភតោព្យញ្ជនកស្ស សុប្បដិបន្នស្សាបិ ធម្មាភិសមយោ ន ហោតិ...បេ.... យោបិ មនុស្សទហរកោ ឩនកសត្តវស្សិកោ, តស្ស សុប្បដិបន្នស្សាបិ ធម្មាភិសមយោ ន ហោតិ។ ឥមេសំ ខោ, មហារាជ, សោឡសន្នំ បុគ្គលានំ សុប្បដិបន្នានម្បិ ធម្មាភិសមយោ ន ហោតី”តិ។

“ភន្តេ នាគសេន, យេ តេ បន្នរស បុគ្គលា វិរុទ្ធា យេវ, តេសំ ធម្មាភិសមយោ ហោតុ វា មា វា ហោតុ, អថ កេន ការណេន មនុស្សទហរកស្ស ឩនកសត្តវស្សិកស្ស សុប្បដិបន្នស្សាបិ ធម្មាភិសមយោ ន ហោតិ? ឯត្ថ តាវ បញ្ហោ ភវតិ ‘ននុ នាម ទហរកស្ស ន រាគោ ហោតិ, ន ទោសោ ហោតិ, ន មោហោ ហោតិ, ន មានោ ហោតិ, ន មិច្ឆាទិដ្ឋិ ហោតិ, ន អរតិ ហោតិ, ន កាមវិតក្កោ ហោតិ, អមិស្សិតោ កិលេសេហិ, សោ នាម ទហរកោ យុត្តោ ច បត្តោ ច អរហតិ ច ចត្តារិ សច្ចានិ ឯកបដិវេធេន បដិវិជ្ឈិតុ’”ន្តិ។

“តញ្ញេវេត្ថ , មហារាជ, ការណំ, យេនាហំ ការណេន ភណាមិ ‘ឩនកសត្តវស្សិកស្ស សុប្បដិបន្នស្សាបិ ធម្មាភិសមយោ ន ហោតី’តិ។ យទិ, មហារាជ, ឩនកសត្តវស្សិកោ រជនីយេ រជ្ជេយ្យ, ទុស្សនីយេ ទុស្សេយ្យ, មោហនីយេ មុយ្ហេយ្យ, មទនីយេ មជ្ជេយ្យ, ទិដ្ឋិំ វិជានេយ្យ, រតិញ្ច អរតិញ្ច វិជានេយ្យ, កុសលាកុសលំ វិតក្កេយ្យ, ភវេយ្យ តស្ស ធម្មាភិសមយោ, អបិ ច, មហារាជ, ឩនកសត្តវស្សិកស្ស ចិត្តំ អពលំ ទុព្ពលំ បរិត្តំ អប្បំ ថោកំ មន្ទំ អវិភូតំ, អសង្ខតា និព្ពានធាតុ គរុកា ភារិកា វិបុលា មហតី។ ឩនកសត្តវស្សិកោ, មហារាជ, តេន ទុព្ពលេន ចិត្តេន បរិត្តកេន មន្ទេន អវិភូតេន ន សក្កោតិ គរុកំ ភារិកំ វិបុលំ មហតឹ អសង្ខតំ និព្ពានធាតុំ បដិវិជ្ឈិតុំ។

“យថា, មហារាជ, សិនេរុបព្ពតរាជា គរុកោ ភារិកោ វិបុលោ មហន្តោ, អបិ នុ ខោ តំ, មហារាជ, បុរិសោ អត្តនោ បាកតិកេន ថាមពលវីរិយេន សក្កុណេយ្យ សិនេរុបព្ពតរាជានំ ឧទ្ធរិតុ”ន្តិ? “ន ហិ, ភន្តេ”តិ។ “កេន ការណេន មហារាជា”តិ? “ទុព្ពលត្តា, ភន្តេ, បុរិសស្ស, មហន្តត្តា សិនេរុបព្ពតរាជស្សា”តិ។ “ឯវមេវ ខោ, មហារាជ, ឩនកសត្តវស្សិកស្ស ចិត្តំ អពលំ ទុព្ពលំ បរិត្តំ អប្បំ ថោកំ មន្ទំ អវិភូតំ, អសង្ខតា និព្ពានធាតុ គរុកា ភារិកា វិបុលា មហតី។ ឩនកសត្តវស្សិកោ តេន ទុព្ពលេន ចិត្តេន បរិត្តេន មន្ទេន អវិភូតេន ន សក្កោតិ គរុកំ ភារិកំ វិបុលំ មហតឹ អសង្ខតំ និព្ពានធាតុំ បដិវិជ្ឈិតុំ, តេន ការណេន ឩនកសត្តវស្សិកស្ស សុប្បដិបន្នស្សាបិ ធម្មាភិសមយោ ន ហោតិ។

“យថា វា បន, មហារាជ, អយំ មហាបថវី ទីឃា អាយតា បុថុលា វិត្ថតា វិសាលា វិត្ថិណ្ណា វិបុលា មហន្តា, អបិ នុ ខោ តំ, មហារាជ, មហាបថវឹ សក្កា បរិត្តកេន ឧទកពិន្ទុកេន តេមេត្វា ឧទកចិក្ខល្លំ កាតុ”ន្តិ? “ន ហិ, ភន្តេ”តិ។ “កេន ការណេន, មហារាជា”តិ? “បរិត្តត្តា, ភន្តេ, ឧទកពិន្ទុស្ស, មហន្តត្តា មហាបថវិយា”តិ។

“ឯវមេវ ខោ, មហារាជ, ឩនកសត្តវស្សិកស្ស ចិត្តំ អពលំ ទុព្ពលំ បរិត្តំ អប្បំ ថោកំ មន្ទំ អវិភូតំ, អសង្ខតា និព្ពានធាតុ ទីឃា អាយតា បុថុលា វិត្ថតា វិសាលា វិត្ថិណ្ណា វិបុលា មហន្តា។ ឩនកសត្តវស្សិកោ តេន ទុព្ពលេន ចិត្តេន បរិត្តកេន មន្ទេន អវិភូតេន ន សក្កោតិ មហតី អសង្ខតំ និព្ពានធាតុំ បដិវិជ្ឈិតុំ, តេន ការណេន ឩនកសត្តវស្សិកស្ស សុប្បដិបន្នស្សាបិ ធម្មាភិសមយោ ន ហោតិ។

“យថា វា បន, មហារាជ, អពលទុព្ពលបរិត្តអប្បថោកមន្ទគ្គិ ភវេយ្យ, អបិ នុ ខោ, មហារាជ, តាវតកេន មន្ទេន អគ្គិនា សក្កា សទេវកេ លោកេ អន្ធការំ វិធមិត្វា អាលោកំ ទស្សេតុ”ន្តិ? “ន ហិ, ភន្តេ”តិ។ “កេន ការណេន មហារាជា”តិ? “មន្ទត្តា, ភន្តេ, អគ្គិស្ស, លោកស្ស មហន្តត្តា”តិ។ “ឯវមេវ ខោ, មហារាជ, ឩនកសត្តវស្សិកស្ស ចិត្តំ អពលំ ទុព្ពលំ បរិត្តំ អប្បំ ថោកំ មន្ទំ អវិភូតំ, មហតា ច អវិជ្ជន្ធការេន បិហិតំ។ តស្មា ទុក្ករំ ញាណាលោកំ ទស្សយិតុំ, តេន ការណេន ឩនកសត្តវស្សិកស្ស សុប្បដិបន្នស្សាបិ ធម្មាភិសមយោ ន ហោតិ។

“យថា វា បន, មហារាជ, អាតុរោ កិសោ អណុបរិមិតកាយោ សាលកកិមិ ហត្ថិនាគំ តិធា បភិន្នំ នវាយតំ តិវិត្ថតំ ទសបរិណាហំ អដ្ឋរតនិកំ សកដ្ឋានមុបគតំ ទិស្វា គិលិតុំ បរិកឌ្ឍេយ្យ, អបិ នុ ខោ សោ, មហារាជ, សាលកកិមិ សក្កុណេយ្យ តំ ហត្ថិនាគំ គិលិតុ”ន្តិ? “ន ហិ, ភន្តេ”តិ។ “កេន ការណេន, មហារាជា”តិ? “បរិត្តត្តា, ភន្តេ, សាលកកិមិស្ស, មហន្តត្តា ហត្ថិនាគស្សា”តិ។ “ឯវមេវ ខោ, មហារាជ, ឩនកសត្តវស្សិកស្ស ចិត្តំ អពលំ ទុព្ពលំ បរិត្តំ អប្បំ ថោកំ មន្ទំ អវិភូតំ, មហតី អសង្ខតា និព្ពានធាតុ។ សោ តេន ទុព្ពលេន ចិត្តេន បរិត្តកេន មន្ទេន អវិភូតេន ន សក្កោតិ មហតី អសង្ខតំ និព្ពានធាតុំ បដិវិជ្ឈិតុំ, តេន ការណេន ឩនកសត្តវស្សិកស្ស សុប្បដិបន្នស្សាបិ ធម្មាភិសមយោ ន ហោតី”តិ។ “សាធុ, ភន្តេ នាគសេន, ឯវមេតំ តថា សម្បដិច្ឆាមី”តិ។

ធម្មាភិសមយបញ្ហោ អដ្ឋមោ។

៩. ឯកន្តសុខនិព្ពានបញ្ហោ

៩. “ភន្តេ នាគសេន, កិំ ឯកន្តសុខំ និព្ពានំ, ឧទាហុ ទុក្ខេន មិស្ស”ន្តិ? “ឯកន្តសុខំ, មហារាជ, និព្ពានំ, ទុក្ខេន អមិស្ស”ន្តិ។

“ន មយំ តំ, ភន្តេ នាគសេន, វចនំ សទ្ទហាម ‘ឯកន្តសុខំ និព្ពាន’ន្តិ, ឯវមេត្ថ មយំ, ភន្តេ នាគសេន, បច្ចេម ‘និព្ពានំ ទុក្ខេន មិស្ស’ន្តិ, ការណញ្ចេត្ថ ឧបលភាម ‘និព្ពានំ ទុក្ខេន មិស្ស’ន្តិ។ កតមំ ឯត្ថ ការណំ ? យេ តេ, ភន្តេ នាគសេន, និព្ពានំ បរិយេសន្តិ, តេសំ ទិស្សតិ កាយស្ស ច ចិត្តស្ស ច អាតាបោ បរិតាបោ ឋានចង្កមនិសជ្ជាសយនាហារបរិគ្គហោ មិទ្ធស្ស ច ឧបរោធោ អាយតនានញ្ច បដិបីឡនំ ធនធញ្ញបិយញាតិមិត្តប្បជហនំ។ យេ កេចិ លោកេ សុខិតា សុខសមប្បិតា, តេ សព្ពេបិ បញ្ចហិ កាមគុណេហិ អាយតនេ រមេន្តិ ព្រូហេន្តិ, មនាបិកមនាបិកពហុវិធសុភនិមិត្តេន រូបេន ចក្ខុំ រមេន្តិ ព្រូហេន្តិ, មនាបិកមនាបិកគីតវាទិតពហុវិធសុភនិមិត្តេន សទ្ទេន សោតំ រមេន្តិ ព្រូហេន្តិ, មនាបិកមនាបិកបុប្ផផលបត្តតចមូលសារពហុវិធសុភនិមិត្តេន គន្ធេន ឃានំ រមេន្តិ ព្រូហេន្តិ, មនាបិកមនាបិកខជ្ជភោជ្ជលេយ្យបេយ្យសាយនីយពហុវិធសុភនិមិត្តេន រសេន ជិវ្ហំ រមេន្តិ ព្រុហេន្តិ, មនាបិកមនាបិកសណ្ហសុខុមមុទុមទ្ទវពហុវិធសុភនិមិត្តេន ផស្សេន កាយំ រមេន្តិ ព្រូហេន្តិ, មនាបិកមនាបិកកល្យាណបាបកសុភាសុភពហុវិធវិតក្កមនសិការេន មនំ រមេន្តិ ព្រូហេន្តិ។ តុម្ហេ តំ ចក្ខុសោតឃានជិវ្ហាកាយមនោព្រូហនំ ហនថ ឧបហនថ, ឆិន្ទថ ឧបច្ឆិន្ទថ, រុន្ធថ ឧបរុន្ធថ។ តេន កាយោបិ បរិតបតិ, ចិត្តម្បិ បរិតបតិ, កាយេ បរិតត្តេ កាយិកទុក្ខវេទនំ វេទិយតិ, ចិត្តេ បរិតត្តេ ចេតសិកទុក្ខវេទនំ វេទយតិ។ ននុ មាគណ្ឌិយោបិ [មាគន្ទិយោបិ (សី. បី.)] បរិព្ពាជកោ ភគវន្តំ គរហមានោ ឯវមាហ ‘ភូនហុ [ភូតហច្ចោ (បី.), ភូនហច្ចោ (ក.)] សមណោ គោតមោ’តិ។ ឥទមេត្ថ ការណំ, យេនាហំ ការណេន ព្រូមិ ‘និព្ពានំ ទុក្ខេន មិស្ស’”ន្តិ។

“ន ហិ, មហារាជ, និព្ពានំ ទុក្ខេន មិស្សំ, ឯកន្តសុខំ និព្ពានំ។ យំ បន ត្វំ, មហារាជ , ព្រូសិ ‘និព្ពានំ ទុក្ខ’ន្តិ, នេតំ ទុក្ខំ និព្ពានំ នាម, និព្ពានស្ស បន សច្ឆិកិរិយាយ បុព្ពភាគោ ឯសោ, និព្ពានបរិយេសនំ ឯតំ, ឯកន្តសុខំ យេវ, មហារាជ, និព្ពានំ, ន ទុក្ខេន មិស្សំ។ ឯត្ថ ការណំ វទាមិ។ អត្ថិ, មហារាជ, រាជូនំ រជ្ជសុខំ នាមា”តិ? “អាម, ភន្តេ, អត្ថិ រាជូនំ រជ្ជសុខ”ន្តិ។ “អបិ នុ ខោ តំ, មហារាជ, រជ្ជសុខំ ទុក្ខេន មិស្ស”ន្តិ? “ន ហិ, ភន្តេ”តិ។ “កិស្ស បន តេ, មហារាជ, រាជានោ បច្ចន្តេ កុបិតេ តេសំ បច្ចន្តនិស្សិតានំ បដិសេធាយ អមច្ចេហិ បរិណាយកេហិ ភដេហិ ពលត្ថេហិ បរិវុតា បវាសំ គន្ត្វា ឌំសមកសវាតាតបបដិបីឡិតា សមវិសមេ បរិធាវន្តិ, មហាយុទ្ធញ្ច ករោន្តិ, ជីវិតសំសយញ្ច បាបុណន្តី”តិ? “នេតំ, ភន្តេ នាគសេន, រជ្ជសុខំ នាម, រជ្ជសុខស្ស បរិយេសនាយ

បុព្ពភាគោ ឯសោ, ទុក្ខេន, ភន្តេ នាគសេន, រាជានោ រជ្ជំ បរិយេសិត្វា រជ្ជសុខំ អនុភវន្តិ, ឯវំ, ភន្តេ នាគសេន, រជ្ជសុខំ ទុក្ខេន អមិស្សំ, អញ្ញំ តំ រជ្ជសុខំ, អញ្ញំ ទុក្ខ”ន្តិ។ “ឯវមេវ ខោ, មហារាជ, ឯកន្តសុខំ និព្ពានំ, ន ទុក្ខេន មិស្សំ។ យេ បន តំ និព្ពានំ បរិយេសន្តិ, តេ កាយញ្ច ចិត្តញ្ច អាតាបេត្វា ឋានចង្កមនិសជ្ជាសយនាហារំ បរិគ្គហេត្វា មិទ្ធំ ឧបរុន្ធិត្វា អាយតនានិ បដិបីឡេត្វា កាយញ្ច ជីវិតញ្ច បរិច្ចជិត្វា ទុក្ខេន និព្ពានំ បរិយេសិត្វា ឯកន្តសុខំ និព្ពានំ អនុភវន្តិ, និហតបច្ចាមិត្តា វិយ រាជានោ រជ្ជសុខំ។ ឯវំ, មហារាជ, ឯកន្តសុខំ និព្ពានំ, ន ទុក្ខេន មិស្សំ, អញ្ញំ និព្ពានំ, អញ្ញំ ទុក្ខន្តិ។

“អបរម្បិ , មហារាជ, ឧត្តរិំ ការណំ សុណោហិ ឯកន្តសុខំ និព្ពានំ, ន ទុក្ខេន មិស្សំ, អញ្ញំ ទុក្ខំ, អញ្ញំ និព្ពានន្តិ។ អត្ថិ, មហារាជ, អាចរិយានំ សិប្បវន្តានំ សិប្បសុខំ នាមា”តិ? “អាម, ភន្តេ, អត្ថិ អាចរិយានំ សិប្បវន្តានំ សិប្បសុខ”ន្តិ។ “អបិ នុ ខោ តំ, មហារាជ, សិប្បសុខំ ទុក្ខេន មិស្ស”ន្តិ? “ន ហិ, ភន្តេ”តិ។ “កិស្ស បន តេ, មហារាជ, អាចរិយា [ឥទំ បទំ សី. បី. បោត្ថកេសុ នត្ថិ] អាចរិយានំ អភិវាទនបច្ចុដ្ឋានេន ឧទកាហរណឃរសម្មជ្ជនទន្តកដ្ឋមុខោទកានុប្បទានេន ឧច្ឆិដ្ឋបដិគ្គហណឧច្ឆាទនន្ហាបនបាទបរិកម្មេន សកចិត្តំ និក្ខិបិត្វា បរចិត្តានុវត្តនេន ទុក្ខសេយ្យាយ វិសមភោជនេន កាយំ អាតាបេន្តី”តិ? “នេតំ, ភន្តេ នាគសេន, សិប្បសុខំ នាម, សិប្បបរិយេសនាយ បុព្ពភាគោ ឯសោ, ទុក្ខេន, ភន្តេ នាគសេន, អាចរិយា សិប្បំ បរិយេសិត្វា សិប្បសុខំ អនុភវន្តិ, ឯវំ, ភន្តេ នាគសេន, សិប្បសុខំ ទុក្ខេន អមិស្សំ, អញ្ញំ តំ សិប្បសុខំ, អញ្ញំ ទុក្ខ”ន្តិ។ “ឯវមេវ ខោ, មហារាជ, ឯកន្តសុខំ និព្ពានំ, ន ទុក្ខេន មិស្សំ។ យេ បន តំ និព្ពានំ បរិយេសន្តិ, តេ កាយញ្ច ចិត្តញ្ច អាតាបេត្វា ឋានចង្កមនិសជ្ជាសយនាហារំ បរិគ្គហេត្វា មិទ្ធំ ឧបរុន្ធិត្វា អាយតនានិ បដិបីឡេត្វា កាយញ្ច ជីវិតញ្ច បរិច្ចជិត្វា ទុក្ខេន និព្ពានំ បរិយេសិត្វា ឯកន្តសុខំ និព្ពានំ អនុភវន្តិ, អាចរិយា វិយ សិប្បសុខំ។ ឯវំ, មហារាជ, ឯកន្តសុខំ និព្ពានំ, ន ទុក្ខេន មិស្សំ, អញ្ញំ ទុក្ខំ, អញ្ញំ និព្ពាន”ន្តិ។ “សាធុ, ភន្តេ នាគសេន, ឯវមេតំ តថា សម្បដិច្ឆាមី”តិ។

ឯកន្តសុខនិព្ពានបញ្ហោ នវមោ។

១០. និព្ពានរូបសណ្ឋានបញ្ហោ

១០. “ភន្តេ នាគសេន, ‘និព្ពានំ និព្ពាន’ន្តិ យំ វទេសិ, សក្កា បន តស្ស និព្ពានស្ស រូបំ វា សណ្ឋានំ វា វយំ វា បមាណំ វា ឱបម្មេន វា ការណេន វា ហេតុនា វា នយេន វា ឧបទស្សយិតុ”ន្តិ? “អប្បដិភាគំ, មហារាជ, និព្ពានំ, ន សក្កា និព្ពានស្ស រូបំ វា សណ្ឋានំ វា វយំ វា បមាណំ វា ឱបម្មេន វា ការណេន វា ហេតុនា វា នយេន វា ឧបទស្សយិតុ”ន្តិ។ “ឯតម្បាហំ, ភន្តេ នាគសេន, ន សម្បដិច្ឆាមិ, យំ អត្ថិធម្មស្ស និព្ពានស្ស រូបំ វា សណ្ឋានំ វា វយំ វា បមាណំ វា ឱបម្មេន វា ការណេន វា ហេតុនា វា នយេន វា អបញ្ញាបនំ, ការណេន មំ សញ្ញាបេហី”តិ។ “ហោតុ, មហារាជ, ការណេន តំ សញ្ញាបេស្សាមិ។ អត្ថិ, មហារាជ, មហាសមុទ្ទោ នាមា”តិ? “អាម, ភន្តេ, អត្ថេសោ មហាសមុទ្ទោ”តិ។ “សចេ តំ, មហារាជ, កោចិ ឯវំ បុច្ឆេយ្យ ‘កិត្តកំ, មហារាជ, មហាសមុទ្ទេ ឧទកំ, កតិ បន តេ សត្តា, យេ មហាសមុទ្ទេ បដិវសន្តី’តិ, ឯវំ បុដ្ឋោ ត្វំ, មហារាជ, កិន្តិ តស្ស ព្យាករេយ្យាសី”តិ? “សចេ មំ, ភន្តេ, កោចិ ឯវំ បុច្ឆេយ្យ ‘កិត្តកំ, មហារាជ, មហាសមុទ្ទេ ឧទកំ, កតិ បន តេ សត្តា, យេ មហាសមុទ្ទេ បដិវសន្តី’តិ, តមហំ, ភន្តេ, ឯវំ វទេយ្យំ ‘អបុច្ឆិតព្ពំ មំ ត្វំ អម្ភោ បុរិស បុច្ឆសិ, នេសា បុច្ឆា កេនចិ បុច្ឆិតព្ពា, ឋបនីយោ ឯសោ បញ្ហោ។ អវិភត្តោ លោកក្ខាយិកេហិ មហាសមុទ្ទោ, ន សក្កា មហាសមុទ្ទេ ឧទកំ បរិមិនិតុំ សត្តា វា យេ តត្ថ វាសមុបគតាតិ ឯវាហំ ភន្តេ តស្ស បដិវចនំ ទទេយ្យ’”ន្តិ។

“កិស្ស បន, ត្វំ មហារាជ, អត្ថិធម្មេ មហាសមុទ្ទេ ឯវំ បដិវចនំ ទទេយ្យាសិ, ននុ វិគណេត្វា [មិនិត្វា (ក.)] តស្ស អាចិក្ខិតព្ពំ ‘ឯត្តកំ មហាសមុទ្ទេ ឧទកំ, ឯត្តកា ច សត្តា មហាសមុទ្ទេ បដិវសន្តី’តិ? “ន សក្កា, ភន្តេ, អវិសយោ ឯសោ បញ្ហោ”តិ។

“យថា , មហារាជ, អត្ថិធម្មេ យេវ មហាសមុទ្ទេ ន សក្កា ឧទកំ បរិគណេតុំ [បរិមិនិតុំ (ក.)] សត្តា វា យេ តត្ថ វាសមុបគតា, ឯវមេវ ខោ, មហារាជ, អត្ថិធម្មស្សេវ និព្ពានស្ស ន សក្កា រូបំ វា សណ្ឋានំ វា វយំ វា បមាណំ វា ឱបម្មេន វា ការណេន វា ហេតុនា វា នយេន វា ឧបទស្សយិតុំ, វិគណេយ្យ, មហារាជ, ឥទ្ធិមា ចេតោវសិប្បត្តោ មហាសមុទ្ទេ ឧទកំ តត្រាសយេ ច សត្តេ, ន ត្វេវ សោ ឥទ្ធិមា ចេតោវសិប្បត្តោ សក្កុណេយ្យ និព្ពានស្ស រូបំ វា សណ្ឋានំ វា វយំ វា បមាណំ វា ឱបម្មេន វា ការណេន វា ហេតុនា វា នយេន វា ឧបទស្សយិតុំ។

“អបរម្បិ, មហារាជ, ឧត្តរិំ ការណំ សុណោហិ, អត្ថិធម្មស្សេវ និព្ពានស្ស ន សក្កា រូបំ វា សណ្ឋានំ វា វយំ វា បមាណំ វា ឱបម្មេន វា ការណេន វា ហេតុនា វា នយេន វា ឧបទស្សយិតុន្តិ។ អត្ថិ, មហារាជ, ទេវេសុ អរូប

កាយិកា នាម ទេវា”តិ។ “អាម, ភន្តេ, សុយ្យតិ ‘អត្ថិ ទេវេសុ អរូបកាយិកា នាម ទេវា’”តិ។ “សក្កា បន, មហារាជ, តេសំ អរូបកាយិកានំ ទេវានំ រូបំ វា សណ្ឋានំ វា វយំ វា បមាណំ វា ឱបម្មេន វា ការណេន វា ហេតុនា វា នយេន វា ឧបទស្សយិតុ”ន្តិ? “ន ហិ, ភន្តេ”តិ។ “តេន ហិ, មហារាជ, នត្ថិ អរូបកាយិកា ទេវា”តិ? “អត្ថិ, ភន្តេ, អរូបកាយិកា ទេវា, ន ច សក្កា តេសំ រូបំ វា សណ្ឋានំ វា វយំ វា បមាណំ វា ឱបម្មេន វា ការណេន វា ហេតុនា វា នយេន វា ឧបទស្សយិតុ”ន្តិ។ “យថា, មហារាជ, អត្ថិសត្តានំ យេវ អរូបកាយិកានំ ទេវានំ ន សក្កា រូបំ វា សណ្ឋានំ វា វយំ វា បមាណំ វា ឱបម្មេន វា ការណេន វា ហេតុនា វា នយេន វា ឧបទស្សយិតុំ, ឯវមេវ ខោ, មហារាជ, អត្ថិធម្មស្សេវ និព្ពានស្ស ន សក្កា រូបំ វា សណ្ឋានំ វា វយំ វា បមាណំ វា ឱបម្មេន វា ការណេន វា ហេតុនា វា នយេន វា ឧបទស្សយិតុ”ន្តិ។

“ភន្តេ នាគសេន, ហោតុ ឯកន្តសុខំ និព្ពានំ, ន ច សក្កា តស្ស រូបំ វា សណ្ឋានំ វា វយំ វា បមាណំ វា ឱបម្មេន វា ការណេន វា ហេតុនា វា នយេន វា ឧបទស្សយិតុំ។ អត្ថិ បន, ភន្តេ, និព្ពានស្ស គុណំ អញ្ញេហិ អនុបវិដ្ឋំ កិញ្ចិ ឱបម្មនិទស្សនមត្ត”ន្តិ? “សរូបតោ, មហារាជ, នត្ថិ, គុណតោ បន សក្កា កិញ្ចិ ឱបម្មនិទស្សនមត្តំ ឧបទស្សយិតុ”ន្តិ។ “សាធុ, ភន្តេ នាគសេន, យថាហំ លភាមិ និព្ពានស្ស គុណតោបិ ឯកទេសបរិទីបនមត្តំ, តថា សីឃំ ព្រូហិ, និព្ពាបេហិ មេ ហទយបរិឡាហំ វិនយ សីតលមធុរវចនមាលុតេនា”តិ។

“បទុមស្ស, មហារាជ, ឯកោ គុណោ និព្ពានំ អនុបវិដ្ឋោ, ឧទកស្ស ទ្វេ គុណា, អគទស្ស តយោ គុណា, មហាសមុទ្ទស្ស ចត្តារោ គុណា, ភោជនស្ស បញ្ច គុណា, អាកាសស្ស ទស គុណា, មណិរតនស្ស តយោ គុណា , លោហិតចន្ទនស្ស តយោ គុណា, សប្បិមណ្ឌស្ស តយោ គុណា, គិរិសិខរស្ស បញ្ច គុណា និព្ពានំ អនុបវិដ្ឋា”តិ។

“ភន្តេ នាគសេន, ‘បទុមស្ស ឯកោ គុណោ និព្ពានំ អនុបវិដ្ឋោ’តិ យំ វទេសិ, កតមោ បទុមស្ស ឯកោ គុណោ និព្ពានំ អនុបវិដ្ឋោ”តិ? “យថា, មហារាជ, បទុមំ អនុបលិត្តំ ឧទកេន, ឯវមេវ ខោ, មហារាជ, និព្ពានំ សព្ពកិលេសេហិ អនុបលិត្តំ។ អយំ, មហារាជ, បទុមស្ស ឯកោ គុណោ និព្ពានំ អនុបវិដ្ឋោ”តិ។

“ភន្តេ នាគសេន, ‘ឧទកស្ស ទ្វេ គុណា និព្ពានំ អនុបវិដ្ឋា’តិ យំ វទេសិ, កតមេ ឧទកស្ស ទ្វេ គុណា និព្ពានំ អនុបវិដ្ឋា”តិ? “យថា, មហារាជ, ឧទកំ សីតលំ បរិឡាហនិព្ពាបនំ, ឯវមេវ ខោ, មហារាជ, និព្ពានំ សីតលំ សព្ពកិលេសបរិឡាហនិព្ពាបនំ។ អយំ, មហារាជ, ឧទកស្ស បឋមោ គុណោ និព្ពានំ អនុបវិដ្ឋោ។ បុន ចបរំ, មហារាជ, ឧទកំ កិលន្តតសិតបិបាសិតឃម្មាភិតត្តានំ ជនបសុបជានំ បិបាសាវិនយនំ, ឯវមេវ ខោ, មហារាជ, និព្ពានំ កាមតណ្ហាភវតណ្ហាវិភវតណ្ហាបិបាសាវិនយនំ។ អយំ, មហារាជ, ឧទកស្ស ទុតិយោ គុណោ និព្ពានំ អនុបវិដ្ឋោ។ ឥមេ ខោ, មហារាជ, ឧទកស្ស ទ្វេ គុណា និព្ពានំ អនុបវិដ្ឋា”តិ។

“ភន្តេ នាគសេន, ‘អគទស្ស តយោ គុណា និព្ពានំ អនុបវិដ្ឋា’តិ យំ វទេសិ, កតមេ អគទស្ស តយោ គុណា និព្ពានំ អនុបវិដ្ឋា”តិ? “យថា, មហារាជ, អគទោ វិសបីឡិតានំ សត្តានំ បដិសរណំ, ឯវមេវ ខោ, មហារាជ, និព្ពានំ កិលេសវិសបីឡិតានំ សត្តានំ បដិសរណំ។ អយំ, មហារាជ, អគទស្ស បឋមោ គុណោ និព្ពានំ អនុបវិដ្ឋោ។ បុន ចបរំ, មហារាជ, អគទោ រោគានំ អន្តករោ, ឯវមេវ ខោ, មហារាជ, និព្ពានំ សព្ពទុក្ខានំ អន្តករំ។ អយំ, មហារាជ, អគទស្ស ទុតិយោ គុណោ និព្ពានំ អនុបវិដ្ឋោ។ បុន ចបរំ, មហារាជ, អគទោ អមតំ, ឯវមេវ ខោ, មហារាជ, និព្ពានំ អមតំ។ អយំ, មហារាជ, អគទស្ស តតិយោ គុណោ និព្ពានំ អនុបវិដ្ឋោ។ ឥមេ ខោ, មហារាជ, អគទស្ស តយោ គុណា និព្ពានំ អនុបវិដ្ឋា”តិ។

“ភន្តេ នាគសេន, ‘មហាសមុទ្ទស្ស ចត្តារោ គុណា និព្ពានំ អនុបវិដ្ឋា’តិ យំ វទេសិ, កតមេ មហាសមុទ្ទស្ស ចត្តារោ គុណា និព្ពានំ អនុបវិដ្ឋា”តិ? “យថា, មហារាជ, មហាសមុទ្ទោ សុញ្ញោ សព្ពកុណបេហិ, ឯវមេវ ខោ, មហារាជ , និព្ពានំ សុញ្ញំ សព្ពកិលេសកុណបេហិ។ អយំ, មហារាជ , មហាសមុទ្ទស្ស បឋមោ គុណោ និព្ពានំ អនុបវិដ្ឋោ។ បុន ចបរំ, មហារាជ, មហាសមុទ្ទោ មហន្តោ អនោរបារោ, ន បរិបូរតិ សព្ពសវន្តីហិ, ឯវមេវ ខោ, មហារាជ, និព្ពានំ មហន្តំ អនោរបារំ, ន បូរតិ សព្ពសត្តេហិ។ អយំ, មហារាជ, មហាសមុទ្ទស្ស ទុតិយោ គុណោ និព្ពានំ អនុបវិដ្ឋោ។ បុន ចបរំ, មហារាជ, មហាសមុទ្ទោ មហន្តានំ ភូតានំ អាវាសោ, ឯវមេវ ខោ, មហារាជ, និព្ពានំ មហន្តានំ អរហន្តានំ វិមលខីណាសវពលប្បត្តវសីភូតមហាភូតានំ អាវាសោ។ អយំ, មហារាជ, មហាសមុទ្ទស្ស តតិយោ គុណោ និព្ពានំ អនុបវិដ្ឋោ។ បុន ចបរំ, មហារាជ, មហាសមុទ្ទោ អបរិមិតវិវិធវិបុលវីចិបុប្ផសំកុសុមិតោ, ឯវមេវ ខោ, មហារាជ, និព្ពានំ អបរិមិតវិវិធវិបុលបរិសុទ្ធវិជ្ជាវិមុត្តិបុប្ផសំកុសុមិតំ។ អយំ, មហារាជ, មហាសមុទ្ទស្ស ចតុត្ថោ គុណោ និព្ពានំ អនុបវិដ្ឋោ។ ឥមេ ខោ, មហារាជ, មហាសមុទ្ទស្ស ចត្តារោ គុណា និព្ពានំ អនុបវិដ្ឋា”តិ។

“ភន្តេ នាគសេន, ‘ភោជនស្ស បញ្ច គុណា និព្ពានំ អនុបវិដ្ឋា’តិ យំ វទេសិ, កតមេ ភោជនស្ស បញ្ច គុណា និព្ពានំ អនុបវិដ្ឋា”តិ? “យថា, មហារាជ, ភោជនំ សព្ពសត្តានំ អាយុធារណំ, ឯវមេវ ខោ, មហារាជ, និព្ពានំ សច្ឆិកតំ ជរាមរណនាសនតោ អាយុធារណំ។ អយំ, មហារាជ, ភោជនស្ស បឋមោ គុណោ និព្ពានំ អនុបវិដ្ឋោ។ បុន ចបរំ, មហារាជ, ភោជនំ សព្ពសត្តានំ ពលវឌ្ឍនំ, ឯវមេវ ខោ, មហារាជ, និព្ពានំ សច្ឆិកតំ សព្ពសត្តានំ ឥទ្ធិពលវឌ្ឍនំ។ អយំ, មហារាជ, ភោជនស្ស ទុតិយោ គុណោ និព្ពានំ អនុបវិដ្ឋោ។ បុន ចបរំ, មហារាជ, ភោជនំ សព្ពសត្តានំ វណ្ណជននំ, ឯវមេវ ខោ, មហារាជ, និព្ពានំ សច្ឆិកតំ សព្ពសត្តានំ គុណវណ្ណជននំ។ អយំ, មហារាជ, ភោជនស្ស តតិយោ គុណោ និព្ពានំ អនុបវិដ្ឋោ។ បុន ចបរំ, មហារាជ, ភោជនំ សព្ពសត្តានំ ទរថវូបសមនំ, ឯវមេវ ខោ, មហារាជ, និព្ពានំ សច្ឆិកតំ សព្ពសត្តានំ សព្ពកិលេសទរថវូបសមនំ។ អយំ, មហារាជ, ភោជនស្ស ចតុត្ថោ គុណោ និព្ពានំ អនុបវិដ្ឋោ។ បុន ចបរំ, មហារាជ, ភោជនំ សព្ពសត្តានំ ជិឃច្ឆាទុព្ពល្យបដិវិនោទនំ, ឯវមេវ ខោ, មហារាជ, និព្ពានំ សច្ឆិកតំ សព្ពសត្តានំ សព្ពទុក្ខជិឃច្ឆាទុព្ពល្យបដិវិនោទនំ។ អយំ, មហារាជ, ភោជនស្ស បញ្ចមោ គុណោ និព្ពានំ អនុបវិដ្ឋោ។ ឥមេ ខោ, មហារាជ, ភោជនស្ស បញ្ច គុណា និព្ពានំ អនុបវិដ្ឋា”តិ។

“ភន្តេ នាគសេន, ‘អាកាសស្ស ទស គុណា និព្ពានំ អនុបវិដ្ឋា’តិ យំ វទេសិ, កតមេ អាកាសស្ស ទស គុណា និព្ពានំ អនុបវិដ្ឋា”តិ? “យថា, មហារាជ, អាកាសោ ន ជាយតិ, ន ជីយតិ, ន មីយតិ, ន ចវតិ, ន ឧប្បជ្ជតិ, ទុប្បសហោ, អចោរាហរណោ, អនិស្សិតោ, វិហគគមនោ, និរាវរណោ, អនន្តោ។ ឯវមេវ ខោ, មហារាជ, និព្ពានំ ន ជាយតិ, ន ជីយតិ , ន មីយតិ, ន ចវតិ, ន ឧប្បជ្ជតិ, ទុប្បសហំ, អចោរាហរណំ, អនិស្សិតំ, អរិយគមនំ, និរាវរណំ, អនន្តំ។ ឥមេ ខោ, មហារាជ, អាកាសស្ស ទស គុណា និព្ពានំ អនុបវិដ្ឋា”តិ។

“ភន្តេ នាគសេន, ‘មណិរតនស្ស តយោ គុណា និព្ពានំ អនុបវិដ្ឋា’តិ យំ វទេសិ, កតមេ មណិរតនស្ស តយោ គុណា និព្ពានំ អនុបវិដ្ឋា”តិ? “យថា, មហារាជ, មណិរតនំ កាមទទំ, ឯវមេវ ខោ, មហារាជ, និព្ពានំ កាមទទំ។ អយំ, មហារាជ, មណិរតនស្ស បឋមោ គុណោ និព្ពានំ អនុបវិដ្ឋោ។ បុន ចបរំ, មហារាជ, មណិរតនំ ហាសករំ, ឯវមេវ ខោ, មហារាជ, និព្ពានំ ហាសករំ។ អយំ, មហារាជ, មណិរតនស្ស ទុតិយោ គុណោ និព្ពានំ អនុបវិដ្ឋោ។ បុន ចបរំ, មហារាជ, មណិរតនំ ឧជ្ជោតត្តករំ, ឯវមេវ ខោ, មហារាជ, និព្ពានំ ឧជ្ជោតត្តករំ [ឧជ្ជោតត្តករំ (សី. បី.), ឧជ្ជោតិតត្តករំ (ស្យា.)]។ អយំ, មហារាជ, មណិរតនស្ស តតិយោ គុណោ និព្ពានំ អនុបវិដ្ឋោ។ ឥមេ ខោ, មហារាជ, មណិរតនស្ស តយោ គុណា និព្ពានំ អនុបវិដ្ឋា”តិ។

“ភន្តេ នាគសេន, ‘លោហិតចន្ទនស្ស តយោ គុណា និព្ពានំ អនុបវិដ្ឋា’តិ យំ វទេសិ, កតមេ លោហិតចន្ទនស្ស តយោ គុណា និព្ពានំ អនុបវិដ្ឋា”តិ? “យថា, មហារាជ, លោហិតចន្ទនំ ទុល្លភំ, ឯវមេវ ខោ, មហារាជ, និព្ពានំ ទុល្លភំ។ អយំ, មហារាជ, លោហិតចន្ទនស្ស បឋមោ គុណោ និព្ពានំ អនុបវិដ្ឋោ។ បុន ចបរំ, មហារាជ, លោហិតចន្ទនំ អសមសុគន្ធំ, ឯវមេវ ខោ, មហារាជ, និព្ពានំ អសមសុគន្ធំ។ អយំ, មហារាជ, លោហិតចន្ទនស្ស ទុតិយោ គុណោ និព្ពានំ អនុបវិដ្ឋោ។ បុន ចបរំ, មហារាជ, លោហិតចន្ទនំ សជ្ជនបសត្ថំ [សព្ពជនបសត្ថំ (ស្យា.)], ឯវមេវ ខោ, មហារាជ, និព្ពានំ អរិយសជ្ជនបសត្ថំ។ អយំ, មហារាជ, លោហិតចន្ទនស្ស តតិយោ គុណោ និព្ពានំ អនុបវិដ្ឋោ។ ឥមេ ខោ, មហារាជ, លោហិតចន្ទនស្ស តយោ គុណា និព្ពានំ អនុបវិដ្ឋា”តិ។

“ភន្តេ នាគសេន, ‘សប្បិមណ្ឌស្ស តយោ គុណា និព្ពានំ អនុបវិដ្ឋា’តិ យំ វទេសិ, កតមេ សប្បិមណ្ឌស្ស តយោ គុណា និព្ពានំ អនុបវិដ្ឋា”តិ? “យថា, មហារាជ, សប្បិមណ្ឌោ វណ្ណសម្បន្នោ, ឯវមេវ ខោ, មហារាជ, និព្ពានំ គុណវណ្ណសម្បន្នំ។ អយំ, មហារាជ, សប្បិមណ្ឌស្ស បឋមោ គុណោ និព្ពានំ អនុបវិដ្ឋោ។ បុន ចបរំ, មហារាជ, សប្បិមណ្ឌោ គន្ធសម្បន្នោ, ឯវមេវ ខោ, មហារាជ, និព្ពានំ សីលគន្ធសម្បន្នំ។ អយំ, មហារាជ, សប្បិមណ្ឌស្ស ទុតិយោ គុណោ និព្ពានំ អនុបវិដ្ឋោ។ បុន ចបរំ, មហារាជ, សប្បិមណ្ឌោ រសសម្បន្នោ, ឯវមេវ ខោ , មហារាជ, និព្ពានំ រសសម្បន្នំ។ អយំ, មហារាជ, សប្បិមណ្ឌស្ស តតិយោ គុណោ និព្ពានំ អនុបវិដ្ឋោ។ ឥមេ ខោ, មហារាជ, សប្បិមណ្ឌស្ស តយោ គុណា និព្ពានំ អនុបវិដ្ឋា”តិ។

“ភន្តេ នាគសេន, ‘គិរិសិខរស្ស បញ្ច គុណា និព្ពានំ អនុបវិដ្ឋា’តិ យំ វទេសិ, កតមេ គិរិសិខរស្ស បញ្ច គុណា និព្ពានំ អនុបវិដ្ឋា”តិ? “យថា, មហារាជ, គិរិសិខរំ អច្ចុគ្គតំ, ឯវមេវ ខោ, មហារាជ, និព្ពានំ អច្ចុគ្គតំ។ អយំ, មហារាជ, គិរិសិខរស្ស បឋមោ គុណោ និព្ពានំ អនុបវិដ្ឋោ។ បុន ចបរំ, មហារាជ, គិរិសិខរំ អចលំ, ឯវមេវ ខោ, មហារាជ, និព្ពានំ អចលំ។ អយំ, មហារាជ, គិរិសិខរស្ស ទុតិយោ គុណោ និព្ពានំ អនុបវិដ្ឋោ។ បុន ចបរំ, មហារាជ, គិរិសិខរំ ទុរធិរោហំ, ឯវមេវ ខោ, មហារាជ, និព្ពានំ ទុរធិរោហំ សព្ពកិលេសានំ។ អយំ, មហារាជ, គិរិសិខរស្ស តតិយោ គុណោ និព្ពានំ អនុបវិដ្ឋោ។ បុន ចបរំ, មហារាជ, គិរិសិខរំ សព្ពពីជានំ អវិរូហនំ, ឯវ

មេវ ខោ, មហារាជ, និព្ពានំ សព្ពកិលេសានំ អវិរូហនំ។ អយំ, មហារាជ, គិរិសិខរស្ស ចតុត្ថោ គុណោ និព្ពានំ អនុបវិដ្ឋោ។ បុន ចបរំ, មហារាជ, គិរិសិខរំ អនុនយប្បដិឃវិប្បមុត្តំ, ឯវមេវ ខោ, មហារាជ, និព្ពានំ អនុនយប្បដិឃវិប្បមុត្តំ។ អយំ, មហារាជ, គិរិសិខរស្ស បញ្ចមោ គុណោ និព្ពានំ អនុបវិដ្ឋោ ។ ឥមេ ខោ, មហារាជ, គិរិសិខរស្ស បញ្ច គុណា និព្ពានំ អនុបវិដ្ឋា”តិ។ “សាធុ, ភន្តេ នាគសេន, ឯវមេតំ តថា សម្បដិច្ឆាមី”តិ។

និព្ពានរូបសណ្ឋានបញ្ហោ ទសមោ។

១១. និព្ពានសច្ឆិករណបញ្ហោ

១១. “ភន្តេ នាគសេន, តុម្ហេ ភណថ ‘និព្ពានំ ន អតីតំ, ន អនាគតំ, ន បច្ចុប្បន្នំ, ន ឧប្បន្នំ ន អនុប្បន្នំ ន ឧប្បាទនីយ’ន្តិ។ តេជ, ភន្តេ នាគសេន, យោ កោចិ សម្មាបដិបន្នោ និព្ពានំ សច្ឆិករោតិ, សោ ឧប្បន្នំ សច្ឆិករោតិ, ឧទាហុ ឧប្បាទេត្វា សច្ឆិករោតី”តិ? “យោ កោចិ, មហារាជ, សម្មាបដិបន្នោ និព្ពានំ សច្ឆិករោតិ, សោ ន ឧប្បន្នំ សច្ឆិករោតិ, ន ឧប្បាទេត្វា សច្ឆិករោតិ, អបិ ច, មហារាជ, អត្ថេសា និព្ពានធាតុ, យំ សោ សម្មាបដិបន្នោ សច្ឆិករោតី”តិ។

“មា, ភន្តេ នាគសេន, ឥមំ បញ្ហំ បដិច្ឆន្នំ កត្វា ទីបេហិ, វិវដំ បាកដំ កត្វា ទីបេហិ ឆន្ទជាតោ ឧស្សាហជាតោ, យំ តេ សិក្ខិតំ, តំ សព្ពំ ឯត្ថេវាកិរាហិ, ឯត្ថាយំ ជនោ សម្មូឡ្ហោ វិមតិជាតោ សំសយបក្ខន្ទោ, ភិន្ទេតំ អន្តោទោសសល្ល”ន្តិ។ “អត្ថេសា, មហារាជ, និព្ពានធាតុ សន្តា សុខា បណីតា, តំ សម្មាបដិបន្នោ ជិនានុសិដ្ឋិយា សង្ខារេ សម្មសន្តោ បញ្ញាយ សច្ឆិករោតិ។ យថា, មហារាជ, អន្តេវាសិកោ អាចរិយានុសិដ្ឋិយា វិជ្ជំ បញ្ញាយ សច្ឆិករោតិ, ឯវមេវ ខោ, មហារាជ, សម្មាបដិបន្នោ ជិនានុសិដ្ឋិយា បញ្ញាយ និព្ពានំ សច្ឆិករោតិ។

“កថំ បន តំ និព្ពានំ ទដ្ឋព្ពន្តិ? អនីតិតោ និរុបទ្ទវតោ អភយតោ ខេមតោ សន្តតោ សុខតោ សាតតោ បណីតតោ សុចិតោ សីតលតោ ទដ្ឋព្ពំ។

“យថា, មហារាជ, បុរិសោ ពហុកដ្ឋបុញ្ជេន ជលិតកដ្ឋិតេន អគ្គិនា ទយ្ហមានោ វាយាមេន តតោ មុញ្ចិត្វា និរគ្គិកោកាសំ បវិសិត្វា តត្ថ បរមសុខំ លភេយ្យ, ឯវមេវ ខោ, មហារាជ, យោ សម្មាបដិបន្នោ, សោ យោនិសោ មនសិការេន ព្យបគតតិវិធគ្គិសន្តាបំ បរមសុខំ និព្ពានំ សច្ឆិករោតិ។ យថា, មហារាជ, អគ្គិ, ឯវំ តិវិធគ្គិ ទដ្ឋព្ពោ; យថា អគ្គិគតោ បុរិសោ, ឯវំ សម្មាបដិបន្នោ ទដ្ឋព្ពោ; យថា និរគ្គិកោកាសោ, ឯវំ និព្ពានំ ទដ្ឋព្ពំ។

“យថា វា បន, មហារាជ, បុរិសោ អហិកុក្កុរមនុស្សកុណបសរីរវឡញ្ជកោដ្ឋាសរាសិគតោ កុណបជដាជដិតន្តរមនុបវិដ្ឋោ វាយាមេន តតោ មុញ្ចិត្វា និក្កុណបោកាសំ បវិសិត្វា តត្ថ បរមសុខំ លភេយ្យ, ឯវមេវ ខោ, មហារាជ, យោ សម្មាបដិបន្នោ, សោ យោនិសោ មនសិការេន ព្យបគតកិលេសកុណបំ បរមសុខំ និព្ពានំ សច្ឆិករោតិ។ យថា, មហារាជ, កុណបំ, ឯវំ បញ្ច កាមគុណា ទដ្ឋព្ពា; យថា កុណបគតោ បុរិសោ, ឯវំ សម្មាបដិបន្នោ ទដ្ឋព្ពោ; យថា និក្កុណបោកាសោ, ឯវំ និព្ពានំ ទដ្ឋព្ពំ។

“យថា វា បន, មហារាជ, បុរិសោ ភីតោ តសិតោ កម្បិតោ វិបរីតវិព្ភន្តចិត្តោ វាយាមេន តតោ មុញ្ចិត្វា ទឡ្ហំ ថិរំ អចលំ អភយដ្ឋានំ បវិសិត្វា តត្ថ បរមសុខំ លភេយ្យ, ឯវមេវ ខោ, មហារាជ, យោ សម្មាបដិបន្នោ, សោ យោនិសោ មនសិការេន ព្យបគតភយសន្តាសំ បរមសុខំ និព្ពានំ សច្ឆិករោតិ។ យថា, មហារាជ, ភយំ, ឯវំ ជាតិជរាព្យាធិមរណំ បដិច្ច អបរាបរំ បវត្តភយំ ទដ្ឋព្ពំ; យថា ភីតោ បុរិសោ, ឯវំ សម្មាបដិបន្នោ ទដ្ឋព្ពោ; យថា អភយដ្ឋានំ, ឯវំ និព្ពានំ ទដ្ឋព្ពំ។

“យថា វា បន, មហារាជ, បុរិសោ កិលិដ្ឋមលិនកលលកទ្ទមទេសេ បតិតោ វាយាមេន តំ កលលកទ្ទមំ អបវាហេត្វា បរិសុទ្ធវិមលទេសមុបគន្ត្វា តត្ថ បរមសុខំ លភេយ្យ, ឯវមេវ ខោ, មហារាជ, យោ សម្មាបដិបន្នោ, សោ យោនិសោ មនសិការេន ព្យបគតកិលេសមលកទ្ទមំ បរមសុខំ និព្ពានំ សច្ឆិករោតិ។ យថា, មហារាជ, កលលំ, ឯវំ លាភសក្ការសិលោកោ ទដ្ឋព្ពោ; យថា កលលគតោ បុរិសោ, ឯវំ សម្មាបដិបន្នោ ទដ្ឋព្ពោ; យថា បរិសុទ្ធវិមលទេសោ, ឯវំ និព្ពានំ ទដ្ឋព្ពំ។

“តញ្ច បន និព្ពានំ សម្មាបដិបន្នោ កិន្តិ សច្ឆិករោតិ? យោ សោ, មហារាជ, សម្មាបដិបន្នោ, សោ សង្ខារានំ បវត្តំ សម្មសតិ។ បវត្តំ សម្មសមានោ តត្ថ ជាតិំ បស្សតិ ជរំ បស្សតិ ព្យាធិំ បស្សតិ មរណំ បស្សតិ, ន តត្ថ កិញ្ចិ សុខំ សាតំ បស្សតិ អាទិតោបិ មជ្ឈតោបិ បរិយោសានតោបិ។ សោ តត្ថ កិញ្ចិ ន គយ្ហូបគំ បស្សតិ។ យថា,

មហារាជ, បុរិសោ ទិវសសន្តត្តេ អយោគុឡេ ជលិតេ តត្តេ កឋិតេ អាទិតោបិ មជ្ឈតោបិ បរិយោសានតោបិ ន កិញ្ចិ គយ្ហូបគំ បទេសំ បស្សតិ, ឯវមេវ ខោ, មហារាជ, យោ សង្ខារានំ បវត្តំ សម្មសតិ, សោ បវត្តំ សម្មសមានោ តត្ថ ជាតឹ បស្សតិ ជរំ បស្សតិ ព្យាធឹ បស្សតិ មរណំ បស្សតិ, ន តត្ថ កិញ្ចិ សុខំ សាតំ បស្សតិ អាទិតោបិ មជ្ឈតោបិ បរិយោសានតោបិ។ សោ តត្ថ [តទំ បទទ្វយំ សី. បី. បោត្ថកេសុ នត្ថិ] ន កិញ្ចិ គយ្ហូបគំ បស្សតិ, តស្ស គយ្ហូបគំ អបស្សន្តស្ស ចិត្តេ អរតិ សណ្ឋាតិ, កាយស្មឹ ឌាហោ ឱក្កមតិ, សោ អតាណោ អសរណោ អសរណីភូតោ ភវេសុ និព្ពិន្ទតិ។

“យថា, មហារាជ, បុរិសោ ជលិតជាលំ មហន្តំ អគ្គិក្ខន្ធំ បវិសេយ្យ, សោ តត្ថ អតាណោ អសរណោ អសរណីភូតោ អគ្គិម្ហិ និព្ពិន្ទេយ្យ, ឯវមេវ ខោ, មហារាជ, តស្ស គយ្ហូបគំ អបស្សន្តស្ស ចិត្តេ អរតិ សណ្ឋាតិ, កាយស្មឹ ឌាហោ ឱក្កមតិ, សោ អតាណោ អសរណោ អសរណីភូតោ ភវេសុ និព្ពិន្ទតិ។

“តស្ស បវត្តេ ភយទស្សាវិស្ស ឯវំ ចិត្តំ ឧប្បជ្ជតិ ‘សន្តត្តំ ខោ បនេតំ បវត្តំ សម្បជ្ជលិតំ ពហុទុក្ខំ ពហូបាយាសំ, យទិ កោចិ លភេថ អប្បវត្តំ ឯតំ សន្តំ ឯតំ បណីតំ, យទិទំ សព្ពសង្ខារសមថោ សព្ពូបធិបដិនិស្សគ្គោ តណ្ហក្ខយោ វិរាគោ និរោធោ និព្ពាន’ន្តិ។ ឥតិ ហេតំ [ហិតំ (សី.), ហិ ឥទំ (បី.)] តស្ស អប្បវត្តេ ចិត្តំ បក្ខន្ទតិ បសីទតិ បហំសយតិ តុសយតិ [បហំសីយតិ កុហីយតិ (សី. បី.)]‘បដិលទ្ធំ ខោ មេ និស្សរណ’ន្តិ។

“យថា, មហារាជ, បុរិសោ វិប្បនដ្ឋោ វិទេសបក្ខន្ទោ និព្ពាហនមគ្គំ ទិស្វា តត្ថ បក្ខន្ទតិ បសីទតិ បហំសយតិ តុសយតិ [បហំសីយតិ កុហីយតិ (សី. បី.)] ‘បដិលទ្ធោ មេ និព្ពាហនមគ្គោ’តិ, ឯវមេវ ខោ, មហារាជ, បវត្តេ ភយទស្សាវិស្ស អប្បវត្តេ ចិត្តំ បក្ខន្ទតិ បសីទតិ បហំសយតិ តុសយតិ [បហំសីយតិ កុហីយតិ (សី. បី.)] ‘បដិលទ្ធំ ខោ មេ និស្សរណ’ន្តិ។

“សោ អប្បវត្តត្ថាយ មគ្គំ អាយូហតិ គវេសតិ ភាវេតិ ពហុលីករោតិ, តស្ស តទត្ថំ សតិ សន្តិដ្ឋតិ, តទត្ថំ វីរិយំ សន្តិដ្ឋតិ, តទត្ថំ បីតិ សន្តិដ្ឋតិ, តស្ស តំ ចិត្តំ អបរាបរំ មនសិករោតោ បវត្តំ សមតិក្កមិត្វា អប្បវត្តំ ឱក្កមតិ, អប្បវត្តមនុប្បត្តោ, មហារាជ, សម្មាបដិបន្នោ ‘និព្ពានំ សច្ឆិករោតី’តិ វុច្ចតី”តិ។ “សាធុ, ភន្តេ នាគសេន, ឯវមេតំ តថា សម្បដិច្ឆាមី”តិ។

និព្ពានសច្ឆិករណបញ្ហោ ឯកាទសមោ។

១២. និព្ពានសន្និហិតបញ្ហោ

១២. “ភន្តេ នាគសេន, អត្ថិ សោ បទេសោ បុរត្ថិមាយ វា ទិសាយ ទក្ខិណាយ វា ទិសាយ បច្ឆិមាយ វា ទិសាយ ឧត្តរាយ វា ទិសាយ ឧទ្ធំ វា អធោ វា តិរិយំ វា, យត្ថ និព្ពានំ សន្និហិត”ន្តិ? “នត្ថិ, មហារាជ, សោ បទេសោ បុរត្ថិមាយ វា ទិសាយ ទក្ខិណាយ វា ទិសាយ បច្ឆិមាយ វា ទិសាយ ឧត្តរាយ វា ទិសាយ ឧទ្ធំ វា អធោ វា តិរិយំ វា, យត្ថ និព្ពានំ សន្និហិត”ន្តិ។

“យទិ, ភន្តេ នាគសេន, នត្ថិ និព្ពានស្ស សន្និហិតោកាសោ, តេន ហិ នត្ថិ និព្ពានំ? យេសញ្ច តំ និព្ពានំ សច្ឆិកតំ, តេសម្បិ សច្ឆិកិរិយា មិច្ឆា, ការណំ តត្ថ វក្ខាមិ, យថា, ភន្តេ នាគសេន, មហិយា ធញ្ញុដ្ឋានំ ខេត្តំ អត្ថិ, គន្ធុដ្ឋានំ បុប្ផំ អត្ថិ, បុប្ផុដ្ឋានំ គុម្ពោ អត្ថិ, ផលុដ្ឋានំ រុក្ខោ អត្ថិ, រតនុដ្ឋានំ អាករោ អត្ថិ, តត្ថ យោ កោចិ យំ យំ ឥច្ឆតិ, សោ តត្ថ គន្ត្វា តំ តំ ហរតិ, ឯវមេវ ខោ, ភន្តេ នាគសេន, យទិ និព្ពានំ អត្ថិ, តស្ស និព្ពានស្ស ឧដ្ឋានោកាសោបិ ឥច្ឆិតព្ពោ, យស្មា ច ខោ, ភន្តេ នាគសេន, និព្ពានស្ស ឧដ្ឋានោកាសោ នត្ថិ, តស្មា នត្ថិ និព្ពានន្តិ ព្រូមិ, យេសញ្ច និព្ពានំ សច្ឆិកតំ, តេសម្បិ សច្ឆិកិរិយា មិច្ឆា”តិ។

“នត្ថិ , មហារាជ, និព្ពានស្ស សន្និហិតោកាសោ, អត្ថិ ចេតំ និព្ពានំ, សម្មាបដិបន្នោ យោនិសោ មនសិការេន និព្ពានំ សច្ឆិករោតិ។ យថា បន, មហារាជ, អត្ថិ អគ្គិ នាម, នត្ថិ តស្ស សន្និហិតោកាសោ, ទ្វេ កដ្ឋានិ សង្ឃដ្ដេន្តោ អគ្គឹ អធិគច្ឆតិ។ ឯវមេវ ខោ, មហារាជ, អត្ថិ និព្ពានំ, នត្ថិ តស្ស សន្និហិតោកាសោ, សម្មាបដិបន្នោ យោនិសោ មនសិការេន និព្ពានំ សច្ឆិករោតិ។

“យថា វា បន, មហារាជ, អត្ថិ សត្ត រតនានិ នាម។ សេយ្យថិទំ, ចក្ករតនំ ហត្ថិរតនំ អស្សរតនំ មណិរតនំ ឥត្ថិរតនំ គហបតិរតនំ បរិណាយករតនំ។ ន ច តេសំ រតនានំ សន្និហិតោកាសោ អត្ថិ, ខត្តិយស្ស បន សម្មា

បដិបន្នស្ស បដិបត្តិពលេន តានិ រតនានិ ឧបគច្ឆន្តិ។ ឯវមេវ ខោ, មហារាជ, អត្ថិ និព្ពានំ, នត្ថិ តស្ស សន្និហិតោកាសោ, សម្មាបដិបន្នោ យោនិសោ មនសិការេន និព្ពានំ សច្ឆិករោតី’’តិ។

‘‘ភន្តេ នាគសេន, និព្ពានស្ស សន្និហិតោកាសោ មា ហោតុ, អត្ថិ បន តំ ឋានំ, យត្ថ ឋិតោ សម្មាបដិបន្នោ និព្ពានំ សច្ឆិករោតី’’តិ? ‘‘អាម, មហារាជ , អត្ថិ តំ ឋានំ, យត្ថ ឋិតោ សម្មាបដិបន្នោ និព្ពានំ សច្ឆិករោតី’’តិ។

‘‘កតមំ បន, ភន្តេ, តំ ឋានំ, យត្ថ ឋិតោ សម្មាបដិបន្នោ និព្ពានំ សច្ឆិករោតី’’តិ? ‘‘សីលំ, មហារាជ, ឋានំ, សីលេ បតិដ្ឋិតោ យោនិសោ មនសិករោន្តោ សក្កយវនេបិ ចីនវិលាតេបិ អលសន្ទេបិ និគុម្ពេបិ [និកុម្ពេបិ (សី. ស្យា. បី.)] កាសិកោសលេបិ កស្មីរេបិ គន្ធារេបិ នគមុទ្ធនិបិ ព្រហ្មលោកេបិ យត្ថ កត្ថចិបិ ឋិតោ សម្មាបដិបន្នោ និព្ពានំ សច្ឆិករោតិ។ យថា, មហារាជ, យោ កោចិ ចក្ខុមា បុរិសោ សកយវនេបិ ចីនវិលាតេបិ អលសន្ទេបិ និគុម្ពេបិ កាសិកោសលេបិ កស្មីរេបិ គន្ធារេបិ នគមុទ្ធនិបិ ព្រហ្មលោកេបិ យត្ថ កត្ថចិបិ ឋិតោ អាកាសំ បស្សតិ, ឯវមេវ ខោ, មហារាជ, សីលេ បតិដ្ឋិតោ យោនិសោ មនសិករោន្តោ សកយវនេបិ…បេ.… យត្ថ កត្ថចិបិ ឋិតោ សម្មាបដិបន្នោ និព្ពានំ សច្ឆិករោតិ។

‘‘យថា វា បន, មហារាជ, សកយវនេបិ…បេ.… យត្ថ កត្ថចិបិ ឋិតស្ស បុព្ពទិសា អត្ថិ, ឯវមេវ ខោ, មហារាជ, សីលេ បតិដ្ឋិតស្ស យោនិសោ មនសិករោន្តស្ស សក្កយវនេបិ…បេ.… យត្ថ កត្ថចិបិ ឋិតស្ស សម្មាបដិបន្នស្ស អត្ថិ និព្ពានសច្ឆិកិរិយា’’តិ។ ‘‘សាធុ, ភន្តេ នាគសេន, ទេសិតំ តយា និព្ពានំ, ទេសិតា និព្ពានសច្ឆិកិរិយា, បរិក្ខតា សីលគុណា, ទស្សិតា សម្មាបដិបត្តិ, ឧស្សាបិតោ ធម្មទ្ធជោ, សណ្ឋបិតា ធម្មនេត្តិ, អវញ្ឈោ សុប្បយុត្តានំ សម្មាបយោគោ, ឯវមេតំ គណិវរបវរ តថា សម្បដិច្ឆាមី’’តិ។

និព្ពានសន្និហិតបញ្ហោ ទ្វាទសមោ។

វេស្សន្តរវគ្គោ តតិយោ។

ឥមស្មិំ វគ្គេ ទ្វាទស បញ្ហា។

៤. អនុមានវគ្គោ

១. អនុមានបញ្ហោ

១. អថ ខោ មិលិន្ទោ រាជា យេនាយស្មា នាគសេនោ តេនុបសង្កមិ, ឧបសង្កមិត្វា អាយស្មន្តំ នាគសេនំ អភិវាទេត្វា ឯកមន្តំ និសីទិ, ឯកមន្តំ និសិន្នោ ខោ មិលិន្ទោ រាជា ញាតុកាមោ សោតុកាមោ ធារេតុកាមោ ញាណាលោកំ ទដ្ឋុកាមោ អញ្ញាណំ ភិន្ទិតុកាមោ ញាណាលោកំ ឧប្បាទេតុកាមោ អវិជ្ជន្ធការំ នាសេតុកាមោ អធិមត្តំ ធិតិញ្ច ឧស្សាហញ្ច សតិញ្ច សម្បជញ្ញញ្ច ឧបដ្ឋបេត្វា អាយស្មន្តំ នាគសេនំ ឯតទវោច ‘‘ភន្តេ នាគសេន, កិំ បន ពុទ្ធោ តយា ទិដ្ឋោ’’តិ។ ‘‘ន ហិ, មហារាជា’’តិ។ ‘‘កិំ បន តេ អាចរិយេហិ ពុទ្ធោ ទិដ្ឋោ’’តិ? ‘‘ន ហិ, មហារាជា’’តិ។ ‘‘ភន្តេ នាគសេន, ន កិរ តយា ពុទ្ធោ ទិដ្ឋោ, នាបិ កិរ តេ អាចរិយេហិ ពុទ្ធោ ទិដ្ឋោ, តេន ហិ, ភន្តេ នាគសេន, នត្ថិ ពុទ្ធោ, ន ហេត្ថ ពុទ្ធោ បញ្ញាយតី’’តិ។

‘‘អត្ថិ បន តេ, មហារាជ, បុព្ពកា ខត្តិយា, យេ តេ តវ ខត្តិយវំសស្ស បុព្ពង្គមា’’តិ? ‘‘អាម, ភន្តេ។ កោ សំសយោ, អត្ថិ បុព្ពកា ខត្តិយា, យេ មម ខត្តិយវំសស្ស បុព្ពង្គមា’’តិ។ ‘‘ទិដ្ឋបុព្ពា តយា, មហារាជ, បុព្ពកា ខត្តិយា’’តិ? ‘‘ន ហិ ភន្តេ’’តិ។ ‘‘យេ បន តំ, មហារាជ, អនុសាសន្តិ បុរោហិតា សេនាបតិនោ អក្ខទស្សា មហាមត្តា, តេហិ បុព្ពកា ខត្តិយា ទិដ្ឋបុព្ពា’’តិ? ‘‘ន ហិ ភន្តេ’’តិ។ ‘‘យទិ បន តេ, មហារាជ, បុព្ពកា ខត្តិយា ន ទិដ្ឋា, នាបិ កិរ តេ អនុសាសកេហិ បុព្ពកា ខត្តិយា ទិដ្ឋា, តេន ហិ នត្ថិ បុព្ពកា ខត្តិយា, ន ហេត្ថ បុព្ពកា ខត្តិយា បញ្ញាយន្តី’’តិ។

‘‘ទិស្សន្តិ, ភន្តេ នាគសេន, បុព្ពកានំ ខត្តិយានំ អនុភូតានិ បរិភោគភណ្ឌានិ។ សេយ្យថិទំ, សេតច្ឆត្តំ ឧណ្ហីសំ បាទុកា វាលពីជនី ខគ្គរតនំ មហារហានិ ច សយនានិ។ យេហិ មយំ ជានេយ្យាម សទ្ទហេយ្យាម ‘អត្ថិ បុព្ពកា ខត្តិយា’តិ។ ‘‘ឯវមេវ ខោ, មហារាជ, មយម្បេតំ ភគវន្តំ ជានេយ្យាម សទ្ទហេយ្យាម។ អត្ថិ តំ ការណំ, យេន មយំ ការណេន ជានេយ្យាម សទ្ទហេយ្យាម ‘អត្ថិ សោ ភគវា’តិ។ កតមំ តំ ការណំ? អត្ថិ ខោ, មហារាជ, តេន ភគវតា ជានតា បស្សតា អរហតា សម្មាសម្ពុទ្ធេន អនុភូតានិ បរិភោគភណ្ឌានិ។ សេយ្យថិទំ, ចត្តារោ

សតិបដ្ឋានា ចត្តារោ សម្មប្បធានា ចត្តារោ ឥទ្ធិបាទា បញ្ចិន្ទ្រិយានិ បញ្ច ពលានិ សត្ត ពោជ្ឈង្គា អរិយោ អដ្ឋង្គិកោ មគ្គោ, យេហិ សទេវកោ លោកោ ជានាតិ សទ្ទហតិ ‘អត្ថិ សោ ភគវា’តិ។ ឥមិនា, មហារាជ, ការណេន ឥមិនា ហេតុនា ឥមិនា នយេន ឥមិនា អនុមានេន ញាតព្ពោ ‘អត្ថិ សោ ភគវា’តិ។

“‘ពហូ ជនេ តារយិត្វា, និព្ពុតោ ឧបធិក្ខយេ;
អនុមានេន ញាតព្ពំ, អត្ថិ សោ ទ្វិបទុត្តមោ’”តិ។

“ភន្តេ នាគសេន, ឱបម្មំ ករោហី”តិ។ “យថា, មហារាជ, នគរវឌ្ឍកី នគរំ មាបេតុកាមោ បឋមំ តាវ សមំ អនុន្នតមនោនតំ អសក្ខរបាសាណំ និរុបទ្ទវមនវជ្ជំ រមណីយំ ភូមិភាគំ អនុវិលោកេត្វា យំ តត្ថ វិសមំ, តំ សមំ ការាបេត្វា ខាណុកណ្ដកំ វិសោធាបេត្វា តត្ថ នគរំ មាបេយ្យ សោភនំ វិភត្តំ ភាគសោ មិតំ ឧក្កិណ្ណបរិខាបាការំ ទឡ្ហគោបុរដ្ដាលកោដ្ឋកំ បុថុចច្ចរចតុក្កសន្ធិសិង្ឃាដកំ សុចិសមតលរាជមគ្គំ សុវិភត្តអន្តរាបណំ អារាមុយ្យានតឡាកបោក្ខរណិឧទបានសម្បន្នំ ពហុវិធទេវដ្ឋានប្បដិមណ្ឌិតំ សព្ពទោសវិរហិតំ, សោ តស្មិំ នគរេ សព្ពថា វេបុល្លត្តំ បត្តេ អញ្ញំ ទេសំ ឧបគច្ឆេយ្យ, អថ តំ នគរំ អបរេន សមយេន ឥទ្ធំ ភវេយ្យ ផីតំ សុភិក្ខំ ខេមំ សមិទ្ធំ សិវំ អនីតិកំ និរុបទ្ទវំ នានាជនសមាកុលំ, បុថូ ខត្តិយា ព្រាហ្មណា វេស្សា សុទ្ទា ហត្ថារោហា អស្សារោហា រថិកា បត្តិកា ធនុគ្គហា ថរុគ្គហា ចេលកា ចលកា បិណ្ឌទាយកា ឧគ្គា រាជបុត្តា បក្ខន្ទិនោ មហានាគា សូរា វម្មិនោ យោធិនោ ទាសិកបុត្តា ភដិបុត្តា [ទាសបុត្តា ភដ្ដិបុត្តា (សី. បី.)] មល្លកា គណកា អាឡារិកា សូទា កប្បកា នហាបកា ចុន្ទា មាលាការា សុវណ្ណការា សជ្ឈការា សីសការា តិបុការា លោហការា វដ្ដការា អយោការា មណិការា បេសការា កុម្ភការា វេណុការា លោណការា ចម្មការា រថការា ទន្តការា រជ្ជុការា កោច្ឆការា សុត្តការា វិលីវការា ធនុការា ជិយការា ឧសុការា ចិត្តការា រង្គការា រជកា តន្តវាយា តុន្នវាយា ហេរញ្ញិកា ទុស្សិកា គន្ធិកា តិណហារកា កដ្ឋហារកា ភតកា បណ្ណិកា ផលិកា [ផល្លិកា (សី. បី.)] មូលិកា ឱទនិកា បូវិកា មច្ឆិកា មំសិកា មជ្ជិកា នដកា នច្ចកា លង្ឃកា ឥន្ទជាលិកា វេតាលិកា មល្លា ឆវឌាហកា បុប្ផឆឌ្ឌកា វេនា នេសាទា គណិកា លាសិកា កុម្ភទាសិយោ សក្កយវនចីនវិលាតា ឧជ្ជេនកា ភារុកច្ឆកា កាសិកោសលា បរន្តកា មាគធកា សាកេតកា សោរេយ្យកា [សោរដ្ឋកា (សី. បី.)] បាវេយ្យកា កោដុម្ពរមាថុរកា អលសន្ទកស្មីរគន្ធារា តំ នគរំ វាសាយ ឧបគតា នានាវិសយិនោ ជនា នវំ សុវិភត្តំ អទោសមនវជ្ជំ រមណីយំ តំ នគរំ បស្សិត្វា អនុមានេន ជានន្តិ ‘ឆេកោ វត ភោ សោ នគរវឌ្ឍកី, យោ ឥមស្ស នគរស្ស មាបេតា’តិ។ ឯវមេវ ខោ, មហារាជ, សោ ភគវា អសមោ អសមសមោ អប្បដិសមោ អសទិសោ អតុលោ អសង្ខេយ្យោ អប្បមេយ្យោ អបរិមេយ្យោ អមិតគុណោ គុណបារមិប្បត្តោ អនន្តធិតិ អនន្តតេជោ អនន្តវីរិយោ អនន្តពលោ ពុទ្ធពលបារមឹ គតោ សសេនមារំ បរាជេត្វា ទិដ្ឋិជាលំ បទាលេត្វា អវិជ្ជំ ខេបេត្វា វិជ្ជំ ឧប្បាទេត្វា ធម្មុក្កំ ធារយិត្វា សព្ពញ្ញុតំ បាបុណិត្វា វិជិតសង្គាមោ ធម្មនគរំ មាបេសិ។

“ភគវតោ ខោ, មហារាជ, ធម្មនគរំ សីលបាការំ ហិរិបរិខំ ញាណទ្វារកោដ្ឋកំ វីរិយអដ្ដាលកំ សទ្ធាឯសិកំ សតិទោវារិកំ បញ្ញាបាសាទំ សុត្តន្តចច្ចរំ អភិធម្មសិង្ឃាដកំ វិនយវិនិច្ឆយំ សតិបដ្ឋានវីថិកំ, តស្ស ខោ បន, មហារាជ, សតិបដ្ឋានវីថិយំ ឯវរូបា អាបណា បសារិតា ហោន្តិ។ សេយ្យថិទំ, បុប្ផាបណំ គន្ធាបណំ ផលាបណំ អគទាបណំ ឱសធាបណំ អមតាបណំ រតនាបណំ សព្ពាបណ”ន្តិ។

“ភន្តេ នាគសេន, កតមំ ពុទ្ធស្ស ភគវតោ បុប្ផាបណ”ន្តិ? “អត្ថិ ខោ បន, មហារាជ, តេន ភគវតា ជានតា បស្សតា អរហតា សម្មាសម្ពុទ្ធេន អារម្មណវិភត្តិយោ អក្ខាតា។ សេយ្យថិទំ, អនិច្ចសញ្ញា ទុក្ខសញ្ញា អនត្តសញ្ញា អសុភសញ្ញា អាទីនវសញ្ញា បហានសញ្ញា វិរាគសញ្ញា និរោធសញ្ញា សព្ពលោកេ អនភិរតិសញ្ញា សព្ពសង្ខារេសុ អនិច្ចសញ្ញា អានាបានស្សតិ ឧទ្ធុមាតកសញ្ញា វិនីលកសញ្ញា វិបុព្ពកសញ្ញា វិច្ឆិទ្ទកសញ្ញា វិក្ខាយិតកសញ្ញា វិក្ខិត្តកសញ្ញា ហតវិក្ខិត្តកសញ្ញា លោហិតកសញ្ញា បុឡវកសញ្ញា អដ្ឋិកសញ្ញា មេត្តាសញ្ញា ករុណាសញ្ញា មុទិតាសញ្ញា ឧបេក្ខាសញ្ញា មរណានុស្សតិ កាយគតាសតិ, ឥមេ ខោ, មហារាជ, ពុទ្ធេន ភគវតា អារម្មណវិភត្តិយោ អក្ខាតា។ តត្ថ យោ កោចិ ជរាមរណា មុច្ចិតុកាមោ, សោ តេសុ អញ្ញតរំ អារម្មណំ គណ្ហាតិ, តេន អារម្មណេន រាគា វិមុច្ចតិ, ទោសា វិមុច្ចតិ, មោហា វិមុច្ចតិ, មានតោ វិមុច្ចតិ, ទិដ្ឋិតោ វិមុច្ចតិ, សំសារំ តរតិ, តណ្ហាសោតំ និវារេតិ, តិវិធំ មលំ វិសោធេតិ, សព្ពកិលេសេ ឧបហន្ត្វា អមលំ វិរជំ សុទ្ធំ បណ្ឌរំ អជាតឹ អជរំ អមរំ សុខំ សីតិភូតំ អភយំ នគរុត្តមំ និព្ពាននគរំ បវិសិត្វា អរហត្តេ ចិត្តំ វិមោចេតិ, ឥទំ វុច្ចតិ មហារាជ ‘ភគវតោ បុប្ផាបណ’ន្តិ។

“‘កម្មមូលំ គហេត្វាន, អាបណំ ឧបគច្ឆថ;
អារម្មណំ កិណិត្វាន, តតោ មុច្ចថ មុត្តិយា’”តិ។

“ភន្តេ នាគសេន, កតមំ ពុទ្ធស្ស ភគវតោ គន្ធាបណ”ន្តិ? “អត្ថិ ខោ បន, មហារាជ, តេន ភគវតា សីលវិភត្តិយោ អក្ខាតា, យេន សីលគន្ធេន អនុលិត្តា ភគវតោ បុត្តា សទេវកំ លោកំ សីលគន្ធេន ធូបេន្តិ សម្បធូបេន្តិ, ទិសម្បិ អនុទិសម្បិ អនុវាតម្បិ បដិវាតម្បិ វាយន្តិ អតិវាយន្តិ, ផរិត្វា តិដ្ឋន្តិ។ កតមា តា សីលវិភត្តិយោ? សរណសីលំ បញ្ចង្គសីលំ អដ្ឋង្គសីលំ ទសង្គសីលំ បញ្ចុទ្ទេសបរិយាបន្នំ បាតិមោក្ខសំវរសីលំ។ ឥទំ វុច្ចតិ, មហារាជ, ‘ភគវតោ គន្ធាបណ’ន្តិ។ ភាសិតម្បេតំ, មហារាជ, ភគវតា ទេវាតិទេវេន –

“‘ន បុប្ផគន្ធោ បដិវាតមេតិ, ន ចន្ទនំ តគ្គរមល្លិកា វា;
សតញ្ច គន្ធោ បដិវាតមេតិ, សព្ពា ទិសា សប្បុរិសោ បវាយតិ [បវាតិ (សី. បី.) ធ. ប. ៥៤ បស្សិតព្ពំ]។

“‘ចន្ទនំ តគរំ វាបិ, ឧប្បលំ អថ វស្សិកី;
ឯតេសំ គន្ធជាតានំ, សីលគន្ធោ អនុត្តរោ។

“‘អប្បមត្តោ អយំ គន្ធោ, យ្វាយំ តគរចន្ទនំ;
យោ ច សីលវតំ គន្ធោ, វាតិ ទេវេសុ ឧត្តមោ’”តិ។

“ភន្តេ នាគសេន, កតមំ ពុទ្ធស្ស ភគវតោ ផលាបណ”ន្តិ? “ផលានិ ខោ, មហារាជ, ភគវតា អក្ខាតានិ។ សេយ្យថីទំ, សោតាបត្តិផលំ សកទាគាមិផលំ អនាគាមិផលំ អរហត្តផលំ សុញ្ញតផលសមាបត្តិ អនិមិត្តផលសមាបត្តិ អប្បណិហិតផលសមាបត្តិ ។ តត្ថ យោ កោចិ យំ ផលំ ឥច្ឆតិ, សោ កម្មមូលំ ទត្វា បត្ថិតំ ផលំ កិណាតិ។ យទិ សោតាបត្តិផលំ, យទិ សកទាគាមិផលំ, យទិ អនាគាមិផលំ, យទិ អរហត្តផលំ, យទិ សុញ្ញតផលសមាបត្តិំ, យទិ អនិមិត្តផលសមាបត្តិំ, យទិ អប្បណិហិតផលសមាបត្តិំ។ យថា, មហារាជ, កស្សចិ បុរិសស្ស ធុវផលោ អម្ពោ ភវេយ្យ, សោ ន តាវ តតោ ផលានិ បាតេតិ, យាវ កយិកា ន អាគច្ឆន្តិ, អនុប្បត្តេ បន កយិកេ មូលំ គហេត្វា ឯវំ អាចិក្ខតិ ‘អម្ភោ បុរិស ឯសោ ខោ ធុវផលោ អម្ពោ, តតោ យំ ឥច្ឆសិ, ឯត្តកំ ផលំ គណ្ហាហិ សលាដុកំ វា ទោវិលំ វា កេសិកំ វា អាមំ វា បក្កំ វា’តិ, សោ តេន អត្តនា ទិន្នមូលេន យទិ សលាដុកំ ឥច្ឆតិ, សលាដុកំ គណ្ហាតិ, យទិ ទោវិលំ ឥច្ឆតិ, ទោវិលំ គណ្ហាតិ, យទិ កេសិកំ ឥច្ឆតិ, កេសិកំ គណ្ហាតិ, យទិ អាមកំ ឥច្ឆតិ, អាមកំ គណ្ហាតិ, យទិ បក្កំ ឥច្ឆតិ, បក្កំ គណ្ហាតិ។ ឯវមេវ ខោ, មហារាជ, យោ យំ ផលំ ឥច្ឆតិ, សោ កម្មមូលំ ទត្វា បត្ថិតំ ផលំ គណ្ហាតិ, យទិ សោតាបត្តិផលំ…បេ…. យទិ អប្បណិហិតផលសមាបត្តិំ, ឥទំ វុច្ចតិ, មហារាជ, ‘ភគវតោ ផលាបណ’ន្តិ។

“‘កម្មមូលំ ជនា ទត្វា, គណ្ហន្តិ អមតម្ពលំ;
តេន តេ សុខិតា ហោន្តិ, យេ កីតា អមតប្ផល’”ន្តិ។

“ភន្តេ នាគសេន, កតមំ ពុទ្ធស្ស ភគវតោ អគទាបណ”ន្តិ? “អគទានិ ខោ, មហារាជ, ភគវតា អក្ខាតានិ, យេហិ អគទេហិ សោ ភគវា សទេវកំ លោកំ កិលេសវិសតោ បរិមោចេតិ។ កតមានិ បន តានិ អគទានិ? យានិមានិ, មហារាជ, ភគវតា ចត្តារិ អរិយសច្ចានិ អក្ខាតានិ។ សេយ្យថីទំ, ទុក្ខំ អរិយសច្ចំ ទុក្ខសមុទយំ អរិយសច្ចំ ទុក្ខនិរោធំ អរិយសច្ចំ ទុក្ខនិរោធគាមិនី បដិបទា អរិយសច្ចំ, តត្ថ យេ កេចិ អញ្ញាបេក្ខា ចតុសច្ចំ ធម្មំ សុណន្តិ, តេ ជាតិយា បរិមុច្ចន្តិ , ជរាយ បរិមុច្ចន្តិ, មរណា បរិមុច្ចន្តិ, សោកបរិទេវទុក្ខទោមនស្សុបាយាសេហិ បរិមុច្ចន្តិ, ឥទំ វុច្ចតិ មហារាជ ‘ភគវតោ អគទាបណ’ន្តិ។

“‘យេ កេចិ អគទា លោកេ [លោកេ អគទា (បី.)], វិសានំ បដិពាហកា;
ធម្មាគទសមំ នត្ថិ, ឯតំ បិវថ ភិក្ខវោ’”តិ។

“ភន្តេ នាគសេន, កតមំ ពុទ្ធស្ស ភគវតោ ឱសធាបណ”ន្តិ? “ឱសធានិ ខោ, មហារាជ, ភគវតា អក្ខាតានិ, យេហិ ឱសធេហិ សោ ភគវា ទេវមនុស្សេ តិកិច្ឆតិ។ សេយ្យថីទំ, ចត្តារោ សតិបដ្ឋានា ចត្តារោ សម្មប្បធានា ចត្តារោ ឥទ្ធិបាទា បញ្ចិន្ទ្រិយានិ បញ្ច ពលានិ សត្ត ពោជ្ឈង្គា អរិយោ អដ្ឋង្គិកោ មគ្គោ, ឯតេហិ ឱសធេហិ ភគវា មិច្ឆាទិដ្ឋិំ វិរេចេតិ, មិច្ឆាសង្កប្បំ វិរេចេតិ, មិច្ឆាវាចំ វិរេចេតិ, មិច្ឆាកម្មន្តំ វិរេចេតិ, មិច្ឆាអាជីវំ វិរេចេតិ, មិច្ឆាវាយាមំ វិរេចេតិ, មិច្ឆាសតិំ វិរេចេតិ, មិច្ឆាសមាធិំ វិរេចេតិ, លោភវមនំ ការេតិ, ទោសវមនំ ការេតិ, មោហវមនំ ការេតិ, មានវមនំ ការេតិ, ទិដ្ឋិវមនំ ការេតិ, វិចិកិច្ឆាវមនំ ការេតិ, ឧទ្ធច្ចវមនំ ការេតិ, ថិនមិទ្ធវមនំ ការេតិ, អហិរិកានោត្តប្បវមនំ ការេតិ, សព្ពកិលេសវមនំ ការេតិ, ឥទំ វុច្ចតិ, មហារាជ, ‘ភគវតោ ឱសធាបណ’ន្តិ។

"'យេ កេចិ ឱសធា លោកេ, វិជ្ជន្តិ វិវិធា ពហូ;
ធម្មោសធសមំ នត្ថិ, ឯតំ បិវថ ភិក្ខវោ។

"'ធម្មោសធំ បិវិត្វាន, អជរាមរណា សិយុំ;
ភាវយិត្វា ច បស្សិត្វា, និព្ពុតា ឧបធិក្ខយេ'"តិ។

"ភន្តេ នាគសេន, កតមំ ពុទ្ធស្ស ភគវតោ អមតាបណ"ន្តិ? "អមតំ ខោ, មហារាជ, ភគវតា អក្ខាតំ, យេន អមតេន សោ ភគវា សទេវកំ លោកំ អភិសិញ្ចិ , យេន អមតេន អភិសិត្តា ទេវមនុស្សា ជាតិជរាព្យាធិមរណសោកបរិទេវទុក្ខទោមនស្សុបាយាសេហិ បរិមុច្ចឹសុ។ កតមំ តំ អមតំ? យទិទំ កាយគតាសតិ។ ភាសិតម្បេតំ, មហារាជ, ភគវតា ទេវាតិទេវេន 'អមតំ តេ, ភិក្ខវេ, បរិភុញ្ជន្តិ, យេ កាយគតាសតឹ បរិភុញ្ជន្តី'តិ។ ឥទំ វុច្ចតិ, មហារាជ, 'ភគវតោ អមតាបណ'ន្តិ។

"'ព្យាធិតំ ជនតំ ទិស្វា, អមតាបណំ បសារយិ;
កម្មេន តំ កិណិត្វាន, អមតំ អាទេថ ភិក្ខវោ'"តិ។

"ភន្តេ នាគសេន, កតមំ ពុទ្ធស្ស ភគវតោ រតនាបណ"ន្តិ? "រតនានិ ខោ, មហារាជ, ភគវតា អក្ខាតានិ, យេហិ រតនេហិ វិភូសិតា ភគវតោ បុត្តា សទេវកំ លោកំ វិរោចន្តិ ឱភាសេន្តិ បភាសេន្តិ ជលន្តិ បជ្ជលន្តិ ឧទ្ធំ អធោ តិរិយំ អាលោកំ ទស្សេន្តិ។ កតមានិ តានិ រតនានិ? សីលរតនំ សមាធិរតនំ បញ្ញារតនំ វិមុត្តិរតនំ វិមុត្តិញាណទស្សនរតនំ បដិសម្ភិទារតនំ ពោជ្ឈង្គរតនំ។

"កតមំ, មហារាជ, ភគវតោ សីលរតនំ? បាតិមោក្ខសំវរសីលំ ឥន្ទ្រិយសំវរសីលំ អាជីវបារិសុទ្ធិសីលំ បច្ចយសន្និស្សិតសីលំ ចូឡសីលំ មជ្ឈិមសីលំ មហាសីលំ មគ្គសីលំ ផលសីលំ។ សីលរតនេន ខោ, មហារាជ, វិភូសិតស្ស បុគ្គលស្ស សទេវកោ លោកោ សមារកោ សព្រហ្មកោ សស្សមណព្រាហ្មណី បជា បិហយតិ បត្ថេតិ, សីលរតនបិឡន្ធោ ខោ, មហារាជ, ភិក្ខុ ទិសម្បិ អនុទិសម្បិ ឧទ្ធម្បិ អធោបិ តិរិយម្បិ វិរោចតិ អតិវិរោចតិ [អតិរោចតិ (សី. បី.)], ហេដ្ឋតោ អវីចិំ ឧបរិតោ ភវគ្គំ ឧបាទាយ ឯត្ថន្តរេ សព្ពរតនានិ អតិក្កមិត្វា [អតិសយិត្វា (សី. បី.)] អភិភវិត្វា អជ្ឈោត្ថរិត្វា តិដ្ឋតិ, ឯវរូបានិ ខោ, មហារាជ, សីលរតនានិ ភគវតោ រតនាបណេ បសារិតានិ, ឥទំ វុច្ចតិ មហារាជ 'ភគវតោ សីលរតន'ន្តិ។

"'ឯវរូបានិ សីលានិ, សន្តិ ពុទ្ធស្ស អាបណេ;
កម្មេន តំ កិណិត្វាន, រតនំ វោ បិឡន្ធថា'តិ។

"កតមំ, មហារាជ, ភគវតោ សមាធិរតនំ? សវិតក្កសវិចារោ សមាធិ, អវិតក្កវិចារមត្តោ សមាធិ, អវិតក្កអវិចារោ សមាធិ, សុញ្ញតោ សមាធិ, អនិមិត្តោ សមាធិ, អប្បណិហិតោ សមាធិ។ សមាធិរតនំ ខោ, មហារាជ, បិឡន្ធស្ស ភិក្ខុនោ យេ តេ កាមវិតក្កព្យាបាទវិតក្កវិហឹសាវិតក្កមានុទ្ធច្ចទិដ្ឋិវិចិកិច្ឆាកិលេសវត្ថូនិ វិវិធានិ ច កុវិតក្កានិ, តេ សព្ពេ សមាធឹ អាសជ្ជ វិកិរន្តិ វិធមន្តិ វិទ្ធំសន្តិ ន សណ្ឋន្តិ [ន សណ្ឋហន្តិ (សី.)] ន ឧបលិម្បន្តិ [ន ឧបលិប្បន្តិ (សី. បី.)]។ យថា, មហារាជ, វារិ បោក្ខរបត្តេ វិកិរតិ វិធមតិ វិទ្ធំសតិ ន សណ្ឋាតិ ន ឧបលិម្បតិ។ តំ កិស្ស ហេតុ? បរិសុទ្ធត្តា បទុមស្ស។ ឯវមេវ ខោ, មហារាជ, សមាធិរតនំ បិឡន្ធស្ស ភិក្ខុនោ យេ តេ កាមវិតក្កព្យាបាទវិតក្កវិហឹសាវិតក្កមានុទ្ធច្ច ទិដ្ឋិវិចិកិច្ឆាកិលេសវត្ថូនិ វិវិធានិ ច កុវិតក្កានិ, តេ សព្ពេ សមាធឹ អាសជ្ជ វិកិរន្តិ វិធមន្តិ វិទ្ធំសន្តិ ន សណ្ឋន្តិ ន ឧបលិម្បន្តិ។ តំ កិស្ស ហេតុ? បរិសុទ្ធត្តា សមាធិស្ស។ ឥទំ វុច្ចតិ, មហារាជ, 'ភគវតោ សមាធិរតន'ន្តិ, ឯវរូបានិ ខោ, មហារាជ, សមាធិរតនានិ ភគវតោ រតនាបណេ បសារិតានិ។

"'សមាធិរតនមាលស្ស , កុវិតក្កា ន ជាយរេ;
ន ច វិក្ខិបតេ ចិត្តំ, ឯតំ តុម្ហេ បិឡន្ធថា'តិ។

"កតមំ, មហារាជ, ភគវតោ បញ្ញារតនំ? យាយ, មហារាជ, បញ្ញាយ អរិយសាវកោ 'ឥទំ កុសល'ន្តិ យថាភូតំ បជានាតិ, 'ឥទំ អកុសល'ន្តិ យថាភូតំ បជានាតិ, 'ឥទំ សាវជ្ជំ, ឥទំ អនវជ្ជំ, ឥទំ សេវិតព្ពំ, ឥទំ ន សេវិតព្ពំ, ឥទំ ហីនំ, ឥទំ បណីតំ, ឥទំ កណ្ហំ, ឥទំ សុក្កំ, ឥទំ កណ្ហសុក្កសប្បដិភាគ'ន្តិ យថាភូតំ បជានាតិ, 'ឥទំ ទុក្ខ'ន្តិ យថាភូតំ បជានាតិ, 'អយំ ទុក្ខសមុទយោ'តិ យថាភូតំ បជានាតិ, 'អយំ ទុក្ខនិរោធោ'តិ យថាភូតំ បជានាតិ, 'អយំ ទុក្ខនិរោធគាមិនី បដិបទា'តិ យថាភូតំ បជានាតិ។ ឥទំ វុច្ចតិ មហារាជ 'ភគវតោ បញ្ញារតន'ន្តិ។

‘‘បញ្ញារតនមាលស្ស, ន ចិរំ វត្តតេ ភវោ;
ខិប្បំ ផស្សេតិ [ផុស្សេតិ (ស្យា.), បស្សតិ (ក.)] អមតំ, ន ច សោ រោចតេ ភវេ’តិ។

‘‘កតមំ , មហារាជ, ភគវតោ វិមុត្តិរតនំ’’? ‘‘វិមុត្តិរតនំ [វិមុត្តិរតនន្តិ (សី. បី.)] ខោ, មហារាជ, អរហត្តំ វុច្ចតិ, អរហត្តំ បត្តោ ខោ, មហារាជ, ភិក្ខុ ‘វិមុត្តិរតនំ បិឡន្ធោ’តិ វុច្ចតិ។ យថា, មហារាជ, បុរិសោ មុត្តាកលាបមណិកលាបបវាឡកលាបាភរណប្បដិមណ្ឌិតោ [បវាឡាភរណបដិបណ្ឌិតោ (សី. បី.)] អគលុតគរតាលីសកលោហិតចន្ទនានុលិត្តគត្តោ នាគបុន្នាគសាលសលឡចម្បកយូថិកាតិមុត្តកបាដលុប្បលវស្សិកមល្លិកាវិចិត្តោ សេសជនេ អតិក្កមិត្វា វិរោចតិ អតិវិរោចតិ ឱភាសតិ បភាសតិ សម្បភាសតិ ជលតិ បជ្ជលតិ អភិភវតិ អជ្ឈោត្ថរតិ មាលាគន្ធរតនាភរណេហិ, ឯវមេវ ខោ, មហារាជ, អរហត្តំ បត្តោ ខីណាសវោ វិមុត្តិរតនបិឡន្ធោ ឧបាទាយុបាទាយ វិមុត្តានំ ភិក្ខូនំ អតិក្កមិត្វា សមតិក្កមិត្វា វិរោចតិ អតិវិរោចតិ ឱភាសតិ បភាសតិ សម្បភាសតិ ជលតិ បជ្ជលតិ អភិភវតិ អជ្ឈោត្ថរតិ វិមុត្តិយា។ តំ កិស្ស ហេតុ? អគ្គំ, មហារាជ, ឯតំ បិឡន្ធនំ សព្ពបិឡន្ធនានំ, យទិទំ វិមុត្តិបិឡន្ធនំ។ ឥទំ វុច្ចតិ, មហារាជ, ‘ភគវតោ វិមុត្តិរតន’ន្តិ។

‘‘មណិមាលាធរំ គេហ, ជនោ [គេហំ, ជនោ (ក.)] សាមិំ ឧទិក្ខតិ;
វិមុត្តិរតនមាលន្តុ, ឧទិក្ខន្តិ សទេវកា’តិ។

‘‘កតមំ មហារាជ, ភគវតោ វិមុត្តិញាណទស្សនរតនំ? បច្ចវេក្ខណញាណំ, មហារាជ, ភគវតោ វិមុត្តិញាណទស្សនរតនន្តិ វុច្ចតិ, យេន ញាណេន អរិយសាវកោ មគ្គផលនិព្ពានានិ បហីនកិលេសាវសិដ្ឋកិលេសេ ច បច្ចវេក្ខតិ។

‘‘យេ ញាណេន ពុជ្ឈន្តិ, អរិយា កតកិច្ចតំ;
តំ ញាណរតនំ លទ្ធុំ, វាយមេថ ជិនោរសា’តិ។

‘‘កតមំ, មហារាជ, ភគវតោ បដិសម្ភិទារតនំ? ចតស្សោ ខោ, មហារាជ, បដិសម្ភិទាយោ អត្ថបដិសម្ភិទា ធម្មបដិសម្ភិទា និរុត្តិបដិសម្ភិទា បដិភានបដិសម្ភិទាតិ។ ឥមេហិ ខោ, មហារាជ, ចតូហិ បដិសម្ភិទារតនេហិ សមលង្កតោ ភិក្ខុ យំ យំ បរិសំ ឧបសង្កមតិ, យទិ ខត្តិយបរិសំ, យទិ ព្រាហ្មណបរិសំ, យទិ គហបតិបរិសំ, យទិ សមណបរិសំ, វិសារទោ ឧបសង្កមតិ អមង្កុភូតោ អភីរុ អច្ឆម្ភី អនុត្រាសី វិគតលោមហំសោ បរិសំ ឧបសង្កមតិ។

‘‘យថា, មហារាជ, យោធោ សង្គាមសូរោ សន្នទ្ធបញ្ចាវុធោ អច្ឆម្ភិតោ [អសម្ភីតោ (សី. បី.)] សង្គាមំ ឱតរតិ, ‘សចេ អមិត្តា ទូរេ ភវិស្សន្តិ ឧសុនា បាតយិស្សាមិ, តតោ ឱរតោ ភវិស្សន្តិ សត្តិយា បហរិស្សាមិ, តតោ ឱរតោ ភវិស្សន្តិ កណយេន បហរិស្សាមិ, ឧបគតំ សន្តំ មណ្ឌលគ្គេន ទ្វិធា ឆិន្ទិស្សាមិ, កាយូបគតំ ឆុរិកាយ វិនិវិជ្ឈិស្សាមី’តិ [វិជ្ឈិស្សាមីតិ (សី.)], ឯវមេវ ខោ, មហារាជ, ចតុបដិសម្ភិទារតនមណ្ឌិតោ ភិក្ខុ អច្ឆម្ភិតោ បរិសំ ឧបសង្កមតិ។ យោ កោចិ មំ អត្ថបដិសម្ភិទេ បញ្ហំ បុច្ឆិស្សតិ, តស្ស អត្ថេន អត្ថំ កថយិស្សាមិ, ការណេន ការណំ កថយិស្សាមិ, ហេតុនា ហេតុំ កថយិស្សាមិ, នយេន នយំ កថយិស្សាមិ, និស្សំសយំ ករិស្សាមិ, វិមតិំ វិវេចេស្សាមិ, តោសយិស្សាមិ បញ្ហវេយ្យាករណេន។

‘‘យោ កោចិ មំ ធម្មបដិសម្ភិទេ បញ្ហំ បុច្ឆិស្សតិ, តស្ស ធម្មេន ធម្មំ កថយិស្សាមិ, អមតេន អមតំ កថយិស្សាមិ, អសង្ខតេន អសង្ខតំ កថយិស្សាមិ, និព្ពានេន និព្ពានំ កថយិស្សាមិ, សុញ្ញតេន សុញ្ញតំ កថយិស្សាមិ , អនិមិត្តេន អនិមិត្តំ កថយិស្សាមិ, អប្បណិហិតេន អប្បណិហិតំ កថយិស្សាមិ, អនេជេន អនេជំ កថយិស្សាមិ, និស្សំសយំ ករិស្សាមិ, វិមតិំ វិវេចេស្សាមិ, តោសយិស្សាមិ បញ្ហវេយ្យាករណេន។

‘‘យោ កោចិ មំ និរុត្តិបដិសម្ភិទេ បញ្ហំ បុច្ឆិស្សតិ, តស្ស និរុត្តិយា និរុត្តិំ កថយិស្សាមិ, បទេន បទំ កថយិស្សាមិ, អនុបទេន អនុបទំ កថយិស្សាមិ, អក្ខរេន អក្ខរំ កថយិស្សាមិ, សន្ធិយា សន្ធិំ កថយិស្សាមិ, ព្យញ្ជនេន ព្យញ្ជនំ កថយិស្សាមិ, អនុព្យញ្ជនេន អនុព្យញ្ជនំ កថយិស្សាមិ, វណ្ណេន វណ្ណំ កថយិស្សាមិ, សរេន សរំ កថយិស្សាមិ, បញ្ញត្តិយា បញ្ញត្តិំ កថយិស្សាមិ, វោហារេន វោហារំ កថយិស្សាមិ, និស្សំសយំ ករិស្សាមិ, វិមតិំ វិវេចេស្សាមិ, តោសយិស្សាមិ បញ្ហវេយ្យាករណេន។

‘‘យោ កោចិ មំ បដិភានបដិសម្ភិទេ បញ្ហំ បុច្ឆិស្សតិ, តស្ស បដិភានេន បដិភានំ កថយិស្សាមិ, ឱបម្មេន ឱបម្មំ កថយិស្សាមិ, លក្ខណេន លក្ខណំ កថយិស្សាមិ, រសេន រសំ កថយិស្សាមិ, និស្សំសយំ ករិស្សាមិ, វិមតិំ

វិវេចេស្សាមិ, តោសយិស្សាមិ បញ្ហវេយ្យាករណេនាតិ, ឥទំ វុច្ចតិ, មហារាជ, ‘ភគវតោ បដិសម្ភិទារតន’ន្តិ។

‘‘‘បដិសម្ភិទា កិណិត្វាន, ញាណេន ផស្សយេយ្យ យោ;
អចម្ភិតោ អនុព្ពិគ្គោ, អតិរោចតិ សទេវកេ’តិ។

‘‘កតមំ, មហារាជ, ភគវតោ ពោជ្ឈង្គរតនំ? សត្តិមេ, មហារាជ, ពោជ្ឈង្គា, សតិសម្ពោជ្ឈង្គោ ធម្មវិចយសម្ពោជ្ឈង្គោ វីរិយសម្ពោជ្ឈង្គោ បីតិសម្ពោជ្ឈង្គោ បស្សទ្ធិសម្ពោជ្ឈង្គោ សមាធិសម្ពោជ្ឈង្គោ ឧបេក្ខាសម្ពោជ្ឈង្គោ។ ឥមេហិ ខោ, មហារាជ, សត្តហិ ពោជ្ឈង្គរតនេហិ បដិមណ្ឌិតោ ភិក្ខុ សព្ពំ តមំ អភិភុយ្យ សទេវកំ លោកំ ឱភាសេតិ បភាសេតិ អាលោកំ ជនេតិ។ ឥទំ វុច្ចតិ, មហារាជ, ‘ភគវតោ ពោជ្ឈង្គរតន’ន្តិ។

‘‘‘ពោជ្ឈង្គរតនមាលស្ស , ឧដ្ឋហន្តិ [ឧបដ្ឋហន្តិ (ក.), ឧទិក្ខន្តិ (ស្យា.)] សទេវកា;
កម្មេន តំ កិណិត្វាន, រតនំ វោ បិឡន្ធថា’’’តិ។

‘‘ភន្តេ នាគសេន, កតមំ ពុទ្ធស្ស ភគវតោ សព្ពាបណ’’ន្តិ? ‘‘សព្ពាបណំ ខោ, មហារាជ, ភគវតោ នវង្គំ ពុទ្ធវចនំ សារីរិកានិ បារិភោគិកានិ ចេតិយានិ សង្ឃរតនញ្ច។ សព្ពាបណេ, មហារាជ, ភគវតា ជាតិសម្បត្តិ បសារិតា, ភោគសម្បត្តិ បសារិតា, អាយុសម្បត្តិ បសារិតា, អារោគ្យសម្បត្តិ បសារិតា, វណ្ណសម្បត្តិ បសារិតា, បញ្ញាសម្បត្តិ បសារិតា, មានុសិកសម្បត្តិ បសារិតា, ទិព្ពសម្បត្តិ បសារិតា, និព្ពានសម្បត្តិ បសារិតា។ តត្ថ យេ តំ តំ សម្បត្តិំ ឥច្ឆន្តិ, តេ កម្មមូលំ ទត្វា បត្ថិតបត្ថិតំ សម្បត្តិំ កិណន្តិ, កេចិ សីលសមាទានេន កិណន្តិ, កេចិ ឧបោសថកម្មេន កិណន្តិ, អប្បមត្តកេនបិ កម្មមូលេន ឧបាទាយុបាទាយ សម្បត្តិយោ បដិលភន្តិ។ យថា, មហារាជ, អាបណិកស្ស អាបណេ តិលមុគ្គមាសេ បរិត្តកេនបិ តណ្ឌុលមុគ្គមាសេន អប្បកេនបិ មូលេន ឧបាទាយុបាទាយ គណ្ហន្តិ, ឯវមេវ ខោ, មហារាជ, ភគវតោ សព្ពាបណេ អប្បមត្តកេនបិ កម្មមូលេន ឧបាទាយុបាទាយ សម្បត្តិយោ បដិលភន្តិ។ ឥទំ វុច្ចតិ, មហារាជ, ‘ភគវតោ សព្ពាបណ’ន្តិ។

‘‘‘អាយុ អរោគតា វណ្ណំ, សគ្គំ ឧច្ចាកុលីនតា;
អសង្ខតញ្ច អមតំ, អត្ថិ សព្ពាបណេ ជិនេ។

‘‘‘អប្បេន ពហុកេនាបិ, កម្មមូលេន គយ្ហតិ;
កិណិត្វា សទ្ធាមូលេន, សមិទ្ធា ហោថ ភិក្ខវោ’តិ។

‘‘ភគវតោ ខោ, មហារាជ, ធម្មនគរេ ឯវរូបា ជនា បដិវសន្តិ, សុត្តន្តិកា វេនយិកា អាភិធម្មិកា ធម្មកថិកា ជាតកភាណកា ទីឃភាណកា មជ្ឈិមភាណកា សំយុត្តភាណកា អង្គុត្តរភាណកា ខុទ្ទកភាណកា សីលសម្បន្នា សមាធិសម្បន្នា បញ្ញាសម្បន្នា ពោជ្ឈង្គភាវនារតា វិបស្សកា សទត្ថមនុយុត្តា អារញ្ញិកា រុក្ខមូលិកា អព្ភោកាសិកា បលាលបុញ្ជិកា សោសានិកា នេសជ្ជិកា បដិបន្នកា ផលដ្ឋា សេក្ខា ផលសមង្គិនោ សោតាបន្នា សកទាគាមិនោ អនាគាមិនោ អរហន្តោ តេវិជ្ជា ឆឡភិញ្ញា ឥទ្ធិមន្តោ បញ្ញាយ បារមិំគតា សតិបដ្ឋានសម្មប្បធានឥទ្ធិបាទឥន្ទ្រិយពលពោជ្ឈង្គមគ្គវរឈានវិមោក្ខរូបារូបសន្តសុខសមាបត្តិកុសលា, តេហិ អរហន្តេហិ អាកុលំ សមាកុលំ អាកិណ្ណំ សមាកិណ្ណំ នឡវនសរវនមិវ ធម្មនគរំ អហោសិ។ ភវតីហ –

‘‘‘វីតរាគា វីតទោសា, វីតមោហា អនាសវា;
វីតតណ្ហា អនាទានា, ធម្មនគរេ វសន្តិ តេ។

‘‘‘អារញ្ញិកា ធុតធរា, ឈាយិនោ លូខចីវរា;
វិវេកាភិរតា ធីរា, ធម្មនគរេ វសន្តិ តេ។

‘‘‘នេសជ្ជិកា សន្ថតិកា, អថោបិ ឋានចង្កមា;
បំសុកូលធរា សព្ពេ, ធម្មនគរេ វសន្តិ តេ។

‘‘‘តិចីវរធរា សន្តា, ចម្មខណ្ឌចតុត្ថកា;
រតា ឯកាសនេ វិញ្ញូ, ធម្មនគរេ វសន្តិ តេ។

‘‘‘អប្បិច្ឆា និបកា ធីរា, អប្បាហារា អលោលុបា;
លាភាលាភេន សន្តុដ្ឋា, ធម្មនគរេ វសន្តិ តេ។

‘‘‘ឈាយី ឈានរតា ធីរា, សន្តចិត្តា សមាហិតា;
អាកិញ្ចញ្ញំ បត្ថយានា, ធម្មនគរេ វសន្តិ តេ។

‘‘‘បដិបន្នា ផលដ្ឋា ច, សេក្ខា ផលសមង្គិនោ;
អាសីសកា [អាសីសកា (សី. បី.)] ឧត្តមត្ថំ, ធម្មនគរេ វសន្តិ តេ។

‘‘‘សោតាបន្នា ច វិមលា, សកទាគាមិនោ ច យេ;
អនាគាមី ច អរហន្តោ, ធម្មនគរេ វសន្តិ តេ។

‘‘‘សតិបដ្ឋានកុសលា , ពោជ្ឈង្គភាវនារតា;
វិបស្សកា ធម្មធរា, ធម្មនគរេ វសន្តិ តេ។

‘‘‘ឥទ្ធិបាទេសុ កុសលា, សមាធិភាវនារតា;
សម្មប្បធានានុយុត្តា, ធម្មនគរេ វសន្តិ តេ។

‘‘‘អភិញ្ញាបារមិប្បត្តា, បេត្តិកេ គោចរេ រតា;
អន្តលិក្ខម្ហិ ចរណា, ធម្មនគរេ វសន្តិ តេ។

‘‘‘ឱក្ខិត្តចក្ខូ មិតភាណី, គុត្តទ្វារា សុសំវុតា;
សុទន្តា ឧត្តមេ ទម្មេ [ធម្មេ (សី. បី.)], ធម្មនគរេ វសន្តិ តេ។

‘‘‘តេវិជ្ជា ឆឡភិញ្ញា ច, ឥទ្ធិយា បារមឹ គតា;
បញ្ញាយ បារមិប្បត្តា, ធម្មនគរេ វសន្តិ តេ’តិ។

‘‘យេ ខោ តេ, មហារាជ, ភិក្ខូ អបរិមិតញាណវរធរា អសង្គា អតុលគុណា [អតុលិយគុណា (សី. បី. ក.)] អតុលយសា អតុលពលា អតុលតេជា ធម្មចក្កានុប្បវត្តកា បញ្ញាបារមឹ គតា, ឯវរូបា ខោ, មហារាជ, ភិក្ខូ ភគវតោ ធម្មនគរេ ‘**ធម្មសេនាបតិនោ**’តិ វុច្ចន្តិ។

‘‘យេ បន តេ, មហារាជ, ភិក្ខូ ឥទ្ធិមន្តោ អធិគតប្បដិសម្ភិទាបត្តវេសារជ្ជា គគនចរា ទុរាសទា ទុប្បសហា អនាលម្ពចរា សសាគរមហិធរបថវិកម្បកោ ចន្ទសូរិយបរិមជ្ជកា វិកុព្ពនាធិដ្ឋានាភិនីហារកុសលា ឥទ្ធិយា បារមឹ គតា, ឯវរូបា ខោ, មហារាជ, ភិក្ខូ ភគវតោ ធម្មនគរេ ‘**បុរោហិតា**’តិ វុច្ចន្តិ។

‘‘យេ បន តេ, មហារាជ, ភិក្ខូ ធុតង្គមនុគតា អប្បិច្ឆា សន្តុដ្ឋា វិញ្ញត្តិមនេសនជិគុច្ឆកា បិណ្ឌាយ សបទានចារិនោ ភមរាវ គន្ធមនុឃាយិត្វា បវិសន្តិ វិវិត្តកាននំ, កាយេ ច ជីវិតេ ច និរបេក្ខា អរហត្តមនុប្បត្តា ធុតង្គគុណេ អគ្គនិក្ខិត្តា, ឯវរូបា ខោ, មហារាជ, ភិក្ខូ ភគវតោ ធម្មនគរេ ‘**អក្ខទស្សា**’តិ វុច្ចន្តិ។

‘‘យេ បន តេ, មហារាជ, ភិក្ខូ បរិសុទ្ធា វិមលា និក្កិលេសា ចុតូបបាតកុសលា ទិព្ពចក្ខុម្ហិ បារមឹ គតា, ឯវរូបា ខោ, មហារាជ, ភិក្ខូ ភគវតោ ធម្មនគរេ ‘**នគរជោតកា**’តិ វុច្ចន្តិ។

‘‘យេ បន តេ, មហារាជ, ភិក្ខូ ពហុស្សុតា អាគតាគមា ធម្មធរា វិនយធរា មាតិកាធរា សិថិលធនិតទីឃរស្សគរុកលហុកក្ខរបរិច្ឆេទកុសលា នវង្គសាសនធរា, ឯវរូបា ខោ, មហារាជ, ភិក្ខូ ភគវតោ ធម្មនគរេ ‘**ធម្មរក្ខា**’តិ វុច្ចន្តិ។

‘‘យេ បន តេ, មហារាជ, ភិក្ខូ វិនយញ្ញូ វិនយកោវិទា ឋានាដ្ឋានកុសលា [និទានបឋនកុសលា (សី. បី.), និទានវត្ថុកុសលា (ស្យា.)] អាបត្តានាបត្តិគរុកលហុកសតេកិច្ឆអតេកិច្ឆវុដ្ឋានទេសនានិគ្គហ-បដិកម្មឱសារណនិស្សារណបដិសារណកុសលា វិនយេ បារមឹ គតា, ឯវរូបា ខោ, មហារាជ, ភិក្ខូ ភគវតោ ធម្មនគរេ ‘**រូបរក្ខា**’តិ [រូបទក្ខាតិ (សី. ស្យា. បី.)] វុច្ចន្តិ។

‘‘យេ បន តេ, មហារាជ, ភិក្ខូ វិមុត្តិវរកុសុមមាលពទ្ធា វរបវរមហគ្ឃសេដ្ឋភាវមនុប្បត្តា ពហុជនកន្តមភិបត្ថិតា, ឯវរូបា ខោ, មហារាជ, ភិក្ខូ ភគវតោ ធម្មនគរេ ‘**បុប្ផាបណិកា**’តិ វុច្ចន្តិ។

“យេ បន តេ, មហារាជ, ភិក្ខូ ចតុសច្ចាភិសមយប្បដិវិទ្ធា ទិដ្ឋសច្ចា វិញ្ញាតសាសនា ចតូសុ សាមញ្ញផលេសុ តិណ្ណវិចិកិច្ឆា បដិលទ្ធផលសុខា អញ្ញេសម្បិ បដិបន្នានំ តេ ផលេ សំវិភជន្តិ, ឯវរូបា ខោ, មហារាជ, ភិក្ខូ ភគវតោ ធម្មនគរេ ‘**ផលាបណិកា**’តិ វុច្ចន្តិ។

“យេ បន តេ, មហារាជ, ភិក្ខូ សីលសំវរគន្ធមនុលិត្តា [សីលវរសុគន្ធមនុលិត្តា (សី. បី.)] អនេកវិធពហុគុណធរា កិលេសមលទុគ្គន្ធវិធមកា, ឯវរូបា ខោ, មហារាជ, ភិក្ខូ ភគវតោ ធម្មនគរេ ‘**គន្ធាបណិកា**’តិ វុច្ចន្តិ។

“យេ បន តេ, មហារាជ, ភិក្ខូ ធម្មកាមា បិយសមុទាហារា អភិធម្មេ អភិវិនយេ ឧឡារបាមោជ្ជា អរញ្ញគតាបិ រុក្ខមូលគតាបិ សុញ្ញាគារគតាបិ ធម្មវររសំ បិវន្តិ, កាយេន វាចាយ មនសា ធម្មវររសមោគាឡ្ហា អធិមត្តបដិភានា ធម្មេសុ ធម្មេសនប្បដិបន្នា ឥតោ វា តតោ វា យត្ថ យត្ថ អប្បិច្ឆកថា សន្តុដ្ឋិកថា បវិវេកកថា អសំសគ្គកថា វីរិយារម្ភកថា សីលកថា សមាធិកថា បញ្ញាកថា វិមុត្តិកថា វិមុត្តិញាណទស្សនកថា , តត្ថ តត្ថ គន្ត្វា តំ តំ កថារសំ បិវន្តិ, ឯវរូបា ខោ, មហារាជ, ភិក្ខូ ភគវតោ ធម្មនគរេ ‘**សោណ្ឌា បិបាសា**’តិ វុច្ចន្តិ។

“យេ បន តេ, មហារាជ, ភិក្ខូ បុព្ពរត្តាបររត្តំ ជាគរិយានុយោគមនុយុត្តា និសជ្ជដ្ឋានចង្កមេហិ រត្តិន្ទិវំ វីតិនាមេន្តិ, ភាវនានុយោគមនុយុត្តា កិលេសបដិពាហនាយ សទត្ថប្បសុតា, ឯវរូបា ខោ, មហារាជ, ភិក្ខូ ភគវតោ ធម្មនគរេ ‘**នគរគុត្តិកា**’តិ វុច្ចន្តិ។

“យេ បន តេ, មហារាជ, ភិក្ខូ នវង្គំ ពុទ្ធវចនំ អត្ថតោ ច ព្យញ្ជនតោ ច នយតោ ច ការណតោ ច ហេតុតោ ច ឧទាហរណតោ ច វាចេន្តិ អនុវាចេន្តិ ភាសន្តិ អនុភាសន្តិ, ឯវរូបា ខោ, មហារាជ, ភិក្ខូ ភគវតោ ធម្មនគរេ ‘**ធម្មាបណិកា**’តិ វុច្ចន្តិ។

“យេ បន តេ, មហារាជ, ភិក្ខូ ធម្មរតនភោគេន អាគមបរិយត្តិសុតភោគេន ភោគិនោ ធនិនោ និទ្ទិដ្ឋសរព្យញ្ជនលក្ខណប្បដិវេធា វិញ្ញូ ផរណា, ឯវរូបា ខោ, មហារាជ, ភិក្ខូ ភគវតោ ធម្មនគរេ ‘**ធម្មសេដ្ឋិនោ**’តិ វុច្ចន្តិ។

“យេ បន តេ, មហារាជ, ភិក្ខូ ឧឡារទេសនាបដិវេធា បរិចិណ្ណារម្មណវិភត្តិនិទ្ទេសា សិក្ខាគុណបារមិប្បត្តា, ឯវរូបា ខោ, មហារាជ, ភិក្ខូ ភគវតោ ធម្មនគរេ ‘**វិស្សុតធម្មិកា**’តិ វុច្ចន្តិ។

“ឯវំ សុវិភត្តំ ខោ, មហារាជ, ភគវតោ ធម្មនគរំ ឯវំ សុមាបិតំ ឯវំ សុវិហិតំ ឯវំ សុបរិបូរិតំ ឯវំ សុវវត្ថាបិតំ ឯវំ សុរក្ខិតំ ឯវំ សុគោបិតំ ឯវំ ទុប្បសយ្ហំ បច្ចត្ថិកេហិ បច្ចាមិត្តេហិ, ឥមិនា, មហារាជ, ការណេន ឥមិនា ហេតុនា ឥមិនា នយេន ឥមិនា អនុមានេន ញាតព្ពំ អត្ថិ សោ ភគវាតិ។

“‘យថាបិ នគរំ ទិស្វា, សុវិភត្តំ មនោរមំ;
អនុមានេន ជានន្តិ, វឌ្ឍកិស្ស មហត្តនំ។

“‘តថេវ លោកនាថស្ស, ទិស្វា ធម្មបុរំ វរំ;
អនុមានេន ជានន្តិ, អត្ថិ សោ ភគវា ឥតិ។

“‘អនុមានេន ជានន្តិ, ឩមឹ ទិស្វាន សាគរេ;
យថាយំ ទិស្សតេ ឩមិ, មហន្តោ សោ ភវិស្សតិ។

“‘តថា ពុទ្ធំ សោកនុទំ, សព្ពត្ថមបរាជិតំ;
តណ្ហក្ខយមនុប្បត្តំ, ភវសំសារមោចនំ។

“‘អនុមានេន ញាតព្ពំ, ឩមឹ ទិស្វា សទេវកេ;
យថា ធម្មូមិវិប្ផារោ, អគ្គោ ពុទ្ធោ ភវិស្សតិ។

“‘អនុមានេន ជានន្តិ, ទិស្វា អច្ចុគ្គតំ គិរិំ;
យថា អច្ចុគ្គតោ ឯសោ, ហិមវា សោ ភវិស្សតិ។

‘‘តថា ទិស្វា ធម្មគិរិំ, សិតីភូតំ និរូបធិំ;
អច្ចុគ្គតំ ភគវតោ, អចលំ សុប្បតិដ្ឋិតំ។

‘‘អនុមានេន ញាតព្ពំ, ទិស្វាន ធម្មបព្ពតំ;
តថា ហិ សោ មហាវីរោ, អគ្គោ ពុទ្ធោ ភវិស្សតិ។

‘‘យថាបិ គជរាជស្ស, បទំ ទិស្វាន មានុសា;
អនុមានេន ជានន្តិ, មហា ឯសោ គជោ ឥតិ។

‘‘តថេវ ពុទ្ធនាគស្ស, បទំ ទិស្វា វិភាវិនោ;
អនុមានេន ជានន្តិ, ឧឡារោ សោ ភវិស្សតិ។

‘‘អនុមានេន ជានន្តិ, ភីតេ ទិស្វាន កុម្មិគេ;
មិគរាជស្ស សទ្ទេន, ភីតាមេ កុម្មិគា ឥតិ។

‘‘តថេវ តិត្ថិយេ ទិស្វា, វិត្ថតេ ភីតមានសេ;
អនុមានេន ញាតព្ពំ, ធម្មរាជេន គជ្ជិតំ។

‘‘និព្ពុតំ បថវិំ ទិស្វា, ហរិតបត្តំ មហោទិកំ;
អនុមានេន ជានន្តិ, មហាមេឃេន និព្ពុតំ។

‘‘តថេវិមំ ជនំ ទិស្វា, អាមោទិតបមោទិតំ;
អនុមានេន ញាតព្ពំ, ធម្មមេឃេន តប្បិតំ។

‘‘លគ្គំ ទិស្វា ភុសំ បង្កំ, កលលទ្ទគតំ មហិំ;
អនុមានេន ជានន្តិ, វារិក្ខន្ធោ មហា គតោ។

‘‘តថេវិមំ ជនំ ទិស្វា, រជបង្កសមោហិតំ;
វហិតំ ធម្មនទិយា, វិសដ្ឋំ ធម្មសាគរេ។

‘‘ធម្មាមតគតំ ទិស្វា, សទេវកមិមំ មហិំ;
អនុមានេន ញាតព្ពំ, ធម្មក្ខន្ធោ មហា គតោ។

‘‘អនុមានេន ជានន្តិ, ឃាយិត្វា គន្ធមុត្តមំ;
យថាយំ វាយតេ គន្ធោ, ហេស្សន្តិ បុប្ផិតា ទុមា។

‘‘តថេវាយំ សីលគន្ធោ, បវាយតិ សទេវកេ;
អនុមានេន ញាតព្ពំ, អត្ថិ ពុទ្ធោ អនុត្តរោ’តិ។

‘‘ឯវរូបេន ខោ, មហារាជ, ការណសតេន ការណសហស្សេន ហេតុសតេន ហេតុសហស្សេន នយសតេន នយសហស្សេន ឱបម្មសតេន ឱបម្មសហស្សេន សក្កា ពុទ្ធពលំ ឧបទស្សយិតុំ។ យថា, មហារាជ, ទក្ខោ មាលាការោ នានាបុប្ផរាសិម្ហា អាចរិយានុសិដ្ឋិយា បច្ចត្តបុរិសការេន វិចិត្តំ មាលាគុណរាសិំ ករេយ្យ, ឯវមេវ ខោ, មហារាជ, សោ ភគវា វិចិត្តបុប្ផរាសិ វិយ អនន្តគុណោ អប្បមេយ្យគុណោ, អហមេតរហិ ជិនសាសនេ មាលាការោ វិយ បុប្ផគន្ថកោ បុព្ពកានំ អាចរិយានំ មគ្គេនបិ មយ្ហំ ពុទ្ធិពលេនបិ អសង្ខ្យេយ្យេនបិ ការណេន អនុមានេន ពុទ្ធពលំ ទីបយិស្សាមិ, ត្វំ បនេត្ថ ឆន្ទំ ជនេហិ សវនាយា’’តិ។

‘‘ទុក្ករំ , ភន្តេ នាគសេន, អញ្ញេសំ ឯវរូបេន ការណេន អនុមានេន ពុទ្ធពលំ ឧបទស្សយិតុំ, និព្ពុតោស្មិ, ភន្តេ នាគសេន, តុម្ហាកំ បរមវិចិត្តេន បញ្ហវេយ្យាករណេនា’’តិ។

អនុមានបញ្ហោ បឋមោ។

២. ធុតង្គបញ្ហោ

“បស្សតារញ្ញកេ ភិក្ខូ, អជ្ឈោគាឡ្ហេ ធុតេ គុណេ;
បុន បស្សតិ គិហី រាជា, អនាគាមិផលេ ឋិតេ។

“ឧភោបិ តេ វិលោកេត្វា, ឧប្បជ្ជិ សំសយោ មហា;
ពុជ្ឈេយ្យ ចេ គិហី ធម្មេ, ធុតង្គំ និប្ផលំ សិយា។

“បរវាទិវាទមថនំ, និបុណំ បិដកត្តយេ;
ហន្ទ បុច្ឆេ កថិសេដ្ឋំ, សោ មេ កង្ខំ វិនេស្សតី”តិ។

អថ ខោ មិលិន្ទោ រាជា យេនាយស្មា នាគសេនោ តេនុបសង្កមិ, ឧបសង្កមិត្វា អាយស្មន្តំ នាគសេនំ អភិវាទេត្វា ឯកមន្តំ និសីទិ, ឯកមន្តំ និសិន្នោ ខោ មិលិន្ទោ រាជា អាយស្មន្តំ នាគសេនំ ឯតទវោច “ភន្តេ នាគសេន, អត្ថិ កោចិ គិហី អគារិកោ កាមភោគី បុត្តទារសម្ពាធសយនំ អជ្ឈាវសន្តោ កាសិកចន្ទនំ បច្ចនុភោន្តោ មាលាគន្ធវិលេបនំ ធារយន្តោ ជាតរូបរជតំ សាទិយន្តោ មណិមុត្តាកញ្ចនវិចិត្តមោឡិពទ្ធោ យេន សន្តំ បរមត្ថំ និព្ពានំ សច្ឆិកត”ន្តិ?

“ន, មហារាជ, ឯកញ្ញេវ សតំ ន ទ្វេ សតានិ ន តីណិ ចត្តារិ បញ្ច សតានិ ន សហស្សំ ន សតសហស្សំ ន កោដិសតំ ន កោដិសហស្សំ ន កោដិសតសហស្សំ, តិដ្ឋតុ មហារាជ ទសន្នំ វីសតិយា សតស្ស សហស្សស្ស អភិសមយោ, កតមេន តេ បរិយាយេន អនុយោគំ ទម្មី”តិ។

“ត្វមេវេតំ ព្រូហី”តិ។ “តេនហិ តេ, មហារាជ, កថយិស្សាមិ សតេន វា សហស្សេន វា សតសហស្សេន វា កោដិយា វា កោដិសតេន វា កោដិសហស្សេន វា កោដិសតសហស្សេន វា, យា កាចិ នវង្គេ ពុទ្ធវចនេ សល្លេខិតាចារប្បដិបត្តិធុតវរង្គគុណនិស្សិតា [ធុតវរង្គគុណនិស្សិតា (សី. ស្យា. បី.)] ថា, តា សព្ពា ឥធ សមោសរិស្សន្តិ។ យថា, មហារាជ, និន្នុន្នតសមវិសមថលាថលទេសភាគេ អភិវុដ្ឋំ ឧទកំ, សព្ពំ តំ តតោ វិនិគឡិត្វា មហោទធិំ សាគរំ សមោសរតិ, ឯវមេវ ខោ, មហារាជ, សម្បាទកេ សតិ យា កាចិ នវង្គេ ពុទ្ធវចនេ សល្លេខិតាចារប្បដិបត្តិធុតង្គគុណវរនិស្សិតា កថា, តា សព្ពា ឥធ សមោសរិស្សន្តិ។

“មយ្ហម្បេត្ថ , មហារាជ, បរិព្យត្តតាយ ពុទ្ធិយា ការណបរិទីបនំ សមោសរិស្សតិ, តេនេសោ អត្ថោ សុវិភត្តោ វិចិត្តោ បរិបុណ្ណោ បរិសុទ្ធោ សមានីតោ ភវិស្សតិ។ យថា, មហារាជ, កុសលោ លេខាចរិយោ អនុសិដ្ឋោ លេខំ ឱសារេន្តោ អត្តនោ ព្យត្តតាយ ពុទ្ធិយា ការណបរិទីបនេន លេខំ បរិបូរេតិ, ឯវំ សា លេខា សមត្តា បរិបុណ្ណា អនូនិកា ភវិស្សតិ។ ឯវមេវ មយ្ហម្បេត្ថ បរិព្យត្តតាយ ពុទ្ធិយា ការណបរិទីបនំ សមោសរិស្សតិ, តេនេសោ អត្ថោ សុវិភត្តោ វិចិត្តោ បរិបុណ្ណោ បរិសុទ្ធោ សមានីតោ ភវិស្សតិ។

“នគរេ, មហារាជ, សាវត្ថិយា បញ្ចកោដិមត្តា អរិយសាវកា ភគវតោ ឧបាសកឧបាសិកាយោ សត្តបណ្ណាស សហស្សានិ តីណិ ច សតសហស្សានិ អនាគាមិផលេ បតិដ្ឋិតា, តេ សព្ពេបិ គិហី យេវ, ន បព្ពជិតា។ បុន តត្ថេវ កណ្ឌម្ពមូលេ យមកបាដិហារិយេ វីសតិ បាណកោដិយោ អភិសមីសុ, បុន ចូឡរាហុលោវាទេ [មហារាហុលោវាទេ (សី. បី.)], មហាមង្គលសុត្តន្តេ, សមចិត្តបរិយាយេ, បរាភវសុត្តន្តេ, បុរាភេទសុត្តន្តេ, កលហវិវាទសុត្តន្តេ, ចូឡព្យូហសុត្តន្តេ, មហាព្យូហសុត្តន្តេ, តុវដកសុត្តន្តេ, សារិបុត្តសុត្តន្តេ គណនបថមតីតានំ ទេវតានំ ធម្មាភិសមយោ អហោសិ។

“នគរេ រាជគហេ បញ្ញាសសហស្សានិ តីណិ ច សតសហស្សានិ អរិយសាវកា ភគវតោ ឧបាសកឧបាសិកាយោ, បុន តត្ថេវ ធនបាលហត្ថិនាគទមនេ នវុតិ បាណកោដិយោ, បារាយនសមាគមេ បាសាណកចេតិយេ ចុទ្ទស បាណកោដិយោ, បុន ឥន្ទសាលគុហាយំ អសីតិ ទេវតាកោដិយោ, បុន ពារាណសិយំ ឥសិបតនេ មិគទាយេ បឋមេ ធម្មទេសនេ អដ្ឋារស ព្រហ្មកោដិយោ អបរិមាណា ច ទេវតាយោ, បុន តាវតឹសភវនេ បណ្ឌុកម្ពលសិលាយំ អភិធម្មទេសនាយ អសីតិ ទេវតាកោដិយោ, ទេវោរោហណេ សង្កស្សនគរទ្វារេ លោកវិវរណបាដិហារិយេ បសន្នានំ នរមរូនំ តឹស កោដិយោ អភិសមីសុ។

បុន សក្កេសុ កបិលវត្ថុស្មឹ និគ្រោធារាមេ ពុទ្ធវំសទេសនាយ មហាសមយសុត្តន្តទេសនាយ ច គណនបថមតីតានំ ទេវតានំ ធម្មាភិសមយោ អហោសិ ។ បុន សុមនមាលាការសមាគមេ, គរហទិន្ន

សមាគមេ, អានន្ទសេដ្ឋិសមាគមេ, ជម្ពុកាជីវកសមាគមេ, មណ្ឌុកទេវបុត្តសមាគមេ, មដ្ឋកុណ្ឌលិទេវបុត្តសមាគមេ, សុលសានគរសោភិនិសមាគមេ, សិរិមានគរសោភិនិសមាគមេ, បេសការធីតុសមាគមេ, ចូឡសុភទ្ទាសមាគមេ, សាកេតព្រាហ្មណស្ស អាឡាហនទស្សនសមាគមេ, សូនាបរន្តកសមាគមេ, សក្កបញ្ហសមាគមេ, តិរោកុដ្ដសមាគមេ [តិរោកុឌ្ឌសមាគមេ (សី. បី.)], រតនសុត្តសមាគមេ បច្ចេកំ ចតុរាសីតិយា បាណសហស្សានំ ធម្មាភិសមយោ អហោសិ, យាវតា, មហារាជ, ភគវា លោកេ អដ្ឋាសិ, តាវ តីសុ មណ្ឌលេសុ សោឡសសុ មហាជនបទេសុ យត្ថ យត្ថ ភគវា វិហាសិ, តត្ថ តត្ថ យេភុយ្យេន ទ្វេ តយោ ចត្តារោ បញ្ច សតំ សហស្សំ សតសហស្សំ ទេវា ច មនុស្សា ច សន្តំ បរមត្ថំ និព្ពានំ សច្ឆិករិំសុ។ យេ តេ, មហារាជ, ទេវា គិហី យេវ, ន តេ បព្ពជិតា, ឯតានិ ចេវ, មហារាជ, អញ្ញានិ ច អនេកានិ ទេវតាកោដិសតសហស្សានិ គិហី អគារិកា កាមភោគិនោ សន្តំ បរមត្ថំ និព្ពានំ សច្ឆិករិំសូ”តិ។

“យទិ, ភន្តេ នាគសេន, គិហី អគារិកា កាមភោគិនោ សន្តំ បរមត្ថំ និព្ពានំ សច្ឆិករោន្តិ, អថ ឥមានិ ធុតង្គានិ កិមត្ថំ សាធេន្តិ, តេន ការណេន ធុតង្គានិ អកិច្ចករានិ ហោន្តិ។ យទិ, ភន្តេ នាគសេន, វិនា មន្តោសធេហិ ព្យាធយោ វូបសមន្តិ, កឹ វមនវិរេចនាទិនា សរីរទុព្ពលករណេន? យទិ មុដ្ឋីហិ បដិសត្តុនិគ្គហោ ភវតិ, កឹ អសិសត្តិសរធនុកោទណ្ឌលគុឡមុគ្គរេហិ? យទិ គណ្ឋិកុដិលសុសិរកណ្ដកលតាសាខា អាលម្ពិត្វា រុក្ខមភិរូហនំ ភវតិ, កឹ ទីឃទឡ្ហនិស្សេណិបរិយេសនេន? យទិ ថណ្ឌិលសេយ្យាយ ធាតុសមតា ភវតិ, កឹ សុខសម្ផស្សមហតិមហាសិរិសយនបរិយេសនេន? យទិ ឯកកោ សាសង្កសប្បដិភយវិសមកន្តារតរណសមត្ថោ ភវតិ, កឹ សន្នទ្ធសជ្ជមហតិមហាសត្ថបរិយេសនេន? យទិ នទិសរំ ពាហុនា តរិតុំ សមត្ថោ ភវតិ, កឹ ធុវសេតុនាវាបរិយេសនេន? យទិ សកសន្តកេន ឃាសច្ឆាទនំ កាតុំ បហោតិ, កឹ បរូបសេវនបិយសមុល្លាបបច្ឆាបុរេធាវនេន? យទិ អខាតតឡាកេ ឧទកំ លភតិ, កឹ ឧទបានតឡាកបោក្ខរណិខណនេន? ឯវមេវ ខោ, ភន្តេ នាគសេន, យទិ គិហី អគារិកា កាមភោគិនោ សន្តំ បរមត្ថំ និព្ពានំ សច្ឆិករោន្តិ, កឹ ធុតគុណវរសមាទិយនេនា”តិ?

“អដ្ឋវីសតិ ខោ បនិមេ, មហារាជ, ធុតង្គគុណា យថាភុច្ចគុណា, យេហិ គុណេហិ ធុតង្គានិ សព្ពពុទ្ធានំ បិហយិតានិ បត្ថិតានិ។ កតមេ អដ្ឋវីសតិ? ឥធ, មហារាជ, ធុតង្គំ សុទ្ធាជីវំ សុខផលំ អនវជ្ជំ ន បរទុក្ខាបនំ អភយំ អសម្បីឡនំ ឯកន្តវឌ្ឍិកំ អបរិហានិយំ អមាយំ អារក្ខា បត្ថិតទទំ សព្ពសត្តទមនំ សំវរហិតំ បតិរូបំ អនិស្សិតំ វិប្បមុត្តំ រាគក្ខយំ ទោសក្ខយំ មោហក្ខយំ មានប្បហានំ កុវិតក្កច្ឆេទនំ កង្ខាវិតរណំ កោសជ្ជវិទ្ធំសនំ អរតិប្បហានំ ខមនំ អតុលំ អប្បមាណំ សព្ពទុក្ខក្ខយគមនំ, ឥមេ ខោ, មហារាជ, អដ្ឋវីសតិ ធុតង្គគុណា យថាភុច្ចគុណា យេហិ គុណេហិ ធុតង្គានិ សព្ពពុទ្ធានំ បិហយិតានិ បត្ថិតានិ។

“យេ ខោ តេ, មហារាជ, ធុតគុណេ សម្មា ឧបសេវន្តិ, តេ អដ្ឋារសហិ គុណេហិ សមុបេតា ភវន្តិ។ កតមេហិ អដ្ឋារសហិ? អាចារោ តេសំ សុវិសុទ្ធោ ហោតិ, បដិបទា សុបូរិតា ហោតិ, កាយិកំ វាចសិកំ សុរក្ខិតំ ហោតិ, មនោសមាចារោ សុវិសុទ្ធោ ហោតិ, វីរិយំ សុបគ្គហិតំ ហោតិ, ភយំ វូបសម្មតិ, អត្តានុទិដ្ឋិព្យបគតា ហោតិ, អាឃាតោ ឧបរតោ ហោតិ, មេត្តា ឧបដ្ឋិតា ហោតិ, អាហារោ បរិញ្ញាតោ ហោតិ, សព្ពសត្តានំ គរុកតោ ហោតិ, ភោជនេ មត្តញ្ញូ ហោតិ, ជាគរិយមនុយុត្តោ ហោតិ, អនិកេតោ ហោតិ, យត្ថ ផាសុ តត្ថ វិហារី ហោតិ, បាបជេគុច្ឆី ហោតិ, វិវេការាមោ ហោតិ, សតតំ អប្បមត្តោ ហោតិ, យេ តេ, មហារាជ, ធុតគុណេ សម្មា ឧបសេវន្តិ, តេ ឥមេហិ អដ្ឋារសហិ គុណេហិ សមុបេតា ភវន្តិ។

“ទស ឥមេ, មហារាជ, បុគ្គលា ធុតគុណារហា។ កតមេ ទស? សទ្ធោ ហោតិ ហិរិមា ធិតិមា អកុហោ អត្ថវសី អលោលោ សិក្ខាកាមោ ទឡ្ហសមាទានោ អនុជ្ឈានពហុលោ មេត្តាវិហារី, ឥមេ ខោ, មហារាជ, ទស បុគ្គលា ធុតគុណារហា។

“យេ តេ, មហារាជ, គិហី អគារិកា កាមភោគិនោ សន្តំ បរមត្ថំ និព្ពានំ សច្ឆិករោន្តិ, សព្ពេ តេ បុរិមាសុ ជាតីសុ តេរសសុ ធុតគុណេសុ កតូបាសនា កតភូមិកម្មា, តេ តត្ថ ចារញ្ច បដិបត្តិញ្ច សោធយិត្វា អជ្ជេតរហិ គិហី យេវ សន្តា សន្តំ បរមត្ថំ និព្ពានំ សច្ឆិករោន្តិ។

“យថា , មហារាជ, កុសលោ ឥស្សាសោ អន្តេវាសិកេ បឋមំ តាវ ឧបាសនសាលាយំ ចាបភេទចាបារោបនគ្គហណមុដ្ឋិប្បដិបីឡនអង្គុលិវិនាមនបាទឋបនសរគ្គហណសន្ធហនអាកឌ្ឍន សន្ធារណលក្ខនិយមនខិបនេ តិណបុរិសកឆកណ [ខណក (សី. បី.)] តិណបលាលមត្តិកាបុញ្ជផលកលក្ខវេធេ អនុសិក្ខាបេត្វា រញ្ញោ សន្តិកេ ឧបាសនំ អារាធយិត្វា អាជញ្ញរថគជតុរង្គធនធញ្ញហិរញ្ញសុវណ្ណទាសិទាសភរិយគាមវរំ លភតិ , ឯវមេវ ខោ, មហារាជ, យេ តេ គិហី អគារិកា កាមភោគិនោ សន្តំ បរមត្ថំ និព្ពានំ សច្ឆិករោន្តិ, តេ សព្ពេ បុរិ

មាសុ ជាតីសុ តេរសសុ ធុតគុណេសុ កតូបាសនា កតភូមិកម្មា, តេ តត្ថេវ ចារញ្ច បដិបត្តិញ្ច សោធយិត្វា អជ្ឈេតរហិ គិហី យេវ សន្តា សន្តំ បរមត្ថំ និព្ពានំ សច្ឆិករោន្តិ។ ន, មហារាជ, ធុតគុណេសុ បុព្ពាសេវនំ វិនា ឯកិស្សា យេវ ជាតិយា អរហត្តំ សច្ឆិកិរិយា ហោតិ, ឧត្តមេន បន វីរិយេន ឧត្តមាយ បដិបត្តិយា តថារូបេន អាចរិយេន កល្យាណមិត្តេន អរហត្តំ សច្ឆិកិរិយា ហោតិ។

“យថា វា បន, មហារាជ, ភិសក្កោ សល្លកត្តោ អាចរិយំ ធនេន វា វត្តប្បដិបត្តិយា វា អារាធេត្វា សត្ថគ្គហណឆេទនលេខនវេធនសល្លុទ្ធរណវណធោវនសោសនភេសជ្ជានុលិម្បនវមន វិរេចនានុវាសនកិរិយមនុសិក្ខិត្វា វិជ្ជាសុ កតសិក្ខោ កតូបាសនោ កតហត្ថោ អាតុរេ ឧបសង្កមតិ តិកិច្ឆាយ, ឯវមេវ ខោ, មហារាជ, យេ តេ គិហី អគារិកា កាមភោគិនោ សន្តំ បរមត្ថំ និព្ពានំ សច្ឆិករោន្តិ, តេ សព្ពេ បុរិមាសុ ជាតីសុ តេរសសុ ធុតគុណេសុ កតូបាសនា កតភូមិកម្មា, តេ តត្ថេវ ចារញ្ច បដិបត្តិញ្ច សោធយិត្វា អជ្ជេតរហិ គិហី យេវ សន្តា សន្តំ បរមត្ថំ និព្ពានំ សច្ឆិករោន្តិ, ន, មហារាជ, ធុតគុណេហិ អវិសុទ្ធានំ ធម្មាភិសមយោ ហោតិ។

“យថា, មហារាជ, ឧទកស្ស អសេចនេន ពីជានំ អវិរូហនំ ហោតិ, ឯវមេវ ខោ, មហារាជ, ធុតគុណេហិ អវិសុទ្ធានំ ធម្មាភិសមយោ ន ហោតិ។

“យថា វា បន, មហារាជ, អកតកុសលានំ អកតកល្យាណានំ សុគតិគមនំ ន ហោតិ, ឯវមេវ ខោ, មហារាជ, ធុតគុណេហិ អវិសុទ្ធានំ ធម្មាភិសមយោ ន ហោតិ។

“បថវិសមំ , មហារាជ, ធុតគុណំ វិសុទ្ធិកាមានំ បតិដ្ឋានដ្ឋេន។ អាបោសមំ, មហារាជ, ធុតគុណំ វិសុទ្ធិកាមានំ សព្ពកិលេសមលធោវនដ្ឋេន។ តេជោសមំ, មហារាជ, ធុតគុណំ វិសុទ្ធិកាមានំ សព្ពកិលេសវនជ្ឈាបនដ្ឋេន ។ វាយោសមំ, មហារាជ, ធុតគុណំ វិសុទ្ធិកាមានំ សព្ពកិលេសមលរជោបវាហនដ្ឋេន។ អគទសមំ, មហារាជ, ធុតគុណំ វិសុទ្ធិកាមានំ សព្ពកិលេសព្យាធិវូបសមនដ្ឋេន។ អមតសមំ, មហារាជ, ធុតគុណំ វិសុទ្ធិកាមានំ សព្ពកិលេសវិសនាសនដ្ឋេន។ ខេត្តសមំ, មហារាជ, ធុតគុណំ វិសុទ្ធិកាមានំ សព្ពសាមញ្ញគុណសស្សវិរូហនដ្ឋេន។ មនោហរសមំ, មហារាជ, ធុតគុណំ វិសុទ្ធិកាមានំ បត្ថិតិច្ឆិតសព្ពសម្បត្តិវរទទដ្ឋេន។ នាវាសមំ, មហារាជ, ធុតគុណំ វិសុទ្ធិកាមានំ សំសារមហណ្ណវបារគមនដ្ឋេន។ ភីរុត្តាណសមំ, មហារាជ, ធុតគុណំ វិសុទ្ធិកាមានំ ជរាមរណភីតានំ អស្សាសករណដ្ឋេន។ មាតុសមំ, មហារាជ, ធុតគុណំ វិសុទ្ធិកាមានំ កិលេសទុក្ខប្បដិបីឡិតានំ អនុគ្គាហកដ្ឋេន។ បិតុសមំ, មហារាជ, ធុតគុណំ វិសុទ្ធិកាមានំ កុសលវឌ្ឍិកាមានំ សព្ពសាមញ្ញគុណជនកដ្ឋេន។ មិត្តសមំ, មហារាជ, ធុតគុណំ វិសុទ្ធិកាមានំ សព្ពសាមញ្ញគុណបរិយេសនអវិសំវាទកដ្ឋេន។ បទុមសមំ, មហារាជ, ធុតគុណំ វិសុទ្ធិកាមានំ សព្ពកិលេសមលេហិ អនុបលិត្តដ្ឋេន។ ចតុជ្ជាតិយវរគន្ធសមំ , មហារាជ, ធុតគុណំ វិសុទ្ធិកាមានំ កិលេសទុគ្គន្ធបដិវិនោទនដ្ឋេន។ គិរិរាជវរសមំ, មហារាជ, ធុតគុណំ វិសុទ្ធិកាមានំ អដ្ឋលោកធម្មវាតេហិ អកម្បិយដ្ឋេន។ អាកាសសមំ, មហារាជ, ធុតគុណំ វិសុទ្ធិកាមានំ សព្ពត្ថ គហណាបគតឧរុវិសដវិត្ថតមហន្តដ្ឋេន។ នទីសមំ, មហារាជ, ធុតគុណំ វិសុទ្ធិកាមានំ កិលេសមលបវាហនដ្ឋេន។ សុទេសកសមំ, មហារាជ, ធុតគុណំ វិសុទ្ធិកាមានំ ជាតិកន្តារកិលេសវនគហននិត្ថរណដ្ឋេន។ មហាសត្ថវាហសមំ, មហារាជ, ធុតគុណំ វិសុទ្ធិកាមានំ សព្ពភយសុញ្ញខេមអភយវរបវរនិព្ពាននគរសម្បាបនដ្ឋេន ។ សុមជ្ជិតវិមលាទាសសមំ, មហារាជ, ធុតគុណំ វិសុទ្ធិកាមានំ សង្ខារានំ សភាវទស្សនដ្ឋេន។ ផលកសមំ, មហារាជ, ធុតគុណំ វិសុទ្ធិកាមានំ កិលេសលគុឡសរសត្តិបដិពាហនដ្ឋេន។ ឆត្តសមំ, មហារាជ, ធុតគុណំ វិសុទ្ធិកាមានំ កិលេសវស្សតិវិធគ្គិសន្តាបាតបបដិពាហនដ្ឋេន។ ចន្ទសមំ, មហារាជ, ធុតគុណំ វិសុទ្ធិកាមានំ បិហយិតបត្ថិតដ្ឋេន។ សូរិយសមំ, មហារាជ, ធុតគុណំ វិសុទ្ធិកាមានំ មោហតមតិមិរនាសនដ្ឋេន។ សាគរសមំ, មហារាជ, ធុតគុណំ វិសុទ្ធិកាមានំ អនេកវិធសាមញ្ញគុណវររតនុដ្ឋានដ្ឋេន, អបរិមិតអសង្ខ្យេយ្យអប្បមេយ្យដ្ឋេន ច។ ឯវំ ខោ, មហារាជ, ធុតគុណំ វិសុទ្ធិកាមានំ ពហូបការំ សព្ពទរថបរិឡាហនុទំ អរតិនុទំ ភយនុទំ ភវនុទំ ខីលនុទំ មលនុទំ សោកនុទំ ទុក្ខនុទំ រាគនុទំ ទោសនុទំ មោហនុទំ មាននុទំ ទិដ្ឋិនុទំ សព្ពាកុសលធម្មនុទំ យសាវហំ ហិតាវហំ សុខាវហំ ផាសុករំ បីតិករំ យោគក្ខេមករំ អនវជ្ជំ ឥដ្ឋសុខវិបាកំ គុណរាសិគុណបុញ្ជំ អបរិមិតអសង្ខ្យេយ្យ អប្បមេយ្យគុណំ វរំ បវរំ អគ្គំ។

“យថា , មហារាជ, មនុស្សា ឧបត្ថម្ភវសេន ភោជនំ ឧបសេវន្តិ, ហិតវសេន ភេសជ្ជំ ឧបសេវន្តិ, ឧបការវសេន មិត្តំ ឧបសេវន្តិ, តារណវសេន នាវំ ឧបសេវន្តិ, សុគន្ធវសេន មាលាគន្ធំ ឧបសេវន្តិ, អភយវសេន ភីរុត្តាណំ ឧបសេវន្តិ, បតិដ្ឋាវសេន [បតិដ្ឋានវសេន (ក.)] បថវិំ ឧបសេវន្តិ, សិប្បវសេន អាចរិយំ ឧបសេវន្តិ, យសវសេន រាជានំ ឧបសេវន្តិ, កាមទទវសេន មណិរតនំ ឧបសេវន្តិ, ឯវមេវ ខោ, មហារាជ, សព្ពសាមញ្ញគុណទទវសេន អរិយា ធុតគុណំ ឧបសេវន្តិ។

“យថា វា បន, មហារាជ, ឧទកំ ពីជវិរូហនាយ, អគ្គិ ឈាបនាយ, អាហារោ ពលាហរណាយ, លតា ពន្ធនាយ, សត្ថំ ឆេទនាយ, បានីយំ បិបាសាវិនយនាយ, និធិ អស្សាសករណាយ, នាវា តីរសម្បាបនាយ, ភេសជ្ជំ ព្យាធិវូបសមនាយ, យានំ សុខគមនាយ, ភីរុត្តាណំ ភយវិនោទនាយ, រាជា អារក្ខត្ថាយ, ផលកំ ទណ្ឌលេឌ្ឌុលគុឡសរសត្តិបដិពាហនាយ, អាចរិយោ អនុសាសនាយ, មាតា បោសនាយ, អាទាសោ ឱលោកនាយ, អលង្ការោ សោភនាយ, វត្ថំ បដិច្ឆាទនាយ, និស្សេណិ អារោហនាយ, តុលា វិសមវិក្ខេបនាយ [និក្ខេបនាយ (សី. បី.)], មន្តំ បរិជប្បនាយ, អាវុធំ តជ្ជនីយបដិពាហនាយ , បទីបោ អន្ធការវិធមនាយ, វាតោ បរិឡាហនិព្ពាបនាយ, សិប្បំ វុត្តិនិប្ផាទនាយ, អគទំ ជីវិតរក្ខណាយ, អាករោ រតនុប្បាទនាយ, រតនំ អលង្ការាយ, អាណា អនតិក្កមនាយ, ឥស្សរិយំ វសវត្តនាយ, ឯវមេវ ខោ, មហារាជ, ធុតគុណំ សាមញ្ញពីជវិរូហនាយ, កិលេសមលឈាបនាយ, ឥទ្ធិពលាហរណាយ, សតិសំវរនិពន្ធនាយ, វិមតិវិចិកិច្ឆាសមុច្ឆេទនាយ, តណ្ហាបិបាសាវិនយនាយ, អភិសមយអស្សាសករណាយ, ចតុរោឃនិត្ថរណាយ, កិលេសព្យាធិវូបសមាយ, និព្ពានសុខប្បដិលាភាយ, ជាតិជរាព្យាធិមរណសោកបរិទេវទុក្ខទោមនស្សុបាយាសភយវិនោទនាយ, សាមញ្ញគុណបរិរក្ខណាយ, អរតិកុវិតក្កបដិពាហនាយ, សកលសាមញ្ញត្ថានុសាសនាយ, សព្ពសាមញ្ញគុណបោសនាយ, សមថវិបស្សនាមគ្គផលនិព្ពានទស្សនាយ, សកលលោកថុតថោមិតមហតិមហាសោភនករណាយ, សព្ពាបាយបិទហនាយ, សាមញ្ញត្ថសេលសិខរមុទ្ធនិ អភិរូហនាយ, វង្កកុដិលវិសមចិត្តវិក្ខេបនាយ [ចិត្តនិក្ខេបនាយ (សី. បី.)], សេវិតព្ពាសេវិតព្ពធម្មេ សាធុសជ្ឈាយករណាយ, សព្ពកិលេសបដិសត្តុតជ្ជនាយ , អវិជ្ជន្ធការវិធមនាយ, តិវិធគ្គិសន្តាបបរិឡាហនិព្ពាបនាយ, សណ្ហសុខុមសន្តសមាបត្តិនិប្ផាទនាយ, សកលសាមញ្ញគុណបរិរក្ខណាយ, ពោជ្ឈង្គវររតនុប្បាទនាយ, យោគិជនាលង្ករណាយ, អនវជ្ជនិបុណសុខុមសន្តិសុខមនតិក្កមនាយ , សកលសាមញ្ញអរិយធម្មវសវត្តនាយ។ ឥតិ, មហារាជ, ឥមេសំ គុណានំ អធិគមាយ យទិទំ ឯកមេកំ ធុតគុណំ, ឯវំ, មហារាជ, អតុលិយំ ធុតគុណំ អប្បមេយ្យំ អសមំ អប្បដិសមំ អប្បដិភាគំ អប្បដិសេដ្ឋំ ឧត្តរំ សេដ្ឋំ វិសិដ្ឋំ អធិកំ អាយតំ បុថុលំ វិសដំ វិត្ថតំ គរុកំ ភារិយំ មហន្តំ។

“យោ ខោ, មហារាជ, បុគ្គលោ បាបិច្ឆោ ឥច្ឆាបកតោ កុហកោ លុទ្ធោ ឱទរិកោ លាភកាមោ យសកាមោ កិត្តិកាមោ អយុត្តោ អប្បត្តោ អននុច្ឆវិកោ អនរហោ អប្បតិរូបោ ធុតង្គំ [តធុតគុណំ (ក.) ឯវមុបរិបិ] សមាទិយតិ, សោ ទិគុណំ ទណ្ឌមាបជ្ជតិ, សព្ពគុណឃាតមាបជ្ជតិ, ទិដ្ឋធម្មិកំ ហីឡនំ ខីឡនំ គរហនំ ឧប្បណ្ឌនំ ខិបនំ អសម្ភោគំ និស្សារណំ និច្ឆុភនំ បវាហនំ បព្ពាជនំ បដិលភតិ, សម្បរាយេបិ សតយោជនិកេ អវីចិមហានិរយេ ឧណ្ហកឋិតតត្តសន្តត្តអច្ចិជាលាមាលកេ អនេកវស្សកោដិសតសហស្សានិ ឧទ្ធមធោ តិរិយំ ផេណុទ្ទេហកំ សម្បរិវត្តកំ បច្ចតិ, តតោ មុច្ចិត្វា [មុច្ចិត្វា (សី. បី.)] កិសផរុសកាឡង្គបច្ចង្គោ សូនុទ្ធុមាតសុសិរុត្តមង្គោ [សូនុទ្ធុមាតសូចិមុខបមាណសុសិរុត្តមង្គោ (សី. បី.)] ឆាតោ បិបាសិតោ វិសមភីមរូបវណ្ណោ ភគ្គកណ្ណសោតោ ឧម្មីលិតនិមីលិតនេត្តនយនោ អរុគត្តបក្កគត្តោ បុឡវាកិណ្ណសព្ពកាយោ វាតមុខេ ជលមានោ វិយ អគ្គិក្ខន្ធោ អន្តោ ជលមានោ បជ្ជលមានោ អតាណោ អសរណោ អារុណ្ណរុណ្ណការុញ្ញរវំ បរិទេវមានោ និជ្ឈាមតណ្ហិកោ សមណមហាបេតោ ហុត្វា អាហិណ្ឌមានោ មហិយា អដ្ដស្សរំ ករោតិ។

“យថា , មហារាជ, កោចិ អយុត្តោ អប្បត្តោ អននុច្ឆវិកោ អនរហោ អប្បតិរូបោ ហីនោ កុជាតិកោ ខត្តិយាភិសេកេន អភិសិញ្ចតិ, សោ លភតិ ហត្ថច្ឆេទំ បាទច្ឆេទំ ហត្ថបាទច្ឆេទំ កណ្ណច្ឆេទំ នាសច្ឆេទំ កណ្ណនាសច្ឆេទំ ពិលង្គថាលិកំ សង្ខមុណ្ឌិកំ រាហុមុខំ ជោតិមាលិកំ ហត្ថបជ្ជោតិកំ ឯរកវត្តិកំ ចីរកវាសិកំ ឯណេយ្យកំ ពឡិសមំសិកំ កហាបណកំ ខារាបតច្ឆិកំ បលិឃបរិវត្តិកំ បលាលបីឋកំ តត្តេន តេលេន ឱសិញ្ចនំ សុនខេហិ ខាទាបនំ ជីវសូលារោបនំ អសិនា សីសច្ឆេទំ អនេកវិហិតម្បិ កម្មការណំ អនុភវតិ។ កឹ ការណា? អយុត្តោ អប្បត្តោ អននុច្ឆវិកោ អនរហោ អប្បតិរូបោ ហីនោ កុជាតិកោ មហន្តេ ឥស្សរិយេ ឋានេ អត្តានំ ឋបេសិ, វេលំ ឃាតេសិ, ឯវមេវ ខោ, មហារាជ, យោ កោចិ បុគ្គលោ បាបិច្ឆោ...បេ.... មហិយា អដ្ដស្សរំ ករោតិ។

“យោ បន, មហារាជ, បុគ្គលោ យុត្តោ បត្តោ អនុច្ឆវិកោ អរហោ បតិរូបោ អប្បិច្ឆោ សន្តុដ្ឋោ បវិវិត្តោ អសំសដ្ឋោ អារទ្ធវីរិយោ បហិតត្តោ អសឋោ អមាយោ អនោទរិកោ អលាភកាមោ អយសកាមោ អកិត្តិកាមោ សទ្ធោ សទ្ធាបព្ពជិតោ ជរាមរណា មុច្ចិតុកាមោ ‘សាសនំ បគ្គណ្ហិស្សាមី’តិ ធុតង្គំ សមាទិយតិ, សោ ទិគុណំ បូជំ អរហតិ ទេវានញ្ច បិយោ ហោតិ មនាបោ បិហយិតោ បត្ថិតោ, ជាតិសុមនមល្លិកាទីនំ វិយ បុប្ផំ នហាតានុលិត្តស្ស, ជិឃច្ឆិតស្ស វិយ បណីតភោជនំ, បិបាសិតស្ស វិយ សីតលវិមលសុរភិបានីយំ, វិសគតស្ស វិយ ឱសធវរំ, សីឃគមនកាមស្ស វិយ អាជញ្ញរថវរុត្តមំ, អត្ថកាមស្ស វិយ មនោហរមណិរតនំ, អភិសិញ្ចិតុកាមស្ស វិយ បណ្ឌរវិមលសេតច្ឆត្តំ, ធម្មកាមស្ស វិយ អរហត្តផលាធិគមមនុត្តរំ។ តស្ស ចត្តារោ សតិបដ្ឋានា ភាវនាបារិបូរឹ គច្ឆន្តិ, ចត្តារោ សម្មប្បធានា ចត្តារោ ឥទ្ធិបាទា បញ្ចិន្ទ្រិយានិ បញ្ច ពលានិ សត្ត ពោជ្ឈង្គា អរិយោ អដ្ឋង្គិកោ មគ្គោ ភាវនាបារិបូរឹ គច្ឆតិ, សមថវិបស្សនា អធិគច្ឆតិ, អធិគមប្បដិបត្តិ បរិណមតិ, ចត្តារិ

សាមញ្ញផលានិ ចតស្សោ បដិសម្ភិទា តិស្សោ វិជ្ជា ឆឡភិញ្ញា កេវលោ ច សមណធម្មោ សព្ពេ តស្សាធេយ្យា ហោន្តិ, វិមុត្តិបណ្ឌរវិមលសេតច្ឆត្តេន អភិសិញ្ចតិ។

“យថា, មហារាជ, រញ្ញោ ខត្តិយស្ស អភិជាតកុលកុលីនស្ស ខត្តិយាភិសេកេន អភិសិត្តស្ស បរិចរន្តិ ស រដ្ឋនេគមជានបទភដពលា [ពលត្ថា (សី. បី.)] អដ្ឋត្តិំសា ច រាជបរិសា នដនច្ចកា មុខមង្គលិកា សោត្ថិវាចកា សមណព្រាហ្មណសព្ពបាសណ្ឌគណា អភិគច្ឆន្តិ, យំ កិញ្ចិ បថវិយា បដ្ដនរតនាករនគរសុង្កដ្ឋានវេ រជ្ជកឆេជ្ជភេជ្ជជនមនុសាសនំ សព្ពត្ថ សាមិកោ ភវតិ, ឯវមេវ ខោ , មហារាជ, យោ កោចិ បុគ្គលោ យុត្តោ បត្តោ...បេ.... វិមុត្តិបណ្ឌរវិមលសេតច្ឆត្តេន អភិសិញ្ចតិ។

“តេរសិមានិ , មហារាជ, ធុតង្គានិ, យេហិ សុទ្ធិកតោ និព្ពានមហាសមុទ្ទំ បវិសិត្វា ពហុវិធំ ធម្មកីឡមភិកីឡតិ, រូបារូបអដ្ឋសមាបត្តិយោ វឡញ្ជេតិ, ឥទ្ធិវិធំ ទិព្ពសោតធាតុំ បរចិត្តវិជាននំ បុព្ពេ និវាសានុស្សតិំ ទិព្ពចក្ខុំ សព្ពាសវក្ខយញ្ច បាបុណាតិ។ កតមេ តេរស? បំសុកូលិកង្គំ តេចីវរិកង្គំ បិណ្ឌបាតិកង្គំ សបទានចារិកង្គំ ឯកាសនិកង្គំ បត្តបិណ្ឌិកង្គំ ខលុបច្ឆាភត្តិកង្គំ អារញ្ញិកង្គំ រុក្ខមូលិកង្គំ អព្ភោកាសិកង្គំ សោសានិកង្គំ យថាសន្ថតិកង្គំ នេសជ្ជិកង្គំ, ឥមេហិ ខោ, មហារាជ, តេរសហិ ធុតគុណេហិ បុព្ពេ អាសេវិតេហិ និសេវិតេហិ ចិណ្ណេហិ បរិចិណ្ណេហិ ចរិតេហិ ឧបចរិតេហិ បរិបូរិតេហិ កេវលំ សាមញ្ញំ បដិលភតិ, តស្សាធេយ្យា ហោន្តិ កេវលា សន្តា សុខា សមាបត្តិយោ។

“យថា, មហារាជ, សធនោ នាវិកោ បដ្ដនេ សុដ្ឋុ កតសុង្កោ មហាសមុទ្ទំ បវិសិត្វា វង្គំ តក្កោលំ ចីនំ សោវីរំ សុរដ្ឋំ អលសន្ទំ កោលបដ្ដនំ សុវណ្ណភូមិំ គច្ឆតិ អញ្ញម្បិ យំ កិញ្ចិ នាវាសញ្ចរណំ, ឯវមេវ ខោ, មហារាជ, ឥមេហិ តេរសហិ ធុតគុណេហិ បុព្ពេ អាសេវិតេហិ និសេវិតេហិ ចិណ្ណេហិ បរិចិណ្ណេហិ ចរិតេហិ ឧបចរិតេហិ បរិបូរិតេហិ កេវលំ សាមញ្ញំ បដិលភតិ, តស្សាធេយ្យា ហោន្តិ កេវលា សន្តា សុខា សមាបត្តិយោ។

“យថា, មហារាជ, កស្សកោ បឋមំ ខេត្តទោសំ តិណកដ្ឋបាសាណំ អបនេត្វា កសិត្វា វបិត្វា សម្មា ឧទកំ បវេសេត្វា រក្ខិត្វា គោបេត្វា លវនមទ្ទនេន ពហុធញ្ញកោ ហោតិ, តស្សាធេយ្យា ភវន្តិ យេ កេចិ អធនា កបណា ទលិទ្ទា ទុគ្គតជនា, ឯវមេវ ខោ, មហារាជ, ឥមេហិ តេរសហិ ធុតគុណេហិ បុព្ពេ អាសេវិតេហិ...បេ.... កេវលា សន្តា សុខា សមាបត្តិយោ។

“យថា វា បន, មហារាជ, ខត្តិយោ មុទ្ធាវសិត្តោ អភិជាតកុលីនោ ឆេជ្ជភេជ្ជជនមនុសាសនេ ឥស្សរោ ហោតិ វសវត្តី សាមិកោ ឥច្ឆាករណោ, កេវលា ច មហាបថវី តស្សាធេយ្យា ហោតិ, ឯវមេវ ខោ, មហារាជ, ឥមេហិ តេរសហិ ធុតគុណេហិ បុព្ពេ អាសេវិតេហិ និសេវិតេហិ ចិណ្ណេហិ បរិចិណ្ណេហិ ចរិតេហិ ឧបចរិតេហិ បរិបូរិតេហិ ជិនសាសនវរេ ឥស្សរោ ហោតិ វសវត្តី សាមិកោ ឥច្ឆាករណោ, កេវលា ច សមណគុណា តស្សាធេយ្យា ហោន្តិ។

“ននុ , មហារាជ, ថេរោ ឧបសេនោ វង្គន្តបុត្តោ សល្លេខធុតគុណេ បរិបូរការិតាយ អនាទិយិត្វា សាវត្ថិយា សង្ឃស្ស កតិកំ សបរិសោ នរទម្មសារថិំ បដិសល្លានគតំ ឧបសង្កមិត្វា ភគវតោ បាទេ សិរសា វន្ទិត្វា ឯកមន្តំ និសីទិ, ភគវា ច តំ សុវិនីតំ បរិសំ ឱលោកេត្វា ហដ្ឋតុដ្ឋោ បមុទិតោ ឧទគ្គោ បរិសាយ សទ្ធិំ សល្លាបំ សល្លបិត្វា អសម្ភិន្នេន ព្រហ្មស្សរេន ឯតទវោច ‘បាសាទិកា ខោ បន ត្យាយំ ឧបសេន បរិសា, កថំ ត្វំ ឧបសេន បរិសំ វិនេសី’តិ។ សោបិ សព្ពញ្ញុនា ទសពលេន ទេវាតិទេវេន បុដ្ឋោ យថាភូតសភាវគុណវសេន ភគវន្តំ ឯតទវោច –

“យោ កោចិ មំ, ភន្តេ, ឧបសង្កមិត្វា បព្ពជ្ជំ វា និស្សយំ វា យាចតិ, តមហំ ឯវំ វទាមិ ‘‘អហំ ខោ អាវុសោ អារញ្ញិកោ បិណ្ឌបាតិកោ បំសុកូលិកោ តេចីវរិកោ។ សចេ ត្វម្បិ អារញ្ញិកោ ភវិស្សសិ បិណ្ឌបាតិកោ បំសុកូលិកោ តេចីវរិកោ, ឯវាហំ តំ បព្ពាជេស្សាមិ និស្សយំ ទស្សាមី’’តិ, សចេ សោ មេ, ភន្តេ, បដិស្សុណិត្វា នន្ទតិ ឱរមតិ, ឯវាហំ តំ បព្ពាជេមិ និស្សយំ ទេមិ, សចេ ន នន្ទតិ ន ឱរមតិ, ន តំ បព្ពាជេមិ, ន និស្សយំ ទេមិ, ឯវាហំ, ភន្តេ, បរិសំ វិនេមី’’តិ។ ឯវំ ខោ [ឯវម្បិ (ក.)], មហារាជ, ធុតគុណវរសមាទិណ្ណោ ជិនសាសនវរេ ឥស្សរោ ហោតិ។ វសវត្តី សាមិកោ ឥច្ឆាករណោ, តស្សាធេយ្យា ហោន្តិ កេវលា សន្តា សុខា សមាបត្តិយោ។

“យថា, មហារាជ, បទុមំ អភិវុទ្ធបរិសុទ្ធឧទិច្ចជាតិប្បភវំ សិនិទ្ធំ មុទុ លោភនីយំ សុគន្ធំ បិយំ បត្ថិតំ បសត្ថំ ជលកទ្ទមមនុបលិត្តំ អណុបត្តកេសរកណ្ណិកាភិមណ្ឌិតំ ភមរគណសេវិតំ សីតលសលិលសំវទ្ធំ, ឯវមេវ ខោ, មហារាជ, ឥមេហិ តេរសហិ ធុតគុណេហិ បុព្ពេ អាសេវិតេហិ និសេវិតេហិ ចិណ្ណេហិ បរិចិណ្ណេហិ ចរិតេហិ ឧបចរិតេហិ បរិបូរិតេហិ អរិយសាវកោ តឹសគុណវរេហិ សមុបេតោ ហោតិ។

“កតមេហិ តីសគុណវរេហិ? សិនិទ្ធមុទុមទ្ទវមេត្តចិត្តោ ហោតិ, ឃាតិតហតវិហតកិលេសោ ហោតិ, ហតនិហតមានទប្បោ ហោតិ, អចលទឡ្ហនិវិដ្ឋនិព្ពេមតិកសទ្ធោ ហោតិ, បរិបុណ្ណបីណិតបហដ្ឋលោភនីយសន្តសុខសមាបត្តិលាភី ហោតិ, សីលវរបវរអសមសុចិគន្ធបរិភាវិតោ ហោតិ, ទេវមនុស្សានំ បិយោ ហោតិ មនាបោ, ខីណាសវអរិយវរបុគ្គលបត្ថិតោ, ទេវមនុស្សានំ វន្ទិតបូជិតោ, ពុធវិពុធបណ្ឌិតជនានំ ថុតថវិតថោមិតបសត្ថោ , ឥធ វា ហុរំ វា លោកេន អនុបលិត្តោ, អប្បថោកវជ្ជេបិ [អប្បសាវជ្ជេបិ (ក.)] ភយទស្សាវី, វិបុលវរសម្បត្តិកាមានំ មគ្គផលវរត្ថសាធនោ, អាយាចិតវិបុលបណីតបច្ចយភាគី, អនិកេតសយនោ, ឈានជ្ឈោសិតតប្បវរវិហារី , វិជដិតកិលេសជាលវត្ថុ, ភិន្នភគ្គសង្កុដិតសញ្ឆិន្នគតិនីវរណោ, អកុប្បធម្មោ, អភិនីតវាសោ, អនវជ្ជភោគី , គតិវិមុត្តោ, ឧត្តិណ្ណសព្ពវិចិកិច្ឆោ, វិមុត្តិជ្ឈោសិតត្ថោ [វិមុត្តិជ្ឈាសិតត្ថោ (សី. បី.)], ទិដ្ឋធម្មោ, អចលទឡ្ហភីរុត្តាណមុបគតោ, សមុច្ឆិន្នានុសយោ, សព្ពាសវក្ខយំ បត្តោ, សន្តសុខសមាបត្តិវិហារពហុលោ, សព្ពសមណគុណសមុបេតោ, ឥមេហិ តីសគុណវរេហិ សមុបេតោ ហោតិ។

“ននុ, មហារាជ, ថេរោ សារិបុត្តោ ទសសហស្សិលោកធាតុយា អគ្គបុរិសោ ឋបេត្វា ទសពលំ លោកាចរិយំ, សោបិ អបរិមិតមសង្ខេយ្យកប្បេ សមាចិតកុសលមូលោ [សមាចិណ្ណកុសលមូលោ (ក.)] ព្រាហ្មណកុលកុលីនោ មនាបិកំ កាមរតឹ អនេកសតសង្ខំ ធនវរញ្ច ឱហាយ ជិនសាសនេ បព្ពជិត្វា ឥមេហិ តេរសហិ ធុតគុណេហិ កាយវចីចិត្តំ ទមយិត្វា អជ្ជេតរហិ អនន្តគុណសមន្នាគតោ គោតមស្ស ភគវតោ សាសនវរេ ធម្មចក្កមនុប្បវត្តកោ ជាតោ។ ភាសិតម្បេតំ, មហារាជ, ភគវតា ទេវាតិទេវេន ឯកង្គុត្តរនិកាយវរលញ្ឆកេ –

“នាហំ, ភិក្ខវេ, អញ្ញំ ឯកបុគ្គលម្បិ សមនុបស្សាមិ, យោ ឯវំ តថាគតេន អនុត្តរំ ធម្មចក្កំ បវត្តិតំ សម្មទេវ អនុប្បវត្តេតិ, យថយិទំ ភិក្ខវេ, សារិបុត្តោ, សារិបុត្តោ។ ភិក្ខវេ, តថាគតេន អនុត្តរំ ធម្មចក្កំ បវត្តិតំ សម្មទេវ អនុប្បវត្តេតី’”តិ។

“សាធុ, ភន្តេ នាគសេន, យំ កិញ្ចិ នវង្គំ ពុទ្ធវចនំ, យា ច លោកុត្តរា កិរិយា, យា ច លោកេ អធិគមវិបុលវរសម្បត្តិយោ, សព្ពំ តំ តេរសសុ ធុតគុណេសុ សមោធានោបគត” [សមោធានេតព្ពំ (ក.)] ន្តិ។

ធុតង្គបញ្ហោ ទុតិយោ។

អនុមានវគ្គោ ចតុត្ថោ។

៦. ឱបម្មកថាបញ្ហោ

មាតិកា

ភន្តេ នាគសេន, កតិហង្គេហិ សមន្នាគតោ ភិក្ខុ អរហត្តំ សច្ឆិករោតីតិ?

តជ, មហារាជ, អរហត្តំ សច្ឆិកាតុកាមេន ភិក្ខុនា –

គទ្រភស្ស [ឃោរស្សរស្ស (សី. ស្យា. បី.)] ឯកំ អង្គំ គហេតព្ពំ។

កុក្កុដស្ស បញ្ច អង្គានិ គហេតព្ពានិ។

កលន្ទកស្ស ឯកំ អង្គំ គហេតព្ពំ។

ទីបិនិយា ឯកំ អង្គំ គហេតព្ពំ។

ទីបិកស្ស ទ្វេ អង្គានិ គហេតព្ពានិ។

កុម្មស្ស បញ្ច អង្គានិ គហេតព្ពានិ។

វំសស្ស ឯកំ អង្គំ គហេតព្ពំ។

ចាបស្ស ឯកំ អង្គំ គហេតព្ពំ។

វាយសស្ស ទ្វេ អង្គានិ គហេតព្ពានិ។

មក្កដស្ស ទ្វេ អង្គានិ គហេតព្ពានិ។

គទ្រភវគ្គោ បឋមោ។

លាពុលតាយ ឯកំ អង្គំ គហេតព្ពំ។

បទុមស្ស តីណិ អង្គានិ គហេតព្ពានិ។

ពីជស្ស ទ្វេ អង្គានិ គហេតព្ពានិ។

សាលកល្យាណិកាយ ឯកំ អង្គំ គហេតព្ពំ។

នាវាយ តីណិ អង្គានិ គហេតព្ពានិ។

នាវាលគ្គនកស្ស [នាវាលគនកស្ស (សី. បី.)] ទ្វេ អង្គានិ គហេតព្ពានិ។

កូបស្ស [កូបកស្ស (ក.)] ឯកំ អង្គំ គហេតព្ពំ។

និយាមកស្ស តីណិ អង្គានិ គហេតព្ពានិ។

កម្មការស្ស ឯកំ អង្គំ គហេតព្ពំ។

សមុទ្ទស្ស បញ្ច អង្គានិ គហេតព្ពានិ។

សមុទ្ទវគ្គោ ទុតិយោ។

បថវិយា បញ្ច អង្គានិ គហេតព្ពានិ។

អាបស្ស បញ្ច អង្គានិ គហេតព្ពានិ។

តេជស្ស បញ្ច អង្គានិ គហេតព្ពានិ។

វាយុស្ស បញ្ច អង្គានិ គហេតព្ពានិ។

បព្ពតស្ស បញ្ច អង្គានិ គហេតព្ពានិ។

អាកាសស្ស បញ្ច អង្គានិ គហេតព្ពានិ។

ចន្ទស្ស បញ្ច អង្គានិ គហេតព្ពានិ។

សូរិយស្ស សត្ត អង្គានិ គហេតព្ពានិ។

សក្កស្ស តីណិ អង្គានិ គហេតព្ពានិ។

ចក្កវត្តិស្ស ចត្តារិ អង្គានិ គហេតព្ពានិ។

បថវីវគ្គោ តតិយោ។

ឧបចិកាយ ឯកំ អង្គំ គហេតព្ពំ។

ពិឡារស្ស ទ្វេ អង្គានិ គហេតព្ពានិ។

ឧន្ទូរស្ស ឯកំ អង្គំ គហេតព្ពំ។

វិច្ឆិកស្ស ឯកំ អង្គំ គហេតព្ពំ។

នកុលស្ស ឯកំ អង្គំ គហេតព្ពំ។

ជរសិង្គាលស្ស ទ្វេ អង្គានិ គហេតព្ពានិ។

មិគស្ស តីណិ អង្គានិ គហេតព្ពានិ។

គោរូបស្ស ចត្តារិ អង្គានិ គហេតព្ពានិ។

វរាហស្ស ទ្វេ អង្គានិ គហេតព្ពានិ។

ហត្ថិស្ស បញ្ច អង្គានិ គហេតព្ពានិ។

ឧបចិកាវគ្គោ ចតុត្ថោ។

សីហស្ស សត្ត អង្គានិ គហេតព្ពានិ។

ចក្កវាកស្ស តីណិ អង្គានិ គហេតព្ពានិ។

បេណាហិកាយ ទ្វេ អង្គានិ គហេតព្ពានិ។

យរកបោតស្ស ឯកំ អង្គំ គហេតព្ពំ។

ឧលូកស្ស ទ្វេ អង្គានិ គហេតព្ពានិ។

សតបត្តស្ស ឯកំ អង្គំ គហេតព្ពំ។

វគ្គុលិស្ស ទ្វេ អង្គានិ គហេតព្ពានិ។

ជលូកាយ ឯកំ អង្គំ គហេតព្ពំ។

សប្បស្ស តីណិ អង្គានិ គហេតព្ពានិ។

អជគរស្ស ឯកំ អង្គំ គហេតព្ពំ។

សីហវគ្គោ បញ្ចមោ។

បន្ថមក្កដកស្ស ឯកំ អង្គំ គហេតព្ពំ។

ថនសិតទារកស្ស [ថនបីតទារកស្ស (ស្យា.)] ឯកំ អង្គំ គហេតព្ពំ។

ចិត្តកធរកុម្មស្ស [ចិត្តកថលកុម្មស្ស (ក.)] ឯកំ អង្គំ គហេតព្ពំ។

បវនស្ស បញ្ច អង្គានិ គហេតព្ពានិ។

រុក្ខស្ស តីណិ អង្គានិ គហេតព្ពានិ។

មេឃស្ស បញ្ច អង្គានិ គហេតព្ពានិ។

មណិរតនស្ស តីណិ អង្គានិ គហេតព្ពានិ។

មាគវិកស្ស ចត្តារិ អង្គានិ គហេតព្ពានិ។

ពាឡិសិកស្ស ទ្វេ អង្គានិ គហេតព្ពានិ។

តច្ឆកស្ស ទ្វេ អង្គានិ គហេតព្ពានិ។

មក្កដវគ្គោ ឆដ្ឋោ។

កុម្ភស្ស ឯកំ អង្គំ គហេតព្ពំ។

កាឡាយសស្ស [កាឡហំសស្ស (ក.)] ទ្វេ អង្គានិ គហេតព្ពានិ។

ឆត្តស្ស តីណិ អង្គានិ គហេតព្ពានិ។

ខេត្តស្ស តីណិ អង្គានិ គហេតព្ពានិ។

អគទស្ស ទ្វេ អង្គានិ គហេតព្ពានិ។

ភោជនស្ស តីណិ អង្គានិ គហេតព្ពានិ។

ឥស្សាសស្ស ចត្តារិ អង្គានិ គហេតព្ពានិ។

កុម្ភវគ្គោ សត្តមោ។

រញ្ញោ ចត្តារិ អង្គានិ គហេតព្ពានិ។

ទោវារិកស្ស ទ្វេ អង្គានិ គហេតព្ពានិ។

និសទាយ ឯកំ អង្គំ គហេតព្ពំ។

បទីបស្ស ទ្វេ អង្គានិ គហេតព្ពានិ។

មយូរស្ស ទ្វេ អង្គានិ គហេតព្ពានិ។

តុរង្គស្ស ទ្វេ អង្គានិ គហេតព្ពានិ។

សោណ្ឌិកស្ស ទ្វេ អង្គានិ គហេតព្ពានិ។

ឥន្ទខីលស្ស ទ្វេ អង្គានិ គហេតព្ពានិ។

តុលាយ ឯកំ អង្គំ គហេតព្ពំ។

ខគ្គស្ស ទ្វេ អង្គានិ គហេតព្ពានិ។

មច្ឆស្ស ទ្វេ អង្គានិ គហេតព្ពានិ។

ឥណគ្គាហកស្ស ឯកំ អង្គំ គហេតព្ពំ។

ព្យាធិតស្ស ទ្វេ អង្គានិ គហេតព្ពានិ។

មតស្ស ទ្វេ អង្គានិ គហេតព្ពានិ។

នទិយា ទ្វេ អង្គានិ គហេតព្ពានិ។

ឧសភស្ស ឯកំ អង្គំ គហេតព្ពំ។

មគ្គស្ស ទ្វេ អង្គានិ គហេតព្ពានិ។

សុង្កសាយិកស្ស ឯកំ អង្គំ គហេតព្ពំ។

ចោរស្ស តីណិ អង្គានិ គហេតព្ពានិ។

សកុណគ្ឃិយា ឯកំ អង្គំ គហេតព្ពំ។

សុនខស្ស ឯកំ អង្គំ គហេតព្ពំ។

តិកិច្ឆកស្ស តីណិ អង្គានិ គហេតព្ពានិ។

គព្ភិនិយា ទ្វេ អង្គានិ គហេតព្ពានិ។

ចមរិយា ឯកំ អង្គំ គហេតព្ពំ។

កិកិយា ទ្វេ អង្គានិ គហេតព្ពានិ។

កបោតិកាយ តីណិ អង្គានិ គហេតព្ពានិ។

ឯកនយនស្ស ទ្វេ អង្គានិ គហេតព្ពានិ។

កស្សកស្ស តីណិ អង្គានិ គហេតព្ពានិ។

ជម្ពុកសិង្គាលិយា ឯកំ អង្គំ គហេតព្ពំ។

ចង្កវារកស្ស ទ្វេ អង្គានិ គហេតព្ពានិ។

ទព្ពិយា ឯកំ អង្គំ គហេតព្ពំ។

ឥណសាធកស្ស តីណិ អង្គានិ គហេតព្ពានិ។

អនុវិចិនកស្ស ឯកំ អង្គំ គហេតព្ពំ។

សារថិស្ស ទ្វេ អង្គានិ គហេតព្ពានិ។

ភោជកស្ស ទ្វេ អង្គានិ គហេតព្ពានិ។

តុន្នវាយស្ស ឯកំ អង្គំ គហេតព្ពំ។

នាវិកស្ស ឯកំ អង្គំ គហេតព្ពំ។

ភមរស្ស ទ្វេ អង្គានិ គហេតព្ពានីតិ។

មាតិកា និដ្ឋិតា។

១. គទ្រភវគ្គោ

១. គទ្រភង្គបញ្ហោ

១. “ភន្តេ នាគសេន, ‘គទ្រភស្ស ឯកំ អង្គំ គហេតព្ព’ន្តិ យំ វទេសិ, កតមំ តំ ឯកំ អង្គំ គហេតព្ព”ន្តិ? “យថា, មហារាជ, គទ្រភោ នាម សង្ការកូដេបិ ចតុក្កេបិ សិង្ឃាដកេបិ គាមទ្វារេបិ ថុសរាសិម្ហិបិ យត្ថ កត្ថចិ សយតិ, ន សយនពហុលោ ហោតិ, ឯវមេវ ខោ, មហារាជ, យោគិនា យោគាវចរេន តិណសន្ថារេបិ បណ្ណសន្ថារេបិ កដ្ឋមញ្ចកេបិ ឆមាយបិ យត្ថ កត្ថចិ ចម្មខណ្ឌំ បត្ថរិត្វា យត្ថ កត្ថចិ សយិតព្ពំ, ន សយនពហុលេន ភវិតព្ពំ។ ឥទំ, មហារាជ, គទ្រភស្ស ឯកំ អង្គំ គហេតព្ពំ។ ភាសិតម្បេតំ, មហារាជ, ភគវតា ទេវាតិទេវេន ‘កលិង្គរូបធានា, ភិក្ខវេ, ឯតរហិ មម សាវកា វិហរន្តិ អប្បមត្តា អាតាបិនោ បធានស្មិ’ន្តិ។ ភាសិតម្បេតំ, មហារាជ, ថេរេន សារិបុត្តេន ធម្មសេនាបតិនាបិ –

> ‘‘‘បល្លង្កេន និសិន្នស្ស, ជណ្ណុកេនាភិវស្សតិ;
> អលំ ផាសុវិហារាយ, បហិតត្តស្ស ភិក្ខុនោ’’’តិ។

គទ្រភង្គបញ្ហោ បឋមោ។

២. កុក្កុដង្គបញ្ហោ

២. “ភន្តេ នាគសេន, ‘កុក្កុដស្ស បញ្ច អង្គានិ គហេតព្ពានី’តិ យំ វទេសិ, កតមានិ តានិ បញ្ច អង្គានិ គហេតព្ពានី”តិ? “យថា, មហារាជ, កុក្កុដោ កាលេន សមយេន បដិសល្លីយតិ, ឯវមេវ ខោ, មហារាជ, យោគិនា យោគាវចរេន កាលេន សមយេនេវ ចេតិយង្គណំ សម្មជ្ជិត្វា បានីយំ បរិភោជនីយំ ឧបដ្ឋបេត្វា សរីរំ

បដិជគ្គិត្វា នហាយិត្វា ចេតិយំ វន្ទិត្វា វុឌ្ឍានំ ភិក្ខូនំ ទស្សនាយ គន្ត្វា កាលេន សមយេន សុញ្ញាគារំ បវិសិតព្ពំ។ ឥទំ, មហារាជ, កុក្កុដស្ស បឋមំ អង្គំ គហេតព្ពំ។

“បុន ចបរំ, មហារាជ, កុក្កុដោ កាលេន សមយេនេវ វុដ្ឋាតិ។ ឯវមេវ ខោ, មហារាជ, យោគិនា យោគាវចរេន កាលេន សមយេនេវ វុដ្ឋហិត្វា ចេតិយង្គណំ សម្មជ្ជិត្វា បានីយំ បរិភោជនីយំ ឧបដ្ឋបេត្វា សរីរំ បដិជគ្គិត្វា ចេតិយំ វន្ទិត្វា បុនទេវ សុញ្ញាគារំ បវិសិតព្ពំ។ ឥទំ, មហារាជ, កុក្កុដស្ស ទុតិយំ អង្គំ គហេតព្ពំ។

“បុន ចបរំ, មហារាជ, កុក្កុដោ បថវិំ ខណិត្វា ខណិត្វា អជ្ឈោហារំ អជ្ឈោហរតិ។ ឯវមេវ ខោ, មហារាជ, យោគិនា យោគាវចរេន បច្ចវេក្ខិត្វា បច្ចវេក្ខិត្វា អជ្ឈោហារំ អជ្ឈោហរិតព្ពំ ‘នេវ ទវាយ ន មទាយ ន មណ្ឌនាយ ន វិភូសនាយ, យាវទេវ ឥមស្ស កាយស្ស ឋិតិយា យាបនាយ វិហិំសូបរតិយា ព្រហ្មចរិយានុគ្គហាយ, ឥតិ បុរាណញ្ច វេទនំ បដិហង្ខាមិ នវញ្ច វេទនំ ន ឧប្បាទេស្សាមិ, យាត្រា ច មេ ភវិស្សតិ អនវជ្ជតា ច ផាសុវិហារោ ចា’តិ។ ឥទំ, មហារាជ, កុក្កុដស្ស តតិយំ អង្គំ គហេតព្ពំ។ ភាសិតម្បេតំ, មហារាជ, ភគវតា ទេវាតិទេវេន –

“‘កន្តារេ បុត្តមំសំវ, អក្ខស្សព្ភញ្ជនំ យថា;
ឯវំ អាហរិ អាហារំ, យាបនត្ថមមុច្ឆិតោ’តិ។

“បុន ចបរំ, មហារាជ, កុក្កុដោ សចក្ខុកោបិ រត្តិំ អន្ធោ ហោតិ។ ឯវមេវ ខោ, មហារាជ, យោគិនា យោគាវចរេន អនន្ធេនេវ អន្ធេន វិយ ភវិតព្ពំ, អរញ្ញេបិ គោចរគាមេ បិណ្ឌាយ ចរន្តេនបិ រជនីយេសុ រូបសទ្ទគន្ធរសផោដ្ឋព្ពធម្មេសុ អន្ធេន ពធិរេន មូគេន វិយ ភវិតព្ពំ, ន និមិត្តំ គហេតព្ពំ, នានុព្យញ្ជនំ គហេតព្ពំ។ ឥទំ, មហារាជ, កុក្កុដស្ស ចតុត្ថំ អង្គំ គហេតព្ពំ។ ភាសិតម្បេតំ, មហារាជ, ថេរេន មហាកច្ចាយនេន –

‘ចក្ខុមាស្ស យថា អន្ធោ, សោតវា ពធិរោ យថា;
បញ្ញវាស្ស [ជិវ្ហាវស្ស (សី. បី.)] យថា មូគោ, ពលវា ទុព្ពលោរិវ;
អត្ថេ ឧប្បន្នេ [អថ អត្ថេ (សី. បី.)] សមុប្បន្នេ, សយេថ មតសាយិក’ន្តិ។

“បុន ចបរំ, មហារាជ, កុក្កុដោ លេឌ្ឌុទណ្ឌលគុឡមុគ្គរេហិ បរិបាតិយន្តោបិ សកំ គេហំ ន វិជហតិ។ ឯវមេវ ខោ, មហារាជ, យោគិនា យោគាវចរេន ចីវរកម្មំ ករោន្តេនបិ នវកម្មំ ករោន្តេនបិ វត្តប្បដិវត្តំ ករោន្តេនបិ ឧទ្ទិសន្តេនបិ ឧទ្ទិសាបេន្តេនបិ យោនិសោ មនសិការោ ន វិជហិតព្ពោ, សកំ ខោ បនេតំ, មហារាជ, យោគិនោ គេហំ, យទិទំ យោនិសោ មនសិការោ ។ ឥទំ, មហារាជ, កុក្កុដស្ស បញ្ចមំ អង្គំ គហេតព្ពំ ។ ភាសិតម្បេតំ, មហារាជ, ភគវតា ទេវាតិទេវេន ‘កោ ច, ភិក្ខវេ, ភិក្ខុនោ គោចរោ សកោ បេត្តិកោ វិសយោ? យទិទំ ចត្តារោ សតិបដ្ឋានា’តិ។ ភាសិតម្បេតំ, មហារាជ, ថេរេន សារិបុត្តេន ធម្មសេនាបតិនាបិ –

“‘យថា សុទន្តោ មាតង្គោ, សកំ សោណ្ឌំ ន មទ្ទតិ;
ភក្ខាភក្ខំ វិជានាតិ, អត្តនោ វុត្តិកប្បនំ។

“‘តថេវ ពុទ្ធបុត្តេន, អប្បមត្តេន វា បន;
ជិនវចនំ ន មទ្ទិតព្ពំ, មនសិការវរុត្តម’”ន្តិ។

កុក្កុដង្គបញ្ហោ ទុតិយោ។

៣. កលន្ទកង្គបញ្ហោ

៣. “ភន្តេ នាគសេន, ‘កលន្ទកស្ស ឯកំ អង្គំ គហេតព្ព’ន្តិ យំ វទេសិ, កតមំ តំ ឯកំ អង្គំ គហេតព្ព”ន្តិ? “យថា, មហារាជ, កលន្ទកោ បដិសត្តុម្ហិ ឱបតន្តេ នង្គុដ្ឋំ បប្ផោដេត្វា មហន្តំ កត្វា តេនេវ នង្គុដ្ឋលគុឡេន បដិសត្តុំ បដិពាហតិ, ឯវមេវ ខោ, មហារាជ, យោគិនា យោគាវចរេន កិលេសសត្តុម្ហិ ឱបតន្តេ សតិបដ្ឋានលគុឡំ បប្ផោដេត្វា មហន្តំ កត្វា តេនេវ សតិបដ្ឋានលគុឡេន សព្ពកិលេសា បដិពាហិតព្ពា។ ឥទំ, មហារាជ, កលន្ទកស្ស ឯកំ អង្គំ គហេតព្ពំ។ ភាសិតម្បេតំ, មហារាជ, ថេរេន ចូឡបន្ថកេន –

‘យទា កិលេសា ឱបតន្តិ, សាមញ្ញគុណធំសនា;
សតិបដ្ឋានលគុឡេន, ហន្តព្ពា តេ បុនប្បុន’”ន្តិ។

កលន្ទកង្គបញ្ហោ តតិយោ។

៤. ទីបិនិយង្គបញ្ហោ

៤. “ភន្តេ នាគសេន, ‘ទីបិនិយា ឯកំ អង្គំ គហេតព្ព’ន្តិ យំ វទេសិ, កតមំ តំ ឯកំ អង្គំ គហេតព្ព”ន្តិ? “យថា, មហារាជ, ទីបិនី សកឹ យេវ គព្ភំ គណ្ហាតិ, ន បុនប្បុនំ បុរិសំ ឧបេតិ? ឯវមេវ ខោ, មហារាជ, យោគិនា យោគាវចរេន អាយតឹ បដិសន្ធឹ ឧប្បត្តឹ គព្ភសេយ្យំ ចុតឹ ភេទំ ខយំ វិនាសំ សំសារភយំ ទុគ្គតឹ វិសមំ សម្បីឡិតំ ទិស្វា ‘បុនព្ភវេ នប្បដិសន្ទហិស្សាមី’តិ យោនិសោ មនសិការោ ករណីយោ។ ឥទំ, មហារាជ, ទីបិនិយា ឯកំ អង្គំ គហេតព្ពំ។ ភាសិតម្បេតំ, មហារាជ, ភគវតា ទេវាតិទេវេន សុត្តនិបាតេ ធនិយគោបាលកសុត្តេ –

“‘ឧសភោរិវ ឆេត្វ ពន្ធនានិ, នាគោ បូតិលតំវ ទាលយិត្វា;
នាហំ បុនុបេស្សំ គព្ភសេយ្យំ, អថ ចេ បត្ថយសី បវស្ស ទេវា’”តិ។

ទីបិនិយង្គបញ្ហោ ចតុត្ថោ។

៥. ទីបិកង្គបញ្ហោ

៥. “ភន្តេ នាគសេន, ‘ទីបិកស្ស ទ្វេ អង្គានិ គហេតព្ពានី’តិ យំ វទេសិ, កតមានិ តានិ ទ្វេ អង្គានិ គហេតព្ពានី”តិ? “យថា, មហារាជ, ទីបិកោ អរញ្ញេ តិណគហនំ វា វនគហនំ វា បព្ពតគហនំ វា និស្សាយ និលីយិត្វា មិគេ គណ្ហាតិ, ឯវមេវ ខោ, មហារាជ, យោគិនា យោគាវចរេន វិវេកំ សេវិតព្ពំ អរញ្ញំ រុក្ខមូលំ បព្ពតំ កន្ទរំ គិរិគុហំ សុសានំ វនបត្ថំ អព្ភោកាសំ បលាលបុញ្ជំ អប្បសទ្ទំ អប្បនិគ្ឃោសំ វិជនវាតំ មនុស្សរាហសេយ្យកំ បដិសល្លានសារុប្បំ; វិវេកំ សេវមានោ ហិ, មហារាជ, យោគី យោគាវចរោ នចិរស្សេវ ឆឡភិញ្ញាសុ ច វសិភាវំ បាបុណាតិ។ ឥទំ, មហារាជ, ទីបិកស្ស បឋមំ អង្គំ គហេតព្ពំ។ ភាសិតម្បេតំ, មហារាជ, ថេរេហិ ធម្មសង្គាហកេហិ –

“‘យថាបិ ទីបិកោ នាម, និលីយិត្វា គណ្ហតេ [គណ្ហតី (សី. បី.)] មិគេ;
តថេវាយំ ពុទ្ធបុត្តោ, យុត្តយោគោ វិបស្សកោ;
អរញ្ញំ បវិសិត្វាន, គណ្ហាតិ ផលមុត្តម’ន្តិ។

“បុន ចបរំ, មហារាជ, ទីបិកោ យំ កិញ្ចិ បសុំ វធិត្វា វាមេន បស្សេន បតិតំ ន ភក្ខេតិ។ ឯវមេវ ខោ, មហារាជ, យោគិនា យោគាវចរេន វេឡុទានេន វា បត្តទានេន វា បុប្ផទានេន វា ផលទានេន វា សិនានទានេន វា មត្តិកាទានេន វា ចុណ្ណទានេន វា ទន្តកដ្ឋទានេន វា មុខោទកទានេន វា ចាតុកម្យតាយ វា មុគ្គសុប្យតាយ [មុគ្គសុប្បតាយ (សី. បី.)] វា បារិភដ [បារិភដ្ឋតាយ (សី. បី.)] យតាយ វា ជង្ឃបេសនីយេន វា វេជ្ជកម្មេន វា ទូតកម្មេន វា បហិណគមនេន វា បិណ្ឌបដិបិណ្ឌេន វា ទានានុប្បទានេន វា វត្ថុវិជ្ជាយ វា នក្ខត្តវិជ្ជាយ វា អង្គវិជ្ជាយ [នគវិជ្ជាយ (ក.)] វា អញ្ញតរញ្ញតរេន វា ពុទ្ធប្បដិកុដ្ឋេន មិច្ឆាជីវេន និប្ផាទិតំ ភោជនំ ន ភុញ្ជិតព្ពំ [បរិភុញ្ជិតព្ពំ (សី. បី.)] វាមេន បស្សេន បតិតំ បសុំ វិយ ទីបិកោ។ ឥទំ, មហារាជ, ទីបិកស្ស ទុតិយំ អង្គំ គហេតព្ពំ។ ភាសិតម្បេតំ, មហារាជ, ថេរេន សារិបុត្តេន ធម្មសេនាបតិនា –

“‘វចីវិញ្ញត្តិវិប្ផារា, ឧប្បន្នំ មធុបាយសំ;
សចេ ភុត្តោ ភវេយ្យាហំ, សាជីវោ គរហិតោ មម។

“‘យទិបិ មេ អន្តគុណំ, និក្ខមិត្វា ពហី ចរេ;
នេវ ភិន្ទេយ្យមាជីវំ, ចជមានោបិ ជីវិត’”ន្តិ។

ទីបិកង្គបញ្ហោ បញ្ចមោ។

៦. កុម្មង្គបញ្ហោ

៦. “ភន្តេ នាគសេន, ‘កុម្មស្ស បញ្ច អង្គានិ គហេតព្ពានី’តិ យំ វទេសិ, កតមានិ តានិ បញ្ច អង្គានិ គហេតព្ពានី”តិ? “យថា, មហារាជ, កុម្មោ ឧទកចរោ ឧទកេយេវ វាសំ កប្បេតិ, ឯវមេវ ខោ, មហារាជ, យោគិនា យោគាវចរេន សព្ពបាណភូតបុគ្គលានំ ហិតានុកម្បិនា មេត្តាសហគតេន ចេតសា វិបុលេន

មហគ្ឃតេន អប្បមាណេន អវេរេន អព្យាបជ្ជេន សព្ពាវន្តំ លោកំ ផរិត្វា វិហរិតព្ពំ។ ឥទំ, មហារាជ, កុម្មស្ស បឋមំ អង្គំ គហេតព្ពំ។

“បុន ចបរំ, មហារាជ, កុម្មោ ឧទកេ ឧប្បិលវន្តោ សីសំ ឧក្ខិបិត្វា យទិ កោចិ បស្សតិ, តត្ថេវ និមុជ្ជតិ គាឡ្ហមោគាហតិ ‘មា មំ តេ បុន បស្សេយ្យុ’ន្តិ, ឯវមេវ ខោ, មហារាជ, យោគិនា យោគាវចរេន កិលេសេសុ ឱបតន្តេសុ អារម្មណសរេ និមុជ្ជិតព្ពំ គាឡ្ហមោគាហិតព្ពំ ‘មា មំ កិលេសា បុន បស្សេយ្យុ’ន្តិ។ ឥទំ, មហារាជ, កុម្មស្ស ទុតិយំ អង្គំ គហេតព្ពំ។

“បុន ចបរំ , មហារាជ, កុម្មោ ឧទកតោ និក្ខមិត្វា កាយំ ឱតាបេតិ, ឯវមេវ ខោ, មហារាជ, យោគិនា យោគាវចរេន និសជ្ជដ្ឋានសយនចង្កមតោ មានសំ នីហរិត្វា សម្មប្បធានេ មានសំ ឱតាបេតព្ពំ។ ឥទំ, មហារាជ, កុម្មស្ស តតិយំ អង្គំ គហេតព្ពំ។

“បុន ចបរំ, មហារាជ, កុម្មោ បថវឹ ខណិត្វា វិវិត្តេ វាសំ កប្បេតិ, ឯវមេវ ខោ, មហារាជ, យោគិនា យោគាវចរេន លាភសក្ការសិលោកំ បជហិត្វា សុញ្ញំ វិវិត្តំ កាននំ វនបត្ថំ បព្ពតំ កន្ទរំ គិរិគុហំ អប្បសទ្ទំ អប្បនិគ្ឃោសំ បវិវិត្តមោគាហិត្វា វិវិត្តេ យេវ វាសំ ឧបគន្តព្ពំ។ ឥទំ, មហារាជ, កុម្មស្ស ចតុត្ថំ អង្គំ គហេតព្ពំ។ ភាសិតម្បេតំ, មហារាជ, ថេរេន ឧបសេនេន វង្គន្តបុត្តេន –

“‘វិវិត្តំ អប្បនិគ្ឃោសំ, វាឡមិគនិសេវិតំ;
សេវេ សេនាសនំ ភិក្ខុ, បដិសល្លានការណា’តិ។

“បុន ចបរំ, មហារាជ, កុម្មោ ចារិកំ ចរមានោ យទិ កញ្ចិ បស្សតិ វា, សទ្ទំ សុណាតិ វា, សោណ្ឌិបញ្ចមានិ អង្គានិ សកេ កបាលេ និទហិត្វា អប្បោស្សុក្កោ តុណ្ហីភូតោ តិដ្ឋតិ កាយមនុរក្ខន្តោ, ឯវមេវ ខោ, មហារាជ, យោគិនា យោគាវចរេន សព្ពត្ថ រូបសទ្ទគន្ធរសផោដ្ឋព្ពធម្មេសុ អាបតន្តេសុ ឆសុ ទ្វារេសុ សំវរកវាដំ អនុគ្ឃាដេត្វា មានសំ សមោទហិត្វា សំវរំ កត្វា សតេន សម្បជានេន វិហាតព្ពំ សមណធម្មំ អនុរក្ខមានេន។ ឥទំ, មហារាជ, កុម្មស្ស បញ្ចមំ អង្គំ គហេតព្ពំ។ ភាសិតម្បេតំ, មហារាជ, ភគវតា ទេវាតិទេវេន សំយុត្តនិកាយវរេ កុម្មូបមសុត្តន្តេ –

“‘កុម្មោវ អង្គានិ សកេ កបាលេ, សមោទហំ ភិក្ខុ មនោវិតក្កេ;
អនិស្សិតោ អញ្ញមហេឋយានោ, បរិនិព្ពុតោ នូបវទេយ្យ កញ្ចី’’’តិ។

កុម្មង្គបញ្ហោ ឆដ្ឋោ។

៧. វំសង្គបញ្ហោ

៧. “ភន្តេ នាគសេន, ‘វំសស្ស ឯកំ អង្គំ គហេតព្ព’ន្តិ យំ វទេសិ, កតមំ តំ ឯកំ អង្គំ គហេតព្ព”ន្តិ? “យថា, មហារាជ, វំសោ យត្ថ វាតោ, តត្ថ អនុលោមេតិ, នាញ្ញត្ថមនុធាវតិ, ឯវមេវ ខោ, មហារាជ, យោគិនា យោគាវចរេន យំ ពុទ្ធេន ភគវតា ភាសិតំ នវង្គំ សត្ថុ សាសនំ, តំ អនុលោមយិត្វា កប្បិយេ អនវជ្ជេ ឋត្វា សមណធម្មំ យេវ បរិយេសិតព្ពំ។ ឥទំ, មហារាជ, វំសស្ស ឯកំ អង្គំ គហេតព្ពំ។ ភាសិតម្បេតំ មហារាជ ថេរេន រាហុលេន –

“‘នវង្គំ ពុទ្ធវចនំ, អនុលោមេត្វាន សព្ពទា;
កប្បិយេ អនវជ្ជស្មឹ, ឋត្វាបាយំ សមុត្តរិ’’’ន្តិ។

វំសង្គបញ្ហោ សត្តមោ។

៨. ចាបង្គបញ្ហោ

៨. “ភន្តេ នាគសេន, ‘ចាបស្ស ឯកំ អង្គំ គហេតព្ព’ន្តិ យំ វទេសិ, កតមំ តំ ឯកំ អង្គំ គហេតព្ព”ន្តិ? “យថា, មហារាជ, ចាបោ សុតច្ឆិតោ នមិតោ [មិតោ (សី. បី. ក.)] យាវគ្គមូលំ សមកមេវ អនុនមតិ នប្បដិត្ថម្ភតិ, ឯវមេវ ខោ, មហារាជ, យោគិនា យោគាវចរេន ថេរនវមជ្ឈិមសមកេសុ អនុនមិតព្ពំ

នប្បជិជវិតព្ពំ។ ឥទំ, មហារាជ, ចាបស្ស ឯកំ អង្គំ គហេតព្ពំ។ ភាសិតម្បេតំ, មហារាជ, ភគវតា ទេវាតិទេវេន វិធុរ [បុណ្ណក] ជាតកេ –

‘‘‘ចាបោវូនុទរោ ធីរោ, វំសោ វាបិ បកម្បយេ [ចាបោ វា នុន មេ ធីរោ, វំសោវ អនុលោមយំ (សី. បី. ក.)];
បដិលោមំ ន វត្តេយ្យ, ស រាជវសតី វសេ’’’តិ។

ចាបង្គបញ្ហោ អដ្ឋមោ។

៩. វាយសង្គបញ្ហោ

៩. ‘‘ភន្តេ នាគសេន, ‘វាយសស្ស ទ្វេ អង្គានិ គហេតព្ពានី’តិ យំ វទេសិ, កតមានិ តានិ ទ្វេ អង្គានិ គហេតព្ពានី’’តិ? ‘‘យថា, មហារាជ, វាយសោ អាសង្កិតបរិសង្កិតោ យត្តប្បយត្តោ ចរតិ, ឯវមេវ ខោ, មហារាជ, យោគិនា យោគាវចរេន អាសង្កិតបរិសង្កិតេន យត្តបយត្តេន ឧបដ្ឋិតាយ សតិយា សំវុតេហិ ឥន្ទ្រិយេហិ ចរិតព្ពំ។ ឥទំ, មហារាជ, វាយសស្ស បឋមំ អង្គំ គហេតព្ពំ។

‘‘បុន ចបរំ, មហារាជ, វាយសោ យំ កិញ្ចិ ភោជនំ ទិស្វា ញាតីហិ សំវិភជិត្វា ភុញ្ជតិ, ឯវមេវ ខោ, មហារាជ, យោគិនា យោគាវចរេន យេ តេ លាភា ធម្មិកា ធម្មលទ្ធា អន្តមសោ បត្តបរិយាបន្នមត្តម្បិ, តថារូបេហិ លាភេហិ បដិវិភត្តភោគិនា ភវិតព្ពំ សីលវន្តេហិ សព្រហ្មចារីហិ។ ឥទំ, មហារាជ, វាយសស្ស ទុតិយំ អង្គំ គហេតព្ពំ។ ភាសិតម្បេតំ, មហារាជ, ថេរេន សារិបុត្តេន ធម្មសេនាបតិនា –

‘‘‘សចេ មេ ឧបនាមេន្តិ, យថាលទ្ធំ តបស្សិនោ;
សព្ពេ សំវិភជិត្វាន, តតោ ភុញ្ជាមិ ភោជន’’’ន្តិ។

វាយសង្គបញ្ហោ នវមោ។

១០. មក្កដង្គបញ្ហោ

១០. ‘‘ភន្តេ នាគសេន, ‘មក្កដស្ស ទ្វេ អង្គានិ គហេតព្ពានី’តិ យំ វទេសិ, កតមានិ តានិ ទ្វេ អង្គានិ គហេតព្ពានី’’តិ? ‘‘យថា, មហារាជ, មក្កដោ វាសមុបគច្ឆន្តោ តថារូបេ ឱកាសេ មហតិមហារុក្ខេ បវិវិត្តេ សព្ពដ្ឋកសាខេ [សព្ពត្ថកសាខេ (ស្យា.), សព្ពដ្ឋសាខេ (ក.)] ភីរុត្តាណេ វាសមុបគច្ឆតិ, ឯវមេវ ខោ, មហារាជ , យោគិនា យោគាវចរេន លជ្ជី បេសលំ សីលវន្តំ កល្យាណធម្មំ ពហុស្សុតំ ធម្មធរំ វិនយធរំ បិយំ គរុភាវនីយំ វត្តារំ វចនក្ខមំ ឱវាទកំ វិញ្ញាបកំ សន្ទស្សកំ សមាទបកំ សមុត្តេជកំ សម្បហំសកំ ឯវរូបំ កល្យាណមិត្តំ អាចរិយំ និស្សាយ វិហរិតព្ពំ។ ឥទំ, មហារាជ, មក្កដស្ស បឋមំ អង្គំ គហេតព្ពំ។

‘‘បុន ចបរំ, មហារាជ, មក្កដោ រុក្ខេ យេវ ចរតិ តិដ្ឋតិ និសីទតិ, យទិ និទ្ទំ ឱក្កមតិ, តត្ថេវ រត្តិំ វាសមនុភវតិ។ ឯវមេវ ខោ, មហារាជ, យោគិនា យោគាវចរេន បវនាភិមុខេន ភវិតព្ពំ, បវនេ យេវ ឋានចង្កមនិសជ្ជាសយនំ និទ្ទំ ឱក្កមិតព្ពំ, តត្ថេវ សតិបដ្ឋានមនុភវិតព្ពំ។ ឥទំ, មហារាជ, មក្កដស្ស ទុតិយំ អង្គំ គហេតព្ពំ។ ភាសិតម្បេតំ, មហារាជ, ថេរេន សារិបុត្តេន ធម្មសេនាបតិនា –

‘‘‘ចង្កមន្តោបិ តិដ្ឋន្តោ, និសជ្ជាសយនេន វា;
បវនេ សោភតេ ភិក្ខុ, បវនន្តំវ វណ្ណិត’’’ន្តិ។

មក្កដង្គបញ្ហោ ទសមោ។

គទ្រភវគ្គោ បឋមោ។

តស្សុទ្ទានំ –

គទ្រភោ ចេវ [ឃោរស្សរោ ច (សី. ស្យា. បី.)] កុក្កុដោ, កលន្ទោ ទីបិនិ ទីបិកោ;
កុម្មោ វំសោ ច ចាបោ ច, វាយសោ អថ មក្កដោតិ។

២. សមុទ្ទវគ្គោ

១. លាពុលតង្គបញ្ហោ

១. “ភន្តេ នាគសេន, ‘លាពុលតាយ ឯកំ អង្គំ គហេតព្ព’ន្តិ យំ វទេសិ, កតមំ តំ ឯកំ អង្គំ គហេតព្ព”ន្តិ? “យថា, មហារាជ, លាពុលតា តិណេ វា កដ្ឋេ វា លតាយ វា សោណ្ឌិកាហិ អាលម្ពិត្វា តស្សុបរិ វឌ្ឍតិ, ឯវមេវ ខោ, មហារាជ, យោគិនា យោគាវចរេន អរហត្តេ អភិវឌ្ឍិតុកាមេន មនសា អារម្មណំ អាលម្ពិត្វា អរហត្តេ អភិវឌ្ឍិតព្ពំ។ ឥទំ, មហារាជ, លាពុលតាយ ឯកំ អង្គំ គហេតព្ពំ។ ភាសិតម្បេតំ, មហារាជ, ថេរេន សារិបុត្តេន ធម្មសេនាបតិនា –

“‘យថា លាពុលតា នាម, តិណេ កដ្ឋេ លតាយ វា;
អាលម្ពិត្វា សោណ្ឌិកាហិ, តតោ វឌ្ឍតិ ឧប្បរិ។

“‘តថេវ ពុទ្ធបុត្តេន, អរហត្តផលកាមិនា;
អារម្មណំ អាលម្ពិត្វា, វឌ្ឍិតព្ពំ អសេក្ខផលេ’”តិ។

លាពុលតង្គបញ្ហោ បឋមោ។

២. បទុមង្គបញ្ហោ

២. “ភន្តេ នាគសេន, ‘បទុមស្ស តីណិ អង្គានិ គហេតព្ពានី’តិ យំ វទេសិ, កតមានិ តានិ តីណិ អង្គានិ គហេតព្ពានី”តិ ? “យថា, មហារាជ, បទុមំ ឧទកេ ជាតំ ឧទកេ សំវទ្ធំ អនុបលិត្តំ ឧទកេន, ឯវមេវ ខោ, មហារាជ, យោគិនា យោគាវចរេន កុលេ គណេ លាភេ យសេ សក្ការេ សម្មាននាយ បរិភោគបច្ចយេសុ ច សព្ពត្ថ អនុបលិត្តេន ភវិតព្ពំ។ ឥទំ, មហារាជ, បទុមស្ស បឋមំ អង្គំ គហេតព្ពំ។

“បុន ចបរំ, មហារាជ, បទុមំ ឧទកា អច្ចុគ្គម្ម ឋាតិ។ ឯវមេវ ខោ, មហារាជ, យោគិនា យោគាវចរេន សព្ពលោកំ អភិភវិត្វា អច្ចុគ្គម្ម លោកុត្តរធម្មេ ឋាតព្ពំ។ ឥទំ, មហារាជ, បទុមស្ស ទុតិយំ អង្គំ គហេតព្ពំ។

“បុន ចបរំ, មហារាជ, បទុមំ អប្បមត្តកេនបិ អនិលេន ឯរិតំ ចលតិ។ ឯវមេវ ខោ, មហារាជ, យោគិនា យោគាវចរេន អប្បមត្តកេសុបិ កិលេសេសុ សំយមោ ករណីយោ, ភយទស្សាវិនា វិហរិតព្ពំ។ ឥទំ, មហារាជ, បទុមស្ស តតិយំ អង្គំ គហេតព្ពំ។ ភាសិតម្បេតំ, មហារាជ, ភគវតា ទេវាតិទេវេន ‘អណុមត្តេសុ វជ្ជេសុ ភយទស្សាវី សមាទាយ សិក្ខតិ សិក្ខាបទេសូ’តិ។

បទុមង្គបញ្ហោ ទុតិយោ។

៣. ពីជង្គបញ្ហោ

៣. “ភន្តេ នាគសេន, ‘ពីជស្ស ទ្វេ អង្គានិ គហេតព្ពានី’តិ យំ វទេសិ, កតមានិ តានិ ទ្វេ អង្គានិ គហេតព្ពានី”តិ? “យថា, មហារាជ, ពីជំ អប្បកម្បិ សមានំ ភទ្ទកេ ខេត្តេ វុត្តំ ទេវេ សម្មា ធារំ បវេច្ឆន្តេ សុពហូនិ ផលានិ អនុទស្សតិ, ឯវមេវ ខោ, មហារាជ, យោគិនា យោគាវចរេន យថា បដិបាទិតំ សីលំ កេវលំ សាមញ្ញផលមនុទស្សតិ។ ឯវំ សម្មា បដិបជ្ជិតព្ពំ។ ឥទំ, មហារាជ, ពីជស្ស បឋមំ អង្គំ គហេតព្ពំ។

“បុន ចបរំ, មហារាជ, ពីជំ សុបរិសោធិតេ ខេត្តេ រោបិតំ ខិប្បមេវ សំវិរូហតិ, ឯវមេវ ខោ, មហារាជ, យោគិនា យោគាវចរេន មានសំ សុបរិគ្គហិតំ សុញ្ញាគារេ បរិសោធិតំ សតិបដ្ឋានខេត្តវរេ ខិត្តំ ខិប្បមេវ វិរូហតិ។ ឥទំ, មហារាជ, ពីជស្ស ទុតិយំ អង្គំ គហេតព្ពំ ។ ភាសិតម្បេតំ, មហារាជ, ថេរេន អនុរុទ្ធេន –

“‘យថាបិ ខេត្តេ [យថា ខេត្តេ (សី.)] បរិសុទ្ធេ, ពីជញ្ចស្ស បតិដ្ឋិតំ;
វិបុលំ តស្ស ផលំ ហោតិ, អបិ តោសេតិ កស្សកំ។

“‘តថេវ យោគិនោ ចិត្តំ, សុញ្ញាគារេ វិសោធិតំ;
សតិបដ្ឋានខេត្តម្ហិ, ខិប្បមេវ វិរូហតី’”តិ។

ពីជង្គបញ្ហោ តតិយោ។

៤. សាលកល្យាណិកង្គបញ្ហោ

៤. “ភន្តេ នាគសេន, ‘សាលកល្យាណិកាយ ឯកំ អង្គំ គហេតព្ពំ’ន្តិ យំ វទេសិ, កតមំ តំ ឯកំ អង្គំ គហេតព្ពំ”ន្តិ? “យថា, មហារាជ, សាលកល្យាណិកា នាម អន្តោបថវិយំ យេវ អភិវឌ្ឍតិ ហត្ថសតម្បិ ភិយ្យោបិ, ឯវមេវ ខោ, មហារាជ, យោគិនា យោគាវចរេន ចត្តារិ សាមញ្ញផលានិ ចតស្សោ បដិសម្ភិទា ឆឡភិញ្ញាយោ កេវលញ្ច សមណធម្មំ សុញ្ញាគារេ យេវ បរិបូរយិតព្ពំ។ ឥទំ, មហារាជ, សាលកល្យាណិកាយ ឯកំ អង្គំ គហេតព្ពំ។ ភាសិតម្បេតំ, មហារាជ, ថេរេន រាហុលេន –

“‘សាលកល្យាណិកា នាម, បាទបោ ធរណីរុហោ;
អន្តោបថវិយំ យេវ, សតហត្ថោបិ វឌ្ឍតិ។

“‘យថា កាលម្ហិ សម្បត្តេ, បរិបាកេន សោ ទុមោ;
ឧគ្គញ្ឆិត្វាន ឯកាហំ, សតហត្ថោបិ វឌ្ឍតិ។

“‘ឯវមេវាហំ មហាវីរ, សាលកល្យាណិកា វិយ;
អព្ភន្តរេ សុញ្ញាគារេ, ធម្មតោ អភិវឌ្ឍយិ’”ន្តិ។

សាលកល្យាណិកង្គបញ្ហោ ចតុត្ថោ។

៥. នាវង្គបញ្ហោ

៥. “ភន្តេ នាគសេន, ‘នាវាយ តីណិ អង្គានិ គហេតព្ពានី’តិ យំ វទេសិ, កតមានិ តានិ តីណិ អង្គានិ គហេតព្ពានី”តិ? “យថា, មហារាជ, នាវា ពហុវិធទារុសង្ឃាដសមវាយេន ពហុម្បិ ជនំ តារយតិ, ឯវមេវ ខោ, មហារាជ, យោគិនា យោគាវចរេន អាចារសីលគុណវត្តប្បដិវត្តពហុវិធធម្មសង្ឃាដសមវាយេន សទេវកោ លោកោ តារយិតព្ពោ។ ឥទំ, មហារាជ, នាវាយ បឋមំ អង្គំ គហេតព្ពំ។

“បុន ចបរំ, មហារាជ, នាវា ពហុវិធឧមិត្ថនិតវេគវិសដមាវដ្ដវេគំ សហតិ, ឯវមេវ ខោ, មហារាជ, យោគិនា យោគាវចរេន ពហុវិធកិលេសឧមិវេគំ លាភសក្ការយសសិលោកបូជនវន្ទនា បរកុលេសុ និន្ទាបសំសាសុខទុក្ខសម្មាននវិមាននពហុវិធទោសឧមិវេគញ្ច សហិតព្ពំ។ ឥទំ, មហារាជ, នាវាយ ទុតិយំ អង្គំ គហេតព្ពំ។

“បុន ចបរំ, មហារាជ, នាវា អបរិមិតមនន្តមបារមក្ខោភិតគម្ភីរេ មហតិមហាឃោសេ តិមិតិមិង្គលមករមច្ឆគណាកុលេ មហតិមហាសមុទ្ទេ ចរតិ, ឯវមេវ ខោ, មហារាជ, យោគិនា យោគាវចរេន តិបរិវដ្ដ ទ្វាទសាការ ចតុសច្ចាភិសមយប្បដិវេធេ មានសំ សញ្ចារយិតព្ពំ។ ឥទំ, មហារាជ, នាវាយ តតិយំ អង្គំ គហេតព្ពំ។ ភាសិតម្បេតំ, មហារាជ, ភគវតា ទេវាតិទេវេន សំយុត្តនិកាយវរេ សច្ចសំយុត្តេ –

“‘វិតក្កេន្តា ច ខោ តុម្ហេ, ភិក្ខវេ, “ឥទំ ទុក្ខ”ន្តិ វិតក្កេយ្យាថ, “អយំ ទុក្ខសមុទយោ”តិ វិតក្កេយ្យាថ, “អយំ ទុក្ខនិរោធោ”តិ វិតក្កេយ្យាថ, “អយំ ទុក្ខនិរោធគាមិនី បដិបទា”តិ វិតក្កេយ្យាថា’”តិ។

នាវង្គបញ្ហោ បញ្ចមោ។

៦. នាវាលគ្គនកង្គបញ្ហោ

៦. “ភន្តេ នាគសេន, ‘នាវាលគ្គនកស្ស ទ្វេ អង្គានិ គហេតព្ពានី’តិ យំ វទេសិ, កតមានិ តានិ ទ្វេ អង្គានិ គហេតព្ពានី”តិ? “យថា, មហារាជ, នាវាលគ្គនកំ ពហុឧមិជាលាកុលវិក្ខោភិតសលិលតលេ មហតិមហាសមុទ្ទេ នាវំ លគ្គេតិ ឋបេតិ, ន ទេតិ ទិសាវិទិសំ ហរិតុំ, ឯវមេវ ខោ, មហារាជ, យោគិនា យោគាវចរេន រាគទោសមោហូមិជាលេ មហតិមហាវិតក្កសម្បហារេ ចិត្តំ លគ្គេតព្ពំ, ន ទាតព្ពំ ទិសាវិទិសំ ហរិតុំ។ ឥទំ, មហារាជ, នាវាលគ្គនកស្ស បឋមំ អង្គំ គហេតព្ពំ។

“បុន ចបរំ, មហារាជ, នាវាលគ្គនកំ ន ប្លវតិ [ន បិលវតិ (សី. បី.)] វិសីទតិ, ហត្ថសតេបិ ឧទកេ នាវំ លគ្គេតិ ឋានមុបនេតិ, ឯវមេវ ខោ, មហារាជ, យោគិនា យោគាវចរេន លាភយសសក្ការមាននវន្ទនបូជនអបចិតីសុ លាភគ្គយសគ្គេបិ ន ប្លវិតព្ពំ, សរីរយាបនមត្តកេ យេវ ចិត្តំ ឋបេតព្ពំ។ ឥទំ, មហារាជ, នាវាលគ្គនកស្ស ទុតិយំ អង្គំ គហេតព្ពំ។ ភាសិតម្បេតំ, មហារាជ, ថេរេន សារិបុត្តេន ធម្មសេនាបតិនា –

“‘យថា សមុទ្ទេ លគ្គនកំ, ន ប្លវតិ វិសីទតិ;
តថេវ លាភសក្ការេ, មា ប្លវថ វិសីទថា’”តិ។

នាវាលគ្គនកង្គបញ្ហោ ឆដ្ឋោ។

៧. កូបង្គបញ្ហោ

៧. “ភន្តេ នាគសេន, ‘កូបស្ស ឯកំ អង្គំ គហេតព្ព’ន្តិ យំ វទេសិ, កតមំ តំ ឯកំ អង្គំ គហេតព្ព”ន្តិ? “យថា, មហារាជ, កូបោ រជ្ជុញ្ច វរត្តញ្ច លង្ការញ្ច ធារេតិ, ឯវមេវ ខោ, មហារាជ, យោគិនា យោគាវចរេន សតិសម្បជញ្ញសមន្នាគតេន ភវិតព្ពំ, អភិក្កន្តេ បដិក្កន្តេ អាលោកិតេ វិលោកិតេ សមិញ្ជិតេ បសារិតេ សង្ឃាដិបត្តចីវរធារណេ អសិតេ បីតេ ខាយិតេ សាយិតេ ឧច្ចារបស្សាវកម្មេ គតេ ឋិតេ និសិន្នេ សុត្តេ ជាគរិតេ ភាសិតេ តុណ្ហីភាវេ សម្បជានការិនា ភវិតព្ពំ។ ឥទំ, មហារាជ, កូបស្ស ឯកំ អង្គំ គហេតព្ពំ។ ភាសិតម្បេតំ, មហារាជ, ភគវតា ទេវាតិទេវេន ‘សតោ, ភិក្ខវេ, ភិក្ខុ វិហរេយ្យ សម្បជានោ, អយំ វោ អម្ហាកំ អនុសាសនី’”តិ។

កូបង្គបញ្ហោ សត្តមោ។

៨. និយាមកង្គបញ្ហោ

៨. “ភន្តេ នាគសេន, ‘និយាមកស្ស តីណិ អង្គានិ គហេតព្ពានី’តិ យំ វទេសិ, កតមានិ តានិ តីណិ អង្គានិ គហេតព្ពានី”តិ? “យថា, មហារាជ, និយាមកោ រត្តិន្ទិវំ សតតំ សមិតំ អប្បមត្តោ យត្តប្បយត្តោ នាវំ សារេតិ, ឯវមេវ ខោ, មហារាជ, យោគិនា យោគាវចរេន ចិត្តំ និយាមយមានេន រត្តិន្ទិវំ សតតំ សមិតំ អប្បមត្តេន យត្តប្បយត្តេន យោនិសោ មនសិការេន ចិត្តំ និយាមេតព្ពំ។ ឥទំ, មហារាជ, និយាមកស្ស បឋមំ អង្គំ គហេតព្ពំ។ ភាសិតម្បេតំ, មហារាជ, ភគវតា ទេវាតិទេវេន ធម្មបទេ –

“‘អប្បមាទរតា ហោថ, សចិត្តមនុរក្ខថ;
ទុគ្គា ឧទ្ធរថត្តានំ, បង្កេ សន្នោវ [សត្តោវ (សី. បី.)] កុញ្ជរោ’តិ។

“បុន ចបរំ, មហារាជ, និយាមកស្ស យំ កិញ្ចិ មហាសមុទ្ទេ កល្យាណំ វា បាបកំ វា, សព្ពំ តំ វិទិតំ ហោតិ, ឯវមេវ ខោ, មហារាជ, យោគិនា យោគាវចរេន កុសលាកុសលំ សាវជ្ជានវជ្ជំ ហីនប្បណីតំ កណ្ហសុក្កសប្បដិភាគំ វិជានិតព្ពំ។ ឥទំ, មហារាជ, និយាមកស្ស ទុតិយំ អង្គំ គហេតព្ពំ។

“បុន ចបរំ, មហារាជ, និយាមកោ យន្តេ មុទ្ទិកំ ទេតិ ‘មា កោចិ យន្តំ អាមសិត្ថា’តិ, ឯវមេវ ខោ, មហារាជ, យោគិនា យោគាវចរេន ចិត្តេ សំវរមុទ្ទិកា ទាតព្ពា ‘មា កិញ្ចិ បាបកំ អកុសលវិតក្កំ វិតក្កេសី’តិ, ឥទំ, មហារាជ, និយាមកស្ស តតិយំ អង្គំ គហេតព្ពំ។ ភាសិតម្បេតំ, មហារាជ, ភគវតា ទេវាតិទេវេន សំយុត្តនិកាយវរេ ‘មា, ភិក្ខវេ, បាបកេ អកុសលេ វិតក្កេ វិតក្កេយ្យាថ, សេយ្យថីទំ, កាមវិតក្កំ ព្យាបាទវិតក្កំ វិហឹសាវិតក្ក’”ន្តិ។

និយាមកង្គបញ្ហោ អដ្ឋមោ។

៩. កម្មការង្គបញ្ហោ

៩. “ភន្តេ នាគសេន, ‘កម្មការស្ស ឯកំ អង្គំ គហេតព្ព’ន្តិ យំ វទេសិ, កតមំ តំ ឯកំ អង្គំ គហេតព្ព”ន្តិ? “យថា, មហារាជ, កម្មការោ ឯវំ ចិន្តយតិ ‘ភតកោ អហំ ឥមាយ នាវាយ កម្មំ ករោមិ, ឥមាយាហំ នាវាយ វាហសា ភត្តវេតនំ លភាមិ, ន មេ បមាទោ ករណីយោ, អប្បមាទេន មេ អយំ នាវា វាហេតព្ពា’តិ, ឯវមេវ ខោ, មហារាជ, យោគិនា យោគាវចរេន ឯវំ ចិន្តយិតព្ពំ ‘ឥមំ ខោ អហំ ចាតុមហាភូតិកំ កាយំ សម្មសន្តោ សតតំ

សមិតំ អប្បមត្តោ ឧបដ្ឋិតស្សតិ សតោ សម្បជានោ សមាហិតោ ឯកគ្គចិត្តោ ជាតិជរាព្យាធិមរណសោកបរិទេវទុក្ខទោមនស្សុបាយាសេហិ បរិមុច្ចិស្សាមីតិ អប្បមាទោ មេ ករណីយោ’តិ, ឥទំ, មហារាជ, កម្មការស្ស ឯកំ អង្គំ គហេតព្ពំ។ ភាសិតម្បេតំ, មហារាជ, ថេរេន សារិបុត្តេន ធម្មសេនាបតិនា –

“‘កាយំ ឥមំ សម្មសថ, បរិជានាថ បុនប្បុនំ;
កាយេ សភាវំ ទិស្វាន, ទុក្ខស្សន្តំ ករិស្សថា’តិ។

កម្មការង្គបញ្ហោ នវមោ។

១០. សមុទ្ទង្គបញ្ហោ

១០. “ភន្តេ នាគសេន, ‘សមុទ្ទស្ស បញ្ច អង្គានិ គហេតព្ពានី’តិ យំ វទេសិ, កតមានិ តានិ បញ្ច អង្គានិ គហេតព្ពានី”តិ? “យថា, មហារាជ, មហាសមុទ្ទោ មតេន កុណបេន សទ្ធិំ ន សំវសតិ, ឯវមេវ ខោ, មហារាជ, យោគិនា យោគាវចរេន រាគទោសមោហមានទិដ្ឋិមក្ខបឡាសឥស្សាមច្ឆរិយមាយាសាឋេយ្យកុដិលវិសមទុច្ចរិតកិលេសមលេហិ សទ្ធិំ ន សំវសិតព្ពំ។ ឥទំ, មហារាជ, សមុទ្ទស្ស បឋមំ អង្គំ គហេតព្ពំ។

“បុន ចបរំ, មហារាជ, មហាសមុទ្ទោ មុត្តាមណិវេឡុរិយសង្ខសិលាបវាឡផលិកមណិវិវិធរតននិចយំ ធារេន្តោ បិទហតិ, ន ពហិ វិកិរតិ។ ឯវមេវ ខោ, មហារាជ, យោគិនា យោគាវចរេន មគ្គផលឈានវិមោក្ខសមាធិសមាបត្តិវិបស្សនាភិញ្ញាវិវិធគុណរតនានិ អធិគន្ត្វា បិទហិតព្ពានិ, ន ពហិ នីហរិតព្ពានិ។ ឥទំ, មហារាជ, សមុទ្ទស្ស ទុតិយំ អង្គំ គហេតព្ពំ។

“បុន ចបរំ, មហារាជ, មហាសមុទ្ទោ មហន្តេហិ មហាភូតេហិ សទ្ធិំ សំវសតិ។ ឯវមេវ ខោ, មហារាជ, យោគិនា យោគាវចរេន អប្បិច្ឆំ សន្តុដ្ឋំ ធុតវាទំ សល្លេខវុត្តិំ អាចារសម្បន្នំ លជ្ជិំ បេសលំ គរុំ ភាវនីយំ វត្តារំ វចនក្ខមំ ចោទកំ បាបគរហិំ ឱវាទកំ អនុសាសកំ វិញ្ញាបកំ សន្ទស្សកំ សមាទបកំ សមុត្តេជកំ សម្បហំសកំ កល្យាណមិត្តំ សព្រហ្មចារិំ និស្សាយ វសិតព្ពំ។ ឥទំ, មហារាជ, មហាសមុទ្ទស្ស តតិយំ អង្គំ គហេតព្ពំ។

“បុន ចបរំ, មហារាជ, មហាសមុទ្ទោ នវសលិលសម្បុណ្ណាហិ គង្គាយមុនាអចិរវតីសរភូមហីអាទីហិ នទីសតសហស្សេហិ អន្តលិក្ខេ សលិលធារាហិ ច បូរិតោបិ សកំ វេលំ នាតិវត្តតិ។ ឯវមេវ ខោ, មហារាជ, យោគិនា យោគាវចរេន លាភសក្ការសិលោកវន្ទនមាននបូជនការណា ជីវិតហេតុបិ សញ្ចិច្ច សិក្ខាបទវីតិក្កមោ ន ករណីយោ។ ឥទំ, មហារាជ, មហាសមុទ្ទស្ស ចតុត្ថំ អង្គំ គហេតព្ពំ។ ភាសិតម្បេតំ, មហារាជ, ភគវតា ទេវាតិទេវេន –

‘សេយ្យថាបិ, មហារាជ [បហារាធ (សី. បី.)], មហាសមុទ្ទោ ឋិតធម្មោ វេលំ នាតិក្កមតិ, ឯវមេវ ខោ, មហារាជ, យំ មយា សាវកានំ សិក្ខាបទំ បញ្ញត្តំ, តំ មម សាវកា ជីវិតហេតុបិ នាតិក្កមន្តី’តិ។

“បុន ចបរំ, មហារាជ, មហាសមុទ្ទោ សព្ពសវន្តីហិ គង្គាយមុនាអចិរវតីសរភូមហីហិ អន្តលិក្ខេ ឧទកធារាហិបិ ន បរិប្ូរតិ។ ឯវមេវ ខោ, មហារាជ, យោគិនា យោគាវចរេន ឧទ្ទេសបរិបុច្ឆាសវនធារណវិនិច្ឆយអភិធម្មវិនយគាឡ្ហសុត្តន្តវិគ្គហបទនិក្ខេបបទសន្ធិ បទវិភត្តិនវង្គជិនសាសនវរំ សុណន្តេនាបិ ន តប្បិតព្ពំ។ ឥទំ, មហារាជ, មហាសមុទ្ទស្ស បញ្ចមំ អង្គំ គហេតព្ពំ។ ភាសិតម្បេតំ, មហារាជ, ភគវតា ទេវាតិទេវេន សុតសោមជាតកេ –

“‘អគ្គិ យថា តិណកដ្ឋំ ទហន្តោ, ន តប្បតិ សាគរោ វា នទីហិ;
ឯវម្បិ ចេ [ឯវម្បិ វេ (ស្យា.), ឯវំ ហិ មេ (ក.) ជា. ១ អសីតិនិបាតេ] បណ្ឌិតា រាជសេដ្ឋ, សុត្វា ន តប្បន្តិ សុភាសិតេនា’”តិ។

សមុទ្ទង្គបញ្ហោ ទសមោ។សមុទ្ទវគ្គោ ទុតិយោ។

តស្សុទ្ទានំ –

លាពុលតា ច បទុមំ, ពីជំ សាលកល្យាណិកា;
នាវា ច នាវាលគ្គនំ, កូបោ និយាមកោ តថា;

កម្មការោ សមុទ្ទោ ច, វគ្គោ តេន បវុច្ចតីតិ។

៣. បថវីវគ្គោ

១. បថវីអង្គបញ្ហោ

១. “ភន្តេ នាគសេន, ‘បថវិយា បញ្ច អង្គានិ គហេតព្ពានី’តិ យំ វទេសិ, កតមានិ តានិ បញ្ច អង្គានិ គហេតព្ពានី”តិ? “យថា, មហារាជ, បថវី ឥដ្ឋានិដ្ឋានិ កប្បូរាគរុតគរចន្ទនកុង្កុមាទីនិ អាកិរន្តេបិ បិត្តសេម្ហបុព្ពរុហិរសេទមេទខេឡសិង្ឃាណិកលសិក- មុត្តករីសាទីនិ អាកិរន្តេបិ តាទិសា យេវ, ឯវមេវ ខោ, មហារាជ, យោគិនា យោគាវចរេន ឥដ្ឋានិដ្ឋេ លាភាលាភេ យសាយសេ និន្ទាបសំសាយ សុខទុក្ខេ សព្ពត្ថ តាទិនា យេវ ភវិតព្ពំ។ ឥទំ, មហារាជ, បថវិយា បឋមំ អង្គំ គហេតព្ពំ។

“បុន ចបរំ, មហារាជ, បថវី មណ្ឌនវិភូសនាបគតា សកគន្ធបរិភាវិតា, ឯវមេវ ខោ, មហារាជ, យោគិនា យោគាវចរេន វិភូសនាបគតេន សកសីលគន្ធបរិភាវិតេន ភវិតព្ពំ។ ឥទំ, មហារាជ, បថវិយា ទុតិយំ អង្គំ គហេតព្ពំ។

“បុន ចបរំ, មហារាជ, បថវី និរន្តរា អខណ្ឌច្ឆិទ្ទា អសុសិរា ពហលា ឃនា វិត្ថិណ្ណា, ឯវមេវ ខោ, មហារាជ, យោគិនា យោគាវចរេន និរន្តរមខណ្ឌច្ឆិទ្ទមសុសិរពហលឃនវិត្ថិណ្ណសីលេន ភវិតព្ពំ។ ឥទំ, មហារាជ, បថវិយា តតិយំ អង្គំ គហេតព្ពំ។

“បុន ចបរំ, មហារាជ, បថវី គាមនិគមនគរជនបទរុក្ខបព្ពតនទីតឡាកបោក្ខរណីមិគ បក្ខិមនុជនរនារិគណំ ធារេន្តីបិ អកិលាសុ ហោតិ, ឯវមេវ ខោ, មហារាជ, យោគិនា យោគាវចរេន ឱវទន្តេនបិ អនុសាសន្តេនបិ វិញ្ញាបេន្តេនបិ សន្ទស្សេន្តេនបិ សមាទបេន្តេនបិ សមុត្តេជេន្តេនបិ សម្បហំសេន្តេនបិ ធម្ម ទេសនាសុ អកិលាសុនា ភវិតព្ពំ។ ឥទំ, មហារាជ, បថវិយា ចតុត្ថំ អង្គំ គហេតព្ពំ។

“បុន ចបរំ, មហារាជ, បថវី អនុនយប្បដិឃវិប្បមុត្តា, ឯវមេវ ខោ, មហារាជ, យោគិនា យោគាវចរេន អនុនយប្បដិឃវិប្បមុត្តេន បថវិសមេន ចេតសា វិហរិតព្ពំ។ ឥទំ, មហារាជ, បថវិយា បញ្ចមំ អង្គំ គហេតព្ពំ។ ភាសិតម្បេតំ , មហារាជ, ឧបាសិកាយ ចូឡសុភទ្ទាយ សកសមណេ បរិកិត្តយមានាយ –

“‘ឯកញ្ចេ ពាហំ វាសិយា, តច្ឆេ កុបិតមានសា [កុបិតមានសោ (ក.)];
ឯកញ្ចេពាហំ គន្ធេន, អាលិម្បេយ្យ បមោទិតា [បមោទិតោ (ក.)]។

“‘អមុស្មិំ បដិឃោ នត្ថិ, រាគោ អស្មិំ ន វិជ្ជតិ;
បថវីសមចិត្តា តេ, តាទិសា សមណា មមា’”តិ។

បថវីអង្គបញ្ហោ បឋមោ។

២. អាបង្គបញ្ហោ

២. “ភន្តេ នាគសេន, ‘អាបស្ស បញ្ច អង្គានិ គហេតព្ពានី’តិ យំ វទេសិ, កតមានិ តានិ បញ្ច អង្គានិ គហេតព្ពានី”តិ? “យថា, មហារាជ, អាបោ សុសណ្ឋិតមកម្បិតមលុឡិតសភាវបរិសុទ្ធោ, ឯវមេវ ខោ, មហារាជ, យោគិនា យោគាវចរេន កុហនលបននេមិត្តកនិប្បេសិកតំ អបនេត្វា សុសណ្ឋិតមកម្បិតមលុឡិតសភាវ បរិសុទ្ធាចារេន ភវិតព្ពំ។ ឥទំ, មហារាជ, អាបស្ស បឋមំ អង្គំ គហេតព្ពំ។

“បុន ចបរំ, មហារាជ, អាបោ សីតលសភាវសណ្ឋិតោ, ឯវមេវ ខោ, មហារាជ, យោគិនា យោគាវចរេន សព្ពសត្តេសុ ខន្តិមេត្តានុទ្ទយសម្បន្នេន ហិតេសិនា អនុកម្បកេន ភវិតព្ពំ។ ឥទំ, មហារាជ, អាបស្ស ទុតិយំ អង្គំ គហេតព្ពំ។

“បុន ចបរំ, មហារាជ, អាបោ អសុចិំ សុចិំ ករោតិ, ឯវមេវ ខោ, មហារាជ, យោគិនា យោគាវចរេន គាមេ វា អរញ្ញេ វា ឧបជ្ឈាយេ ឧបជ្ឈាយមត្តេសុ អាចរិយេ អាចរិយមត្តេសុ សព្ពត្ថ អនធិករណេន ភវិតព្ពំ អនវសេស ការិនា។ ឥទំ, មហារាជ, អាបស្ស តតិយំ អង្គំ គហេតព្ពំ។

“បុន ចបរំ, មហារាជ, អាបោ ពហុជនបត្ថិតោ, ឯវមេវ ខោ, មហារាជ, យោគិនា យោគាវចរេន អប្បិច្ឆសន្តុដ្ឋបវិវិត្តបដិសល្លានេន សតតំ សព្ពលោកមភិបត្ថិតេន ភវិតព្ពំ។ ឥទំ, មហារាជ, អាបស្ស ចតុត្ថំ អង្គំ គហេតព្ពំ។

“បុន ចបរំ, មហារាជ, អាបោ ន កស្សចិ អហិតមុបទហតិ, ឯវមេវ ខោ, មហារាជ, យោគិនា យោគាវចរេន បរភណ្ឌនកលហវិគ្គហវិវាទរិត្តជ្ឈានអរតិជននំ កាយវចីចិត្តេហិ បាបកំ ន ករណីយំ។ ឥទំ, មហារាជ, អាបស្ស បញ្ចមំ អង្គំ គហេតព្ពំ។ ភាសិតម្បេតំ មហារាជ, ភគវតា, ទេវាតិទេវេន កណ្ហជាតកេ –

“‘វរញ្ចេ មេ អទោ សក្ក, សព្ពភូតានមិស្សរ;
ន មនោ វា សរីរំ វា, មំ-កតេ សក្ក កស្សចិ;
កទាចិ ឧបហញ្ញេថ, ឯតំ សក្ក វរំ វរេ’”តិ។

អាបង្គបញ្ហោ ទុតិយោ។

៣. តេជង្គបញ្ហោ

៣. “ភន្តេ នាគសេន, ‘តេជស្ស បញ្ច អង្គានិ គហេតព្ពានី’តិ យំ វទេសិ, កតមានិ តានិ បញ្ច អង្គានិ គហេតព្ពានី”តិ? “យថា, មហារាជ, តេជោ តិណកដ្ឋសាខាបលាសំ ឌហតិ, ឯវមេវ ខោ, មហារាជ, យោគិនា យោគាវចរេន យេ តេ អព្ភន្តរា វា ពាហិរា វា កិលេសា ឥដ្ឋានិដ្ឋារម្មណានុភវនា, សព្ពេ តេ ញាណគ្គិនា ឌហិតព្ពា។ ឥទំ, មហារាជ, តេជស្ស បឋមំ អង្គំ គហេតព្ពំ។

“បុន ចបរំ, មហារាជ, តេជោ និទ្ទយោ អការុណិកោ, ឯវមេវ ខោ, មហារាជ, យោគិនា យោគាវចរេន សព្ពកិលេសេសុ ការុញ្ញានុទ្ទយា ន កាតព្ពា។ ឥទំ, មហារាជ, តេជស្ស ទុតិយំ អង្គំ គហេតព្ពំ។

“បុន ចបរំ, មហារាជ, តេជោ សីតំ បដិហនតិ, ឯវមេវ ខោ, មហារាជ, យោគិនា យោគាវចរេន វីរិយសន្តាបតេជំ អភិជនេត្វា កិលេសា បដិហន្តព្ពា។ ឥទំ, មហារាជ, តេជស្ស តតិយំ អង្គំ គហេតព្ពំ។

“បុន ចបរំ, មហារាជ, តេជោ អនុនយប្បដិឃវិប្បមុត្តោ ឧណ្ហមភិជនេតិ, ឯវមេវ ខោ, មហារាជ, យោគិនា យោគាវចរេន អនុនយប្បដិឃវិប្បមុត្តេន តេជោសមេន ចេតសា វិហរិតព្ពំ។ ឥទំ, មហារាជ, តេជស្ស ចតុត្ថំ អង្គំ គហេតព្ពំ។

“បុន ចបរំ, មហារាជ, តេជោ អន្ធការំ វិធមិត្វា [វិធមតិ (សី. បី. ក.)] អាលោកំ ទស្សយតិ, ឯវមេវ ខោ, មហារាជ, យោគិនា យោគាវចរេន អវិជ្ជន្ធការំ វិធមិត្វា ញាណាលោកំ ទស្សយិតព្ពំ។ ឥទំ, មហារាជ, តេជស្ស បញ្ចមំ អង្គំ គហេតព្ពំ។ ភាសិតម្បេតំ, មហារាជ, ភគវតា ទេវាតិទេវេន សកំ បុត្តំ រាហុលំ ឱវទន្តេន –

‘តេជោសមំ [ម. និ. ២.១១៩], រាហុល, ភាវនំ ភាវេហិ, តេជោសមំ ហិ តេ, រាហុល, ភាវនំ ភាវយតោ ឧប្បន្នា? មនាបាមនាបា ផស្សា ចិត្តំ ន បរិយាទាយ ឋស្សន្តី’”តិ។

តេជង្គបញ្ហោ តតិយោ។

៤. វាយុង្គបញ្ហោ

៤. “ភន្តេ នាគសេន, ‘វាយុស្ស បញ្ច អង្គានិ គហេតព្ពានី’តិ យំ វទេសិ, កតមានិ តានិ បញ្ច អង្គានិ គហេតព្ពានី”តិ? “យថា, មហារាជ, វាយុ សុបុប្ផិតវនសណ្ឌន្តរំ អភិវាយតិ, ឯវមេវ ខោ, មហារាជ, យោគិនា យោគាវចរេន វិមុត្តិវរកុសុមបុប្ផិតារម្មណវនន្តរេ រមិតព្ពំ។ ឥទំ, មហារាជ, វាយុស្ស បឋមំ អង្គំ គហេតព្ពំ។

“បុន ចបរំ, មហារាជ, វាយុ ធរណីរុហបាទបគណេ មថយតិ, ឯវមេវ ខោ, មហារាជ, យោគិនា យោគាវចរេន វនន្តរគតេន សង្ខារេ វិចិនន្តេន កិលេសា មថយិតព្ពា។ ឥទំ, មហារាជ, វាយុស្ស ទុតិយំ អង្គំ គហេតព្ពំ។

“បុន ចបរំ, មហារាជ, វាយុ អាកាសេ ចរតិ, ឯវមេវ ខោ, មហារាជ, យោគិនា យោគាវចរេន លោកុត្តរធម្មេសុ មានសំ សញ្ចារយិតព្ពំ។ ឥទំ, មហារាជ, វាយុស្ស តតិយំ អង្គំ គហេតព្ពំ។

“បុន ចបរំ, មហារាជ, វាយុ គន្ធំ អនុភវតិ, ឯវមេវ ខោ, មហារាជ, យោគិនា យោគាវចរេន អត្តនោ សីលវរសុរភិគន្ធោ [សីលសុរភិគន្ធោ (សី. បី.)] អនុភវិតព្ពោ។ ឥទំ, មហារាជ, វាយុស្ស ចតុត្ថំ អង្គំ គហេតព្ពំ។

“បុន ចបរំ, មហារាជ, វាយុ និរាលយោ អនិកេតវាសី, ឯវមេវ ខោ, មហារាជ, យោគិនា យោគាវចរេន និរាលយមនិកេតមសន្ថវេន សព្ពត្ថ វិមុត្តេន ភវិតព្ពំ។ ឥទំ, មហារាជ, វាយុស្ស បញ្ចមំ អង្គំ គហេតព្ពំ។ ភាសិតម្បេតំ, មហារាជ, ភគវតា ទេវាតិទេវេន សុត្តនិបាតេ –

“‘សន្ថវាតោ ភយំ ជាតំ, និកេតា ជាយតេ រជោ;
អនិកេតមសន្ថវំ, ឯតំ វេ មុនិទស្សន’”ន្តិ។

វាយុង្គបញ្ហោ ចតុត្ថោ។

៥. បព្ពតង្គបញ្ហោ

៥. “ភន្តេ នាគសេន, ‘បព្ពតស្ស បញ្ច អង្គានិ គហេតព្ពានី’តិ យំ វទេសិ, កតមានិ តានិ បញ្ច អង្គានិ គហេតព្ពានី”តិ ? “យថា, មហារាជ, បព្ពតោ អចលោ អកម្បិតោ [អកម្បិយោ (សី. បី.)] អសម្បវេធី, ឯវមេវ ខោ, មហារាជ, យោគិនា យោគាវចរេន សម្មាននេ វិមាននេ សក្ការេ អសក្ការេ គរុការេ អគរុការេ យសេ អយសេ និន្ទាយ បសំសាយ សុខេ ទុក្ខេ ឥដ្ឋានិដ្ឋេសុ សព្ពត្ថ រូបសទ្ទគន្ធរសផោដ្ឋព្ពធម្មេសុ រជនីយេសុ ន រជ្ជិតព្ពំ, ទុស្សនីយេសុ ន ទុស្សិតព្ពំ, មុយ្ហនីយេសុ ន មុយ្ហិតព្ពំ, ន កម្បិតព្ពំ ន ចលិតព្ពំ, បព្ពតេន វិយ អចលេន ភវិតព្ពំ។ ឥទំ, មហារាជ, បព្ពតស្ស បឋមំ អង្គំ គហេតព្ពំ។ ភាសិតម្បេតំ, មហារាជ, ភគវតា ទេវាតិទេវេន –

“‘សេលោ យថា ឯកឃនោ [ឯកគ្ឃនោ (ក.) ធ. ប. ៨១ ធម្មបទេ], វាតេន ន សមីរតិ;
ឯវំ និន្ទាបសំសាសុ, ន សមិញ្ជន្តិ បណ្ឌិតា’តិ។

“បុន ចបរំ, មហារាជ, បព្ពតោ ថទ្ធោ ន កេនចិ សំសដ្ឋោ, ឯវមេវ ខោ, មហារាជ, យោគិនា យោគាវចរេន ថទ្ធេន អសំសដ្ឋេន ភវិតព្ពំ, ន កេនចិ សំសគ្គោ ករណីយោ។ ឥទំ, មហារាជ, បព្ពតស្ស ទុតិយំ អង្គំ គហេតព្ពំ។ ភាសិតម្បេតំ, មហារាជ, ភគវតា ទេវាតិទេវេន –

“‘អសំសដ្ឋំ គហដ្ឋេហិ, អនាគារេហិ ចូភយំ;
អនោកសារិមប្បិច្ឆំ, តមហំ ព្រូមិ ព្រាហ្មណ’ន្តិ។

“បុន ចបរំ, មហារាជ, បព្ពតេ ពីជំ ន វិរូហតិ, ឯវមេវ ខោ, មហារាជ, យោគិនា យោគាវចរេន សកមានសេ កិលេសា ន វិរូហាបេតព្ពា។ ឥទំ, មហារាជ, បព្ពតស្ស តតិយំ អង្គំ គហេតព្ពំ។ ភាសិតម្បេតំ, មហារាជ, ថេរេន សុភូតិនា –

“‘រាគូបសំហិតំ ចិត្តំ, យទា ឧប្បជ្ជតេ មម;
សយំវ បច្ចវេក្ខាមិ [បច្ចវេក្ខិត្វា (សព្ពត្ថ)], ឯកគ្គោ [ឯកកោ (សព្ពត្ថ)] តំ ទមេមហំ។

“‘រជ្ជសេ [រជ្ជសិ (សី.), រញ្ជសិ (បី.)] រជនីយេ ច, ទុស្សនីយេ ច ទុស្សសេ;
មុយ្ហសេ [មុយ្ហសិ (សី.)] មោហនីយេ ច, និក្ខមស្សុ វនា តុវំ។

“‘វិសុទ្ធានំ អយំ វាសោ, និម្មលានំ តបស្សិនំ;
មា ខោ វិសុទ្ធំ ទូសេសិ, និក្ខមស្សុ វនា តុវ’ន្តិ។

“បុន ចបរំ, មហារាជ, បព្ពតោ អច្ចុគ្គតោ, ឯវមេវ ខោ, មហារាជ, យោគិនា យោគាវចរេន ញាណច្ចុគ្គតេន ភវិតព្ពំ។ ឥទំ, មហារាជ, បព្ពតស្ស ចតុត្ថំ អង្គំ គហេតព្ពំ។ ភាសិតម្បេតំ, មហារាជ, ភគវតា ទេវាតិទេវេន –

‘‘បមាទំ អប្បមាទេន, យទា នុទតិ បណ្ឌិតោ;
បញ្ញាបាសាទមារុយ្ហ, អសោកោ សោកិនី បជំ;
បព្ពតដ្ឋោវ ភូមដ្ឋេ [ភុម្មដ្ឋេ (សី. បី.)], ធីរោ ពាលេ អវេក្ខតី’តិ។

‘‘បុន ចបរំ, មហារាជ, បព្ពតោ អនុន្នតោ អនោនតោ, ឯវមេវ ខោ, មហារាជ, យោគិនា យោគាវចរេន ឧន្នតាវនតិ ន ករណីយា។ ឥទំ, មហារាជ, បព្ពតស្ស បញ្ចមំ អង្គំ គហេតព្ពំ។ ភាសិតម្បេតំ, មហារាជ, ឧបាសិកាយ ចូឡសុភទ្ទាយ សកសមណេ បរិកិត្តយមានាយ –

‘‘‘លាភេន ឧន្នតោ លោកោ, អលាភេន ច ឱនតោ;
លាភាលាភេន ឯកត្ថា [ឯកដ្ឋា (សី. បី.)], តាទិសា សមណា មមា’’’តិ។

បព្ពតង្គបញ្ហោ បញ្ចមោ។

៦. អាកាសង្គបញ្ហោ

៦. ‘‘ភន្តេ នាគសេន, ‘អាកាសស្ស បញ្ច អង្គានិ គហេតព្ពានី’តិ យំ វទេសិ, កតមានិ តានិ បញ្ច អង្គានិ គហេតព្ពានី’’តិ? ‘‘យថា, មហារាជ, អាកាសោ សព្ពសោ អគយ្ហោ, ឯវមេវ ខោ, មហារាជ, យោគិនា យោគាវចរេន សព្ពសោ កិលេសេហិ អគយ្ហេន ភវិតព្ពំ។ ឥទំ, មហារាជ, អាកាសស្ស បឋមំ អង្គំ គហេតព្ពំ។

‘‘បុន ចបរំ, មហារាជ, អាកាសោ ឥសិតាបសភូតទិជគណានុសញ្ចរិតោ, ឯវមេវ ខោ, មហារាជ, យោគិនា យោគាវចរេន ‘អនិច្ចំ ទុក្ខំ អនត្តា’តិ សង្ខារេសុ មានសំ សញ្ចារយិតព្ពំ។ ឥទំ, មហារាជ, អាកាសស្ស ទុតិយំ អង្គំ គហេតព្ពំ។

‘‘បុន ចបរំ, មហារាជ, អាកាសោ សន្តាសនីយោ, ឯវមេវ ខោ, មហារាជ , យោគិនា យោគាវចរេន សព្ពភវបដិសន្ធីសុ មានសំ ឧព្ពេជយិតព្ពំ, អស្សាទោ ន កាតព្ពោ។ ឥទំ, មហារាជ, អាកាសស្ស តតិយំ អង្គំ គហេតព្ពំ។

‘‘បុន ចបរំ, មហារាជ, អាកាសោ អនន្តោ អប្បមាណោ អបរិមេយ្យោ, ឯវមេវ ខោ, មហារាជ, យោគិនា យោគាវចរេន អនន្តសីលេន អបរិមិតញាណេន ភវិតព្ពំ។ ឥទំ, មហារាជ, អាកាសស្ស ចតុត្ថំ អង្គំ គហេតព្ពំ។

‘‘បុន ចបរំ, មហារាជ, អាកាសោ អលគ្គោ អសត្តោ អប្បតិដ្ឋិតោ អបលិពុទ្ធោ, ឯវមេវ ខោ , មហារាជ, យោគិនា យោគាវចរេន កុលេ គណេ លាភេ អាវាសេ បលិពោធេ បច្ចយេ សព្ពកិលេសេសុ ច សព្ពត្ថ អលគ្គេន ភវិតព្ពំ, អនាសត្តេន អប្បតិដ្ឋិតេន អបលិពុទ្ធេន ភវិតព្ពំ។ ឥទំ, មហារាជ, អាកាសស្ស បញ្ចមំ អង្គំ គហេតព្ពំ។ ភាសិតម្បេតំ, មហារាជ, ភគវតា ទេវាតិទេវេន សកំ បុត្តំ រាហុលំ ឱវទន្តេន – ‘សេយ្យថាបិ, រាហុល [ម. និ. ២.១១៩], អាកាសោ ន កត្ថចិ បតិដ្ឋិតោ, ឯវមេវ ខោ ត្វំ, រាហុល, អាកាសសមំ ភាវនំ ភាវេហិ, អាកាសសមំ ហិ តេ, រាហុល, ភាវនំ ភាវយតោ ឧប្បន្នា មនាបាមនាបា ផស្សា ចិត្តំ បរិយាទាយ ឋស្សន្តី’’’តិ។

អាកាសង្គបញ្ហោ ឆដ្ឋោ។

៧. ចន្ទង្គបញ្ហោ

៧. ‘‘ភន្តេ នាគសេន, ‘ចន្ទស្ស បញ្ច អង្គានិ គហេតព្ពានី’តិ យំ វទេសិ, កតមានិ តានិ បញ្ច អង្គានិ គហេតព្ពានី’’តិ? ‘‘យថា, មហារាជ, ចន្ទោ សុក្កបក្ខេ ឧទយន្តោ ឧត្តរុត្តរិ វឌ្ឍតិ, ឯវមេវ ខោ, មហារាជ, យោគិនា យោគាវចរេន អាចារសីលគុណវត្តប្បដិបត្តិយា អាគមាធិគមេ បដិសល្លានេ សតិបដ្ឋានេ ឥន្ទ្រិយេសុ គុត្តទ្វារតាយ ភោជនេ មត្តញ្ញុតាយ ជាគរិយានុយោគេ ឧត្តរុត្តរិ វឌ្ឍិតព្ពំ។ ឥទំ, មហារាជ, ចន្ទស្ស បឋមំ អង្គំ គហេតព្ពំ។

‘‘បុន ចបរំ, មហារាជ, ចន្ទោ ឧឡារាធិបតិ, ឯវមេវ ខោ, មហារាជ, យោគិនា យោគាវចរេន ឧឡារេន ឆន្ទាធិបតិនា ភវិតព្ពំ។ ឥទំ, មហារាជ, ចន្ទស្ស ទុតិយំ អង្គំ គហេតព្ពំ។

“បុន ចបរំ, មហារាជ, ចន្ទោ និសាយ ចរតិ, ឯវមេវ ខោ, មហារាជ, យោគិនា យោគាវចរេន បវិវិត្តេន ភវិតព្ពំ។ ឥទំ, មហារាជ, ចន្ទស្ស តតិយំ អង្គំ គហេតព្ពំ។

“បុន ចបរំ, មហារាជ, ចន្ទោ វិមានកេតុ, ឯវមេវ ខោ, មហារាជ, យោគិនា យោគាវចរេន សីលកេតុនា ភវិតព្ពំ។ ឥទំ, មហារាជ, ចន្ទស្ស ចតុត្ថំ អង្គំ គហេតព្ពំ។

“បុន ចបរំ, មហារាជ, ចន្ទោ អាយាចិតបត្ថិតោ ឧទេតិ, ឯវមេវ ខោ, មហារាជ, យោគិនា យោគាវចរេន អាយាចិតបត្ថិតេន កុលានិ ឧបសង្កមិតព្ពានិ។ ឥទំ, មហារាជ, ចន្ទស្ស បញ្ចមំ អង្គំ គហេតព្ពំ។ ភាសិតម្បេតំ, មហារាជ, ភគវតា ទេវាតិទេវេន សំយុត្តនិកាយវរេ ‘ចន្ទូបមា, ភិក្ខវេ, កុលានិ ឧបសង្កមថ, អបកស្សេវ កាយំ អបកស្ស ចិត្តំ និច្ចនវកា កុលេសុ អប្បគព្ភា’”តិ [អប្បគព្ភាតិ (ក.) សំ. និ. ២.១៤៦]។

ចន្ទង្គបញ្ហោ សត្តមោ។

៨. សូរិយង្គបញ្ហោ

៨. “ភន្តេ នាគសេន, ‘សូរិយស្ស [សុរិយស្ស (សី. ស្យា. បី.)] សត្ត អង្គានិ គហេតព្ពានី’តិ យំ វទេសិ, កតមានិ តានិ សត្ត អង្គានិ គហេតព្ពានី”តិ? “យថា, មហារាជ, សូរិយោ សព្ពំ ឧទកំ បរិសោសេតិ, ឯវមេវ ខោ, មហារាជ, យោគិនា យោគាវចរេន សព្ពកិលេសា អនវសេសំ បរិសោសេតព្ពា។ ឥទំ, មហារាជ, សូរិយស្ស បឋមំ អង្គំ គហេតព្ពំ។

“បុន ចបរំ, មហារាជ, សូរិយោ តមន្ធការំ វិធមតិ, ឯវមេវ ខោ, មហារាជ, យោគិនា យោគាវចរេន សព្ពំ រាគតមំ ទោសតមំ មោហតមំ មានតមំ ទិដ្ឋិតមំ កិលេសតមំ សព្ពំ ទុច្ចរិតតមំ វិធមយិតព្ពំ។ ឥទំ, មហារាជ, សូរិយស្ស ទុតិយំ អង្គំ គហេតព្ពំ។

“បុន ចបរំ, មហារាជ, សូរិយោ អភិក្ខណំ ចរតិ, ឯវមេវ ខោ, មហារាជ, យោគិនា យោគាវចរេន អភិក្ខណំ យោនិសោ មនសិការោ កាតព្ពោ។ ឥទំ, មហារាជ, សូរិយស្ស តតិយំ អង្គំ គហេតព្ពំ។

“បុន ចបរំ, មហារាជ, សូរិយោ រំសិមាលី, ឯវមេវ ខោ, មហារាជ, យោគិនា យោគាវចរេន អារម្មណមាលិនា ភវិតព្ពំ។ ឥទំ, មហារាជ, សូរិយស្ស ចតុត្ថំ អង្គំ គហេតព្ពំ។

“បុន ចបរំ, មហារាជ, សូរិយោ មហាជនកាយំ សន្តាបេន្តោ ចរតិ, ឯវមេវ ខោ, មហារាជ, យោគិនា យោគាវចរេន អាចារសីលគុណវត្តប្បដិបត្តិយា ឈានវិមោក្ខសមាធិសមាបត្តិឥន្ទ្រិយពលពោជ្ឈង្គសតិបដ្ឋានសម្មប្បធានឥទ្ធិបាទេហិ សទេវកោ លោកោ សន្តាបយិតព្ពោ។ ឥទំ, មហារាជ, សូរិយស្ស បញ្ចមំ អង្គំ គហេតព្ពំ។

“បុន ចបរំ, មហារាជ, សូរិយោ រាហុភយា ភីតោ ចរតិ, ឯវមេវ ខោ, មហារាជ, យោគិនា យោគាវចរេន ទុច្ចរិតទុគ្គតិវិសមកន្តារវិបាកវិនិបាតកិលេសជាលជដិតេ ទិដ្ឋិសង្ឃាដបដិមុក្កេ កុបថបក្ខន្ទេ កុម្មគ្គបដិបន្នេ [កុមគ្គបដិបន្នេ (ស្យា. ក.)] សត្តេ ទិស្វា មហតា សំវេគភយេន មានសំ សំវេជេតព្ពំ។ ឥទំ, មហារាជ, សូរិយស្ស ឆដ្ឋំ អង្គំ គហេតព្ពំ។

“បុន ចបរំ, មហារាជ, សូរិយោ កល្យាណបាបកេ ទស្សេតិ, ឯវមេវ ខោ, មហារាជ, យោគិនា យោគាវចរេន ឥន្ទ្រិយពលពោជ្ឈង្គសតិបដ្ឋានសម្មប្បធានឥទ្ធិបាទលោកិយលោកុត្តរធម្មា ទស្សេតព្ពា។ ឥទំ, មហារាជ, សូរិយស្ស សត្តមំ អង្គំ គហេតព្ពំ។ ភាសិតម្បេតំ, មហារាជ, ថេរេន វង្គីសេន –

“‘យថាបិ សូរិយោ ឧទយន្តោ, រូបំ ទស្សេតិ បាណិនំ;
សុចិញ្ច អសុចិញ្ចាបិ, កល្យាណញ្ចាបិ បាបកំ។

“‘តថា ភិក្ខុ ធម្មធរោ, អវិជ្ជាបិហិតំ ជនំ;
បថំ ទស្សេតិ វិវិធំ, អាទិច្ចោវុទយំ យថា’”តិ។

សូរិយង្គបញ្ហោ អដ្ឋមោ។

៩. សក្កង្គបញ្ហោ

៩. “ភន្តេ នាគសេន, ‘សក្កស្ស តីណិ អង្គានិ គហេតព្ពានី’តិ យំ វទេសិ, កតមានិ តានិ តីណិ អង្គានិ គហេតព្ពានី”តិ? “យថា, មហារាជ, សក្កោ ឯកន្តសុខសមប្បិតោ, ឯវមេវ ខោ, មហារាជ, យោគិនា យោគាវចរេន ឯកន្តបវិវេកសុខាភិរតេន ភវិតព្ពំ។ ឥទំ, មហារាជ, សក្កស្ស បឋមំ អង្គំ គហេតព្ពំ។

“បុន ចបរំ, មហារាជ, សក្កោ ទេវេ ទិស្វា បគ្គណ្ហាតិ, ហាសមភិជនេតិ, ឯវមេវ ខោ, មហារាជ, យោគិនា យោគាវចរេន កុសលេសុ ធម្មេសុ អលីនមតន្ទិតំ សន្តំ មានសំ បគ្គហេតព្ពំ, ហាសមភិជនេតព្ពំ, ឧដ្ឋហិតព្ពំ ឃដិតព្ពំ វាយមិតព្ពំ ។ ឥទំ, មហារាជ, សក្កស្ស ទុតិយំ អង្គំ គហេតព្ពំ។

“បុន ចបរំ, មហារាជ, សក្កស្ស អនភិរតិ នុប្បជ្ជតិ, ឯវមេវ ខោ, មហារាជ, យោគិនា យោគាវចរេន សុញ្ញាគារេ អនភិរតិ ន ឧប្បាទេតព្ពា។ ឥទំ, មហារាជ, សក្កស្ស តតិយំ អង្គំ គហេតព្ពំ។ ភាសិតម្បេតំ, មហារាជ, ថេរេន សុភូតិនា –

> ‘“សាសនេ តេ មហាវីរ, យតោ បព្ពជិតោ អហំ;
> នាភិជានាមិ ឧប្បន្នំ, មានសំ កាមសំហិត”’ន្តិ។

សក្កង្គបញ្ហោ នវមោ។

១០. ចក្កវត្តិង្គបញ្ហោ

១០. “ភន្តេ នាគសេន, ‘ចក្កវត្តិស្ស ចត្តារិ អង្គានិ គហេតព្ពានី’តិ យំ វទេសិ, កតមានិ តានិ ចត្តារិ អង្គានិ គហេតព្ពានី”តិ? “យថា, មហារាជ , ចក្កវត្តី ចតូហិ សង្គហវត្ថូហិ ជនំ សង្គណ្ហាតិ, ឯវមេវ ខោ, មហារាជ, យោគិនា យោគាវចរេន ចតស្សន្នំ បរិសានំ មានសំ សង្គហេតព្ពំ អនុគ្គហេតព្ពំ សម្បហំសេតព្ពំ។ ឥទំ, មហារាជ, ចក្កវត្តិស្ស បឋមំ អង្គំ គហេតព្ពំ។

“បុន ចបរំ, មហារាជ, ចក្កវត្តិស្ស វិជិតេ ចោរា ន ឧដ្ឋហន្តិ, ឯវមេវ ខោ, មហារាជ, យោគិនា យោគាវចរេន កាមរាគព្យាបាទវិហឹសាវិតក្កា ន ឧប្បាទេតព្ពា។ ឥទំ, មហារាជ, ចក្កវត្តិស្ស ទុតិយំ អង្គំ គហេតព្ពំ។ ភាសិតម្បេតំ, មហារាជ, ភគវតា ទេវាតិទេវេន –

> ‘“វិតក្កូបសមេ ច យោ រតោ, អសុភំ ភាវយតេ [ភាវយតី (ស្យា.) ធ. ប. ៣៥០ ធម្មបទេ] សទា សតោ;
> ឯស ខោ ព្យន្តិកាហិតិ, ឯស ឆេច្ឆតិ មារពន្ធន’ន្តិ។

“បុន ចបរំ, មហារាជ, ចក្កវត្តី ទិវសេ ទិវសេ សមុទ្ទបរិយន្តំ មហាបថវឹ អនុយាយតិ កល្យាណបាបកានិ វិចិនមានោ, ឯវមេវ ខោ, មហារាជ, យោគិនា យោគាវចរេន កាយកម្មំ វចីកម្មំ មនោកម្មំ ទិវសេ ទិវសេ បច្ចវេក្ខិតព្ពំ ‘កឹ នុ ខោ មេ ឥមេហិ តីហិ ឋានេហិ អនុបវជ្ជស្ស ទិវសោ វីតិវត្តតី’តិ។ ឥទំ, មហារាជ, ចក្កវត្តិស្ស តតិយំ អង្គំ គហេតព្ពំ។ ភាសិតម្បេតំ, មហារាជ, ភគវតា ទេវាតិទេវេន អង្គុត្តរនិកាយវរេ –

‘កថម្ភូតស្ស មេ រត្តិន្ទិវា វីតិវត្តន្តីតិ [វីតិបតន្តីតិ (សី. បី.)] បព្ពជិតេន អភិណ្ហំ បច្ចវេក្ខិតព្ព’ន្តិ។

“បុន ចបរំ, មហារាជ, ចក្កវត្តិស្ស អព្ភន្តរពាហិរារក្ខា សុសំវិហិតា ហោតិ, ឯវមេវ ខោ, មហារាជ, យោគិនា យោគាវចរេន អព្ភន្តរានំ ពាហិរានំ កិលេសានំ អារក្ខាយ សតិទោវារិកោ ឋបេតព្ពោ។ ឥទំ , មហារាជ, ចក្កវត្តិស្ស ចតុត្ថំ អង្គំ គហេតព្ពំ។ ភាសិតម្បេតំ, មហារាជ, ភគវតា ទេវាតិទេវេន –

‘សតិទោវារិកោ, ភិក្ខវេ, អរិយសាវកោ អកុសលំ បជហតិ កុសលំ ភាវេតិ, សាវជ្ជំ បជហតិ, អនវជ្ជំ ភាវេតិ, សុទ្ធមត្តានំ បរិហរតី’”តិ។

ចក្កវត្តិង្គបញ្ហោ ទសមោ។

បថវីវគ្គោ តតិយោ។

តស្សុទ្ទានំ –

បថវី អាបោ ច តេជោ ច, វាយោ ច បព្ពតេន ច;
អាកាសោ ចន្ទសូរិយោ ច, សក្កោ ច ចក្កវត្តិនាតិ។

៤. ឧបចិកាវគ្គោ

១. ឧបចិកង្គបញ្ហោ

១. ‘‘ភន្តេ នាគសេន, ‘ឧបចិកាយ ឯកំ អង្គំ គហេតព្ព’ន្តិ យំ វទេសិ, កតមំ តំ ឯកំ អង្គំ គហេតព្ព’’ន្តិ? ‘‘យថា, មហារាជ, ឧបចិកា ឧបរិ ឆទនំ កត្វា អត្តានំ បិទហិត្វា គោចរាយ ចរតិ, ឯវមេវ ខោ, មហារាជ, យោគិនា យោគាវចរេន សីលសំវរឆទនំ កត្វា មានសំ បិទហិត្វា បិណ្ឌាយ ចរិតព្ពំ, សីលសំវរឆទនេន ខោ, មហារាជ, យោគី យោគាវចរោ សព្ពភយសមតិក្កន្តោ ហោតិ។ ឥទំ, មហារាជ, ឧបចិកាយ ឯកំ អង្គំ គហេតព្ពំ, ភាសិតម្បេតំ, មហារាជ, ថេរេន ឧបសេនេន វង្គន្តបុត្តេន –

‘‘‘សីលសំវរឆទនំ, យោគី កត្វាន មានសំ;
អនុបលិត្តោ លោកេន, ភយា ច បរិមុច្ចតី’’’តិ។

ឧបចិកង្គបញ្ហោ បឋមោ។

២. ពិឡារង្គបញ្ហោ

២. ‘‘ភន្តេ នាគសេន, ‘ពិឡារស្ស ទ្វេ អង្គានិ គហេតព្ពានី’តិ យំ វទេសិ, កតមានិ តានិ ទ្វេ អង្គានិ គហេតព្ពានី’’តិ? ‘‘យថា, មហារាជ, ពិឡារោ គុហាគតោបិ សុសិរគតោបិ ហម្មិយន្តរគតោបិ ឧន្ទូរំ យេវ បរិយេសតិ, ឯវមេវ ខោ, មហារាជ, យោគិនា យោគាវចរេន គាមគតេនាបិ អរញ្ញគតេនាបិ រុក្ខមូលគតេនាបិ សុញ្ញាគារគតេនាបិ សតតំ សមិតំ អប្បមត្តេន កាយគតាសតិភោជនំ យេវ បរិយេសិតព្ពំ។ ឥទំ, មហារាជ, ពិឡារស្ស បឋមំ អង្គំ គហេតព្ពំ។

‘‘បុន ចបរំ, មហារាជ, ពិឡារោ អាសន្នេ យេវ គោចរំ បរិយេសតិ, ឯវមេវ ខោ, មហារាជ, យោគិនា យោគាវចរេន ឥមេសុ យេវ បញ្ចសុ ឧបាទានក្ខន្ធេសុ ឧទយព្ពយានុបស្សិនា វិហរិតព្ពំ ‘ឥតិ រូបំ ឥតិ រូបស្ស សមុទយោ ឥតិ រូបស្ស អត្ថង្គមោ, ឥតិ វេទនា ឥតិ វេទនាយ សមុទយោ ឥតិ វេទនាយ អត្ថង្គមោ, ឥតិ សញ្ញា ឥតិ សញ្ញាយ សមុទយោ ឥតិ សញ្ញាយ អត្ថង្គមោ, ឥតិ សង្ខារា ឥតិ សង្ខារានំ សមុទយោ ឥតិ សង្ខារានំ អត្ថង្គមោ, ឥតិ វិញ្ញាណំ ឥតិ វិញ្ញាណស្ស សមុទយោ ឥតិ វិញ្ញាណស្ស អត្ថង្គមោ’តិ។ ឥទំ, មហារាជ, ពិឡារស្ស ទុតិយំ អង្គំ គហេតព្ពំ។ ភាសិតម្បេតំ, មហារាជ, ភគវតា ទេវាតិទេវេន –

‘‘‘ន ឥតោ ទូរេ ភវិតព្ពំ, ភវគ្គំ កឹ ករិស្សតិ;
បច្ចុប្បន្នម្ហិ វោហារេ, សកេ កាយម្ហិ វិន្ទថា’’’តិ។

ពិឡារង្គបញ្ហោ ទុតិយោ។

៣. ឧន្ទូរង្គបញ្ហោ

៣. ‘‘ភន្តេ នាគសេន, ‘ឧន្ទូរស្ស [ឧន្ទុរស្ស (ស្យា. ក.)] ឯកំ អង្គំ គហេតព្ព’ន្តិ យំ វទេសិ, កតមំ តំ ឯកំ អង្គំ គហេតព្ព’’ន្តិ? ‘‘យថា, មហារាជ, ឧន្ទូរោ ឥតោចិតោ ច វិចរន្តោ អាហារូបាសីសកោ យេវ ចរតិ, ឯវមេវ ខោ, មហារាជ , យោគិនា យោគាវចរេន ឥតោចិតោ ច វិចរន្តេន យោនិសោ មនសិការូបាសីសកេនេវ ភវិតព្ពំ។ ឥទំ, មហារាជ, ឧន្ទូរស្ស ឯកំ អង្គំ គហេតព្ពំ។ ភាសិតម្បេតំ, មហារាជ, ថេរេន ឧបសេនេន វង្គន្តបុត្តេន –

‘‘‘ធម្មាសីសំ [ធម្មសីសំ (សី. បី.)] ករិត្វាន, វិហរន្តោ វិបស្សកោ;
អនោលីនោ វិហរតិ, ឧបសន្តោ សទា សតោ’’’តិ។

ឧន្ទូរង្គបញ្ហោ តតិយោ។

៤. វិច្ឆិកង្គបញ្ហោ

៤. “ភន្តេ នាគសេន, ‘វិច្ឆិកស្ស ឯកំ អង្គំ គហេតព្ព’ន្តិ យំ វទេសិ, កតមំ តំ ឯកំ អង្គំ គហេតព្ព”ន្តិ? “យថា, មហារាជ, វិច្ឆិកោ នង្គុលាវុធោ នង្គុលំ ឧស្សាបេត្វា ចរតិ, ឯវមេវ ខោ, មហារាជ, យោគិនា យោគាវចរេន ញាណាវុធេន ភវិតព្ពំ, ញាណំ ឧស្សាបេត្វា វិហរិតព្ពំ ។ ឥទំ, មហារាជ, វិច្ឆិកស្ស ឯកំ អង្គំ គហេតព្ពំ។ ភាសិតម្បេតំ, មហារាជ, ថេរេន ឧបសេនេន វង្គន្តបុត្តេន –

“‘ញាណខគ្គំ គហេត្វាន, វិហរន្តោ វិបស្សកោ;
បរិមុច្ចតិ សព្ពភយា, ទុប្បសហោ ច សោ ភវេ’”តិ។

វិច្ឆិកង្គបញ្ហោ ចតុត្ថោ។

៥. នកុលង្គបញ្ហោ

៥. “ភន្តេ នាគសេន, ‘នកុលស្ស ឯកំ អង្គំ គហេតព្ព’ន្តិ យំ វទេសិ, កតមំ តំ ឯកំ អង្គំ គហេតព្ព”ន្តិ? “យថា, មហារាជ, នកុលោ ឧរគមុបគច្ឆន្តោ ភេសជ្ជេន កាយំ បរិភាវេត្វា ឧរគមុបគច្ឆតិ គហេតុំ, ឯវមេវ ខោ, មហារាជ, យោគិនា យោគាវចរេន កោធាឃាតពហុលំ កលហវិគ្គហវិវាទវិរោធាភិភូតំ លោកមុបគច្ឆន្តេន មេត្តាភេសជ្ជេន មានសំ អនុលិម្បិតព្ពំ។ ឥទំ, មហារាជ, នកុលស្ស ឯកំ អង្គំ គហេតព្ពំ។ ភាសិតម្បេតំ, មហារាជ, ថេរេន សារិបុត្តេន ធម្មសេនាបតិនា –

“‘តស្មា សកំ បរេសម្បិ, កាតព្ពា មេត្តភាវនា;
មេត្តចិត្តេន ផរិតព្ពំ, ឯតំ ពុទ្ធាន សាសន’”ន្តិ។

នកុលង្គបញ្ហោ បញ្ចមោ។

៦. ជរសិង្គាលង្គបញ្ហោ

៦. “ភន្តេ នាគសេន, ‘ជរសិង្គាលស្ស ទ្វេ អង្គានិ គហេតព្ពានី’តិ យំ វទេសិ, កតមានិ តានិ ទ្វេ អង្គានិ គហេតព្ពានី”តិ? “យថា, មហារាជ, ជរសិង្គាលោ ភោជនំ បដិលភិត្វា អជិគុច្ឆមានោ យាវទត្ថំ អាហារយតិ, ឯវមេវ ខោ, មហារាជ, យោគិនា យោគាវចរេន ភោជនំ បដិលភិត្វា អជិគុច្ឆមានេន សរីរយាបនមត្តមេវ បរិភុញ្ជិតព្ពំ។ ឥទំ, មហារាជ, ជរសិង្គាលស្ស បឋមំ អង្គំ គហេតព្ពំ។ ភាសិតម្បេតំ, មហារាជ, ថេរេន មហាកស្សបេន –

“‘សេនាសនម្ហា ឱរុយ្ហ, គាមំ បិណ្ឌាយ បាវិសិំ;
ភុញ្ជន្តំ បុរិសំ កុដ្ឋិំ, សក្កច្ចំ តំ ឧបដ្ឋហិំ។

“‘សោ មេ បក្កេន ហត្ថេន, អាលោបំ ឧបនាមយិ;
អាលោបំ បក្ខិបន្តស្ស, អង្គុលិបេត្ថ ឆិជ្ជថ។

“‘កុដ្ដមូលញ្ច និស្សាយ, អាលោបំ តំ អភុញ្ជិសំ;
ភុញ្ជមានេ វា ភុត្តេ វា, ជេគុច្ឆំ មេ ន វិជ្ជតី’តិ។

“បុន ចបរំ, មហារាជ, ជរសិង្គាលោ ភោជនំ បដិលភិត្វា ន វិចិនាតិ លូខំ វា បណីតំ វាតិ, ឯវមេវ ខោ, មហារាជ, យោគិនា យោគាវចរេន ភោជនំ បដិលភិត្វា ន វិចិនិតព្ពំ ‘លូខំ វា បណីតំ វា សម្បន្នំ វា អសម្បន្នំ វា’តិ, យថាលទ្ធេន សន្តុស្សិតព្ពំ។ ឥទំ, មហារាជ, ជរសិង្គាលស្ស ទុតិយំ អង្គំ គហេតព្ពំ។ ភាសិតម្បេតំ, មហារាជ, ថេរេន ឧបសេនេន វង្គន្តបុត្តេន –

“‘លូខេនបិ ច សន្តុស្សេ, នាញ្ញំ បត្ថេ រសំ ពហុំ;
រសេសុ អនុគិទ្ធស្ស, ឈានេ ន រមតេ [រមតី (សី. បី.)] មនោ;
ឥតរីតរេន សន្តុដ្ឋោ [សន្តុដ្ឋេ (សី. បី.)], សាមញ្ញំ បរិបូរតី’”តិ។

ជរសិង្គាលង្គបញ្ហោ ឆដ្ឋោ។

៧. មិគង្គបញ្ហោ

៧. "ភន្តេ នាគសេន, 'មិគស្ស តីណិ អង្គានិ គហេតព្ពានី'តិ យំ វទេសិ, កតមានិ តានិ តីណិ អង្គានិ គហេតព្ពានី"តិ? "យថា, មហារាជ, មិគោ ទិវា អរញ្ញេ ចរតិ, រត្តឹ អព្ភោកាសេ, ឯវមេវ ខោ, មហារាជ, យោគិនា យោគាវចរេន ទិវា អរញ្ញេ វិហរិតព្ពំ, រត្តឹ អព្ភោកាសេ។ ឥទំ, មហារាជ, មិគស្ស បឋមំ អង្គំ គហេតព្ពំ។

"ភាសិតម្បេតំ, មហារាជ, ភគវតា ទេវាតិទេវេន លោមហំសនបរិយាយេ –

'សោ ខោ អហំ, សារិបុត្ត, យា តា រត្តិយោ សីតា ហេមន្តិកា អន្តរដ្ឋកា ហិមបាតសមយា [អន្តរដ្ឋកេ ហិមបាតសមយេ (សី. បី. ក.)], តថារូបាសុ រត្តីសុ រត្តឹ អព្ភោកាសេ វិហរាមិ, ទិវា វនសណ្ឌេ។ គិម្ហានំ បច្ឆិមេ មាសេ ទិវា អព្ភោកាសេ វិហរាមិ, រត្តឹ វនសណ្ឌេ'តិ។

"បុន ចបរំ, មហារាជ, មិគោ សត្តិម្ហិ វា សរេ វា ឱបតន្តេ វញ្ចេតិ [វជ្ជេតិ (ក.)] បលាយតិ, ន កាយមុបនេតិ, ឯវមេវ ខោ, មហារាជ, យោគិនា យោគាវចរេន កិលេសេសុ ឱបតន្តេសុ វញ្ចយិតព្ពំ [វជ្ជយិតព្ពំ (ក.)] បលាយិតព្ពំ, ន ចិត្តមុបនេតព្ពំ។ ឥទំ, មហារាជ, មិគស្ស ទុតិយំ អង្គំ គហេតព្ពំ។

"បុន ចបរំ, មហារាជ, មិគោ មនុស្សេ ទិស្វា យេន វា តេន វា បលាយតិ 'មា មំ តេ អទ្ទសំសូ'តិ, ឯវមេវ ខោ, មហារាជ, យោគិនា យោគាវចរេន ភណ្ឌនកលហវិគ្គហវិវាទសីលេ ទុស្សីលេ កុសីតេ សង្គណិការាមេ ទិស្វា យេន វា តេន វា បលាយិតព្ពំ 'មា មំ តេ អទ្ទសំសុ, អហញ្ច តេ មា អទ្ទស'ន្តិ។ ឥទំ, មហារាជ, មិគស្ស តតិយំ អង្គំ គហេតព្ពំ។ ភាសិតម្បេតំ, មហារាជ, ថេរេន សារិបុត្តេន ធម្មសេនាបតិនា –

"'មា មេ កទាចិ បាបិច្ឆោ, កុសីតោ ហីនវីរិយោ;
អប្បស្សុតោ អនាចារោ, សម្មតោ [សមេតោ (សី. បី.)] អហុ កត្ថចី'"តិ។

មិគង្គបញ្ហោ សត្តមោ។

៨. គោរូបង្គបញ្ហោ

៨. "ភន្តេ នាគសេន, 'គោរូបស្ស ចត្តារិ អង្គានិ គហេតព្ពានី'តិ យំ វទេសិ, កតមានិ តានិ ចត្តារិ អង្គានិ គហេតព្ពានី"តិ? "យថា, មហារាជ, គោរូបោ សកំ គេហំ ន វិជហតិ, ឯវមេវ ខោ, មហារាជ, យោគិនា យោគាវចរេន សកោ កាយោ ន វិជហិតព្ពោ 'អនិច្ចុច្ឆាទនបរិមទ្ទនភេទនវិកិរណវិទ្ធំសនធម្មោ អយំ កាយោ'តិ។ ឥទំ, មហារាជ, គោរូបស្ស បឋមំ អង្គំ គហេតព្ពំ។

"បុន ចបរំ, មហារាជ, គោរូបោ អាទិន្នធុរោ សុខទុក្ខេន ធុរំ វហតិ, ឯវមេវ ខោ, មហារាជ, យោគិនា យោគាវចរេន អាទិន្នព្រហ្មចរិយេន សុខទុក្ខេន យាវ ជីវិតបរិយាទានា អាបាណកោដិកំ ព្រហ្មចរិយំ ចរិតព្ពំ។ ឥទំ, មហារាជ, គោរូបស្ស ទុតិយំ អង្គំ គហេតព្ពំ។

"បុន ចបរំ, មហារាជ, គោរូបោ ឆន្ទេន ឃាយមានោ បានីយំ បិវតិ, ឯវមេវ ខោ, មហារាជ, យោគិនា យោគាវចរេន អាចរិយុបជ្ឈាយានំ អនុសិដ្ឋិ ឆន្ទេន បេមេន បសាទេន ឃាយមានេន បដិគ្គហេតព្ពា។ ឥទំ, មហារាជ, គោរូបស្ស តតិយំ អង្គំ គហេតព្ពំ។

"បុន ចបរំ, មហារាជ, គោរូបោ យេន កេនចិ វាហិយមានោ វហតិ, ឯវមេវ ខោ, មហារាជ, យោគិនា យោគាវចរេន ថេរនវមជ្ឈិមភិក្ខូនម្បិ គិហិឧបាសកស្សាបិ ឱវាទានុសាសនី សិរសា សម្បដិច្ឆិតព្ពា។ ឥទំ, មហារាជ, គោរូបស្ស ចតុត្ថំ អង្គំ គហេតព្ពំ។ ភាសិតម្បេតំ, មហារាជ, ថេរេន សារិបុត្តេន ធម្មសេនាបតិនា –

"'តទហុ បព្ពជិតោ សន្តោ, ជាតិយា សត្តវស្សិកោ;
សោបិ មំ អនុសាសេយ្យ, សម្បដិច្ឆាមិ មត្ថកេ [មុទ្ធនា (សី.)]។

"'តិព្ពំ ឆន្ទញ្ច បេមញ្ច, តស្មឹ ទិស្វា ឧបដ្ឋបេ;

បបេយ្យាចរិយង្គានេ, សក្កច្ច នំ បុនប្បុន’’’ន្តិ។

គោរូបង្គបញ្ហោ អដ្ឋមោ។

៩. វរាហង្គបញ្ហោ

៩. ‘‘ភន្តេ នាគសេន, ‘វរាហស្ស ទ្វេ អង្គានិ គហេតព្ពានី’តិ យំ វទេសិ, កតមានិ តានិ ទ្វេ អង្គានិ គហេតព្ពានី’’តិ? ‘‘យថា, មហារាជ, វរាហោ សន្តត្តកឋិតេ [សន្តត្តកឋិនេ (សី. បី.)] គិម្ហសមយេ សម្បត្តេ ឧទកំ ឧបគច្ឆតិ, ឯវមេវ ខោ, មហារាជ, យោគិនា យោគាវចរេន ទោសេន ចិត្តេ អាលុឡិតខលិតវិព្ភន្តសន្តត្តេ សីតលាមតបណីតមេត្តាភាវនំ ឧបគន្តព្ពំ។ ឥទំ, មហារាជ, វរាហស្ស បឋមំ អង្គំ គហេតព្ពំ។

‘‘បុន ចបរំ, មហារាជ, វរាហោ ចិក្ខល្លមុទកមុបគន្ត្វា នាសិកាយ បថវិំ ខណិត្វា ទោណិំ កត្វា ទោណិកាយ សយតិ, ឯវមេវ ខោ, មហារាជ, យោគិនា យោគាវចរេន មានសេ កាយំ និក្ខិបិត្វា អារម្មណន្តរគតេន សយិតព្ពំ។ ឥទំ, មហារាជ, វរាហស្ស ទុតិយំ អង្គំ គហេតព្ពំ។ ភាសិតម្បេតំ, មហារាជ, ថេរេន បិណ្ឌោលភារទ្វាជេន –

‘‘‘កាយេ [កាយេន (ក.)] សភាវំ ទិស្វាន, វិចិនិត្វា វិបស្សកោ;
ឯកាកិយោ អទុតិយោ, សេតិ អារម្មណន្តរេ’’’តិ។

វរាហង្គបញ្ហោ នវមោ។

១០. ហត្ថិង្គបញ្ហោ

១០. ‘‘ភន្តេ នាគសេន, ‘ហត្ថិស្ស បញ្ច អង្គានិ គហេតព្ពានី’តិ យំ វទេសិ, កតមានិ តានិ បញ្ច អង្គានិ គហេតព្ពានី’’តិ? ‘‘យថា, មហារាជ, ហត្ថី នាម ចរន្តោ យេវ បថវិំ ទាលេតិ, ឯវមេវ ខោ, មហារាជ, យោគិនា យោគាវចរេន កាយំ សម្មសមានេនេវ សព្ពេ កិលេសា ទាលេតព្ពា។ ឥទំ, មហារាជ, ហត្ថិស្ស បឋមំ អង្គំ គហេតព្ពំ។

‘‘បុន ចបរំ, មហារាជ, ហត្ថី សព្ពកាយេនេវ អបលោកេតិ, ឧជុកំ យេវ បេក្ខតិ, ន ទិសាវិទិសា វិលោកេតិ, ឯវមេវ ខោ, មហារាជ, យោគិនា យោគាវចរេន សព្ពកាយេន អបលោកិនា ភវិតព្ពំ, ន ទិសាវិទិសា វិលោកេតព្ពា, ន ឧទ្ធំ ឧល្លោកេតព្ពំ, ន អធោ ឱលោកេតព្ពំ, យុគមត្តបេក្ខិនា ភវិតព្ពំ។ ឥទំ, មហារាជ, ហត្ថិស្ស ទុតិយំ អង្គំ គហេតព្ពំ។

‘‘បុន ចបរំ, មហារាជ, ហត្ថី អនិពទ្ធសយនោ គោចរាយមនុគន្ត្វា ន តមេវ ទេសំ វាសត្ថមុបគច្ឆតិ, ន ធុវប្បតិដ្ឋាលយោ, ឯវមេវ ខោ, មហារាជ, យោគិនា យោគាវចរេន អនិពទ្ធសយនេន ភវិតព្ពំ, និរាលយេន បិណ្ឌាយ គន្តព្ពំ, យទិ បស្សតិ វិបស្សកោ មនុញ្ញំ បតិរូបំ រុចិរទេសេ ភវំ មណ្ឌបំ វា រុក្ខមូលំ វា គុហំ វា បព្ភារំ វា, តត្ថេវ វាសមុបគន្តព្ពំ, ធុវប្បតិដ្ឋាលយោ ន កាតព្ពោ។ ឥទំ, មហារាជ, ហត្ថិស្ស តតិយំ អង្គំ គហេតព្ពំ។

‘‘បុន ចបរំ, មហារាជ, ហត្ថី ឧទកំ ឱគាហិត្វា សុចិវិមលសីតលសលិលបរិបុណ្ណំ កុមុទុប្បលបទុមបុណ្ឌរីកសញ្ឆន្នំ មហតិមហន្តំ បទុមសរំ ឱគាហិត្វា កីឡតិ គជវរកីឡំ, ឯវមេវ ខោ, មហារាជ, យោគិនា យោគាវចរេន សុចិវិមលវិប្បសន្នមនាវិលធម្មវរវារិបុណ្ណំ វិមុត្តិកុសុមសញ្ឆន្នំ មហាសតិបដ្ឋានបោក្ខរណិំ ឱគាហិត្វា ញាណេន សង្ខារា ឱធុនិតព្ពា វិធុនិតព្ពា, យោគាវចរកីឡា កីឡិតព្ពា។ ឥទំ, មហារាជ, ហត្ថិស្ស ចតុត្ថំ អង្គំ គហេតព្ពំ។

‘‘បុន ចបរំ, មហារាជ, ហត្ថី សតោ បាទំ ឧទ្ធរតិ, សតោ បាទំ និក្ខិបតិ, ឯវមេវ ខោ, មហារាជ, យោគិនា យោគាវចរេន សតេន សម្បជានេន បាទំ ឧទ្ធរិតព្ពំ, សតេន សម្បជានេន បាទំ និក្ខិបិតព្ពំ, អភិក្កមបដិក្កមេ សមិញ្ជនបសារណេ សព្ពត្ថ សតេន សម្បជានេន ភវិតព្ពំ។ ឥទំ, មហារាជ, ហត្ថិស្ស បញ្ចមំ អង្គំ គហេតព្ពំ។ ភាសិតម្បេតំ, មហារាជ, ភគវតា ទេវាតិទេវេន សំយុត្តនិកាយវរេ –

‘‘‘កាយេន សំវរោ សាធុ, សាធុ វាចាយ សំវរោ;
មនសា សំវរោ សាធុ, សាធុ សព្ពត្ថ សំវរោ;

សព្ពត្ថ សំវុតោ លជ្ជី, រក្ខិតោតិ បវុច្ចតី’’’តិ។

ហត្ថិង្គបញ្ហោ ទសមោ។ឧបចិកាវគ្គោ ចតុត្ថោ។

តស្សុទ្ទានំ –

ឧបចិកា ពិឡារោ ច, ឧន្ទុរោ វិច្ឆិកេន ច;
នកុលោ សិង្គាលោ មិគោ,
គោរូបោ វរាហោ ហត្ថិនា ទសាតិ។

៥. សីហវគ្គោ

១. សីហង្គបញ្ហោ

១. ‘‘ភន្តេ នាគសេន, ‘សីហស្ស សត្ត អង្គានិ គហេតព្ពានី’តិ យំ វទេសិ, កតមានិ តានិ សត្ត អង្គានិ គហេតព្ពានី’’តិ? ‘‘យថា, មហារាជ, សីហោ នាម សេតវិមលបរិសុទ្ធបណ្ឌរោ, ឯវមេវ ខោ, មហារាជ, យោគិនា យោគាវចរេន សេតវិមលបរិសុទ្ធបណ្ឌរចិត្តេន ព្យបគតកុក្កុច្ចេន ភវិតព្ពំ។ ឥទំ, មហារាជ, សីហស្ស បឋមំ អង្គំ គហេតព្ពំ។

‘‘បុន ចបរំ, មហារាជ, សីហោ ចតុចរណោ វិក្កន្តចារី, ឯវមេវ ខោ, មហារាជ, យោគិនា យោគាវចរេន ចតុរិទ្ធិបាទចរណេន ភវិតព្ពំ។ ឥទំ, មហារាជ, សីហស្ស ទុតិយំ អង្គំ គហេតព្ពំ។

‘‘បុន ចបរំ, មហារាជ, សីហោ អភិរូបរុចិរកេសរី, ឯវមេវ ខោ, មហារាជ, យោគិនា យោគាវចរេន អភិរូបរុចិរសីលកេសរិនា ភវិតព្ពំ។ ឥទំ, មហារាជ, សីហស្ស តតិយំ អង្គំ គហេតព្ពំ។

‘‘បុន ចបរំ, មហារាជ, សីហោ ជីវិតបរិយាទានេបិ ន កស្សចិ ឱនមតិ, ឯវមេវ ខោ, មហារាជ, យោគិនា យោគាវចរេន ចីវរបិណ្ឌបាតសេនាសនគិលានបច្ចយភេសជ្ជបរិក្ខារបរិយាទានេបិ ន កស្សចិ ឱនមិតព្ពំ។ ឥទំ, មហារាជ, សីហស្ស ចតុត្ថំ អង្គំ គហេតព្ពំ។

‘‘បុន ចបរំ, មហារាជ, សីហោ សបទានភក្ខោ យស្មិំ ឱកាសេ និបតតិ, តត្ថេវ យាវទត្ថំ ភក្ខយតិ, ន វរមំសំ វិចិនាតិ, ឯវមេវ ខោ, មហារាជ, យោគិនា យោគាវចរេន សបទានភក្ខេន ភវិតព្ពំ, ន កុលានិ វិចិនិតព្ពានិ, ន បុព្ពគេហំ ហិត្វា កុលានិ ឧបសង្កមិតព្ពានិ, ន ភោជនំ វិចិនិតព្ពំ, យស្មិំ ឱកាសេ កពឡំ អាទីយតិ, តស្មិំ យេវ ឱកាសេ ភុញ្ជិតព្ពំ សរីរយាបនត្ថំ [សរីរយាបនមត្តំ (សី. បី.)], ន វរភោជនំ វិចិនិតព្ពំ។ ឥទំ, មហារាជ, សីហស្ស បញ្ចមំ អង្គំ គហេតព្ពំ។

‘‘បុន ចបរំ, មហារាជ, សីហោ អសន្និធិភក្ខោ, សកឹ គោចរំ ភក្ខយិត្វា ន បុន តំ ឧបគច្ឆតិ, ឯវមេវ ខោ, មហារាជ, យោគិនា យោគាវចរេន អសន្និធិការបរិភោគិនា ភវិតព្ពំ។ ឥទំ, មហារាជ, សីហស្ស ឆដ្ឋំ អង្គំ គហេតព្ពំ។

‘‘បុន ចបរំ , មហារាជ, សីហោ ភោជនំ អលទ្ធា ន បរិតស្សតិ, លទ្ធាបិ ភោជនំ អគធិតោ [អគថិតោ (សី.)] អមុច្ឆិតោ អនជ្ឈោសន្នោ បរិភុញ្ជតិ, ឯវមេវ ខោ, មហារាជ, យោគិនា យោគាវចរេន ភោជនំ អលទ្ធា ន បរិតស្សិតព្ពំ, លទ្ធាបិ ភោជនំ អគធិតេន អមុច្ឆិតេន អនជ្ឈោសន្នេន អាទីនវទស្សាវិនា និស្សរណបញ្ញេន បរិភុញ្ជិតព្ពំ។ ឥទំ, មហារាជ, សីហស្ស សត្តមំ អង្គំ គហេតព្ពំ។ ភាសិតម្បេតំ, មហារាជ, ភគវតា ទេវាតិទេវេន សំយុត្តនិកាយវរេ ថេរំ មហាកស្សបំ បរិកិត្តយមានេន –

‘សន្តុដ្ឋោយំ, ភិក្ខវេ, កស្សបោ ឥតរីតរេន បិណ្ឌបាតេន, ឥតរីតរបិណ្ឌបាតសន្តុដ្ឋិយា ច វណ្ណវាទី, ន ច បិណ្ឌបាតហេតុ អនេសនំ អប្បតិរូបំ អាបជ្ជតិ, អលទ្ធា ច បិណ្ឌបាតំ ន បរិតស្សតិ, លទ្ធា ច បិណ្ឌបាតំ អគធិតោ អមុច្ឆិតោ អនជ្ឈោសន្នោ អាទីនវទស្សាវី និស្សរណបញ្ញោ បរិភុញ្ជតី’’’តិ។

សីហង្គបញ្ហោ បឋមោ។

២. ចក្កវាកង្គបញ្ហោ

២. “ភន្តេ នាគសេន, ‘ចក្កវាកស្ស តីណិ អង្គានិ គហេតព្ពានី’តិ យំ វទេសិ, កតមានិ តានិ តីណិ អង្គានិ គហេតព្ពានីតិ”? “យថា, មហារាជ, ចក្កវាកោ យាវ ជីវិតបរិយាទានា ទុតិយិកំ ន វិជហតិ, ឯវមេវ ខោ, មហារាជ, យោគិនា យោគាវចរេន យាវ ជីវិតបរិយាទានា យោនិសោ មនសិការោ ន វិជហិតព្ពោ។ ឥទំ, មហារាជ, ចក្កវាកស្ស បឋមំ អង្គំ គហេតព្ពំ។

“បុន ចបរំ, មហារាជ, ចក្កវាកោ សេវាលបណកភក្ខោ, តេន ច សន្តុដ្ឋឹ អាបជ្ជតិ, តាយ ច សន្តុដ្ឋិយា ពលេន ច វណ្ណេន ច ន បរិហាយតិ, ឯវមេវ ខោ, មហារាជ, យោគិនា យោគាវចរេន យថាលាភសន្តោសោករណីយោ, យថាលាភសន្តុដ្ឋោ ខោ, មហារាជ, យោគី យោគាវចរោ ន បរិហាយតិ សីលេន, ន បរិហាយតិ សមាធិនា, ន បរិហាយតិ បញ្ញាយ, ន បរិហាយតិ វិមុត្តិយា, ន បរិហាយតិ វិមុត្តិញាណទស្សនេន, ន បរិហាយតិ សព្ពេហិ កុសលេហិ ធម្មេហិ។ ឥទំ, មហារាជ, ចក្កវាកស្ស ទុតិយំ អង្គំ គហេតព្ពំ។

“បុន ចបរំ, មហារាជ, ចក្កវាកោ បាណេ ន វិហេឋយតិ, ឯវមេវ ខោ, មហារាជ, យោគិនា យោគាវចរេន និហិតទណ្ឌេន និហិតសត្ថេន លជ្ជិនា ទយាបន្នេន សព្ពបាណភូតហិតានុកម្បិនា ភវិតព្ពំ។ ឥទំ, មហារាជ, ចក្កវាកស្ស តតិយំ អង្គំ គហេតព្ពំ។ ភាសិតម្បេតំ, មហារាជ, ភគវតា ទេវាតិទេវេន ចក្កវាកជាតកេ –

“‘យោ ន ហន្តិ ន ឃាតេតិ, ន ជិនាតិ ន ជាបយេ;
មេត្តំសោ [អហឹសា (សី. បី.)] សព្ពភូតេសុ, វេរំ តស្ស ន កេនចី’”តិ។

ចក្កវាកង្គបញ្ហោ ទុតិយោ។

៣. បេណាហិកង្គបញ្ហោ

៣. “ភន្តេ នាគសេន, ‘បេណាហិកាយ ទ្វេ អង្គានិ គហេតព្ពានី’តិ យំ វទេសិ, កតមានិ តានិ ទ្វេ អង្គានិ គហេតព្ពានី”តិ? “យថា, មហារាជ, បេណាហិកា សកបតិម្ហិ ឧសូយាយ ឆាបកេ ន បោសយតិ, ឯវមេវ ខោ, មហារាជ, យោគិនា យោគាវចរេន សកមនេ [សកមនោ (ក.)] កិលេសេ ឧប្បន្នេ ឧសូយាយិតព្ពំ, សតិបដ្ឋានេន សម្មាសំវរសុសិរេ បក្ខិបិត្វា មនោទ្វារេ កាយគតាសតិ ភាវេតព្ពា។ ឥទំ, មហារាជ, បេណាហិកាយ បឋមំ អង្គំ គហេតព្ពំ។

“បុន ចបរំ, មហារាជ, បេណាហិកា បវនេ ទិវសំ គោចរំ ចរិត្វា សាយំ បក្ខិគណំ ឧបេតិ អត្តនោ គុត្តិយា, ឯវមេវ ខោ, មហារាជ, យោគិនា យោគាវចរេន ឯកកេន បវិវេកំ សេវិតព្ពំ សំយោជនបរិមុត្តិយា, តត្រ រតឹ អលភមានេន ឧបវាទភយបរិរក្ខណាយ សង្ឃំ ឱសរិត្វា សង្ឃរក្ខិតេន វសិតព្ពំ។ ឥទំ, មហារាជ, បេណាហិកាយ ទុតិយំ អង្គំ គហេតព្ពំ។ ភាសិតម្បេតំ, មហារាជ, ព្រហ្មុនា សហម្បតិនា ភគវតោ សន្តិកេ –

“‘សេវេថ បន្តានិ សេនាសនានិ, ចរេយ្យ សំយោជនវិប្បមោក្ខា;
សចេ រតឹ នាធិគច្ឆេយ្យ តត្ថ, សង្ឃេ វសេ រក្ខិតត្តោ សតីមា’”តិ។

បេណាហិកង្គបញ្ហោ តតិយោ។

៤. ឃរកបោតង្គបញ្ហោ

៤. “ភន្តេ នាគសេន, ‘ឃរកបោតស្ស ឯកំ អង្គំ គហេតព្ព’ន្តិ យំ វទេសិ, កតមំ តំ ឯកំ អង្គំ គហេតព្ព”ន្តិ? “យថា, មហារាជ, ឃរកបោតោ បរគេហេ វសមានោ ន តេសំ កិញ្ចិ ភណ្ឌស្ស និមិត្តំ គណ្ហាតិ, មជ្ឈត្តោ វសតិ សញ្ញាពហុលោ, ឯវមេវ ខោ, មហារាជ, យោគិនា យោគាវចរេន បរកុលំ ឧបគតេន តស្មិំ កុលេ ឥត្ថីនំ វា បុរិសានំ វា មញ្ចេ វា បីឋេ វា វត្ថេ វា អលង្ការេ វា ឧបភោគេ វា បរិភោគេ វា ភោជនវិកតីសុ វា ន និមិត្តំ គហេតព្ពំ, មជ្ឈត្តេន ភវិតព្ពំ, សមណសញ្ញា បច្ចុបដ្ឋបេតព្ពា។ ឥទំ, មហារាជ, ឃរកបោតស្ស ឯកំ អង្គំ គហេតព្ពំ។ ភាសិតម្បេតំ, មហារាជ, ភគវតា ទេវាតិទេវេន ចូឡនារទជាតកេ –

“‘បវិសិត្វា បរកុលំ, បានត្ថំ ភោជនាយ វា [បានេសុ ភោជនេសុ វា (សី. បី.)];
មិតំ ខាទេ មិតំ ភុញ្ជេ, ន ច រូបេ មនំ ករេ’”តិ។

យវកបោតង្គបញ្ហោ ចតុត្ថោ។

៥. ឧលូកង្គបញ្ហោ

៥. “ភន្តេ នាគសេន, ‘ឧលូកស្ស ទ្វេ អង្គានិ គហេតព្ពានី’តិ យំ វទេសិ, កតមានិ តានិ ទ្វេ អង្គានិ គហេតព្ពានី”តិ? “យថា, មហារាជ, ឧលូកោ កាកេហិ បដិវិរុទ្ធោ, រត្តឹ កាកសង្ឃំ គន្ត្វា ពហូបិ កាកេ ហនតិ, ឯវមេវ ខោ, មហារាជ, យោគិនា យោគាវចរេន អញ្ញាណេន បដិវិរុទ្ធេន កាតព្ពោ, ឯកេន រហោ និសីទិត្វា អញ្ញាណំ សម្បមទ្ទិតព្ពំ, មូលតោ ឆិន្ទិតព្ពំ។ ឥទំ, មហារាជ, ឧលូកស្ស បឋមំ គហេតព្ពំ។

“បុន ចបរំ, មហារាជ, ឧលូកោ សុប្បដិសល្លីនោ ហោតិ, ឯវមេវ ខោ, មហារាជ, យោគិនា យោគាវចរេន បដិសល្លានារាមេន ភវិតព្ពំ បដិសល្លានរតេន។ ឥទំ, មហារាជ, ឧលូកស្ស ទុតិយំ អង្គំ គហេតព្ពំ។ ភាសិតម្បេតំ, មហារាជ, ភគវតា ទេវាតិទេវេន សំយុត្តនិកាយវរេ –

“‘ឥធ, ភិក្ខវេ, ភិក្ខុ បដិសល្លានារាមោ បដិសល្លានរតោ “ឥទំ ទុក្ខ”ន្តិ យថាភូតំ បជានាតិ, “អយំ ទុក្ខសមុទយោ”តិ យថា ភូថំ បជានាតិ , “អយំ ទុក្ខនិរោធោ”តិ យថាភូតំ បជានាតិ, “អយំ ទុក្ខនិរោធគាមិនី បដិបទា”តិ យថាភូតំ បជានាតី’”តិ។

ឧលូកង្គបញ្ហោ បញ្ចមោ។

៦. សតបត្តង្គបញ្ហោ

៦. “ភន្តេ នាគសេន, ‘សតបត្តស្ស ឯកំ អង្គំ គហេតព្ព’ន្តិ យំ វទេសិ, កតមំ តំ ឯកំ អង្គំ គហេតព្ព”ន្តិ? “យថា, មហារាជ, សតបត្តោ វិរវិត្វា បរេសំ ខេមំ វា ភយំ វា អាចិក្ខតិ, ឯវមេវ ខោ, មហារាជ, យោគិនា យោគាវចរេន បរេសំ ធម្មំ ទេសយមានេន វិនិបាតំ ភយតោ ទស្សយិតព្ពំ, និព្ពានំ ខេមតោ ទស្សយិតព្ពំ។ ឥទំ, មហារាជ, សតបត្តស្ស ឯកំ អង្គំ គហេតព្ពំ។ ភាសិតម្បេតំ, មហារាជ, ថេរេន បិណ្ឌោលភារទ្វាជេន –

“‘និរយេ ភយសន្តាសំ, និព្ពានេ វិបុលំ សុខំ;
ឧភយានេតានត្ថានិ ទស្សេតព្ពានិ យោគិនា’”តិ។

សតបត្តង្គបញ្ហោ ឆដ្ឋោ។

៧. វគ្គុលិង្គបញ្ហោ

៧. “ភន្តេ នាគសេន, ‘វគ្គុលិស្ស ទ្វេ អង្គានិ គហេតព្ពានី’តិ យំ វទេសិ, កតមានិ តានិ ទ្វេ អង្គានិ គហេតព្ពានី”តិ? “យថា, មហារាជ, វគ្គុលិ គេហំ បវិសិត្វា វិចរិត្វា និក្ខមតិ, ន តត្ថ បលិពុទ្ធតិ, ឯវមេវ ខោ, មហារាជ, យោគិនា យោគាវចរេន គាមំ បិណ្ឌាយ បវិសិត្វា សបទានំ វិចរិត្វា បដិលទ្ធលាភេន ខិប្បមេវ និក្ខមិតព្ពំ, ន តត្ថ បលិពុទ្ធេន ភវិតព្ពំ។ ឥទំ, មហារាជ, វគ្គុលិស្ស បឋមំ អង្គំ គហេតព្ពំ។

“បុន ចបរំ, មហារាជ, វគ្គុលិ បរគេហេ វសមានោ ន តេសំ បរិហានឹ ករោតិ, ឯវមេវ ខោ, មហារាជ, យោគិនា យោគាវចរេន កុលានិ ឧបសង្កមិត្វា អតិយាចនាយ វា វិញ្ញត្តិពហុលតាយ វា កាយទោសពហុលតាយ វា អតិភាណិតាយ វា សមានសុខទុក្ខតាយ វា ន តេសំ កោចិ វិប្បដិសារោ ករណីយោ, នបិ តេសំ មូលកម្មំ បរិហាបេតព្ពំ, សព្ពថា វឌ្ឍិ យេវ ឥច្ឆិតព្ពា។ ឥទំ, មហារាជ, វគ្គុលិស្ស ទុតិយំ អង្គំ គហេតព្ពំ។ ភាសិតម្បេតំ, មហារាជ, ភគវតា ទេវាតិទេវេន ទីឃនិកាយវរេ លក្ខណសុត្តន្តេ –

“‘សទ្ធាយ សីលេន សុតេន ពុទ្ធិយា, ចាគេន ធម្មេន ពហូហិ សាធុហិ;
ធនេន ធញ្ញេន ច ខេត្តវត្ថុនា, បុត្តេហិ ទារេហិ ចតុប្បទេហិ ច។

“‘ញាតីហិ មិត្តេហិ ច ពន្ធវេហិ, ពលេន វណ្ណេន សុខេន ចូភយំ;
កថំ ន ហាយេយ្យុំ បរេតិ ឥច្ឆតិ, អត្ថសមិទ្ធិញ្ច បនាភិកង្ខតី’”តិ។

វគ្គុលិង្គបញ្ហោ សត្តមោ។

៨. ជលូកង្គបញ្ហោ

៨. "ភន្តេ នាគសេន, 'ជលូកាយ ឯកំ អង្គំ គហេតព្ពន្តិ' យំ វទេសិ, កតមំ តំ ឯកំ អង្គំ គហេតព្ព"ន្តិ? "យថា, មហារាជ, ជលូកា យត្ថ អល្លីយតិ, តត្ថេវ ទឡ្ហំ អល្លីយិត្វា រុហិរំ បិវតិ, ឯវមេវ ខោ, មហារាជ, យោគិនា យោគាវចរេន យស្មិំ អារម្មណេ ចិត្តំ អល្លីយតិ, តំ អារម្មណំ វណ្ណតោ ច សណ្ឋានតោ ច ទិសតោ ច ឱកាសតោ ច បរិច្ឆេទតោ ច លិង្គតោ ច និមិត្តតោ ច ទឡ្ហំ បតិដ្ឋាបេត្វា តេនេវារម្មណេន វិមុត្តិរសមសេចនកំ បាតព្ពំ។ ឥទំ, មហារាជ, ជលូកាយ ឯកំ អង្គំ គហេតព្ពំ។ ភាសិតម្បេតំ, មហារាជ, ថេរេន អនុរុទ្ធេន –

"'បរិសុទ្ធេន ចិត្តេន, អារម្មណេ បតិដ្ឋាយ;
តេន ចិត្តេន បាតព្ពំ, វិមុត្តិរសមសេចន'"ន្តិ។

ជលូកង្គបញ្ហោ អដ្ឋមោ។

៩. សប្បង្គបញ្ហោ

៩. "ភន្តេ នាគសេន, 'សប្បស្ស តីណិ អង្គានិ គហេតព្ពានី'តិ យំ វទេសិ, កតមានិ តានិ តីណិ អង្គានិ គហេតព្ពានី"តិ? "យថា, មហារាជ, សប្បោ ឧរេន គច្ឆតិ, ឯវមេវ ខោ, មហារាជ, យោគិនា យោគាវចរេន បញ្ញាយ ចរិតព្ពំ, បញ្ញាយ ចរមានស្ស ខោ, មហារាជ, យោគិនោ ចិត្តំ ញាយេ ចរតិ, វិលក្ខណំ វិវជ្ជេតិ, សលក្ខណំ ភាវេតិ។ ឥទំ, មហារាជ , សប្បស្ស បឋមំ អង្គំ គហេតព្ពំ។

"បុន ចបរំ, មហារាជ, សប្បោ ចរមានោ ឱសធំ បរិវជ្ជេន្តោ ចរតិ, ឯវមេវ ខោ, មហារាជ, យោគិនា យោគាវចរេន ទុច្ចរិតំ បរិវជ្ជេន្តេន ចរិតព្ពំ។ ឥទំ, មហារាជ, សប្បស្ស ទុតិយំ អង្គំ គហេតព្ពំ។

"បុន ចបរំ, មហារាជ, សប្បោ មនុស្សេ ទិស្វា តប្បតិ [មនុស្សំ ទិស្វា កម្បតិ (ក.)] សោចតិ ចិន្តយតិ, ឯវមេវ ខោ មហារាជ យោគិនា យោគាវចរេន កុវិតក្កេ, វិតក្កេត្វា អរតិំ ឧប្បាទយិត្វា តប្បិតព្ពំ សោចិតព្ពំ ចិន្តយិតព្ពំ 'បមាទេន មេ ទិវសោ វីតិនាមិតោ, ន សោ បុន សក្កា លទ្ធុ'ន្តិ។ ឥទំ, មហារាជ, សប្បស្ស តតិយំ អង្គំ គហេតព្ពំ។ ភាសិតម្បេតំ, មហារាជ, ភគវតា ភល្លាដិយជាតកេ ទ្វិន្នំ កិន្នរានំ –

"'មយេករត្តំ [យមេករត្តិំ (សី. បី.)] វិប្បវសិម្ហ លុទ្ទ, អកាមកា អញ្ញមញ្ញំ សរន្តា;
តមេករត្តំ [តមេករត្តិំ (សី. បី.)] អនុតប្បមានា, សោចាម 'សា រត្តិ បុន នហេស្សតី'"តិ។

សប្បង្គបញ្ហោ នវមោ។

១០. អជគរង្គបញ្ហោ

១០. "ភន្តេ នាគសេន, 'អជគរស្ស ឯកំ អង្គំ គហេតព្ព'ន្តិ យំ វទេសិ, កតមំ តំ ឯកំ អង្គំ គហេតព្ព"ន្តិ? "យថា, មហារាជ, អជគរោ មហតិមហាកាយោ ពហូបិ ទិវសេ ឩនូទរោ ទីនគរោ កុច្ឆិបូរំ អាហារំ ន លភតិ, អបរិបុណ្ណោ យេវ យាវទេវ សរីរយាបនមត្តកេន យាបេតិ, ឯវមេវ ខោ, មហារាជ, យោគិនោ យោគាវចរស្ស ភិក្ខាចរិយប្បសុតស្ស បរបិណ្ឌមុបគតស្ស បរទិន្នប្បាដិកង្ខិស្ស សយំគាហប្បដិវិរតស្ស ទុល្លភំ ឧទរបរិបូរំ អាហារំ, អបិ ច អត្ថវសិកេន កុលបុត្តេន ចត្តារោ បញ្ច អាលោបេ អភុញ្ជិត្វា អវសេសំ ឧទកេន បរិបូរេតព្ពំ។ ឥទំ, មហារាជ, អជគរស្ស ឯកំ អង្គំ គហេតព្ពំ។ ភាសិតម្បេតំ, មហារាជ, ថេរេន សារិបុត្តេន ធម្មសេនាបតិនា –

"'អល្លំ សុក្ខំ វា ភុញ្ជន្តោ, ន ពាឡ្ហំ សុហិតោ សិយា;
ឩនូទរោ មិតាហារោ, សតោ ភិក្ខុ បរិព្ពជេ។

"'ចត្តារោ បញ្ច អាលោបេ, អភុត្វា ឧទកំ បិវេ;
អលំ ផាសុ វិហារាយ, បហិតត្តស្ស ភិក្ខុនោ'"តិ។

អជគរង្គបញ្ហោ ទសមោ។

សីហវគ្គោ បញ្ចមោ។

តស្សុទ្ទានំ –

កេសរី ចក្កវាកោ ច, បេណាហិ ឃរកបោតកោ;
ឧលូកោ សតបត្តោ ច, វគ្គុលិ ច ជលូបិកា;
សប្បោ អជគរោ ចេវ, វគ្គោ តេន បវុច្ចតីតិ។

៦. មក្កដកវគ្គោ

១. បន្ថមក្កដកង្គបញ្ហោ

១. ‘‘ភន្តេ នាគសេន, ‘បន្ថមក្កដកស្ស ឯកំ អង្គំ គហេតព្ព’ន្តិ យំ វទេសិ, កតមំ តំ ឯកំ អង្គំ គហេតព្ព’’ន្តិ? ‘‘យថា, មហារាជ, បន្ថមក្កដកោ បន្ថេ មក្កដជាលវិតានំ កត្វា យទិ តត្ថ ជាលកេ លគ្គតិ កិមិ វា មក្ខិកា វា បដង្គោ វា, តំ គហេត្វា ភក្ខយតិ, ឯវមេវ ខោ, មហារាជ, យោគិនា យោគាវចរេន ឆសុ ទ្វារេសុ សតិបដ្ឋានជាលវិតានំ កត្វា យទិ តត្ថ កិលេសមក្ខិកា ពជ្ឈន្តិ, តត្ថេវ ឃាតេតព្ពា។ ឥទំ, មហារាជ, បន្ថមក្កដកស្ស ឯកំ អង្គំ គហេតព្ពំ។ ភាសិតម្បេតំ, មហារាជ, ថេរេន អនុរុទ្ធេន –

‘‘‘ចិត្តំ និយមេ ឆសុ ទ្វារេសុ, សតិបដ្ឋានវរុត្តមេ;
កិលេសា តត្ថ លគ្គា ចេ, ហន្តព្ពា តេ វិបស្សិនា’’’តិ។

បន្ថមក្កដកង្គបញ្ហោ បឋមោ។

២. ថនស្សិតទារកង្គបញ្ហោ

២. ‘‘ភន្តេ នាគសេន, ‘ថនស្សិតទារកស្ស ឯកំ អង្គំ គហេតព្ព’ន្តិ យំ វទេសិ, កតមំ តំ ឯកំ អង្គំ គហេតព្ព’’ន្តិ ? ‘‘យថា, មហារាជ, ថនស្សិតទារកោ សទត្ថេ លគ្គតិ, ខីរត្ថិកោ រោទតិ, ឯវមេវ ខោ, មហារាជ, យោគិនា យោគាវចរេន សទត្ថេ លគ្គិតព្ពំ, សព្ពត្ថ ធម្មញាណេន ភវិតព្ពំ, ឧទ្ទេសេ បរិបុច្ឆាយ សម្មប្បយោគេ បវិវេកេ គរុសំវាសេ កល្យាណមិត្តសេវនេ។ ឥទំ, មហារាជ, ថនស្សិតទារកស្ស ឯកំ អង្គំ គហេតព្ពំ។ ភាសិតម្បេតំ, មហារាជ, ភគវតា ទេវាតិទេវេន ទីឃនិកាយវរេ បរិនិព្ពានសុត្តន្តេ –

‘‘‘ឥង្ឃ តុម្ហេ, អានន្ទ, សារត្ថេ [សទត្ថេ (សី. បី.)] ឃដថ, សារត្ថេ អនុយុញ្ជថ;
សារត្ថេ អប្បមត្តា អាតាបិនោ បហិតត្តា វិហរថា’’’តិ។

ថនស្សិតទារកង្គបញ្ហោ ទុតិយោ។

៣. ចិត្តកធរកុម្មង្គបញ្ហោ

៣. ‘‘ភន្តេ នាគសេន, ‘ចិត្តកធរកុម្មស្ស [ចិត្តកថលកុម្មស្ស (សី. បី.)] ឯកំ អង្គំ គហេតព្ព’ន្តិ យំ វទេសិ, កតមំ តំ ឯកំ អង្គំ គហេតព្ព’’ន្តិ? ‘‘យថា, មហារាជ, ចិត្តកធរកុម្មោ ឧទកភយា ឧទកំ បរិវជ្ជេត្វា វិចរតិ, តាយ ច បន ឧទកំ បរិវជ្ជនាយ អាយុនា ន បរិហាយតិ, ឯវមេវ ខោ, មហារាជ, យោគិនា យោគាវចរេន បមាទេ ភយទស្សាវិនា ភវិតព្ពំ, អប្បមាទេ គុណវិសេសទស្សាវិនា។ តាយ ច បន ភយទស្សាវិតាយ ន បរិហាយតិ សាមញ្ញា, និព្ពានស្ស សន្តិកេ ឧបេតិ [បបេតិ (ក.)]។ ឥទំ, មហារាជ, ចិត្តកធរកុម្មស្ស ឯកំ អង្គំ គហេតព្ពំ។ ភាសិតម្បេតំ, មហារាជ, ភគវតា ទេវាតិទេវេន ធម្មបទេ –

‘‘‘អប្បមាទរតោ ភិក្ខុ, បមាទេ ភយទស្សិ វា;
អភព្ពោ បរិហានាយ, និព្ពានស្សេវ សន្តិកេ’’’តិ។

ចិត្តកធរកុម្មង្គបញ្ហោ ចតុត្ថោ។

៤. បវនង្គបញ្ហោ

៤. “ភន្តេ នាគសេន, ‘បវនស្ស បញ្ច អង្គានិ គហេតព្ពានី’តិ យំ វទេសិ, កតមានិ តានិ បញ្ច អង្គានិ គហេតព្ពានី”តិ? “យថា, មហារាជ, បវនំ នាម អសុចិជនំ បដិច្ឆាទេតិ, ឯវមេវ ខោ, មហារាជ, យោគិនា យោគាវចរេន បរេសំ អបរទ្ធំ ខលិតំ បដិច្ឆាទេតព្ពំ ន វិវរិតព្ពំ។ ឥទំ, មហារាជ, បវនស្ស បឋមំ អង្គំ គហេតព្ពំ។

“បុន ចបរំ, មហារាជ, បវនំ សុញ្ញំ បចុរជនេហិ, ឯវមេវ ខោ, មហារាជ, យោគិនា យោគាវចរេន រាគទោសមោហមានទិដ្ឋិជាលេហិ សព្ពេហិ ច កិលេសេហិ សុញ្ញេន ភវិតព្ពំ។ ឥទំ, មហារាជ, បវនស្ស ទុតិយំ អង្គំ គហេតព្ពំ។

“បុន ចបរំ, មហារាជ, បវនំ វិវិត្តំ ជនសម្ពាធរហិតំ, ឯវមេវ ខោ, មហារាជ, យោគិនា យោគាវចរេន បាបកេហិ អកុសលេហិ ធម្មេហិ អនរិយេហិ បវិវិត្តេន ភវិតព្ពំ។ ឥទំ, មហារាជ, បវនស្ស តតិយំ អង្គំ គហេតព្ពំ។

“បុន ចបរំ, មហារាជ, បវនំ សន្តំ បរិសុទ្ធំ, ឯវមេវ ខោ, មហារាជ, យោគិនា យោគាវចរេន សន្តេន បរិសុទ្ធេន ភវិតព្ពំ, និព្ពុតេន បហីនមានេន បហីនមក្ខេន ភវិតព្ពំ។ ឥទំ, មហារាជ, បវនស្ស ចតុត្ថំ អង្គំ គហេតព្ពំ។

“បុន ចបរំ, មហារាជ, បវនំ អរិយជនសំសេវិតំ, ឯវមេវ ខោ, មហារាជ, យោគិនា យោគាវចរេន អរិយជនសំសេវិតេន ភវិតព្ពំ។ ឥទំ, មហារាជ, បវនស្ស បញ្ចមំ អង្គំ គហេតព្ពំ។ ភាសិតម្បេតំ, មហារាជ, ភគវតា ទេវាតិទេវេន សំយុត្តនិកាយវរេ –

“‘បវិវិត្តេហិ អរិយេហិ, បហិតត្តេហិ ឈាយិភិ;
និច្ចំ អារទ្ធវីរិយេហិ, បណ្ឌិតេហិ សហាវសេ’”តិ។

បវនង្គបញ្ហោ ចតុត្ថោ។

៥. រុក្ខង្គបញ្ហោ

៥. “ភន្តេ នាគសេន, ‘រុក្ខស្ស តីណិ អង្គានិ គហេតព្ពានី’តិ យំ វទេសិ, កតមានិ តានិ តីណិ អង្គានិ គហេតព្ពានី”តិ? “យថា, មហារាជ, រុក្ខោ នាម បុប្ផផលធរោ, ឯវមេវ ខោ, មហារាជ, យោគិនា យោគាវចរេន វិមុត្តិបុប្ផសាមញ្ញផលធារិនា ភវិតព្ពំ។ ឥទំ, មហារាជ, រុក្ខស្ស បឋមំ អង្គំ គហេតព្ពំ។

“បុន ចបរំ, មហារាជ, រុក្ខោ ឧបគតានមនុប្បវិដ្ឋានំ ជនានំ ឆាយំ ទេតិ, ឯវមេវ ខោ , មហារាជ, យោគិនា យោគាវចរេន ឧបគតានមនុប្បវិដ្ឋានំ បុគ្គលានំ អាមិសប្បដិសន្ថារេន វា ធម្មប្បដិសន្ថារេន វា បដិសន្ថរិតព្ពំ។ ឥទំ, មហារាជ, រុក្ខស្ស ទុតិយំ អង្គំ គហេតព្ពំ។

“បុន ចបរំ, មហារាជ, រុក្ខោ ឆាយាវេមត្តំ ន ករោតិ, ឯវមេវ ខោ, មហារាជ, យោគិនា យោគាវចរេន សព្ពសត្តេសុ វេមត្តតា ន កាតព្ពា, ចោរវធកបច្ចត្ថិកេសុបិ អត្តនិបិ សមសមា មេត្តាភាវនា កាតព្ពា, ‘កិន្តិ ឥមេ សត្តា អវេរា អព្យាបជ្ឈា [អព្យាបជ្ឈា (សី.)] អនីឃា សុខី អត្តានំ បរិហរេយ្យុ’ន្តិ។ ឥទំ, មហារាជ, រុក្ខស្ស តតិយំ អង្គំ គហេតព្ពំ។ ភាសិតម្បេតំ, មហារាជ, ថេរេន សារិបុត្តេន ធម្មសេនាបតិនា –

“‘វធកេ ទេវទត្តម្ហិ, ចោរេ អង្គុលិមាលកេ;
ធនបាលេ រាហុលេ ច, សព្ពត្ថ សមកោ មុនី’”តិ។

រុក្ខង្គបញ្ហោ បញ្ចមោ។

៦. មេឃង្គបញ្ហោ

៦. “ភន្តេ នាគសេន, ‘មេឃស្ស បញ្ច អង្គានិ គហេតព្ពានី’តិ យំ វទេសិ, កតមានិ តានិ បញ្ច អង្គានិ គហេតព្ពានី”តិ? “យថា, មហារាជ, មេឃោ ឧប្បន្នំ រជោជល្លំ វូបសមេតិ, ឯវមេវ ខោ, មហារាជ, យោគិនា យោគាវចរេន ឧប្បន្នំ កិលេសរជោជល្លំ វូបសមេតព្ពំ។ ឥទំ, មហារាជ, មេឃស្ស បឋមំ អង្គំ គហេតព្ពំ។

“បុន ចបរំ, មហារាជ, មេឃោ បថវិយា ឧណ្ហំ និព្ពាបេតិ, ឯវមេវ ខោ, មហារាជ, យោគិនា យោគាវចរេន មេត្តាភាវនាយ សទេវកោ លោកោ និព្ពាបេតព្ពោ។ ឥទំ, មហារាជ, មេឃស្ស ទុតិយំ អង្គំ គហេតព្ពំ។

“បុន ចបរំ, មហារាជ, មេឃោ សព្ពពីជានិ វិរុហាបេតិ, ឯវមេវ ខោ, មហារាជ, យោគិនា យោគាវចរេន សព្ពសត្តានំ សទ្ធំ ឧប្បាទេត្វា តំ សទ្ធាពីជំ តីសុ សម្បត្តីសុ រោបេតព្ពំ, ទិព្ពមានុសិកាសុ សុខសម្បត្តីសុ យាវបរមត្ថនិព្ពានសុខសម្បត្តិ។ ឥទំ, មហារាជ, មេឃស្ស តតិយំ អង្គំ គហេតព្ពំ។

“បុន ចបរំ, មហារាជ, មេឃោ ឧតុតោ សមុដ្ឋហិត្វា ធរណិតលរុហេ តិណរុក្ខលតាគុម្ពឱសធិវនប្បតយោ បរិរក្ខតិ, ឯវមេវ ខោ, មហារាជ, យោគិនា យោគាវចរេន យោនិសោ មនសិការំ និព្ពត្តេត្វា តេន យោនិសោ មនសិការេន សមណធម្មោ បរិរក្ខិតព្ពោ, យោនិសោ មនសិការមូលកា សព្ពេ កុសលា ធម្មា។ ឥទំ, មហារាជ, មេឃស្ស ចតុត្ថំ អង្គំ គហេតព្ពំ។

“បុន ចបរំ , មហារាជ, មេឃោ វស្សមានោ នទិតឡាកបោក្ខរណិយោ កន្ទរបទរសរសោព្ភឧទបានានិ ច បរិបូរេតិ ឧទកធារាហិ, ឯវមេវ ខោ, មហារាជ, យោគិនា យោគាវចរេន អាគមបរិយត្តិយា ធម្មមេឃមភិវស្សយិត្វា អធិគមកាមានំ មានសំ បរិបូរយិតព្ពំ។ ឥទំ, មហារាជ, មេឃស្ស បញ្ចមំ អង្គំ គហេតព្ពំ។ ភាសិតម្បេតំ, មហារាជ, ថេរេន សារិបុត្តេន ធម្មសេនាបតិនា –

“‘ពោធនេយ្យំ ជនំ ទិស្វា, សតសហស្សេបិ យោជនេ;
ខណេន ឧបគន្ត្វាន, ពោធេតិ តំ មហាមុនី’”តិ។

មេឃង្គបញ្ហោ ឆដ្ឋោ។

៧. មណិរតនង្គបញ្ហោ

៧. “ភន្តេ នាគសេន, ‘មណិរតនស្ស តីណិ អង្គានិ គហេតព្ពានី’តិ យំ វទេសិ, កតមានិ តានិ តីណិ អង្គានិ គហេតព្ពានី”តិ? “យថា, មហារាជ, មណិរតនំ ឯកន្តបរិសុទ្ធំ, ឯវមេវ ខោ, មហារាជ, យោគិនា យោគាវចរេន ឯកន្តបរិសុទ្ធាជីវេន ភវិតព្ពំ។ ឥទំ, មហារាជ, មណិរតនស្ស បឋមំ អង្គំ គហេតព្ពំ។

“បុន ចបរំ, មហារាជ, មណិរតនំ ន កេនចិ សទ្ធិំ មិស្សីយតិ, ឯវមេវ ខោ, មហារាជ, យោគិនា យោគាវចរេន បាបេហិ បាបសហាយេហិ សទ្ធិំ ន មិស្សិតព្ពំ។ ឥទំ, មហារាជ, មណិរតនស្ស ទុតិយំ អង្គំ គហេតព្ពំ។

“បុន ចបរំ, មហារាជ, មណិរតនំ ជាតិរតនេហិ យោជីយតិ, ឯវមេវ ខោ, មហារាជ, យោគិនា យោគាវចរេន ឧត្តមវរជាតិមន្តេហិ សទ្ធិំ សំវសិតព្ពំ, បដិបន្នកផលដ្ឋសេក្ខផលសមង្គីហិ សោតាបន្នសកទាគាមិអនាគាមិអរហន្តតេវិជ្ជឆឡភិញ្ញសមណមណិរតនេហិ សទ្ធិំ សំវសិតព្ពំ។ ឥទំ, មហារាជ, មណិរតនស្ស តតិយំ អង្គំ គហេតព្ពំ។ ភាសិតម្បេតំ, មហារាជ, ភគវតា ទេវាតិទេវេន សុត្តនិបាតេ –

“‘សុទ្ធា សុទ្ធេហិ សំវាសំ, កប្បយវ្ហោ បតិស្សតា;
តតោ សមគ្គា និបកា, ទុក្ខស្សន្តំ ករិស្សថា’”តិ។

មណិរតនបញ្ហោ សត្តមោ។

៨. មាគវិកង្គបញ្ហោ

៨. “ភន្តេ នាគសេន, ‘មាគវិកស្ស ចត្តារិ អង្គានិ គហេតព្ពានី’តិ យំ វទេសិ, កតមានិ តានិ ចត្តារិ អង្គានិ គហេតព្ពានី”តិ? “យថា, មហារាជ, មាគវិកោ អប្បមិទ្ធោ ហោតិ, ឯវមេវ ខោ, មហារាជ, យោគិនា យោគាវចរេន អប្បមិទ្ធេន ភវិតព្ពំ។ ឥទំ, មហារាជ, មាគវិកស្ស បឋមំ អង្គំ គហេតព្ពំ។

“បុន ចបរំ, មហារាជ, មាគវិកោ មិគេសុ យេវ ចិត្តំ ឧបនិពន្ធតិ, ឯវមេវ ខោ, មហារាជ, យោគិនា យោគាវចរេន អារម្មណេសុ យេវ ចិត្តំ ឧបនិពន្ធិតព្ពំ។ ឥទំ, មហារាជ, មាគវិកស្ស ទុតិយំ អង្គំ គហេតព្ពំ។

“បុន ចបរំ, មហារាជ, មាគវិកោ កាលំ កម្មស្ស ជានាតិ, ឯវមេវ ខោ, មហារាជ, យោគិនា យោគាវចរេន បដិសល្លានស្ស កាលោ ជានិតព្ពោ ‘អយំ កាលោ បដិសល្លានស្ស, អយំ កាលោ និក្ខមនាយា’តិ។ ឥទំ, មហារាជ, មាគវិកស្ស តតិយំ អង្គំ គហេតព្ពំ។

“បុន ចបរំ, មហារាជ, មាគវិកោ មិគំ ទិស្វា ហាសមភិជនេតិ ‘ឥមំ លច្ឆាមី’តិ, ឯវមេវ ខោ, មហារាជ, យោគិនា យោគាវចរេន អារម្មណេ អភិរមិតព្ពំ, ហាសមភិជនេតព្ពំ ‘ឧត្តរិ វិសេសមធិគច្ឆិស្សាមី’តិ។ ឥទំ, មហារាជ, មាគវិកស្ស ចតុត្ថំ អង្គំ គហេតព្ពំ។ ភាសិតម្បេតំ មហារាជ ថេរេន មោឃរាជេន –

“‘អារម្មណេ លភិត្វាន, បហិតត្តេន ភិក្ខុនា;
ភិយ្យោ ហាសោ ជនេតព្ពោ, អធិគច្ឆិស្សាមិ ឧត្តរិ’”ន្តិ។

មាគវិកង្គបញ្ហោ អដ្ឋមោ។

៩. ពាឡិសិកង្គបញ្ហោ

៩. “ភន្តេ នាគសេន, ‘ពាឡិសិកស្ស ទ្វេ អង្គានិ គហេតព្ពានី’តិ យំ វទេសិ, កតមានិ តានិ ទ្វេ អង្គានិ គហេតព្ពានី”តិ? “យថា, មហារាជ, ពាឡិសិកោ ពឡិសេន មច្ឆេ ឧទ្ធរតិ, ឯវមេវ ខោ, មហារាជ, យោគិនា យោគាវចរេន ញាណេន ឧត្តរិ សាមញ្ញផលានិ ឧទ្ធរិតព្ពានិ។ ឥទំ, មហារាជ, ពាឡិសិកស្ស បឋមំ អង្គំ គហេតព្ពំ។

“បុន ចបរំ, មហារាជ, ពាឡិសិកោ បរិត្តកំ វធិត្វា វិបុលំ លាភមធិគច្ឆតិ, ឯវមេវ ខោ, មហារាជ, យោគិនា យោគាវចរេន បរិត្តលោកាមិសមត្តំ បរិច្ចជិតព្ពំ។ លោកាមិសមត្តំ, មហារាជ, បរិច្ចជិត្វា យោគី យោគាវចរោ វិបុលំ សាមញ្ញផលំ អធិគច្ឆតិ។ ឥទំ, មហារាជ, ពាឡិសិកស្ស ទុតិយំ អង្គំ គហេតព្ពំ។ ភាសិតម្បេតំ, មហារាជ, ថេរេន រាហុលេន –

“‘សុញ្ញតញ្ចានិមិត្តញ្ច, វិមោក្ខញ្ចាប្បណិហិតំ;
ចតុរោ ផលេ ឆឡភិញ្ញា, ចជិត្វា លោកាមិសំ លភេ’”តិ។

ពាឡិសិកង្គបញ្ហោ នវមោ។

១០. តច្ឆកង្គបញ្ហោ

១០. “ភន្តេ នាគសេន, ‘តច្ឆកស្ស ទ្វេ អង្គានិ គហេតព្ពានី’តិ យំ វទេសិ, កតមានិ តានិ ទ្វេ អង្គានិ គហេតព្ពានី”តិ? “យថា, មហារាជ, តច្ឆកោ កាឡសុត្តំ អនុលោមេត្វា រុក្ខំ តច្ឆតិ, ឯវមេវ ខោ, មហារាជ, យោគិនា យោគាវចរេន ជិនសាសនមនុលោមយិត្វា សីលបថវិយំ បតិដ្ឋហិត្វា សទ្ធាហត្ថេន បញ្ញាវាសិំ គហេត្វា កិលេសា តច្ឆេតព្ពា។ ឥទំ, មហារាជ, តច្ឆកស្ស បឋមំ អង្គំ គហេតព្ពំ។

“បុន ចបរំ, មហារាជ, តច្ឆកោ ផេគ្គុំ អបហរិត្វា សារមាទិយតិ, ឯវមេវ ខោ, មហារាជ, យោគិនា យោគាវចរេន សស្សតំ ឧច្ឆេទំ តំ ជីវំ តំ សរីរំ អញ្ញំ ជីវំ អញ្ញំ សរីរំ តទុត្តមំ អញ្ញទុត្តមំ អកតមភព្ពំ អបុរិសការំ អព្រហ្មចរិយវាសំ សត្តវិនាសំ នវសត្តបាតុភាវំ សង្ខារសស្សតភាវំ យោ ករោតិ, សោ បដិសំវេទេតិ, អញ្ញោ ករោតិ, អញ្ញោ បដិសំវេទេតិ, កម្មផលទស្សនា ច កិរិយផលទិដ្ឋិ ច ឥតិ ឯវរូបានិ ចេវ អញ្ញានិ ច វិវាទបថានិ អបនេត្វា សង្ខារានំ សភាវំ បរមសុញ្ញតំ និរីហនិជ្ជីវតំ [និសត្តនិជីវតំ (ក.)] អច្ចន្តំ សុញ្ញតំ អាទិយិតព្ពំ។ ឥទំ, មហារាជ, តច្ឆកស្ស ទុតិយំ អង្គំ គហេតព្ពំ។ ភាសិតម្បេតំ, មហារាជ, ភគវតា ទេវាតិទេវេន សុត្តនិបាតេ –

“‘ការណ្ឌវំ និទ្ធមថ, កសម្ពុំ អបកស្សថ;
តតោ បលាបេ វាហេថ, អស្សមណេ សមណមានិនេ។

“‘និទ្ធមិត្វាន បាបិច្ឆេ, បាបអាចារគោចរេ;
សុទ្ធា សុទ្ធេហិ សំវាសំ, កប្បយវ្ហោ បតិស្សតា;
តតោ សមគ្គា និបកា, ទុក្ខស្សន្តំ ករិស្សថា’”តិ។

តច្ឆកង្គបញ្ហោ ទសមោ។

មក្កដកវគ្គោ ឆដ្ឋោ។

តស្សុទ្ទានំ –

មក្កដោ ទារកោ កុម្មោ, វនំ រុក្ខោ ច បញ្ចមោ;
មេឃោ មណិ មាគវិកោ, ពាឡិសី តច្ឆកេន ចាតិ។

៧. កុម្ភវគ្គោ

១. កុម្ភង្គបញ្ហោ

១. ‘‘ភន្តេ នាគសេន, ‘កុម្ភស្ស ឯកំ អង្គំ គហេតព្ព’ន្តិ យំ វទេសិ, កតមំ តំ ឯកំ អង្គំ គហេតព្ព’’ន្តិ? ‘‘យថា, មហារាជ, កុម្ភោ សម្បុណ្ណោ ន សណតិ, ឯវមេវ ខោ, មហារាជ, យោគិនា យោគាវចរេន អាគមេ អធិគមេ បរិយត្តិយំ សាមញ្ញេ បារមឹ បត្វា ន សណិតព្ពំ, ន តេន មានោ ករណីយោ, ន ទព្ពោ [ទប្បោ (សី.)] ទស្សេតព្ពោ, និហតមានេន និហតទព្ពេន ភវិតព្ពំ, ឧជុកេន អមុខរេន អវិកត្ថិនា។ ឥទំ, មហារាជ, កុម្ភស្ស ឯកំ អង្គំ គហេតព្ពំ។ ភាសិតម្បេតំ, មហារាជ, ភគវតា ទេវាតិទេវេន សុត្តនិបាតេ –

‘‘‘យទូនកំ តំ សណតិ, យំ បូរំ សន្តមេវ តំ;
អឌ្ឍកុម្ភូបមោ [រិត្តកុម្ភូបមោ (សី.)] ពាលោ, រហទោ បូរោវ បណ្ឌិតោ’’’តិ។

កុម្ភង្គបញ្ហោ បឋមោ។

២. កាឡាយសង្គបញ្ហោ

២. ‘‘ភន្តេ នាគសេន, ‘កាឡាយសស្ស [កាឡហំសស្ស (ក.)] ទ្វេ អង្គានិ គហេតព្ពានី’តិ យំ វទេសិ, កតមានិ តានិ ទ្វេ អង្គានិ គហេតព្ពានី’’តិ ? ‘‘យថា, មហារាជ, កាឡាយសោ សុបីតោ [សុថិតោ (ក.)] វមតិ [វហតិ (ស្យា. ក.)], ឯវមេវ ខោ, មហារាជ, យោគិនោ យោគាវចរស្ស មានសំ យោនិសោ មនសិការេន [យោនិសោ មនសិការេ (សី. ស្យា. ក.)] អបីតំ វមតិ។ ឥទំ, មហារាជ, កាឡាយសស្ស បឋមំ អង្គំ គហេតព្ពំ។

‘‘បុន ចបរំ, មហារាជ, កាឡាយសោ សកឹ បីតំ ឧទកំ ន វមតិ, ឯវមេវ ខោ, មហារាជ , យោគិនា យោគាវចរេន យោ សកឹ ឧប្បន្នោ បសាទោ, ន បុន សោ វមិតព្ពោ ‘ឧឡារោ សោ ភគវា សម្មាសម្ពុទ្ធោ, ស្វាក្ខាតោ ធម្មោ, សុប្បដិបន្នោ សង្ឃោ’តិ។ ‘រូបំ អនិច្ចំ, វេទនា អនិច្ចា, សញ្ញា អនិច្ចា, សង្ខារា អនិច្ចា, វិញ្ញាណំ អនិច្ច’ន្តិ យំ សកឹ ឧប្បន្នំ ញាណំ, ន បុន តំ វមិតព្ពំ។ ឥទំ , មហារាជ, កាឡាយសស្ស ទុតិយំ អង្គំ គហេតព្ពំ។ ភាសិតម្បេតំ, មហារាជ, ភគវតា ទេវាតិទេវេន –

‘‘‘ទស្សនម្ហិ បរិសោធិតោ [បរិសោធិកេ (សី. ក.)] នរោ, អរិយធម្មេ និយតោ វិសេសគូ;
នប្បវេធតិ អនេកភាគសោ, សព្ពសោ ច មុខភាវមេវ សោ’’’តិ។

កាឡាយសង្គបញ្ហោ ទុតិយោ។

៣. ឆត្តង្គបញ្ហោ

៣. ‘‘ភន្តេ នាគសេន, ‘ឆត្តស្ស តីណិ អង្គានិ គហេតព្ពានី’តិ យំ វទេសិ, កតមានិ តានិ តីណិ អង្គានិ គហេតព្ពានី’’តិ? ‘‘យថា, មហារាជ, ឆត្តំ ឧបរិ មុទ្ធនិ ចរតិ, ឯវមេវ ខោ, មហារាជ, យោគិនា យោគាវចរេន កិលេសានំ ឧបរិ មុទ្ធនិ ចរេន ភវិតព្ពំ។ ឥទំ, មហារាជ, ឆត្តស្ស បឋមំ អង្គំ គហេតព្ពំ។

‘‘បុន ចបរំ, មហារាជ, ឆត្តំ មុទ្ធនុបត្ថម្ភំ ហោតិ, ឯវមេវ ខោ, មហារាជ, យោគិនា យោគាវចរេន យោនិសោ មនសិការុបត្ថម្ភេន ភវិតព្ពំ។ ឥទំ, មហារាជ, ឆត្តស្ស ទុតិយំ អង្គំ គហេតព្ពំ។

“បុន ចបរំ, មហារាជ, ឆត្តំ វាតាតបមេឃវុដ្ឋិយោ បដិហនតិ, ឯវមេវ ខោ, មហារាជ, យោគិនា យោគាវចរេន នានាវិធទិដ្ឋិបុថុសមណព្រាហ្មណានំ [មហាវាត (ក.)] មតវាតតិវិធគ្គិសន្តាបកិលេសវុដ្ឋិយោ បដិហន្តព្ពា ។ ឥទំ, មហារាជ, ឆត្តស្ស តតិយំ អង្គំ គហេតព្ពំ។ ភាសិតម្បេតំ, មហារាជ, ថេរេន សារិបុត្តេន ធម្មសេនាបតិនា –

“‘យថាបិ ឆត្តំ វិបុលំ, អច្ឆិទ្ទំ ថិរសំហិតំ;
វាតាតបំ និវារេតិ, មហតី មេឃវុដ្ឋិយោ។

“‘តថេវ ពុទ្ធបុត្តោបិ, សីលឆត្តធរោ សុចិ;
កិលេសវុដ្ឋី វារេតិ, សន្តាបតិវិធគ្គយោ’”តិ។

ឆត្តង្គបញ្ហោ តតិយោ។

៤. ខេត្តង្គបញ្ហោ

៤. “ភន្តេ នាគសេន, ‘ខេត្តស្ស តីណិ អង្គានិ គហេតព្ពានី’តិ យំ វទេសិ, កតមានិ តានិ តីណិ អង្គានិ គហេតព្ពានី”តិ? “យថា, មហារាជ, ខេត្តំ មាតិកាសម្បន្នំ ហោតិ, ឯវមេវ ខោ, មហារាជ, យោគិនា យោគាវចរេន សុចរិតវត្តប្បដិវត្តមាតិកាសម្បន្នេន ភវិតព្ពំ។ ឥទំ, មហារាជ, ខេត្តស្ស បឋមំ អង្គំ គហេតព្ពំ។

“បុន ចបរំ, មហារាជ, ខេត្តំ មរិយាទាសម្បន្នំ ហោតិ, តាយ ច មរិយាទាយ ឧទកំ រក្ខិត្វា ធញ្ញំ បរិបាចេតិ, ឯវមេវ ខោ, មហារាជ, យោគិនា យោគាវចរេន សីលហិរិមរិយាទាសម្បន្នេន ភវិតព្ពំ, តាយ ច សីលហិរិមរិយាទាយ សាមញ្ញំ រក្ខិត្វា ចត្តារិ សាមញ្ញផលានិ គហេតព្ពានិ។ ឥទំ, មហារាជ, ខេត្តស្ស ទុតិយំ អង្គំ គហេតព្ពំ។

“បុន ចបរំ, មហារាជ, ខេត្តំ ឧដ្ឋានសម្បន្នំ ហោតិ, កស្សកស្ស ហាសជនកំ អប្បម្បិ ពីជំ វុត្តំ ពហុ ហោតិ, ពហុ វុត្តំ ពហុតរំ ហោតិ, ឯវមេវ ខោ, មហារាជ, យោគិនា យោគាវចរេន ឧដ្ឋានសម្បន្នេន វិបុលផលទាយិនា ភវិតព្ពំ, ទាយកានំ ហាសជនកេន ភវិតព្ពំ, យថា អប្បំ ទិន្នំ ពហុ ហោតិ, ពហុ ទិន្នំ ពហុតរំ ហោតិ។ ឥទំ, មហារាជ, ខេត្តស្ស តតិយំ អង្គំ គហេតព្ពំ។ ភាសិតម្បេតំ, មហារាជ, ថេរេន ឧបាលិនា វិនយធរេន –

“‘ខេត្តូបមេន ភវិតព្ពំ, ឧដ្ឋានវិបុលទាយិនា;
ឯស ខេត្តវរោ នាម, យោ ទទាតិ វិបុលំ ផល’”ន្តិ។

ខេត្តង្គបញ្ហោ ចតុត្ថោ។

៥. អគទង្គបញ្ហោ

៥. “ភន្តេ នាគសេន, ‘អគទស្ស ទ្វេ អង្គានិ គហេតព្ពានី’តិ យំ វទេសិ, កតមានិ តានិ ទ្វេ អង្គានិ គហេតព្ពានី”តិ។ “យថា, មហារាជ, អគទេ កិមី ន សណ្ឋហន្តិ, ឯវមេវ ខោ, មហារាជ, យោគិនា យោគាវចរេន មានសេ កិលេសា ន សណ្ឋបេតព្ពា។ ឥទំ, មហារាជ, អគទស្ស បឋមំ អង្គំ គហេតព្ពំ។

“បុន ចបរំ, មហារាជ, អគទោ ទដ្ឋផុដ្ឋទិដ្ឋអសិតបីតខាយិតសាយិតំ សព្ពំ វិសំ បដិហនតិ, ឯវមេវ ខោ, មហារាជ, យោគិនា យោគាវចរេន រាគទោសមោហមានទិដ្ឋិវិសំ សព្ពំ បដិហនិតព្ពំ។ ឥទំ, មហារាជ, អគទស្ស ទុតិយំ អង្គំ គហេតព្ពំ។ ភាសិតម្បេតំ, មហារាជ, ភគវតា ទេវាតិទេវេន –

“‘សង្ខារានំ សភាវត្ថំ, ទដ្ឋុកាមេន យោគិនា;
អគទេនេវ ហោតព្ពំ, កិលេសវិសនាសនេ’”តិ។

អគទង្គបញ្ហោ បញ្ចមោ។

៦. ភោជនង្គបញ្ហោ

៦. “ភន្តេ នាគសេន, ‘ភោជនស្ស តីណិ អង្គានិ គហេតព្ពានី’តិ យំ វទេសិ, កតមានិ តានិ តីណិ អង្គានិ គហេតព្ពានី”តិ? “យថា, មហារាជ, ភោជនំ សព្ពសត្តានំ ឧបត្ថម្ភោ, ឯវមេវ ខោ, មហារាជ, យោគិនា យោគាវចរេន សព្ពសត្តានំ មគ្គុបត្ថម្ភេន ភវិតព្ពំ។ ឥទំ, មហារាជ, ភោជនស្ស បឋមំ អង្គំ គហេតព្ពំ។

“បុន ចបរំ, មហារាជ, ភោជនំ សព្ពសត្តានំ ពលំ វឌ្ឍេតិ, ឯវមេវ ខោ, មហារាជ, យោគិនា យោគាវចរេន បុញ្ញវឌ្ឍិយា វឌ្ឍិតព្ពំ។ ឥទំ, មហារាជ, ភោជនស្ស ទុតិយំ អង្គំ គហេតព្ពំ។

“បុន ចបរំ, មហារាជ, ភោជនំ សព្ពសត្តានំ អភិបត្ថិតំ, ឯវមេវ ខោ, មហារាជ, យោគិនា យោគាវចរេន សព្ពលោកាភិបត្ថិតេន ភវិតព្ពំ។ ឥទំ, មហារាជ, ភោជនស្ស តតិយំ អង្គំ គហេតព្ពំ។ ភាសិតម្បេតំ, មហារាជ, ថេរេន មហាមោគ្គល្លានេន –

“‘សំយមេន និយមេន, សីលេន បដិបត្តិយា;
បត្ថិតេន ភវិតព្ពំ, សព្ពលោកស្ស យោគិនា’”តិ។

ភោជនង្គបញ្ហោ ឆដ្ឋោ។

៧. ឥស្សាសង្គបញ្ហោ

៧. “ភន្តេ នាគសេន, ‘ឥស្សាសស្ស ចត្តារិ អង្គានិ គហេតព្ពានី’តិ យំ វទេសិ, កតមានិ តានិ ចត្តារិ អង្គានិ គហេតព្ពានី”តិ? “យថា, មហារាជ, ឥស្សាសោ សរេ បាតយន្តោ ឧភោ បាទេ បថវិយំ ទឡ្ហំ បតិដ្ឋាបេតិ, ជណ្ណុអវេកល្លំ ករោតិ, សរកលាបំ កដិសន្ធិម្ហិ ឋបេតិ, កាយំ ឧបត្ថទ្ធំ ករោតិ, ទ្វេ ហត្ថេ សន្ធិដ្ឋានំ អារោបេតិ, មុដ្ឋឹ បីឡយតិ, អង្គុលិយោ និរន្តរំ ករោតិ, គីវំ បគ្គណ្ហាតិ, ចក្ខូនិ មុខញ្ច បិទហតិ, និមិត្តំ ឧជុំ ករោតិ, ហាសមុប្បាទេតិ ‘វិជ្ឈិស្សាមី’តិ, ឯវមេវ ខោ, មហារាជ, យោគិនា យោគាវចរេន សីលបថវិយំ វីរិយបាទេ បតិដ្ឋាបេតព្ពា, ខន្តិសោរច្ចំ អវេកល្លំ កាតព្ពំ, សំវរេ ចិត្តំ ឋបេតព្ពំ, សំយមនិយមេ អត្តា ឧបនេតព្ពោ, ឥច្ឆា មុច្ឆា បីឡយិតព្ពា, យោនិសោ មនសិការេ ចិត្តំ និរន្តរំ កាតព្ពំ, វីរិយំ បគ្គហេតព្ពំ, ឆ ទ្វារា បិទហិតព្ពា, សតិ ឧបដ្ឋបេតព្ពា, ហាសមុប្បាទេតព្ពំ ‘សព្ពកិលេសេ ញាណនារាចេន វិជ្ឈិស្សាមី’តិ។ ឥទំ, មហារាជ, ឥស្សាសស្ស បឋមំ អង្គំ គហេតព្ពំ។

“បុន ចបរំ, មហារាជ, ឥស្សាសោ អាឡកំ បរិហរតិ វង្កជិម្ហកុដិលនារាចស្ស ឧជុករណាយ។ ឯវមេវ ខោ, មហារាជ, យោគិនា យោគាវចរេន ឥមស្មិំ កាយេ សតិបដ្ឋានអាឡកំ បរិហរិតព្ពំ វង្កជិម្ហកុដិលចិត្តស្ស ឧជុករណាយ។ ឥទំ, មហារាជ, ឥស្សាសស្ស ទុតិយំ អង្គំ គហេតព្ពំ។

“បុន ចបរំ, មហារាជ, ឥស្សាសោ លក្ខេ ឧបាសេតិ, ឯវមេវ ខោ, មហារាជ, យោគិនា យោគាវចរេន ឥមស្មិំ កាយេ ឧបាសិតព្ពំ។ កថំ មហារាជ យោគិនា យោគាវចរេន ឥមស្មិំ កាយេ ឧបាសិតព្ពំ? អនិច្ចតោ ឧបាសិតព្ពំ, ទុក្ខតោ ឧបាសិតព្ពំ, អនត្តតោ ឧបាសិតព្ពំ, រោគតោ…បេ… គណ្ឌតោ…បេ… សល្លតោ…បេ… អឃតោ…បេ… អាពាធតោ…បេ… បរតោ…បេ… បលោកតោ…បេ… ឦតិតោ…បេ… ឧបទ្ទវតោ…បេ… ភយតោ…បេ… ឧបសគ្គតោ…បេ… ចលតោ…បេ… បភង្គុតោ…បេ… អទ្ធុវតោ…បេ… អតាណតោ…បេ… អលេណតោ…បេ… អសរណតោ…បេ… រិត្តតោ…បេ… តុច្ឆតោ…បេ… សុញ្ញតោ…បេ… អាទីនវតោ…បេ… វិបរិណាមធម្មតោ…បេ… អសារតោ …បេ… អឃមូលតោ…បេ… វធកតោ…បេ… វិភវតោ…បេ… សាសវតោ…បេ… សង្ខតតោ…បេ… មារាមិសតោ…បេ… ជាតិធម្មតោ…បេ… ជរាធម្មតោ…បេ… ព្យាធិធម្មតោ…បេ… មរណធម្មតោ…បេ… សោកធម្មតោ…បេ… បរិទេវធម្មតោ…បេ… ឧបាយាសធម្មតោ…បេ… សំកិលេសធម្មតោ…បេ… ឯវំ ខោ, មហារាជ, យោគិនា យោគាវចរេន ឥមស្មិំ កាយេ ឧបាសិតព្ពំ។ ឥទំ, មហារាជ, ឥស្សាសស្ស តតិយំ អង្គំ គហេតព្ពំ។

“បុន ចបរំ, មហារាជ, ឥស្សាសោ សាយំ បាតំ ឧបាសតិ។ ឯវមេវ ខោ, មហារាជ, យោគិនា យោគាវចរេន សាយំ បាតំ អារម្មណេ ឧបាសិតព្ពំ។ ឥទំ, មហារាជ, ឥស្សាសស្ស ចតុត្ថំ អង្គំ គហេតព្ពំ។ ភាសិតម្បេតំ, មហារាជ, ថេរេន សារិបុត្តេន ធម្មសេនាបតិនា –

“‘យថា ឥស្សាសកោ នាម, សាយំ បាតំ ឧបាសតិ;
ឧបាសនំ អរិញ្ចន្តោ [ន រិច្ចន្តោ (សី. ក.)], លភតេ ភត្តវេតនំ។

‘‘‘តថេវ ពុទ្ធបុត្តោបិ, ករោតិ កាយុបាសនំ;
កាយុបាសនំ អវិញ្ញត្តោ, អរហត្តមធិគច្ឆតី’’’តិ។

ឥស្សាសង្គបញ្ហោ សត្តមោ។

កុម្ភវគ្គោ សត្តមោ [ឥតោ បរំ រាជង្គបញ្ហាទិកា អដ្ឋតីស បញ្ហា វិនដ្ឋា, យេហិ តា ទិដ្ឋា,§តេហិ នោ អារោចេតព្ពា បុន មុទ្ទាបនកាលេ បក្ខិបនត្ថាយាតិ (ន, ព, ស)]។

តស្សុទ្ទានំ –

កុម្ភោ ច កាឡាយសោ ច, ឆត្តំ ខេត្តញ្ច អគទោ;
ភោជនេន ច ឥស្សាសោ, វុត្តំ ទានិ វិទូហីតិ។

ឱបម្មកថាបញ្ហោ និដ្ឋិតោ។

និគមនំ

ឥតិ ឆសុ កណ្ឌេសុ ពាវីសតិវគ្គបតិមណ្ឌិតេសុ ទ្វាសដ្ឋិអធិកា ទ្វេសតា ឥមស្មិំ បោត្ថកេ អាគតា មិលិន្ទបញ្ហា សមត្តា, អនាគតា ច បន ទ្វាចត្តាលីសា ហោន្តិ, អាគតា ច អនាគតា ច សព្ពា សមោធានេត្វា ចតូហិ អធិកា តិសតបញ្ហា ហោន្តិ, សព្ពាវ មិលិន្ទបញ្ហាតិ សង្ខំ គច្ឆន្តិ។

រញ្ញោ ច ថេរស្ស ច បុច្ឆាវិសជ្ជនាវសានេ ចតុរាសីតិសតសហស្សយោជនពាហលា ឧទកបរិយន្តំ កត្វា អយំ មហាបថវី ឆធា កម្បិត្ថ, វិជ្ជុល្លតា និច្ឆរិំសុ, ទេវតា ទិព្ពបុប្ផវស្សំ បវស្សិំសុ, មហាព្រហ្មា សាធុការមទាសិ, មហាសមុទ្ទកុច្ឆិយំ មេឃត្ថនិតនិគ្ឃោសោ វិយ មហាឃោសោ អហោសិ, ឥតិ សោ មិលិន្ទោ រាជា ច ឱរោធគណា ច សិរសា អញ្ជលិំ បណាមេត្វា វន្ទិំសុ។

មិលិន្ទោ រាជា អតិវិយ បមុទិតហទយោ សុមថិតមានហទយោ ពុទ្ធសាសនេ សារមតិនោ រតនត្តយេ សុនិក្កង្ខោ និក្កម្ពោ និត្ថទ្ធោ ហុត្វា ថេរស្ស គុណេសុ បព្ពជ្ជាសុ បដិបទាឥរិយាបថេសុ ច អតិវិយ បសន្នោ វិស្សត្ថោ និរាលយោ និហតមានត្ថម្ភោ ឧទ្ធដទាឋោ វិយ ភុជគិន្ទោ ឯវមាហ ‘‘សាធុ, ភន្តេ នាគសេន, ពុទ្ធវិសយោ បញ្ហោ តយា វិសជ្ជិតោ, ឥមស្មិំ ពុទ្ធសាសនេ ឋបេត្វា ធម្មសេនាបតិំ សារិបុត្តត្ថេរំ អញ្ញោ តយា សទិសោ បញ្ហវិសជ្ជនេ នត្ថិ, ខមថ, ភន្តេ នាគសេន, មម អច្ចយំ, ឧបាសកំ មំ, ភន្តេ នាគសេន, ធារេថ អជ្ជតគ្គេ បាណុបេតំ សរណំ គត’’ន្តិ។

តទា រាជា សហ ពលកាយេហិ នាគសេនត្ថេរំ បយិរុបាសិត្វា មិលិន្ទំ នាម វិហារំ ការេត្វា ថេរស្ស និយ្យាតេត្វា ចតូហិ បច្ចយេហិ នាគសេនំ កោដិសតេហិ ភិក្ខូហិ សទ្ធិំ បរិចរិ, បុនបិ ថេរស្ស បញ្ញាយ បសីទិត្វា បុត្តស្ស រជ្ជំ និយ្យាតេត្វា អគារស្មា អនគារិយំ បព្ពជិត្វា វិបស្សនំ វឌ្ឍេត្វា អរហត្តំ បាបុណិ, តេន វុត្តំ –

‘‘បញ្ញា បសត្ថា លោកស្មិំ, កតា សទ្ធម្មដ្ឋិតិយា;
បញ្ញាយ វិមតិំ ហន្ត្វា, សន្តិំ បប្បោន្តិ បណ្ឌិតា។

យស្មិំ ខន្ធេ ឋិតា បញ្ញា, សតិ តត្ថ អនូនកា;
បូជា វិសេសស្សាធារោ, អគ្គោ សេដ្ឋោ [សោ វ (បី.)] អនុត្តរោ;
តស្មា ហិ បណ្ឌិតោ បោសោ, សម្បស្សំ ហិតមត្តនោ [អត្ថមត្តនោ (បី.)];
បញ្ញវន្តំភិបូជេយ្យ, ចេតិយំ វិយ សាទរោ’’តិ [បូជិយន្តិ (បី.) ឥតោ បរំ តិស្សោ គាថាយោ សី. បី. បោត្ថកេសុ នត្ថិ]។

លង្កាយំ ទោណិនគរេ, វសតា ទោណិនាមិនា;
មហាថេរេន លេខិត្វា, សុដ្ឋបិតំ យថាសុតំ;
មិលិន្ទរាជបញ្ហោ ច, នាគសេនវិសជ្ជនំ;
មិលិន្ទោ ហិ មហាបញ្ញោ, នាគសេនោ សុបណ្ឌិតោ;

ឥមិនា បុញ្ញកម្មេន, ឥតោ គច្ឆាមិ តុស្សិតំ;
មេត្តេយ្យំនាគតេ បស្សេ, សុណេយ្យំ ធម្មមុត្តមន្តិ។

មិលិន្ទបញ្ហោ និដ្ឋិតោ។